OGORUL DOMNULUI
VOLUMUL XXXI

ISTORIA BIBLICĂ

VECHIUL TESTAMENT

de Profesorul
A. P. LOPUHIN

TRADUCERE
de
Patriarhul NICODIM

Tomul al doilea

EDIŢIE ILUSTRATĂ

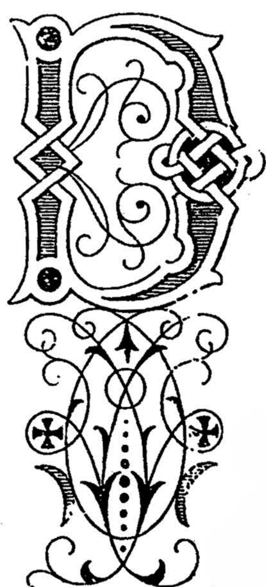
TIPOGRAFIA CĂRŢILOR BISERICEŞTI, BUCUREŞTI 1944

Fabricarea cărămizei (după un monument egiptean)

CAPITOLUL I.

ISRAELIŢII IN EGIPT

in timpul strămutării lui Iacov în Egipt, ţara aceasta avea deja o viaţă istorică de mii de ani.

In fruntea ei se perindase şaisprezece dinastii, care cârmuiseră succesiv soarta ei. Acum domnea dinastia a şaptesprezecea, cunoscută sub denumirea de păstorească sau a hicşilor. Ea, după cum s'a spus mai sus, aparţinea unui neam străin, care năvălise cu puterea în Egipt şi pusese mâna pe tronul faraonilor. Exact nu se ştie, de unde se iviseră aceşti cuceritori şi cărui neam aparţineau ei. Dar fără îndoială, Egiptul datoreşte această răsturnare de lucruri uneia din acele mişcări de popoare, care din când în când se ridicau din fundurile Asiei şi valurile cărora se revărsau până departe spre apus. Egiptul trebuia să păzească cu mare grijă hotarele sale nord-estice de invazia popoarelor nomade şi în acest scop se construiseră fortificaţii şi un zid puternic, asemenea celui chinezesc. Dar neamurile nomade pătrundeau şi după acest zid şi cu învoirea guvernului egiptean se aşezau în unghiul nord-estic al ţării. Câtă vreme a fost puternică stăpânirea de stat, aceasta cu izbândă răsfrângea incursiunile de dinafară şi ţinea în supunere pe cei aşezaţi în Deltă. Dar reprezentanţii acestor din urmă în faţa acelor dinastii, care mulţămită slăbiciunii lor, lăsau stăpânirea din mânile lor, ţara se împărţi în câteva părţi independente, reprezentanţii cărora slăbiră statul prin rivalităţile lor.

De aceasta s'au folosit hicșii, năvăliră asupra Egiptului și cu ajutorul străinilor din țară o coprinseră și puseră mâna pe tron. Primul timp al stăpânirii hicșilor s'a distins prin silnicii, jafuri și ucideri; dar încetul cu încetul cultura țării supuse și-și arătă influența sa civilizatoare asupra cuceritorilor; aceștia se supuseră ei și curtea nouei dinastii, își luă un aspect curat egiptean, cu luxul și lustrul curții faraonilor. Sub unul din reprezentanții acestei dinastii, anume sub Apapi II, a și cârmuit Egiptul Iosif. Numai sub un faraon din dinastia păstorească s'a putut, ca un rob neînsemnat, eșit din păstorii disprețuiți de egiptenii de baștină, să fie numit în postul de cârmuitor suprem al Egiptului. In vremea lui dinastia păstorească își atinse strălucirea ei cea mai înaltă și țara, după turburări, începu din nou să-și îndrepte starea ei de prosperitate internă. Dar în același timp printre prinții vechi egipteni, cari se aflau supuși lui faraon, începu să se observe mișcări politice, care tindeau la eliberarea țării de sub străini. Presimțind primejdia, dinastia păstorească, firește, se îngrija, ca să-și consolideze situația și proteja pe străini, împărțind acestora pentru așezare cele mai bune pământuri cu acel scop, ca să aibă într'înșii aliații cei mai credincioși la vreme de nevoe. Prin asemenea politică se poate explica și acel fapt, că faraonul Apapi III a dat israeliților, nouii veniți în Egipt, unul din cele mai bogate ținuturi.

Ținutul Gesem se întindea la hotarul nord-estic al Egiptului. Acolo și mai înainte se așezaseră diferiți nomazi, deoarece el se deosebeau prin pășuni minunate. In timpul de față, din cauza unei pustiiri de veacuri, ținutul acesta ne înfățișează o pustietate tristă, acoperită de nisip, petrărie risipită și păpuriș. Dar semnele vechei sale rodnicii se pot vedea și acum pe malurile canalului tras de Lesseps dela Nil la canalul de Suez. Indată ce pătrunde apa undeva, pustia învie și înflorește minunat [1]). Infine, trebue numai umezeala, ca să se transforme tot ținutul într'o câmpie roditoare și în pășuni luxuriante. Napoleon I observă cu tot dreptul, că sub un guvern înțelept Nilul cucerește pustiul, iar sub unul rău pustiul cucerește Nilul. Guvernarea vechilor faraoni se îngrija foarte mult de udarea țărei, de care lucru mărturisește rețeaua de canaluri îndreptate în toate părțile. De aceea și Egiptul se distingea prin o fertilitate neobișnuită, de care nu ne putem da seama față de paragina de astăzi. Orașele și satele se zideau pe anumite ridicături, care împedecau revărsarea apelor. In șesuri și pe te-

1) Ebers, Durch Gosen, pag. 21.

renul de un nivel uniform numai șirurile de palmieri înalți lăsau să se înțeleagă, că în umbra lor se ascunde un sătucean sau un orășel. Un astfel de tablou prezintă astăzi Egiptul; și tot un astfel de tablou de bună samă prezenta el și pe vremea lui Iosif.

Egiptul în timpul acela stătea pe o înaltă treaptă de civilizație. Strălucirea curții lui faraon, măreția puterii militare, construcțiile imposante, științele și artele îl făceau cu adevărat țara minunilor și-i duceau vestea în toate laturile lumii. Centrele principale ale vieții lui erau orașele: Memfis, Teba și On sau Iliopolis, din care fiecare era centrul unei anumite laturi din viața statului. Memfisul era capitala țării pe timpul lui Iosif; într'însul se afla reședința faraonilor. El era situat pe malul stâng al Nilului, cu cincisprezece chilometri mai spre sud de Cairul actual, și ocupa o întindere mare, aproape douăzeci de chilometri în centură. In lăuntrul zidurilor orașului se aflau palate și temple mărețe, și în afara lor se întindeau grădini și ceairuri, vederea cărora depe zidurile orașului era vestită prin farmecul său la greci și la romani. Mulțămită situației sale avantajoase într'un defileu al văii Nilului, el ținea în mânile sale tot comerțul țării. Bazarele lui furnicau de negustori, sosiți din toate părțile, iar piețele erau pline de mulțimea poporului, ce venea să se închine în templele lui și ca să ia parte la procesiunele religioase solemne. Ca reședință a lui faraon, Memfisul în acel timp întuneca prin importanța sa orașul Teba, capitala regilor egipteni indigeni, dar acolo se aflau deasemenea vestite temple și palate, și mai ales acolea continua să trăiască spiritul nemulțămirii politice contra dinastiei străine. Dar centrul propriu al vieței religioase și intelectuale era Onul sau Iliopolis „orașul soarelui", situat pe granița sudică a Gesemului. Aicea se afla cea mai vestită universitate a țării, care atrăgea între zidurile ei pe înțelepții din toată lumea. Templul său măreț în cinstea soarelui se afla pe vremea lui Iosif în culmea autorității sale. Colegiile sacrificatorilor trăiau în încăperi deosebite, special destinate pentru dânșii în pridvoarele templului. Afară de ei la templu se mai aflau o mulțime de preoți savanți, care aparțineau facultăților religioasă, medicinală și istorică a templului, ce era sediul principal al științii, prin care era vestit Egiptul. Tot la acest templu se afla vestitul observatoriu și sacrificatorilor-astronomi din Iliopolis datorăm noi calculul exact al lungimii anului. Sacrificatorul principal al lui se considera sacrificatorul principal al Egiptului și după înălțimea rangului său stătea imediat după faraon. Din numărul sacrificatorilor acestui templu se alegeau cu preferință persoane pentru sfatul sacrificatorilor dela

curte. Cu fiica unuia din acești vestiți sacrificatori din Iliopolis s'a căsătorit Iosif, ceeace l=a și pus pe dânsul în legătură cu clasa aristocratică a țării. [1]).

Dinastia păstorească atinse în vremea lui Iosif cel mai înalt grad de înflorire și de putere. Dar deja sub Apapi II, către sfâr=șitul domniei lui, în Teba, se începu mișcarea vechilor prinți in=digeni pentru neatârnare, și sub faraonul următor ea se transfor=mă în răscoală fățișă, care=și puse de scop al său răsturnarea di=nastiei străine. Se începu o luptă îndărătnică și îndelungată. Hicșii își apărau pas cu pas situația lor, dar sub presiunea forței au tre=buit să se retragă mereu spre nord=est până ce însfârșit au fost isgoniți din Egipt. Se urcă din nou pe tron dinastia a optspreze=cea, protopărintele căreia a fost Aames sau Amozis I. Ea își alese de capitală Teba, ca centru al independenței politice a țării, și a dat Egiptului o serie de faraoni mari, sub care el își atinse cul=mea puterii sale externe și a desvoltării interne. Timpul domniei acestei dinastii se distinse cu deosebire prin puterea militară. Îm=pilați de atâta vreme de străini, acum egiptenii se sileau oarecum să=și răzbune contra tuturor străinilor prin apăsările și cuceririle lor. Mulțimi mari de hicși, care preferase robia pe malurile Ni=lului, izgoniți în pustiu, fură supuse la tot felul de împilări și la lucrări de construcție, impuse lor de noul guvern. Nemulțămin=du=se cu această răzbunare din lăuntrul țării, faraonii se sileau să șteargă rușinea ce aduseseră țării stăpânirea străină, prin străluci=rea cuceririlor în țările vecine. Legiunile egiptene începură să pă=trundă trufașe peste granița de nord=est și să=și deschidă drum bătut spre centrul Asiei. In curs de câteva veacuri cronicile isto=riei egiptene se umplură de povestiri despre expedițiile îndrăsnețe și cuceriri pe toată întinderea dela malurile Nilului pânăla Eufrat, și fiii lui Israil, cari trăiau în ținutul Gesem, au fost martori fără să vrea ai mersurilor triumfale ale prinților și comandanților, ce se întorceau din expedițiile pline de izbândă. Pe aicea treceau pe nică pe ceas armate victorioase încărcate de prăzi și aducând cu ele mulțimi de robi, când cete de negrii, când cete de barbari din nord cu oarecare acoperemințe stranii pe cap, îmbrăcați cu pei de hiară și cu fețele boite. Victoria asupra popoarelor din Si=

1) Din aceste vestite orașe astăzi n'au rămas decât ruine triste. Veacurile de răs=boale pustietoare ca un vifor pustiitor s'au deslănțuit peste ele, iar barbarii civilizației moderne au târit ultimile rămășițe ale monumentelor egiptene pentru inpodobirea piețelor și îmbogățirea muzeelor capitalelor europene. In locul Memfisului se află câteva bordee sărăcăcioase, după care e greu de determinat adevărata situație a vestitei capitale a Egiptului.

ria, cucerirea unor orașe comerciale siriene sau vreo victorie a- supra livienilor și a aliaților lor era prăsnuită zgomotos în toată țara și da pricină de vorbă tuturor. Glasul tunător al trâmbiților și barabanelor de războiu ale acestor procesiuni și părăzi războinice au devenit evenimente obișnuite și mulți din fiii lui Israil se aflau în massele populare, care umpleau văzduhul cu strigătele de bucurie, care înăbușe chiar și cântările pașnice ale corurilor sfinte, care merg înaintea regimentelor în marș. Asemenea expediții îndrăsnețe și depărtate au început să întreprindă deja al doilea faraon al dinastiei celei nouă – Amenofis I, dar ele deveniră o pasiune la fiul și succesorul său Totmes I. Sub acesta steagurile egiptene pentru prima oară străbătură până la Eufrat, iar la sud până în fundul țărilor africane, 'a peste o mie de chilometri dela țărmurii Mediteranei. Aceste expedițiuni nu rămaseră fără înrâurire și asupra vieții interne a țării. Bogățiile prădate se îngrămădiră în Egipt și desvoltară luxul. Totodată expedițiile puseră pe egipteni în conflict cu celelalte popoară și croiră drumul pentru relațiuni comerciale mai întinse, cu atât mai mult, cu cât unele țări orientale, fiind expuse invaziei egiptenilor, stăteau pe o treaptă de civilizație înaltă, cum ne arată aceasta prada de războiu, pe care egiptenii o-apucară dela ele. Carele de răsboiu, împodobite cu aur și argint, armăturile militare luxoase și armele artistic lucrate de tot felul, vazele de aur, argint și aramă, mobila de casă de tot felul, ne arată, că în Hanaan și în Asia apuseană cultura se afla pe un înalt grad de desvoltare cu mult înainte de cucerirea lui de Isus Navi. Egiptenii au împrumutat multe dela popoarele cucerite de dânșii, cum se poate conchide după monumentele din acest timp.

Pradă de războiu (după un monument egiptean).

Recrutare militară (după un monument egiptean).

Prăzile de războiu au îmbogățit țara, dar aceste bogății, natural, s'au concentrat în mânile guvernului și a claselor înalte, unde ele au desvoltat un lux extrem. Pentru mulțimile poporului toate aceste strălucite expedițiuni au fost o grea nenorocire, deoarece au sporit contribuțiile de răsboi și pentru alte nevoi ale statului, care în întregime erau puse pe umerii claselor de jos

ale poporului. Situația poporului simplu totdeauna a fost grea în Egipt. Incă cu mult înainte de strămutarea izraeliților în Egipt malurile Nilului răsunau de gemetele poporului apăsat și nu odată au izbucnit răscoale sângeroase împotriva impilatorilor. Nu de mult s'au descoperit multe statui mutilate ale lui Heops, ceeace evident a fost urmarea uneia din asemenea răscoale ale poporului împilat contra acestui mare ziditor de piramide [1]). Dar negreșit răscoala atrase după sine o impilare și mai mare. Poporul în grupe a fost dus în mine, a fost silit să sape canaluri nouă, să construiască noui piramide, pentru ca prin sudoarea de sânge a maselor populare să se spele jignirea adusă majestăței lui faraon. Și de ce greutăți era însoțită zidirea piramidelor, se poate vedea din pilda zidirei marei piramide. Pentru a transporta din portul de pe Nil la locul construirei piramidei piatra trebuitoare, 100.000 de oameni, cari erau schimbați la fiecare trei luni, timp de zece ani, ceeace la un loc fac 4.000.000 de oameni, și după aceea însuși construcția s'a săvârșit în curgere de douăzeci de ani, și în fiecare an au lucrat 360.000 de oameni, așa că la acest mare monument au ostenit cam 7.000.000 de lucrători, întărindu-l nu atât cu ciment, pe cât cu sudori de sânge. Faraonii diferitelor dinastii, după calculele lor politice, dar parte și din capriciul voinței despotice, își strămutau reședința lor când într'un oraș, când în altul, și poporul era obligat să ridice clădiri nouă pentru împodobirea acestor reședințe. Sub cravașa nemiloasă a supraveghetorului, lucrătorii trebuiau să muncească de dimineață până sara, ca să-și procure o hrană mizerabilă pentru sine și familiile lor. Din acest timp ni s'a păstrat epistola unui scriitor către fiul său, în care se descrie situația grea până la imposibil de suportat a tuturor meseriașilor în genere, începând dela ferar pânăla cismar, și prin asta voește să ferească pe fiul său de a intra în clasa meseriașilor și să-l facă să învețe meșteșugul cărturăresc [2]). Ebers pe baza monumentelor descrie astfel una din scenele vieții muncitorești din vechiul Egipt, de pe vremea lui Moise: „Sub un sicomor stufos un vânzător de lucruri de mâncare, de băuturi spirtoase și de acide pentru răcorirea apei și-a așezat masa sa și alăturea cu ea o ceată de barcagii și vizitii răcneau și se ciorovăiau pentru ceva. Marinarii stăteau lungiți pe bordul vapoarelor și pe mal— unii la umbra palmierilor, alții sub razele arzătoare ale soarelui, de care ei se apărau, acoperindu-și fața cu o parte de pânză-

1) Osburn, Monumental History of Egypt. Vol. I, pag. 275.

2) Maspero, Histoire ancienne, p. 123.

tură, care le servea de haină. Pe alăturea treceau arestaţii şi r pârliţi de soare şi negrii, în şiruri lungi, unul după altul, cu sub sarcinile grele, pe care trebueau să le ducă la destinaţi temple pentru jertfe sau la negustorii de diferite mărfuri. Pe târau dărăburi de piatră, aduse din pietrăria Hennu sau Suan rijându-le pe taluji de lemn spre locul construirei unui nou te sau palat. Lucrătorii udau tălpile cu apă, ca să nu se aprind mersul petroaelor. Toţi aceşti lucrători erau mânaţi cu cra de către pristavi şi cântau cântecele lor de muncă grea, dar sul lor suna a apăsare şi răguşit, şi abea în timpul repausulu după un prânz sărăcăcios abea se mai însufleţiau puţin. R dese de muşte câneşti urmăreau aceste grupe suferinde de r citori, care cu răbdare tâmpitoare şi apăsătoare suportau atât păturile muştelor, cât şi loviturile supraveghetorilor lor.

Asemenea situaţie a claselor de jos o croiau atât raport sociale, cât şi înseşi religia, care consta din grosiera zeificare a malelor. Puţini din sacrificatorii superiori păstrau o taină re oasă deosebită despre existenţa unui singur Dumnezeu, „ şi Fiul", care este „astăzi, eri şi mâne", „a Aceluia, care est dar această taină ei o păstrau la dânşii, rezervând poporul se mulţămească cu idololatria grosolană, care corespundea mai situaţiei lor sociale mizerabile. Deaceea religia nu conlucra l dicarea morală a maselor populare, ci mai curând înjosea ştiinţa lor morală. Ea nu inspira respectul de om, ca persoană pogora sau până la nivelul animalelor, sau îl ridica până la litatea cu Dumnezeu. Faraonii se mândreau cu origina lor Dumnezeu, şi chiar în timpul vieţii lor li se închinau ca la iar toată populaţia inferioară a ţării era puterea animalică de m ce servea spre satisfacerea capriciilor guvernului şi ale clasei a ţării. Poporul nu putea întâlni compătimire nici din parte crificatorilor, cari, ca membrii ai unei caste privilegiate, era partea guvernului, care apucase în mânile sale toate pămân ţării. Injosit din punct de vedere social şi impilat din pun vedere politic, poporul îşi căuta satisfacţia în imoralitate. Cu rezistenţa sa la muncă, egiptenii erau extrem de neînfrânaţi

1) Ebers, Durch Gosen, p. 528. După părerea lui Ebers numele Iehova are apropiat cu aceste numiri egiptene ale adevăratului Dumnezeu. In unele imne e se întâlnesc expresii curat biblice despre Dumnezeu ca de ex. în imnul către zeul

Singur numai Tu, Tu eşti făcătorul fiinţelor,
Şi numai Tu crezi toate celece există.

. . . .

Numai El singur, e Singurul, şi nu este altul egal lui.
Singurul, care locueşte în sfânta sfintelor.

patimile josnice. Educaţi sub influenţa imorală a cultului religios, care consta din divinizarea senzualităţii, poporul şi însuşi se dădea la viaţă imorală. Toate viciile protivnice firii erau la dânsul fenomene obişnuite [1]). Marele sărbători religioase anuale se distingeau de obiceiu prin cel mai sălbatec desfrâu al senzualităţii, şi astfel de sărbători imorale, ca cele din Bubastis şi din Dender, erau aşa de populare, încât la ele se adunau sute de mii de oameni [2]).

In nişte astfel de condiţiuni politice şi sociale au trăit israeliţii în Egipt. Dar ei ocupau o situaţie esclusivă în ţară. Ca neam înrudit cu înaltul demnitar dela curte, şi mulţămită în genere ocrotirii dinastiei păstoreşti, care dăduse din punct de vedere politic nişte privilegii deosebite triburilor păstoreşti, care populau laturea de nord-est a ţării, ei se bucurau de o poziţie socială deosebită de masa populaţiunii egiptene indigene. Pe câmpiile slobode şi rodnice ale Gesemului ei au crescut repede în ce priveşte numărul şi bogăţia. Familia lui Iacov se desvoltă într'un trib întreg, care după numărul protopărinţilor săi se împărţi în 12 sau 13 seminţii, care-şi păstrară conştiinţa unităţii lor de sânge. Intâetatea între ele după drept trebuea să aparţină seminţiei lui Ruvim, dar Iacov în binecuvântarea sa de pe patul de moarte îl lipsi de acest drept de întâiu născut, pentrucă el „se suise în patul tatălui său şi-l întinase" [3]). Intâetatea între dânsele, cum era şi firesc, o ocupară în Egipt seminţiile, ce aveau de protopărinţi pe fiii lui Iosif: Efrem şi Manase, dar între dânsele se ridică în deosebi seminţia lui Levi, care mai mult decât celelalte însuşindu-şi laturile bune ale civilizaţiei egiptene, ajunse la întâetatea morală în neamul lor şi în urmă ocupă situaţia de cinste a clasei preoţeşti în mijlocul poporului său. Folosindu-se de o independenţă deosebită, israeliţii îşi prelucrară forma lor de ocârmuire independentă, conform cu particularităţile fiinţei lor naţionale. Fiecare seminţie avea în cap un reprezentant deosebit sau un prinţ şi se împărţea în câteva grupe mai mici, dintre care fiecare avea căpetenia sa deosebită. Astfel israeliţii prezentau o comunitate destul de organizată, unită prin legăturile de rudenie şi de interes reciproc. Cu toate acestea, fiecare seminţie avea şi particularităţile sale deosebitoare în caracterul vieţii. Seminţia lui Ruvim, a lui Gad şi a lui Simeon se ţineau strâns de viaţa pastorală; semin-

1) Herodot, II, 46. Lev. XVIII, 3: „După faptele pământului Egiptului, în care trăiţi, să nu vă purtaţi, zice legiuitorul, care mai jos şi enumeră acele „fapte", printre care la vers. 22 şi 23 enumeră: grosolana împreunare cu animale şi amestecul de sânge de tot felul.

2) Ebers, Durch Gosen. p. 483.

3) Facerea, XLIX, 4.

ția lui Veniamin se distingea prin caracterul războinic; seminția lui Levi se distingea prin caracter cetățenesc și dragostea de știință și de arte. Viața în țara străină a desvoltat într'înșii simțul unirii între dânșii, și aceasta își găsi expresiunea în adunările reprezentanților poporului. La fiecare eveniment însemnat, ce se atingea de viața lor, reprezentanții sau capii semințiilor și a grupelor mai mici se adunau la sfat și discutau situația lor din împrejurările date.

De o astfel de neatârnare se bucurau israeliții și sub raport religios. Trebue de avut în vedere, că din timpul morții patriarhului Iacov, ca cel din urmă mare reprezentant al epocei patriarhale, pentru veacuri întregi au contenit orce contact direct cu Dumnezeu: n'au mai fost nici revelațiuni, nici vedenii, nici prorocii, — adecă toate acele mijloace prin care mai înainte se comunica omenirii voea lui Dumnezeu. In astfel de împrejurări pentru fiii lui Israil rămase singurul izvor al cunoașterei lui Dumnezeu tradiția părinților, de care fără îndoială se și țineau. Manifestările principale ale acestei religiuni patriarhale era și circomciziunea, jertfa și paza sâmbetei, și sunt urme, care ne arată, că israeliții le țineau riguros. Despre ținerea ritualului circomciziunii de către israeliți în Egipt noi avem mărturii directe (Eș. IV, 24-26; Is. Nav. V, 5). Ce se atinge de aducerea jertfelor, apoi paza lor ne-o arată cererea lui Moise de a se da drumul poporului în pustiu „ca să aducă jertfă Domnului Dumnezeu", deși împreună cu aceasta există mărturia, că în această privință în urmă se întâlniră pedici serioase din partea slujitorilor de idoli din Egipt (Eș. VIII, 25-28). In fine, multe urme ne arată paza sâmbetei sau a zilei odihnei, așa că hotărârea despre strângerea manei în pustie vinerea câte două măsuri, ca ea să ajungă și pentru sâmbătă și deasemenea și înseși forma legiuirei despre sâmbătă în porunca a patra (adu-ți aminte de ziua sâmbetei) singure de sine presupun, că sâmbăta, ca așezământ, exista deja și se păzea de popor. După aceea în legiuirea din Sinai multe din legiuiri ne arată limpede, că la popor existau multe din acele obiceiuri și așezămintele religioso-morale, care în această legiuire numai s'au întărit și s'au lămurit. Astfel vedem destul de bine, că în timpul petrecerei în țară străină israeliții au păstrat adevărurile fundamentale ale religiunii părinților. Dar mai sunt și alte indicațiuni, care ne dau putința să determinăm gradul vitalității într'înșii a religiei și nu numai în popor în genere, ci și în seminții a parte și chiar în persoane. Acestea sunt anume acele nume, care se dădeau de către părinți copiilor lor în timpul îndelungatei

petreceri în robia Egiptului. Se știe, ce importanță însemnată se dădea în genere în epoca patriarhală numelor. Orice eveniment mai mult sau mai puțin însemnat în viața duhovnicească, religioso-morală sau familiară, neapărat se răsfrângea asupra numelui, dat unei anumite persoane sau unui anumit loc. Câteodată potrivit cu situația uneia sau alteia dintre persoane în economia dumnezeească, însuși Dumnezeu schimba numele oamenilor (cum se cunoaște aceasta din viața lui Avraam și a Sarrei și a lui Iacov), iar în cea mai mare parte darea numelor mai ales copiilor, servea de expresie directă a unei dispozițiuni duhovnicești a părinților, care exprimau prin darea numelor copiilor lor sau recunoașterea înaltei buneivoințe și prezența lui Dumnezeu, sau simplu sentimentele nădejdei și încercărei lor (ca de exemplu în numele fiilor lui Iosif, a lui Moise, etc.). In vederea acestora, acea remarcabilă împrejurare, că printre reprezentanții semințiilor necontenit se întâlnesc astfel de nume, ca Eliav (Dumnezeu este Tatăl meu), Elițur (Dumnezeu este tăria mea) Eliasaf (Dumnezeu este adunătorul meu) și altele de același fel, ne arată limpede, cât de adânc tradițiile părintești se înrădăcinaseră în inima fiilor lui Israil și cât de vie era într'înșii amintirea părinților lor, și mai ales purtarea Lui de grijă pentru poporul cel ales. Remarcabilă este în această privință mai ales aceea, că asemenea nume cele mai adesa ori se întâlnesc în seminția lui Levi. Astfel sunt numele: Eliasaf (Dumnezeu este adunătorul meu), Elițofan (Dumnezeu este păzitorul meu), Țuriil (Dumnezeu este stânca mea), Eliazar (Dumnezeu este ajutorul meu), Amram (ruda celui Preaînalt), Iohaveda (Dumnezeu este slava ei), etc. Singură această împrejurare ne arată îndeajuns, că seminția lui Levi se distingea prin un deosebit devotament tradițiilor părintești și păstra cu deosebită tărie credința părinților, și prin asta a meritat, ca anume ea să devină unealta Proniei pentru renașterea și înălțarea poporului.

Astfel, atât după locul așezărei într'un ținut depărtat, cât și după caracterul întregei lor vieți sociale și religioase, israeliții trăiau izolați de ceialaltă populațiune a Egiptului. Cu toate acestea timpul prin necesitate i-a apropiat de indigeni și urmele acestei apropieri s'au întipărit pe multe laturi ale vieței lor. Inalta civilizație a Egiptului încetul cu încetul și-a supus pe veneticii nomazi și aceștia încetul cu încetul se deprinseră cu viața așezată și se apucară de agricultură și de meserii. Odată cu aceasta în mediul lor pătrunseră știința și artele egiptene, urmele cărora apar vădit în toată viața lor istorică de după aceea. In Egipt ei au împrumutat cunoștințe matematice, geometrice și astronomice, și împreună

cu această învăţătură arta de a făuri diferite lucruri de galanterie de aur, de argint, de lemn şi de piatră; învăţară să pregătească ţăsături scumpe de diferite culori, să sculpteze şi să graveze petre preţioase. Dar o dobândire preţioasă pentru ei a fost arta scrisului, despre cunoaşterea căria nu se vorbeşte în epoca patriarhală, pe când Moise după eşirea din Egipt a scris deja legi pentru popor, pe care poporul se obliga să le citească. Chiar în limbă au intrat multe cuvinte egiptene. Măsurile evreeşti se numesc cu nume egiptene. Nilul după obiceiul egiptean în textul biblic se numeşte simplu Ieor=râu; luna Adar aminteşte bine numirea egip= teană luna Atair; adon, numirea sicriului legii şi teba, numele sicrieşului, în care a fost mântuit Moise, sunt curat egiptene, şi multe alte cuvinte şi obiceiuri ne arată înrâurirea egipteană asu= pra israeliţilor. Din nefericire înrâurirea egipteană nu s'a mărginit numai asupra vieţii externe, ci în decursul vremei s'a reflectat în parte şi asupra vieţii lăuntrece religioso=morale. Aşa unele ho= tărâri posterioare, ca şi din unele fapte se poate cu siguranţă deduce, că israeliţii în parte au cedat şi s'au dedat şi la obiceiuri imorale, la care se dedea poporul de jos în Egipt, şi chiar şi=au însuşit unele forme idolatre. Negreşit, o înrâurire deosebită asupra lor a putut să aibă nu acel ceremonial luxos religios, prin care se dis= tingea viaţa religioasă a claselor înalte din Egipt, ci cele rituale de rând şi grosolane a religiei populare din Egipt, martorii cărora li s'a întâmplat să fie adesa. In calitate de exemplu putem indica divinizarea viţelului de aur din pustie, precum şi interzicerea directă din lege de a se aduce jertfe la idoli (Lev. XVII, 7) interzicere întă= rită în urmă şi de Isus Navi, care spune deadreptul: „lepădaţi zeii, cărora au slujit părinţii voştri peste râu şi în Egipt, şi slujiţi Domnului (Is. Nav. XXIV, 14)". Astfel, petrecerea în ţară străină i=a adus cu timpul la robia politică şi ameninţa să expună pe izraeliţi şi în robia duhovnicească.

Câtă vreme israeliţii după moartea lui Iosif s'au bucurat de pace şi prosperitate, este tare greu de determinat. Dar se poate presupune cu probabilitate, că situaţia lor s'a schimbat în rău odată cu urcarea pe tron a nouei dinastii egiptene indigene. „S'a ridicat în Egipt un nou rege, care nu cunoştea pe Iosif", şi tot= odată n'a putut să recunoască nici drepturile descendenţilor săi la acele privilegii deosebite, de care ei se bucuraseră sub vechea dinastie. Numele lui Iosif, ca demnitar al dinastiei detronate, putea să=i fie necunoscut (sau simplu noul rege nu voea să recunoască meritele lui). Totodată se înţelege cu ce sentimente noul rege în

situaţia lui a putut să se refere către israeliţi. Ei erau supuşi privilegiaţi, se bucuraseră de o deosebită favoare la dinastia detronată, sub care ei stăpâneau unul din cele mai bogate ţinuturi ale Egiptului, care predomina asupra căei de pătrundere în chiar inima ţării. Ura şi duşmănia faţă de dinastia detronată el fireşte o întinse şi asupra neamului favorizat de dânsa. Dar la creşterea unei deosebite duşmănii contra israeliţilor au putut influenţa şi alte împrejurări politice: Lupta prinţilor egipteni cu dinastia şi neamul păstoresc se produse cu deosebire în ţinutul Gesem, unde hicşii, care se încuibaseră în lagăre întărite, multă vreme au respins asaltul egiptenilor. In această luptă nevrând au trebuit să ia oarecare parte şi israeliţii, şi nu-i nimic improbabil, că ei erau de partea hicşilor, ca neam înrudit după particularităţile naţionale şi ca o dinastie, căria ei îi datorau aşa de mult. Dela egiptenii indigeni ei nu puteau aştepta nimica, deoarece pentru dânşii fiecare păstor era „urâciune" şi toate triburile păstoreşti se aflau în dispreţ. Această alianţă a lor cu hicşii îi făcură duşmani politici ai egiptenilor, şi când hicşii au fost izgoniţi definitiv din ţară, atunci israeliţii au trebuit să plătească cu robia trădarea lor faţă de faraonii indigeni. Teama lui faraon, că israeliţii, ca trib numeros şi puternic, ar putea în caz de răsboiu să se unească cu duşmanul şi să se înarmeze contra egiptenilor, avea temeiuri reale şi era adeverită de istoria din trecut a Egiptului. Hicşii cuceriseră Egiptul anume cu ajutorul triburilor păstoreşti, care, asemenea israeliţilor, se aşezase în ţară cu voea lui faraon şi ocupau ţinuturile nord-estice ale Egiptului şi „în timpul războiului s'au unit cu duşmanii" (Eşire I, 9, 10). Şi iată, în interese curat de stat se începu faţă de dânşii politica de apăsare şi de împilare.

Mai întâi de toate, negreşit, noul guvern lipsi pe israeliţi de acele avantaje şi libertăţi, de care ei se bucuraseră sub fosta dinastie. Dar după aceea el trecu şi la împilarea lor pozitivă şi începu „să-i istovească prin munci grele". In cazul dat nu era nevoe a născoci artificial aceste lucrări: ele se iviră ca o cerinţă firească în chiar laturea locuită de izraeliţi. După isgonirea hicşilor din Egipt, se cerea pentru viitor a asigura ţara contra incursiunilor străinilor, sălbateci, şi deaceea guvernul găsi cu cale să construiască câteva întărituri nouă la acest hotar, şi la aceste munci grele au fost întrebuinţaţi israeliţii să muncească în dar. Munca era evident silnică: istoricul biblic povesteşte cu amărăciune despre aceste munci. „Egiptenii cu cruzime, spune el, sileau pe fiii lui israil la lucru şi făceau viaţa lor amară la frământatul lutului şi

facerea cărămizii, și la tot lucrul câmpenesc și la orce muncă, la care-i sileau cu cruzime“ (Eș. I, 13 și 14). Astfel au zidit ei lui faraon Pitomul și Raamzesul, orașe pentru depozite. Numirea acestui din urmă dintre orașe, Raamzes, dădură prilej unor egiptologi să conchidă, că zidirea lor se referă la timpul dinastiei a XIX, pe timpul domniei lui Ramzes I sau II, care au avut loc cu două veacuri mai târziu. Această părere face să prelungim șederea israeliților în Egipt într'un așa period, care numai cu greu poate fi pus în acord cu datele pozitive cronologice și stârnește foarte puternice obiecțiuni; dar ea totodată nu poate cu temeinicie să se sprijine nici pe faptul citat chiar acum. Precum numele așa și numirea Raamzes erau destul de obișnuite în Egipt și nu se poate fi nicidecum sorocit esclusiv la domnia faraonilor cu acest nume. Când frații lui Iosif au apărut în Egipt pentru a se așeza acolo — va să zică cu un veac mai înainte — în ținutul Gesem exista deja o parte de loc sub denumirea de Raamzes, care le-a și fost dat lor pentru așezare (Fac. XLVII, 11). Descoperirile cele mai noui revarsă încă și mai multă lumină asupra acestui fapt. Din ele se vede, că faraonul nouei dinastii avea un fiu cu numele Ramzes[1]). Iar în asemenea caz nu-i nimica de mirare, ci din contra e foarte firesc, dacă faraon pe unul din orașele din nou construit l-a numit cu numele fiului său. Tot așa și relativ de celălalt oraș, Pitomul, care deasemenea se întâlnește în cronicele, ce se referă la un period mult mai timpuriu decât acela, în care a avut loc domniile Ramzeșilor.

Marea Piramidă Gizec în Egipt.

Cu fiecare domnie nouă creșteau și greutățile pentru popor, și nu numai pentru cel al lui israil, ci și pentru cel egiptean. Faraonii pare că ar fi vrut să se întreacă unii pe alții cu slava lor războinică și cu clădirile grandioase, cu care împodobeau reședințele lor, și cu cât era mai renumit un faraon, cu cât era mai vestită domnia lui, cu atât mai mult gemea poporul sub împilarea muncilor mai presus de putere și a impozitelor. Cel mai vestit faraon din acest period a fost Totmes III. Acesta a fost un Alexandru Macedoneanul al Egiptului; în timpul lungei sale dom-

1) Lepsius Königsbuch der alten Aegypter, tabl. XXIII,XXX-XXXIII.

nii de cincizeci de ani el a ridicat nenumărate monumente, temple mărețe și fortificații. Egiptul și așa stătea în fruntea popoarelor. Oștirele lui pătrunseră până la marginile lumei cunoscute pe atuncea.

Arcaș înarmat pentru războiu (după un monument egiptean)

Bogății nenumărate au fost adunate în templele lui și caravanele comerciale se întindeau spre dânsul din toate țările. In inscripțiile de pe pereții marelui templu din Harnac, după cum mărturisește Tacit, s'au însemnat „tributurile impuse popoarelor supuse. Greutatea aurului și argintului, cantitatea de arme și cuțite, cadouri de fildeș și miresme plăcute pentru temple; cât grâu și lucruri de tot felul trebuia să prezinte fiecare popor". Nemulțămindu-se cu acestea, Totmes III, ca să dea mai multă măreție și strălucire domniei sale și, poate, ca să satisfacă slăbiciunea sa personală a iubirii de slavă, a întreprins nu mai puține de 14 expedițiuni în diferite țări, din care el necontenit se întorcea cu pradă bogată și cu turme de captivi. Legiunile sale nu numai că inundau țările vecine, Palestina și Siria, ci pătrundeau și în Mesopotamia, ba chiar și în India. După terminarea expedițiilor se cereau monumente grandioase și temple pentru eternizarea lor, și poporul trebuea să lucreze și să muncească neobosit la construirea lor. Poeții alcătuiau în cinstea lui poeme entuziaste, în care se cânta slava și virtuțile lui, slăvind „pe împodobitorul pământului", iar poporul gemea sub greutatea impozitelor și a muncii, ce se cereau dela dânsul pentru crearea majestății cântate. Războaele nesfârșite cereau oameni și bani, și deaceea se spori pânăla imposibil slujba militară și se întări strângerea de bani. Cu ce silnicii și născociri se făceau acestea din urmă, se poate vedea din scrisoarea, ce ni s'a păstrat din acest period. Intr'însa se povestește cum „strângătorul de dări se apropia în barca sa la pontonul unui anumit ținut pentru adunarea părții guvernamentale de grâu. Oamenii lui înarmați cu toege, și negrii lui, cu ciomege de palmier în mâni, strigau: Unde-i grâul vostru? Și nu se putea cu nimic înfrâna năvala lor. Dacă ei nu erau satisfăcuți, atunci înșfăcau pe bietul nenorocit, îl trânteau la pământ, îl legau și-l târau la canal și-l aruncau în apă cu capul în jos; vecinii fugeau, ca să se îngrijască de propriul lor grâu. Pe femeea lui o legau și o duceau împreună cu copiii ei cu

dânşii"[1]). După obiceiul tuturor marilor faraoni, Tutmes III a intreprins o mulţime de construiri grandioase: temple, palate, statui colosale, obeliscuri şi clădiri publice. De către el s'a zidit cel mai vestit templu din Egipt, aşa numitul „marele templu" din Harnac. Ruinele lui împreună cu coloşii din vecinătatea lui şi astăzi inspiră o superstiţioasă mirare faţă de grandoarea lui. Şi la toate aceste construcţii s'a cerut muncă silnică şi în dar, care s'a şi impus israeliţilor şi celorlalte neamuri aduse în robie. Toate neamurile de obârşie străină şi de origină semită, care populau Delta, trebuiau cu sudori de sânge să clădească măreţia şi slava lui faron. Când nu se găseau la îndămână braţe de muncă se farmau partide de vânătoare pentru vânarea de negrii în Etiopia şi mii de aceştia se aduceau în lanţuri la muncă. Partidele acestea de vânătoare duceau pe lucrătorii sleiţi în minele de piatră, îi obligau să taie blocuri mari de granit şi cu sforţări uriaşe să le târască la locul construcţiei; îi sileau să sape canale nouă, ca să facă loc mai larg pentru preumblarea iahturilor faraonene, să facă cărămidă şi să frământe lut şi var pentru clădirile în construcţie, să ridice apă din Nil în canale pentru udarea câmpiilor, cum se poate vedea aceasta şi astăzi pe malurile Nilului, unde lucrătorii, desbrăcaţi, lucrează ca nişte maşini toată ziua sub soarele arzător. Cu un cuvânt, „la fiecare lucrare îi sileau cu cruzime," sub loviturile de toiag a supraveghetorilor inevitabili, dar şi în toate timpurile viaţa claselor de jos ale poporului în Egipt a fost grea şi tristă. Voinţa despotică totdeauna a domnit pe malurile râului sfânt, şi pentru satisfacerea capriciilor sale a sacrificat zeci de mii de vieţi omeneşti. Chiar în secolul prezent la săparea canalului Mahmud au perit 30.000 de oameni, pe care i-au silit să sape canalul cu mânile goale, fără lopeţi şi casmale — au perit de munca istovitoare sub loviturile supraveghetorilor fără milă. Fără îndoială tot prin asemenea munci neomenoase erau apăsaţi şi vechii israeliţi, şi gemetele şi strigătele lor se pot auzi în cântecele sfâşiitoare de suflet ale felahilor, actualii parias ai Egiptului. Indeplinind munca de robi, felahii cântă

Pe căpeteniile noastre
Cânii să-i mănânce,
Şi să-i hărtănească,
Ei ne omoară prin foame,
Prin foame ne istovesc,
Ei ne bat pe noi,

1) Maspero, Du genre epistolaire chez les anciens Egyptiens. Lenormant, Manuel de l'histoire de l'Orient, vol. I, pag. 423.

Ei ne bat cumplit.
Dar este Cineva și peste ei,
Acela-i va pedepsi cumplit,
Da, cumplit îi va pedepsi[1]).

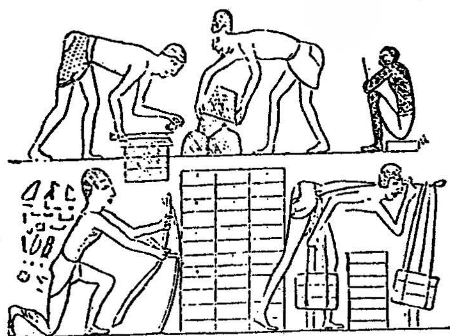
Cu toate că istoria robiei israeliților în Egipt se reflectează, așa zicând, în fiecare hieroglifă a vechilor monumente egiptene, dar prin o ciudată întâmplare până acum totuși pe aceste monumente nu s'a găsit nici un nume, care s'ar referi la evrei și i-ar numi și i-ar sămui pe ei cu unul cu vreuna din numirile însușite de ei. Invățații egiptologi își pun toate sforțările să descopără ceva asemănător cu numirea de „evrei", „iudei", sau „izraeliți", și sforțările acestea au rămas aproape cu totul fără rezultat. Pe o inscripție Brugsch a citit numirea *Fenhu*, care se referea la niște captivi, care erau ocupați cu munca grea a transportului blocurilor de piatră din petrăria Rufu (Troia zice Strabon) la Memfis și la alte orașe. Cuvântul „Fenhu" înseamnă „purtătorii toiagului păstoresc" și munca acestor captivi corespunde muncei silite, a israeliților din timpul robiei lor în Egipt. „Cu acest nume, spune Brugsch, se numeau neamurile păstorești și nomade de origină semitică, care trăiau în vecinătatea Egiptului și, trebue să presupunem, se aflau cu Egiptul în acelaș raport, ca și evreii [2])". Dar această numire, ca adectivală, are un caracter prea general, ca să poată fi referită special la evrei, și pelângă aceasta nu are asămănare de sunet cu numirea acestor din urmă. Egiptologul Chabas a încercat să identifice alt neam de robi cu israeliții supuși la robie. Câțiva ani acum în urmă în unul din papirusele muzeului din Leiden a descoperit numirea unui neam, care se citește *aperiu*. Neamul acesta era ocupat cu transportarea pietrei pentru zidirea templului soarelui, ridicat de Ramzes cel Mare aproape de Memfis, și egiptologul afirmă, că „aperiu" nu este altceva decât pronunția egipteană a cuvântului evreu [3]). Dar pelângă dificultățile cronologice, legate de presupunerea existenții evreilor în Egipt în timpul acestei domnii, această părere se combate prin altă descoperire, care arată pe acelaș neam aperiu în robie la egipteni sub Ramzes IV, adică la multă vreme după eșirea evreilor din Egipt [4]). O asemănare mult mai apropiată de numirea evrei era cuvântul găsit în o tăbliță statistică din Harnac, zidit de Totmes

1) Nassau Senior, Jurnal in Egypt, 1856. Stephen. Incidents and travel in Egypt Now Iork, vol. I. p. 22.
2) Zeitschrift für Aegypt. Sprache 1867.
3) Chabas Mélanges, Sér. 2 p. 144.
4) Speaker's, Commentary, vol. I, pag. 466.

III. In tabela diferitelor naţionalităţi, al 79-a se notează neamul heber sau *eou*, care sună tare apropiat de haberim sau cum ziceau nouii evrei.) Causa unei asemenea tăceri a monumentelor egiptene relativ de evrei se explică prin particularităţile referinţelor egiptene către unele sau altele din faptele vieţii istorice a ţării. Egiptenii erau foarte sensibili pentru cinstea şi slava ţării lor, şi deaceea dacă ei se sileau din toate puterile să eternizeze pe monumente acele fapte şi evenimente istorice, care puteau servi spre proslăvirea Egiptului, apoi pe de altă parte se sileau în tot felul să şteargă tot ceeace putea servi ca amintire despre nişte fapte şi evenimente de natură contrară. Prin asta între altele se explică şi acel fapt însemnat, că cu toată stăpânirea îndelungată a hicşilor în Egipt, egiptologii numai cu mare greutate au putut găsi urme întregi ale acestui period, amintirea neplăcută a căruia a fost ştearsă de pe monumente de faraonii indigeni. Nu arareori au fost cazuri, când noul faraon dărâma toate monumentele ridicate de faraonul predecesor, urât de dânsul pentru ceva, şi ştergea depe pământ amintirea lui. Deaceea e aşa de greu câteodată a trage o linie succesivă a domniei dinastiilor şi faraonilor, şi cu o deosebită greutate e înjugată cercetarea acelui period, care se referă la domnia hicşilor. Deoarece cu şederea israiliţilor în Egipt şi îndeosebi cu ieşirea lor stau în legătură fapte şi evenimente, care s'ar putea considera foarte înjositoare pentru mândria ţării şi pentru orgolioşii săi faraoni, apoi deaceea aceşti din urmă au şi nimicit toate monumentele, care ar fi putut sluji ca amintire despre aceste evenimente neplăcute.

Dar istoria n'a putut fi biruită chiar nici de autocraţia nemărginită a faraonilor. Dacă au fost şterse şi nimicite monumente singuratece, care priveau acest period nefericit şi ruşinos pentru Egipt, apoi totuşi mersul general al vieţii şi al raporturilor sociale şi de stat ne prezintă un tablou atât de izbitor credincios istorisirei biblice, încât ajunge singur acest tablou general, ca să redăm această taină neplăcută a istoriei Egiptului. Dar şi afară de asta ni s'au păstrat şi monumente singuratece, care prin conţinutul lor ne amintesc uimitor evenimente legate cu istoria petrecerei israeliţilor în Egipt şi cu impilarea lor din partea guvernului lui faraon. Un papirus, care se referă la periodul examinat, reproduce viu înaintea noastră tabloul facerei cărămidei, care alcătuia o parte de muncă, impusă israeliţilor. „Doisprezece petrari, spune autorul papirusului, afară de oamenii, care se ocupau cu facerea cărămizei în oraşele lor, au fost aduşi aicea să lucreze la zidirea caselor. Să facă fiecare din ei numărul hotărât de că-

rămidă în fiecare zi. Ei nu trebue să slăbească munca la casa nouă. Intru aceasta eu mă supun poruncii, dată mie de stăpânul meu" [1]). Aceşti petrari şi lucrătorii făcători de cărămidă, aduşi din oraşele lor pentru facerea unor case şi care lucrau obligator „un anume număr", dacă nu se identifică cu israeliţii, apoi cel puţin ne arată totuşi acea situaţie socială, în care se aflau şi aceşti din urmă în timpul lucrului în Egipt. Pe locul fostului oraş Raamzes, construit de israeliţi, se pot vedea cărămizi enorme, făcute din mâlul Nilului, uscate la soare şi amestecate cu pae, şi chiar după părerea unui astfel de cercetător prudent, ca Ebers, nu va fi o îndrăsneală a crede, că aceste cărămizi au fost pregătite de mânile israeliţilor [2]). Dar un monument mai însemnat din cărămidă egipteană s'a descoperit în gropniţa de pe dealul Ad-el-Curnah, care se referă la timpul lui Totmes III. Acest monument ne prezintă un tablou, care reprezintă munca silnică a facerei de cărămidă şi a construirei unor case. Lucrătorii sunt ocupaţi cu diferite feluri de muncă: unii cară cu căldările apă dintr'un iaz, alţii rup lut dintr'un mal, alţii fac cărămida, o cară cu osebite coromâsle la locul clădirii şi alţii, în fine, sunt ocupaţi cu înseşi zidirea edificiului. In mijlocul acestei gloate muncitoare se remarcă vădit supraveghetorii, dintre care unul aplică toiagul său pe spatele unui lucrător leneş, iar altul liniştit şede pe o piatră din apropiere, ţinând totuşi toiagul său într'un chip destul de ameninţător [3]). Inscripţia, care însoţeşte acest tablou explică, că aceştia sunt captivii pe care i-a adus Totmes III pentru construirea templului zeului Ammon, şi tot aicea se descrie rolul supraveghetorilor. „Supraveghetorul principal vorbeşte ziditorilor: toiagul e în mâna mea. Lucraţi harnic cu mânile. Nu vă leneviţi, să nu rămâneţi în urmă!" Unii din aceşti captivi poartă trăsături destul de vădite ale tipului evreesc şi au bărbi, care-i deosebea de egipteni. Pe cărămizi de obiceiu se punea pecetea faraonului, în timpul căruia se construia clădirea şi Wilkinson observă, că „cărămizile, care purtau numele lui

Cărătorii materialului de construcţie (după un monument egiptean).

1) Papyrus Anastasi, dosul Chabas, Mélanges Egypt, ser. 2 pag. 133.
2) Ebers, Durch Gosen, pag. 75.
3) Vezi o parte din această închipuire la începutul capitolului prezent.

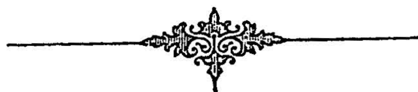
Tomes III, au fost găsite mult mai multe decât cărămizile din vremea altui faraon", iar alt egiptolog adaoge: „cărămida găsită în Egipt și referitoare la timpul acestei domnii, totdeauna are într'însa amestec de pae". In asta nu se poate să nu vedem confirmarea izbitoare a istorisirei biblice despre faptul, că israeliții trebueau să procure pae pentru facerea numărului sorocit de cărămidă [1]). In genere monumentele egiptene adesea vorbesc de facerea cărămidei cu ajutorul muncei silnice a unor captivi, dar că prin acești captivi nu putem înțelege captivi de războiu, se poate conchide din aceea, că de acești din urmă totdeauna erau tare puțini aduși din expedițiile militare, așa că în cele mai strălucite expediții se observă cu îngrijorare abea zeci de aceștia. Probabil sub acești captivi trebue să înțelegem diferiți străini, care locueau între hotarele Egiptului, pe care egiptenii îi apuca cu forța dela locurile unde trăiau ei și-i aduceau la muncă, cum se petreceau aceasta și cu israiliții. Caracterul silnic al acestor munci de asemenea se dovedește prin prezența permanentă a supraveghetorilor înarmați cu toege. Pe tabloul din Boni-Hasan se închipuește, cum supraveghetorii pedepsesc pe muncitori. Unii din aceștia din urmă desbrăcați și lungiți la pământ, doi îi țin de mâni și unul de picioare, iar supraveghetorul fără cruțare revarsă loviturile pe spinarea goală. Tot la o asemenea pedeapsă sunt expuse pe alte tablouri și femeile. Ce se atinge de înseși supraveghetorii sau de șefii peste muncitori, apoi erau funcționari ai guvernului, sub supravegherea cărora se aflau anumite ținuturi, la rândul lor divizându-se în plăși mai mici, se aflau sub șefia unor supraveghetori mai mici. Pentru înlesnirea conducerei lucrătorilor, ei alegeau chiar dintre israeliți supraveghetori ajutori, pe care și puneau răspunderea pentru bunul mers al lucrărilor. Această măsură din urmă putea să aibă și însemnătate politică, deoarece producea împărțire în popor (între supraveghetori și lucrătorii de rând) și prin aceasta slăbea unitatea morală și puterea lui politică.

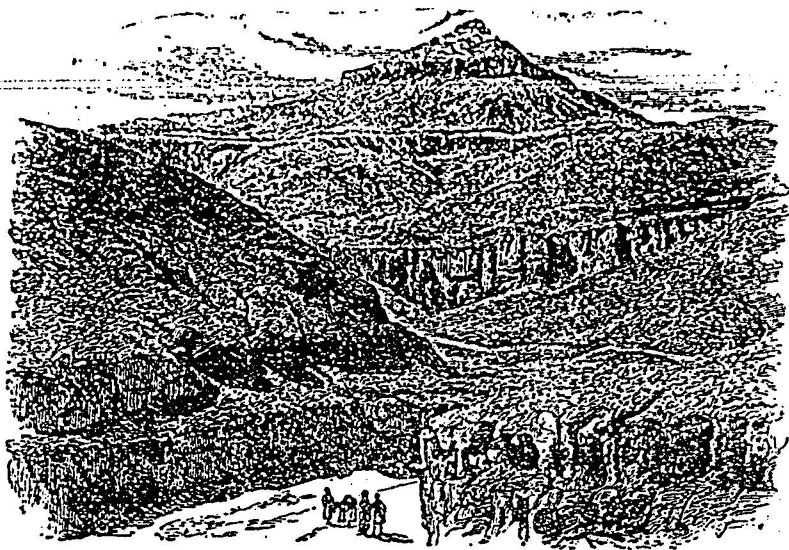
Totuși cu toată apăsarea și împilarea din partea guvernului, tânărul popor crescu repede la număr și în putere; și sub impresia, poate, a expedițiilor orientale militare a egiptenilor prin pământul Gesem, într'însul se desvoltă pasiunea războinică. Așa un grup din seminția lui Efrem făcu incursiuni în țara filistienilor și captură vite. De sine se înțelege că asemenea înclinațiuni nu se putu să nu inspire teama guvernului, că acest popor războinic,

---

1) Eșire, V. 12. Mărturiile referitoare la asta sunt grupate complect în scrierea profesorului T. G. Eleonschi: „Istoria poporului Israelit în Egipt". Sanct Petesburg, 1881, 158-161.

înfuriat din pricina împilărilor, poate să pricinuească mari dificultăţi politice în caz de războiu, sau poate să iasă cu sila din ţară şi să o lipsească de puterea de muncă în dar. Văzind că munca, munca cea mai silnică nu este în stare să oprească creşterea tânărului popor, guvernul cel crud se hotărî să recurgă la măsuri extreme, de care e capabil numai despotismul oriental. La început s'a dat poruncă tainică moaşelor să omoare pe nouii născuţi de parte bărbătească. Dar această poruncă întimpină protestul tăcut în simţul moral a reprezentantelor moaşelor din vechiul Egipt, şi rămase fără efect, „pentrucă moaşele se temeau de Dumnezeu şi nu făceau cum le vorbise lor regele Egiptului" (Eş. I, 15). Atunci faraon furios, repetă această poruncă pentru tot poporul şi mai ales către slugile regale. Şi iată la gemetele poporului sub greutatea muncilor se adaose gemetele mamelor. Dar în mijlocul acestor gemete a poporului izraelit se născu marele izbăvitor – Moise.

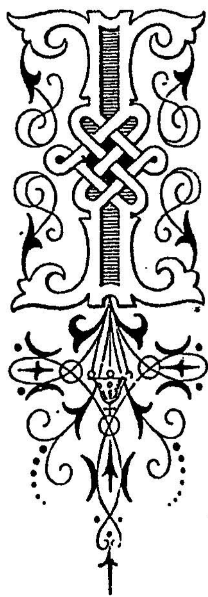

Valea orașului Teba.

CAPITOLUL II

TINEREȚA LUI MOISE

n timpul petrecerii israeliților în Egipt, între dânșii tribul lui Levi se remarca drept unul din cele mai talentate și mai adaptabil la cultura egipteană. Și în genere toți israeliții nu rămăseseră străini de această cultură și-și însușise diferite meserii și cunoștințe. Dar tribul lui Levi mergea din acest punct de vedere înaintea tuturora și-și însușise dela egipteni până și înalta lor înțelepciune — arta scrisului, pe care posedându-o, el firește ocupa o pozițiune excepțională între celelalte triburi. Ca mai talentat și mai cult, el odată cu aceasta întrupa mai deplin în sine senzul istoric și religios al poporului; într'însul s'au păstrat mai vii tradițiile părinților, mai integral trăia credința strămoșilor și, ca într'un sicriu viu, se păstrase așezămintele lor. In acest trib se concentrase așa zicând sufletul poporului, și în timpul celei mai grele robii și înjosiri se ascundea scânteea conștiinței naționale. Anume dela această vatră a sufletului poporului a și plecat pentru dânsul izbăvirea. In mijlocul tribului, trăia modest familia

lui Amram și Iohavedei. Ea prin nimic nu se remarcase, decât doar prin aceea, că mai puternic și mai în întregime decât alții păstrase credința părinților și se sileau mai mult ca alții să o înrădăcineze în copiii lor: fetița Mariam și băețașul Aaron. Timpul acela era greu pentru tot poporul. Politica egipteană de împilare atinsese punctul său culminant. Despotismul faraonilor căuta mijloace mereu nouă, ca să împedece creșterea tânărului popor și să zdrobească puterea lui morală, și nu se opri nici în fața oricărei neomenii. A fost edat chiar și edictul sângeros privitor la uciderea tuturor copiilor nou născuți, și când acest edict începu a se aplica, lui Amram i se născu al doilea fiu, aducând în loc de bucurie în familie, o strașnică durere. Copilul era neobișnuit de frumos și nefericita mamă în curgere de trei luni l-a ținut ascuns de ochii dornici de sânge a ispravnicilor lui faraon. Dar a-l mai ținea ascuns nu mai era cu putință, și ea se hotărî la un pas desnădăjduit, indicat ei poate de tradiția păstrată în neamul lor despre regele Sargon al Haldeei[1]). Ea făcu un sicrieș de papură, îl unse bine cu asfalt și smoală, ca să nu intre apă, și punând copilul într'însul, cu rugăciuni și lacrimi, puse prețiosul sicrieș pe apă în unul din canalele Nilului, plin de stuhărie, încredințându-l Providenței și supravegherei ușoare a copilei de 12 ani, sora nefericitului copil. Trestia de papirus care se află astăzi numai mult mai la sud pe malurile Nilului Alb, în acel timp creștea și pe toate canalele late ale Deltei nordice, unde trăiau israeliții și unde se afla în noile palate ale Deltei reședința curței lui faraon. Cu frunzișul său trestia putea apăra copilul de razele dogoritoare ale soarelui, și totodată acoperind, râul, prezenta un loc îndămânos, unde damele dela curte se puteau scălda fără jenă din partea pudicității femenine. Cursul lin și adâncimea nu tocmai mare a apei prezenta sub ambele raporturi o mai mare îndămânare decât cursul lat și repede al Nilului însuși.

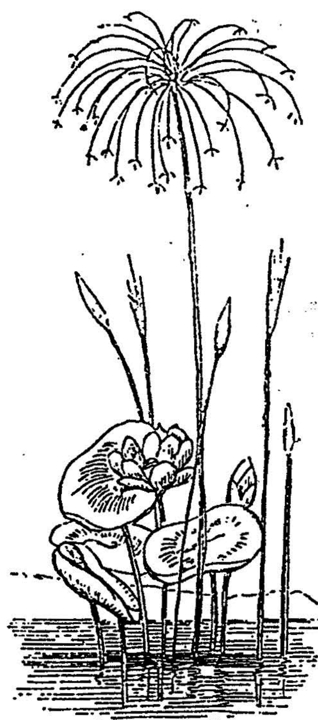
Acest mic eveniment, care a avut în urmă o importanță așa de enormă în istoria omenirii, s'a petrecut sub domnia faraonului Totmes I. După îndepărtatele sale expedițiuni, lui îi plăcea să-și

---

3) Pe una din plăcile bibliotecei regale din Haldeea se istorisește următoarea autobiografie a lui Sargon I:

„Eu, Sargon, marele rege al Agânei. Mama mea era din neamul posesorilor de pământ, dar eu n'am cunoscut pe tatăl meu. Eu am fost născut tainic în orașul Ațupirani, pe malurile Eufratului. Mama mea m'a pus într'un coș de papură, uns cu smoală și mi-a dat drumul pe râu, și apa n'a putut să pătrundă la mine. Râul m'a dus până la locuința lui Acki, cărătorul de apă, și acesta în bunătatea lui m'a scos din apă și m'a crescut ca pe propriul său fiu. După aceasta m'a pus grădinar, și Iștap mi-a dat binecuvântare și cu trecerea anilor m'am făcut rege". Smith, Chaldaean Genesis, p. 299.

petreacă timpul de odihnă în castelele de pe graniţă, ca de aicea cu mai multă îndămânare să întreprindă noui expediţiuni. El avea trei copii — dela prima soţie: o fiică şi dela a doua doi fii. Principesa Hat-asu era fiică iubită a lui faraon şi de aceea a jucat mare rol în istoria Egiptului. După legile Egiptului, care cereau păstrarea curăţeniei sângelui, ea trebuea să devină femeia fratelui ei maşter, prinţul moştenitor, care s'a urcat pe tron după moartea tatălui său, sub numele de Totmes II. Dar acesta era scurt la minte şi curând părăsi scena iar femeia lui, energică şi înţeleaptă Hat-asu deveni cârmuitoare cu depline puteri a ţărei, deşi şi în calitate de epitroapă a fratelui său mai mic Totmes III. Aruncând de pe sine vălul văduviei ea începu să se arate în toată strălucirea şi măreţia faraonilor, în calitate de regină cu depline drepturi, îmbrăcată în haine bărbăteşti, cu coroana şi insignele regale. Căsătoria ei vădit a fost nenorocită şi ea acum devenind regină, îşi răzbună pe amintirea bărbatului ei ştergându-i numele de pe toate monumentele şi în locul lui punând numele său, la rând cu numele tatălui ei. Ea continuă energic cu ridicarea templelor şi palatelor începute de tatăl ei, dar aceste lucrări nu putură satisface ambiţia reginei. Ea organiză o expediţie pentru descoperirea de pământuri nouă, şi corăbiile ei pătrunseră departe pe ţărmurii Africei, descoperind ţări nouă şi aducând tezaure nouă. Pereţii templelor, construite în timpul ei, în inscripţiile lor istorisesc despre minunile întreprinderilor acestei vestite femei. După întoarcerea din expediţie, ea fu întâmpinată cu paradă luxoasă. Tezaurile aduse se consacrară solemn zeului Ammon, sub protecţia căruia se întreprinsese expediţia. Se statornici o nouă sărbătoare în cinstea lui, şi regina îşi făcu eşirea la această sărbătoare în cele mai scumpe haine, cu „mantie de blăni de leopard cu încheietori de aur pe umere şi toată mirosea ca o roză în plină floare". Lectica sfântă a lui Ammon sacrificatorii o purtau pe umerele lor, în sunetele muzicei şi a imnelor, şi enorma procesiune a demnitarilor curţii, ostaşii şi ceilalţi slujbaşi şi sacrificatori se îndreptară spre templu, printre ma-

Trestia papirus din Palestina apuseană.

sele necuprinse de ochi ale poporului, care umpleau văzduhul de strigăte de bucurie.

Anume această vestită regină, când era încă principesă și trăia la tatăl său, plecând cu prietenele sale să se scalde, găsi în păpuriș sicrieșul cu un copil plângând. Inima bună a principesei se înduioși de milă la vederea soartei nefericite al copilului lepădat. Ea înțelese, că aceasta este jertfă nevinovată a crudului edict al tatălui ei contra israiliților și nădăjduind în puterea iubirii părintești față de dânsa, se hotărî să mântue copilul și chiar să-l înfieze. Ea luă o mancă dintre israelitence, care se dovedi apoi a fi chiar mama copilului, Iohaveda, și astfel Pronia îndreptă sicrieșul vieții pruncului către mărirea istorică și spre slava universală. Când pruncul crescu, principesa l-a luat la sine în palat, îl înfiă oficial și-i puse numele Moise, „pentrucă ea zicea eu din apă l-am scos“ [1]).

Monumentele în măsură mare confirmă această istorisire biblică. Judecâd după acțiunile libere ale acestei fiice a lui faraon, trebue să presupunem, că ea se bucura de o deosebită influență asupra lui faraon, iar faptul acela, că ea în urmă inițiă pe această înfiată strânsură din disprețuitul popor israelit „în toată înțelepciunea egipteană“, violând astfel privilegiul de castă, cu râvnă păzit de sacrificatori, ne arată, că ea în acel timp se bucura deja de înrâurire asupra lui faraon. Pe temeiul monumentelor se poate arăta satisfăcător, că în toată linia faraonilor, începând cu dinastia a treia, când pentru prima oară intră în întrebuințare această numire, până la cucerirea persană, pe o întindere de timp de peste șasesprezece veacuri se cunoaște numai o singură regină, care cârmuește independent țara. Numele ei se întâlnește pe monumente în formă deplină și anume Hat-asu. – Numit – amun, și anume în acel loc, unde se putea aștepta el după istorisirea biblică, în calitate de strănepoată a regelui, care nu cunoștea pe Iosif. Regina Hat-asu pe monumente necontenit se închipuește cu barbă, în sens că ea era regină cu depline puteri, asemenea de pildă Ecaterinei celei mari a Rusiei, pe care

---

1) Eș. II, 10. Iosif Flavie deriva acest nume dela cuvântul coptic *mo* — apă și *sese* — mântuit. E sigur, că această formă ebraizată a numelui egiptean, și forma primitivă egipteană a lui, după părerea majorității învățaților, este *Mesu*, care adesa se întâlnește pe monumentele egiptene și de scriitorii greci se redă ca *Mosis*. Traducătorii alexandreni, evident, s'au ținut de derivațiunea lui Flavie și redau acest nume Μωυσῆς. Poate că regina în darea acestui nume copilului a avut în vedere să cinstească amintirea tatălui ei, în numele căruia Tot-mes sau după transcrierea grecească *Tot-Mosis* se aude numele Moise. Cercetarea specială a acestei chestiuni vez-o la Th. G. Eleonschi, în dizertațiunea sa „Istoria poporului israelit in Egipt“, Sanct Petersburg, 1884, pag. 222—230.

ea ne-o amintește după soarta sa și după caracter. Ea a ridicat două obeliscuri în Teba în amintirea tatălui ei, și din ele unul se află încă și astăzi, iar din unul sfărâmeturile stau împrăștiete împrejur. Obeliscul păstrat, al doilea după mărime și de bună samă cel mai frumos din lume, e tăiat întreg dintr'o stâncă de granit roș, construit cu îngrijire și acoperit cu reliefuri și hieroglife de o frumuseță neobișnuită. Inscripția de pe dânsul arată, că el e început în anul al cinsprezecelea de domnie al reginei Hat-asu și terminat în anul al șaptesprezecelea. Pe fiecare față a obeliscului se înseamnă, „că ea a domnit în numele tatălui său". In inscripții ea se slăvește cu diferite titluri: „Femee regală", „Regina Egiptului de sus și de jos," și printre aceste titluri se întâlnește deasemenea și cunoscutul ei titlu biblic: „fiica lui faraon". Intre ea și frații ei dela ceialaltă femee a lui faraon, dintre care primul a fost bărbatul său, exista o dușmănie de neînpăcat, ce-și avea rădăcinile în înseși firea lor. Ei erau protivnici chiar și după exterior. In timp ce trăsăturile feței reginei Hat-asu prezenta liniile frumoase și regulate a tipului grecesc, în fața fratelui său Totmes III, cum se poate vedea pe bustul său, ce se afla în muzeul Britanic, apar vădit trăsăturile răspingătoare ale tipului negru. Astfel a fost poate și bărbatul ei, despre care se știe foarte puțin și s'au păstrat numai urme slabe pe monumente.

Strămutat din locuința sărăcăcioasă a tatălui său în palatul principesei; Moise a fost educat după obiceiul egiptean. Ca copil, el, probabil, asemenea celorlalți copii egiteni, umbla fără nici un fel de haine, cu capul ras, esceptând numai o buclă, ce se pogora pe o parte a capului. Pelângă el erau multe slugi, care-l îngrijau și-l hrăneau cu grijă și delicat, îl țineau până la cea mai aleasă curățenie și-l deprindeau cu cele mai alese maniere ale cercurilor înalte. Cea mai mare parte a vieții sale o petrecea la curte. El cu preferință se afla în apartamentele mamei sale, care de bună samă alcătuia o parte a reședinței regale și fără îndoială înzestrate cu tot ce luxul avea mai artistic. La început îngrijau de dânsul negreșit slugile principesei; dar cu trecerea timpului au fost aduși și dascăli și se începu educația sa în înțelesul obișnuit al acestui cuvânt. Dar educația în realitate se începe mai înainte decât învățătura. Alcătuirea și particularitatea caracterului adesea se formează și se expune întotdeauna influenței împrejurărilor care de timpuriu înconjoară pe copil, care inconștient formează sufletul lui și lucrează într'însul unele sau alte înclinațiuni. Vedeniile și sunetele, ce ni se prezintă în copilărie, se înrădăcinează adânc în suflet și formează acel strat de temelie, pe care apoi se clădește întreaga personalitate a omului. Dar ce-l

înconjura oare pe tânărul Moise când trăia cu regala sa mamă în apartamentele ei din palatul regal? Sunt temeiuri să credem, că curtea în acel timp o însemnată parte a anului o petrecea în Memfis. Situaţia şi vederea exterioară a Memfisului au fos deja descrise mai sus. Moise putea vedea de pe terasa reşedinţei regale, unde el era luat ca să se desfăteze de vântuleţul de nord în timpul verei, tot marele oraş Fta, care se resfira înaintea lui în toată bogăţia podoabelor sale arhitectonice, cu toată populaţiunea sa şi cu toată mişcarea neobosită a comerţului şi industriei sale, a plăcerilor şi a religiei. Gloatele zgomotoase necontenit străbăteau uliţele şi pieţile lui. Vapoarele greu încărcate pluteau în sus şi în jos pe magnificul râu. Vintrelele lor viu colorate se oglindeau în valurile liniştite ale râului. Bărcile străbăteau ca săgeata în toate direcţiile. Ici şi colo procesiuni sacre cu steagurile sus ridicate se mişcau în curţile templelor sau pe uliţele oraşului. In văzduh răsuna sunetul muzicilor, amestecându-se cu strigăte de tot felul ale birjarilor, negustorilor şi barcagiilor. Pe cerul albăstrui dinspre apus în trăsături tăioase se desemnau formele purpurii ale celor trei mari piramide, monumente măreţe, mormintele celor mai puternici regi ce stăteau în calitate de sentinele la marginea acelei late dungi pustii unde se curma orice viaţă şi se începea împărăţia morţii. Vasta scenă dinprejur fără îndoială trebu să fi stârnit puternic în fiecare copil inteligent simţul de evlavie, de admiraţie şi al misteriozităţii. Viaţa şi mişcarea în oraş trezea curiozitatea şi dorinţa să lucreze şi el însuşi. Contrastul între oraşul însufleţit şi muţenia pustiului din apus trebue să fi deşteptat cugetări adânci şi chiar să fi pus marea enigmă a fiinţei minţii ce abea se deştepta.

Pe măsură ce copilul creştea, cunoştinţa sa cu Memfisul şi cu viaţa ce ferbea între zidurile lui trebuia să se mărească. El căpătă putinţa să fie şi pe uliţi, probabil în vremea preumblărilor în caretă, şi acolo el putea deja să vadă de aproape gloata ce se mişca, pe care până acum el o contemplase numai de departe. Din când în când i se îngăduia să se primble şi cu luntrea pe râu. El era luat la marele templu Fta şi-i arătau figurile tainice de pe pereţi, scrierile hieroglifice tainice, ce acopereau aproape tot spaţiul liber de figuri. El a văzut deasemenea curţile largi şi minunatele coridoare ale templelor, şi înlăuntrul lor chipul liniştit al lui Osiris, ba poate deasemenea şi chipul grosier şi respingător a lui Fta. In curţile templului el se poate să fi întâlnit procesiunea cu cântări în cinstea lui Fta şi Ra, alcătuită din sacrificatorii îmbrăcaţi în haine de in sau de bumbac şi purtând sandali de papirus. El a putut deasemenea vedea, cum sacrificatorii

aduceau jertfe și înălțau rugăciuni, săvârșind turnări asupra chipurilor, sau înălțind înaintea lor tămâeri în cinstea lor. Din când în când întâlnea el deasemenea și pe boul sacru, Apis, cum se numea el, când era dus în procesiune solemnă pe ulițele principale ale orașului, ca să se dea putință a fi văzut de locuitori, care eșind din casele lor, se închinau acestei întrupări a zeului Fta. Religiunea egipteană se distingea prin o publicitate neobișnuită și se silea pretutindenea și totdeauna să se înfățișeze ochilor poporului, stârnind atențiunea lui. Cele mai mărețe clădiri erau templele; după rege persoanele cele mai cinstite erau sacrificatorii; sărbătorile religioase, însoțite de mari aglomerări de popor și lungi procesiuni erau numeroase; la ele participau bărbații, femeile, ba chiar și copiii. Moise de bună samă încă de timpuriu a făcut cunoștință cu caracterul exterior cel puțin al cultului egiptean și el de bună samă nu arareori a avut prilej să asiste la ritualele respingătoare ale idololatriei egiptene.

Dar în viața timpurie a lui Moise la Memfis au mai fost și alte laturi de un caracter mult mai delicat. E imposibil de presupus, ca fata lui faraon, angajând pe mama lui ca mancă, imediat după înfierea lui, să fi rupt orce legătură dintre copilul înfiat de dânsa și propria sa familie regală. Principesa negreșit n'a declarat, cum își închipue Filon [1]), că el în adevăr era fiul ei. Originea lui evreească era cunoscută atât lui însuși (Eș. XI, 11), cât și egiptenilor [2]). De aici se poate conchide, că legătura dintre Moise și familia lui s'a continuat și după ce el a devenit locuitor al rezidenței regale, și că din când în când i se îngăduie să vadă pe rudele sale, sau se îngăduea acestora să vie și să-l vadă la palat. Deoarece Iohaveda se considera ca manca lui Moise, apoi ei, negreșit, i se îngăduea și oarecare familiaritate, cu totul conformă cu obiceiurile orientale. De aceea se poate crede, că Moise se afla întrucâtva sub influența principesei și a curții, și întrucâtva sub influența rudelor sale, a mamei și a tatălui, a fratelui și surorei salei, și aceasta în tot cursul periodului petrecerei sale celei dela început în Egipt. Contactul său cu familia sa a fost important în cea mai mare măsură și anume din punct de vedere al convingerilor sale religioase și al simpatizării sale cu conaționalii săi. Dacă n'ar fi fost împrejurarea asta, atunci el ar fi fost crescut și educat cu totul în religia egipteană și ar fi devenit idololatru. Atunci el puțin s'ar fi interesat de frații săi chiar dacă nu s'ar fi rușinat să-i recunoască ca atare. In vederea însă a înprejurării

1) Vita Mosis, V, 1. p. 83
2) I. Flavie, Antt. II, 9, § 7.

arătate, principiile religiei patriarhale s'au întipărit adânc în sufletul său, de pe când el era încă copil, și a crescut ca adept tare al monoteismului, ca om care credea în făgăduințele date lui Avraam, Isaac și Iacov, și disprețuia idolii și idololatria. Venind în atingere cu conaționalii săi, el deasemenea simțea durerea la vederea suferințelor acelora și nădăjduia, că cu vremea soarta lor se poate schimba în mai bine. In loc să se transforme cu totul în egiptean, el era numai pe jumătate egiptean. In fundul sufletului său se păstra baza acelor sentimente curat evreești și a educației evreești, care-i dădură putință să devină în urmă căpetenia poporului său. Dar și încrederea acestui din urmă niciodată nu s'ar fi deșteptat față de un om, care era educat complect în mediul și spiritul apăsătorilor săi.

După mărturia lui Iosif Flavie, pe când Moise era încă copil, el evită încă o primejdie, tot așa de mare, ca și aceea, care-l amenințase în pruncie. Fata lui faraon lua din când în când pe copilul înfiat de dânsa în încăperile tatălui său, voind să-i arate acestuia frumusețea și mintea copilului, ba poate și cu nădejdea să-l înduplece să designeze pe acest copil ca succesor al său. Odată ea dădu odorul său lui faraon în brațe cu o mică cuvântare, în care atrăgea atențiunea tatălui său asupra frumuseței mai mult decât omenești, spiritul său înalt și nobil, descoperind în același timp și speranțele ambițioase, pe care ea îndrăsnea să le nutrească relativ de dânsul. Monarhul, voind să-i arate că e gata să-i înplinească dorința, își scoase coroana de pe capul său și o puse pe capul copilului. Copilul însă ca și cum s'ar fi speriat de aceasta, se smulse din mânile lui, luă coroana, ca și cum ar fi vrut să o privească, și după aceea o puse jos, se urcă cu picioarele pe ea și cerca să stea pe dânsa. Aicea se întâmplă să fie un scriitor sacru, care cu câtva timp înainte de nașterea lui Moise prezisese că trebue să se nască un copil de evreu, care va sfărâma puterea Egiptului, și văzând ce a făcut acest copil, striga cu glas mare și spuse: „Iată, o rege, acel copil, pe care zeii ne-au poruncit să-l omorâm pentru propria noastră siguranță. Privește, cum adeverește el prorocia, — el răstoarnă supremația ta și calcă în picioare coroana ta. Ucide-l dar! Și să înceteze egiptenii de a mai fi chinuiți de frică, iar evreii să înceteze de a se mai trufi cu nădejdiile lor." Principesa, auzind cuvântarea asta, se repezi la copil și apucându-l, fugi cu el afară. Regele nu voi să urmeze sfatul scriitorului; și astfel Moise scăpă de această de a doua primejdie [1]).

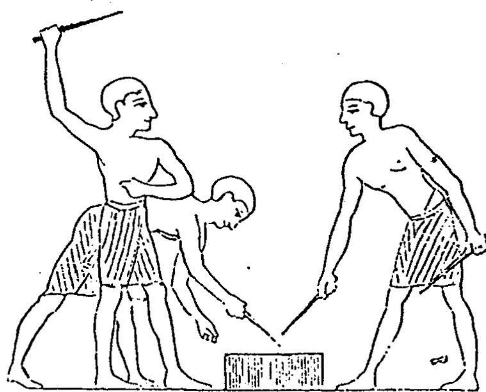
1) Antiq. II, 9, § 7.

Atât în povestirea aceasta, cât şi în altele se recunoaşte, că Moise se distingea prin o frumuseţă neobişnuită, nu numai în copilărie, ci şi în tinereţă şi maturitatea sa. Filon istoriseşte, că exteriorul lui era totodată şi frumos, şi nobil plin, de modestie şi în acelaşi timp de înaltă demnitate [1]. I. Flavie spune, că nu s'a găsit un asemenea om, care la vederea acestui copil să nu fi rămas uimit de neobişnuita lui frumuseţă. Când trecea el pe uliţe, atunci toţi la ... irea cu dânsul fără să vrea priveau la el; oamenii muncitori ...neau lucrul lor şi se uitau mult după dânsul [2]. Se istoriseşte ... deasemenea era de statură foarte înaltă pentru vrâsta lui, foarte inteligent, puternic şi capabil pentru cea mai grea lucrare. Ce se atinge de mintea lui, apoi ea era obişnuită şi se manifesta în tot ce-i atrăgea atenţiunea sa. Tuturor li se părea, că în acest copil se coprinde ceva mai mult ca omenesc. Şi pecând la israeliţi involuntar încolţea nădejdea, care-i făcea să vadă în Moise amanetul împlinirii marelor făgăduinţe, date lor cândva, egiptenii pe de altă parte priveau la el, în genere bănuitor, ca la omul de care ei ar trebui să se teamă, când el va ajunge vrâsta bărbătească.

Ca fiu al fiicei lui faraon, Moise fireşte primi în toată deplinătatea acea educaţie şi cultură, care erau în obiceiu în Egipt. Educaţia aceasta se împărţa în fizică şi duhovnicească. In privinţa celei dintâiu egiptenii dădeau o mare atenţiune, şi pentru desvoltarea trupului era în mare trecere gimnastica sau atletica. Una din formele ei principale era lupta. Pe monumente luptătorii se închipuesc în tot felul de poze, cum se pregătesc ei pentru luptă, cum se încaeră între dânşii, se încordează şi se silesc să se doboare unul pe altul la pământ, şi continuând lupta chiar şi la pământ fiind. „Doi luptători", zice Wilkinson, „de obiceiu se apropiau unul de altul ţinându-şi mânile îndreptate înainte şi fiecare se sileşte să apuce pe protivnicul său cât mai îndămânoşi pentru ca să-l poată doborî. După regulele de luptă, era îngăduit a apuca de orcare parte a trupului pe adversar: de cap, de gât sau de picioare; şi lupta adesa se continua încă şi la pământ, dupăce unul sau amândoi cădeau. Asemenea mijloc de luptă era cunoscut şi la greci, la care ea se numea „anaclinopalia". Nu se ştie, de era şi la ei acelaşi semn de recunoaştere de învins a înfrângerei sale în această luptă, ca la greci, anume prin ridicarea degetului în semn de recunoaşterea înfrângerei. La egipteni

1) Nota Mosis, p. 83.
2) Antiq. II, 9, § 6.

aceasta „probabil, se făcea prin cuvinte“ [1]). Alt exercițiu era lupta cu toege. Mâna stângă se apăra cu un fel de scut, cu care ea se apăra dela degete pânăla cot și de care astfel se putea folosi pentru înlăturarea loviturilor. Mâna dreaptă avea deasemenea apărarea sub forma unei cutii deosebite, care acoperea articulațiunile. In acest caz se întrebuințau toege scurte nu mai mult de 70 cm. Luptătorii nu aveau nici un fel de apărătoare pentru cap decât peruca, pe care o purtau oamenii mai mult sau mai puțin bogați; dar una din regulele jocului era probabil aceea, că nimenea din luptători nu putea să lovească pe protivnicul său în cap. După aceea o plăcere mult iubită în Egipt era jocul de minge, mai ales între femei. El consta, probabil, din o simplă aruncare a mingii și prinderea ei. In această chestiune Wilkinson zice, că joaca de-a mingea nu se mărginea numai la copii, sau la cutare or cutare etate, deși simplă aruncarea și prinderea mingei aparținea mai mult părții femeești. Ele aveau diferite moduri de joacă. Câteodată persoana, care nu avea reușită la prinderea mingei, era obligată să aducă în spinare pe altul, care continua să se folosească de această situație, până ce și el la rândul lui scăpa mingea, ce se arunca din partea opusă, unde se producea aceeași scenă, și încă cu distanța stabilită de jucători. Câteodată jucătorii își arătau iscusința în prinderea a trei sau mai multe mingi succesiv și încă cu mânile încrucișate pe piept; dar era cunoscut și obiceiul de-a arunca simplu în sus și apoi prinderea. La ei deasemenea era jocul, cu care se ocupau după descrierea lui Homer Galie și Laodania în fața lui Alchinoe [2]) și care consta din aceea, că unul din jucător arunca mingea așa de sus, cât putea, iar altul, sărind, era dator să o prindă din sbor, înainte ca piciorul său să se fi atins iară de pământ [3]). Dar mai era un joc, la care cu deosebire se cerea putere și îndămânare, și el consta în aceea, că doi protivnici se întreceau între dânșii aruncând cuțite sau lănci îndreptate spre tăetura unui

Jucători (după un monument egiptean)

1) Ancient Egyptians, edit. 1878, Vol. II, p. 72, 73.
2) Odiseea, IX.
3) Wilkinson, Ancient Egyptians, Vol. II, p. 67.

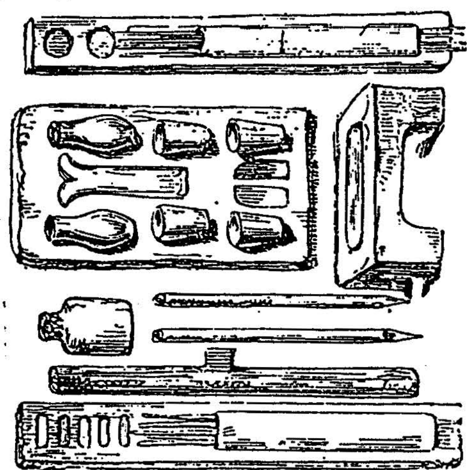
arbore; întrecerea consta în aceea, ca pe cât posibil mai [illegible] să lovească în centru sau în marginea unei anumite ţinte, cum se condiţiona la început. Mai era încă un joc, unde se cerea o deosebită cercare a puterii, şi altul consta în ridicarea unor burdufuri mari cu nisip şi aruncarea lor peste cap. Biruitor se considera acela, care putea arunca aşa cel mai greu burduf.

Acestea şi alte jocuri erau cele mai obişnuite plăceri ale copiilor, şi tinerilor în Egipt şi se considerau ca folositoare pentru sănătate, precum şi ca distracţii plăcute pentru suflet. Moise, negreşit, trebue să fi participat la asemenea exerciţii, şi că el în adevăr a participat la ele, aceasta se adevereşte de către Filon, care spune, că el curând a căpătat desgust către asemenea distracţii [1]) şi şi-a arătat superioritatea faţă de ceilalţi copii, preferind ocupaţii mult mai serioase. Totuşi ne putem îndoi de veracitatea acestei mărturii, deoarece Filon în scrierea sa „Viaţa lui Moise" s'a călăuzit mai curând de părerea sa despre chipul cum trebue să se poarte în tinereţa sa omul desăvârşit, decât să fi transmis oarecare tradiţie egipteană sau iudaică referitoare la acest lucru. Filon în genere era înclinat spre ascetism şi el natural a voit să arate că marele legiuitor al poporului său s'a ţinut de aceleaşi păreri; dar cel puţin e îndoelnic, de a avut el în această privinţă vreo tradiţie mai mult sau mai puţin autentică. Moise fără îndoială chiar în tinereţă a manifestat o dispoziţiune serioasă în caracterul său, dar educatorii săi egipteni trebue să fi considerat educaţia trupului lui nicidecum de mai puţină însemnătate decât educaţia sufletului lui, şi fără îndoială s'au îngrijit ca el să se folosească de obişnuitul curs al exerciţiilor gimnastice, şi ca tăria corporală a lui să fie tot aşa de desvoltată ca şi a celorlalţi tineri de vrâsta lui.

Alăturea chiar de cea mai timpurie educaţie fizică mergea fireşte şi educaţia, ce avea de scop desvoltarea minţii. Asemenea altor copii, Moise a trebuit să înveţe a citi şi a scrie. In Egipt aceste cunoştinţe se dobândeau nu uşor. Egiptenii în acel timp aveau două feluri de scriere: unul cunoscut grecilor sub denumirea de hieroglife, şi altul cunoscut sub denumirea de ieratică. In scrierea hieroglifică sunetele silabice se prezentau prin închipuirea lucrurilor, care exprimau câteodată literile, câteodată silabele, câteodată cuvinte întregi, iar câteodată şi concepţii întregi. Numărul unor asemenea semne era foarte mare, probabil nu mai puţin de o mie. Unele din ele exprimau câteva sunete, când unul

1) Vita Mosis, p. 83.

şi acelaşi sunet câteodată se exprima prin câteva simboluri. A învăţa alfabetul egiptean era tot atât de greu, ca şi a învăţa pe cel chinezesc, şi pentru asta se cerea cel puţin câteva luni, dacă nu şi chiar câţiva ani. Pentru a ceti, neapărat trebuia să ştii nu numai ce însemnare are fiecare simbol, ci şi care din câteva însemnări putea să o aibă el anume în combinaţia, în care se înfăţişa acest simbol. A scrie era încă şi mai greu; pentrucă de oarece toate semnele prezentau nişte lucruri, apoi pentru a scrie, se cerea neapărat să ştii a desemna o mulţime de obiecte cu îngrijire şi preciziune. Cele mai obişnuite litere erau vulturul, care însemna litera *a*; bufniţa *M*, găina *u*, raţa *sa*, uliul *gar*, corbul *mut*. Scriitorul cu hieroglife, ca să fie înţeles, trebue să fixeze bine, care anume se înţelege din aceste şi din alte paseri, ca lăstunul, ibisul, etc. Adesa era nevoe deasemenea să se desemneze diferite animale, ca leul, ţapul sălbatec, boul, crocodilul, şacalul şi epurele. Deci pentru a scri egipteneşte se cerea o educaţie deplină în arte. Oarecare educaţie de felul acesta se cerea dela toţi, dar dela ceice trebuea să primească cea mai aleasă cultură, se cerea încă şi mai mult. De la aceştia se cerea, ca ei să desemneze excelent, închipuind orce pasere, animal, insectă şi floricică cu mână sigură, repede şi frumos. Pe vremea lui Moise la egipteni nu era încă cunoscută altă formă de scrisoare, care să fi fost mai uşor de scris. Scrisoarea ieratică era mai curând un fel de stenografie, bazată pe scrisoarea hieroglifică şi te miră de se învăţa sau se citea independent de aceasta din urmă şi nu se ştie de intra în sistema generală de cultură. Şi dacă e aşa, apoi munca celui ce o învăţa foarte puţin se uşura prin asta, pentrucă formele ieratice, nu-s mai puţin numeroase decât hieroglifele, şi în multe cazuri sunt aşa de asămănătoare una cu alta, încât duc la necontenita confundare, punând în încurcătură pe cititor.

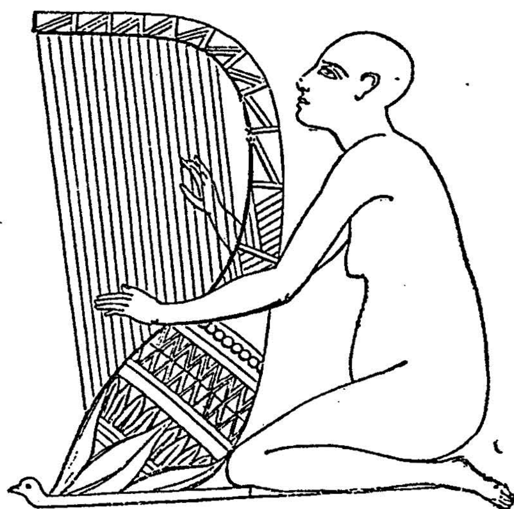

Obiecte ce servesc la scris (după un monument egiptean).

Cu toată izolarea egiptenilor pe vremea lui Moise, totuşi în şcolile egiptene se învăţau şi limbi străine, în afară de acea egipteană. Documentele scriitorilor din acel timp nu numai că arată prin exacta lor redare a cuvintelor semite, că scriitorii cunoşteau acele sunete străine, pe care ei le scriau, ci şi mai mult decât

atâta: în acel timp și mai ales mai târziu, se considera deja ca modă a introduce cuvinte semite în limba egipteană. Precum toți romanii culți pe vremea lui Cicerone învățau limba greacă, ca și pe vremea lui Moise toți egiptenii culți trebuiau să cunoască dialectul semit, care nu-i în totul evreesc, în tot cazul era înrudit cu dânsul. Dacă-i așa, atunci Moise sub acest raport avea mai mare avantaj față de egiptenii de o etate cu dânsul, de oarece limba evreească era limba lui maternă, pe care el începuse să o vorbească înainte, ca mama lui să-l dea înapoi fetei lui faraon, și el o întrebuință în contactul său cu membrii familiei sale.

După citit și scris sau mai exact odată cu acestea, înainte ca ele să fi fost învățate la perfecție, se învăța și aritmetica. Știința numărărei până la anumit grad se cerea pentru nevoile de toate zilele ale vieții. Egiptenii erau buni matematicieni. Anume ei au inventat semnele, pe care noi le numim arabice și care noi le întrebuințăm încă și astăzi pentru însemnarea primelor patru cifre. Numărătoarea ei o duseră cel puțin până la milioane. Tabla noastră a înmulțirii, după părerea unora din cercetători, e de origină egipteană [1]). Ei știau să facă calculele nu numai cu numere întregi, ci și cu fracțiuni, pentru care aveau tăblițe deosebite, cu ajutorul cărora calculele se făceau fără greutate. Acțiunile supreme aritmetice, probabil, lor nu li erau cunoscute, și se poate bănui, că ei, ocupându-se cu discuțiuni mistice despre importanța și particularitățile unor anumite numere, cădeau atuncea în închipuiri curat fantastice, care nu duceau la nici un rezultat folositor.

Cântatul din Arfă (după un monument egiptean).

După mărturia lui Filon, în planul educațiunei lui Moise, între altele, intra și învățarea muzicei atât a celei vocale, cât și a celei instrumentale, a armoniei și ritmului. Că israeliții aveau oarecare cunoștințe muzicale, când ei au părăsit Egiptul, se vede din acea împrejurare, că după trecerea Mărei Roșii, sora lui Moise, Mariamna, și alte femei proslăviră izbăvirea lor cu cântări și muzică. Că Moise, a învățat armonia și ritmul, aceasta e evident atât din cântările sale din Cap. XV al cărței Eșirea, cât și din

1) Wilkinson, Ancient Egiptians, Vol. V, pag. 492.

minunatul psalm, care ocupă o mare parte din cap. XXXII al cărței Deutoronomul. Deci nu există temeiuri de a pune la îndoială mărturia lui Filon, pe care el a putut-o primi din unele tradiții sau poate să o extragă din planul general al educației generale a egiptenilor. Muzica fără îndoială era cunoscută în Egipt din cele mai depărtate timpuri. In vechile gropnițe, aproape de piramide, ce se refera probabil către timpul construirei acestora, noi vedem grupe de cinci, șase și chiar opt oameni, din care unii cântă din gură, iar ceilalți cântă din instrumente diferite. Arfa, lira, trișca, goarna dublă, chitara și tamburina foarte adesea se întâlnesc pe tablourile egiptene. Până la noi n'au ajuns nici un fel de partituri muzicale egiptene; de aceea e și imposibil de spus, ce fel era muzica lor; dar, probabil, în această privință ea se deosebea puțin de propria noastră muzică.

Cunoștința lui Moise în arta alcătuirei de poezie, se manifestă în propriile sale lucrări, fără îndoială împrumutată mai ales de dânsul din învățarea poeziilor egiptene. Egiptenii erau mari amatori de cântece. Aproape toți lucrătorii cântau la munca lor, și la culesul strugurilor, și la seceriși erau în circulație anumite melodii iubite, care răsunau în văzduh pe toate câmpiile, prin cuprinsul satelor și pretutindenea și probabil le cunoștea toată lumea. Poemile epice proslăveau isprăvile regilor, poemile lirice se alcătuiau întru slava zeilor, imnele funebre se cântau la îmormântare, iar cântecele vesele răsunau la sărbători. Din mărturiile lui Filon putem conchide, că învățarea versificării, în calitate de știință aparte, intra în cercul general al educației băeților, care se consacrau și se inițiau în taina feluritelor măsuri metrice egiptene, cum se consacră și băeții de astăzi mijloacelor de versificare modernă.

Educația primitivă a lui Moise, negreșit s'a făcut la curte, sub supravegherea unui pedagog deosebit sau al unui educator, care avea la îndemâna sa diferiți învățători. Dar la sosirea maturității el, cum se poate crede cu siguranță, a fost dus la una din cele două universități mari ale vechiului Egipt. Fără asta el n'ar fi putut nici de cum să învețe toată înțelepciunea egipteană (Fap. VII, 22) și în genere cultura lui ar fi fost neterminată și necorespunzătoare cu situația sa. Sediile principale ale culturii superioare în acel timp era Iliopolis și Irmopolis. Unul în partea răsăriteană a Deltei, cam la 30 de Kilometri spre nord de Memfis, iar celalalt în șesul văii Nilului, la jumătatea drumului dintre Memfis și Teba. Tradiția spune, că Moise a fost educat în Iliopolis. Această școală 'naltă de înțelepciune egipteană era mult mai aproape de Memfis

decât Irmopolis, și a putut să aibă o putere mult mai atrăgătoare pentru tânărul israelitean din pricina legăturei dintre casa sacră a acestei școli și patriarhul Iosif (Fac. XLI, 45). Iliopolis sau On era unul din vechile orașe ale Egiptului și era slăvit sub două raporturi, și anume el era marele sediu al erudiției și centrul principal al divinizării soarelui. Ruine dintr'însul se păstrează până astăzi. El era situat la marginea terenului ce se lucra. Vasta curte cu ziduri de cărămidă stă încă și astăzi, deși într'o stare de cumplită ruină, și după o tradiție, care-și găsește ecoul în traducerea greacă a celor LXX, înseși aceste ziduri au fost construite prin munca silnică a israeliților. In curte, pe o piață acum ocupată de grădini se ridica marele templu al soarelui, care dăduse numele său și orașului. Ce importanță avea acest cult în Egipt, se poate înțelege din acea împrejurare, că dela el se derivase numirile principale, cu care se numise regii și reginele: Fa-Raon, fiul soarelui, Poti-Far, robul soarelui. Ce înfățișare avea acest templu din Iliopolis, se poate vedea din descrierea amărunțită, pe care a lăsat-o Strabon, referitoare la clădirile lui, care existau încă pe vremea sa și mai ales din acea împrejurare, că un templu egiptean, care până în timpurile de astăzi își păstrează podoabele sale sculpturale și distribuția internă aproape fără de schimbare, și anume templul Ipsambul, este anume templul zeului Ra sau a soarelui. In Iliopolis, ca și în alte locuri, spre marea poartă de intrare ducea o alee de fincși, și deasupra porței pe niște stâlpi uriași se desfășurau steaguri roși și albastre. Dinaintea și îndărătul porții stăteau, câte două în rând, chipuri de piatră a razelor soarelui, obeliscuri, dintre care unele există și astăzi. Tot aicea la rând era izvorul sfânt al soarelui, — rar fenomen în Egipt și pentru asta și cu atât mai scump și, probabil, și fosta pricină primitivă a alegerei acestui îndepărtat ungher al Egiptului pentru un așa de renumit sanctuar. Isvorul deasemenea există și astăzi, deși aproape înăbușit de plante acvatece luxuriante, care ascund vederea lui. La rând cu încăperile vastelor palate, la care ducea această poartă, se aflau case mari, care serveau de locuințe pentru sacrificatorii și profesorii înaltei școli. Iliopolis, se poate zice, era oarecum Oxfordul vechiului Egipt, templul erudiției lui în vremile vechi. Universitatea sau, mai bine zicând academia, ce se aciuase în apropierea templului soarelui. In centrul tuturor acestora se înălța înseși templul. Deasupra porții lui, probabil, era închipuirea soarelui nu în strălucirea vie a discului său natural și nu în minunata personificare ca Apolon al grecilor, ci într'o formă stranie și grosolană a unui monstru cu capul de uli. Dar iată intrăm în templu și pășim în imperiul întunerecului. Templu se îngustează treptat, prezentând trei încăperi: prima, mijlocia și cea mai de-

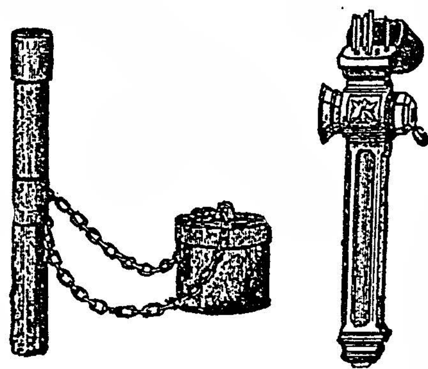
părtată. In prima încăpere se află figurile mărețe ale lui Osiris, în a doua sunt închipuite întreprinderile sălbatece ale regilor și eroilor, iar cea mai depărtată încăpere, sub figura sculptată a zeului Osiris și la rând cu jertfelnicul, ședea într'o cușcă aurită uliul sacru, sau stătea întins pe un pat de purpură boul sacru negru Nucvis sau Urmer, și fiecare din ei era viu, aproape zeitatea întrupată a templului. De trei ori pe zi înaintea animalelor zeificate se aducea tămâiere și odată pe lună li se aduceau jertfe solemne [1]).

Locuitorii templului și clădirile de lângă el alcătuiau aproape un oraș întreg. Din templu coridoarele duceau în auditoriile pentru studenți și în camerile de locuințe ale profesorilor și sacrificatorilor de diferite grade și funcțiuni. După aceștia, tot în încăperile templului se aflau locuințele slujitorilor templului, întreținătorii animalelor sacre, ușieru, cărăușii, cărătorii de apă și spălătorii, spălătoresele, bucătarii, precum și camerele pastoforilor, care pregăteau miresmele și mirurile. La biblioteci și camerile de scris se aflau mulțime de scriitori, care cu toții trăiau în încăperile templului. Afară de aceasta, tot aicea, în numărul membrilor acestei numeroase populațiuni, se aflau funcționarii casei de conturi, corurile de cântăreți, și în fine gloata zgomotoasă a școalei templului Eton, adecă „Brazdele timpului", din care Moise a intrat în școala înaltă si treptat a trecut în auditoriile diferitelor ei facultăți. Climent Alexandreanul a păstrat povestirea despre una din acele procesiuni religioase, care, probabil, adesa i-a fost dat lui Moise să le vadă la eșirea din acest locaș sfânt, si anume procesiunea în cinstea Izidei. Inainte mergeau cântăreții, cântarea cărora era acompaniată de muzica instrumentală; după ei, cu o ramură de palmier și cu un anumit instrument măsurător, mergea goroscopul care prezicea viitorul după stele, și apoi cântăreții sacrii cu cerneluri, penițe și cărți. Intâiul dintre ei era dator să știe pe de rost 36 din cele 42 cărți ale zeului Tot, care cuprindeau imne în cinstea zeilor și pravilele pentru rege; al doilea trebuea să știe pe de rost cartea, care trata despre astrologie; al treilea trebuea să fie specialist în hieroglife, geografie, zidirea pământului, în fenomenele Nilului și în finețele măsurării și prinoaselor. După scriitori veneau slujitoarele speciale ale zeiței, purtând „toiagul cuvioșiei", și vasul pentru aducerea băuturei. Dela principalul dintre ei, se cerea să cunoască temeinic tot ce se cerea pentru cinstirea idolului. După aceea veneau prorocii, cei dinainte cu vase sfinte,

1) Stanley, Lectures on the Zewish, vol. I, pag. 87—90.

iar ceilalți cu pâne. Prorocul principal era îngrijitorul templului și trebuia să știe pederost zece cărți sacrificatorești. Apoi veneau pastoforii sau medicii sacrii, îmbrăcați în costumele lor deosebite de paradă, care erau renumiți prin aceea, că știau pederost șase cărți medicinale. După aceștia urmau alții, etc.

In ce anume consta înțelepciunea, în care a fost consacrat Moise, nu e ușor de determinat, deoarece scriitorii sacrificatori, deși în simpatiile lor și în descrieri fac aluziune la aceasta, vorbesc așa de enigmatic și așa de stăruitor, ascund înțelesul cuvintelor lor, încât e greu de determinat după spusele lor. In această școală mai întâiu de toate se studia fără îndoială geometria. Această știință își datora origina sa egiptenilor pentru care ea era extraordinar de necesară în vederea acelei împrejurări, că anual inundația Nilului spăla multe din liniile de graniță și făcea necesară o nouă măsurătoare și delimitare a ogoarelor. Măsurătoarea pământului ducea la ridicarea în plan generală, care te miră de putea fi executată fără trigonometrie, și deaceea se poate presupune, că în Egipt se studia în mare măsură și trigonometria. Dacă presupusa înălțime a piramidei se determina chiar dela început, atunci unghiul înclinărei laturilor putea fi determinat numai cu ajutorul calculului trigonometric. Laturile înalte ale matematicei, negreșit, erau necunoscute egiptenilor, și chiar geometria a fost puțin desvoltată până la vremea lui Euclid. De remarcat e totuși, că grecul, care pentru prima oară a făcut mult pentru geometrie, a fost din Alexandria, și din această pricină lesne se ridică bănuiala, că el a împrumutat tare multe din știința sa dela egipteni.

Veche cutie pentru scrisori (după un vechiu monument egiptean).

Din alte domenii ale științei, ce s'au desvoltat în Iliopolis pe vremea lui Moise, au fost literatura, și în deosebi poezia, astronomia, dreptul, medicina și filosofia simbolurilor. Cultura literară se considera cerința cea mai dintâiu pentru orce om cult din Egipt, și deaceea fiecăruia i se cerea să aibă un stil clar și curat. In acest scop se studia cu îngrijire operile de model ale vechimei atât poetice cât și proză, și sub conducerea profesorilor elevii se deprindeau a compune. Cu deosebire se lua aminte la scrisorile de corespondență, și scrisorile model ale celor mai buni

autori se studiau cu îngrijire de către elevi. Nu se știe de se exercitau elevii cu compunerea de poezii; dar în genere e foarte probabil, că în cursul științelor intra și îndeletnicirea cu compuneri atât în proză cât și în versuri.

Egiptenii deja în fundul vechimii dobândiseră oarecare cunoștințe astronomice dela babiloneni, iar în urmă și ei însuși făcură progrese însemnate în știința astronomică. Astronomia era necesară pentru facerea calculelor și se lega strâns cu religia. Astronomilor egipteni le-a succes cu o exactitate aproximativă să determine anul solar, pe care ei îl considerau de 365 de zile și un sfert. Ei știau, că luna își împrumuta lumina dela soare, că soarele era centrul sistemei noastre și că învârtirea pământului în osia sa era cauza zilei și a nopței. In Iliopolis, pe vremea lui Strabon, era un observatoriu, care probabil existase și în vechime, deoarece observațiile astronomice se scrisese pe pereții templului din Teba în cele mai depărtate timpuri. Egiptenii dădeau cea mai mare atențiune atât eclipselor de soare cât și celor de lună, apariției și dispariției în genere a planetelor, determinării vremilor lor periodice și sinodice, și deasemenea alcătuirii tăblițelor stelelor fixe și distribuirei lor după constelațiuni. Ei cunoșteau înclinarea eclipticei spre ecvator și găsiră mijlocul să determine linia exactă a meridianului. Unii presupun chiar, că ei cunoșteau procesul egalității zilei cu noaptea sau a echinopțiului, dar dovezile în această privință sunt insuficiente. In genere totuși astronomia lor nu era deosebit de desvoltată și în genere avea caracter mai curând empiric decât științific, mai mult practic decât teoretic. Brugsch spune, că „astronomia egiptenilor nu era acea știință matematică, care calculează mișcarea stelelor prin alcătuirea marelor sisteme ale cerului. Ea era mai degrabă adunarea observațiunilor, pe care ei le făcuse asupra fenomenelor ce periodic se repetase pe cerul și pe pământul Egiptului, corelațiunile cărora între dânsele nu putuse scăpa atențiunei sacrificatorilor, care în nopțile senine egiptene observase în urma luminoaselor astre ale cerului lor. Cunoștințele lor astronomice se rezemau pe baza empirismului, iar nu pe baza cercetărilor matematice"[1]). Toate cunoștințele acestea astronomice se și preda în Iliopolis. Și în genere ceice învățau în această înaltă școală egipteană dobândeau în astronomie nu mai puține cunoștințe decât le câștiga astăzi grosul general al studențimii în universitățile moderne.

Egiptologii cu destul temei conchid, că în Iliopolis se preda

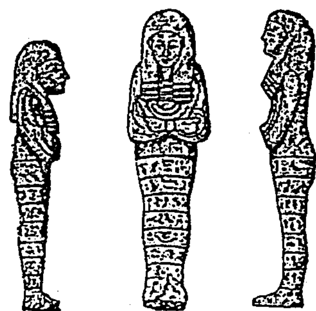
1) Brugsch, Histoire d'Egypt, part. I, p. 39.

și teoria, și practica științei dreptului. Egiptenii aveau o mare co= lecție de legi scrise, care alcătuiau o parte a cărților lor sacre și care, după credința lor, își trăgeau începutul lor din isvor divin. Aceste legi în cea mai mare parte erau minunate și se aplicau de judecători experienți și culți, care nici într'un caz nu=și îngă= duiau a se abate dela dreptate, de oarece orce act de felul a= cesta, după credința egipteană, se considera răzvrătire contra di= vinității. Faraonii, cu toată nemărginirea autorității lor, nu aveau și niciodată nu și=au însușit dreptul de a înlătura legea; și jude= cățile, pe toată întinderea statului, ascultau și hotărau cazurile cu= rente fără nici un amestec din partea autorităței supreme. Clasa judecătorilor era numeroasă; și ceice tindeau spre această situație trebueau să treacă un curs premergător de cultură juridică. Că izvorul acestor științe juridice era anume Iliopolis, despre asta nu putem să spunem cu siguranță, dar în tot cazul presupunerea asta e probabilă în cel mai înalt grad.

Același lucru trebue să=l spunem cu privire la medicină și despre chimie, știința coordonată ei. Medicina a atras la sine atențiunea egiptenilor din cele mai vechi timpuri; se studia de dânșii cu stă= ruință și nu cu puțin succes. Toată țara se supunea regulelor sanitare, în care privință nici regii însuși nu erau scutiți de a păzi aceste regule. La egipteni existau scrieri tare vechi cu studii me= dicinale și către ele toți se raportau cu atât mai mare respect, cu cât aceste scrieri se atribuiau sau zeului Tot, sau unora din vechii regi. Medicii egipteni recunoșteau în totul importanța anatomiei și se ocupau cu disecarea corpului omenesc și cu cercetarea a= natomică a lui. Pe vremea lui Herodot medicii se împărțau în specialiști și fracționarea adesa mergea până la ridicol dar nu se știe de a existat această sistemă mai înainte.

Dar toate aceste științe, cum se poate crede, aveau în Ilio= polis numai o însemnătate secundară, și știința principală era teo= logia, adecă știința referitoare la religia egipteană. Ea consta mai întâi de toate din studiul cărților sfinte. Profesorii școalei erau în același timp sacrificatori ai marelui templu, însuși secțiunile școlii se aflau sub conducerea lor, și știința se desfășura sub suprave= gherea lor. Tinerii care locuiau în Iliopolis, aveau, negreșit, idei foarte turburi despre religie, pe care ei și le puteau face din asistarea în diferite temple și din participarea la diferite solemnități, și de aceea ei, asemenea mulțimii poporului, erau idololatrii și polite= iști; dar aicea, în înalta școală de înțelepciune egipteană, ei făceu cunoștință cu concepțiuni mult mai profunde, ce erau așternute la temelia religiei externe populare, cu acea esență, care de afară

se manifesta în chipurile ciudate de idoli cu cap de uliu, cu cap de bou și cu cap de ibis, a boilor sacrii și a crocodililor, în procesiunile bărcii soarelui, în povestirile despre Osiris, în divinizarea Nilului, etc. Filon spune, că unul din obiectele, pe care Moise le-a învățat în Egipt dela dascălii săi egipteni, a fost „filosofia simbolismului". Și prin asta numai bine se determină acea cultură, pe care o primeau tinerii cari eșau din mulțimea celor neconsacrați în cele ale religiei. Toată laturea exterioară a religiei egiptene era un simbolism complicat și variat. „Diferitele divinități", zice Wilkinson, „erau închipuiri simple simbolice ale unui singur Dumnezeu; pentrucă sacrificatorii, consacrați în tainele religiei credeau într'o singură divinitate și săvârșind adorațiunile lor unui membru deosebit al panteonului lor, prin mijlocirea lui se adresau direct către singurul cârmuitor al lumii. Fiecare formă (fie că se numea Fta, Ammon sau orcare alta din figurile, care reprezenta diferitele însușiri ale divinității (era unul din atributele lui, după cum expresiunile noastre: „Făcătorul"„Atotputernicul", „Atotțiitorul", ne indică una și aceeași ființă [1]). In genere, zeii mitologiei populare la cei consacrați se considerau numai însușirile personificate ale divinităților sau părți ale naturii făcute de ele. Hnum prezenta sufletul creator; Fta prezenta mâna creatoare sau actul creațiunii; Maut închipuia materia; Ra soarele, Hans luna, Seb pământul, Hem forța producătoare a naturii, Nut sfera de sus a cerului, Hator lumea inferioară de sub pământ, On personifica înțelepciunea divină, Ammon personifica probabil misteriositatea divină. Oziris era bunătatea divină. In majoritatea cazurilor e greu de determinat cu exactitate, ce însușire, acțiune sau parte a naturii se personifică prin cutare sau cutare zeu, dar în genere presupunerea asta e neîndoelnică. Nici un sacrificator egiptean și chiar nici un om cult mirean nu considera pe zeii populari drept ființe reale, independente sau osebite. Toți știau, că este numai un singur Dumnezeu și când cultul era în cinstea unui oarecare Hnum, Fta sau Tot, atunci prin toate aceste forme se înțelegea numai unul și acelaș Dumnezeu sub diferitele înfățișări ale lui. După monumente nu se vede, că religia egipteană, cum se înțelegea ea de cei consacrați, zeifica lucrurile create sau admitea clasa de zei secundari, care-și datorau existența lor Dumnezeului suprem. Ra nu era

Idoli egipteni (în muzeul Britanic).

1) Wilkinson, Ancient Egyptians, vol. I, p. 476.

zeitatea soarelui cu existența aparte și independentă, ci era numai Dumnezeul suprem, care activa în soare, revărsând lumina sa asupra pământului, încălzindu-l și binecuvântându-l; și astfel Ra putea fi zeificat sub diferite titluri preaînalte și prea de onoare, ca și în genere orce zeu, exceptând doar câteva zeități secundare, care se numeau propriu duhuri sau genii [1]).

Simbolismul era numai o singură și esclusivă cheie a religiei egiptene; dar această cheie, complicată în cea mai mare măsură, și-a cerut multă predare, ca să dea novicelui putință să se folosească de dânsa cum trebue. Ea se aplica nu deopotrivă la divinizarea animalelor, la diferite forme și ceremonii ale religiei, la miturile despre Osiris și la alte povestiri sfinte. In vederea unei asemenea dificultăți, probabil numai singuri sacrificatorii sau cei ce presupuneau să ajungă treapta de sacrificator, care studiase amănunțit acest simbolism religios așa, încât să înțeleagă exact toată însemnarea adâncă a fiecărui cuvânt și-a fiecărei fraze din acele cărți sfinte modelul căreia poate servi cunoscuta „Cartea morților“. Elevilor obișnuiți li se propunea, probabil, numai noțiuni generale care li se și ofereau lor înseși să și le aplice în viață. Cei mai iubitori de știință și mai desvoltați studenți puteau se continue acest studiu și mai departe, dar te miră de erau în genere capabili să consacre acestei științe tot timpul, ce se cereau pentru a dobândi deplina ei cunoaștere.

Toate aceste științe la un loc și alcătuiau acea „înțelepciune egipteană“ cu care se mândrea vechiul Egipt. Dar afară de științele enumerate, ea, cum se poate presupune, cuprindea în sine și multe altele, tot ce era înalt și atrăgător în știință, de oarece anume din acest izvor cei mai înțelepți din greci: Licurg, Solone, Tales, Pitagora, Democrit, Platon și alții traseră cunoștințele lor cele mai înalte. Ea cuprindea în sine de asemenna principiile moralității, și în această privință Moise nu puțin datora ei. E de însemnat, că 42 din păcatele de moarte, de care sufletul trebuia, după învățătura egipteană, să se curățe înaintea a 42 de judecători în lumea viitoare (fără de care lucru nu se prevedea putința de a primi fericita nemurire) își găsesc oglindirea deplină în legea morală a lui Moise și în genere prezentau esența acelei legi morale generale, care în toate veacurile a făcut pe oameni răspunzători pentru purtarea lor, ca lege scrisă în inimele lor, care-i face după natură lege pentru ei înseși (Rom. II, 14, 15). Isvorul tuturor acestor științe erau cărți nenumărate. Zeul Tot cel cu

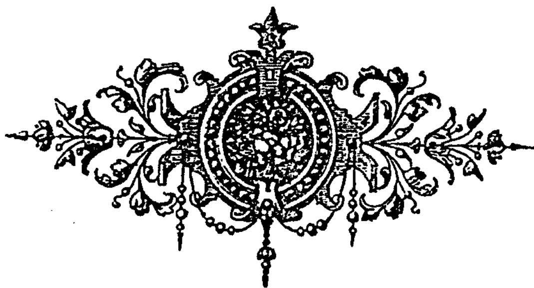
1) Rawlinson. History of Ancient Egypt, pag. 137.

capul de ibis, scriitorul zeilor, după învăţătura sacrificatorilor, a scris şase cărţi de medicină, care cuprindeau într'însele anatomia, patologia, terapia şi vindecarea bolilor de ochi, cu deosebire răspândite pe malurile Nilului. Toate aceste cărţi, alcătuite de sacrificatorii învăţaţi erau fără îndoială preţioase pentru un geniu aşa de impresionabil, cum era Moise. Nu trebue de uitat deasemenea, că aceluiaşi scriitor al zeilor se atribue acea înaltă definiţie a lui Dumnezeu, după care el se asamănă cu un crug, centrul căruia se află pretutindenea, iar marginile nicăirea. In Egipt erau nu puţine biblioteci mari: Biblioteca din Teba cam pe vremea aceea cuprindea până la 20.000 de cărţi, şi deasupra intrărei într'însa era inscripţia: „Pentru vindecarea sufletului". Articolele lui Tot, zeul înţelepciunii, şi a lui Safe, zeiţa istoriei, împodobeau intrarea în bibliotecă, şi în muzee se păstrau încă sulurile de papirus ale sacrificatorilor de pe vremea aceea. Biblioteca aceasta adesa se aminteşte în sulurile de carte egiptene, şi gropniţile a doi din bibliotecarii ei de pe vremea lui Ramzes II se pot şi astăzi vedea în Teba. După cât se pare, aceştia erau tatăl şi fiul, şi în cursul întregei lor vieţi ei au purtat titlul de onoare „Căpeteniile casei cărţilor" [1]). Şi aceasta nu era singura bibliotecă pe vremea lui Moise. In „cartea morţilor" se pomeneşte de biblioteca lui Oziris şi Seb; era deasemenea o bibliotecă la templul lui Fta în Memfis, care coprindea şi cărţi de medicină. Mai târziu exista încă o bibliotecă în Serapion, în Alexandria. Templele în genere, asemenea monastirilor din evul mediu, erau în acelaşi timp şi biblioteci şi adesa conţineau în sine colecţiuni preţioase de cărţi.

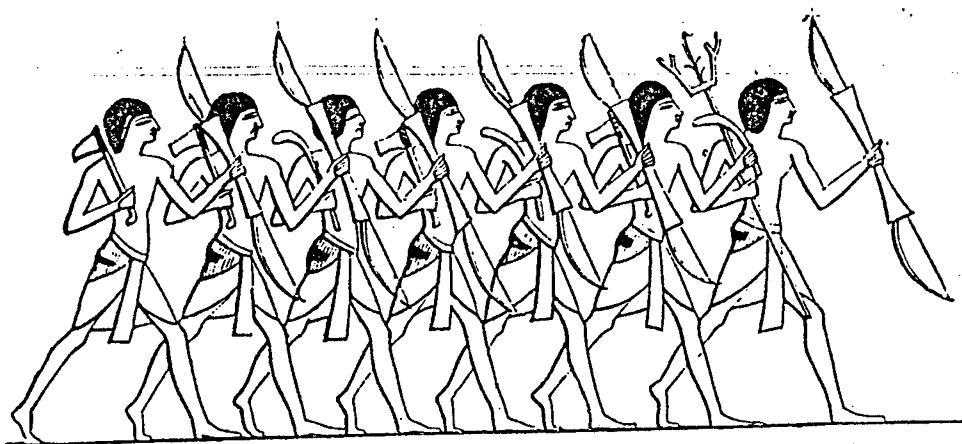
Aicea involuntar se naşte întrebarea, propriu la ce categorie de învăţăcei aparţinea Moise: la sacrificatori, sau la cei laici? După unele mărturii, el era sacrificator, purtând afară de numele său laic de Moise, un nume propriu de sacrificator, care era, dacă e să credem pe Heremon[2]), Tisithen, iar dacă credem pe Maneton[3]) Osarsith. Dar te miră de putem admite, ca Moise să fi intrat cu adevărat în casta sacrificatorilor egipteni, chiar dacă noi ne-am ţinea de cea mai bună părere despre senzul lăuntric al religiei egiptene. Sacrificatorii au născocit şi au susţinut politeismul exterior, idololatria, ca singura religie potrivită pentru masele populare; ei adesa l-au altuit, săvârşind ceremoniile lui, au susţinut formele lui grosolane, care duceau adesa la desfrău

1) Lepsius, chronologie, Einl. p. 39.
2) I. Flavie Contra Apion. I. 32.
3) Ibidem, I, 26, 28, 31,

i imoralitate. Dacă Moise, cum se poate presupune, a cunoscut eligia părinţilor săi în casa părinţilor săi şi s'a ţinut de ea chiar când se afla la curtea lui faraon, atunci el fără îndoială a trebuit să se reţină dela funcţia de sacrificator, chiar dacă sacrificatorii şi-ar fi exprimat dorinţa să-l admită în această înaltă chemare. Dar după mărturia lui I. Flavie[1]) între Moise şi sacrificatori chiar dela început s'a stârnit duşmănie, şi aceşti din urmă adesa unelteau contra vieţii lui, şi nu numai nu-l socoteau ca pe unul din mediul lor, ci priveau la dânsul ca la un primejdios concurent şi vrăşmaş. De aceea mai probabil trebue să credem, că în Iliopolis Moise a rămas student civil şi, orcât s'ar fi bucurat de bunăvoinţă căpeteniilor principale ale templului, având deplina posibilitate să înveţe ştiinţele laice, în sfera religioasă fără îndoială, a fost admis numai la adevărurile generale ale religiei statornicite şi a textelor sfinte, aşa că ştiinţa deplină despre aceste lucruri religioase el a putut să o primească mai curând dela colegii săi, decât dela profesorii înaltei şcoli.

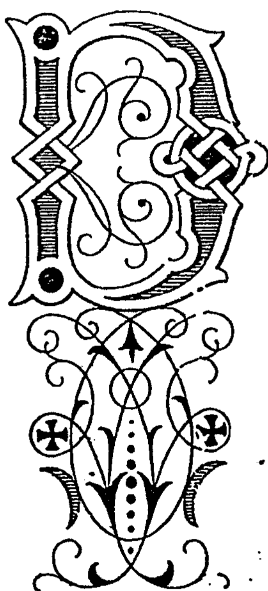
1) Antiq. II, 910.

Expediția soldaților egipteni (de pe un monument egiptean).

CAPITOLUL III

VIAȚA LUI MOISE IN EGIPT

upă terminarea culturei sale universitare, Moise a trebuit să se întoarcă la curte și să ocupe situația sa lângă mama sa princiară. Dar curând a trebuit să se prezinte sufletului său întrebarea, ce se prezintă mai curând sau mai târziu fiecăruia: Ce are el de făcut în viața sa, cum să-și întrebuințeze talantul și cunoștințele, care i-au fost dăruite lui dela natură și dobândite prin cultură? Situația de strânsură înfiată la curtea egipteană regală, și încă a unei strânsuri de neam străin, era extrem de anomalică și te miră de-i era plăcută. In tot cazul I. Flavie istorisește, că în acest timp deja se făcuse încercări de uciderea lui Moise, și că sacrificatorii, cu bănuiala proprie lor, se referau către Moise cu o extremă ură; dar și în afară de aceste extremități, putem fi încredințați, că mila, de care a fost învrednicit din partea unei femei regale un venetic dintr'o seminție străină, trebue să fi stârnit în cercul înconjurător zavistie, așa că în jurul lui Moise, prin necesitate se crease o atmosferă de bănuială și de ură. Printre curteni te miră de s'au putut găsi astfel de oameni, care ar fi putut simpatiza cu dânsul, când el era jicnit, de oarece nici unul dintre ei nu ocupase încă astfel de situație, cum ocupa el. Ca om, care se bucura de favoarea fiicei lui fa-

raon, el negreşit putea să aibă câţiva partizani şi linguşitori, d te miră de putea să aibă prieteni devotaţi. Curtezanii, înseşi dup origina lui, se putea să se uite la dânsul de sus, să-l invidieze pentru acele favoruri, cu care se referea la el principesa, şi în acelaş timp să nu-l iubească, ca pe un om, care după credinţă, după sânge şi după vederile generale era cu totul deosebit de ei. Rezultatul tuturor acestora puteau fi necontenite semne de neglijare şi de obrăznicie din partea tineretului de aur al acelui timp, încât totul trebuea incontestabil să învenineze şi să jicnească pe Moise, nedându-i în acelaşi timp destule temeiuri pentru jalbă sau reacţiuni. Asemenea situaţie prin necesitate trebuia să desvolte în Moise involuntar un sentiment de jicnire şi de înstrăinare.

A trăi fără rost la palat din an în an, fără o ocupaţie precisă, în tot cazul ar fi fost insuportabil pentru un om de caracterul lui Moise, şi mai ales faţă de situaţia lui deosebită ar fi fost şi cu totul de nedorit. Deaceea, se poate presupune, că în curând după părăsirea Iliopolei el să fi reflectat serios la alegerea felului de viaţă ce-i sta înainte, şi cu toată luarea aminte să se fi pus să examineze particularităţile diferitelor ocupaţiuni. In situaţia lui, viaţa cea mai potrivită era negreşit viaţa oficială. Egiptul era plin de funcţionarism, care prin mulţimea şi înrâurirea lor era aşa de iscusit distribuit în diferite trepte ale slujbelor guvernamentale, încât te miră dacă şi în timpurile moderne se poate găsi vreo ţară, unde funcţionărimea în această privinţă ar sta mai sus decât cea egipteană [1]). Parte în capitală, parte în toată ţara erau împrăştiaţi sute şi chiar mii de persoane oficiale: nomarhi, toparhi, căpetenii de oraşe, judecători, magistraţi, strângători de dări, supraveghetori de magazii de rezerve, casieri, registratori, etc. Toţi aceştia îşi primeau numirea dela guvern şi ocupau poziţiuni înalte şi onorate. Nimic nu era mai uşor pentru Moise, decât să roage pe principesa regală, care-l înfiase, să obţină pentru dânsul dela faraonul domnitor, tatăl ei, sau fratele său vreuna din aceste demnităţi administrative, prin mijlocul căreia el ar fi păşit pe scara administrativă şi ar fi putut treptat să se înalţe pe dânsa pânăla cele mai înalte situaţii. Dar viaţa oficială în Egipt, ca peste tot, era probabil monotonă; ea cerea timp de mulţi ani de supunere deplină şi era însoţită de multe neplăceri mărunte; ea putea cere recunoaşterea întâmplătoare sau treptată a idolola-

1) Lenormant, Histoire ancienne de l'Orient, Volumul I, pag. 487. Birch, Egypt of the Earliest Times, p. XIX.

triei, care exista pretutindenea şi se susţinea în calitate de religie de stat. Fireşte deci, că asemenea situaţie nu atrăgea pe Moise. Dacă el ar fi putut ocupa o situaţie înaltă deodată, asemenea lui Iosif, atuncea el ar fi biruit poate în sine această indispoziţie şi ar fi devenit înalt demnitar egiptean; dar perspectiva de a se mişca încet dela rang la rang nu-l atrăgea şi el decise, că viaţa oficială nu poate satisface tendinţele lui.

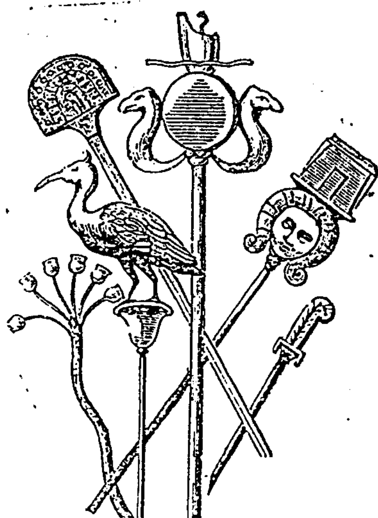
După aceea, lui îi veni în gând poate şi viaţa literară. Ea în mare măsură se îngreuna cu viaţa oficială, spre care în majoritatea cazurilor şi servea ca treaptă de tranziţie. Talentele literare atrăgeau atenţiunea publică, şi omul literar, scriitorul, cum se numea el, adesa primea înalte demnităţi cetăţeneşti şi de obiceiu le primea. Dar literatura în acelaş timp putea fi şi ocupaţia esclusivă şi se recunoştea drept o aşa ocupaţie, care coprindea în sine şi un fel de plăceri şi mulţămiri. „Să iubeşti cărţile, ca pe mama ta", spune un vechiu autor egiptean; „aceasta e posesiune mai bună, decât oricare altă ocupaţie"; „consideră că nu este astfel de ocupaţie, care ar avea altele mai sus de sine, exceptând ocupaţia de scriitor, care este prima între toate". Omul de literatură se bucura de înalt respect; el era poftit pretutindenea, chiar şi la masa regelui. „Cu adevărat nu este asemenea scriitor", esclamă autorul deja citat mai sus, „care n'ar fi prânzit în palatul regal al faraonilor" [1]). Astfel de oameni, ca Pentaur, Enia, Cacabu, Gor, Amen-En-api, Bec-en-Pta, Pan-bas, nu numai aveau intrare în societatea înaltă, ci şi trăiau în raporturi strânse cu cele mai înalte persoane ale ţării. Moise, faţă cu marile sale talente literare, faţă cu marile sale capacităţi poetice, deşi încă nedesvoltate, ar fi putut să se alăture cu totul la clasa onorată a scriitorilor, care alcătuia una din podoabele principale ale timpului aceluia, când trăia el. Dar viaţa literară nu prezenta nici o lărgime proprie pentru activitatea practică şi, pe lângă toată laturea ei onorată, poate că în acea vreme te miră de se considera în genere demnă de omul, care aparţinea, deşi prin înfiere, neamului regesc. Moise în tot cazul nu era atras de dânsa. Deşi „învăţase toată înţelepciunea egipteană" (Fapt. VII, 22), el n'a voit să se consacre vieţii simple de om erudit sau să-şi petreacă viaţa sa proslăvind, fără să facă însuşi nimic ce ar putea să-l facă vrednic de proslăvirea altora.

Dar dacă nici viaţa literară, nici cea oficială nu aveau în sine destulă atracţiune, ca să satisfacă dorinţele tânărului israelit,

---

1) Records of the Past Vol. VIII, p. 148, 159.

care pentru prima oară apărea pe arena vieţii, apoi ce-i rămânea lui după toate acestea, ce ar fi putut să-i deschidă perspectiva în alte direcţiuni? Ocupaţiile simple profesionale, viaţa de medic, de legist sau de artist erau încă şi mai puţin potrivite pentru dânsul, decât enumerate şi respinse de el mai înainte. Moise te miră de ar fi putut să se oprească mult chiar şi numai cu gândul la aceste ocupaţiuni! Deşi de origină inferioară, el ocupa situaţia de prinţ, şi lui nu i se potrivea nici una din acele ocupaţiuni, care nu se considerau în opinia publică princiară. Situaţia asta era legată cu anumite mărginiri. Pentru principii regali era deschis puţin câmp larg în viaţă. Ei nu pot alege practica medicală sau să se facă advocat în vreun oraş provincial. Dar mai rămăsese un fel de viaţă, care se putea potrivi mai bine cu situaţia lui — aceasta era anume slujba militară. Fiecare monarh egiptean ale vechilor dinastii personal conducea în expediţiuni oştirile sale şi se lupta în fruntea lor. Egiptul, din vremea lui Apapi şi Iosif, era necontenit ocupat cu războae când cu vecinii, când cu popoare depărtate. Totmesii dinastiei XVIII nu se mărgineau, asemenea altor regi egipteni, cu apărarea frontierelor lor, cu înfrângerea năvălitorilor şi cu lărgirea hotarelor ţării prin adăogirea când ici, când colo a vreunei provincii mai mare sau mai mică. Când israeliţii îşi păşteau în linişte turmele lor în Gesem şi se îmulţiră dintr'o familie într'un întreg trib, şi apoi dintr'un trib într'un întreg popor, faraonii purtau războae ofensive în Asia, cuceriră toată Siria şi Mesopotamia apuseană, făcură incursiuni în Asiria, trecură Tigrul, prădară Nineva şi-şi încrucişară sabiile cu marii monarhi asirieni, care în acel timp îşi aveau palatul lor în Kile-Şargot sau Assur. Aceste expediţii depărtate, cum s'a spus deja mai sus, le-a început Totmes I. Cu armata sa a trecut prin toată Palestina şi Siria, a trecut peste Eufrat în Mesopotamia, intră în numeroase bătălii şi obţinu nu puţine victorii mari. Fiul său Totmes III, Alexandru al istoriei egiptene, cum îl numeşte Brugsch, nu numai a făcut invazie în Siria şi Mesopotamia apusană, dar le şi supuse, a format un puternic post militar în Arbana, pe râul Novar, şi din acest post oştirile sale au trecut peste Tigru în Asiria în înţelesul propriu

Steaguri egiptene.

al acestui cuvânt şi siliră pe monarhul asirian să-i plătească tribut. El luptă de asemenea în Fenicia, în Cilicia şi în Comagen; întemeă o flotă şi cuceri Cipru; cu oştirile sale el străbătu victorios dela Nubia pânăla Taur, dela Cirena pânăla Nineva şi mai departe; din ţările cucerite el aduse, cum se vede din mărturia monumentelor, 11.000 de captivi, 1670 căruţe, 3639 de cai, 4491 vite mari, peste 35.000 capre, 3490 funţi de argint şi 9054 funţi aur, afară de o mulţime de alte lucruri scumpe. Moise în acest timp era deja om matur şi desigur era martor al acelor triumfuri de care era însoţită întoarcerea faraonului victorios din îndepărtatele sale expediţiuni. Asemenea slavă militară a Egiptului, care răsuna în acest timp prin toată ţara, fireşte putea mai curând ca orice să stârnească duhul lui Moise, şi prin asta îi deschidea lui o ocupaţie, care putea fi demnă de dânsul şi putea să-i dea câmp larg pentru însuşirile sale, dând totodată putinţa ajungerei mai repede la slavă şi distincţiuni. Avansarea în armata egipteană atârna mai cu samă, dacă nu în totul, de meritele personale. Moise se distingea prin acel ajutor personal, care alcătueşte trăsătura caracteristică a oamenilor cu adevărat mari. Dar în acelaşi timp el putea simţi, că dacă ar fi trebuit, atunci el ar fi putut avea în mama sa „acel prieten la curte", pe care el s'ar fi şi putut bizui. Astfel anume viaţa militară se putea părea lui cu deosebire într'o lumină atrăgătoare şi el mai curând putea înclina spre ea decât către orcare alta. Şi în adevăr, tradiţia mărturiseşte, că Moise în adevăr şi-a şi ales chipul de traiu militar. Atât I. Flavie, cât şi Artapan istorisesc, că în marea bătălie, ce s'a produs între Egipt şi Etiopia, Moise a comandat armata egipteană, şi chiar în Etiopia a întreprins o expediţie, care a fost încununată de un succes deplin. Ar fi greu de presupus, ca o asemenea istorisire, deşi colorată cu amărunţimi, ar fi o simplă născocire. Dela o asemenea concluzie ne reţine deja acea împrejurare, că sf. Stefan în cuvântarea sa înaintea sinedriului aminteşte de această împrejurare, ca de un lucru public şi anume vorbind, că Moise, încă înainte de apariţia lui în calitate de căpetenie a poporului său, a fost „puternic în cuvânt şi în faptă" (Fapt. VII, 22). Un om particular te miră de putea în vremea aceea să fie „puternic în fapte" altmintrelea, decât distingându-se în războiu. In cunoştinţele militare pe Moise îl arată şi evenimentele următoare din viaţa sa. Aşa, Moise te miră de ar fi putut conduce pe israeliţi la eşirea lor din Egipt cu aşa organizaţie şi repeziciune, cum a făcut el (Eş. XIII, 18), dacă n'ar fi cunoscut arta militară, dobândită de el mai înainte. De aicea nu fără temeiu se poate conchide, că în curgerea acelor

20 de ani, care au trecut dela terminarea culturii sale până la fuga în pustiul Sinaei, când avea deja 40 de ani (Fapt, VII, 23), Moise s'a ocupat cu slujba militară egipteană: mai întâiu de toate a învăţat exerciţiile militare şi după aceea a îndeplinit această slujbă deocamdată în gradele inferioare, şi apoi şi în gradele înalte.

Viaţa militară în acele timpuri vechi era extrem de grea. Tânărul, destinat pentru slujba militară, deja în vrâsta timpurie se trimitea în şcoala militară sau la cazarmă, şi greutăţile lui acolo se descriu de un contimporan al lui Ramzes II ca egale cu greutăţile ostaşului din cavalerie, care trebuia să se deprindă să desfacă în părţile sale căruţa şi iară să o încheie şi să cârmuiască caii înhamaţi la dânsa [1]). Egiptenii dădeau o foarte mare însemnătate acurateţei şi dresajului, şi ostaşul tânăr, timp de luni întregi era învăţat cu îngrijire de un deosebit instructor, până ce învăţa toate amărunţimile slujbei. Intre altele trebuiau să înveţe să deschidă frumos pasul, să poarte bine arma, să ţină până la perfecţie linia, să se mişte toţi ca un singur om, şi la semnal să arunce la vreme un nor întreg de săgeţi şi instructorul să aibă dreptul să susţină poveţele sale cu cravaşa, deşi el negreşit te miră de putea îndrăsni să o întrebuinţeze la învăţarea unui tânăr ofiţer, de felul lui Moise. Chiar când asemenea instrucţie s'a terminat, ostaşul nu rămânea pe sama sa înseşi. Dela dânsul se cerea exerciţii aspre, aşa că după mărturia lui Diodor Sicilianul, chiar Sozostres a fost nevoit, asemenea celorlalţi soldaţi noui ce se instruiau, în fiecare dimineaţă înainte de mâncare, să alerge o distanţă de 20 kilometri [2]). Jocurile şi exerciţiile atletice intrau neapărat în instrucţia militară şi sub supravegherea persoanelor experiente necontenit se aranjau lupte de probă şi tot felul de experienţe de sărituri, lupte şi alte asemenea mijloace de desvoltare a puterei şi îndămânării. După terminarea instrucţiei începătoare, era o deosebită învăţare a slujbei cu carele, în timpul

Soldat egiptean (după un monument egiptean).

1). Wilkinson, Ancient Egyptions.

2) Diodor Sicil. I, 53. In loc de 20 Km, va fi mai potrivit a înţelege 2 km.

căreia ostașul învăța a se sui în căruță și a se pogorî dintr'însa în timpul mersului ei, să cârmuiască caii în cazul când va fi ucis vizitiul ei, și chiar să desfacă căruța în părțile ei componente și a o reface la loc.

Și iată, când Moise a parcurs toată această școală, apoi și în această lature el dovedi niște talente așa de mari, încât fără voe atrase asupra sa atențiunea regalei sale mame și, după tradiția citată mai sus, anume ea l-a și pus în capul expediției militare contra etiomenilor, în care el a și obținut însemnate biruințe. Imprejurările acestei expedițiuni etiopice, după mărturia lui I. Flavie, se prezintă în următoarea înfățișare. Etiopenii, vecinii din sud ai egiptenilor, aveau obiceiul de a face incursiuni în hotarele Egiptului și din timp în timp să producă pustiiri într'însul. Prin aceasta ei, cu trecerea timpului, siliră pe înseși egiptenii să ia măsuri de a-și răzbuna pe dânșii. Și în adevăr, egiptenii trimiseră oștirea în țara etiopenilor, ca să-i pedepsească pentru prădăciunile lor. Dar etiopenii strânseră forțe mari și, povocând pe egipteni la luptă în câmp deschis, îi zdrobiră cu totul, ucizând un mare număr dintr'înșii și silind pe ceilalți să se retragă cu grabă și rușine în țara lor proprie. Atunci înseși etiopenii începură războiu agresiv. Urmărind pe vrășmașii ce fugeau, ei trecură granița egipteană și nemărginindu-se la pustiire, cuprinse chiar o însemnată parte din Egiptul de miazăzi. Locuitorii nu îndrăsniră să se împotrivească și încetul cu încetul etiopenii începură să înainteze mai departe spre nord, până când ajunse la Memfis, ba chiar la țărmurii Mării Mediterane, cu care prilej nici chiar un oraș nu putu să împedice asaltul lor. Aruncați în plină disperare, egiptenii alergară după sfaturi la oracolii lor sacrii și întrebară ce să facă ei acum? Răspunsul, dat de oracoli, adecă de sacrificatori, care aveau asemenea locuri de răspuns la îndemâna lor, a constat din următoarele: „Căutați ajutor la evreu." Nimenea nu se îndoia, că prin evreu se subînțelegea Moise, sau că ajutorul, care se cerea dela dânsul, consta în aceea, ca el să se pună în capul oștirii egiptene. In urma acestora, Moise și fu însărcinat cu comanda supremă a oștirii egiptene, și el în fruntea acestei oștiri se mișcă spre țara inamică, cu ajutorul ibisilor aduși de dânsul se isbăvi de șerpii ce inundase țara și într'o bătălie decisivă nimici cu totul oștirea etiopeană, trimisă contra lui. După aceea el înaintă mai departe și începu a lua oraș cu oraș, biruind pretutindenea împotrivirile și biruind pretutindenea. Oștirea lui, care era cu totul căzută cu duhul din pricina înfrângerilor de altă dată, deodată se încurajă, îndată ce în fruntea ei stătu un alt comandant, care-i duse la victorie, și

se arătară ostași minunați, gata să suporte orce greutăți și să înfrângă orce primejdii. Pătrunzând în fine până chiar în inima țării, Moise asediă capitala Sabu, care în urmă s'a numit Meroe. Capitala asta era situată pe malul Nilului, fiind aproape înconjurată într'o cotitură a râului, ea afară de asta mai era apărată de un puternic zid și de doi afluenți, de Astabor și de Astac. Egiptenii făcură multe încercări să ia această capitală cu asalt, dar în zadar, deși Moise arătă cu acest prilej minuni de vitejie și de pricepere militară. Se părea că lucrul nu mai e de nădăjduit; dar

Etiopeni.

iată fiica regelui Etiopiei, anume Tarbis, atrasă de vitejia lui, se amoreză de dânsul și sfătui pe tatăl său să intre în tratative cu dânsul și cu asediatorii. Atunci se hotără ca orașul să se predea cu acea condițiune, ca Moise să se căsătorească cu Tarbisa și ca în acelaș timp între popoarele ce se răsboiau să se încheie alianță de pace (deși nu se știe cu ce condițiuni). Alianța a fost iscălită și executată solemn, fu sărbătorită nunta lui Moise cu Tarbisa, și comandantul oștirii egiptene cu oștirea sa se întoarse triumfătoare în Egipt [1]).

Deși în amărunțimi această istorisire nu poate rezista criticei istorice, dar în genere ea se confirmă de monumente, și anume prin închipuirile de pe păreții unui templu din Teba (construit de regina Hat-asu), făcute cu mare iscusință, în stilul înalt al artei egiptene. Intr'însele se închipuește expediția contra Etiopiei. Comandantul egiptean al reginei Hat-asu aduce pe comandantul protivnic, care stă înaintea sa în poză umilită de cerere, urmat de soția și fiica sa [2]). Se prea poate, ca figura comandantului general al oștirii reginei Hat-asu să fie chiar a lui Moise cel înfiat de dânsa, pentrucă el, după mărturia sf. scripturi, „era puternic în cuvânt și fapte“. In tot cazul e greu de crezut, ca toată această tradiție a putut fi o curată născocire, cu atât mai mult, că toate acestea se redau de doi cunoscuți scriitori: de un iudeu, care avea deplină întrare în arhivele poporului său și care avea deplină cunoștință a tradițiilor lui; iar altul grec din Alexandria, care cunoștea deopotrivă atât cronicile iudaice cât și pe cele egiptene. Intre altele prin această tradiție se lămurește în parte și acea știre

1) I. Flavie Antiq. II, 11.— Comp. Artapon în Müller, „Fragm Hist. Gr.“ vol. III, pag. 220. Fragm. 14.

2) Deplina dare de seamă despre acest monument „a fiicei lui faraon“ vezi la Mariette Bey, Aperçu de l'Histoire ancienne d'Egypt p. 38.

biblică, că Moise a fost căsătorit cu o etiopeancă (Numer. XII, 1).

Când Moise s'a întors cu slavă din Etiopia, atunci fireşte toate sentimentele mărunte de duşmănie şi zavistie faţă de dânsul au trebuit să dispară sau să se ascundă, deoarece prin necesitate a trebuit să se recunoască, că toată ţara îi datora lui o mare fericire şi slavă. Inaintea lui se deschisese o perspectivă ispititoare a bunei voinţe din partea curţei, a demnităţilor înalte, a titlurilor răsunătoare şi recompenselor bogate. In Egipt faraonii erau extraordinar de darnici către favoriţii lor vremelnici, şi pe omul, care se recunostea că merită aceasta, îl încărcau cu tot felul de demnităţi de onoare. Un oarecare Pta-ases, care a trăit în vechiul period al Egiptului, a fost în acelaşi timp proroc a zeului Fta, şi Socarii şi Hatorii, sacrificator al templului Socarii a templului zeului Fta din Memfis, proroc al lui Ra-Harmahis, a lui Ma şi Gor, şi în acelaş timp supraveghetor al depozitelor publice, secretar regesc, şeful minelor şi „cap al casei de bronz"[1]). Un favorit din domnia ultimilor Ramzes ocupa în acelaşi timp demnităţile de arhiereu al lui Ammon la Teba, de şef al Egiptului de sus şi de jos, de fiu regesc al lui Cuş, purtător de evantail la dreapta regelui, de arhitect principal şi administrator al jitniţelor[2]). Asemenea sistemă de cumulare de mai multe funcţiuni era eveniment obişnuit şi deveni posibilă din pricina distribuirei între recompense şi obligaţiile legate cu aceste demnităţi, când funcţionarul, care nominal a ocupat aceste demnităţi, primea toate înaltele stipendii legate cu ele, iar toate obligaţiile impuse de aceste funcţiuni se îndeplineau rău de micii funcţionari plătiţi. Moise ar fi putut să conteze foarte bine tot pe o asemenea situaţie, dacă el în genere ar fi putut fi satisfăcut de o asemenea situaţie în viaţă şi, bazându-se pe legăturile sale, ar fi tins singur numai către consolidarea strălucitei sale cariere. Dar sub suprafaţa netedă a vieţii lui, petrecută pe rând când în mediul luxos al curţii, când în greutăţile şi nevoinţele serviciului militar, se furişase simţul tainic al nemulţămirii. Moise, cu tot mediul ce-l înconjura, nu uita niciodată şi nu voea să uite, că el este israelit. După o veche tradiţie, el deja în frageda copilărie a renunţat la laptele mancelor egiptene şi se lăsă chinuit de foame până atuncea, până avea putinţă să se folosească de laptele unui sân evreesc[3]). Şi această tradiţie ne arată, că el nici într'un fel de împrejurări nu voea să ascundă nici naţionalitatea sa, nici religia sa. Afară de

1) De Rougé, Recherches sur les monuments des six premières dynasties, p. 68-72.
2) Brugsch, History of. Egypt, vol. II, 191.
3) I. Flav. Antiq. II, 9, § 5.

asta, cu toate că aparținea casei regale, Moise nu se afla necontenit în raporturi strânse cu familia regală. Strămutările periodice ale curții la depărtata Teba, timpul educației sale la Iliopolis și deasemenea slujba militară, în mod practic l-au despărțit de familia lui faraon. Dar mai mult decât orce îl înstrăina de această curte adânca lui simpatie față de suferindul său popor. Din luxoasele palate ale faraonilor lui încă și mai dureros îi era să privească la acea robie josnică, în care se afla poporul cel de un sânge cu dânsul și se auzeau tot mai clar gemetele fraților săi. La vederea nenorocirilor poporului său, lui îi venea greață de luxul strălucitelor palate și se trăgea în casa sărăcăcioasă a părinților săi, ca să-și potolească furtuna din sufletul său. Cu casa lui faraon îl mai putea lega simpatia și recunoștința către binefăcătoarea sa, regina Hat-asu. Când însă ea se pogorî de pe scenă și pe tron se urcă fratele ei vitreg, Totmes III, care-și manifestă ura sa către ei prin distrugerea monumentelor ridicate de dânsa, atunci Moise rămase fără nici un fel de legături la curte, ba poate situația sa deveni chiar primejduită. Regina Hat-asu, din pricina dispoziției vădit dușmănoasă către ea a fratelui ei vitreg, poate că n'a voit să-i treacă lui tronul și în taină nutrea ideea să facă moștenitor al său pe Moise. Când ideia asta nu s'a realizat și tronul fu trecut lui Totmes III, atunci acest din urmă fu dispus dușmănos față de rivalul său. Pe sora sa vitregă el își răzbună, dărâmând monumentele ridicate de dânsa, iar pe Moise a voit poate să-și răzbune prin apăsarea tot mai mult a neamului lui.

Toate acestea amărâră și turburară încă și mai mult pe Moise și el, prin necesitate, a trebuit să treacă prin clipe grele, care fără să vrea l-au silit să se întrebe: Ce să facă mai departe? El hotărî să meargă încă odată și să vadă, cum trăesc conaționalii și frații săi; și iată, „el a eșit la frații săi, fiii [1]) lui Israil, și văzu munca lor cea grea" (Eș. II, 11). Această examinare încă și mai mult încredință pe Moise de starea insuportabilă a nefericiților săi confrați. Dar n'ar putea el oare să facă ceva spre ușurarea soartei nenorocite a conaționalilor săi, să îmbunătățească situația lor și să micșoreze suferințele lor? Mai înainte de toate lui i se prezentă, poate, putința de a se adresa șefilor de lucrări cu rugămintea, ca ei, potrivit cu legile moralei egiptene, să nu se poarte cu o deosebită cruzime cu lucrătorii. Morala egipteană cerea, ca oamenii „să se opună împilatorului, să oprească silnicia, să ajute pe cel slab contra celui puternic și în genere să fie buni la inimă și doritori de bine. Fiind om în

1) I. Flav. Contr. Apion, II, 2.

tot cazul influent prin însesi situația sa dela curte, Moise se putea aștepta, că cuvintele lui vor avea trecere, și li se va da cuvenita atențiune, așa că el în tot cazul ar putea măcar în parte să ușureze soarta poporului său. El putea să aducă de exemplu astfel de dovezi, că israeliții nu meritau nici decum o deosebită ură sau bănuială din partea guvernului. Oare frații săi, ca și el însuși, n'au dovedit deplinul lor devotament față de Egipt? Ce au făcut ei oare așa de rău, ca să merite așa tratament crud? Oare n'au fost ei supuși liniștiți și slugi credincioase ale regelui (Fac. XLVII, 6), mărind prin ei înseși puterea Egiptului? Dar și dovezile acestea ale lui Moise puteau întîmpina o pedică de neînvins din partea prejudițiilor egiptenilor, de oarece curând Moise înțelese limpede că dovezile sale nu vor produce nici un efect și că el nu putea prin acest mijloc să ajute măcar cât de puțin fraților săi. Ce dară îi rămânea lui de făcut? Ca egiptean, el evident nu putea să facă nimic. Dacă el va rămânea egiptean și se va scălda în apele curții regale, va ocupa situația de pripășitul fetei lui faraon, atunci va trebui să părăsească orice nădejde la izbăvirea poporului său (Fapt. VII, 25), sau în genere la vreo îmbunătățire a vieții lui. Atunci îi rămase lui să facă alegere: sau să nu facă nimic pentru poporul său, sau, dinpotrivă, să se unească în totul cu acest popor, să se pogoare la dânsul, așa încât să capete putința să se pună în capul lui și după aceea, la prima ocazie potrivită, să facă încercarea de eliberare de jugul egiptean. Moise, evident, ajunsese la acel moment, când el putea să ia o mare hotărîre: să stea de partea lui Dumnezeu și a conștiinței, sau contra lor? De o parte se aflau toate ispitele, pe care le prezenta lumea și trupul: mai întâiu de toate, „comorile egiptene“ (Evr. XI, 26), nu simplu argintul și aurul, care ar fi fost moștenirea sa firească, dacă ar fi continuat să trăiască în palatul regal, ci luxul, toate plăcerile și desfătările curții, marele ospețe obișnuite în acel timp, tot felul de vânători, feluritele recompense – cu un cuvânt, toate plăcerile externe ale vieții de curte împreună cu acele desfătări păcătoase (Evr. XI, 25), prin care deasemenea era slăvit vechiul Egipt, adecă prin acele plăceri ademenitoare a orgiilor dela curte, care puteau să aibă o deosebită putere de momire pentru omul matur. Dar de ceialaltă parte erau conștiința, cinstea, atașamentul natural și patriotismul, și acea înclinațiune către viața superioară și nobilă, care alcătuește trăsătura esențială a tuturor naturelor mari și cu o putere nebiruită constrânge să te simți la toate crizele mari din viață. Calea sacrificiului de sine pururea atrage duhul oamenilor superiori, și toate caracterele puternice și nobile preferă să ia asupră-și toate greutățile vieței grele obișnuite,

decât să se desfăteze în trândăvie. Şi Moise făcu alegerea sa în acea direcţie, cum îi indică conştiinţa sau credinţa sa (Evr. XI, 23). „Prin credinţă Moise, ajungând în vrâstă, s'a lepădat de a se numi fiul fetei lui faraon, şi a voit mai bine să sufere cu poporul lui Dumnezeu, decât să aibă desfătarea vremelnică păcătoasă" (Evr. XI, 24, 25). El a părăsit curtea, s'a lepădat de toate dregătoriile şi probabil s'a întors în casa tatălui său şi s'a aşezat acolo pentru totdeauna, arătând limpede prin asta pentru toţi, că s'a lepădat de dreptul său cetăţenesc egiptean şi a voit, ca el să fie socotit ca unul din membrii dispreţuiţi ai acelui popor împilat şi strivit, care timp mai bine de o jumătate de veac suporta cele mai grele prigoniri şi împilări.

Dar şi în casa tatălui său Moise n'a putut să rămână mult cu totul inactiv. Arzând în inima sa de indignare pentru toate nedreptăţile săvârşite contra conaţionalilor săi, el umbla prin împrejurimile Memfisului, observa felul de purtare cu ei, reproşind poate supraveghetorilor pentru cruzimea lor şi sfătuindu-i să se poarte mai omenos. Pentru câtăva vreme el a avut poate oarecare succes în această privinţă; dar curând se produse o întâmplare, când împilatorul rămase cu totul surd la sfaturile lui Moise şi a continuat să pedepsească crud pe nefericitul lucrător israelit, fără să dea nici o luare aminte la cele spuse de Moise. Atunci Moise se aprinse de mânie nestăpânită, lovi puternic pe egiptean şi-l ucise. Aceasta a fost negreşit o ucidere fără de voe, pur şi simplu rezultatul unei straşnice indignări pentru călcarea dreptăţii. Dar în tot cazul fapta era cu totul primejdioasă; a trebuit deci să fie ascunsă. De aceea Moise, „privind în dreapta şi în stânga, şi văzând că nu e nimenea", săpă repede o groapă în nisip, care în Egipt se întinde chiar pânăla locurile lucrate, şi vârî într'însa trupul egipteanului. Această ucidere ar fi putut să rămână necunoscută nimănui, dacă lucrătorul, pentru care a intervenit Moise, n'ar fi povestit conaţionalilor săi despre împrejurarea, din care a fost scăpat el din mâna împilatorului său. Aceasta el a făcut-o, negreşit, fără nici un alt gând, ci mai curând cu scopul de a proslăvi pe binefăcătorul său. Dar taina odată comunicată, încetează a mai fi taină, şi curând se dovedi, că despre omorul săvârşit de Moise, se vestise peste tot. Eşind în altă zi cu acelaşi scop, găsi doi israilteni certându-se între dânşii, şi când el zise atacatorului „pentruce baţi tu pe aproapele tău?" atunci acela a zis obraznic: „cine te-a pus căpetenie şi judecător peste noi? Nu cumva vrei să mă ucizi şi pe mine, cum ai ucis eri pe egipteanul acela?" Atunci Moise s'a speriat peste măsură şi zise:

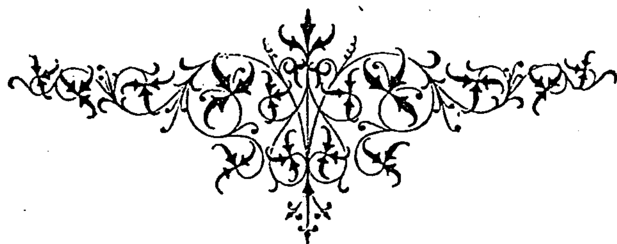
„Cu bună samă s'a aflat despre lucrul acesta" (Eșire IV, 13, 14). Și în adevăr despre uciderea cea fără de voe se aflase deja nu numai de poporul său, ci și de egipteni, din care unii se grăbiseră a denunța aceasta deja și lui faraon. Aceasta-i și trebuia lui faraon, care deja demult se uita la Moise cu ochiu bănuitor. Pentru ucidere, după legile egiptene, se propunea pedeapsa cu moartea. Și în adevăr, după istorisirea biblică, „faraon a voit să ucidă pe Moise". Atunci lui Moise nu-i mai rămăsese nimica, decât să fugă din Egipt, ceeace și făcu el cu cea mai mare grabă.

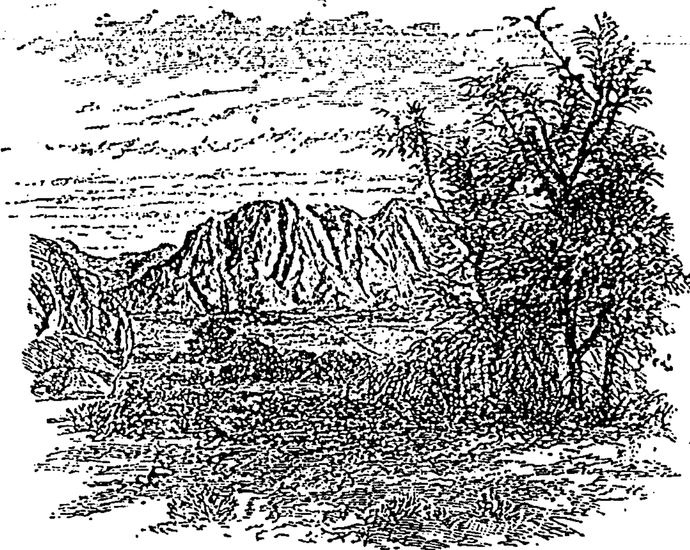
Pentru a se dosi cât mai bine de urmăririle lui faraon, Moise, după toată probabilitatea, se îndreptă spre Peluzia sau alt oraș oarecare de pe frontieră pe linia marelui zid de fortificație și pe acolo pătrunse în pustiu. Monumentele egiptene ne înfățișază viu exemple de asemenea evadări. Sinex, chiar acum amintit de noi, istorisește despre fuga sa și despre aventurile întâmplate cu dânsul în modul următor: „eu am mers pe jos", spune el, „și am ajuns pânăla fortificație, pe care o construise regele, ca să împedece neamurile străine, și un bătrân, vânzător de erburi, m'a ascuns. Dar eu m'am speriat la vederea străjii pe zid, schimbându-se în fiecare zi. După ce a trecut noaptea și începu să se lumineze de ziuă, eu am început să mă mut din loc în loc și am ajuns la stația Camur, dar setea mă istovise pe cale, gâtul mi se uscase și îmi ziceam singur: „iată aceasta-i gustarea morții, auzind însă glasurile plăcute ale vitelor, eu m'am întărit cu duhul și mi s'au întărit membrele. Am văzut numaidecât un beduin, care mă întrebă, unde mă duc, presupunând că sunt din Egipt. El mi-a dat apă și mi-a turnat lapte. Apoi m'am dus cu el la tribul lui, și ei mă duseră cu dânșii din loc în loc, până ce am sosit la Atuna" [1]). Acelaș lucru l-a încercat de bună samă și Moise. Eșind peste hotarele țării, el se îndreptă spre sudul peninsulei Sinaia, care înfățișa un triunghiu muntos, aproape de 200 chilometri dela nord la sud. Partea nordică a peninsulei era ocupată de Amaleciți, iar cea sudică de Madianiți, care-și trăgeau origina dela Avraam prin Hetura [2]). Legătura de origină comună dădu lui Moise încredere în primirea prietenească, ba poate îi dădu nădejdea unei alianțe contra egiptenilor, în caz când israeliții s'ar încerca să se elibereze din robie. Sosind în această depărtată provincie, obosit, însetat și istovit, Moise șezu la o fântână, ca prin odihnă să-și întărească puterile. Fântâna aceasta era foarte cunos-

1) Chabas, les papyrus Hieratiques de Berlin, p. 36—51. Maspero, p. 109. Records of the Past, Vol. VI, p. 135.

2) Jud. I. 16, IV, 11; Fac. XXV, 1.

cută în localitatea aceea și aproape de ea se aflau câteva adăpă-tori, pregătite pentru adăparea turmelor păstorilor din vecinătate. Când Moise ședea și contempla împrejurimile, atunci de fântână se apropiară șapte fete, care pășteau oile tatălui lor, și acestea începură să scoată apă din fântână, să o toarne în adăpători, la care probabil le ajută îndată și Moise (Eș. II, 19). Dar când animalele veniră la adăpători, atunci înainte de a se sătura de băut, veniră și alți păstori, începură să alunge pe fete și turmele lor, ca la început să-și adape turmele lor. La vederea acestora, spiritul băr-bătesc, care se manifestase deja în sine cu prilejul apărării cona-ționalilor săi apăsați, iarăși se deșteptă și aicea și sări întru apă-rarea fetelor celor nedreptățite. El apără fetele de păstori, alungă pe acești din urmă și ajută păstorițelor să-și termine adăpatul oilor. Când păstorițele istorisiră despre această faptă bună tatălui lor Iotor, atunci acesta îl chemă îndată la sine în cort, și Moise de-veni la dânsul oarecum omul său. Simplitatea mediului, în care se pomeni el acum, respira în totul patriarhicește și liber. Gos-podarul acestui mediu era în același timp și șeic, și emir al unui trib, și cap civil și religios, purtând din causa asta două nume: Iotor și Raguil, corespunzător și uneia și alteia din dregătorii. Și din acest timp în viața lui Moise se începu un nou period, care a fost pregătirea pentru marea lui operă, ce-i stătea înainte.

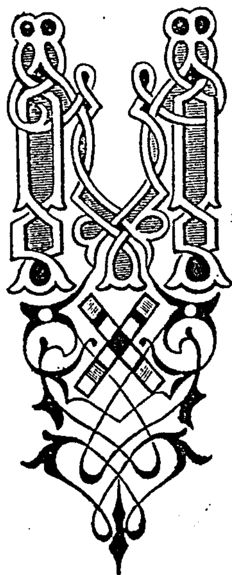

Vedere din pustiul Sinaei

CAPITOLUL IV

MOISE ÎN PUSTIUL SINAEI

adianiţii erau popor bogat şi puternic. Parte din ei trăiau prin oraşe, dar majoritatea duceau viaţă nomadă, trecând din ţinut în ţinut pe întinsul spaţiu al peninsulei, în căutări necontenite de noui păşuni pentru turmele lor. In periodul de mai târziu al vieţii lui Moise, cel mai însemnat loc al petrecerii lor se afla în provincia, care în genere aparţinea seminţiei Moab pe malurile nord-est al Mărei Moarte (Numer. XXIV, 1-4). Seminţia aceasta, totuşi, nu se mărginea în această localitate, ci se mişca pe toată întinderea dintre Palestina şi Egipt, ba câteodată trecea chiar în Arabia şi ocupa nu numai malul apusan, ci şi pe cel răsăritean al golfului Elanit, unde ei aveau chiar şi oraşele sale.

In timpul fugii lui Moise din Egipt cel mai însemnat şeih madianit în partea sud-estică a peninsulei sinaite era tocmai Iotor, tatăl celor şapte fete, cărora Moise le-a dat ajutor. In acea împrejurare, că fetele omului cu aşa înaltă situaţie conduceau ele înseşi turma la adăpători, nu-i nimica de mirare, de oarece faţă de

simplitatea timpurilor vechi fiicele căpeteniilor seminţiilor şi chiar principesele se ocupau liber cu asemenea treburi (Fac. XXIV, 15-20). Situaţia lui Iotor era întrucâtva asemenea cu a lui Melhisedec (Fac. XIV, 18), numai că Melhisedec era regele unui oraş, iar Raguil sau Iotor era căpetenia unei seminţii nomade. El era căpetenia principală în acea localitate, în care sosise Moise, şi pentru acest din urmă a fost o împrejurare în cel mai înalt grad binefăcătoare aceea, că pribegia sa l-a adus tocmai la locuinţa unei persoane aşa de influentă şi aşa de bună. Prietenia lui Iotor îi dădu chiar din capu locului putinţa să se liniştească de sguduirile îndurate şi-i asigură o viaţă liniştită şi liberă. Ca răsplată pentru asemenea ospitalitate Moise fireşte a trebuit să presteze oarecare servicii binefăcătorului său, şi el, rezervându-şi libertatea de a-l părăsi orcând, se făcu păstorul turmelor lui. In genere lui Moise îi plăcea extraordinar de mult viaţa aicea, şi el află atâta bunăvoinţă în ochii lui Iotor, încât acesta îi dădu în căsătorie chiar pe una din fiicele sale - pe Sepfora. Dar numele, dat de dânsul primului său fiu din această căsătorie, arăta că gândurile sale erau încă tot pe malurile Nilului, inima lui era acolo, în mijlocul poporului său, care gemea şi suferea împilările. El numi pe primul său fiu Gerşom, „pentrucă" îşi zise el, „eu am devenit nemernic în pământ străin" (Eş. II, 21, 22). Şi aceasta nu-i de mirare. Trecuse luni şi ani, de când el era primit cu cinste în familia căpeteniei Madiamului, era iubit şi se bucura de toată încrederea. Dar simţea încă, că era pribeag, nu se afla în mijlocul poporului său propriu, ci departe de părinţi, de fratele său, de sora sa, departe de rude, de conaţionalii şi de vechii prieteni, era călător şi pribeag, şi însuşi pământul era străin pentru dânsul. Acesta nu era acel pământ, la care erau deprinşi să privească ochii lui chiar din copilărie şi pânăla maturitate. Toate erau pentru dânsul nouă şi străine. Cât de neasemănătoare erau aceste stânci grozave şi roşi ca sângele ce-l înconjurau cu poenile verzi ale Egiptului! Cât de neasemănătoare erau aceste pârae seci cu Nilul cel bogat în apă! Cu un cuvânt aicea i se prezenta o viaţă cu totul nouă, într'un mediu cu totul altul, decât acela în care era deprins Moise în Egipt. Acolo era ţara oraşelor, templelor, palatelor, canalelor şi corăbiilor, ţara vieţii minunatei industrii, iar aicea ţara tăcerei, pustiului, fără nici un fel de edificii şi numai cu o populaţiune rară! Chiar nesimţind nici vreun regret deosebit după „cazanele egiptene cu carne" sau după plăcerile de acolo părăsite şi după comorile de acolo, Moise fireşte putea simţi întristarea pentru surgunul său ne voit şi greutatea despăr-

ţirii de tot ce-i era lui acolo drag şi scump din toţi anii vieţii sale trecute.

Dar omul are o singură însuşire preţioasă, care-i dă putinţa de a fi fericit în orce mediu, anume însuşirea de a se deprinde cu toate condiţiile de traiu. Acelaşi lucru se petrece şi cu Moise. Când i se născu al doilea fiu, atunci Moise prin numele lui exprimă deja alte sentimente şi numind pe acest fiu al său Eleezer, zise: „Dumnezeul tatălui meu mi-a fost ajutor, şi m'a izbăvit din mânile lui faraon" (Eş. II, 22). El deja nu se mai jăluia, ci se bucura; ajunsese la conştiinţa, că jălania sa din trecut asupra situaţiei sale izvora din nerecunoştinţa sa către Dumnezeu, care, dirijând întreaga lui viaţă, l-a mântuit în pruncie de moartea inevitabilă, i-a dat putinţa să capete o educaţie înaltă, l-a păzit de primejdii în timpul războiului şi însfârşit l-a izbăvit de faraon, care-l căuta să-l omoare. Anume în amintirea ultimului eveniment a şi numit Moise pe fiul său cu numele de Eleezer. Faraon „a căutat să-l ucidă", şi când el a fugit, a trimis probabil urmăritori în scopul de a-l aresta şi în caz de împotrivire, să-l ucidă. Dar Dumnezeu s'a arătat izbăvitorul lui, încât el a evitat primejdia ce-l ameninţa nu cu puterea sa proprie, sau cu prevederea şi înţelepciunea sa, ci mulţămită bunătăţii şi purtării de grijă a lui Dumnezeu. Recunoaşterea acestei bunătăţi a lui Dumnezeu din trecut trebuia să arunce raze de nădejde şi asupra viitorului şi să dea putinţă izgonitului să privească mai cu curaj la situaţia sa, decât cum era în trecut; îl făcu în tot cazul mulţămit cu viaţa sa şi-l făcu să-şi pună toată nădejdea în voinţa Atotputernicului cârmuitor a toate.

E remarcabil, că această parte din urmă a istoriei vieţii lui Moise iarăşi găseşte o ilustraţie uimitoare în cel mai înalt grad în aventurile lui Sineh. Când Sineh a sosit în peninsula Sinaia, atunci şi el a fost primit în casa unuia din căpeteniile unui trib, care l-a întrebat despre viaţa lui din trecut şi în fine i-a dat pe fiica sa în căsătorie. „El m'a pus peste copiii săi, zice Sineh, şi m'a căsătorit cu fiica sa cea mai mare, mi-a dăruit o parte din pământul său, cel mai bun din care-l avea". Sineh se bucura acum de libertatea, pe care şi-o dobândise. „Mie mi s'a oferit"; zice iarăşi Sineh, „libertatea de a mă duce unde voiam". In această situaţie onorată şi fericită Sineh, cum istoriseşte singur, a petrecut mulţi ani. In cursul acestui period „lui i s'au născut copii, au ajuns la maturitate şi fiecare a devenit cârmuitor puternic peste robii săi. După aceea el a ajuns la un grad mai înalt de prosperitate, deoarece regele sau şeicul „era mulţămit de dân-

sul, îl iubea și l-a făcut căpetenie peste copiii săi. „Dar bucurându-se de toată prosperitatea de dinafară și înconjurat fiind de tot ce dorise inima sa, Sineh era nemulțămit și nefericit. Nimica nu-l putea răsplăti pentru tot ceeace lăsase el în propria sa țară. Din pricina aceasta, trecând o vreme oarecare, el începu a dori să se întoarcă acasă, să vadă încă odată acea țară, în care fusese el copil. Și dorința lui se realiză. Lui îi fu deschis drumul pentru întoarcerea în Egipt. Șeihul îi dădu la asta învoirea sa și fugarul se întoarse la curtea lui faraon și din nou fu contat printre consilierii săi. Negreșit, nu se poate cere, ca asemănarea dintre această povestire și istoria vieții lui Moise a ajuns până la identificare; dar această istorie a lui Sineh în multe privințe lămurește situația lui Moise, mișcarea lui în calitate de fugar din Egipt, precum și putința întoarcerei după mulți ani de absență, din care pricină această povestire și capătă un deosebit interes.

Țara, în care-i fu dat lui Moise să petreacă mulți ani, anume peninsula muntoasă a Sinaei, era cu deosebire potrivită, prin caracterul său retras și închis, să-l dosască de lumea externă, și totodată prin impresiunile pustietății sale sălbatice să-l dispună la cugetări mărețe și să-l pregătească pentru marea slujire, ce-i stătea înainte. La hotarele sale nordice se întinde calcarul alb al Palestinei și pustia Tih. Spre sud se întind dealurile nisipoase, de obiceiu de o înălțime mijlocie, dar care sunt izbitoare prin minunata variație și strălucire a florilor și prin ciudatele forme. Dealurile curând cedează locul munților Sinaei, care umplu capătul de sud al peninsulei, prezentând o enormă masă de stânci primitive, ridicându-și vârfurile lor pânăla 3000 metri deasupra nivelului mărei. Blocurile lor cristaline, fiind monumentele veacurilor prime ale creațiunii, au rămas până astăzi aceleași, cu toate schimbările suprafeței pământului. Enormele blocuri de stânci sunt cu totul goale de orce vegetațiune. Dar culorile lor sunt așa de felurite și așa de pronunțat desenate, încât de departe ele par îmbrăcate cu cea mai bogată și felurită vegetațiune. Reflexul coloritului după aceea în aerul curat și uscat și sub azurul adânc al cerului au o putere și frumuseță de neexprimat: în reflexurile sale variate dela albul orbitor până la violetul închis. Pentru cel ce a sosit aicea de pe bogatele lanuri ale Deltei egiptene, toată strălucirea asta a stâncilor și a cerului, cu toate acestea nu poate înlocui ceeace el a lăsat în urma sa, și localitatea trebue să se pară pustietate. In timpurile lui Moise, dealtmintrelea, această țară era mai puțin neroditoare decât astăzi. Tăerea de arbori, produsă de veacuri pentru nevoile minelor vechiului Egipt, și deasemenea pentru fa-

cerea de cărbuni, de care se folosesc acolo încă și astăzi, nu numai că a înlesnit stârpirea pădurilor, ci a sporit și nerodirea terenurilor, mulțămită împuținărei ploilor. Multe văi, care nu mai au decât doar niște arbuștrii pipernicițì, acum trei mii de ani erau probabil acoperite cu păduri dese. Incă cu 400 ani a. Hr. un martor ocular istorisește că toată țara era acoperită de pădure și tufișuri. Chiar și astăzi se întâlnesc acolo oaze bogate, cel puțin în cinci din vadele saice, și nici una din văi, din înseși centrul munților, nu e lipsită complet de vegetație. Salcâmul și tamariscul cresc în mare cantitate în vadi Șeih și Garandel, iar dumbrăvile de palmieri în multe din văi dau un bun asortiment de finici. Diferite soiuri de arbuștrii spinoși se cuibăresc pe văgăunile și pe coastele cele mai povârnite. Mii de capre și de oi găsesc mâncare destulă în cursul anului întreg, iar ciutele sălbatece și bursucii de munte își găsesc hrana chiar și pe piscurile cele mai inaccesibile ale munților. Panterele de asemenea se întâlnesc în aceste înalte văi. Paserile cântătoare înviorează tufișurile în timpul răcoroasei primăveri prin ciripitul lor felurit, iar câteodată stoluri întregi de prepelițe, obosite de zborul îndepărtat dinspre apus de peste Marea Roșie, se așeză pentru un timp pe coastele stâncoase și pe șesurile deschise. Rațele sălbatece trăesc în micile iezere dintr'o vadi sau alta. In unele golfuri se găsesc unele soiuri de foci, pielea cărora e bună de sandali, care apără bine piciorul de spini. Pește e așa de mult, încât arabii îl prind cu aparatele lor primitive chiar și din Marea Roșie în mare cantitate.[1]) Șerpi atât veninoși, cât și nevătămători deasemenea se puezesc în mare număr în unele părți. Luată în total, peninsula Sinai ne prezintă una din cele mai sălbatece țări. Munții în depărtare se ridică ca niște mase uriașe roșii și sure, cu piscurile de porfir și granit. In toate părțile zac movile de cenușă surii-întunecoasă de la vulcanii stânși sau bucăți de porfir. Valurile de stânci cu reflex verzui se ridică goale și groaznice. Culmile sălbatece și oable, asemenea unor turnuri, se ridică pe masele enorme de stânci negre și surii, care parecă intenționat au fost sfărâmate de niște cio-

Pescuit (după un monument egiptean)

---

1) Schenkel, Bibl. Dict. V, 327.

cane uriaşe. Orizontul capătă mereu forme nouă la fiecare pas, când o văgăună se schimbă cu alta, şi măreţia peisagiului pe măsură ce te ridici în sus. Atingând anumit nivel, vedeţi cum munţii se înalţă împrejur cu înălţimele lor enorme. Dar ridica-ţi-vă mai sus, şi chiar aceşti munţi încremenesc oarecum înaintea altor uriaşi, care tae drumul. „Dacă eu aş fi pictor, zice Ebers, şi aş putea să ilustrez iadul lui Dante, atunci eu aş pune masa mea de desen aicea şi aş umplea cartea mea cu schiţe. Pentru zugrăvitorii iadului întunecatei prăpăstii a iadului nu-i lipsă de tot felul de peisaje aspre, înfiorătoare, nemăsurat de triste, negrăit de sălbatece, ne mai văzut de mărețe şi grozave. [1])"

Asemenea localităţi trebuiau să producă o puternică impresie asupra unui om aşa de impresionabil, cum era Moise. Nu se putea găsi o ţară mai favorabilă pentru pregătirea pentru o misiune înaltă. Natura, după lipsa de apă şi sărăcia de vegetaţie, aspră şi simplă, nu prezintă nici un fel de lucruri pentru distracţie. Munţii majestoşi, tăcuţi şi stârnitori de gânduri, cu culmile lor îndrăsneţe şi prăpăstioase de granit şi de porfir, umplu sufletul de seriozitate solemnă, care încă şi mai mult înalţă orizonturile depărtate, care se deschid de pe majoritatea înălţimilor, şi văzduhul neobişnuit de limpede. Călătorul stă de exemplu pe înălţimea Djebel-Mus, Muntele lui Moise: jos înaintea lui se deschide o grozavă prăpastie, împrejur se văd nenumărate piscuri cu văgăune şi povârnişuri de stânci de diferite culori: albe şi surii, suro-gălbui, roşii ca sângele şi negru-lugubre, cu totul lipsite de vegetaţie. Spre nord se întinde peste munţi în depărtarea nesfârşită pustia Tih. Inspre răsărit şi apus sclipeşte din adânc reflexul mării albastre. Peste ea spre răsăritul soarelui se zăresc nisipurile palide ale Arabiei, iar în direcţia asfinţitului se înalţă munţii Egiptului, semi împodobiţi în mantia azurie a depărtării. Asemenea loc, mai mult decât valea Nilului cea strâns tescuită, a fost capabilă să provoace mari cugetări [2]). In asemenea localitate pustie sufletul se odihneşte, retrăgându-se în sine din monotonia înconjurătoare. Duhul, nedistrat şi neturburat de dinafară, îşi trăeşte viaţa sa lăuntrică, urmăreşte fiecare mişcare a cugetărei, analizază şi retrăeşte fiecare sentiment în cele mai fine nuanţe ale sale. In oraş e imposibilă singurătatea deplină: fiecare alcătueşte o parte a marelui tot, în care el lucrează şi sub înrâurirea căruia trăeşte. Iar călătorul singuratec într'o localitate asemenea Sinaei, e cu totul rupt de lume

1) Durch Gosen, p. 31, 32.
2) Furrer, Die Bedeutung des Bibl. Geographie für die Bibl. Exegese, p. 5. Ritter. Erdkunde Bd, XIV, p. 3, 544. 548, 584.

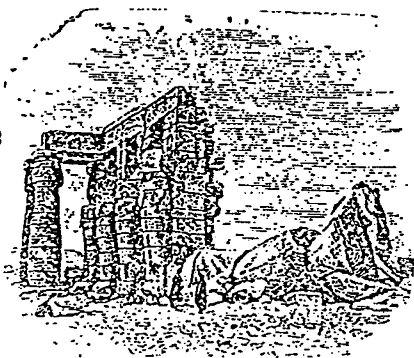
și trebue să umplă golul singurătății cu propria sa personalitate. Prezentul se retrage pe al doilea plan, și duhul, stârnit către viața încordată din lăuntru, se umple de gânduri nesfârșite. Intr'o personalitate așa de înalt dăruită, cum era Moise, liniștea solemnă a munților și acoperișul nemărginit al cerului de ziua și de noaptea înăbușeau cugetarea omenească și umpleau sufletul cu majestatea Dumnezeirii. Când el reflecta asupra posibilității izbăvirii poporului său, nemărginirea singuratecă a pustiului netezea înaintea lui contrastele slăbiciunii sale în comparație cu puternicia Egiptului, care altmintrelea ar fi putut paraliza hotărârea și nimici speranța prin disperare. Dar ce-i omul, zilele căruia sunt cât lățimea unei palme și temelia căruia e pulberea, față de atotputernicul Făcător al cerului și al pământului, înaintea Stâncei lui Israil? Chiar și mințite mai puțin înalte în mijlocul acestui pustiu groaznic și măreț din veac în veac s'au înflăcărat de conștiința prezenței apropiate a Dumnezeirii. Muntele Serbol din timpuri imemorabile a fost consacrat lui Baal și chiar acum încă beduinul nomad aduce aicea un miel jertfă, ca mulțămită pentru deosebite îndurări[1]. Muntele Horib, când Moise a sosit pentru așezare aproape de el[2], purta deja numirea de „muntele lui Dumnezeu", și în genere toată grupa aceasta de munți asemenea de exemplu Araratului, se considera sacră printre triburile din împrejurimi[3].

Anume în acest sanctuar de munți, în așteptarea timpului, când după planurile rânduite de Dumnezeu Israil va fi gata pentru marea mișcare de eliberare a sa, și în acelaș timp inconștient se pregătea pentru marea nevoință ce-i stătea înainte, Moise a petrecut nu mai puțin de 40 de ani[4]. Necontenitele sale strămutări cu turmele socrului său au trebuit să-l facă cunoscut cu fiecare vale, cu fiecare șes, cu fiecare văgăună, deal și munte ale întregei țări acesteea; cu populațiunea ei atât indigenă, cât și cea care lucrase în minile egiptene; cu fiecare izvor și fântână și cu particularitățile de tot felul, prezentate de localitate, ceeace împreună alcătuia o pregătire importantă în cel mai înalt grad, ca să conducă pe poporul său, după eliberarea lui din Egipt, la un refugiu de nădejde și la marele sanctuar al viitorului său popas îndelungat. Afară de asta, în acești ani de odihnă sufletească în mintea lui au putut găsi deslegarea liniștită diferite întrebări ale viitorului, și ceeace e mai important ca orce, propriul său duh,

1) Sepp. Jerusalem und das Heilige. Bd. II, p. 776.
2) Eș. III, 1; IV, 27.
3) Ewald, Geschichte, Bd. 2, p. 63.
4) Fapt. VII, 30.

mulţămită separaţiei sale de lume şi strânsei şi necontenitei legături cu Dumnezeirea, treptat s'a întărit, treptat s'a şi curăţit [1].

Pe când Moise astfel ducea viaţa liniştită de păstor în munţii Sinaii, stăruitori spre viaţă duhovnicească, în acest timp şi pe malurile Nilului în mijlocul israeliţilor se maturiza în taină ideea de eliberare din robia Egiptului. Familia, în care au crescut şi s'au educat astfel de persoane, ca Moise, Aaron şi Mariam, credincioase Dumnezeului părinţilor lor şi pline de desgust neînfrânt faţă de religia Egiptului, de bună samă nu prezenta singurul exemplu de devotament tradiţional, de devotament credinţei şi aşezămintelor lui Israil. Fără îndoială, Amram şi Iohaveda chiar în numele lor [2]) aveau semnele credinţei lor, care se păstra de mulţi chiar în acele vremuri întunecate. Necazurile vieţii trezise sentimentele religioase ale poporului şi dădeau aşa importanţă făgăduinţelor lui Iehova, date lui Avraam şi urmaşilor săi, pe care ei până atuncea nu o avuseseră. Această mare prefacere duhovnicească, pe cât se poate vedea acum, s'a săvârşit mai ales prin mijlocirea tribului lui Levi, căruia aparţineau părinţii lui Moise, le cădea sarcina să păşească în calitate de săvârşitori principali ai lui. Dar înseşi Amram şi Iehoveda fără îndoială pe calea moştenirii primiseră acea duhovnicească dispoziţiune, pe care familia lor era destinată să o răspândească printre ceilalţi şi să ducă la aşa urmări măreţe. Că tribul lor a fost învrednicit de cinstea de a deveni preoţia poporului, aceasta a fost moştenirea lui firească.

Ruine de ale Tebei

Mulţămită lui, fraţii lui în Egipt se adresară iarăşi către Iehova, şi mulţămită sforţărilor fiilor lui, Aaron şi Moise, ei au devenit popor liber. Ca autori ai regenerării poporului în Egipt: atât religioasă, cât şi politică, membrii tribului lui Levi chiar dela început, atât după meritele lor de mai înainte, cât şi după capacitatea lor deosebită, au fost destinaţi pentru o slujire superioară în popor.

Aaron a fost fără îndoială cel mai însemnat făptaş în această mare operă, dar el avea nevoe de ajutorul „bătrânilor" poporului, adecă al capilor sau prinţilor triburilor, neamurilor, familiilor şi

1) Berto presupune, că Moise în mijlocul Madianiţilor a putut să se întâlnească cu credinţa lui Avraam, păstrată în neamul lui Iotor într'o formă mai curată decât se păstra printre evreii din Egipt. Geschichte, p. 242.

2) Amram = „ruda celui Preaînalt." Iohaveda „Iehova este slava ei".

caselor, pentru răspândirea înrâurirei sale asupra a toată populațiunea. Dar a obține această înrâurire nu era ușor, pentrucă masele poporului sunt greu de ridicat cu ideile înalte, mai ales când ele sunt apăsate de greutățile vieții. Cu toate acestea era esențial de interesant de a ridica duhul lor. Eliberarea lor din punct de vedere simplu fizic nu le-ar fi făcut demne pentru marea destinație de popor al lui Dumnezeu. Pentru a pune temelie durabilă și serioasă a chemării lui Iehova ca Dumnezeu național, era nevoe să le prezinte evident contrastul între adevăr și fals și a-l întipări în inima lor, când ei erau împresurați încă de idololatria egipteană, și să se aprindă ura lor contra adepților ei, ca apăsători ai lor. Supraveghetorii israeliți peste anumite grupe de muncitori dintre frații lor sub căpetenia pristavilor egipteni, fără îndoială arătau compătimire pentru apăsările lor neomenoase, pentrucă acești supraveghetori totdeauna se identifică „cu pătimitorii" [1]), care se aflau în contact deaproape cu Aaron [2]). Capii fiecărui neam sau case evident erau răspunzători pentru purtarea membrilor ce le aparțineau și astfel se susținea legătura strânsă între triburi. Acea împrejurare, că Aaron plecă spre Sinai, ca acolo să se întâlnească cu fratele său Moise, ne arată, că acest lucru însfârșit se maturizase pentru marile scopuri, și deasemenea ceeace între ei în curgere de mulți ani ai despărțirii lor se întreținuse relațiuni, deși poate numai prin mijlocirea știrilor întâmplătoare, redate de negustorii, care treceau prin ținutul lui Iotor.

Pregătirea lui Moise pentru marea sa chemare, ca și pentru orcare scop înalt, se săvârșea încet și treptat. Sentimentul chiemărei la marea operă de proroc al lui Dumnezeu singură de sine atrage după sine înălțarea spiritului, întărește concentrarea sufletului, atinsă numai treptat. Obligațiile exterioare a unei asemenea slujiri trebue să fie expresiunea liberă a unei profunde convingeri, care să se ridice mai presus de orce îndoeli și întrebări, și aceasta fără îndoială se dobândește încetul cu încetul. Marea manifestare a inspirațiunii prorocești manifestată în urmă de Moise, dă a se înțelege, că ființa și necontenita prezență a lui Dumnezeu, ca pu-

1) Eș. V, 6, 14, 19. Supraveghetorii se numesc *Șoterim*. Așa se numesc chiar cei șaptezeci bătrâni; Numer. XI, 16. Deasemenea s'au numit în urmă căpeteniile a diferite părți ale neamurilor, în timpul rătăcirii prin pustiu. Deut. XX, 9; XXIX. 9; XXXI, 28; I. Nav. I. 10; III, 2; VIII, 33; XXIII. 2; XXIV, 1. Reprezentanții aleși ai orașelor de asemenea purtau această numire. Deut. XVI, 18; 1 Paral. XXIII; 4, XXVI, 29. Șoterimii țineau, se pare, cronicile genealogice ale triburilor.

2) Eș. IV, 29. De remarcat e, că faraon se jăluește contra poporului, că el ascultă „cuvântările deșarte" despre aducerea jertfei în pustiu. Asta arată, că căpeteniile lui aveau acces la popor și se poate cu probabilitate presupune, că ei se foloseau de acest drept pentru agitarea spiritului poporului pentru ideile înalte Eș.., V, 9.

tere supremă conducătoare și veghetoare în trebile omenești se purta prin fața conștiinței sale cu putere nebiruită și viiciune, care absorbea întreaga lui ființă. Fuga sa, după uciderea supraveghetorului egiptean, a fost primul pas către această înaltă inspirațiune, deoarece el rupse orce legătură cu Egiptul, și se dădu pe sine cu totul interesului poporului său. Deși inima lui totdeauna aparținuse poporului său, chiar și atunci când el se afla în închisoarea școalei pelângă templul universitar din On, sau în strălucitele apartamente ale palatului faraonilor, și deși el și atuncea adesa în taină se învârtea printre aceia, pe care el îi iubea, ca pe „frații săi", și-i compătimea „în necazurile lor", dar numai fuga pentru prima oară îl eliberă de condițiile strâmtoritoare ale situației sale și-l redete cu totul în slujba poporului.

Prorocul, după adevăratul înțeles al acestui cuvânt, este prevestitorul hotărârilor lui Dumnezeu asupra oamenilor, atât cu privire la prezent, cât și al viitorului. Prezicerea este numai una din formele marei slujiri, săvârșite de dânsul. Menirea lui principală constă în vestirea scopurilor prezente și a voei lui Dumnezeu. Dar a se înălța pânăla așa stare de spirit, în care omul devine organul cuvântător al Dumnezeirei față de oameni, se poate numai într'o desvoltare treptată. Inainte ca spiritul omului să se umplă de Duhul Dumnezeesc, ca lampa de lumină, el trebue să se încălzească și să se concentreze mult în sine – în așa măsură, care nu este cunoscută celorlalți oameni. Pământul trebue aproape să dispară pentru dânsul, înainte de a se deschide cerul, ca locaș al cugetărilor înalte. Cele nevăzute trebue să devină o realitate pipăibilă, înaintea căria trece pe al doilea plan tot ce-i vizibil și pământesc. In acest senz Moise a fost întâiul și cel mai mare dintre proroci, pentrucă nimenea înainte de Hristos n'a vorbit în numele lui Dumnezeu cu așa autoritate și n'a revărsat atâta potop de lumină asupra ființei și legilor lui Dumnezeu. Toți prorocii următori împrumută lumina lor dela acest astru central, pentrucă el a înmagazinat în inimile poporului său marele adevăruri, pe care succesorilor săi le-a rămas numai să le inspire contimporanilor lor. Rugul ce ardea în Horeb a fost simbolul evident al acelui foc sfânt, de care ardea toată ființa lui și dela care s'a aprins în lume lumina cea nestinsă a adevăratei religiuni. Nu atât lupta internă, pe cât cugete despre tainele naturei dinprejurul lui și de deasupra lui, pe cât lupta curat a minții cu învățăturile dascălilor egipteni în chestiunea comparațiunii zeilor din valea Nilului cu credința tradițională în unicul și adevăratul Dumnezeu al lui Avraam, al lui Isaac și a lui Iacov – a trebuit

să o trăiască sufletul lui, înainte de a se înfăţişa înaintea lui Iehova, singurul Domn Preaînalt, Atotţiitor şi Intrutot Sfânt, Dumnezeul cerului şi al pământului! Că el, chiar cu ajutorul supranatural, a ajuns la asemenea izbitor de mare concluzie, în aşa claritate şi putere, cu care ea răsări în conştiinţa sa, singură aceasta îl puse în afară de rândurile oamenilor de rând, pentrucă Dumnezeul lui Moise se descopere în raporturile sale cu omenirea şi în revelaţia Fiinţei sale cu o deplinătate infinit mai mare decât Dumnezeul lui Avraam. Revelaţia fără îndoială a revărsat în sufletul său lumină, cu ajutorul căria a şi ajuns să pătrundă astfel de adevăruri; dar toată fiinţa lui trebuia să se dispună mai întâiu spre această lumină, ca să fie capabil să primească asemenea revelaţiuni. In sfera spiritului ea se dă numai acelora, care o au deja. Afară de această inspiraţie concentrată, care încetul cu încetul, cu anii l-au ridicat pânăla convingerea, că el este chemat să fie proroc pentru poporul său şi să-i vorbească în numele lui Dumnezeu. Chemarea ce-i sta înainte lui Moise cerea dela dânsul totodată minte de om de stat, de legiuitor şi de organizator în înţelesul larg al acestui cuvânt, şi iată împreunarea acestor calităţi cu înalta sa autoritate în calitate de vestitor al lui Dumnezeu îl făcu în totul capabil şi pregătit pentru marea operă.

Prima revelaţiune dumnezeească, care a prefăcut toată fiinţa lui Moise şi a adus la criza decizivă toate cugetele sale semiinconştiente şi tendinţele duhovniceşti ale trecutului, s'a săvârşit pentru el în pustiul Sinai, în munţii Horeb – „uscaţi", cum se numesc în genere înălţimile măreţe ale grupei sinaite, când păştea el turmele socrului său. Tradiţia, din veacul al VI, consideră văgăuna adâncă, la care Moise în urmă a adus pe poporul său Israil şi unde a fost construită monastirea lui Iustinian, anume acel loc, unde tainicul glas i-a poruncit să-şi scoată încălţămintea. Dar fost-a oare locul acestui eveniment „valea", sau şesul dela muntele Serbal, care înconjoară un mediu deopotrivă de îndămânos. Munţii cari, după mărturia lui I. Flavie [1]) chiar în ochii triburilor arabe erau împodobiţi cu aoreola unei deosebite sfinţenii şi se numeau „munţii lui Dumnezeu", cu groaznică măreţie priveau din toate părţile la marele păstor. El mergea în urma turmelor sale de oi şi capre, căutând păşune pe podişurile stâncoase, prin văgăunile şi văile înguste sau pe malurile pâraelor, ce întâmplător întâlnea în cale, gândindu-se puţin la aceea, unde-l vor duce ele. Salcâmul sălbatec şi spinul de tot felul acopereau ici-colea povârnişurile şi te-

1) Antq. II, XII, 1.

renul înferbântat al văgăunilor. Dar iată deodată o izbucnire de foc, asemenea celuice aprindea pe Israil în cuptorul robiei, se arătă într'un rug, ce se afla înaintea sa. Moise priveşte cu mirare: „rugul arde în flacări, dar rugul nu se mistue" (Eş. III, 2). Când el veni mai aproape „să privească la ceastă mare arătare", din rug răsună un glas, în care el fără să vrea recunoscu glasul lui Dumnezeu. Poruncindu-i să-şi scoată sandalii [1]), glasul tainic îi descoperi raporturile Lui nouă şi strânse cu poporul cel ales şi impuse înspăimântatului păstor grozava misiune de a fi prorocul Său. El era cunoscut strămoşilor lui şi a fost cunoscut de ei sub diferite nume mai mult sau mai puţin întrebuinţate la popoarele înrudite relativ de zeii lor, şi anume: sub numele de El, Elohim, Şaddai = „Atotputernicul". Ei întrebuinţau deasemenea şi numele Iehova, dar întreg senzul cuprins în această numire niciodată nu s'a descoperit încă lor până acum [2]). Deacum trebuea să se tragă un hotar precis între adevăratul Dumnezeu şi idolii Egiptului, şi acest hotar trebuea să constea în adoptarea numelui Iehova în plinul său înţeles, ca expresie de unic Dumnezeu viu şi adevărat, care singur există cu adevărat, izvorul tainic a toată fiinţa. „Mergi la fraţii tăi şi fiii lui Israil", îi zise glasul dumnezeesc, „şi le zi Iehova, Dumnezeul părinţilor voştri, Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov, m'a trimis la voi. Iată numele meu pe vecie; aşa să Mă numiţi din neam în neam [3])". Toţi ceilalţi zei sunt *slilim* = nimica, nu au fiinţă şi sunt numai născocirea omului. Singur Iehova prin înseşi numele său s'a vestit pe Sine, că numai El este singurul Dumnezeu viu. Moise trebuea

Spin de Sinaia

1) Noi ne exprimăm respectul nostru prin ridicarea pălăriei; în răsărit se exprima prin scoaterea încălţămintei. Din această cauză acolo niciodată nu se intră în locaşul de rugăciune sau în casă fără a-şi scoate încălţămintea, care se lasă la uşă. Mill, Samaritans, p. 107, 225.

2) Oehler, în cuvintele lui Herzog, tom. VI, p. 460.

3) Gesenius, Lex. Ediţia a opta, art. Zăcher, p. 219. E de observat că acest măreţ nume al lui Dumnezeu se întâlneşte în ecourile de printre celelalte popoare poate chiar din timpurile primitive. Iao se considera câteodată la greci numele Dumnezeului suprem (Marcob., Saturn, I, 18). Haldeii întrebuinţau numele Iao, iar ihtiofogii (mâncătorii de peşte) ar fi întrebuinţat numele Iao, Savaot, ca descântec la pescuire. Knobel, Exodus, p. 29. Popoarele au împrumutat poate acest nume dela evrei.

să vestească fraților săi, că acest Dumnezeu adevărat existent aducându-și aminte de așezământul cu Avraam, era gata să-i e-libereze din robie și să-i adune lângă munți, unde anume acest glas dumnezeesc grăise așa și El acolo le va da legi, ca unui popor al său și-i va duce după aceea în pământul cel bun, pe care El l-a făgăduit părinților lor.

Fără să vrea înspăimântându-se de o însărcinare așa de înaltă și totodată așa de grea, Moise firește dorește să primească o deosebită încredințare în prezența lui cu Dumnezeu, înainte de a se prezenta în fața atotputernicului faraon, sau a trezi pe poporul cel împilat din apatie. Dar lui i se dădu și această încredințare: toiagul său păstoresc se prefăcu miraculos în șarpe și iarăși în toiag, și propria sa mână se acoperi de lepră și iarăși se curăți. Uimit de vedenie și în același timp mișcat în suflet, tremurând la gândul despre nimihnicia sa, dar puternic în nădejdea sfântă la amintirea de Iehova, el se reîntoarse la turma sa alt om. Acum el inspirat în adevăratul înțeles al cuvântului, se și oprește la înălțimea marei misiuni, încredințate lui. Dacă el nu-i bun grăitor, apoi oare n'a spus Iehova, că Aaron va grăi în locul său lui faraon și poporului? Lui îi rămâne numai să acționeze prin mijlocirea lui în calitate de reprezentant al lui Dumnezeu. El trebuea numai să conducă, iar Aaron va exprima indicațiunile lui prin cuvintele cuvenite. Față de popor el trebuia să înlocuiască, așa zicând, pe Dumnezeu, iar față de Aaron să fie același, ce Dumnezeu se arată față de prorocul său, pe care El îl inspiră [1]). El ar fi voit să aibă un simbol al înaltei sale însărcinări; dar oare toiagul păstoresc din mâna sa nu servește deja de instrument al puterei dumnezeești? Lucrul său nu se putea săvârși prin simplele puteri omenești. Dacă dela el s'ar fi cerut să pășească contra puternicului Egipt, stârnind răscoală în popor, în nădejdea unui succes militar, atunci el ar fi putut să ajungă la disperare, pentrucă cum ar fi putut o gloată de popor robit să reziste măcar o zi contra unei armate disciplinate? Dar simbolul de pace, pe care îl ținea în mână, anume toiagul, cu care mâna oile socrului său și cu care se săvârșise minunea chiar atuncea văzută de dânsul, mărturisea puterea nevăzută, în fața căria e neputincios cel mai puternic dintre faraoni. Cu asemenea semn sau simbol în mână, el putea să meargă îndrăsneț înainte, cu deplină încredințare, că Iehova, Care-l trimitea, în lupta ce avea înainte, va fi de partea lui Israil. Doară acest toiag simplu: nu s'a prefăcut el din porunca lui Dumnezeu, în șarpe, simbolul morții,

1) Knobel, Prophetismus, Bd. I, p. 104. Ewald, Geschichte, Bd. II. p. 86.

și mâna, care-l ține, nu s'a acoperit oare de lepră și nu s'a vindecat iară la același glas? Iar vederea rugul ce ardea, nu a arătat el oare, că deși rugul de sine însuși nu poate rezista focului vâlvăitor, ci din contra mai ușor ca orce i se supune, și totuși a rămas nevătămat, și prin urmare aicea era o Putere, care a apărat chiar și ceeace de sine e așa de slab? Israil singur de sine nu ar fi în stare să se împotrivească Egiptului, dar el are un Izbăvitor atotputernic. După cum Dumnezeu, care se afla în rugul cel aprins, l-a apărat de nimicire, așa El se afla în mijlocul poporului său în timpul încercărilor lui și l-a apărat de nimicire. Israil va fi izbăvit nu cu meșteșug sau prin mintea conducătorului, ci numai prin puterea lui Iehova. Această izbăvire trebue să fie până întru atâta opera numai a lui Iehova, încât poporul trebue să vadă în toate veacurile următoare în aceasta amanetul, că El l-a izbăvit pe poporul său din iubire curată și din compătimirea ce a avut pentru dânsul (Eșire, IV, 31).

In fine Moise se supuse poruncii dumnezeești și era gata împreună cu Aaron să ia asupră-și marea și greaua problemă. Dar înainte de a lua calea înapoi în Egipt, el trebui cel puțin să spună aceasta socrului său Iotor. El trebuia să-i dea pe seamă turma și chiar ca ginere al lui Iotor, trebuea să primească învoirea lui pentru această întoarcere. E foarte posibel, ca atunci când Moise a fost primit în familia lui Iotor, să fi fost formal enumerat la acel trib, căruia aparținea Iotor. Dacă-i așa, apoi pentruca plecarea unui membru sau altul să poată fi socotită legală și permisă, legea obișnuită cerea neapărat învoirea din partea capului tribului. De aceea Moise în adevăr se întoarse la Iotor cu rugămintea, zicând: „Dă-mi drumu și eu mă voi duce înapoi la frații mei, care sunt în Egipt, ca să văd de mai trăesc ei" (Eș. IV, 18). In această rugăminte se aude oarecare smerenie, ca și cum Moise ar fi cerut o deosebită grație și nu un drept al lui. Dar Iotor imediat se învoi la cererea lui și fără nici o împotrivire îi zise: „Mergi cu pace". Prin aceasta se zugrăvesc deplin acele raporturi prietenești, ce existau între socru și ginere. Moise nu-și luă deloc asupra sa acele aere de mândrie în urma revelațiunei ce deabea o primise dela Dumnezeu, ci primindu-și marea însărcinare, el continuă să se socoată un simplu membru al familiei lui Iotor și de aceea se considera dator ca chiar și pentru împlinirea marei misiuni să ceară învoirea căpeteniei. Din partea sa Iotor primește rugămintea lui Moise fără nici un fel de întrebări, crezându-l în totul pe cuvânt și contând pe cumințenia ginerelui său. „Mergi cu pace", zice el, adecă „mergi cu deplina

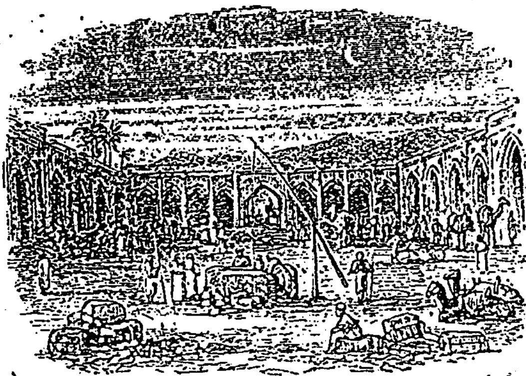
mea învoire, şi Dumnezeu să te păzească în calea ta. Să se împlinească toate, cum doreşti tu? Pacea şi propăşirea să te întovărăşească oriunde te vei duce şi oriunde vei fi".

Dar chiar şi după primirea învoirei, Moise nu grăbi plecarea sa. O mulţime de pricini au putut să-l facă să amâne această călătorie. Mai întâi de toate era, poate, o vreme prea călduroasă, şi el a voit să aştepte puţin, ca să-şi facă călătoria în timpul mult mai plăcut de iarnă. Al doilea, nu era oare primejdios pentru dânsul să se întoarcă în Egipt? Faraonul duşmănos lui, adevărat murise deja, dar prigoana contra lui o putea urma şi succesorul lui. Al treilea, până la dânsul ajunsese ştirea, că fratele său Aaron a plecat din Egipt să se întâlnească cu El (Eş. IV, 14): n'ar fi oare mai bine deci să mai aştepte până va sosi el şi să-i aducă veşti asupra situaţiei generale din Egipt? In tot cazul, oricare ar fi fost pricina, amână destul de mult călătoria sa; aşa că s'a cerut o nouă îndemnare divină, încât să-l facă însfârşit să plece la drum. „Şi a zis Domnul lui Moise în pământul Madiamului: pleacă şi te du în Egipt, căci au murit toţi ceice căutau sufletul tău" (Eş. IV, 19). Noua poruncă a trebuit să deştepte pe Moise ca să păşească mai degrabă la lucrul încredinţat lui, şi încredinţarea, că viaţa lui acum nu se mai aflä în primejdie, îi ridică una din cele mai principale dovezi contra întoarcerei în Egipt. Şi iată, în fine, Moise făcu pasul deciziv şi plecă la drum.

Tabloul plecării lui e zugrăvit extraordinar de viu de istoricul biblic (Eş. IV, 29). Moise luă pe femeea sa şi copii săi (femeea, pe care el o dobândi prin bărbăteasca sa apărare de păstorii beduini, şi pe copii, ce i se născuseră în exil şi numiţi în amintirea sentimentelor opuse, ce se luptau într'însul de întristare şi de bucurie); punând la început femeea pe un asin, el după aceea îi dădu ei în braţă şi copiii, iar el sprijinindu-se în toiag, plecă astfel la drum. Spre Egipt înainta el nu cu o caravană oarecare, alcătuită din cămile cu ciucuri şi clopoţei de diferite culori, nu cu o grupă de cai sburdalnici sau cu o tabără de căruţe luxoase, ci cu un singur asin împovărat, ce purta pe sine toată comoara omului, care trebuia în curând să se înfăţişeze lui faraon şi să scoată din Egipt un întreg popor cu enorme rezerve de tot felul de provizii şi cu tot felul de bogăţii, şi tezaurile acestui om constau nu din argint, aur, pietre preţioase sau haine bogate, ci numai din femeea sa şi nişte copilaşi mici, pe care-i dobândise el în pământul Madiam. La vederea acestui tablou, gândul se strămută numaidecât cătră ceialaltă familie mică, care a fugit din Palestina în Egipt pe timpul lui Irod cel Mare (Mat. II, 14) şi fuga căria

așa de des s'a zugrăvit de artiști, cari înfățișau cum Iosif, sprijinindu-se pe toiagul său, pășea cu greu pe terenul nisipos, iar Maria ședea pe un asin înșeuat, ținând în brațele sale pe sf. Prunc. Aicea tot interesul se concentrează într'un om matur, iar acolo la Prunc; aicea omul însuși pășește contra primejdiei, iar acolo a evitat-o. Dar în amândouă cazurile călătoria a fost întreprinsă din porunca lui Dumnezeu, mediul exterior fiind la fel și amândouă fugile acestea erau la fel de necesare pentru executarea scopurilor dumnezeești înalte. Dacă Moise nu s'ar fi dus în Egipt, atunci n'ar fi fost izbăvirea lui Israil cel trupesc de impilatorii săi; dacă Pruncul nu ar fi fost dus acolo de sub stăpânirea lui Irod, atunci n'ar fi fost izbăvirea lui Israil cel duhovnicesc de sub stăpânirea păcatului și a satanei.

Abea numai se începuse călătoria și ea fu întreruptă de o grozavă întâmplare. La unul din popasuri, unde era poate un han sau un caravan-serai, Moise fu cuprins de o strașnică boală, — boală, care amenința să se termine printr'un sfârșit fatal. Această întâmplare trezi numaidecât atât în Sepfora, cât și în bărbatul ei ideea, că boala aceasta era expresia mâniei lui Dumnezeu pentru neglijarea acelei datorii, care era cunoscută lor amândurora, dar nu fusese săvârșită la unul din fiii lor. Eleezer, fiul cel mai mic al Seporei, ce se născuse cu puțin înainte de această călătorie, nu era circumcis în ziua a opta după nașterea sa, cum cerea așezământul (Fac. XVII, 10-14), poate pentrucă Sepfora s'a împotrivit acestui ritual, considerându-l barbar și netrebuincios, sau poate și pentrucă Moise crezu că e nepotrivit să săvârșească acest ritual înainte de călătorie sau în timpul ei. Sepfora era convinsă, că viața bărbatului ei e amenințată anume din această pricină. Și de aceia ei imediat luară un cuțit ascuțit de piatră, care se întrebuințau la egipteni să se facă tăeturile în scopul îmbălsămării, și săvârșiră cu el ritualul. Pentru a mântui pe bărbatul său ea consimți să pricinuiască suferință fiului său; dar în semn de desgust față de ritual, ea aruncă cuțitul însângerat și bucățica de trup la picioarele bărbatului său cu cuvintele de repros: „Tu la mine ești mire de sânge“, și după aceea, când primejdia trecu, ea adaose: „Mire de sânge

Caravan-serai oriental sau han.

după tăerea împrejur“ (Eș. IV, 25, 26). Când ritualul a fost săvârșit, chiar și cu această neplăcere, Moise a început îndată a se însănătoșa, așa că fu în stare să-și urmeze călătoria.

Dar acum trebuia să se ridice întrebarea: să insiste el oare în intenția sa de mai înainte, și anume, ca în Egipt să-l urmeze femeea și copii? Sepfora te miră de se va dovedi o adevărată ajutătoare. Dacă raportul ei neaprobator față de ritualul ce se săvârșise decurând a fost pricina unei amânări așa de lungi a săvârșirii lui, apoi ea, evident, a și adus pe bărbatul său la grozava primejdie. Când însă ea a fost constrânsă de împrejurări a săvârși acest ritual, apoi l-a săvârșit cu o vădită neplăcere și cu cuvinte, care arătau vădit mânia ei asupra bărbatului său, dacă nu cu neiubire totală față de dânsul. Acum ea era împovorată cu un copil bolnav, care în curgere de câteva zile trebuia să ceară de la ea o îngrijire cu deosebire aleasă. In genere Moise ajunse, se pare, la ideea, ca în împrejurările date ar fi cel mai bun lucru să părăsască planul său de mai înainte, să continue călătoria singur, iar pe Sepfora cu cei doi copii ai săi, să o trimită înapoi în grija și protecțiunea lui Iotor (Eș. XVIII, 2). In caravanserai el găsi probabil, pe cineva, cui să o încredințeze, ca să o conducă înapoi în tabăra tatălui său și să o ferească de primejdiile, ce se puteau întâlni în cale. El simțea că va fi mai neatârnat și mai în stare să se lupte cu greutățile, care inevitabil trebuea să întâmpene după întoarcerea în Egipt, dacă el pentru o vreme ar fi liber de grija pentru femeea și copiii săi, și știind, că ei se aflau în siguranță, va avea putința să-și concentreze toate cugetele sale și toată atențiunea sa asupra marei lucrări obștești, încredințată lui.

Și iată acum Moise plecă singurel mai departe la drum prin vadi înălțimea Sinaei, nu se știe în care anume direcție, dar probabil în aceea, care-i era lui cunoscută dela fuga sa din Egipt. El probabil știa bine pustia orientală, deoarece acolo se aflau mai cu samă pășunile Sinaei, dar laturea apuseană a pustiului el nu o cunoștea tocmai bine, ci numai cât apucase să prindă în trecerea printr'însa acum patruzeci de ani. Când el înainta cu greu pe această cale obositoare, suferind din pricina arșiței dogoritoare ziua și tremurând de frig noaptea, numai singură marea nădejde înbărbăta duhul său. Dumnezeu îi descoperi, că fratele său Aaron intenționa să plece întru întâmpinarea lui (Eș. IV, 14), și el putea trăi cu nădejdea ce-i creștea pe fiecare zi, că înainte de a apune soarele și a se răspândi întunerecul pe pământ, el va vedea pe fratele său pe care nu-l mai văzuse de atâta vreme,

Nădejdea aceasta creştea pe fiecare zi şi odată cu asta sporea şi dorinţa realizărei ei, pânăce însfârşit, prin binecuvântarea lui Dumnezeu şi călăuzire de sus a lor amândurora, fraţii în adevăr se întâlniră la „muntele lui Dumnezeu" (Eş. IV, 27), adecă în localitatea înaltă, probabil între Sinai şi Serbal. Işi poate orcine închipui, ce întâlnire a fost aceasta! Aceştia erau doi fraţi, care se iubeau ferbinte unul pe altul, dar care trăiseră despărţiţi aproape patruzeci de ani întregi. In timpul acestei despărţiri, care se petrecuse în plină floare a vrâstei lor, ei amândoi îmbătrânise şi cărunţiseră, având deja câte 80 de ani dela naştere, deşi-şi păstrase încă viiciunea trupului şi limpezimea vederei. Iată ei, văzindu-se unul pe altul din depărtare, se apropiară tot mai mult unul de altul, necrezind ochilor lor, pânăce în fine se cunoscură bine unul cu altul şi, grăbindu-şi paşii, se aruncară într'o lungă îmbrăţişare. „Aaron se duse şi se întâlni cu Moise la muntele lui Dumnezeu, şi-l sărută" (Eş. IV, 27).

După primele salutări frăţeşti, începură comunicările reciproce despre foastele revelaţiuni. Aaron putu să comunice lui Moise tot ce se poate înţelege prin noutăţile casnice şi cu deosebire despre prea bătrânii lor părinţi, adecă despre Amram şi Iohaveda, despre sora lor Mariam şi despre vechea lor căsuţă, ca şi despre nouile legături, dacă ceva de felul acesta se afla, despre proprii săi fii Nadav şi Aviud, Eleazar şi Itamar, despre femeea sa Elisaveta şi despre alte numeroase rude, despre fiii lui Iţgar şi Uziil, fraţii lui Amram, etc. Moise deasemenea, la rândul său, a putut povesti lui Aaron despre viaţa sa în Sinai, despre căsătoria sa, despre socrul său Iotor şi despre fiii săi, despre pericolul din Caravan-serai şi în genere despre călătoria sa următoare. Şi după aceea mai cu samă şi despre marea revelaţiune ce a avut „reproduse toate cuvintele Domnului, care l-a trimis, şi toate semnele, pe care El i le-a încredinţat" (Eş. IV, 28); adecă i-a povestit despre vederea rugului aprins, de glasul ce a auzit din acel rug şi despre descoperirea lui Dumnezeu, cu deosebire sub acel nume, cum trebue să se numească deacum Dumnezeu; despre marea îndatorire impusă lui şi anume, că Aaron e menit să primească şi să ia parte deaproape la această însărcinare şi să fie exprimătorul principal al poruncilor lui Dumnezeu. Odată cu aceasta Moise a putut să istorisească fratelui său şi despre minunile, cu care era el împuternicit în însărcinarea sa, şi pentru încredinţarea lui Aaron poate chiar a repetat acele minuni. Din partea sa iarăşi Aaron a putut comunica, că izraeliţii, fraţii lor, însfârşit după mulţi ani iarăşi s'au umplut de râvnă

pentru credința părinților lor, ceeace asigura conlucrarea lor la realizarea marelui plan pentru eliberarea lor repede din robia Egiptului și de vecinătatea cu uricioasa idololatrie. Și iată, după aceste lămuriri reciproce, ambii frați, încurajați de unul și același spirit de dragoste către poporul lor suferind, continuând convorbirea lor frățască, se îndreptară spre Egipt.

Schimbul de idei între cei doi mari frați, în timpul îndelungatei lor călătorii dela „muntele lui Dumnezeu" până în Egipt, îi aduse la convingerea, care se împărtăși de amândoi, că înainte de a se înfățișa la faraon, cu nădejde mai mare sau mai mică de izbândă e nevoe, ca solia lor să fie în totul recunoscută și primită de însuși poporul lui Israil? Ce folos ar fi, dacă ei, intrând în luptă cu puternicul faraon, biruind încetul cu încetul trufia lui și silindu-l să recunoască solia lor, la urmă, când ar sosi vremea activării, poporul nu ar recunoaște călăuzirea lor și n'ar voi să se miște după cuvântul lor? Deaceea, în folosul izbândirii, e nevoe mai întâiu de toate să se asigure ei de devotamentul înseși israeliților. In acest scop frații mai întâiu de toate, ca și cum le-ar fi fost insuflat asta de însuși Dumnezeu (Eș. III, 16), se adresară bătrânilor poporului, adecă către acei reprezentanți indigeni, cari în diferite locuri aveau oarecare autoritate asupra celorlalți conaționali ai lor. In țările orientale tribul străin, care trăește în mijlocul populațiunei predominante, aproape totdeauna primește îngăduința de aș avea căpeteniile lor proprii, care-l cârmuesc în trebile interne; apar ca reprezentanții lui și servesc ca mijloc de contact cu guvernul. Intre israeliți atari căpetenii erau, probabil, „capii părinților", adecă capii moștenitori ai familiilor. Moise și Aaron, deși nu aveau nici o împuternicire deosebită de a convoca adunarea acestor bătrâni, se socotiră totuși moralmente împuterniciți să facă asta, se adresară lor cu chiemarea, și „adunară pe toți bătrânii fiilor lui Israil" (Eș. IV, 29).

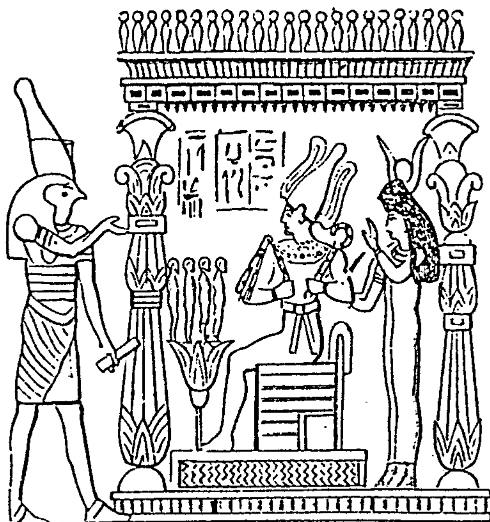
Adunarea asta, cum se poate presupune, a fost măreață și numeroasă. Din Țoan și împrejurimile lui, din Raamzes și Pitom, din On sau Iliopolis, din Memfis și din toate orașele pământului Gesem s'au adunat în gloate bătrânii lui Israil, se îndreptară spre locul adunării, ca să asculte din gura celor doi mari frați vestea ce era să li se spună. Locul adunării era fără îndoială în oarecare din ținuturile Gesemului, probabil aproape de frontiera orientală, unde adunarea putea să nu prea atragă atențiunea stăpânirii. Când erau cu toții adunați, atunci frații eliberatori se înfățișară înaintea lor și le comunicară însărcinarea primită de Moise dela Dumnezeu. Comunicarea constă din următoarele: „Domnul, Dum-

nezeul părinţilor noştri, s'a arătat mie; Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov, a zis: Eu v'am cercetat şi am văzut ce se face cu voi în Egipt. Apoi mi-a zis: Eu vă voi scoate din împilarea Egiptului în pământul hananeilor, heteilor, amoreilor, ferezeilor, gergeseilor, eveilor şi ebuseilor, în pământul, unde curge lapte şi miere. Şi ei vor asculta glasul tău, şi vei merge tu şi bătrânii lui Israil la faraon, regele Egiptului şi-i veţi zice: Domnul, Dumnezeul lui Avraam, ne-a chiemat; şi deci dă-ne drumul în pustiu, cale de trei zile, ca să aducem jertfă Domnului Dumnezeului nostru. Dar Eu ştiu că faraon, regele Egiptului, nu vă va îngădui să mergeţi, de nu va fi constrâns cu mână puternică. Şi voi întinde mâna Mea şi voi lovi Egiptul cu toate minunile Mele, pe care le voi face în mijlocul lui; şi după aceea el vă va da drumul. Şi voi da poporului acestuia milă în ochii egiptenilor şi când veţi pleca, atunci nu veţi pleca cu mânile goale. Fiecare femee să ceară dela vecina sa şi dela ceice trăesc în casa ei lucruri de argint, şi lucruri de aur, şi haine; şi vă veţi găti cu ele voi şi fiii voştri, şi fetele voastre, şi veţi jăfui Egiptul" (Eş. III, 16-22). Când s'a isprăvit această miraculoasă cuvântare, atunci nu s'au petrecut lucrurile fără oarecare nedumerire şi îndoială. Făgăduinţa dată de Dumnezeu lui Avraam fusese aşa de demult, pământul Hanaanului se ştersese până întru atâta din memoria lor, Domnul deja nu se mai arătase nici unuia din ei aşa de demult, istoria trecutului lor se înegurase până întru atâta în minţile lor, încât bătrânii te miră de puteau să primească deodată o asemenea veste şi să păşască de îndată la faptă. Deşi ei n'au spus lui Moise deadreptul, că „Domnul nu s'a arătat lui" (Eş. IV, 1), apoi în tot cazul ei în destulă limpezime arătară, că nu aveau destulă pregătire să-l creadă pe cuvânt, şi că pentru dovedirea împuternicirei sale, el trebuea să aducă dovezi mai convingătoare. Atunci Moise prezentă şi aceste dovezi. Recunoscând, că îndoiala bătrânilor e întemeiată şi dela sine înţeleasă, el păşi la adeverirea misiunii sale înaintea bătrânilor poporului prin acele minuni, a cărora putere de săvârşire i-o dăduse Dumnezeu. Prin aceste semne el dovedi că nu-i un înşelător sau fanatic, ci izbăvitorul trimis de Dumnezeu, care vorbeşte cuvintele adevărului şi ale revelaţiunei. El aruncă toiagul său jos şi toiagul îndată se prefăcu în şarpe. Moise întinse mâna sa, luă şarpele de coadă şi îndată se prefăcu iar în toiag. După aceea el îşi puse mâna sa, perfect sănătoasă şi curată de orce boală, în sân, şi când o scoase, se văzu că ea era acoperită toată de lepră; după aceea el o vârî din nou în

sân, și când o scoase, ea era cu totul sănătoasă. Insfârșit luând apă cu vasul din râu, o turnă pe pământul uscat, ea nu mai era apă, ci sânge, ce stătea ca o pată roșie pe pământ (Eș. IV, 30, compară versetele 2 și 3). Bătrânii la vederea acestor trei semne se încredințară de realitatea lor și-și exprimară satisfacția lor. „Și crezu poporul. Și auziră, că Domnul a cercetat pe fiii lui Israil și a văzut suferințele lor, și s'au plecat ei și s'au închinat". Prin bătrâni această veste de bucurie străbătu cu iuțeala fulgerului toate triburile, toate semințiile și toate familiile, și poporul își ridică capul și se umplu de bucurie. Misiunea „marilor frați" fu astfel primită atât de bătrâni, cât și de popor, și ei au fost împuterniciți să lucreze în numele israeliților. De acum, cu toate desele neplăceri, ce au urmat, ba câteodată și a zavistiei față de cei doi frați, poporul, ca totalitate, nu și-a mai perdut încrederea sa într'înșii, niciodată n'a mai respins călăuzirea lor, nici n'a mai stârnit să-i lipsască de înalta împuternicire. Toți simțeau, că Dumnezeu a luat causa poporului în propriile Sale mâni, și pentru buna reușită a acestui lucru, era necesar un devotament credincios față de conducătorii, care se învredniciseră de această alegere dumnezeească. Criza astfel trecuse, și deacum se începuse acea mare luptă istorică a unui neam străin și de nimica cu puternicul Egipt, care stă ca o pată urâtă pe paginile istoriei acestei țări de frunte a vechii lumi civilizate[1]).

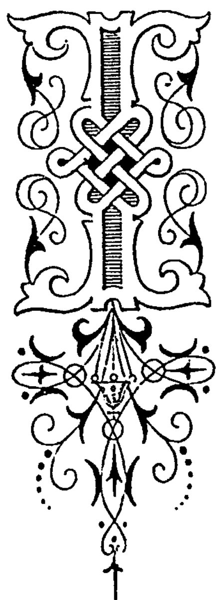
1) Nu se știe totuși, câtă vreme a trecut în aceste tratative premergătoare, dar e necesar totdeauna să ne ferim de presupunerea, că evenimentele istorisirei sfinte au urmat imedeat unele după altele. Intre moartea lui Totmes III și arătarea lui Dumnezeu lui Moise în rugul cel aprins, între arderea acestui rug și ruga lui Moise către Iotor pentru a-i îngădui să plece, între reala plecare a lui Moise în Egipt, întâlnirea lui Moise cu Aaron, adunarea bătrânilor și recunoașterea de către ei a misiunei înalte a acestor frați - a putut să treacă nu puțină vreme. Scurtimea extraordinară a istorisirei sfinte ușor ne poate duce la ideea despre un mers mult mai repede al evenimentelor, decât cum s'a petrecut aceasta în realitate, numai dacă noi nu vom avea în vedere necontenit, cât de necesară era concentrarea istorisirii pentru un scriitor în situația lui Moise și cât de puțin el în genere dădea atențiune succesiunii cronologice a evenimentelor.

Ședință judecătorească (după un monument egiptean).

CAPITOLUL V

PLĂGILE EGIPTULUI

In vremea când Moise se arătă din nou pe malurile Nilului, atuncea apăsătorul principal al poporului israelit și dușmanul personal al lui Moise, Totmes III, nu mai era printre cei vii și tronul trecuse la moștenitorul aceluia Amenofis II și apoi la nepotul lui, Totmes IV [1]). In timpul acestor doi faraoni din urmă s'a și săvârșit această mare operă a eliberării poporului israelit din robia Egiptului. Pe cât se poate judeca după monumentele ajunse pânăla noi, faraonii aceștia nu se mai distingeau prin expedițiile și puterea predicesorilor lor. Aceștia erau moleșiți, trufași și în același timp despoți slabi de caracter, cărora le plăcea luxul dela curte și ceremoniile pompoase; protejau științele și artele și nu dădeau de loc atențiune asupra vieții lăuntrice și a stării politice a țării lor. Asemenea monarhi sunt o adevărată nenorocire pentru popor. Ei nu dau

1) Pentru a prezenta mai evident succesiunea faraonilor din tot acel timp, care servește de obiect al acestor capitole, socotim a nu fi de prisos să dăm următoarea listă a lor:

Dinastia XVII — păstorească:

Apapi II, sub care Iosif a cârmuit Egiptul.

Annas și Asset — ultimii faraoni din dinastia păstorească.

nici o atenţiune nevoilor ţării şi a poporului, şi se îngrijesc numai să strângă dările şi să nu se împuţineze mijloacele tezaurului pentru susţinerea luxului extern al vieţii dela curte; ei predau ţara spre sfâşiere la diferiţi jefuitori, cari în numele guvernului storc poporul în folosul lor personal şi pun asupra lui dări insuportabile. Acelaşi lucru era şi în Egipt acuma. Poporul sub aceşti faraoni gemea încă şi mai mult. Dar mulţămită slăbiciunei autorităţei centrale, în el în acelaşi timp puteau pătrunde cu succes agitaţia de eliberare; el putea mai liber discuta situaţia sa, putea lua contact fără pericol cu conducătorii săi, etc. şi astfel încetul cu încetul poporul fu până întru atâta pregătit, încât marii fraţi pută să păşească îndrăsneţ înaintea lui faraon cu expresia dorinţelor poporului.

Reşedinţa cea mai iubită a faraonilor acestui timp era oraşul Tanis sau Ţoan, situat pe unul din canalurile nordice ale Nilului, în ţinutul Gesem. Acesta era oraşul coloanelor, statuelor, sfincşilor şi a podoabelor de tot felul, prin care se distingea reşedinţa faraonilor. Măreţele palate erau locul nesfârşitelor ospeţe şi veselii, care erau în aşa izbitor contrast cu cele ce se petreceau afară, unde poporul gemea sub povara muncilor peste putere şi a dărilor istovitoare. Ca reprezentanţi ai acestui popor în adevăr se şi arătară la palat Moise cu fratele său Aaron.

Ruinele Tanisului sau Toanelui.

Şi iată „Moise şi Aaron au venit la faraon". Lucrul întreprins de dânşii era foarte greu şi primejdios. Ei au trebuit să se

Dinastia XVIII — indigenă:

Aames sau Amezis — faraonul care nu ştia pe Iosif şi care a inceput să împileze pe Israeliţi.

Amenofis I.

Totmes I, în timpul căruia s'a născut Moise.

Totmes II.

Hat-asu — fiica lui Totmes I, care a scăpat pe Moise şi care a cârmuit independent ţara după moartea bărbatului ei şi a fratelui ei.

Totmes III, vrăşmaşul personal al lui Moise şi prigonitorul principal al poporului israelit.

Amenofis II.

Totmes IV, faraonul expediţiei, care a murit inecat in Marea Roşie. Amenofis III, personalitate necunoscută, care a urmat lui Totmes IV în timpul turburărilor ce se începuseră în Ţară.

înfăţişeze înaintea lui faraon, care, după obiceiul deja dedemult statornicit al ţării, se considera ca „Dumnezeu pe pământ" Neter, Nefer = dumnezeu bun, şi Neter aa = dumnezeu mare, fiul Soarelui, Gor viu, care a moştenit dela tatăl său ideea, că el în adevăr a fost egal celei mai mari din divinităţile recunoscute, Ra şi Hnum, Fta, Amon şi Gor. Regele Egiptului în acest timp înadevăr se considera ca zeu văzut pe pământ. Ceva asemănător cu aceasta a fost mai târziu numai divinizarea împăraţilor romani. Faraonii adesa îşi însuşau asemenea titluri ca: „iubitul lui Amon", „sufletul soarelui", „celce se sprijineşte pe adevăr", „dătătorul de viaţă", „Domnul cel milostiv", etc. A te înfăţişa înaintea unui astfel de monarh era în cel mai înalt grad periculos, aşa că Moise şi Aaron întreprinzând acest pas îndrăsneţ, îşi puseră viaţa cu totul în mânile unui autocrat nemărginit. Deşi între îndatoririle lui faraon, după legile egiptene, era şi aceea, de a asculta pe toţi cei ce se înfăţişau în chip legiuit şi a le asculta cererile, dar în acelaş timp petiţionarii nu aveau nici o asigurare contra izbucnirii mâniei regale fără margini, dacă cererea ar fi fost găsită nedemnă şi nemeritând satisfacţie, aşa că în asemenea mânie faraon n'avea decât să dea un semn sau să spună un cuvânt şi petiţionarul putea fi osândit la moarte. Cu toate acestea cei doi mari fraţi nu se înfricoşară de asemenea mare primejdie. Ei amândoi erau acum nişte bătrâni destul de respectabili. Moise avea deja 80 de ani, cu toate că el şi la această vrâstă păstrase energia şi frumuseţa tinereţei sale. Focul ochilor săi nu se întunecă nici peste 40 de ani după aceasta. El înfăţişa o figură înaltă de o mare demnitate cu părul lung şi răsfirat de culoare roşiatecă, împodobit cu o barbă lungă şi stufoasă, dată în cărunteţe [1]). Aaron, având 83 de ani dela naştere, prezenta o figură întru nimic mai prejos decât a lui Moise. Ei, ca expresie principală a jalbei, poseda în plus încă şi o iscusinţă deosebită în arta oratoriei. Lui faraon negreşit, i se raportase, că aceşti doi bătrâni voiau să vorbească pentru poporul lor. După ce se făcură toate formalităţile obişnuite pentru audienţa la faraon, Aaron, oratorul cel de Dumnezeu împuternicit, păşi înainte şi comunică regelui porunca lui Iehova. Nu-i nevoe a presupune, că el s'a mărginit numai la acele cuvinte, care se redau în istoria biblică; aicea se dă numai cuprinsul lor general. „Moise şi Aaron au venit la faraon şi i-au spus: aşa zice Domnul, Dumnezeul lui Israil: dă drumul poporului Meu, ca să-mi facă sărbătoarea Mea în pustie".

1) Artapanus ap. Euseb. „Praep. Ev." IX, 27; Diodor Sicil. XXXIV, Fr. I.

Pentru egipteni nu era nimica straniu în ideea de o mare jertfă și de o mare adunare națională pentru săvârșirea ei, deoarece asemenea adunări nu erau neobișnuite nici la ei. Faraon deci n'a putut să se mire de o asemenea cerere. Nu putea el deasemenea să obiecteze în chip deosebit nici contra unei călătorii de trei zile în pustiu (vers. 3), deoarece el putea să înțeleagă aceasta în acel sens, că poporul dorea să-și săvârșească sărbătoarea sa națională cu totul izolat, departe de aceea, care în cel mai bun caz puteau fi curioși spectatori, ba poate și luători în derâdere ai ceremoniilor lor. Dar el imediat aduse două temeiuri pentru respingerea acestei cereri și anume: 1) Dumnezeul, care i-a impus această sarcină lui Moise, nu era Dumnezeul lui faraon, nu avea nici o importanță pentru dânsul și în genere nu-i era cunoscut lui (Eș. V, 2); și 2) el are nevoe de munca izraeliților și nu voește, ca prin această prăznuire de trei zile să fie întrerupte muncile obștești (vers. 4). Deaceea faraon cu aroganță, dar în același timp și cu bunătate, răspunse, că el nu cunoaște pe Iehova al lor, și i-ar sfătui să nu se mai ocupe mai mult cu turburări zadarnice în popor, ci să se ducă să se ocupe cu lucrul său propriu. „Pentruce voi, Moise și Aaron, distrageți pe poporul meu dela treaba lui? Mergeți la lucrul vostru", zise el și cu asta îi concediă dela palat pe respectabilii bătrâni (Eș. V, 4).

Această nereușită la prima audiență la faraon n'a putut să descurajeze în chip deosebit pe cei doi frați. Dumnezeu prevenise pe Moise, că faraon nu va da drumul poporului, pânăce Egiptul nu va fi lovit cu un șir întreg de pedepse, încheiat cu moartea celui întâi născut al lui faraon și a tuturor egiptenilor (Eș. III, 14, 20; IV, 21-23). Deaceea frații n'au putut să-și pună mare nădejde pe întâia înfățișare la faraon, ba ei putură chiar să simtă, că aveau temeiu să fie recunoscători și pentru aceea, că după această înfățișare au rămas în viață, și n'au fost supuși nici la vreo jignire oarecare, sau la vreo arestare, cu scopul de a-i supune chiar la munca silnică. Dar această primă audiență totuși nu s'a petrecut fără nici o urmare tristă. Față cu nepăsarea sa față de stat, faraon, necunoscând deloc starea statului său și judecând despre el numai după luxul ce înconjura curtea sa și după servilismul lingușitorilor săi, care cântau slava și puternicia tronului lui faraon, — negreșit nu putea nici să bănuiască, ce înțeles politic se ascundea în această audiență a reprezentanților lui Israil la curte; dar în același timp el nu se poate să nu fi gâcit, că în popor s'a început o mișcare oarecare ilegală, care trebuea deci oprită. Mișcarea aceasta provenea dela lipsa de lucru, socotea el, și de aceea

poruncí să îndoiască munca și dările. Deaceea ca să scoată din capul poporului plăcerea de apucături deșarte, faraon dădu o poruncă deosebită în scopul de a ocupa prin muncă tot timpul slobod. După ideea sa se dădu ordin, ca lucrătorilor izraeliți deacum să nu li se mai dea pae, ci ei singuri trebuiau să le procure pentru facerea cărămidei. Și odată cu aceasta cantitatea de cărămidă nu se micșoră, ci dela fiecare grupă de lucrători se cerea tot atâta cărămidă, ca și mai înainte, când li se da pae. Aceasta cu adevărat fu o muncă grea, care împovăra încă și mai mult situația muncitorilor. Orcât s'ar fi silit în asemenea împrejurări, ei nu erau în stare să facă numărul cerut de cărămizi, și rezultatul acestui lucru a fost aceia, că supraveghetorii îi supuneau la pedepse grele (Eș. V, 6-14). In asemenea împrejurări nu-i de mirare, că poporul murmură împotriva lui Moise și Aaron, considerându-i pe aceștia cauza generală a acestor nenorociri. Mulțămită amestecului lor, poporul nu numai n'a dobândit nici un fel de ușurare, ci, din contra, viața lui a fost zdruncinată prin înăsprirea robiei și mulți lucrători mureau sub toegele pristavilor. Poporul gemea încă și mai tare și pristavii poporului, chiar în afară de Moise și Aaron, se adresau lui faraon cu plângeri, zicând: „pentruce tu procedezi astfel cu robii tăi? Pae nu se dau robilor tăi, dar cărămizi, ni se zice, faceți. Și iată robii tăi sunt bătuți. Păcat de poporul tău!" Dar faraon răspundea rece: „sunteți leneși, da sunteți leneși. Deaceea și ziceți: să mergem să aducem jertfă lui Dumnezeu. Mergeți, dar și lucrați! Pae nu vi se vor da, iar numărul hotărât de cărămizi să-l faceți". Atunci indignarea poporului se îndreptă cu totul contra lui Moise și Aaron. Intâlnindu-i în cale, pristavii poporului se adresară lor cu reproș plin de mânie: „să vă vadă și să vă judece Domnul, pentrucă ne-ați făcut urâți în ochii lui faraon și a robilor lui și le-ați dat acestora sabie la mână, ca să ne ucidă". Asemenea stare de lucruri întristară peste măsură pe marii frați. Dar ce era de făcut? Ei se îndreptară cu rugăciune către Dumnezeu. „Doamne", strigă Moise, „Pentruce a supus la asemenea nenorocire pe poporul acesta și pentru ce m'ai trimis pe mine? Căci din acel timp, de când am fost eu înaintea lui faraon și am început să vorbesc în numele Tău, el a început a se purta mai rău cu poporul acesta, iar de izbăvit n'ai izbăvit pe poporul Tău" (Eș. V, 22-23). Atunci Domnul iar s'a arătat lui Moise și-i repetă făgăduința sa de a elibera poporul, spunându-i, că asemenea nedreptate a lui faraon nu face decât să grăbească peirea lui.

Și în adevăr, prin toate nedreptățile acestea numai se grăbi pregătirea crizei. Intre israeliți și egipteni, prin asemenea împilare

a trebuit să se săvârşească ruptura definitivă. Şi marii fraţi eliberatori, căpătând o nouă încurajare în izbânda misiunii primite, se arătară iarăşi la palat, ca să ceară hotărât eliberarea poporului, adeverind cu acest prilej dreptul lor prin semne neobişnuite. De data asta faraon se raportă mai cu atenţiune către reprezentanţii israeliţilor şi convocă consiliul curţii, ca să asculte oficial pretenţiile lor. In dovedirea dreptăţii cererilor sale Aaron aruncă toiagul său jos şi acesta într'o clipă se prefăcu în şarpe, şuerând şi încolăcindu-se. Orcât de miraculos era acest semn singur de sine, dar pentru Egipt nu era în el nimic miraculos. El se pare că nu a turburat în chip deosebit pe faraon, căci el chiemă pe magii săi dela curte şi aceştia făcură şi ei ceeace făcuse Aaron. Egiptul era ţara „magiei negre“, reprezentanţii căria erau numeroşi şi se împărţeau în clase după specialităţi. In cartea „Eşirea“ se amintesc trei clase: hacamimii, sau înţelepţii, care se ocupau în genere cu vrăji tainice; mecaşfimii, care ştiau descântece şi exorcisme contra insectelor şi târâtoarelor veninoase, a crocodililor, şerpilor, etc.; şi hartumimii, care, după părerea lui Brugsch, erau sacrificători chiar în acel Tanis sau Ţoan, unde Moise şi Aaron săvârşeau minunile lor. Această clasă era, probabil, identică cu „scriitorii sfinţiţi ce ocupau funcţia de sacrificatori la temple şi în acelaşi timp se distingeau prin iscusinţa gâcitoriei cu ajutorul numelor şi cuvintelor sfinte[1]). Sub acest raport ei erau „scriitorii scripturilor tainice“ şi intrau, împreună cu ceilalţi, în compunerea sfatului lui faraon. Numele a doi magi principali, care au păşit cu arta lor contra lui Moise, sunt păstrate de apostolul Pavel (2 Tim. III, 8), şi amândoi sunt curaţi egipteni. Numele unuia este Ianie sau Anu, identic cu „scriitor“, adesa se pomeneşte în scrierile de pe vremea lui Moise, iar numele celuilalt Iamvrie este numirea unei cărţi sfinte, care înseamnă „scriitorul sudului“. In ce chip aceşti magi îşi săvârşau semnele lor, echivalente cu ale lui Moise, desigur, nu putem spune; dar se ştie, că atât în timpurile vechi, aşa şi acum în răsăritul depărtat se săvârşesc fenomene izbitoare de felul acesta. Psilii (adecă descântătorii) unui trib african ştiau să se asigure în totul contra muşcăturilor de şarpe; prin diferite descântece şi vrăji îi aduceau la starea de letargie şi-i întrebuinţase la joacă în formă de biciu[2]). Chiar şi în ziua de astăzi descântătorii egipteni fac cu şerpii diferite scamatorii: îi iau de cap şi cu ajutorul unor anumite scu-

1) Brugsch, The Exodus, Trans. Orient. Congr. London 1874, p. 273; Ebers, Aegypten, p. 341; Speaker's Commentary, vol. I. p. 279.

2) Knobel, Exodus.

turături și descântece îi fac țepeni și nemișcători, în felul unui toiag [1]).

Astfel prin primul său semn Moise cu fratele său n'au putut dovedi împuternicirile lor extraordinare și toiagul lui Aaron numai în acea privință a întrecut toegele magilor egipteni, că prefăcându-se în șarpe, înghiți pe ai acelora. Faraon evident numai cu curiozitatea unui despot cult a putut să privească la aceste „scamatorii" ale reprezentanților neamului lui Israil și fără îndoială a rămas mulțămit de iscusința la fel a magilor dela curtea sa. La eliberarea poporului el nici să se gândească nu voea. Atunci asupra Egiptului se deslănțuiră o serie de nenorociri, care după repeziciunea cu care se succedase și după mărimea lor au fost fără exemplu în istoria țării și cu tot dreptul au căpătat numele de „plăgile Egiptului". Intre lumea morală și fizică fără îndoeală există o legătură tainică, care lasă a se înțelege cu deosebire în momentele decizive ale vieții istorice. Când nedreptatea atinge culmea, când ea călcând în picioare orce drept, și pare că a triumfat în totul, atunci pentru călcarea legii morale intervine oarecum însești natura și răzbunarea e grozavă: ciumă, foamete, sau nenorocirile războiului se deslănțuesc ca un biciu grozav asupra țării, care a călcat legea morală. In istorie se pot arăta multe pilde de acestea, și Egiptul ne înfățișază numai așa zicând cel mai însemnat și mai renumit exemplu despre această reciprocitate dintre legea morală și puterile naturii.

Descântătorii de șerpi din Orient

Toate și fiecare aparte din cele zece plăgi ale Egiptului, având izvorul lor nemijlocit în acțiunile miraculoase ale lui Moise, prezentau niște minuni, produse prin acțiunea supranaturală a lui Dumnezeu. Dar ce fel erau aceste minuni și în ce constau ele în realitate? Aceasta e o întrebare, care s'a ridicat abea în cei mai de pe urmă ani și la care te miră de se poate găsi vreun răspuns la părinții și învățătorii Bisericei [2]). După însești natura obiec-

1) In Description de l'Egypte, Vol. XXIV, p. 89, se spune: „Ei pot preface șarpele în toiag și-l fac oarecum mort. După aceea pot să-l invie iară, ținându-l de coadă". Tristram, Natur, Nast. of Bilde, p. 272.

2) Singura întrebare, care s'a discutat de vechii părinți din istoria plăgilor Egiptului s'a mărginit numai la chestia despre acele mistificări, care se săvârșeau de magii lui faraon. Vezi de exemplu Augustinus. Qaestiones in Exodum, ed. Gaume, 33 Bd. III, Col. 676.

tului, istoria minunilor săvârşite de Moise în Egipt se poate expune în două chipuri. Intâiul constă în aceea, ca pur şi simplu să redăm istorisirea biblică fără nici o cercetare despre aceea, în ce au constat evenimentele istorisite. Acest metod l-au urmat vechii scriitori, care nu cunoşteau Egiptul şi, faţă de lipsa de cunoştinţe, s'au mărginit la aceea, că sau redau simplu istorisirea cărţei Eşirea, sau o desvoltau, neavând întru aceasta nici un scop altul, decât să comunice cititorilor lor atât înseşi evenimentele istorisite în Biblie, cât şi adevărurile morale, însuflate de aceste evenimente. Dar metodul al doilea constă în aceea, ca să se cerceteze în ce consta natura acestor zece plăgi ale Egiptului, şi arăta acea legătură, ce se observă între dânsele şi între fenomenele naturale proprii văii Nilului. Acest nou metod a devenit obligatoriu pentru apologeţii timpului prezent. Necredincioşii din trecut negau simplu şi deciziv unele din plăgi, ca neautentice şi imposibile. Acum, în vederea nouilor descoperiri, care nu mai dau putinţa unor asemenea negaţiuni, raţionaliştii au schimbat frontul şi deja ei admit, dar în acelaşi timp se încearcă să le reducă pe terenul fenomenelor naturale şi deja în cazul imposibilităţii unei asemenea explicaţiuni naturale, prezintă tot restul ca exagerare poetică. Acest nou metod s'a întrodus pentru prima oară de unul din membrii acelei expediţiuni ştiinţifice, pe care a luat-o cu sine în Egipt Napoleon I [1]). O astfel de schimbare de front a vrăşmaşilor Bibliei s'a săvârşit în urma unei studieri mai exacte a Egiptului. In vederea corespunderei extrem de uimitoare a istorisirii lui Moise cu datele egiptologiei, deveni cu totul imposibil de a tăgădui caracterul ei istoric, şi toate sforţările necredincioşilor trebuiră acum să fie îndreptate, ca să evite cumva aceste urmări. Deaceea, la studierea plăgilor egiptene, apologetul trebue, întâiu, contrar raţionaliştilor, să arate, că ele sunt supranaturale, iar după aceea să stabilească, că istorisirea unui scriitor inspirat de Dumnezeu merită în totul încredere, lămurind în acelaşi timp istorisirea lui Moise despre plăgile deosebite prin noile descoperiri. Afară de asta nu este nevoe a nega, că Dumnezeu, în scopul de a constrânge pe faraon să elibereze pe izraeliţi, nu s'a folosit de necazuri prezente, proprii chiar Egiptului. Noi ştim, că cea mai mare parte dintre ele singure de sine au fost cu totul naturale, dar la aceasta noi adăogăm, că ele cu toatele sunt miraculoase, şi anume după acele împrejurări neobişnuite, de care au fost ele însoţite. Plăgile acestea au fost în tot cazul nu fără exemplu în valea Nilului,

1) Du Bois-Aymé, Description de l'Egypte, Memoires Tom. I, p. 307. Aproape tot aşa vorbesc şi Einhorn, Bohlen şi alţi raţionalişti.

unde se întâmplase câte ceva asemenea şi mai înainte. Aşa, în ce priveşte grindina şi ciuma nimeni nici nu s'a îndoit de aceasta, dar până la timpul modern, din cauza necunoaşterei fenomenelor obişnuite din Egipt, nu se admitea aşa ceva cu privire la prima plagă şi anume prefacerea Nilului în sânge. Pelângă toate acestea de aicea încă nu se poate nicidecum deduce ceva contra participării supranaturale a Providenţei în opera eliberărei poporului evreu. Acum, când valea Nilului a devenit cunoscută nouă mai bine, noi putem să extindem ceeace mai înainte se aplica numai la unele din plăgi, la cea mai mare parte din ele. Una din particularităţile acţiunei proniatoare a lui Dumnezeu constă în aceea, că El însuşi se foloseşte de puterile naturii, pentru atingerea scopurilor sale şi o aduce în legătură cu minunea, şi acest chip de a lucra corespunde în totul căilor Proniei în economia supranaturală. Şi aceasta nu-i deloc de mirare. Caracterul celei mai mari părţi de minuni din Vechiul şi Noul Testament, cea mai mare parte din celece le-a săvârşit Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos, şi din acelea, pe care le-au săvârşit apostolii Lui şi sfinţii, a constat nu în manifestarea vr. unor lucruri ne mai auzite, ci în aplicarea în aparenţă a unor mijloace simple pentru atingerea acţiunei dorite, - mijloace, care totuşi singure de sine, fără puterea miraculoasă, ar fi fost insuficiente pentru atingerea scopului, ca de pildă noroi sau tină făcută cu scuipat pentru vindecarea orbului, sau un simplu cuvânt pentru vindecarea frigurilor. Negreşit, sunt şi astfel de minuni, în care totul e neobişnuit, ca de exemplu în Evanghelia învierii lui Lazăr, în cartea Eşirii trecerea prin Marea Roşie. Dar nu-i mai puţin adevărat şi aceea, că minunea de obiceiu constă în aceea, că prin mijloace supranaturale se obţine la timpul cerut ceeace în alt timp câteodată se săvârşeşte şi cu ajutorul mijloacelor naturale. Teologia distinge câteva feluri de minuni. In unele se prezintă un eveniment, care câteodată nu poate să-l producă natura, ca de exemplu proslăvirea dumnezeească a corpului omenesc; în altele ea constă în acţiunea inversă a seriei succesive de lucruri, ca de exemplu în învierea mortului sau în vindecarea orbului. Natura poate da viaţă, dar nu mortului, ea dă puţinţa de a vedea un copil, care apare în lume, dar ea nu-i în stare să dea vedere aceluia, care a perdut-o sau care e lipsit de ea pe totdeauna. Felul al treilea de minuni constă simplu în acel mijloc, după care evenimentul ce are a se produce, chiar dacă ar lucra în această direcţie numai legile naturale, se săvârşeşte în afară de înrâurirea acestor legi; astfel este neaşteptata vindecare a frigurilor simplu numai prin puterea dumnezeească, fără nici un fel

de medicamente, producerea ploei după rugăciunea lui Ilie, etc. Astfel există trei feluri de minuni: unele din ele stau mai presus de natură, altele lucrează contra naturei și în fine astfel de minuni, care deși nu contrazic natura, se săvârșesc totuși în afară de acțiunea ei nemijlocită. Plăgile Egiptului aparțin acestui din urmă fel. Caracterul miraculos al celor mai multe din ele se coprinde nu în înseși plăgile, ci în acel mijloc, cum se săvârșesc ele. De aici se poate admite, că plăgile acestea după natura lor au fost nenorociri naturale, proprii Egiptului: ele și înainte din când în când pustiau în parte Egiptul. Lovind pe egipteni cu aceste nenorociri cunoscute lor, Moise anume din această cauză lucra chiar cu un mai mare succes, decât dacă el ar fi produs vreun eveniment oarecare necunoscut lor, pe care nici un egiptean nu l-ar fi putut prevedea și de aceea n'ar fi putut prevedea nici să-și dea seama de tot caracterul său primejdios și pierzător. Anume cu aceste nenorociri așa zise indigene a și putut Moise să lovească mai cu seamă pe faraon. Afară de asta Dumnezeu, care făcuse și ținea în mâna sa toate câte există, are la dispoziția sa și pe toate celelalte pedepse, cu care El poate lovi neamul omenesc și mai ales să înfricoșeze pe necredincioși și pe atei.

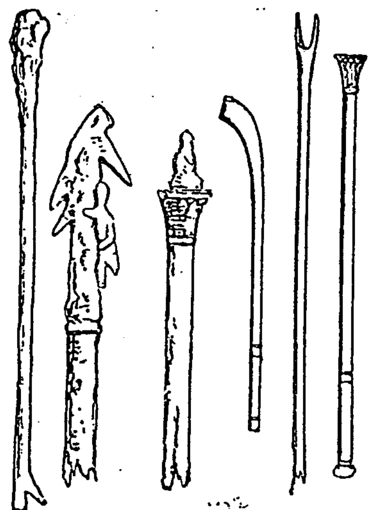
Astfel Moise n'a creiat aceste plăgi. Ele au fost și mai înainte cunoscute în Egipt. Dar el le-a provocat, ca să le facă pedeapsă și ele îndată și cu adevărat cu o iuțală și succesiune ne mai pomenită și miraculoasă s'au arătat la porunca lui, ca și cum supunându-se glasului lui Dumnezeu însuși [1]. Cu toate acestea este o deosebire esențială între plăgile, despre care vorbește cartea Eșirei, și acelea, din care a suferit Egiptul în alte timpuri. Ceeace alcătuește trăsătura caracteristică a primelor de cele din urmă și le dă incontestabil un caracter miraculos, constă în aceea, că ele apar în momente hotărâte, ca adeverire a cuvântului Dumnezeesc, în împrejurări dinainte indicate, se produc neapărat și cu așa putere, care cu evidență arată participarea mânei supranaturale. Ele s'au săvâr-

1) Glaere, Les livres Saints, edit. I. p. 355, Vol. II, p. 15. „Trebue de observat", vorbește deasemenea unul din cei mai noui comentatori, „că cele zece plăgi, cu care Dumnezeu a lovit Egiptul, se află în corespundere naturală cu starea Egiptului, și cu acele calamități naturale, de care el e cercetat de obiceiu. Singura escepție se poate face numai pentru ultimile două: întunerecul și moartea năprasnică a întâilor născuți. Se poate negreșit spune, că norii de praf și nisip, pe care vântul în anumite timpuri ale anului îi ridică în pustie, produc un fel de întunerec, și că această plagă, care așa de des bântue în aceste țări, amintește deasemenea și de uciderea fiului Egiptului. Dar deși Dumnezeu pentru împlinirea planurilor sale s'a folosit de cauzele și fenomenele naturale, care au caracter indigen și poporan, totuși plăgile Egiptului, în vederea împrejurărilor vremii, locului și felului săvârșirii lor, ne înfățișază niște fenomene cu totul miraculoase, care au putut fi săvârșite numai de atotputernicia lui Dumnezeu.

şit după porunca lui Moise în acel moment, pe care l-a hotărât el pentru aceasta, prin acel mijloc, cum a spus el despre asta; ele au contenit iarăşi după porunca lui şi adesa chiar în acel moment, care se indicase de el lui faraon. Pelângă aceasta, nu mai puţin miraculos e şi aceea, că pământul Gesem a rămas cu totul scutit de aceste plăgi. Insuşi egiptenii n'au tăgăduit deloc caracterul extraordinar a acestor plăgi; din contra, ei au fost extrem de miraţi de ele şi le-au luat ca dovezi ale dumnezeeştei misiuni a lui Moise. Fără îndoială, toate aceste minuni, dacă se examinează fiecare aparte, independent de acele împrejurări, în care s'au săvârşit ele, se pot părea ca fenomene cu totul naturale; dar dacă, din contra, se iau în consideraţiune împrejurările, cum aceasta e necesar la orce cercetare istorică, atunci lucrurile se vor prezenta cu totul în altă înfăţişare. In adevăr, cui se poate părea cu totul natural aceea, că aceste atât de numeroase şi grozave nenorociri, care nu stau în nici un raport unele cu altele, s'au deslănţuit deodată asupra ţării şi încă la intervale de câteva săptămâni, şi că numai israeliţii, care trăiau în mica provincie Gesem, dar care se afla în hotarele aceluiaşi Egipt, au fost cu totul scutiţi de aceste nenorociri? Cum a putut el prin o simplă ridicare sau lăsare a toiagului său să le producă după dorinţa sa, să le prelungească, sau prin un singur cuvânt al său să le curme? Cum a putut Moise prin mijloace naturale să prevadă şi să prezică, că toate aceste nenorociri vor veni? Aceste minuni au avut apoi un scop demn de adevărul dumnezeesc. Ele au fost necesare pentru ca Moise să poată obţine eliberarea izraeliţilor dela faraon, şi prin asta să capete putinţa să-i strângă pe aceştia într'un tot naţional, să le dea o lege dreaptă şi să le introducă religia adevăratului Dumnezeu. Eliberarea izraeliţilor, eşirea lor din Egipt a şi fost acel mare eveniment, care a arătat omenirei calea către creştinism; şi planul lui Dumnezeu de a izbăvi neamul omenesc, — plan, care din timpul căderii omului în păcat, a fost vestit strămoşilor noştri şi pregătirea şi chiar începutul împlinirii cărui se poate vedea anume în acel eveniment, care a închegat pe izraeliţi într'un singur tot naţional şi care în fine s'a împlinit prin venirea lui Mesia.

De oarece faraon n'a voit să se plece înaintea voinţei lui Dumnezeu, apoi a trebuit să suporte o serie de nenorociri, ce s'au deslănţuit asupra ţării lui. Era dimineaţă. Nuanţele roze ale zorilor de dimineaţă abea începuseră să se reverse pe orizontul cerului răsăritean, când faraon în mijlocul unei suite pompoase, înconjurat de sacrificatorii dela curte, de demnitari şi gardieni, „eşi la apă" (Eş. VII, 18) pentru săvârşirea unor ceremonii solemne

și să se închine Nilului divinizat, ce se săvârșau de dânsul zilnic. Cântăreții sacrii cântau imnul sacru: „Te salutăm, Nilule sfânt" și toate mergeau după rânduiala obișnuită, când deodată înaintea monarhului se înfățișară mijlocitorii cunoscuți lui, care interveneau pentru poporul oropsit. Ei evident așteptaseră pe malul Nilului sosirea lui faraon și acum se arătaseră în calitate de grozinici împlinitori ai voinței lui Dumnezeu. Moise stătea cu toiagul său miraculos în mână, și alăturea cu el stătea și Aaron. Când

Toege, cârje și sceptre egiptene.

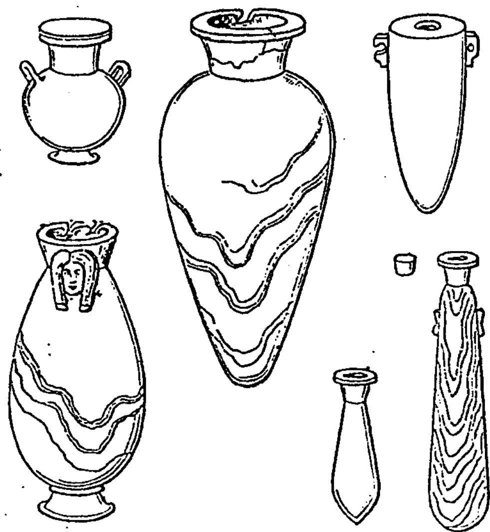
faraon se apropiă, Moise păși înaintea feții lui și zise: „Domnul, Dumnezeul evreilor m'a trimis să-ți spun: dă drumul poporului Meu, ca să-Mi săvârșască slujbă în pustiu; dar iată tu până acum n'ai ascultat. Așa zice Domnul: din aceasta vei cunoaște tu, că Eu sunt Domnul: iată cu acest toiag, care este în mâna mea, eu voi lovi apa, care se va preface în sânge; și peștele din râu va muri, și râul se va împuți, și egiptenilor le va fi greață să bea apă din râu" (Eș, VII, 16, 17). Când îngânduratul faraon stătea nedumerit peste măsură, și indignat, Aaron după porunca lui Moise înadevăr lovi apa cu toiagul și într'o clipă toată apa se roși: ea înadevăr se prefăcu în sânge, într'un lichid gros și grețos, care a trebuit să umple de groază pe martorii oculari ai acestei prefaceri. Și nu numai în Nil apa se prefăcu în sânge, ci și în canaluri, și chiar în toate vasele de lemn și de piatră, unde ea era aprovizionată de mai înainte. În asemenea apă peștele nu mai putu să trăiască, începu să moară și suprafața Nilului sacru se acoperi de tot felul de pești morți, care sub razele dogoritoare ale soarelui începură să se descompună repede și să otrăvească aerul. Pretutindenea se simțea greutatea acestei nenorociri ce venise, și poporul striga de sete. Faraon, văzind această nenorocire, imediat puse în mișcare grupele de lucrători deprinse la munca pământului, și numai în canalurile din nou sepate se putu găsi apă bună de băut. Nenorocirea dură șapte zile și ea fu cu atât mai grozavă, că nu doar într'un râu simplu apa se prefăcu în sânge, ci în Nilul sacru, care era divinizatul izvor al vieții poporului. Toiagul lui Aaron lovise evident pe cel mai principal zeu egiptean, pe Osiris, ca personificare a Nilului, și împreună cu dânsul supuse aceleiași soarte și zeitățile mai mici. Peștii Ni-

lului ugor, carp, lepidat, oxirinca – toţi erau cu caracter sacru şi tuturor li se aplicase o grozavă lovitură. Nenorocirea în genere era grozavă pentru egipteni. Ei nu numai fură expuşi din pricina lipsei de apă la sete chinuitoare, atât de grozavă în această ţară călduroasă, dar se lipsiră şi de unul din mijloacele de hrană, anume de peşte, şi împreună cu asta se lipsiră şi de putinţa de a-şi spăla hainele şi vasele, a face acele dese spălări, care se prescriau de regulele religioase. Cu deosebire era grea această nenorocire pentru sacrificatori, care, lipsindu-se de putinţa de a săvârşi spălările lor de sara şi de dimineaţa, se lipsiră totodată şi de putinţa de a-şi săvârşi slujbele lor religioase. Insuşi faraon trebue să fi s ferit grozav greutatea acestei plăgi. Dar de oarece pentru dânsul nu era greu a-şi procura apă bună pentru toate nevoile sale, de aceea el nu se arătă destul de cedător, ci aşteptă răbdător sfârşitul nenorocirei, susţinut întru aceasta de sacrificatori, care şi însuşi printr'un mijloc oarecare şi în proporţii mici putură preface la fel apa bună în sânge şi convinseră pe rege, că toată această nenorocire e numai un rezultat al unui fenomen natural şi deci nu-i nevoe să se cedeze lui Moise. In adevăr, un fenomen asemănător în Nil s'a observat şi de călătorii moderni. Apa într'însul într'un anumit period al creşterei sale anuale capătă colorit roş. „Soarele, zice un călător savant, abea se ridicase deasupra dealurilor Arabiei, şi eu am rămas mirat, văzînd, că razele de soare produseră în apă un reflex roş închis. Roşaţa se întări pe măsura sporirei luminei, aşa că dupăce soarele se ridică cu totul deasupra dealurilor, Nilul înfăţişa aspectul unui râu de sânge. Bănuind un fel de înşelare a simţului vederei, eu m'am plecat repede de pe bord mai aproape de apă, şi prima mea impresiune se adeveri. Toată apa înfăţişa o masă roşie-întunecoasă, mai mult asămănătoare cu sângele decât cu altă ceva. Chiar în acelaşi timp eu am observat, că apa se ridicase peste noapte cu câteva palme, şi arabii numeau aceasta Nilul roş[1]). Fenomenul acesta se explică prin apariţia şi răspândirea monstruos de repede a unor erburi acvatice mărunte, care şi dau o asemenea coloare apei. In timpul unei asemenea stări apa nu-şi pierde însuşirile sale naturale şi la întrebuinţare mai sănătoasă şi mai gustoasă. Insă particularitatea primei plăgi a fost anume aceea, că apa se dovedi netrebnică la întrebuinţare, peştii au murit într'însa, şi egip-

1) Osburn, Monument, Hist. of Egypt Vol. I, 10.

tenii au fost siliți să sape canaluri nouă, ca să nu piară de sete (Eș. VII, 18).

Plaga peste șapte zile conteni și țara scăpă de nenorocire, dar nu pentru multă vreme. După câtva timp cei doi mijlocitori pentru poporul israelit iarăși se arătară înaintea lui faraon și iarăși cerură eliberarea poporului evreu. Dar cum nenorocirea trecuse, apoi această cerere iarăși întâmpină refuz din partea lui faraon, și de aceea țara suferi a doua plagă. Aaron întinse mâna cu toiagul miraculos al lui Moise „asupra râurilor, asupra pășunilor și asupra lacurilor", și iată toate apele se umplură de miriade de broaște, acele ființe desgustătoare, așa numite în zoologie Rana Mosaica, care numai prin înfățișarea lor umplură de cutremur pe egiptenii cei lesne la desgust. Umplând apele, broaștele se urcară pe maluri, umplură ulițele orașelor și satelor, pătrunseră în case, se urcară pe paturi, intrară în vase, în mâncare. Cât de nesuferită-i această inundație, se poate vedea din istorisirea transmisă de Fenie, ucenicul lui Aristotel, relativ de peoniiți și dardaniiți. In Peonia și Dardania, spune el, deodată se iviră o așa mulțime de broaște, încât ele umplură ulițile și casele. Deoarece a le ucide, sau a închide înaintea lor ușile nu era cu putință și ele umplură nu numai toate vasele, ci fu infectată și murdărită orce mâncare, și deoarece nu puteai să calci cu piciorul, ca să nu turtești o grămadă din ele, și fiindcă din strivirea lor se ridica un miros urât și vătămător, de aceea locuitorii fugiră pe un cap din țară[1]). Același lucru îl istorisesc Diodor Sicilianul și Pliniu. Broaștele în așa număr nemaipomenit alcătuesc nu numai o simplă neplăcere, ci și o nenorocire pozitivă. A vedea toată țara plină de asemenea târâtoare desgustătoare, a nu avea putință să mergi pe uliță, fără ca să nu calci pe ele, a le întâlni nu numai la pragul casei, dar chiar pe mese, pe paturi, în vase, a auzi necontenit orăcăitul lor sfâșietor de suflet, acea nesuferită, după expresia unui scriitor grec, — Βρέκε-

Vase și vaze egiptene (din muzeul Britanic).

1) Eustath, ad. Hom. II, 1, p. 35.

κεκεκεξ κοαξ, κοαξ, ουδέν ἄλλο πλήν κοαξ (prechechechex, coax-coax-coax și nimic altceva decât coax), a te izbi pretutindenea de ele și să te înfiori de atingerea neașteptată de pielea lor rece și băloasă, a le găsi în vasele de băut, în castronul depe masă, — toate acestea cu adevărat era o plagă și încă o plagă grea. Egiptul și mai înainte cunoscuse asemenea fenomen, deși negreșit în proporții mult mai mici, și el era așa de greu, încât la egipteni era o zeiță deosebită Hect „gonitoarea broaștelor", la care egiptenii se și adresau cu rugăciune pentru ferirea de asemenea invazie. Acum ruga asta era nefolositoare și „gonitoarea broaștelor" se dovedi neputincioasă de a ajuta la înlăturarea nenorocirii. Magii egipteni se dovediră deasemenea că nu sunt în stare să ajute la nenorocire și prin meșteșugul lor numai sporeau necazul și mai mult. Văzind toate acestea, faraon arătă atuncea primul semn de cedare. Chiemând pe Moise, el îi zise: rugați-vă pentru mine Domnului vostru, ca El să îndepărteze broaștele dela mine și dela poporul meu, și eu voi da drumul poporului israelit să aducă jertfă Domnului său (Eș. VIII, 8). Ruga lui fu împlinită și dimineața toate broaștele dispăruse: „murise prin casele, prin ogrăzile și pe câmpiile lor, și le-au strâns grămezi, și s'au împuțit pământul". Dând lui faraon avertismentul despre putința unei noui nenorociri în caz de stăruire mai departe în refuzul său, Moise și Aaron plecară.

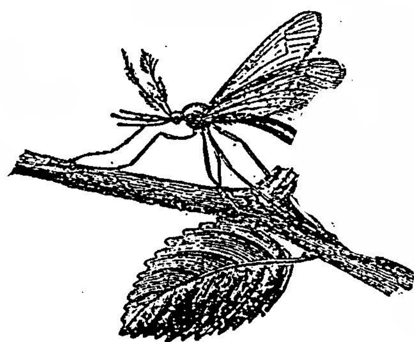
Dar ușurarea sosită schimbă din nou dispoziția lui faraon, trufașul despot. El iarăși „își împetri inima sa și nu-i ascultară pe Moise și pe Aaron". După ce necazul a trecut, atunci lui i s'a putut părea chiar straniu, ca din pricina unor asemenea fleacuri, ca apariția vremelnică a unor broaște, să dea drumul la milioane întregi de popor, care alcătuia muncitorii gratuiți pentru sine. Magii prin iscusința lor, făcură să apară broaște și deasemenea îl susținură în acea convingere, că tot fenomenul acesta este obișnuit și nu are nici un raport cu amenințările lui Moise și Aaron. In tot cazul faraon își schimbă cuvântul și din nou refuză să dea drumul israeliților. Atunci urmă a treia plagă, dar fără prevenirea, de care fuseseră însoțite celelalte două. Solul țărmurilor Nilului, ca și toate acolo, se considera sacru și era divinizat sub numele de Seb sau tatăl zeilor. Acum el trebui să fie supus profanațiunei. Tot pământul se prefăcu în mușițe și în felurite insecte „și era muște pe oameni și pe vite". (Eș. VIII, 18). Originalul dă o idee mai largă, sub care se cuprind toate insectele parazitare: ploșnițele, puricii, păduchii, etc. Cu deosebire erau uricioase pentru egipteni paraziții din urmă. Aceștia se socoteau până întruatâta necurați,

încât sacrificatorii erau obligați să radă de pe dânșii cu îngrijire părul, ca nu cumva altmintrele să ducă cumva în templu asemenea necurățenie. In temelia acestei plăgi deasemenea se află un fenomen natural, ce se observa pe malurile Nilului. „Când inundația, zice Osburn, se ridica deasupra nivelului canalelor și acoperea repede toată suprafața pământului, atunci praful fin, în care se preface de obiceiu noroiul după inundația ce a precedat și care acopere toate câmpiile, prezintă un fenomen neobișnuit. Indată ce el se îmbibează de umezeală, din el se arată nenumărată mușiță și insecte de tot felul, care se nasc din oăle, depuse în timpul scăderei inundațiunei precedente. Pe măsura scurgerei apei, nori negri de asemenea insecte se ridică deasupra pământului și se poartă înaintea cursului, atrăgând în acelaș timp nori de paseri, care le vânează, prezentând o priveliște extrem de interesantă“ [1]. Cuvântul original, întrebuințat în cartea Eșirei, cuprinde cu adevărat diferite muște veninoase și insecte necurate. Traducătorii greci, care au trăit în Egipt, și care cunoșteau particularitățile acestei țări, întrebuințază cuvântul σκνίφες, care însemnează nu numai muște nevătămătoare, ci și insecte otrăvite, pricinuitoare de grozave suferințe nu numai oamenilor, ci și în genere vitelor. Dar și în afară de suferințe, înseși apariția insectelor, îndeosebi a păduchilor, era o mare nenorocire pentru egipteni, care se mândreau cu curățenia lor și cu disprețul cu care se raportau către alte popoare, ca zoioase și nespălate. Acum în puterea acestei plăgi ei însuși erau pogorâți la nivelul celor mai zoioase și necurate neamuri. Necurățenia asta îi lipsea de orce putință de a se arăta în societate și în templu. Ei nu îndrăsneau să ducă asemenea necurățenie în lăcașurile lor sfinte și nu aveau curajul să se recunoască într'o asemenea stare de necurățenie. Probabil, fiecare după putință se silea să-și ascundă rușinea și se ferea de contactul cu lumea, se lupta fiecare tainic cu nenorocirea ce-l ajunsese. Deoarece plaga se întinsese și asupra animalelor, apoi trebue de crezut că ea a atins și animalele sacre, adecă asupra boului, vacei și țapului, care se socoteau întruparea divinității. Și ce groază trebue să fi simțit egiptenii, când ei observară insectele cele grețoase și pe aceste animale sacre! Legea religioasă cerea a se întreține aceste animale în curățenie absolută, din care pricină ele necontenit erau cesalate și spălate, așa că părul lor trebuea să lucească pe dânsele. Și iată apariția păduchilor pe sacrul apis a trebuit să umplă de groază pe egipteni și în inima lor

1). Osburn, Israel in Egypt, 265.

fără să vrea se furişa gândul: nu cumva au părăsit zeii cu totul Egiptul?

Şi totuşi, cu toată nenorocirea, ce venise asupra Egiptului, faraon nu se da convins, şi prin asta atrase o nouă plagă asupra poporului statului său. După plaga a treia a urmat, se pare, un interval oarecare de răgaz, şi la curte începură obişnuitele banchete şi ceremonii, care acum se împrospătară cu atât mai mare lux, cu cât un timp oarecare, din cauza unei ruşinoase necurăţenii, ele fusese cu totul oprite. Faraon începu iară să facă procesiunile sale solemne la râul sacru pentru săvârşirea ceremoniilor şi spălării sale sacre. Dar iată, când monarhul, mulţămit de curmarea nenorocirilor, sosi odată la râu şi fără de voe se desfăta de minunata răcoare a aerului de dimineaţă, înaintea sa iară se înfăţişă Moise şi Aaron. Işi poate închipui orcine, că apariţia acestora deodată schimbă dispoziţia puternicului monarh şi el ar fi fost gata să facă semn, ca aceştia să fie îndată înlăturaţi din faţa lui şi încă pentru totdeauna, ceeace ar fi şi fost îndată îndeplinit de gardă, dacă toate minunile săvârşite de ei nu i-ar fi inspirat o teamă superstiţioasă în faţa lor. Faraon privi posomorît la ei şi auzi deja rugămintea ce nu odată se repetase în faţa sa: „Aşa zice Domnul: dă drumul poporului Meu, ca să-mi facă slujbă în pustiu". Şi ruga aceasta fu întărită cu ameninţarea: „iar dacă nu dai drumul poporului Meu, atunci iată eu voi trimite asupra ta şi asupra robilor tăi, şi asupra poporului tău, şi în casele tale muşte câneşti, şi se vor umplea casele egiptenilor de muşte câneşti şi însuşi pământul pe care trăesc ei". Ameninţarea era grozavă, şi faraon aducându-şi aminte de nenorocirea, pe care poporul deabea o suferise, oscilă parecă, dar trufia învinse şi el dădu un refuz categoric. Atunci începu plaga. Asupra ţării în adevăr veniră nori mari de muscă cânească (aşa numită κυνόμυια, musca canina). Aceste muşte rele şi veninoase câteodată umplu cu nori deşi văzduhul şi sunt un adevărat biciu pentru oameni şi pentru animale. Ele de obiceiu sunt aduse de vântul de miazăzi din întinsele locuri mocirloase ale Nilului de sus şi ca un strat negru acopăr totul. Muşcătura lor pricinueşte umflături grozave şi în Abisinia se tem aşa de mult de ele, încât la apropierea lor în cunoscutele timpuri ploioase ale anului locuitorii se retrag cu

Muscă cânească

turmele lor în munţi. Asemenea insecte şi în timpurile obişnuite alcătuesc o adevărată pedeapsă pentru oameni şi animale. Când însă ţara se acopere de apă se înmulţesc până la atâta mulţime, încât sunt o adevărată groază. Cu nici un fel de perdele nu te poţi dosi de ele. Deoarece inundaţia, acoperind pământul, împuţinează mâncarea lor, atunci ele cu o furie de foame se aruncă asupra oamenilor şi vitelor şi în nori deşi se îndreaptă asupra a tot ce poate servi drept hrană. Apa din vase şi orce mâncare într'o clipă se acopere de ele. Dacă asemenea eveniment neplăcut il alcătuesc ele în cursul obişnuit al lucrurilor, apoi orcine îşi poate închipui, cum a fost această plagă pentru ţară, când ele într'un număr ne mai pomenit de mare au fost trimise direct ca pedeapsă. Aceasta a fost cu adevărat o plagă, şi în afară de pricinuirea suferinţelor fizice, ea împreună cu cea precedentă se îndrepta deasemenea şi la dărâmarea cultului egiptean, în care erau „zei muşte" speciali, ca şi în toate ţările calde ale lumii păgâne. Zeii aceştia sunt apărătorii ţării de insectele veninoase de tot felul, şi toate plăgile următoare au dovedit deplina lor neputinţă contra nenorocirilor de care se şi socoteau ei apărători.

Abea izbutisă ţara să respire puţin după plaga descrisă, şi iată că fu vizitată de o nouă plagă, şi anume moartea în vite. Plaga aceasta deasemenea avea la baza sa un fenomen natural. Când inundaţia se termină şi apa intră în ţărmurile sale, atunci evaporaţiunile, ce se ridică depe locurile inundate, adesa otrăvesc atmosfera şi aceasta-i ucigătoare pentru vite. Ciuma vitelor şi astăzi este un fenomen obişnuit în Egipt şi câteodată bântue grozav, producând pustiiri straşnice nu numai la oi şi vitele cornute, ci şi la cămile, cai şi asini. Şi ocrotitorii vitelor în Egipt, Oziris şi Izida, ca şi alte divinităţi, s'au dovedit neputincioase să oprească plaga.

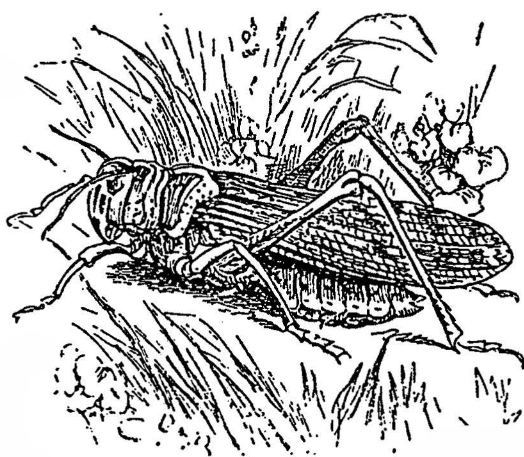
In plaga a şasea mâna pedepsitoare a lui Dumnezeu atingea deja chiar pe oameni. Cenuşa aruncată de Moise produse o plagă, care lovi nu numai pe animale, ci şi pe oameni. Plaga aceasta deasemenea se îndrepta contra cultului egiptean. In diferite oraşe egiptene, consacrate zeului Set sau Tifon, pe fiecare an se aduceau jertfă oameni cu părul roşcat şi cu părul blond dintre străini şi printre ei şi dintre israeliţi. După arderea lor de vii pe jertfelnic, cenuşa lor se spulbera de sacrificatori în văzduh, oarecum pentru curăţirea atmosferei de toate elementele vătămătoare. Acum însă cenuşa, aruncată de Moise, produse un efect tocmai contrar şi lovi cu plagă pe superstiţioşii egipteni şi cu deosebire pe sacrificatori, pentru care plaga produsă de ea a fost îndoită, deoarece după

lege îi făcea necurați și nevrednici de săvârșirea îndatoririlor lor de sacrificatori.

Orcât de grele erau toate aceste boale, dar ele n'au putut înfrânge îndărătnicia trufașului despot și n'au putut să-l facă să împlinească rugămintea lui Moise. Atunci a fost trimisă a șaptea plagă. Aceasta s'a petrecut oproape de luna Martie. Orzul dădea în spic, inul înflorea, iar grâul și secara abea înverzeau (Eș. IX, 31, 3˙). Peste câmpii se deslănțui o strașnică furtună, însoțită de o grindină pustiitoare. Fenomenul acesta a fost neobișnuit. Deși fulgerul și grindina nu erau necunoscute în Egipt primăvara, dar ele rar sunt puternice și furtuna aceasta puternică cu piatra pustiitoare au trebuit să sporească peste măsură spaima și groaza poporului sub fenomenele groaznice ale naturei, care s'au succedat așa de repede unele după altele și au lovit țara cu diferite nenorociri.

Sobă egipteană (în muzeul Britanic).

A opta plagă s'a săvârșit prin inundația lăcustelor, cea mai grozavă nenorocire pentru o țară agricolă, care cu deosebire era pustiită de grindină. Dela Arabia până la India și dela Marea Roșie pânăla Grecia și hotarele de nord ale Asiei Mici lăcusta este un adevărat biciu al agriculturii. Ea sboară în așa nori, încât întunecă soarele și pe pământ mănâncă toată verdeața, ce întâlnește în cale. Incapabilă de a-și cârmui sborul, ea se poartă în voia vântului, și vai de țara, asupra căria se prăbușește. Ea acopere pământul ca zapada, și să fi fost țara mai înainte chiar o grădină a Edemului, după ea prezintă o adevărată pustietate neroditoare. Nimic nu e în stare să împedice zborul ei. Se aprind focuri, dar sunt stinse de mulțimea trupurilor moarte de ale ei, și cele vii cu miriadele își continuă sborul lor. Cu miile se îndeasă pe ușile și ferestrele deschise și mănâncă tot ce-i de lemn. O asemenea groznică nenorocire veni și asupra Egiptului, și numai dupăce lăcustele își săvârșiră lucrarea

Lăcustă

lor pustiitoare, un vânt puternic dinspre Marea Mediterană o luă și o inecă în Marea Roșie.

Toate nenorocirile acestea au cernit, se pare, pe faraon. El chiemă în grabă pe Moise și Aaron și de data asta deja cu smerenia improprie lui îi rugă să-l erte pentru refuzul cererei lor. Dar îndată ce conteni nenorocirea, în el se trezi iară trufia despotului oriental și cedă șoaptelor sacrificatorilor, care afirmau, că toate aceste nenorociri sunt simple fenomene naturale și de aceea nu trebue, ca pe temeiul lor, statul să se lipsască de o putere de muncă așa de numeroasă, pe care o înfățișază pentru Egipt israeliții. Dealtmintrelea încă înainte de această plagă miniștrii lui faraon, care înțelegeau mai bine decât el nevoile și starea țării, începuseră a-l sfătui să cedeze cererei lui Moise, de oarece altmintrelea Egiptul va peri. Și faraon în adevăr făcu concesiuni, dar cu mărginirea, ca la sărbătoarea în pustie să meargă numai bărbații, iar ceilalți toți trebue să rămână acasă. „Eu sunt gata să vă dau drumul. Dar la ce cu copiii? se vede că voi aveți gând rău“, zise el (Eș. X, 7-11), și porunci să alunge pe Moise dela curte. Dar plaga care a urmat după aceea îl făcu pe faraon să fie încă și mai cedător și îngădui să meargă toți israeliții, decât numai să rămână acasă turmele, ca amanet, că se vor întoarce în țară. Tratativele nediplomatice, care demult deja dăduse a înțelege ambelor părți, ce se înțelegea propriu sub pretextul prăznuirei de trei zile în pustie în cinstea lui Iehova, au trebuit să ia acum o întorsătură mai acută și mai sinceră. Moise respinse condiția lui faraon și spuse, că el cere eliberarea în genere a tuturor izraeliților și a tuturor turmelor lor până la ultima copită. O astfel de cerere evident a trebuit să atingă iară ambiția lui faraon. Intre acestea asupra țării se deslănțui o nouă plagă. Soarele era divinitatea principală a Egiptului și acum ea a trebuit iară să-și arate iar neputința în fața groaznicului Iehova. Țara fu acoperită de un întunerec nepătruns, care a durat trei zile, așa că oamenii nu se puteau vedea unul cu altul, așa că a trebuit să contenească orce mișcare. Fenomenul acesta își poate găsi iarăși oarecare explicare în particularitățile atmosferice ale țării. In periodul dintre lunile Martie și Mai din Africa dela ecvator de obiceiu bate vântul înfocat hamsin. El bate în răstimpuri, ce durează dela două la patru zile, în curgerea întregei luni. In pustie el ridică nori întregi de nisip, care câteodată înmormântează caravane întregi, și se cunoaște chiar o întâmplare istorică, când aceste viscole de nisip au împotmolit o oștire întreagă, anume oștirea lui Cambize, trimisă contra amoniților, care oștire a dispărut literalmente în ni-

sipuri, parecă s'ar fi cufundat în apele unei mări furioase[1]). In timpul acestui vânt aerul e foarte gros, aşa că razele soarelui abea-l pot străbate chiar în cele mai senine zile. Iar câteodată se face chiar întunerec cu totul. In asemenea cazuri poporul de obiceiu se închide în casele sale sau în subsoluri, iar în pustie pentru asta se sapă anume încăperi subterane, unde s'ar putea ascunde de această straşnică şi primejdioasă furtună. Lumina artificială în acest timp e nefolositoare, de oarece ea nu poate pătrunde aerul îngroşat. Uliţile sunt cu totul pustii şi pretutindenea d-mneşte tăcere mormântală, ca noaptea. O cronică arabă de pe la sfârşitul veacului al unsprezecelea istoriseşte despre o mare furtună, care a fost însoţită de aşa întunerec, încât toţi au fost cuprinşi de groază şi turburare, socotind, că a venit sfârşitul lumei[2]). Infricoşat de grozavul întunerec, faraon încă odată se arătă cedător. Dar cererea lui Moise, ca poporul să ia cu sine şi toate turmele sale, iarăşi întimpină refuzul capriciosului despot, şi audienţa se termină cu ameninţări grozave din partea lui faraon, că îndrăzneţul turburător al liniştii lui va trebui să moară, dacă se va mai arăta înaintea feţii lui. Dar evenimentele luară o întorsătură cu totul decizivă şi Moise a putut cu adâncă ironie să răspundă lui faraon, că el în adevăr nu va mai vedea faţa lui[3]).

Marele evenimente istorice nu se săvârşesc deodată. Trecuse mai mult de o generaţiune din acel timp, de când Moise într'un elan de nestăpânit de indignare nobilă ucisese pe pristavul egiptean pentru cruzimea lui contra conaţionalului său. El nădăjduise tainic, că această întâmplare poate servi ca semnal pentru răscoala generală a poporului la luptă pentru libertate (Fapt. VII, 25). Dar lanţurile robiei se înfipsese, aşa zicând, chiar şi în sufletul acestui popor şi el era surd la chemarea eliberărei, care însuşi trebuea să se mântuească prin fugă de pedeapsa cu moartea, ce-l ameninţa. Dar aceasta nu ucisese într'însul marea idee. In văgăunile surde ale peninsulei Sinai, în ceasurile de odihnă pastorale el a trăit cu marea sa idee, dar realizarea ei a trebuit să o aştepte mulţi, mulţi ani. Trecuse toată tinereţa, se acoperise de zapada bătrâneţei, şi abea atunci depe malurile Nilului sosi până la dânsul vestea veselă, că poporul înrudit cu el, sub înrâurirea eliberatorie a lui Aaron, însfârşit se trezise cu duhul pentru simţul libertăţei şi era gata să primească marea misiune a marilor fraţi. Anume atunci s'a şi început lupta descrisă mai sus între reprezentanţii poporului

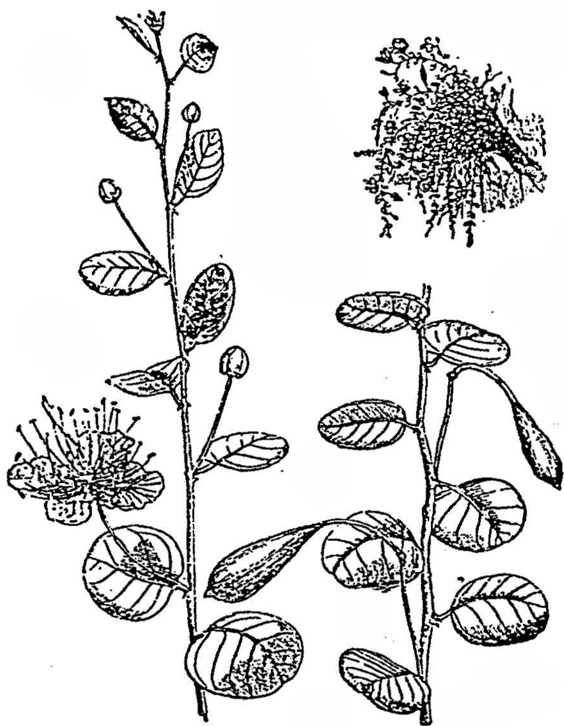
1) Herodot, III, 26.
2) Rosenmuller, Alterthumskunde. III, 229.
3) Eş. X, 28 şi 29.

împilat și între apăsătorul despotic, luptă, în care rolul așa de groznic l-au jucat calamitățile fizice, care într'o succesiune așa de repede se deslănțuiseră asupra țării. Ultimul fenomen groznic mai mult ca toate adusese groază asupra superstițioșilor egipteni, și miniștrii mai mult ca orcând rugaseră pe faraon să dea drumul acestor robi uricioși. Dar despotul slab de caracter și totodată și trufaș, convenind să cedeze, în acelaș timp iarăși schimbă părerea și așteptă până ce țara lui fu lovită de o nouă nenorocire și mai grozavă decât toate cele ce precedaseră și încă așa că se atinse personal de faraon.

Moise deja prevăzuse desnodământul neînlăturabil al marei lupte și poruncise tuturor să se pregătească de plecare. Poporul trebuia să se aprovizioneze cu de toate, câte trebuiau în pustie. Viața în Egipt făcuse pe Israil să cunoască meseriile și ocupațiunile acestei țări civilizate, așa că ei stăteau mult mai sus sub raport cultural decât nomazii simplii sau decât păstorii, și deci puteau să întemeeze îndată un stat bine organizat în Palestina. Dar viața de robi, firește, nu putea să favorizeze prosperitatea economică. In curgere de mulți ani ei fuseseră muncitori în dar, neprimind nicio plată pentru munca lor, și deaceea deși erau între dânșii esceptiuni fericite de oameni, care știau să adune bogății, dar mulțimea era extrem de săracă. Acum, înainte de plecarea din țară, poporul a trebuit, așa zicând, să ia dela egipteni odată plata pentru munca lor de secole, cerând fiecare dela cunoscuții săi egipteni tot ce se părea de trebuință în pustie — haine, podoabe, vase și alte lucruri asemenea. Cu mulțimea poporului egiptean israeliții trăiseră în genere în raporturi de prietenie, deoarece aproape la fel purtau o soartă grea de robie și acela, dar ultimile evenimente constrânsese și clasele înalte să fie mai indulgente și mai bune cu israeliții și deaceea toți dădură cu plăcere lucrurile cerute de aceștia.

Sosi în fine ultima noapte fatală, ultima noapte de robie înaintea zorilor libertăței. Amintirea despre dânsa era nevoe să fie eternizată în conștiința poporului. Poporul trebui să privegheze în noaptea asta și să săvârșească obiceiul solemn al prăznuirii Paștelor, ca semn al eliberărei sale. Israeliții probabil și înainte aveau o sărbătoare anuală, ce se săvârșa primăvara. Dar acum înțeleptul legiuitor stabili o nouă sărbătoare, anume Paștele, ca semn al momentului istoric din viața poporului ce se renăștea, și porunci să o prăznuească cu astfel de ceremonii și în așa mediu, care pentru totdeauna să se imprime în amintirea poporului. Deacum dela luna Aviv trebuea să se înceapă un nou an

și în ziua a paisprezecea a lunei acesteia trebuia să se săvârșască Paștele. Fiecare casă trebuia să le săvârșască deosebi, tăind un mel și mâncându-l cu azime și cu erburi amară, așa că la un loc să se simtă și dulceața libertății și amărăciunea robiei îndurate. Toți trebuiau să-l mănânce gata de plecare — stând cu toegele în mână, cu sandalii în picioare, încinși și cu trăistele la șold, trebuia să-l mănânce, „cu grăbire" (Eș. XII, 11), cum cereau particularitățile momentului istoric al eliberărei poporului. Nimenea nu trebuea să iasă din casă, dar trebuea să fie gata, ca la primul semn să se strângă sub steagul grupelor sale pentru eșirea din țara robiei. Grozava solemnitate din noaptea aceasta și a acestui ritual se spori în urma poruncii, după care fiecare stăpân de casă trebuia „să ia un mănunchiu de isop, să-l moae în sângele melului, adunat într'un vas, și să ungă cu el pragul de sus și ușorii ușii casei. Semnele de sânge pe uși dădeau de veste, că în această noapte se va săvârși cea din urmă plagă asupra țării despotice.

Isop (capparis spinosa în 1/2 din mărimea naturală)

Și plaga s'a săvârșit. Aurora care lumină pe izraeliți cu razele libertății, lumină pentru egipteni acea grozavă nenorocire, care se deslănțuise peste ei în această noapte. Și se ridică mare plânset în tot pământul Egiptului, căci nu era casă, în care să nu fie un mort. Și chiar în palat faraon plângea pe prințul său moștenitor. Ingerul morții lovise pe toți întâi născuții egiptenilor „dela întâi născutul lui faraon, care ședea pe tronul său, până la întâiu născutul arestatului, și tot ce era întâiu născut în Egipt" (Eș. XII, 29). Cauza unei mortalități așa de mari se explică diferit din diferite puncte de vedere. Egiptenii o atribuiau în urma luptei cu păstorii cei urâți de ei [1]), iar psalmistul în psalmul său solemn o explică prin deslănțuirea neașteptată a unei grozave plăgi. „El

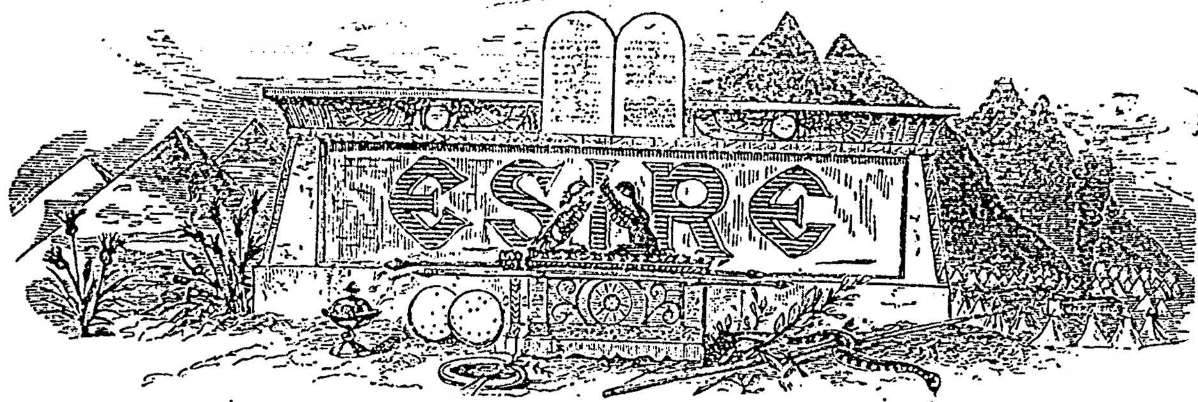
1) I. Flavie, Contr. Ap. I, 27.

n'a cruţat de moarte sufletele lor, ci a dat viaţa lor ciumei", cum se citeşte literal în textul evreesc versetul 50 din psalmul 17. Ciuma adesa urmează după hamsin sau după furtuna, care produce întunerecul descris mai sus. Mortalitatea produsă de ea este grozavă. In anul 1580 au murit în Cair de ea 50.000 în timp de opt luni. In Constantinopole în anul 1714 numărul răpiţilor de ea s'au ridicat aproape pânăla 300.000 de oameni. Chiar în Palestina ea a produs grozave pustiiri, şi odată, cum se vede din 2 Regi, cap. 24, au murit 70.000 în trei zile. In genere toate plăgile, ce au venit asupra Egiptului, s'au aflat în raport apropiat cu fenomenele naturale ale vieţii fizice ale ţării, dar caracterul miraculos al lor apare încă şi mai clar în acea însemnătate religioso-morală, care e împreunat cu ele, şi în acea neobişnuită repeziciune, cu care ele s'au succedat şi în puterea de manifestare, cu care ele s'au deslănţuit asupra Egiptului în calitate de reale pedepse moralminte motivate.

Ultima lovitură n'a mai putut-o suporta trufaşul faraon. Aflând de cumplita nenorocire, ce lovise ţara şi propria sa casă, el chiar noaptea chiemă pe Moise şi Aaron şi cu disperare le zise: „Sculaţi-vă şi eşiţi din mijlocul poporului meu. Luaţi toate şi duceţi-vă, şi mă binecuvântaţi", adaose el oarecum printre lacrămi zdrobit de durere. Acum deja şi egiptenii înseşi, cuprinşi de groază, grăbeau pe israeliţi să plece din ţară; altmintrelea, ziceau ei, „murim cu toţii" (Eş. XII, 30-33).

Şi poporul izraelit plecă la drum, adunându-se, după un plan dinainte pregătit, sub steagurile bătrânilor lor şi concentrându-se împrejurul steagului central, unde se afla sufletul întregei mişcări naţionale: conducătorul şi eliberatorul poporului - Moise.

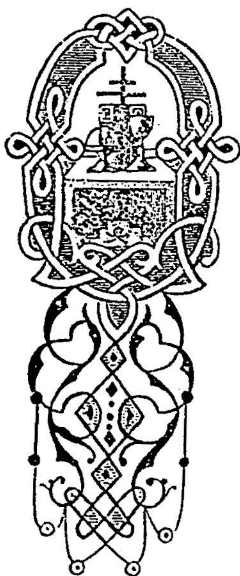

Eșirea

CAPITOLUL VI

EȘIREA ISRAELIŢILOR DIN EGIPT

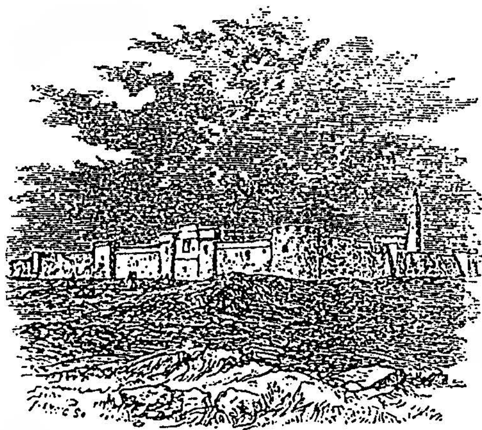

muncă uriașă, îl aștepta pe eliberatorul poporului izraelit cu care putea să se lupte numai un om de un geniu neobișnuit și cu o voinţă uriașă. Mai întâiu de toate trebuia a organiza mai mult sau mai puţin cum trebue mișcarea acestei mulţimi de peste două milioane de oameni; a separa pe cei mai sănătoși și a-i înarma pentru cazul de vreun atac vrășmășesc; a organiza laturea de aprovizionare pentru o așa mulţime de popor; a însufleţi toată această mulţime cu singură ideea de libertate, și în fine a alege așa drum al mișcării, care ar prezenta cele mai bune șanse de a pătrunde și trece peste fortăreţele de pe graniţă și a asigura atingerea cât mai neîntârziată a scopului.

Punctul de eșire a mișcării a fost Raamzes, unul din orașele fortificate, zidit prin munca de ocnaș a poporului israelit. Poporul, primind libertatea, plecă curajos la drum. El avea încă de toate din belșug și nu avea nici idee de acele privaţiuni și lipsuri, ce-l așteptau, și era însufleţit numai de ideea despre acel pământ al făgăduinţei în care curge lapte și miere, și ar fi dorit, ca să fie dus direct acolo. Această dorinţă din urmă se părea că s'a împlinit, când după un scurt popas într'o tabără de adunare, conducătorii duseră poporul direct la drumul Palestinei și, trecând în direcţia nord-est ca la 25 de chilometri, pe linia unui canal

cu apă proaspătă, ce curgea spre unul din lacurile Amara, tăbăriră în Sochot sau Succot — „corturile“, unde de bună sama era tabăra vreunui trib păstoresc. Apă era deajuns în tot drumul, dar multe femei de bună samă rămăseseră, copiii slăbiseră și se bolnăviseră, animalele slăbiseră și ele și cădeau — fenomene inevitabile într'o călătorie a unei mulțimi și încă grăbite. Afară de asta timiditatea de bună seamă se furișase în sufletul multora chiar dintre bărbații mai neîncercați, când ei fără să vrea își aduceau aminte, că înaintea lor se întindea zidul fortificat puternic și înainte de a trece dincolo de el în pustia liberă, ei trebue să dea piept cu o armată bine înarmată și disciplinată, care străjuia acest zid fortificat. Adoua zi au trebuit să poposească deja în vederea forturilor Etamului, una din întăriturile acestui zid, în unghiul răsăritean al pustiului cu același nume. La vederea strașnicelor bastioane ale forturilor frica se mări și mai mult și deși israeliții se aflau încă pe teren egiptean, dar printre ei se auzeau deja glasuri, care exprimau regrete, că au părăsit Egiptul: ar fi fost mai bine a robi acolo, decât a muri în pustie (Eș. XIV, 12).

Marele conducător însă cunoștea nu numai caracterul poporului său, ci deasemenea și acele raporturi, în care Egiptul se afla cu prinții hananei, și deaceea prevăzu toate, cum și încotro să apuce. El știa, că s'ar fi expus mai înainte de toate atacurilor din partea garnizoanei fortificațiilor depe granița egipteană; dar chiar dacă ar fi reușit să treacă peste aceste fortificații, apoi pe de altă parte n'ar fi întârziat să tăbărască asupra sa prinții hananei, care n'ar fi întârziat să se învioreze cu asemenea pradă mare. Trebuia deci evitate toate acestea. Moise, condus minunat de stâlpul de nor ziua și de stâlpul de foc noaptea, cârni în loc dela Etam spre sud și conduse poporul său paralel cu zidul la distanță de câțiva chilometri de dânsul. Mișcarea aceasta a fost extrem de grăbită, deoarece garnizoanele fortărețelor ar fi putut face un atac la orce moment potrivit, și de aceea în timpul călătoriei a trebuit să aibă mai puțină odihnă, decât ar fi trebuit. In sfârșit aproape de Marea Roșie ei ajunseră într'un loc numit Pigahirot — „locul unde crește stuful“, în fața lui Vaalțefon, cum

Etam (Actualul Aljirud)

se numea de către fenicieni culmea de munţi, ce se întindea din colo de actualul oraş Suez [1]). Acolo putură ei să-şi întindă corturile lor şi să-şi întărească puterile prin odihnă, între izvoarele cu apă bună şi minunatele păşuni. Astfel fură ocolite toate fortăreţele egiptene de pe frontieră şi pentru un timp erau în siguranţă, aflându-se pe o limbă a Mărei Roşii, nepăzită de nimenea, pe locul actualului Suez. Prin aceasta fusese evitată primejdia ciocnirii cu oştirile disciplinate ale fortăreţelor de pe frontieră. In asemenea mişcare nu se poate să nu vedem un plan adânc cugetat, în scopul de a adormi priveghe-rea garnizoanelor de pe frontieră. Inaintarea către fortăreaţa Etam şi apoi retragerea repede dela dânsa şi dispariţia în pustiu au putut face garnizoanele de pe frontieră să presupună, că Moise a părăsit intenţia de a pătrunde peste zid, a pierdut drumul şi s'a rătăcit în pustie. Dar adevărata înaintare totuşi le-a înfiorat. Santinelele dela fortăreţe au fost întărite şi armata de bună samă se pregătise sau pentru răspingerea mulţimei ce avansa, sau pentru un atac general asupra ei, dacă s'ar fi primit asemenea ordin. Ne ştiind unde se va face încercarea de a trece frontiera, garnizoanele de bună samă stăteau gata sub arme, trimiseră ştire lui faraon la Tanis, cerând întăriri şi ordine, că oarda ce înaintase a dispărut în pustiu în direcţia sud-vest; fireşte, în urma acestora faraon a putut să-şi închipue, că robii ce au fugit dela el „au rătăcit şi pustia i-a închis" (Eş. XIV, 3).

Ştirile din fortăreţele de pe frontieră trebue să fi arătat lui faraon, că Moise avea intenţiunea să scoată definitiv poporul său din Egipt, iar nu simplu pentru rămânere vremelnică în pustiu în scopul săvârşirii unor rituale şi sărbători, cum a putut el să presupună şi după toate cele ce se petrecuseră între dânsul şi Moise. „Ce am făcut noi?" — zise el acum furios către miniştrii săi. „La ce am eliberat pe israeliţi, ca să nu ne mai lucreze?" El cu o extremă neplăcere li îngăduise să meargă şi în pustie la sărbătoarea religioasă, şi-i eliberă numai pentrucă nu se putu altmintrelea. Acum însă, când se făcu cunoscut, că aceşti robi se hotărâseră să fugă cu totul din ţară, trebueau numaidecât opriţi şi împedecaţi cu orce preţ. Adevărat, ei acum erau deja destul de departe, dar el avea o cavalerie, care putea să-i ajungă. Deaceea el porunci repede să se rânduiască goana. In calitate de detaşament de avangardă trimise 600 din cele mai bune căruţe, după care porniră şi forţele principale. Arzând de dorul răzbunării pe dispreţuiţii fugari, şi pregustând oarecum plăcerea groaznicului

1) Ebers, Durch Gesem, 98.

zbor fulgerător al cavaleriei asupra izraeliţilor cuprinşi de panică, faraon plecă şi el însuşi în capul gardei anterioare. Faraonii egipteni erau iubitori pasionaţi ai cavaleriei, care era mândria şi slava lor. La toate se făceau cheltuele enorme, deoarece fiecare ostaş avea o căruţă deosebită, înhamată cu o pereche de cai roşi, puternici şi iuţi.

Intre plecarea israeliţilor şi a urmăritorilor totuşi trebue să fi trecut destul de multă vreme. La egipteni era aşa de mare respectul pentru morţi, încât până şi cele mai importante împrejurări politice nu puteau viola ceremonia rituală, care se săvârşa de faraon în cinstea fiului său moştenitor. Afară de asta şi în familiile ostaşilor deasemenea se săvârşau asemenea rituale pentru morţii primilor născuţi ai lor. După ceremonialul curţii pentru jălirea fiului lui faraon se cereau pânăla 72 de zile[1]) şi în acest timp se amânau toate celelalte treburi. Numai după trecerea a zece săptămâni după moarte mumia mortului se punea în celula gropniţei, cu ritualele necesare la aceasta, amărunţit rânduite în „Cartea morţilor". Dar dacă faraon a fost nevoit să amâne multă vreme urmărirea, apoi acum cu atât mai repede trebuia el să plece în urmărirea fugarilor. El îşi înarmă repede escadroanele sale groaznice şi carele de război alergau ca furtuna cu fugarii lor mândrii, care, după expresiunea unui vechiu papirus, „erau iuţi ca şacalii, cu ochii de foc, şi cu furia unui uragan a toate distrugător".

Soarta nenorocită a izraeliţilor se părea inevitabilă. Ei între acestea ridicându-şi tabăra, se mişcau încet spre Marea Roşie, dorind să ajungă la ea sara. Deja se auzea bătaea valurilor în malurile mării, când deodată din urmă se arătară la orizont norii de praf, care lăsau să se înţeleagă urmărirea. Groaza cuprinse pe toţi şi iarăşi se începu murmurul disperat al ticăloşiei contra conducătorului. In vederea peirei inevitabile murmurul se prefăcu în acuzări, în care răsuna sarcasmul amar al disperării. „Oare nu sunt morminte în Egipt, de ne-ai adus să murim în pustie[2]) ? — cârtea poporul. Ce-ai făcut tu cu noi, scoţindu-ne din Egipt? Nu ţi-am spus noi în Egipt, lasă-ne! E mai bine să muncim egiptenilor! Căci e mai bine să fim în robie la egipteni, decât să murim în pustie" (Eş. XIV, 11 şi 12). In această cârtire se auzea ticăloşia răutăcioasă de robi, pentru care lanţurile robiei sunt mai drăgălaşe decât libertatea, dobândită prin demnitate şi bărbă-

1) Herodot, II, 85.

2) Egiptul, cum se ştie, era vestit prin cimitirele sale, care împrejurul oraşelor, şi mai ales împrejurul Memfisului, ocupau întinderi mari de loc. Deaceea reproşul acesta era extrem de veninos şi iarăşi extrem de conglăsuitor cu caracterul vieţei vechi egiptene. Ebers, Durch Gesem, 101.

ție. Își poate închipui orcine cât de grea era situația lui Moise. Dar marele conducător, liniștit chiar și în prezența primejdiei, știu să liniștească la vreme spaima, până când ea nu se prefăcu în panică pierzătoare. „Nu vă temeți! Stați!" – zise el cu glas tunător. „Domnul are să se lupte pentru voi, iar voi fiți liniștiți" (Eșire XIV, 13 și 14). Cuvintele acestea influențară liniștitor asupra mulțimii și ea stătu să aștepte soarta sa, care fără îndoială avea să se hotărască în curând. Marea se agita furtunos înaintea lor, iar din urmă deja se ivise rândurile din fruntea urmăritorilor. Pericolul era grozav, dar Iehova auzi glasul lui Moise și porunci poporului să meargă înainte, neluând în seamă valurile zgomotoase, făgăduind că marea se va desface înaintea lor și va oferi drum larg pentru popor (Eș. XIV, 16). Și primul semn al acestei ocrotiri fu aceea, că îngerul Domnului și stâlpul de nor, care mergea înaintea taberei, acum se mutase în urma lor, ca să-i dosească de egipteni.

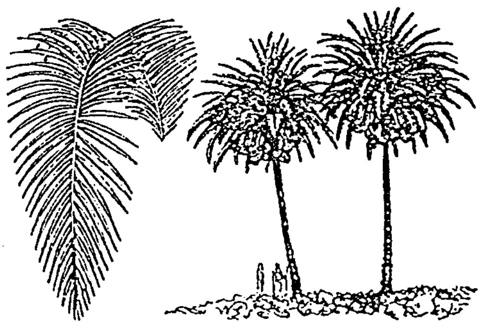
Sosi noaptea, întunecoasă și furtunoasă. După indicarea lui Dumnezeu Moise întinse toiagul său asupra mării, și un puternic vânt dela nord-est înspumă marea și așa goni apa spre sud-vest, încât fundul mărei se desgoli cu totul. „Și s'au despărțit apele; și au intrat fiii lui Israil în marea ca pe uscat; iară apele se făcură perete la stânga și la dreapta lor". Furtuna până întru atâta ținu apele în starea asta încât izraeliții, firește, grăbindu-se sub înrâurirea fricei gonitorilor, care poate numai noaptea se opreau, izbutiră să treacă de ceiaparte cu toate turmele lor. Fără îndoială aceasta a fost o noapte grozavă, cum se poate judeca după descrierea sfințitului psalmist, care cântă acest moment vrednic de amintire din istoria poporului său după un veac și mai bine:

Norii apă au vărsat,
Pâcla a slobozit trăsnete,
Și săgețile Tale au sburat.
Glasul tunetului Tău în boltă sus a răsunat;
Fulgerile lumea au luminat;
Pământul îngrozit s'a cutremurat.

Psalmul LXXVI, 17-19.

Abea izbutiseră israeliții să iasă pe malul răsăritean, și iată la malul apusean se și iviră egiptenii. Ce trebuiau să facă aceștia? Să se arunce oare deodată în vad sau să caute un drum înconjurător, ca să ajungă pe fugari pe o cale de uscat? Oamenii și caii erau obosiți de marșul forțat și noaptea era grozav de întu-

necată. Poporului izrailitenesc drumul i se arăta ziua de un stâlp de nor, iar noaptea de un stâlp de foc, care întrucâtva aminteşte un fenomen obişnuit şi astăzi în răsărit, unde înaintea oştirilor luminează focuri, ca nişte anumite signale călăuzitoare [1]). Zărind între israeliţi asemenea lumină, care a putut să se pară un asemenea semnal, faraon se hotărî să urmărească de îndată prada. Socotind că furtuna va ţinea mult apa împărţită şi văzind prada aşa de aproape, el nu ascultă prudenţa celor dinprejur, ci cu escadroanele sale se aruncă în vad, îndreptându-se către semnalele luminoase, care trebuiau să însemneze locul, unde se afla înseşi căpetenia fugarilor. Intre acestea, după descrierea lui Iosif Flavie, se deslănţui o straşnică ploae furtunoasă, cu tunete şi fulgere şi totodată cu vânt vijelios, ceeace făcu pe urmăritori şi fără să vrea să se înspăimânteze. Aceştia văzură în acelaşi timp aprinzându-se focuri în diferite locuri printre israeliţi pentru indicarea drumului la diferite grupuri, pierdură direcţiunea adevărată şi în turburare abia se dirijau pe dibuitele pe fundul mării. Dar iată, când toată oştirea se afla deja în mijlocul celor doi păreţi de valuri, vântul îşi schimbă deodată direcţia sa şi cu furia anterioară suflă dinspre marea. Stihia, reţinută multă vreme de dânsul, acum cu atât mai furioasă se prăbuşi spre ţărm şi valurile spumoase începură a acoperi vadul. A merge înainte deci deveni imposibil, dar tot aşa de imposibil era de a merge şi înapoi, pentrucă roatele se afundară şi se împotmoliră în nisip. Din pricina smunciturilor cailor turbaţi osiile se rupseră. Dar mântuirea deveni imposibilă. Vântul de sud-vest cu o furie sălbatecă sufla din văgăunile munţilor vecini şi pur şi simplu goni apa, care potopi vadul. Egiptenii se luptau acolo disperaţi. Strigătele disperate ale oamenilor ce pereau şi sforăitul cailor sperieţi, sbătându-se neputincios în ştreangurile căruţelor înfipte în nisip, prezentau, cum e uşor de închipuit, un tablou grozav, sporit prin întunerecul de nepătruns al nopţii şi de mugetul stihiei furioase. Dar lupta n'a

Arbori de finici

1) In armata lui Alexandru Macedon necontenit se întrebuinţa o făclie enormă, care era văzută de întreaga oştire şi-i arăta drumul ziua prin fumul său, iar noaptea prin lumina sa vie. In timpul expediţiunilor în genere era obiceiul a purta înaintea oştirii focul sacru pe un jertfelnic de argint. La mişcarea israiliţilor în locul acestor semnale obişnuite, înaintea lor mergea îngerul Domnului, care în chip miraculos le arăta drumul ziua şi noaptea, şi la caz de nevoe îi acoperea cu un nor nepătruns contra duşmanilor.

fost de lungă durată. Stihia birui și dimineața țărmurii erau semănați cu trupurile egiptenilor ce perise în acea noapte, printre care era poate și inseși faraon.

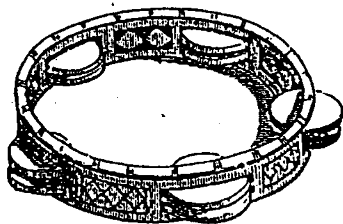
Aproape de locul acela, unde izraeliții au eșit pe malul răsăritean se întinde dela marea un șes, care merge spre oaza roditoare, cunoscută deja și astăzi sub numirea Aiun-Musa = „Izvoarele lui Moise“, la distanță ca de un sfert de ceas. Izvoarele ce izbucnesc aicea udă solul și produce o vegetațiune luxuriantă. Palmierii înalți și stufoși, salcâmii creți și tamarinii fac din această oază un ostrovaș paradisiac în mijlocul pustiului, iar cu trei mij de ani în urmă vegetația ei după toate semnele era încă și mai bogată și inseși oaza era incomparabil mai mare. Anume aicea de bună seamă și-au așezat izraeliții tabăra după miraculoasa trecere prin Marea Roșie. Minunata izbăvire din grozava primejdie îi umplu de un entuziasm nedescris. Mulțimea cea aproape fără ajutor, împovărată de femei, de copii și de animale, se afla între doi vrășmași de moarte: înainte urla marea furioasă, iar din urmă înaintau căruțele purtătoare de moarte ale lui faraon, — și deodată marea se desfăcu înaintea lor, ei trecură prin ea, și prigonitorii ce se aruncară după dânșii au fost înghițiți de valuri. Se înțelege, că ei nu putură atribui această minunată mântuire loruși; ea a fost în adevăratul înțeles miraculoasă și acum poporul se bucura plin de entusiasm, preamărind pe Domnul, și pe slăvitul lor conducător Moise. Iehova vădit este Dumnezeu mai presus și mai puternic decât toți dumnezeii. Toate inimile erau pline de cea mai înaltă recunoștință. In asemenea mari momente istorice sufletul poporului se exprimă inspirat în acea cântare de laudă, care a devenit un testament istoric al poporului și a servit de temelie pentru poezia lui religioasă și națională pentru toate veacurile următoare. „Moise și fiii lui Israil au cântat Domnului cântarea următoare, zicând:

Să cântăm Domnului, că cu slavă s'a preamărit,
Căci pe cal și pe călăreț în marea i-a aruncat.
Domnul este tăria și slava mea:
Căci El mi-a fost mântuirea mea,
El este Dumnezeul meu și-L voi preamări,
Dumnezeul părintelui meu și-L voi preaînălța!

Eșire, XV, 1-19.

Rostită după toată probabilitatea de un singur glas de pe vreo stâncă înaltă din apropierea oazei, cântarea aceasta în refrenurile sale era prinsă de tot poporul, de femeile și de copiii lui

Israil. După terminarea marei cântări istorice, se începu simpla veselie a poporului și sărbătoarea de bucurie. Mariam, vrednica soră a marilor frați eliberatori, alcătui danțuri și cu timpanul în mână însuflețea pe femei și fete la joc și la cântări. Aceasta a fost ziua cea mai fericită din istoria poporului celui ales.

Timpan

Un astfel de eveniment neobișnuit negreșit n'a putut să treacă neobservat în lumea de atuncea și tradițiile despre dânsul s'au păstrat la popoarele vecine. „Neamurile din răsăritul Mărei Roșii", zice Diodor Sicilianu, care a fost în Egipt nu cu mult înainte de Nașterea lui Hristos, „au tradiția, ce s'a transmis în cursul veacurilor, că odată tot golful în timpul unui reflux puternic s'a golit de apă". Grecul Artapan, care deasemenea a trăit nu cu mult înainte de Nașterea lui Hristos și care a scris o carte despre iudei, fragmente din care s'au păstrat la Eusebie, spune, că „sacrificatorii din Memfis de obiceiu povesteau, că Moise studiase cu îngrijire timpul refluxului și fluxului Mărei Roșii și conduse printr'însul poporul său, când fundul se golise cu totul. Dar sacrificatorii din Iliopolis istorisesc această poveste altmintrelea. Ei spun, că atuncea când regele Egiptului urmărea pe iudei, Moise lovi apa cu toiagul său și ea s'a despărțit așa că israeliții au putut să treacă ca pe uscat. Când însă s' u hotărît și egiptenii să pășească pe acest drum periculos, atunci au fost orbiți de foc din cer, marea se prăvăli asupra lor și ei cu toții au perit parte de fulgere, parte de valuri [1]).

Vestitul egiptolog Brugsch a expus o nouă teorie relativ de locul eșirei, care a stârnit un mare interes în lumea savanților [2]). El presupune, că izraeliții n'au plecat pe drumul sudic spre Suez, cum s'a descris mai sus, ci spre nord-est, în direcțiunea spre Peluzia. Baal-Țefon, după părerea lui, era templu pe muntele Casios, deja peste zidul de pe granița egipteană, în direcția Hanaanului. De oarece acest drum nu duce prin Marea Roșie, ci mult mai spre nord de ea, apoi Brugsch socoate, că în loc de „Marea Roșie" biblică trebue să citim „Marea Erbacee", care numire de obiceiu se dădea nu numai golfurilor Mărei Roșii, pline de erburi acvatice, ci mai cu samă și grozavelor și întinselor mlaștine,

1) Praeparat. IX, 27, 436.

2) Noi avem la mână traducerea engleză a acestei renumite cuvântări a lui Brugsch, rostită la congresul internațional în London la 7 sept. 1874. Vezi Underwood, The true story of Exodus, Boston 1880, cap. XII, p. 196-242.

cunoscute sub denumirea de lacurile Sirboniene, dintre Peluzia și Gesem, la malurile Mărei Mediterane. Intre aceste lacuri și Marea Mediterană încă și astăzi trece o șușiniță îngustă de pământ, care poate servi drept cale de comunicare între Egipt și Palestina, dar la vreme de furtună se acopere de valurile mării. Anume pe această cale au și fost trecuți israeliții, după părerea lui Brugsch, pe când în timpul trecerei oștirii lui faraon s'a stârnit furtună, care a început a inunda această șușiniță, din care pricină armata fu pusă în turburare, își perdu adevărata sa direcție și peri în valuri. Oricât de ingenioasă este această teorie, dar e imposibil de primit, și nu numai pentrucă se depărtează cu totul de textul biblic, ci și pentrucă cele mai nouă cercetări nu numai nu o confirmă, ci din contra constrâng să fie părăsită cu totul, cu toată autoritatea de savant a vestitului ei autor. Chestiunea e, că ultimile cercetări au dovedit totala imposibilitate a trecerei pe această șușiniță de țărm, de oarece în unele locuri ea se întrerupe cu totul. Poate că țărmul de atunci s'a schimbat, dar și în acest caz se pare puțin probabil, ca Moise să fi condus pe poporul său anume pe această cale, de oarece aicea el ar fi fost silit să se strecoare printre fortărețele Peluziei, care închid cu totul această cale.

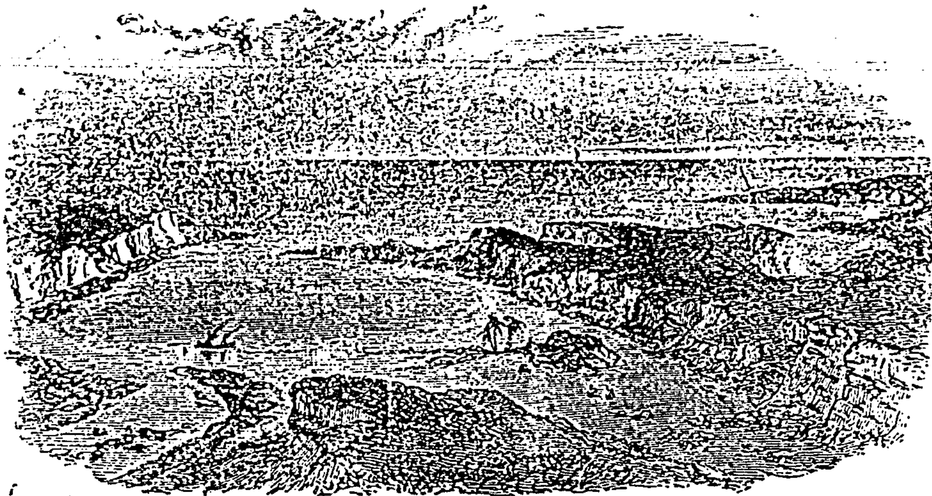
Ce se atinge de persoana lui faraon, care a perit în valuri împreună cu fruntea cavaleriei sale, apoi, în afară de nelimpezimea ce domnește în această privință, se poate crede, că acesta a fost nu altcineva, ci Totmes IV, nepotul impilatorului principal al poporului israelit. Din monumente se vede, că domnia lui a fost de scurtă durată și lipsită de slavă, ceeace concordă în totul cu datele biblice. Tăblița din labele marelui sfincs din Ghizeh și obeliscul, ce se află astăzi în Roma, iată aproape singurile monumente, ce s'au păstrat dela acest faraon. O inscripție, descoperită pe stânca de granit din fața insulei Fila pe Nil, conține în sine o trăsătură deosebită, care caracterizază pe acest faraon. După obișnuitele numiri lăudăroase și înalte titluri, atribuite lui, ea deodată se întrerupe, terminându-se cu particola mult semnificativă: dar...., care evident se referă la nenorocirile și calamitățile prin care s'a distins domnia lui [1]). Părerea, că Totmes IV a fost anume faraonul, care a perit în Marea Roșie, se confirmă încă și prin aceea, că înafară de cele mai îngrijite cercetări, până acum nu s'a găsit nici urma mormântului acestui faraon în gropnița regească din apropierea Tebei, unde sunt toți faraonii dinastiei a optsprezecea; deși gropnița succesorului său Amenofis III a fost

1) Osburn, Monum. Hist. of Egypt, II, 318.

descoperită în valea învecinată cu cimitirul altor faraoni [1]. In general istoria acestui period e peste măsură de întunecată și încurcată, ceeace e în totul firesc față cu acele grozave nenorociri, care au venit atuncea asupra țării. La înseși moștenirea tronului s'au produs oarecare schimbări misterioase, și faraonului care a perit i-a urmat la tron nu fiul lui, ci oarecare venetic, chiar nici de sânge curat egiptean. Intru aceasta iarăși nu se poate a nu vedea confirmarea uimitoare, că în timpul ultimii plăgi a perit și primul născut al lui faraon, moștenitorul legitim al tronului lui.

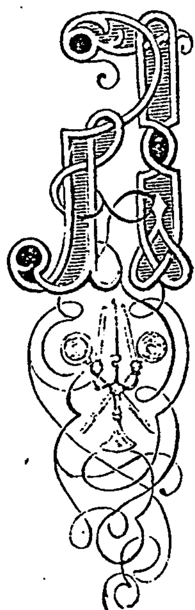
1) Wilkinson, Thebes, 122, 123.

Marea Roșie

CAPITOLUL VII

CARACTERUL MIRACULOS AL TRECEREI PRIN MAREA ROȘIE

cei necredincioși ai timpului de astăzi, ca dușmani ai orcărei minuni, negreșit s'au încercat să explice și trecerea israeliților prin Marea Roșie pe cale cu totul naturală. Ei nu contenesc a afirma, că israeliții la această trecere s'au folosit de timpul refluxului, că pe ei i-a mântuit o fericită întâmplare și le-a îngăduit astfel să scape de vrășmașii lor, pecând, din contra, fluxul, care a urmat fără de veste după trecerea lor, au îmormântat în valuri oștirea lui faraon, trimisă să-i urmărească.

Lămurirea asta nu e nouă. Ea deja, cum se vede din mărturia adusă mai sus a lui Artapan, a fost exprimată de sacrificatorii egipteni din Memfis, pentru care negreșit o așa explicare era în interesul lor. Tot ea mai târziu s'a repetat de I. Flavie, care, istorisind despre evenimente cum sunt ele expuse în Biblie, adaoge: „aceasta a putut să se săvârșească după voea lui Dumnezeu, și deasemenea[1]). și pe cale naturală", și conchide

1) I. Flavie, Antiq. II, § 16, 5. „Eu am expus toate acestea", zice el, „pe temeiul celorce am găsit în cărțile sfinte și nimenea nu poate considera pentru ceva imposibil ceeace oamenii primilor timpuri, cari au trăit în nevinovăție, au găsit drumul în marea pentru mântuirea lor, fie că aceasta s'a deschis singur dela sine, sau toate acestea s'au putut întâmpla după voea lui Dumnezeu. După multă vreme, același lucru s'a întâmplat

cu cuvintele: „creadă fiecare, cum i se pare mai bine". Asemenea interpretare a intrat cu deosebire la modă, mulţămită unui membru erudit al cunoscutei expediţii în Egipt a lui Napoleon I[1]), şi acum primită de toţi tâlcuitorii raţionalişti a istorisirii despre trecerea izraeliţilor prin Marea Roşie. Un scriitor iudeu, Salvador, în scrierea sa „Istoria lui Moise şi a poporului evreesc" expune explicarea asta în modul următor: „Golful Elamit (Ierapole) prezintă la capătul său o lăţime numai cale de o zi sau două. Fluxul, spune comisia franceză, care a cercetat Egiptul, are acolo aproape numai doi metri, dar, la vreme de furtună, când suflă vânt puternic de nord, el se ridică câteodată până la trei sau patru metri, ceeace e prea destul, ca să potopească o armată întreagă. Moise, care în timpul îndelungatei sale vieţi păstoreşte în Sinai, a studiat bine această ţară maritimă, a poruncit decusară, ca focurile, care până acum premersese poporului, să fie lăsate acum în

---

şi cu macedonenii, când ei au trecut Marea Pamfiliei sub Alexandru, cum istorisesc despre aceasta toţi istoricii, care descriu viaţa acestui împărat. Să socoată fiecare despre asta, cum i se pare mai bine". In dizertaţia sa despre „trecerea Mărei Roşii" Calmet, între altele, observă cu prilejul unei astfel de declaraţii a lui I. Flavie: „după părerea sa, ar fi tot una, fie a socoti acest eveniment ca minune, sau a o atribui unei cause naturale, sau chiar în genere a privi la dânsa cu îndoială. Un asemenea raport faţă de un fapt se poate considera drept timiditate şi slăbiciune nedemnă din partea orcărui istoric. Ceeace el spune de trecerea lui Alexandru prin Marea Pamfiliei, în fond e adevărat, dar acolo lucrurile au fost cu totul altmintrelea. Strabon istoriseşte, că acest împărat, aflându-se pe ţărmul Pamfiliei, pe o vreme rea cu greu s'a strecurat pe o văgăună de munte, izbutind să meargă în lungul ţărmului, înainte de a se face iară fluxul mărei, aşa că oştirea sa a mers toată ziua pânăla brâu prin apă. Arrien istoriseşte despre această întâmplare puţin altmintrelea. El zice, că „Alexandru, părăsind Faselita (port maritim în Licia), o parte din armata sa o trimise prin munţi la oraşul Perga pe acea cale, care era mai scurtă, dar odată cu aceasta şi cel mai neîndămânos. In acelaşi timp cealaltă parte de oştire a condus-o în lungul ţărmului, pe care nu se putea trece, dacă bătea vântul dela miazăzi. Dar din fericire pentru dânsul vântul într'o clipă se schimbă, nu fără o deosebită bunăvoinţă a zeilor, şi armata îşi săvârşi uşor drumul" (Lib. I, Expedit. Alex.). E o mare deosebire, continuă Calmet, a merge în lungul ţărmului şi anume cu o parte din armată, care în genere nu cuprindea decât abea vreo 35.000 oameni, a merge ziua, folosindu-se de reflux şi de o fericită schimbare neaşteptată a vântului, care înfrâna bătaea valurilor şi întârzia întoarcerea lor; şi pe de altă parte a străbătut prin mijlocul mării despărţită în două, cu o tabără de milioane de oameni, cu toată averea lor, cu femei, cu copii, cu turme, cu proviziile de casă, în desordinea, în care-i aruncase apropierea vrăşmaşului şi care era sporită de întunerecul nopţii". (Dissertation, p. 30).

1) Protopărintele unei asemenea interpretări, Bua-Eimè, zice: „aproape contra lui Adjeroth (sau Adjirud) spre sud-est, se forma o mălitură, care despărţea acest bazen larg (lacurile amară) de Marea Roşie, aşa că bazenul acesta acum se află la nord de marea. Inainte ca ţărmurele de nisip să se ridice până întru atâta, ca să formeze la nord golful Arabic, un lac deosebit, în acest lac trebuea să se afle măliturä de nisip, se şi putea trece în timpul refluxului. Către trecătoarea aceasta a şi condus Moise pe israeliţi. Acest renumit om, iniţiat în înţelepciunea egipteană, care a trăit multă vreme pe malurile Mărei Roşii, ştia negreşit despre putinţa de a trece pe jos prin acest loc. Moise, mulţămită întunerecului şi norilor de nisip, despre care sf. Scriptură şi vorbeşte sub numirea de „nor", ascunse mergerea sa de duşman şi se folosi de reflux, ca în fruntea izraeliţilor să treacă de celaparte de marea". Du Bois Aymé „Notice sur le sejour de

urma lor. Aceasta a făcut-o el cu acel scop, ca printr'un fum des să ascundă de egipteni mişcarea poporului său, sau ca prin vederea flacărei să le arate o parte de tabără în nemişcare, pecând ceialaltă parte, după porunca sa, în acest timp îşi urma trecerea neobservată. Curând s'a început refluxul, grăbit de un vânt puternic, şi apa la retragerea sa, prezenta un tablou, care explică evenimentele următoare mult mai satisfăcător decât explicaţiunea cu totul naturală sub alt raport a lui I. Flavie, admisă de Toma Acvinat, Grotzius şi de mulţi rabini învăţaţi. După explicaţia acestor interpreţi, israeliţii, în timpul refluxului ar fi făcut un semicerc şi ar fi eşit în acelaşi loc al malului, de unde au plecat. Ceialaltă explicaţiune, care se fundează pe particularităţile locului, e mult mai simplă. Marea Roşie în acel loc, unde s'a săvârşit trecerea, e asemenea mai curând unui canal, decât unei mări, şi acest canal la capătul său nordic se termină cu istmul de Suez. Noi ştim foarte bine, că vântul acolo dă mare contribuţie în timpul fluxului şi refluxului; ba ştim deasemenea, că fundul şi patul canalului au oarecare şuşiniţă ridicată dela un ţărm la altul, după cum unele râuri adânci în unele locuri formează trecători sau vaduri îndămânoase de trecere, care sunt cunoscute numai locuitorilor din localitate şi abaterea dela care nu e scutită de pericol. Sub înrâurirea refluxului şi a fluxului, această nisipeală câteodată, când se goleşte cu totul, când mai mult sau mai puţin se acopere cu apă. Dacă ea se goleşte, atunci apa la capătul canalului formează ceva în formă de lac, care pe de o parte avea ca hotar istmul de Suez, iar de ceialaltă înseşi nisipişul, în care caz acesta din urmă servea în acelaşi timp ca un fel de val. In asemenea împrejurări omul, care trecea pe acest drum natural, ca să treacă depe malul apusean pe cel răsăritean, la stânga, adecă spre nord, vedea un lac format vremelnic, de care am vorbit chiar acum, iar la dreapta sau spre sud vedea apele Mărei Roşii, care se înválujau furtunos şi separându-se de celelalte ape, care în realitate stăteau ca un părete. Anume această dispoziţiune uşor de înţeles, regularitatea căria se confirmă, se pare, de observaţiile făcute la faţa locului, se descrie literal în partea istorică a istoriei biblice, care trebue deosebită de imn sau de partea poetică.

Hebreux... Antiquités. Memoires", 1809, I, pag. 309. Despre faraon tot el, la pag. 311, zice: „Indată ce faraon a auzit, că evreii au trecut marea, începu urmărirea lor. Armata lui, încurajată de focul lui de răzbunare, se aruncă pe urma lor, fără să se gândească, că refluxul nu le va da timp să ajungă dincolo: refluxul a mântuit pe unii şi a înghiţit pe alţii. Trebue de avut în vedere încă şi acel vânt puternic, care sufla în acest timp, şi atunci nu va fi de mirare, că o parte de egipteni a perit în Marea Roşie"

„Marea," se spune în această parte istorică, „mulțămită vântului foarte puternic de răsărit, care bate în tot timpul nopții, a devenit uscat și apele ei s'au despărțit". Unele triburi îndată au pășit pe nisipul golit de apă, și au intrat din ce în ce mai mulți pe măsură ce nisipul desgolit de apă se lățea. Ei se mișcau înainte, având la stânga apele lacului, care stăteau ca un perete, iar la dreapta apele întregei mări, care, pe măsura depărtărei dela lac și lărgirea drumului, se retrăgeau oarecum, ca să dea trecere liberă poporului" [1]).

E cu totul adevărat, că la capătul Mărei Roșii erau două vaduri, dintre care unul se afla aproape cale de un ceas și jumătate la nord de Suez, iară altul la sud de el. De cel nordic se foloseau caravanele, ce plecau spre Meca, și până la săparea canalului de Suez acest vad era locul obișnuit pentru trecerea caravanelor. Iar din timpul deschiderei canalului locurile acestea s'au supus la schimbări, deoarece trecerea aicea se poate săvârși numai cu ajutorul unei bărci, care se întreține de „Societatea de Suez". Trecătoarea de sud se află în dreptul Suezului; ea are o direcțiune aproape spre sud-est. In această direcțiune el în timpul marelui flux se acopere cu apă pe o întindere de trei kilometri în lungime și devine de nestrăbătut. In timpul refluxului apa rămânea numai în canalul mic, în lățime de 250 metri, adâncimea căruia înaintea Suezului se ridica abea pânăla doi coți. El, prin urmare, era accesibil pentru trecere. Și înadevăr, arabii săvârșau aicea trecerea pe asini, când plecau la izvorul lui Moise. Din timpul săpării canalului, trecerea a devenit imposibilă și se face cu ajutorul unei bărci [2]).

Dacă așa anume era starea acestor localități și în acel timp, atunci noi nu vom disputa, că până la deschiderea canalului de Suez aicea era posibil din când în când a săvârși trecerea prin golf. Dar de aicea nu se poate nicidecum să conchidem, că is-

---

1) Salvador, Histoire des institutions de Moise, edit. 3, 1862, p. 52.

2) Iată în scurt rezultatul observațiilor călătorilor despre această îndoită trecere a istmului aproape de Suez. „Inainte de a fi săpat canalul de Suez in golf erau două locuri, prin care se putea trece in timpul refluxului. Unul era la oarecare depărtare de Suez, spre nord, acolo unde în cel mai îngust loc, apa ocupa un spațiu de aproape 250 metri lățime. Dar trecerea se considera, după Robinson, periculoasă, exceptând timpul refluxului, și caravanele nu se foloseau de el (Researches", I. 851). Ebers a văzut cum arabii treceau acolo pe celălalt mai in timpul refluxului (Durch Gosen, p. 531. Vezi observațiunea lui foarte interesantă". El consideră trecerea israeliților anume prin acest loc imposibilă). Anume acolo Bonaparte și suita sa în anul 1799 au fost expuși la o mare primejdie când a sosit timpul fluxului. Russegger, descriind trecerea sa, săvârșită de dânsul în 1838, spune că el a mers timp de un ceas spre nord de popasul său, și i s'a cerut un ceas ca să treacă prin golful mării, când apa mării în timpul refluxului în unele locuri era până la genunchii cămilelor (Reisen, III, 25). Tischendorf in 1846 a îndreptat pe arabii săi prin va-

raeliţii au trecut Marea Roşie cu totul în chip natural. Istorisirea biblică direct şi expresiv spune, că trecerea aceasta s'a săvârşit nu în chip obişnuit natural. Acolo noi citim urmatoarele cuvinte: „şi au mers fiii lui Israil prin mijlocul mării ca pe uscat; iar apele le erau părete (goma) la dreapta şi la stânga lor" (Eş. XIV, 22). Asemenea expresiune esclude cu totul orce idee de vad. Când se trece un râu sau un golf de marea, atunci apele nu se înalţă părete la dreapta şi la stânga [1]). Dar chiar dacă am lărgit întru câtva senzul acestei expresiuni, sau dacă am slăbit puterea ei, apoi totuşi nu se poate înlătura minunea. In realitate este extrem de imposibil, ca toată mulţimea poporului, care urma după Moise, să poată trece Marea Roşie în timpul refluxului. Timpul refluxului este de insuficientă durată pentru asemenea trecere, precum nu are destulă lărgime şi spaţiozitate nici drumul, ce se debarasa

Trecerea prin apă cu ajutorul unor burdufuri umplute cu aer (după un monument asirian)

dul de nord; în acel timp, în care el a ajuns la Aiu-Mus în barcă, arabii nicăirea n'au găsit apa nici pânăla genunchii cămilelor; o parte pe mijlocul drumului era chiar cu totul uscată (Tischendorf. Reise in Orient, I, 109). La o călătorie de mai târziu, în anul 1869, el însuşi a voit să treacă pe această cale în timpul refluxului; dar vântul neobişnuit dela sud l-a lipsit de siguranţă în putinţa acestui lucru, şi el n'a îndrăznit să se expună la pericol. Cămilele însă au trecut vadul „dar de oarece ele au pierdut drumul adevărat, de aceea au trecut cu bine numai trei din ele, iar celelalte s'au mântuit cu mare greutate înotând (Tischendorf, Ausdem Heiligen Lande, cap. 21). Celălalt vad se află la sud de Suez. In direcţia spre sud-est sunt locuri joase, care avansază departe în marea; aproape de capătul sudic de pe malul răsăritean se îndreaptă spre ele un dig de nisip, lung şi îngust. In timpul unui puternic reflux acestea devin cu totul uscat şi rămâne numai un canal îngust, care în formă de şarpe şerpueşte ca un părău. Arabii adesa, trec acest canal pe jos, când apa le ajunge numai pânăla genunchi (Robinson, Researches, I, 70-72; Bartlett, „From Egypt to Palestine" p. 175-177). Relativ de Bonaparte Duboia Aemé istoriseşte un caz remarcabil. „Noi văzurăm în al şaptelea an al republicei, cum generalul Bonaparte, la întoarcerea sa dela izvorul lui Moise, în loc să înconjoare capătul golfului, a voit să treacă prin marea pe acel vad, ce se afla la Suez şi scurta drumul cu două ceasuri. Aceasta era la începutul nopţii şi în marea începuse a se săvârşi fluxul: fluxul crescu mai repede decât se putea aştepta, şi atât generalul cât şi suita sa, se expuneau unui mare pericol. Ei însă aveau călăuze locuitori din acea localitate" (Description de l'Egypt, I, z. 311).

1) Istorisitorul, ca să evite această dificultate, leapădă pur şi simplu textul, considerându-l drept o hiperbolă poetică: „dacă vre o minte oarecare măruntă, zice el, ar fi voit să reţină această expresiune biblică, atunci s'ar fi putut răspunde, că aceasta e un mijloc cu totul poetic de exprimare pentru a se spune, că ei au trecut marea pe jos, şi de oarece ei n'au putut să se abată din drumul lor nici la dreapta nici la stânga, apoi apa de ambele părţi îi reţinea în spaţiul îngust, ca şi între doi pereţi" (Description de l'Egypt, I, 312). Dar asemenea explicare a cuvântului „perete" nu se pare destul de naturală. Interpretul pelângă aceasta uită, că acest cuvânt din cartea Eşirei nu se cuprinde în cântarea poetică, ci în povestirea istorică.

de apă. Izraeliţii erau, cum se ştie, nu mai puţini de două milioane de suflete. Numărul acesta nu e de loc exagerat şi mulţi, din contra, îl ridică până la trei milioane. Istoricul sfânt spune, că din Egipt au eşit 600.000 bărbaţi pedeştri, nenumărând copiii (Eş. XII. 37). Ca să ne facem o idee dreaptă despre acest număr al israeliţilor, trebue să ne întoarcem luarea aminte şi la aceea, că la un an după trecerea Mării Roşii producerea numărătoarei a dat 683.550 de bărbaţi, capabili de a purta armele şi 22.000 de leviţi dela o lună în sus, ne considerând la asta toate femeile, toţi copiii, toţi bătrânii în vrâstă înaintată, toţi robii şi mulţimea nenumărată de populaţiune inferioară şi egiptenii, cari s'au alăturat la israeliţi (Eş. XII, 38). Intre altele experienţa arată, că la o mie de oameni bărbaţi în vrâstă de 22 ani şi mai sus, pentru că în această etate se consideră în stare a purta armele (Eş. XXX, 14), totdeauna se dovedeşte a fi un îndoit număr de femei, bătrâni şi copii; prin urmare la 600.000 de bărbaţi în vrâstă matură trebue să presupunem 1.200.000 de femei, copii şi bătrâni; şi acest număr va fi încă şi mai mare, dacă luăm în consideraţiune, că la israeliţi era în parte în obiceiu poligamia, şi că atuncea nu era astfel de bărbat, care să nu fi fost însurat. La asta trebue adăogat leviţii, robii şi cei de alt neam, şi atuncea se va înţelege, că determinarea numărului israeliţilor la două milioane nu va fi deloc exagerat [1]). Dacă noi astfel admitem, că izraeliţii au fost două milioane, afară de turme, atunci incontestabil (cum spune un călător american, care a studiat amărunţit atât localitatea, cât şi toate raporturile referitoare la această chestiune, anume Robinson) trecerea s'a putut săvârşi numai încet. Dacă partea degajată de apă era destul de lată, ca să dea israeliţilor putinţa să meargă câte o mie de oameni în rând, pentru care se cere mai bine de jumătate kilometru, iar aceasta poate fi cea mai mare lăţime, care se poate admite în acest caz, apoi toată coloana ar fi trebuit să constea în lungime din 2000 oameni, şi după toată probabilitatea s'ar fi resfirat pe o distanţă de cel puţin doi kilometri. Prin urmare s'ar fi cerut cel puţin un ceas întreg ca să treci cu pasul în lungul acestei coloane, sau cu alte cuvinte s'ar fi cerut un ceas întreg, ca toată coloana să aibă destulă vreme să intre în marea [2]). E imposibil de presupus, ca israeliţii să fi intrat în marea până la miezul nopţii; pe celălalt mai au sosit disdedimineaţă adouazi. Dacă însă se admite, că locul trecerei prin marea a avut numai cinci-şase kilometri, ceeace,

---

1) Calmet, Dissertation sur le pasage de la mer Rouge. p. 37.
2) Robinson, Researches, 1841, Vol. I, pag. 84.

fără îndoeală, va fi prea puţin, atunci după ipoteza expusă lor li s'ar fi cerut 3-4 ceasuri, ca să săvârşească această trecere. Turmele, de care pe deasupra erau încurcaţi israeliţii, fără să mai vorbim de femei şi de copii, trebue să fi întârziat şi mai mult această trecere, numai dacă Dumnezeu nu va fi lărgit miraculos spaţiul liberat de apa golfului. Că întreg poporul israelit n'a putut trece Marea Roşie cu ajutorul vadului, asta e atât de evident, încât tâlcuitorii raţionalişti, în scopul de a susţinea părerea opusă s'au văzut nevoiţi să respingă înseşi exactitatea numerelor date de Pentateuc şi de aceea numărătoarea poporului, care se coprinde în cartea Numerelor, s'a considerat falsă [1]). Dar o asemenea negare nu poate fi admisă. Dacă noi nu avem despre numărul izraeliţilor, care au eşit din Egipt, mărturia numai într'un loc, apoi încă s'ar putea, prin o anumită tragere de păr, să considerăm acest număr o eroare a decopietorului, pe care el l-ar fi exagerat peste măsură. Dar doar acelaş număr se întâlneşte şi în alte câteva locuri. Nouă ni se dau diferite numere în diferite împrejurări; ele se controlează reciproc între dânsele, se confirmă unele pe altele şi în chip determinat dau rezultate asemănătoare: cartea Numerile ne garantează exactitatea cărţii Eşirea [2]). Numărul

1) „Unii au obiectat", zice Dubona Aemè, „că evreii au fost prea numeroşi, ca să treacă marea în acest interval de timp, prin care se desparte refluxul de flux; dar acestor mărturii ale istoricilor nu trebue crezute, deoarece ele au putut fi şoptite de mândria naţională; aicea, de exemplu, tot ceeace noi ştim despre caracterul pustiului şi despre neamurile ce locuiau într'însul, ne duc la concluzia, că un oarecare iudeu, fiind prea râvnitor pentru slava poporului său, şi-a îngăduit în capitolul I al cărţii Numerele să facă câteva shimbări, de cum, după recunoaşterea părinţilor şi soboarelor, erau ele în Pentateuc. (Nu va fi de prisos să observăm, că acest recurs la părinţi şi soboare e cu totul fals, de oarece ei niciodată n'au recunoscut niscaiva shimbări în Pentateuc). Inseşi împrejurările editărei acestei opere sunt suficiente, ca să producă îndoială, dacă nu în ce priveşte lucrurile principale, apoi cel puţin în ce priveşte amărunţimile, de oarece aici e vorba numai de exactitatea numărului. Oare noi nu ştim, cu ce uşurătate omul cult, ca şi sălbatecul, admite cea mai absurdă exagerare, dacă vorba merge despre poporul său şi despre numărul vrăşmaşilor, pe care el i-a biruit. In fine legea lui Moise în Ierusalim, ca şi în Samaria, adesa a fost strâmtorată de cultul zeilor mincinoşi; cărţile sfinte s'au pierdut şi apoi au fost găsite iară, şi poporul iudeu a trebuit adesa să reinoiască testamentul cu Dumnezeu. De aceea nu se poate să ne îndoim, că în Pentateuc au fost admise unele schimbări, şi că în deosebi erori s'au furişat în ce priveşte numărul, cu atât mai mult, că întru aceasta era interesată mândria naţională" (Description de l'Egypt, I, p. 310). Nimic, după părerea noastră, nu arată imposibilitatea negărei a caracterului miraculos a trecerei israeliţilor prin Marea Roşie mai mult, ca înseşi încurcătura explicaţiei ce am citat-o chiar acum, care se sileşte să se sprijinească pe o negare arbitrară înseşi autoritatea cărţilor sfinte, care istorisesc despre aceasta. Pelângă citaţiile cele mai inexacte, ne mărginim la observarea, că însuşi Dubona Aimè se fereşte ca să stabilească numărul israeliţilor, eşiţi din Egipt, deoarece el, ori la ce cifră s'ar fi oprit, niciodată n'ar fi reuşit să explice satisfăcător putinţa trecerei poporului întreg prin Marea Roşie cu toate turmele. Singură această observaţie ajunge, ca să doborâm toată combinaţia sa artificială.

2) Numere I, 5-46, confirmă în totul Eşirea, XII, 37, când ne înfăţişază numărarea detailată a tuturor celor capabili de purtat arma.

israeliţilor, care au trecut prin Marea Roşie, în tot cazul au fost nu mai puţin ca două milioane, şi în asemenea caz e imposibil ca asemenea mulţime împovorată încă şi de copii şi turme, să poată săvârşi trecerea aceasta prin vadul obişnuit în timpul refluxului.

Alţi interpreţi s'au cercat să se folosească, deasemenea în scopul de a lepăda minunea, prin o împrejurare, amintită în istorisirea sfântă. „Şi a întins Moise, se spune în cartea Eşirea, mâna sa asupra mării, şi a gonit Domnul marea printr'un puternic vânt de răsărit toată noaptea" (Eş. XIV, 21). Din aceste cuvinte urmează, că Dumnezeu pentru săvârşirea minunii a binevoit să se folosească de mijloace naturale; dar această împrejurare nu răpeşte deloc evenimentului caracterul lui miraculos. Acest vânt era unealta lui Dumnezeu la mântuirea poporului israelit. Despărţirea apelor mării a putut păstra caracterul minunii chiar şi în acea presupunere, că ea ar fi fost săvârşită nu fără participarea causelor naturale, care a lucrat potrivit cu natura, dar în acelaşi timp a eşit din obişnuitele sale hotară, supunându-se voinţei supreme.

In cărţile sfinte nu exista încă asemenea eveniment, care s'ar fi proslăvit mai mult decât această miraculoasă izbăvire a poporului. Acesta a fost evenimentul cel mai important din istoria iudaică şi în aceasta se cuprinde una din dovezile cele mai puternice a caracterului său supranatural. Nici chiemarea lui Avraam, nici ridicarea lui Iosif în demnitatea de ministru a lui faraon, nici prima prăznuire a paştelor, nici cucerirea Hanaanului, nici chiar darea legii prin Moise — n'au fost slăvite cu asemenea entuziasm [1]) Prorocul Isaia indică această minune, ca act, în care Dumnezeu cu deosebire şi-a arătat iubirea sa către poporul său şi în psalmi se caută mărirea acestui eveniment.

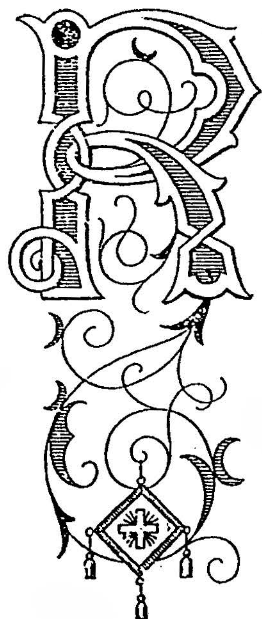
1) Eş. XV, 1—17; Ps. LXXV, 17—21; Înţelept. X,18—19; Fapt. VII, 36; Evr. XI, 29.

Pustiul dela poalele Sinaei.

CAPITOLUL VIII

IN DRUM SPRE SINAI

Râdicându-se din tabăra sa dela Aninn-Musa, poporul eliberat porni în direcția sud. La dreapta, după pânza îngustă a mării, se ridicau piscurile lanțului muntos Atac, din care el aproape pentru ultima oară mai văzu țara sa de robie și în genere Africa; la stânga se înălțau dealurile El-Raha, ramurile apusene ale pustiului înalt Tih. Moise conduse pe poporul său, probabil, pe acel drum, care și până astăzi se întrebuințază de caravanele, ce merg dela Suez și Cair la Sinai, nu pe departe de țărmul mărei pe calea aspră de cremene. Razele soarelui dogoresc aicea îngrozitor, puținele pârae ce se întâlnesc, în cea mai mare parte conțin apă amară – sarată, sau sunt seci. După descrierea călătorilor, chiar și în Martie arșița este de nesuferit [1]). Imprejur aicea totul e pustietate și fără viață, numai ici-colea sboară spe-

1) Ebers, Durch Gosen, 112. Vadi este o vale spălată de ape.

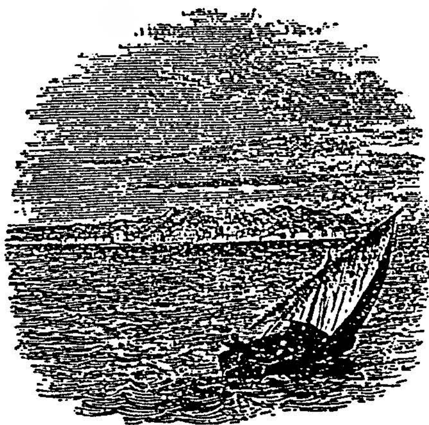
riată câte o cioară sau fuge câte o şopârlă, ba se întâlnesc în cale schelete de oase albe a vreunei cămile, căzute în drum din vreo caravană.

Cu cât înaintezi, cu atât localitatea devine mai hopuroasă şi mai muntoasă. Acesta era pustiul Sur. In curgere de trei zile poporul se mişca greu înainte, întărindu-se cu apă păstrată în burdufuri; dar aceasta din urmă, însfârşit, se isprăvi, şi chinul setei începu să cuprindă pe toţi. Aceasta fu începutul desnădăjduitor pentru noua viaţă liberă şi sta în contrast tăios cu ceeace israeliţii aşteptase, poate, după miraculoasa izbăvire de faraon. Insfârşit ei ajunseră în valea Huvar, cunoscută atunci sub numirea de merza, şi aicea au găsit apă; dar aceasta era prea sarată şi amară. Educaţia lor morală deja începuse. Iehova-i izbăvise la Marea Roşie şi voea să-i deprindă a nădăjdui în El şi în viitor. Dar aceasta a fost o lecţie grea, şi poporul iară se dădu la reproşuri strigătoare contra lui Moise. Aceasta, în adevăr, a fost o grozavă cercare a nădejdei lor în nevăzutul Conducător şi Ocrotitor. Dar ajutorul era aproape, dacă ei ar fi avut mai multă răbdare şi abnegaţiune. „Moise a strigat către Domnul şi Domnul i-a arătat un lemn, şi el l-a aruncat în apă, şi apa a devenit dulce" (Eş. XV, 20), aşa că poporul cu plăcere îşi potoli setea. In valea aceasta şi astăzi se pot vedea izvoară amară. Când Ebers văzindu-le, se îndreptă spre dânsele, ca să-şi potolească setea sa, atunci arabii care-l însoţau, îi strigară: *morra, morra,* adecă amară, amară. Şi în adevăr, cu toate că a fost amestecată cu vin, ea era imposibil de băut, deşi cămilele în caz de sete mare o beau[1]). Invăţaţii călători n'au izbutit până astăzi să descopere asemenea arbore sau plantă, care să fi înlesnit îmbunătăţirea apei. Lesseps istoriseşte, că arabii îl încredinţau, cum că ei pun în această apă amară un fel de barbaris, care creşte prin pustiu, şi apa devine bună de băut. Nu-i lipsită deasemenea de interes nici observaţia lui Palmer, că beduinii întrebuinţează cuvântul „lemn" pentru numirea a tot ceeace are însuşire de medicamente[2]). In tot cazul se ştie, că şi în alte ţări sunt plante, având însuşirile arborelui, descris în cartea Eşirei. In Peru este o plantă, numită de spanioli merva, care are însuşirea de a curăţi apa, orcât de sarată şi de rea ar fi ea. Poporul necontenit o ia cu sine la vreme de călătorie lungă, ca la vreme de nevoe să cureţe cu ea apa[3]). Astfel minunea săvârşită de Moise a putut să aibă, asemenea mul-

1) Ebers. XV, 25.
2) Palmer, Desert. of. the Exodus, t. I, p. 83.
3) Rosenmuller, Morgenland, tom. II, p. 29.

tor minuni, o bază naturală, arătând, că minunea niciodată nu este contrară naturii, ci numai întrece natura, complectând neajunsurile acestei din urmă adesa chiar cu propriile ei puteri și însușiri. Miraculos a fost aicea deja aceea, că apa a fost îmbunătățită în calitatea ei nu pentru un om sau doi, ci pentru un popor de două milioane.

Plecând deaicea mai departe spre sud, israilitenii și-au așezat tabăra lor următoare la Elim — „arbori", într'o localitate numită așa dela șaptezeci de arbori de finic, udați de douăsprezece izvoară. Localitatea aceasta se identifică cu actuala vale Garandel, care și până acum servește de popas plăcut pentru caravane, care și umplu aicea burdufurile lor cu apă proaspătă și se odihnesc sub umbra palmierilor. Oprindu-se aicea câteva zile, poporul înaintă mai departe spre valea Taidiibeh, o vale comparativ plăcută, acoperită de tamarisci, tufari și palmieri, și udată ici-colea de izvoară. Drumul aicea e deluros, vederea în toate părțile deschisă, și terenul petros, trecând din calcaros într'un nisipiș roș și galben deschis, dă un caracter extrem de suigeneris și izbitor întregei localități. Peste opt ceasuri după părăsirea văei Garandel ei au trebuit să ajungă în așa numita „Baia faraonilor", un munte calcaros în formă de piramidă, care se ridică cam la 1000 de coți. Pereții lui sunt așa de dărăpănați și de scobiți, și în genere el înfățișează o masă așa de monstruoasă și netocmită, că se părea o groaznică locuință a demonilor robiei, a acelora care în Egipt sileau poporul la zidirea tot a unor astfel de piramide monstruoase și fără scop. Intrări mari duc înlăuntrul muntelui și acolo călătorul rămâne uimit de nori întregi de aburi, ce se ridică din niște izvoară ferbinți, care izbucnesc din pământ. La arabi este o tradiție care explică numirea acestei piramide de „Baia lui faraon" prin aceea, că adecă unul din faraoni, cel mai cumplit impilator al poporului israiltean, a fost închis aicea și a perit aicea în cazanele ce ferbeau în subteranele muntelui. Localitatea asta este goală, deluroasă, grea pentru călătorie, și poporul a fost bucuros și când înainte se zări marea albastră, pe malul căria a și fost întinsă tabăra (Numer. XXXIII, 10). E greu de gâcit, pentru ce Moise a dus poporul anume pe acest drum nu tocmai drept. Dar se poate crede, că parte pentru aceea,

Marea Roșie (vedere din Suez)

ca poporul să respire aer curat de marea după arşiţa dogoritoare şi înăbuşitoare din pustie, şi deasemenea, poate, şi pentru aceea, ca să se folosească de tot ceeace putea să ofere poporului portul egiptean de aicea, ca aprovizionare cu mâncare şi lucruri, ce se puteau socoti de folos în pustie.

Drumul dela popasul delângă marea mergea la oarecare depărtare în lungul malului mării [1]. Părăsind stâncile înalte de calcar din preajma văei Taidjibeh, israeliţii intrară în şesul El-Marh, numit în cartea Eşirei pustiul Sin, care se întinde în lungul ţărmului. Aceasta este o localitate petroasă şi lipsită aproape cu totul de orice vegetaţiune; una din localităţile cele mai apăsătoare şi mai triste din toată peninsula. Chiar şi iarna arşiţa aicea este dogoritoare, iar israeliţii au străbătut-o în Aprilie. Beduinii, care de obiceiu suportă uşor arşiţa, şi ei simt aicea o deosebită greutate. Conducătorii de cămile, care de obiceiu sunt guralivi, aicea se cufundă într'o complectă tăcere şi se îndeasă în cămile, silindu-se să se folosească de puţina umbră ce le vine de la dânsele. Beduinii îşi acopăr capul cu o haină albă şi stau lungiţi într'un leagăn greu, legănându-se în aşa numitele „corăbii ale pustiului". Numai când bate vântişoru despre marea, el aduce oarecare uşurare călătorului. Işi poate oricine închipui, de ce greutăţi era însoţită călătoria aicea pentru mulţimea enormă de israeliţi, care înaintau obosiţi cu femeile, copiii, turmele de vite şi nesfârşit şir de căruţe. La greutăţile generale se mai adăuga şi aceea, că proviziile de grâu, de făină şi de mâncare de tot felul, luate din Egipt (negreşit enorme, dacă ele au ţinut aşa de mult), însfârşit începuseră a se isprăvi, cu toate complectările, făcute în timpul popasului din portul egiptean. Trecuseră deja şase săptămâni dela trecerea Mărei Roşii şi ei avusese necontenit de suportat numai greutăţi în acel pustiu, unde ei visase să găsască libertate şi uşurare. Acum nu de mult cât pe ce era să moară de sete; acum îi ameninţa foametea, şi în vederea noului pericol se uită minunea aşa de curând săvârşită înaintea lor. Contra lui Moise şi Aaron iarăşi se ridicară strigăte îndârjite, şi prin gloate începură să răsune glasuri de amare regrete, că poporul n'a rămas în robie pe malurile Nilului, unde ei şedeau lângă cazanele cu carne şi mâncau pâne până la saţiu (Eşire XVI, 2-3). Poporul grosolan şi nerecunoscător, deprins cu robia de veacuri, care se bizuia în ce priveşte hrana sa pe grija stăpânilor, nu voea să ştie, că libertatea cerea dela dânsul bărbăţie şi muncă

1) Ebers, Durch Gosen, 129.

proprie și era nedespărțită de încercări. Dar el trebuia să se convingă, că Moise, în tot cazul, l-a eliberat nu pentru ca să moară de foame în pustiu, și deaceea curând deschise pentru dânsul izvoară miraculoase de hrană. In sara aceliași zile toată localitatea dimprejurul taberei fu acoperită de mulțime nenumărată de prepelițe, iar în dimineața următoare se ivi mana pe toată întinderea din prejurul lor (Eș. XVI, 13). In peninsula Sinai nu se întâlnesc nici un fel de paseri, sburând în stoluri, deși Ebers a văzut în valea Feiran păseri singuratece. Dar prepelița nu arare ori sboară aicea în în stoluri mari în drumul lor din Africa centrală și împinse de nevoe se așază ici-colea pentru odihnă. Aceasta se întâmplă în cea mai mare parte primăvara târziu, anume când le-au și întâlnit israeliții. Ele sboară mai ales sara și totdeauna după vânt, ținându-se aproape de pământ, prezentându-se mai curând ca paseri de pământ, decât de aer, cum observă Pliniu [1]). Obosite de zbor, ele slăbesc, așa că le ucid cu bățu, le prind cu mrejile și chiar cu mâna [2]). Monumentele egiptene adesa închipuesc asemenea scene, când păsărarii cu plășile de mreje apucă stoluri întregi de prepelițe și pe loc le pregătesc pentru mâncare, uscându-le simplu la soare și sărându-le [3]). Paseri de acestea erau câteodată așa de multe, încât cu ele se sătura o colonie întreagă de isgoniți din Egipt, cărora li se tăia nasul pentru diferite crime și se izgoneau în pustie la voia soartei [4]), unde ei se și hrăneau cu prepelițe, vânându-le cu capcane jalnice de stuf. Asemenea stoluri sunt cunoscute în multe locuri ale răsăritului. Sborul lor e slab, și deaceea ele instinctiv își aleg pentru sbor cele mai inguste părți ale mării și folosesc pentru odihnă orce insulă întâlnesc în cale. Primăvara și toamna, în drumul din Africa sau îndărăt, ele se așează în insula Malta și în insulele grecești unde ele și sunt vânate cu cârdul. De aceea se înțelege, că israeliții le-au întâlnit anume în pustiul Sin. Mulțămită înaintării peninsulei Sinai, aicea Marea Roșie se ingustează și

Prepeliță

1) Nat. Hist. X, 33.
2) Furrer, Bibel. Lex. t. v. p. 626.
3) Ebers, Durch Gosen, p. 563.
4) Diodorus, I, 60.

anume de această trecătoare îngustă se şi folosesc stolurile de prepeliţe ca să sboare în Asia. Fenomenul acesta se observă şi astăzi, şi în timpul sborului de trecere al păserilor aicea se pot întâlni în totul asemenea stoluri, ca cele ce cândva au procurat israeliţilor un neaşteptat izvor de hrană în pustie.

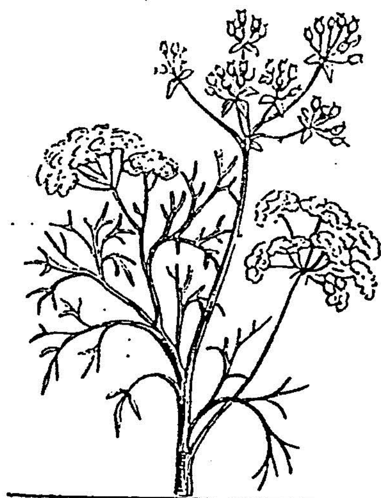

Paseri la cuşcă (de pe un monument egiptean).

Mult mai enigmatic fenomen prezintă mana. S'au făcut multe încercări de a se prezenta o explicaţie mai mult sau mai puţin verosimilă şi s'au indicat diferite fenomene naturale, care ar putea întrucâtva lămuri mijlocul acestei nutriri miraculoase a poporului; dar ele, în tot cazul, sunt insuficiente pentru explicarea deplină a faptului biblic. După teoria cea mai răspândită şi mai favorită, mana nu prezintă altă ceva, decât curgerea zaharoasă din ramurile arborelui tamarinsc, care din timpuri imemorabile se numeşte la arabi man sau mana. Din crengi, iar nu din frunze iesă (asemenea cleiului din vişin) o substanţă mieroasă, dulce, ca un sirop, care cade în picături grele, reci, care se şi adună de beduini în burdufuri de piele, parte pentru întrebuinţare proprie, în calitate de bunătăţi pe făliuţe subţiri de pâne, iar parte pentru vândut la Cairo şi monahilor din monastirea Sinaei a sf. Ecaterina. Tamarinscul e mult mai bogat în suc decât toţi ceilalţi arbori, din peninsula Sinai şi-şi păstrează verdeaţa sa chiar şi atuncea, când toate celelalte se dogoresc şi se usucă din pricina arşiţei dogoritoare din timpul verei. „Mana" lui apare din împunsăturile, făcute de insecte în coaja delicată a ramurilor în timpul primăverei. Mai puternic decât orcând apare ea după ploi, dar are nevoe de curăţire şi pregătire deosebită, ca să fie bună de întrebuinţat în mâncare. „Mana albă" se aminteşte pe monumentele egiptene în calitate de hrană vegetală [1]), şi se întrebuinţa atât pentru jertfe, cât şi în laboratorii, în calitate de substanţă medicinală, aşa că substanţa asta însamnată era cunoscută din timpuri depărtate. Beduinii încă şi astăzi spun, că ea „plouă din cer", pentru că ea cade din arbori împreună cu roua. Asemenea manei biblice, ea tot disde-

1) Durch Gosen, p. 226.

dimineaţă stecleşte pe pământ asemenea zăpezei. De oarece ca mana biblică cădea roua, apoi însamnă că tabăra israeliţilor în acest timp nu se afla într'un pustiu arid şi fără de apă, ci undeva la păşuni bune cu apă. In cantitatea de mană biblică, adunată peste trebuinţă, se încuibau vermii. Aceasta se explică prin prezenţa în mana de tamarinsc a ouălor muştelor, care învie repede şi strică mana, dacă nu o strecura repede prin o pânză. Asemenea manei biblice, ea e asemenea seminţei de cariandru, are gustul merei şi se topeşte la soare[1]). Cariandru este o mică plantă în formă de umbrelă, care are seminţe mici rotunde. Adevărat, mana de tamarinsc cade numai timp de una sau două luni, dar la asta se poate răspunde, că în istorisirea biblică nu se spune, că mana era hrana esclusivă în timpul anului întreg; ea era mai curând numai un adaus la hrană pentru israilteni, care, afară de aceasta, puteau aduna finice (Eşire, XV, 27), mâncau lapte şi carne dela turmele lor (Eş. XII, 38; XVII, 3) şi, fără îndoială, cumpărau pâne dela amaleciţi, madianiţi şi ismailiţi, cari trăiau în această localitate, după cum în urmă au dorit să cumpere pâne dela idumei (Deut. II, 6). O obiecţiune foarte esenţială contra identificărei manei biblice cu cea de tamarinsc se prezintă în aceea, că aceasta din urmă faţă cu puţinătatea vegetaţiunei în peninsula sinaită în genere ar fi fost cu totul insuficientă pentru hrana unei aşa mulţimi de popor. Negreşit, actuala stare a peninsulei nu se poate lua drept măsură a stării ei de acum cu milenii în urmă. Pe vremea lui Moise ea fără îndoială era mult mai roditoare şi mai bogată în vegetaţiune. Intr'însa pe vremea aceea trăiau numeroase triburi, care evident îşi găseau hrană; cu dânsa se purta un comerţ vioiu din partea Egiptului; exista o industrie bogată pentru exploatarea minelor şi erau oraşe întregi, rămăşiţele cărora prezintă aproape un fenomen improbabil faţă cu stârpiciunea şi nerodnicia de astăzi a peninsulei. Veacuri de nimicire necruţătoare a pădurilor au desgolit cu totul această localitate şi au lipsit-o de acele resurse, de care ea fără îndoială dispunea în timpurile lui

Cariandru

1) Eş. XVI, 14, 20, 21 şi 31. Ritter, Erdkunde, tom. VIII, sect. 1, p. 680.

Moise. Dar pelângă toate acestea, admiţând chiar o mare fertilitate a peninsulei în vremea veche, nici un cercetător conştiincios nu poate să admită în totul ideea, că singură mana de tamarinsc ar fi fost suficientă pentru hrănirea unui popor întreg. De aceea unii cercetători indică un alt fenomen remarcabil ce se observă câteodată în natură, deasemenea având asemănare cu mana biblică. In diferite ţări s'a observat căzînd din ceriu o substanţă albicioasă bună de mâncat, care acopere pământul într'o grosime de câţiva centimetrii. In anul 1824 şi 1828 ea a căzut în mare cantitate în Persia şi în Turcia asiatică. In anul 1829, în timpul războiului dintre Rusia şi Persia, în Orumia, spre sud-vest de Marea Caspică, a fost foamete mare. Intr'o zi, în timpul unui vânt puternic, toată suprafaţa pământului fu acoperită cu un strat de o substanţă, pe care poporul o numea „pâine din ceriu". Oile o mâncau cu lăcomie, şi poporul, care niciodată înainte nu o mai văzuse, începu să adune această substanţă şi, amestecându-o cu făină, începu să prepare pâne, care s'a dovedit gustoasă şi hrănitoare: Un fenomen la fel s'a observat nu odată şi în Rusia, mai ales în latura de sud a ei şi în Caucas. In anul 1865 ea a căzut în mare cantitate în pământul oştirii Donului. Poporul a fost tare mirat, văzând dimineaţa în mijlocul verei tot pământul acoperit ca de zăpadă, dar încă şi mai mult a fost mirat de aceea, că porcii mâncau lacom această substanţă. Substanţa asta s'a dovedit făinoasă, şi de oare ce în acel timp poporul era peste măsură bântuit de foame din pricina nerodirii ce se întâmplase, care se continuase câţiva ani în şir, apoi el începu să adune această substanţă ca pe o mană şi ea a servit ca un spor însemnat la hrană [1]). Acelaş fenomen a fost observat mai înainte în guvernământul Vilensc în anul 1846 şi în alte locuri. După părerea unora din cercetători, materia aceasta se formează dintr'un anumit fel de muşchiu, care creşte în mare parte prin munţii pustii şi prin stepele Asiei. El în cantităţi enorme se aşterne pe pământ, ne prinzând rădăcini într'însul, şi în timpul vântului se ridică în aer nori întregi, se îmbibă de umiditate şi, prefăcându-se într'o substanţă la vedere asemenea grindinei şi zăpezei, cade împreună cu ploaea pe pământ în acea localitate, unde a fost dus de vânt [2]). Din istorisirea biblică nu fără temeiu au conchis unii că la israeliţi au fost două feluri de mană, de oarece nu se putea să macene în râşniţă sau să bată în piuă una şi aceeaşi substanţă, care „se topea când o în-

1) Autorul acestor rânduri a văzut el singur această substanţă în formă uscată.
2) Ritter, Ertkunde, t. VIII, sec. I, p. 680.

călzea soarele" [1]). Se poate presupune deci, că la ei era un fel de mană de tamarinsc, și alta făinoasă. Dar și față de o asemenea presupunere nu se vor explica toate trăsăturile istorisirei biblice. In timpul de față în toată peninsula chiar și în cei mai buni ani nu se obține mai mult de 20 sau 25 banițe de mană de tamarinsc, așa că orcum s'ar lărgi marginile producțiunii peninsulei în timpurile vechi, mana naturală a ei ar fi insuficientă pentru mulțimea enormă a poporului israelit, de oarece pentru dânsul s'ar fi cerut cel puțin pânăla jumătate de milion de banițe pe săptămână. Mana adunată de ei era perfect hrănitoare singură de sine, pe când mana de copac servea mai curând ca dresală a mâncărei decât înseși mâncare, și de aceea cu dreptate era enumerată de vechii egipteni printre mijloacele lecuitoare. După aceea căderea ei în cantitate dublă în ziua a șasa și lipsirea ei cu totul sâmbăta arată lămurit însămnătatea ei providențială, altmintrelea ea nici n'ar fi produs asemenea mirare, de oarece mana de pom era fenomen demult bine cunoscut în Egipt, care deci nici n'ar fi trebuit păstrat pentru generațiunile următoare (Eș. XVI, 22). Pe când Moise, în amintirea miraculoasei hrăniri a poporului în pustiu, a păstrat pentru totdeauna o măsură de mană într'un vas deosebit, așezat în sanctuar.

Din pustiul Sin Moise a condus poporul său înlături dela linia mărei. Localitatea aceasta era încă și mai grozavă, și mai posomorâtă, așa că romanii trecând printr'însa în timpul expedițiunilor militare, s'au îngrozit de sălbătecia pustietăților acestor munți goi, sălbateci și stâncoși. Poporului îi fu dat să treacă când pe văgăuni înguste, când cățărându-se pe stânci, când lăsându-se în văgăuni – pe niște drumuri grozav sămănate cu pietre. Pentruce Moise conduse pe poporul său pe o astfel de cale grozavă? La asta se poate răspunde numai prin arătarea la aceea, cu ce trebuia să se întâlnească el în această cale. Nu departe și anume la Muntele Dofca (Numeri, XXXIII, 19), care se mai numea Ta-Mafna la Egipteni, se aflau vestitele mine egiptene, cari serveau de izvor principal al procu-

Muncile silnice ale israeliților

1) Numer. XV, 8; Eș. XVI, 21. Robinson, Palestine, tom. I, p. 470. Afară de asemănarea manei cu semințele de careandru, mana în Numer. XI, 8 se compară deasemenea cu bdolahul: „la înfățișare ca bdolahul". Bdolahul este o substanță smolistă, ce curge din Bdola, un soi deosebit de palmier.

rărei arămei şi a altor metale pentru Egipt. Minele acestea se lucrau prin munca silnică a condamnaţilor, care se trimiteau aici în grupe legate în lanţuri şi erau siliţi să lucreze aicea muncă silnică. Pe vremea faraonilor impilatori ele erau pline de ocnaşi şi printre aceştia negreşit era şi enorma mulţime de izraeliţi, pe care guvernul despotic îi trimitea aicea cu cârdul pentru slăbirea tânărului popor, care devenea periculos pentru stat. Istoricul egiptean Maneton spune, că faraonul Amenofis a trimis astfel la mine şi în petrării pânăla 80.000 de „leproşi“, cum fără îndoială se numeau izraeliţii, cari nu observau legile egiptene de curăţenie. Deaceea, îndreptându-se încoace, Moise a avut în vedere nu numai să se folosască de provizia egipteană şi prăzei de metale din aceste mine, dar mai ales să elibereze deacolo şi pe fraţii lor suferinzi. Mica garnizoană egipteană, care, cum se vede dintr'un monument dela dinastia a douăsprezecea, consta din nu mai mult de 700 oameni [1]), evident, n'a putut să se opună şi la apropierea poporului a trebuit să fugă, ca să se unească cu triburile arabe şi mai târziu să turbure pe poporul ce-dăduse navală.

Vânarea de strauşi şi antilope (după un monument egiptean).

Dela minele egiptene poporul plecă pe valea Mocatteb, care e cunoscută prin mulţimea inscripţiilor misterioase pe stânci şi prin tablourile pribegirii unui trib oarecare. Aicea în trăsături grosolane se reprezintă cămile încărcate şi fără încărcătură, cai cu călăreţi şi fără, stele şi cruci, corăbii, peşti şi chiar astfel de scene vânătoreşti ca alergarea copoilor după antilope. Inscripţiile acestea au provocat multe încercări pentru explicarea lor. Deja în veacul al şaselea Cosma Indicoplevst vorbea de ele ca de nişte monumente ale izrailiţilor, cari au trecut pe acolo din Egipt şi le prezenta ca dovadă a veracităţii istoriei biblice. Dar cercetările cele mai nouă au arătat, că asemenea închipuiri sunt multe în toată peninsula şi ele îşi datoresc existenţa diferitelor triburi, care au locuit aicea în diferite timpuri şi negreşit în parte şi israiliţilor. Unele inscripţii se referă deja la timpurile de mai târziu şi sunt inscripţii, care arată vădit origina creştină [2]).

O tabără mare a fost apoi la Refidim Localitatea asta se

1) Lepsius, Denkmäler, t. II, p. 137.
2) Ebers, Durch Gosen pag. 165-179.

identifică cu valea Feiran sau cu împrejurimele ei. Aicea iară s'a stârnit murmur din pricina lipsei de apă, și Moise lovind o stâncă, a scos-o în chip miraculos din piatră. In una din văile învecinate arabii arată chiar acea stâncă, din care Moise în chip miraculos a scos apă (Eș. XVII, 6, 7). Ea este împresurată de movile de pietre mărunte, cu care stă în legătură următoarea povestire: Când copiii israiliți, se așezaseră la izvorul miraculos, potolindu-și setea, iar după aceasta se distrau aruncând pietre în stâncă. De aicea s'a format obiceiul să facă același lucru și mai târziu, și arabii îl păstrează și până astăzi în amintirea minunii [1]). Spre sud-est de muntele Djebel-Musa (Muntele lui Moise) se află stânca, care deasemenea se socoate ca loc al minunii. Intr'însa se observă câteva scobituri, care după tradiție erau pline de apă. Arabii vecini cinstesc mult această stâncă și în scobiturile acestea pun iarbă în amintirea lui Moise, după cum ei pun iarbă pe mormintele sfinților lor, pentrucă aceasta se consideră cel mai bun prinos pentru dânșii. Nu-i fără interes să amintim cu acest prilej descrierea unui geolog a unui izvor din muntele Horib, care amintește tare mult faptul biblic. S'a găsit acolo un izvor, care izbucnește miraculos din stâncă, și încă dintr'o deschizătură pare că anume făcută. In tot peretele muntelui nu se vede nici urmă de apă, ca să se poată presupune un izvor ascuns în stâncă. Izvorul acesta par'c'ar fi artificial săpat de mâna omenească, ceiace și fără să vrei amintește geologului, cunoscător al Bibliei, despre Moise, acel mare cunoscător al munților și al oamenilor, care a lovit cu toiagul său stânca și din ea a curs apă [2]).

Dar izrailiții nu aveau de luptat numai cu greutatea drumului și cu neajunsurile naturii, ci și cu triburile dușmane. Când ei se aflau încă la Rafidim, în valea Feiran, locuitorii oazei din apropiere intenționau să li se împotrivească. Acesta era un trib beduin, cunoscut sub numele de amaleciți, cel mai puternic trib din peninsula Sinai pe vremea aceea. Pe timpul ernei ei de obiceiu trăiau în părțile de sud ale peninsulei, iar vara se strămutau la nord, anume în împrejurimile văii Feiran, unde se aflau pășuni bune pentru turmele lor. Pentru ei era o nevoe de viață și de moarte a alunga deacolo pe poporul ce năvălise pe neașteptate și amenința să le răpească pășunile. Fiind din vechime tributarii faraonilor, ei acum se unise cu garnizoana egipteană, ce se retrăsese dela minile Dofca, și împreună loviră pe venetici. Timpul și locul

1) Palmer, Wilderness of the Exodus pag. 159.
2) Jraas, Aus dem Orient, 1867, p. 23.

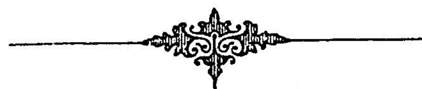
ales era foarte reuşit pentru dânşii. Poporul israelit era peste mă-sură de slăbit şi obosit de greutăţile drumului şi de neajunsuri, chiar foarte demoralizat de murmure şi de neplăceri contra con-ducătorului său, care cu puţin înainte fusese ameninţat să fie ucis cu petre (Eş. XVII, 11). Localitatea era strânsă între stâncile de granit, care îngreuiau mai mult sau mai puţin acţiunea militară, şi arşiţa dogorea îngrozitor. Clipa era critică. Adevărat, israiliţii erau incomparabil mai mulţi decât vrăjmaşii lor, dar înseşi numărul lor mare, cu copiii, cu femeile lor şi cu turmele lor, era slăbiciunea lor principală, pentrucă mai curând se putea ivi panică în popor. Moise cumpăni repede toate împrejurările acestea, şi cu experienţa unui genial comandant, care nu odată condusese regimentele egip-tene la victorie, imediat luă toate măsurile trebuitoare pentru pre-venirea primejdiei. El dispuse să lase toată povoara cu femeile şi copii în urmă, iar din triburi alese pe cei mai capabili şi mai vi-teji luptători, care trebuia să se măsoare cu amaleciţii. Oastea fu dată sub comanda lui Iisus Navi, atuncea încă tânăr, numele că-ruia aicea pentru prima oară apare în cronicile istorice. Unindu-se triburile mărunte şi mai prietenoase sieşi, care căutau la rândul lor alianţa cu israiliţii contra amaleciţilor impilători, şi anume cu cheneii şi madianiţii, israiliţii pricinuiră aşa înfrângere vrăşmaşilor lor, încât acestea deja niciodată nu i-a mai turburat în tot timpul pribegiei lor prin peninsula sinaită. In timpul bătăliei Moise stătea pe munte, privind mersul luptei şi încurajând pe ostaşii săi prin ridicarea mânilor, închipuind semnul Crucii şi arătând acţiune mi-raculos încurăjătoare pentru ei (Eş. XVII, 8-16). Pe locul biruinţei Moise ridică un jertfelnic sub numirea de Iehova Nissi (adecă Domnul este steagul meu), şi primi făgăduinţa despre nimicirea totală a amaleciţilor pentru vicleanul lor atac asupra poporului israilit, ceeace s'a şi împlinit în urmă.

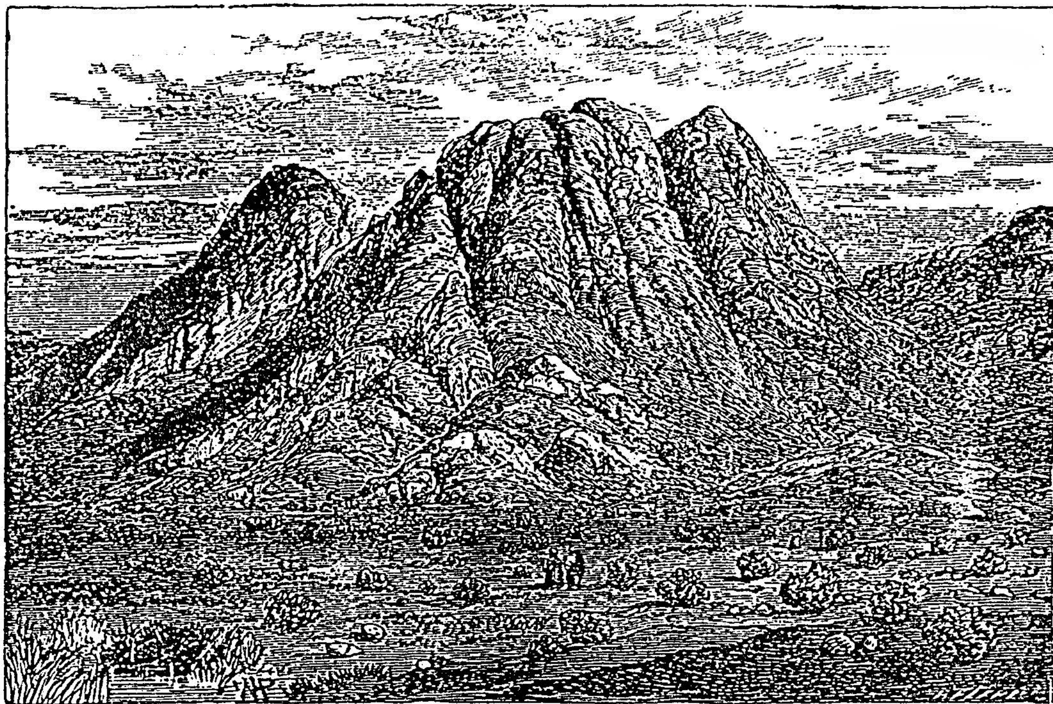
Curând după înfrângerea amaleciţilor, Moise a fost bucurat de o întâlnire plăcută, care a trebuit să-l încurajeze în greutăţile grozave şi în necazuri. Plecând în Egipt, el trimesese pe soţia sa Sepfora cu cei doi copii la socrul său Iotor, pentru siguranţă. Acum, când el era iară aproape de muntele sfânt, lui ii veni fe-ricirea să-şi vadă din nou mica sa familie, adusă la dânsul de socrul său. Intâlnirea cu Iotor se făcu curat după obiceiul oriental. Aflând de apropierea sa, Moise ii eşi întru întâmpinare, se plecă înaintea lui în genunchi, atinse pământul cu capul, ii sărută întâiu mâna, şi după aceea ridicându-se, il sărută pe amândoi obrajii şi salutându-se unul pe altul după toate regulele celei mai alese politeţe orientale, ei se duseră în cort. Acolo Moise ii povesti

toate evenimentele, care au însoţit izbăvirea poporului şi toate greutăţile, ce au întimpinat în cale. S'a adus apoi ardere de tot de mulţămită lui Dumnezeu, s'a făcut ospăţ, la care în prezenţa lui Aaron şi a bătrânilor fu încheeat legământ de alianţă formală între izraeliţi şi madianiţi, legându-se ambele popoară să nu rupă în tot cursul istoriei următoare legăturile de prietenie (Eş. XVIII, 1-12).

Petrecerea lui Iotor în tabăra izraelită a fost însemnată prin o însemnată prefacere în organizarea socială a poporului. Până acum poporul nu avusese deloc organizată laturea judecătorească în ce priveşte cercetarea causelor ce se ridicau şi procesele. Cu toate pricinile se adresau direct la Moise, care din această pricină trebuia de dimineaţă până sara să se ocupe cu cercetarea nesfârşitelor procese şi pricini. Asemenea ordine de lucruri erau extrem de obositoare pentru conducător şi neîndemânatec pentru popor. Ochiul experient al lui Iotor văzu imediat starea nenormală a unei asemenea situaţiuni şi propuse lui Moise o aşa organizare a laturii judecătoreşti, ca pânăla dânsul să ajungă numai chestiile cele mai importante. El a trebuit să împartă tot poporul în părţi deosebite, şi peste fiecare parte puse o căpetenie, la care să se şi adreseze fiecare parte pentru cercetarea causelor, ce se iveau într'însa. Astfel se ivi acea sistemă solidă de căpetenii ale poporului, care a conlucrat aşa de mult la viaţa regulată socială. Au fost alese căpetenii peste o mie, peste o sută, peste cincizeci şi peste zece, care şi conduceau treburile părţilor lor. Numai causele mari se prezentau la judecată şi deslegarea lui Moise, care astfel scutit de lucrurile mărunte, putea să se consacre în totul intereselor superioare ale vieţii poporului (Eş. XVIII, 13-26).

După intoarcerea lui Iotor la tribul său poporul israelit plecă mai departe. In depărtare se zăreau deja înălţimele mareţe ale muntelui Sinai, unde trebuia să se săvârşească marele eveniment, important nu numai pentru poporul israilit, ci şi pentru toată omenirea, şi anume darea vestitei şi dumnezeeştei legiuiri din Sinai. Anume către aceste înălţimi şi conducea acum Moise poporul eliberat de dânsul.

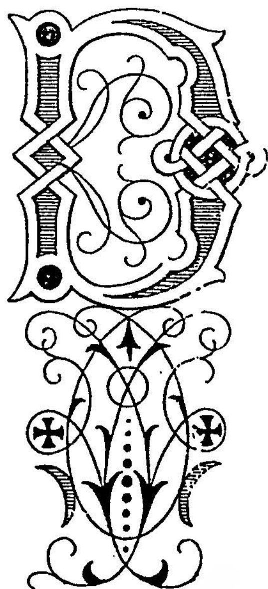

Muntele Ras-Safsafeh (Sinaia Biblic)

CAPITOLUL IX.

LA MUNTELE SINAI

ela golful de Suez, unde israiliţii au trecut prin Marea Roşie, pânăla Sinai sunt de toţi numai cam 250 de chilometri, socotind toate şerpuirile şi cotiturile drumului; dar abea în luna a treia după eşirea din Egipt au putut ei să-şi întindă, în sfârşit, corturile lor sub umbra muntelui sfânt.

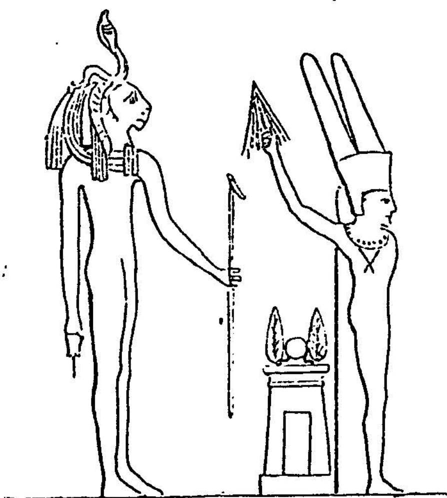
Sub numele de Sinai se înţelege propriu o întreagă grupă de munţi, culmile deosebite ale cărora poartă diferite numiri, şi determinarea, care anume din ele a fost muntele legiuirii, alcătueşte o chestiune grea pentru ştiinţă. Cea mai măreaţă din ele este muntele Serbal, şi mulţi cercetători, printre care şi Ebers, înclină să recunoască pe acesta drept muntele, pe care s'a dat legea[1]). Dar contra acestei păreri se opun obiecţiuni

1) Ebers, Durch Gosen, p. 207.

serioase şi anume, că înaintea lui nu se află un astfel de şes, pe care să se fi aşezat poporul în tabără. De aceea în timpul din urmă majoritatea cercetătorilor încep a înclina în favoarea acelui munte, care se numeşte Ras-Safsafeh. El este aproape tot aşa de măreţ, ca şi Serbal, dar cu acea deosebire, că înaintea lui se întinde o vastă câmpie, numită Er-Raha („Tămâia"), pe care s'a putut aşeza poporul, şi apoi particularităţile acestui munte corespund datelor istorisirei biblice mai bine. Din şesul El-Raha se deschide o privelişte măreaţă, mai bună decât care ar fi fost greu de ales pentru marele eveniment al renaşterei morale a poporului. In faţa taberei se înălţa într'o măreţie groaznică muntele sfânt, ale cărui stânci de granit sub formă de piscuri se ridicau spre ceruri şi din şes se prezentau ca un altar uriaş, asemenea tronului inaccesibil al Celui Preaînalt, glasul Căruia putea să se poarte departe pe toată câmpia, ce se întindea jos. La poalele lui se întinde un dig de mâlitură, care răspundea numai bine acelei „linii", ce trebuia să împedece poporul „de a se atinge de poala muntelui", şi însuş poala era aşa de poncişă, încât de dânsa în adevăr se putea atinge ca de un părete. Câmpia e închisă şi strânsă între munţi din toate părţile, dintr'o parte are o eşire mare, pe care poporul, ne putând suferi groaznicele fenomene de pe munte, „se putea retrage şi sta departe". O mică înălţare la intrarea în câmpie poartă numele lui Aaron şi, după tradiţie, acesta e tocmai acel loc, de unde Aaron a privit la sărbătoarea în cinstea viţelului de aur. Spre vârful muntelui duce o potecă şi aceasta are o particularitate, care răspunde deaproape istorisirei biblice, pe care Moise, pogorându-se din munte, a auzit strigătele din tabără, dar nu vedea tabăra înseşi şi ceeace se petrecea într'însa (Eş. XXXII, 17, 18). „Tot celce se pogoară din acest munte pe cărarea, ce duce dela el la câmpie, spune un cercetător, poate auzi sunetele, ce răsună în câmpia tăcută, dar înseşi câmpia nu o vede, până nu se pogoară cu totul din munte, cum s'a petrecut aceasta şi cu Moise. După aceea prin apropiere se află şi un izvor, care anume a putut fi acel „pârâu, în care a fost spulberat acel viţel, prefăcut în praf" (Deut. IX, 21). Infine, şesul însuşi, fiind locul de poposire al poporului în curgere de aproape un an întreg, abundă în apă şi păşuni, care în văile vecine se disting prin o mare bogăţie. Anume aicea Moise, pentru care era cunoscută aicea fiecare cărare şi fiecare izvor, a condus pe poporul său. In popor localitatea asta trebue să fi stârnit cu atât mai mare evlavie, că această grupă de munţi de demult se considera sfântă, şi în timpul de faţă aproape de dânsa se

săvârşesc sărbători anuale de arabii din localitate, care păstrează tradiţia unei adânci vechimi.

Aşezându-se cu tabăra în acest şes, israiliţii, după inspiraţia lui Moise, trebuiau să se pregătească pentru marele eveniment, adecă pentru renaşterea în calitate de popor liber, sfânt şi de sine stătător. Iehova i-a izbăvit din robie, a avut grijă deosebită de dânşii în pustiu, „i-a purtat oarecum ca pe nişte aripi de vultur şi i-a adus la Sine, în sanctuarul său, ca să-i sfinţască şi pe ei şi să-i facă „poporul ales" al Său, „împărăţie preoţască şi popor sfânt", deosebit purtător al dreptăţii dumnezeeşti în lume. Prin sfinţire şi înfrânare severă israiltenii trebuiau să se facă vrednici şi capabili să primească acel aşezământ, pe care Iehova voia să-l încheie cu dânşii. Cu atenţiunea încordată şi cu inima tremurândă aştepta poporul acest eveniment. Insfârşit, în dimineaţa zilei a treia nor des acoperi vârful muntelui; fulgerul scântei, străbătând tot muntele şi prefăcându-l într'o sobă cuprinsă de flăcări, bubuiră loviturile de trăsnet, răsunând din stâncă în stâncă, şi repetându-se în mii de ecouri. Se părea că toată natura şi-a eşit din cursul său normal şi aştepta ceva măreţ. „Şi se cutremura tot poporul", şi cu inima strânsă privea la priveliştea măreaţă şi groaznică. Dar orcât de măreaţă era înseşi priveliştea, încă şi mai măreaţă era slava, care între bubuiturile de tunete şi a fulgerelor de pe munte, unde se îndepărtase Moise, ajungeau pânăla auzul poporului. Cuvintele acestea erau simple şi generale, dar pline de aşa importanţă profundă, încât se aşternură în temelia orcărei moralităţi şi a oricărei legislaţiuni. Acesta fu vestitul Decalog, acele zece porunci, din care în fiecare se descoperea adevărul cel veşnic.

Idoli egipteni
(din muzeul Britanic).

In prima din ele se descoperea poporului Iehova, ca Dumnezeu, conducerea miraculoasă a Căruia israiltenii o cunoşteau deja şi puternicia căruia fusese manifestată pentru toţi : acesta-i El, care-i scosese din Egipt, le deschisese drum prin marea şi doborâse puterea lui faraon şi a oştirii lui. El nu-i o simplă invenţiune a imaginaţiunii, nu-i un simplu simbol al puterilor naturii, asemenea idolilor egipteni; nu este o simplă abstracţie, asemenea zeilor Nilului, incapabili de a simpatiza pe om sau a se pogorî cu dragoste la

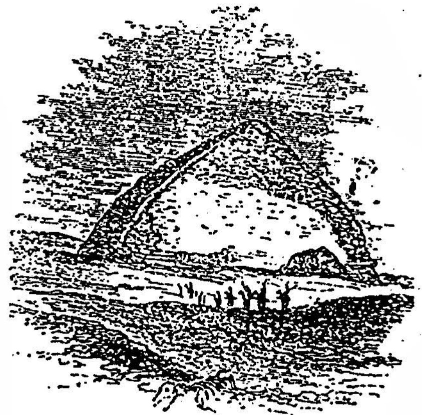
nevoile lui, la nevoile minții și inimii. Nu? El a dovedit deja drept ce ajutor puternic a fost tuturor acelora, care se bizue pe El. El era și acum cu dânșii și grăia ca ei în limbă omenească. Dar fiind așa de aproape de dânșii și milostiv, fiind singurul Dumnezeu viu, cu toate însușirile unei ființe personale, El totuși e nevăzut și nu este asemenea lui nici o asămănare nici în cer, nici pe pământ. In contrast cu idololatria egipteană, cu care s'au deprins și israeliții, această definițiune este exprimată (în porunca a doua) cu o deosebită expresivitate. Poporul nu trebue să-L închipuiască nici printr'un idol, nici în chip de corp ceresc, cum erau cea mai mare parte în lumea păgână, nici în chip de animal, ca în Egipt, nici în forma de pește, cum era în Palestina și Asiria. Numele Iehova e așa de sfânt, încât nu se cuvine a-l rosti în deșert, și cu atât mai mult nu trebue să se dea vreunui idol deșert sau vreunui zeu păgân[1]), pentrucă în comparație cu El toți ceilalți zei sunt o nimica toată (a treia poruncă). Păzirea sâmbetei prin încetarea orcărei lucru în ziua a șaptea era un obiceiu vechiu, care-și trăgea începutul dela Adam. Acum însă el fu întărit prin putere legislativă, ca o întărire necesară a simțului religios, ca o periodică restabilire a puterilor și ca procurarea odihnei necesare pentru om și pentru animale (a patra poruncă). Cinstirea părinților de demult se considera deasemenea ca o datorie morală a copiilor; dar acest sentiment natural nu avea o sancțiune înaltă legală și de aceea la majoritatea popoarelor predomina o barbarie strigătoare la ceriu. La unele popoară ale vechimei era obiceiul de a da la moarte pe părinții lor prea bătrâni sau a-i lăsa fără ajutor[2]). Printre vechile popoară mama în genere ocupa o situație inferioară și după moartea bărbatului ei ajungea în situație de supusă la fiul ei cel mai mare. Acum însă se porunci, că fiul, chiar devenind cap al familiei, trebue deasemenea să cinstească pe mama sa, cum a cinstit pe tata (porunca a cincea). Viața omenească se prețuia puțin în vechime, acum însă se porunci: „să nu ucizi". Omul este făcut după chipul lui Dumnezeu și deaceea viața lui trebue să fie sacră (porunca a șasa). Lumea veche se îneca în pofte; toată viața ei se otrăvea cu otrava poftelor dobitocești, și însuși zeii se închipuiau deoparte de a fi exemple de curățenie. Acum glasul din Sinai porunci: „să nu faci desfrânare", (porunca a șaptea). Proprietatea s'a proclamat sfântă și tâlhăria s'a pecetluit și s'a înfierat ca crimă (porunca a opta), precum și mărturia mincinoasă

1) Graetz, Geschichte der Iuden, I, 38.

2) Darvin istorisește, că locuitori din țara de Foc și astăzi procedează așa. Naturalist 's voiage pag. 214.

(porunca a noua). Dar legea cea nouă nu numai că condamnă lucrul extern rău, ci ea pătrunse mai adânc și osândi chiar și gândul rău, poruncind „să nu dorești" nimic ce e protivnic legilor fundamentale morale (porunca a zecea).

Ce însemna în comparație cu acest moment toată istoria de multe veacuri a indienilor, a egiptenilor sau a altor popoară, cu toată înțelepciunea și cu zidirile uriașe ale templelor, piramidelor și a coloșilor? Legiuirea din Sinai în principiile ei fundamentale se dăduse pentru toate veacurile următoare. Ea puse temeliile adevăratei moralități și a demnității omenești în lume. Aceasta fu renașterea unui popor, deosebit de toate cele ce existase până atunci în istorie. Adevărurile simple, dar profunde și veșnice despre Dumnezeul cel adevărat și personal, despre respectul către părinți, despre curățenie, despre sfințenia vieței omenești și a proprietății, despre curățenia conștiinței; toate aceste adevăruri au fost descoperite sau întărite în Sinai spre moștenire tuturor veacurilor următoare. In vechime, negreșit, au fost raze de ale învățăturii morale superioare, dară ele de obiceiu erau moștenirea numai a câtorva puține minți superioare și niciodată n'au atins masa poporului, pentrucă se propoveduiau numai în formă de teze abstracte, puțin accesibile și nu aveau sancțiunea divină. Decalogul însă a fost proclamat de însuși Dumnezeu și cu o astfel de măreție invincibilă, și cu așa simplitate uimitoare, încât adevărurile vestite într'însul imediat au devenit moștenirea întregului popor, care trebuia să le împrăștie în omenirea întreagă. Luată în total legislația din Sinai, după principiile ei, se prezintă extraordinară și miraculoasă în istoria omenirii. Ea nu numai statornicește adevăratele priviri asupra Divinității și asupra raporturilor omului cu El, ci și raporturile reciproce ale oamenilor le așează pe temelii sociale cu totul nouă. Până atuncea existau în această privință numai astfel de legi, în care împilatorul impunea jugul asupra supușilor; cel tare și bogat apăsa pe cel slab și sărac. Acum pentru prima oară au fost proclamate legile egalității obștești. Iehova a eliberat pe toți israeliții din robia Egiptului, pe toți i-a făcut liberi, și de aceea între dânșii, toți trebue să fie egali unul cu altul. Legiuirea asta în principiile ei generale prezintă

Piramida Dașur în Egipt.

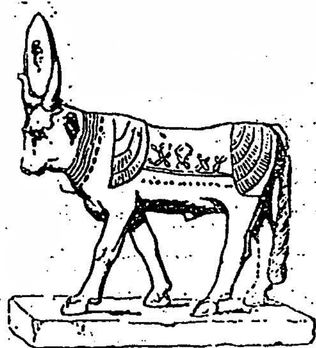
norma adevăratei desvoltări omeneşti, singura care putea aduce omenirea la realizarea înaltei sale chiemări şi pânăla care nu s'a ridicat înţelepciunea legiuitoare a nici unuia din înţelepţii lumii vechi. Această idee dovedeşte cea mai limpede acel fenomen remarcabil, că şi în timpurile cele mai nouă înţelepciunea legiuitoare sau ştiinţa socialistă în desvoltarea sa treptată pe terenul independent, pe terenul cercetării ştiinţifice, în rezultatele ei cele mai bune ne prezintă nu altăceva, ci numai o apropiere de principiile legiuirii din Sinai. Această ştiinţă, uimitoare după programul său extern, ca şi cum ar fi prelucrat nişte adevăruri necunoscute până atunci, care lămuresc esenţa şi prinurmare şi norma raporturilor de stat şi sociale, de fapt este numai o lămurire şi aplicare la nişte noui condiţiuni date a vechilor principii ale legiuirii din Sinai. Aicea şi fără să vrei se prezintă un alt eveniment paralel în sfera ştiinţelor naturale. Orcât de departe s'ar părea că au mers ele în desvoltarea lor dela vechea legislaţie, abea născută şi deci fireşte slabă, în ştiinţele naturale, orcât de geniale sunt descoperirile, făcute de ele în domeniul naturii: toate aceste descoperiri totuşi nu sunt altă ceva, decât explicarea şi confirmarea Cosmogoniei biblice, care prezintă în forma simplă şi concisă, adevărul suprem al cunoştinţelor naturale ştiinţifice. Acest fapt e recunoscut şi n'are nevoe de dovezi. Acelaşi fenomen însemnat are loc şi în raport cu ştiinţa civilo-socială, care deasemenea îşi găseşte adevărul său suprem în principiile de stat şi sociale, prelucrate în urmă de Moise pe temeiul datelor legislaţiei din Sinai. Toate cele mai bune date spre care tinde sociologia modernă şi pe care ea le socoate cele mai bune roade ale ei: toate sunt coprinse în principiile acestei legislaţiuni şi în majoritatea cazurilor s'au realizat în practică de stat şi în viaţa socială, întemeiate în urmă pe aceste principii ale statului lui Moise [1]). Ca această legislaţiune să nu se şteargă din amintirea poporului şi necontenit să fie înaintea ochilor lui, principiile de bază ale ei şi anume Decalogul au fost sepate pe două table de piatră sau pe două lespezi, care trebuiau să fie păstrate în sicriul aşezământului, care trebuia să devie sfinţenia cea mai mare a poporului.

Dar totuşi trecând puţin după încheerea aşezământului cu Iehova se petrecu un eveniment, care arătă, cât e de greu să se nască deodată un popor şi a-l ridica pe treaptă superioară a contemplaţiunei religioase. Petrecerea îndelungată în o aşa ţară idolo-

1. Desvoltarea amăruntită a acestor idei, vezi-le în scrierea lui A. Lopuhin „Legislaţia lui Moise. Studiu despre legile familiare, sociale-economice şi de stat ale lui Moise, cu adaosul tratatului Judecăţii asupra lui Isus Hristos" Sanctpetersburg. anul 1882.

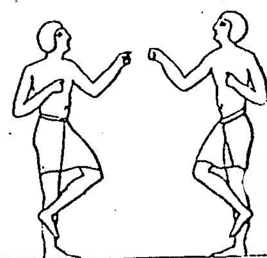
latră ca Egiptul, avu ae urmare inevitabilă a sa aceea, că israiliţii cedară întrucâtva, influenţii cultului idololatru. Şi nu numai în Egipt, ci şi în imprejurimile lui, unde trăiau diferite popoară străini de origină semitică, israiliţii necontenit văzuseră idololatria cea mai grosolană, unde divinitatea necontenit se prezenta şi se diviniza sub simboluri văzute, în formă de animale şi de bolovani, şi există nu puţine indicaţiuni, că israiliţii înseşi câteodată luase parte la slujirea acestui cult. Când eliberatorul poporului îi vesti înalta idee a monoteismului şi îl chiemă ca deacum să recunoască numai pe Iehova, singurul Dumnezeu viu şi personal, atunci, cu toată credinţa tradiţională a părinţilor, ce se înrădăcinase în conştiinţa sa, lui i-a fost greu să se înalţe deodată la înălţimea unei astfel de privire religioasă abstractă. Istoria următoare a trebuit treptat să desvolte conştiinţa lui religioasă, şi acele mari evenimente, cărora el fusese până acum martor, ca miraculoasa eliberare din mânile puternicului faraon, miraculoasa conducere şi hrănirea în pustiu şi însfârşit măreaţa dare a legii: toate au trebuit să deprindă poporul cu credinţa în nevăzutul Dumnezeu, care nu avea nevoe de nici un fel de simboluri văzute pentru manifestarea raporturilor sale cu oamenii. Pentru a pune hotar mai puternic între idololatrie şi adevărata religie, porunca a doua cu o expresivitate deosebită opreşte de a alerga la niscaiva chipuri şi idoli pentru întruparea într'înşii a obiectului adorărei şi a divinizărei. Dar în popor, care în curgere de veacuri întregi a fost înconjurat de cele mai grosiere forme de idololatrie, şi după toate evenimentele istorice educative, ce-l pregătiseră pentru cel mai înalt grad de vederi religioase, rămăsese dorinţa firească de a avea vreun simbol văzut chiar şi în adorarea lui Iehova. Şi această dorinţă el nu întârzia să o realizeze, îndată ce s'a prezentat prilej potrivit pentru asta. Prezenţa personală a lui Moise reţinu poporul dela satisfacerea acestei dorinţe nelegiuite; dar când el se depărtă în muntele sfânt, şi rămase acolo mai bine de o lună, atunci în lipsa conducătorului, care în conştiinţa poporului se identifica chiar cu Dumnezeirea nevăzută, poporul se pomeni în stare disperată, şi lipsit de ajutor. In cazul acesta, fireşte, se manifestă mai puternic ca orice necesitatea de un simbol oarecare văzut a Dumnezeirii, şi poporul începu să ceară, ca Aaron să facă pentru el un Dumnezeu în felul celor ce-i erau lui cunoscuţi în Egipt. Poporul n'a avut în vedere idololatria în înţeles propriu, şi voea să adore pe Iehova, decât numai într'o formă mai accesibilă conştiinţei poporului şi cunoscută lui (Eş. XXXII, 1-4). Acea grabă, cu care poporul aduse lucruri de aur în acest scop, arată cât de

greu era pentru dânsul să rămână așa de multă vreme fără o religie simțită, și cu ce putere se cerea aceasta dela dânsul. Aaron corespunzător privirilor religioase ale poporului, „făcu un vițel turnat din aur, care a fost întâmpinat cu entuziasm general. In vederea soartei istorice a poporului, care abea se eliberase din Egipt, unde în cultul idololatru o astfel de importanță interesantă o joacă „boul" său Apis, s'ar putea presupune, că vițelul turnat de Aaron a fost tocmai reproducerea Apisului egiptean.

Boul Apis egiptean

Dar în timpul de față cercetătorii înclină spre altă idee, și anume, că vițelul de aur a fost mai curând reproducerea lui Moloh, care se adora la popoarele semite ale Asiei și la neamurile străine, care populau delta Nilului, sub formă de vițel sau bou. In poporul israiitean fără îndoială trăiau tradițiile despre acest cult public și el se putea susține la dânsul mulțămită contactului des, ce-l avea cu neamurile înrudite. Deoarece în timpul dat israeliții se aflau în raporturi dușmănoase cu egiptenii și în luptă cu dânșii se sprijineau pe Iehova, Care se proclamase pe sine singurul Dumnezeu existent, spre deosebire de idolii deșerți și de nimica din pământul robiei lor, apoi mai natural ca orce simpatiile poporului la alegerea simbolului văzut a divinității trebueau să incline spre cultul semit, deși fără îndoială în înseși prăznuirea în cinstea vițelului erau și trăsături din cultul egiptean, cu care era așa de deprins poporul din timpul petrecerei lui în Egipt.

Dacă Aaron ar fi posedat aceeași putere de voință, ca și fratele său mai mic, atunci negreșit el ar fi putut să convingă poporul să nu facă acest pas criminal. Dar el din puținătate de voință cedă cerinței poporului, și iată după câtva timp vițelul fu gata și în cinstea lui se hotărâ o prăznuire publică cu ardere de tot. „Și a șezut poporul să mănânce și să bea, iară apoi s'a sculat să cânte și să joace". Acest praznic religios amintește întrucâtva pe acela, care se săvârșea de obiceiu în Egipt cu prilejul găsirei unui nou Apis.

Dans (după un monument egiptean)

După un doliu mare pe urma morții fostului Apis, se începea o petrecere sălbatecă. Femeile cântau din tamburine, bărbații ziceau din fluere, poporul cânta din gură și după tactul muzicei bătea din palme. Apoi se începeau jocuri aprinse; vinul se bea fără

măsură și toată sărbătoarea se transforma într'o bacanalie sălbatecă de pofte dobitocești [1]). Tabăra poporului israelit răsuna de strigăte vesele, ecourile cărora răsunau pe văgăunile și piscurile muntelui sfânt al legislației, pe care în singurătate evlavioasă se afla marele conducător și legiuitor al poporului. Primind o dumnezeească atragere a atențiunii despre pericol și auzind sgomotul neobișnuit în tabără, Moise grăbi să se pogoare din munte. Cărarea ducea din munte prin dosul unui deal, așa că el nu putu să vadă nimic până ce ajunse în șes. Pe măsură ce se pogora, zgomotul devenea tot mai clar, și Iisus Navi, care era cu dânsul, își exprimă teama, să nu fi năvălit asupra poporului niscaiva dușmani; dar Moise, ca om ce nu odată fusese pe câmp de bătălie, distinse limpede, că acestea nu erau „strigăte de biruitori și nici strigăte de biruiți", ci glasuri de oameni ce cântă. Când el se pogorî cu totul din munte și văzu ce era, atunci se umplu tot de indignare nobilă. Oare deaceea eliberase el poporul, ca el să se dedee la petrecerile sălbatece ale idololatriei? Și aceasta era după toate minunile, care fuseseră săvârșite pentru convingerea acestui popor întru credința în Iehova, ca singurul Dumnezeu adevărat; aceasta era după măreața dare a legii, care interzicea orce idol și orce chip cioplit? Ce însemnătate mai puteau avea după aceasta și acele table, pe care el le adusese cu sine din muntele sfânt și pe care erau sapate poruncile abea vestite; așa de repede și așa de nelegiuit fusese călcate de popor? Moise le aruncă indignat din mânile sale și ele s'au sfărâmat. Apariția lui în tabără fu atât de neașteptată pentru popor, încât toți rămaseră încremeniți de frică și mirare. Infățișarea mânioasă a legiuitorului și conducătorului deșteptă într'o clipă în conștiința izraeliților simțul nelegiuirii lor și așteptau cu cutremur, ce se va întâmpla. Momentul era critic și Moise se folosi de el, ca să întoarcă poporul la calea adevăratei religii. Era nevoe să se arate în chip simțit poporului, că idolul făcut de dânsul, nu avea într'însul nici o putere divină. Deaceea Moise arse idolul pe foc, porunci să-l piseze, să-l facă pulbere și să o risipească în apa, pe care trebuia să o bea poporul. El procedă cu idolul așa, cum era cu putință să procedeze în scopul înjosirii lui și totodată și a pedepsirii poporului. A ucide animalul sacru sau chipul lui în Egipt se socotea un grozav sacrilegiu, iar a sili să se bea apa cu cenușa idolului batjocorit însemna a supune pe închinătorii acestui idol uneia din cele mai grele și

---

1) Herodot, II, 60.

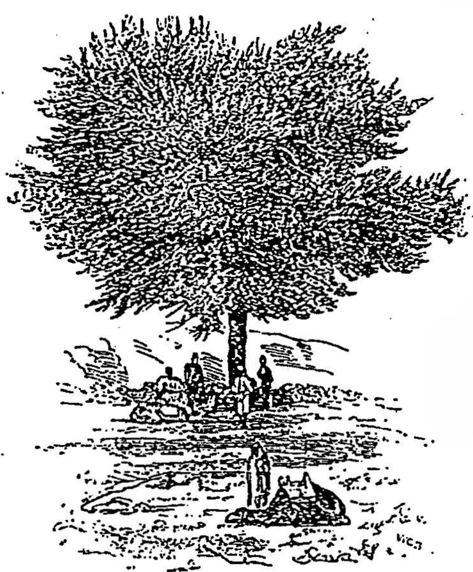
mai grozave pedepse. Dar asta nu se socoti îndestulător. Trebuia să se nimicească din germene înseși partizanii idololatriei și să se ridice oamenii cei mai devotați nouei legiuiri, pentru a-i pune pe aceștia la paza adevăratei religii. Stând la intrarea în tabără, Moise chiemă în acest scop la sine pe cei ce râvneau pentru Iehova. „Cine este al Domnului, să vină la mine" strigă el. La chiemarea lui răspunse numai tribul lui Levi, cel mai puțin numeros din popor [1]). Dar el era puternic cu duhul, și acestor credincioși fii ai lui Iehova Moise le porunci să nimicească pe închinătorii de idoli. Toată tabăra fu cuprinsă de groază, fii lui Levi trecu printr'însa, și „au căzut în ziua aceea din popor pânăla trei mii de oameni". Numai cu asemenea jertfă mare și înfocată intervenirea lui Moise se izbăvi poporul de totala nimicire ce-l amenința și de părăsirea lui de către Iehova.

Trecură 40 de zile după acest eveniment trist și numai atuncea la ruga lui Moise urmă răspunsul milostiv, prin care Iehova făgădui să cruțe viața lui Aaron, care îngăduise o asemenea călcare a așezământului, și a duce poporul în pământul făgăduinței (Eș. XXXIII, 11). Aceasta era egal cu reînoirea așezământului abea violat și restabilirea lui Moise în marea lui însărcinare de conducător. El deaceea ocupă iară fosta lui situație. Dar precum la rugul aprins el a vrut să aibă oarecare semn văzut al bunei voințe Dumnezeești, și vreun amanet al ajutorului de sus în marea operă, așa și acum, cu dorința proprie a vechimei de a vedea Dumnezeirea, el ceru, ca înoirea așezământului să fie confirmată prin vreun semn asemănător. Ruga fu satisfăcută: el s'a învrednicit să vadă slava Domnului. Stând în una din peșterile Sinaei, el văzu cum a trecut pelângă dânsul slava lui Iehova și a auzit un glas vestindu-i marea lui nelegiuire. Din acest moment s'a început un nou period în slujirea lui Moise (Eș. XXXIII, 18; XXXIV, 20). Tablele din nou cioplite cu Decalogul săpat pe ele servi ca semn public a reînoirei așezământului. Moise încă odată se retrase în muntele sfânt și a fost acolo 40 de zile, dar de astă dată poporul a rămas credincios așezământului. Când el se pogorî iară din munte, atunci dumnezeeasca bunăvoință către dânsul se arătă peste el într'o osebită slavă și strălucire, tainică, care acoperea fața sa. Din fața lui izvora o strălucire deosebită, așa că

1) După numărătoarea, făcută în urmă, el cuprindea 22.000 de inși parte bărbătească de la o lună în sus (Numer. III, 39), ceeace alcătuește cam 50.000, pentru tot tribul.

el trebuia să poarte pe fața sa un văl deosebit [1]). Strălucirea aceasta se întuneca treptat, dar se observa, că ea se reînoia de fiecare dată, când Moise se întorcea în tabără după comunicarea cu Dumnezeu în muntele sfânt [2]).

Cu restatornicirea așezământului trebuia grăbit cu construirea sanctuarului poporului, care ar fi fost locul unei deosebite prezențe a Dumnezeirei. Până acum asemenea sanctuar fusese cortul lui Moise, dar acum trebuia să se facă un cort al mărturiei sau un templu purtător, mai corespunzător cu înalta menire, adaptat la nevoile unui popor pribeag. Cortul a fost construit după planul dinainte făcut, și ca sanctuar național, el a fost construit cu toată frumuseța și bogăția, de care puteau dispune israeliții. Ca templu portativ, el firește nu putea fi de mari proporții, și avea 30 de coți în lungime și 10 coți în lățime și în înălțime [3]). Toate părțile solide ale lui: stâlpii, scândurile laterale, chingile, au fost făcute din lemn de sitim sau de salcâm de Sinai, singurul arbore din peninsulă, bun de construcție și care se distingea printr'o tărie și durabilitate deosebită. Scheletul de lemn era acoperit cu diferite țesături scumpe, strălucind prin culorile cele mai vii, și deasemenea și cu piei frumos lucrate, care se uneau între dânsele prin cheutori și inele de aur. Din partea de răsărit o deschizătură ducea înlăuntrul cortului, unde el uimea prin bogăția podoabelor, printre care o deosebită atențiune atrăgea țesătura, care servea de plafon al lui, cu heruvimi brodați pe dânsa. Interiorul lui se împărțea în două încăperi, din care cea dela răsărit, așa numită sfânta, ocupa două treimi din tot spațiul, iar cealaltă treime alcătuia sfânta sfintelor, care se despărțea de sfânta prin o deosebită perdea. Tot cortul era înconjurat de o curte, făcută din material mai puțin prețios.

Salcâm (arborele sitim)

1) Cuvântul evreesc *Caran*, a străluci, a da raze, are legătură cu cuvântul *cheren*, *corn*; de aicea a rezultat închipuirea, care se exprimă în traducerea Vulgatei, că Moise după întoarcerea din muntele sfânt avea corn. Tot așa este el închipuit, cum se știe, în geniala operă a lui Michel Angelo.

2) Eș. XXXIV, 4—35; Deut. X, 3—5, 10; comp. 2 Corinteni III, 7.

3) Cotul biblic e aproape egal cu cotul nostru.

Tot materialul pentru construirea sanctuarului național a fost procurat prin dania de bună voe a poporului. Materialul s'a cerut să fie prețios și frumos, și unii cercetători se îndoesc de posibilitatea, că la israeliți a putut fi un așa de mare depozit de materiale prețioase. Dar în cazul acesta uită, că printre israeliți erau nu puține familii bogate, și afară de asta la eșirea din Egipt, precum și la trecerea prin ruinele egiptene ei au putut face diferite însușiri de lucruri și materiale necesare pentru cort. Insuși lucrul la construirea templului ne arată, că veacurile de robie petrecute în Egipt n'au rămas neroditoare pentru dânșii sub raport cultural, și ei au adus de acolo cunoștința multor meserii și arte frumoase, care în urmă s'au dovedit așa de trebuitoare și folositoare în viața lor religioasă și social-națională. Israeliții se puteau cu tot dreptul, mândri cu aceea, că lucrarea aleasă și luxoasă, care s'a cerut la construirea templului, întreagă a fost executată de proprii lor arhitecți și meșteri, în fruntea cărora stăteau cunoscuții constructori Veseliel, din tribul lui Iuda și Agoliav din tribul lui Dan.

Levit

Odată cu construirea unui sanctuar deosebit național se cerea și o preoție deosebită, ca o clasă a unor deosebiți slujitori ai lui Dumnezeu și ai religiei. Cerința asta se simțea ca o deosebită și imperioasă nevoe în vederea întâmplării nu demult petrecute a abaterei poporului dela adevărata închinare a lui Dumnezeu. Trebuia creată o clasă de osebiți râvnitori pentru casa Domnului și pentru închinarea Lui, care necontenit să stea de strajă a intereselor adevăratei religii. Până atuncea nu fusese în popor o clasă deosebită de preoți; deși se pomenește câteodată de „preoți" (Eș. XIX, 22), apoi prin acest nume se înțelegeau simplu reprezentanții familiilor, care după obiceiul patriarhal săvârșeau cultul pentru popor, neavând la asta o consacrare deosebită. Acum însă o organizație mai riguroasă socială a poporului cerea osebirea unui trib oarecare la această slujire deosebită. Dar care anume trib era mai potrivit pentru asemenea slujire, asta se lămurise deja printr'o serie întreagă de fapte istorice, care arătaseră, că tribul lui Levi era cel mai demn de cinstea preoțească. El se distinsese prin mai mult devotament către adevărata religie, se ținea mai strâns de legămintele și tradițiile părinților, și dăduse poporului pe marele eliberator, care-l scosese din pământul robiei.

In fine în timpul ultimului eveniment trist al adorărei vițe-lului el arătase cea mai mare râvnă pentru testamentul lui Iehova și la chiemarea lui Moise răspunse bărbătește și păși la pedep-sirea idololatrilor. Astfel acestui trib cu tot dreptul îi aparținea cin-stea preoției și aceasta în adevăr i-a fost oferită lui. Preoția fu împărțită în trei cinuri: arhiereii, preoții și leviții. Primul cin fu oferit nemijlocit lui Aaron; al doilea cin fiilor lui și descenden-ților, iar al treilea cin la tot tribul lui Levi. Ridicare în unul și în altul din aceste cinuri s'a săvârșit cu ceremonii deosebite și cu aducere de jertfe, care trebuiau să imprime în cei înălțați conști-ința importanței slujirii lor. Tot cu acest scop lor li s'au dat vest-minte sfinte deosebite, pe care ei trebuiau să le îmbrace în tim-pul săvârșirei slujbelor sfinte. Vestmintele preoților constau dintr'o haină scurtă albă pe dedesubt, care se strângea pe talie, și dintr'un antereu lung, care se pogora până jos și care se încingea peste talie cu un brâu alb, împodobit cu cuseturi de diferite culori. Un acoperemânt pentru cap rotund complecta îmbrăcămintea preotu-lui, pentru care nu se propunea încălțăminte, de oarece sfințenia locului slujbei sfinte cerea să umble preotul cu picioarele goale. Imbrăcămintea arhiereului era mult mai luxoasă și complicată. Pe deasupra antereului se îmbrăca încă o haină deosebită, fără mâ-neci, țesută din păr purpuriu și albastru, cu guler frumos brodat, și împodobit pela poale cu canafi de matasă sau de păr de dife-rite culori și cu clopoței de aur. Pe deasupra ei se îmbrăca Efo-dul sau o haină deosebită scurtă, cu cheutori de aur pe umere, și pe fiecare din ele era câte o piatră prețioasă, pe care erau să-pate numele celor douăsprezece seminții, câte șase pe fiecare. După aceea era un peptar deosebit, care se prindea cu șnururi albastre și cu verigi de aur; pe dânsul scânteeau douăsprezece petre pre-țioase, fixate în cuibulețe de aur, câte trei în șir, cu numele celor douăsprezece seminții deasemenea săpate pe dânsele, câte unul pe fiecare piatră. In legătură cu acest peptar se aflau și misterioa-sele „urim" și „tumim", cu ajutorul cărora se comunica ahiereu-lui voia lui Dumnezeu. Ce anume se înțelege prin aceasta, nu se știe cu siguranță. Unii cercetători se încearcă să le explice prin analogie cu cele egiptene. La unul din sacrificatorii supremi ai Egiptului, și anume la președintele judecătoriei supreme era pe piept un semn deosebit al vredniciei lui, care consta din chipul zeiței Tma și care se numea „înțelepciunea". De remarcat este, că cei LXX de traducători, care cunoșteau bine obiceiurile Egip-tului, necontenit traduc cuvântul tumim prin cuvântul „adevărul", și tot pieptarul se numește „judecătoresc", în semn, că Aaron tot-

deauna va purta „Judecata" fiilor lui Israil la inima sa (Eș. XXVIII 30). Urim deasemenea are asămănare cu cuvântul egiptean „revelație". De aicea se găsește posibil a conchide, că urim și tumim erau două mici chipuri, fixate pe peptar și prezentau simbolul „adevărului" și „revelațiunea". Iosif Flavie totuși spune, că acestea nu erau ceva deosebit, ci așa simplu se numeau pietrele prețioase ale peptarului, dela care, după părerea rabinilor de mai târziu, lucea o lumină tainică deosebită, ce da putința de a gâci revelațiunile de sus. Găteala capului arhiereului se deosebea de cea simplă preoțască între altele prin aceea, că pe laturea de dinainte se fixa o tăbliță de aur, pe care era săpată inscripția „sfînțenia Domnului". Inălțimea și sfințenia slujirei celei nouă, la care fusese aleasă familia lui Aaron și tot tribul lui Levi, fusese întărite prin soarta strașnică a fiilor lui Aaron, Nadav și Aviud, care s'au referit către datoriile lor nu cu evlavia datorată, pentru care au fost uciși de focul dumnezeesc.

Peptar egiptean

Cortul cu toate cele ce-i aparținea, descrise amărunțit în cartea Eșirei, a fost terminat în curgere de șapte luni, și când astfel sanctuarul sfânt național fu gata și s'a săvârșit consacrarea solemnă a lui Aaron și a fiilor lui pentru slujba sfântă, atunci munca cu legislația și organizarea religioasă a poporului a fost terminată și a venit vremea plecării mai departe la drum. Dar săptămânile de închiere ale acestui lung popas au fost însemnate încă prin două mari evenimente. Aicea pentru a doua oară s'a săvârșit prăznuirea Paștelor, a fost mâncat după rânduială mielul. După aceea chiar înainte de plecare s'a făcut numărarea poporului. Numărarea aceasta a arătat, că toate triburile exceptând pe a lui Levi, cuprindeau în total 603.550 oameni de genul bărbătesc dela 20 ani în sus, ceeace pentru toată populația alcătuește mai bine de două milioane suflete. Calculul acesta e întemeiat pe totalul dărilor adunate dela popor de câte o jumătate de siclu de fiecare suflet bărbătesc în folosul templului, cu care prilej femeile și copiii au fost lăsate fără nici o impunere. Obiceiul unei asemenea numărători în urmă așa s'a înrădăcinat în popor, încât încercările romanilor pe vremea lui Irod să introducă o sistemă mai exactă de numărare a dus la răscoala poporului. O deosebită enumerare

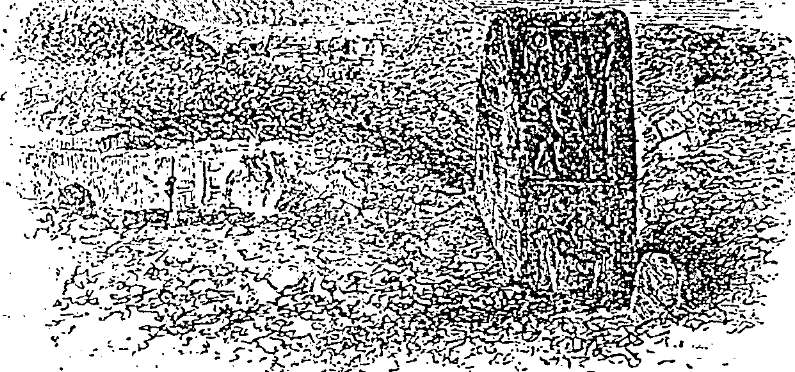
a tribului lui Levi arătă, că într'însul erau 22.000 de suflete[1]) de gen bărbătesc dela o lună în sus și el astfel era cel mai mic și mai puțin numeros dintre toate triburile lui Israil.

Acum totul era gata pentru a pleca mai departe la drum, pornind dela Sinai. In șesul Er-Raha aproape cu un an în urmă israiltenii se opriseră cu tabăra lor în calitate de simplă gloată de robi fugari, aproape fără nicio organizare și numai cu idei religioase turburi. In timpul acestui popas cu dânșii se petrecuse o prefacere enormă. Ei se convinseseră, că zeii egipteni sunt închipuiri de nimica și că adevăratul Dumnezeu al pământului este Iehova, Duh nevăzut și atotputernic, care era pentru dânșii conducător și protector. La pogorîrea lui din muntele cel sfânt ei fuseseră cuprinși de tremur și de groază, dar în mijlocul fenomenelor groaznice, ei auziră cuvintele iubirei și ale buneivoințe, care erau așezate în temelia așezământului, primit de ei. In puterea acestui așezământ ei deveniră poporul ales, împărăția deosebită a lui Iehova. Potrivit cu aceasta, trebui să se aranjeze și toată organizația vieței naționale. Această organizație căpătă forma de „teocrație", cârmuire dumnezeească, în care toate legile fundamentale și principiile plecau nemijlocit dela însuși Iehova, și toți cârmuitorii văzuți ai poporului erau numai unelte și îndeplinitori ai planurilor divine întru cârmuirea vieții poporului.

Renăscându-se astfel moralminte și politicește, poporul israelit plecă iară la drum în direcția pământului făgăduinții. Dar înainte de a urmări mișcarea lui mai departe, nu va fi de prisos să atingem o importantă chestiune, rezolvirea căreia va servi la o mai deplină lămurire a legiuirei din Sinai și a instituțiilor legate de ea. Și anume chestiunea despre acel raport, în care religia lui Moise și arta israelită se afla cu cele egiptene.

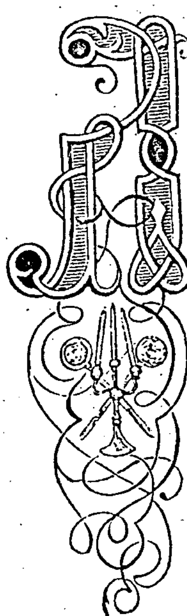
1) Cifrele numărului de suflete din fiecare trib sunt date în capitolul al doilea al cărței Numerele.

Ruinele unui templu egiptean.

CAPITOLUL X.

RELIGIA LUI MOISE IN RAPORT CU CEA EGIPTEANĂ

Așezămintele și ritualele legii lui Moise au origină divină. Dogmele, proclamate la poalele Sinaei de eliberatorul izraeliților, niciodată nu s'au rostit de sacrificatorii lui Osiris și ai Izidei. Invățătura lui nu era un ecou al doctrinei, ce se propoveduea în templele Tebei și Memfisului, ci era revelațiune divină. Tablele așezământului au fost scrise cu degetul lui Dumnezeu, iar nu cu mâna vreunui scriitor de ai lui faraon [1]).

Cu toate acestea adesa s'a ridicat întrebarea: nu s'a alcătuit oare religia israiliților din împrumuturi, făcute din religia egipteană, și Moise, educat la curtea regilor egipteni și a învățat toată înțelepciunea înflorită pe malurile Nilului (Fapt. VII, 22), n'a comunicat el cumva poporului său simplu acele taine, pe care le-a învățat el însuși dela înțelepții Egiptului? Intrebarea aceasta e atât de importantă, încât merită oarecare discuție. Dintr'un îndoit punct de vedere va fi folositor a cerceta, și anume în ce raport se află între dânsele religia lui Moise și religia egiptenilor: mai întâiu din punct de vedere doc-

---

1) Vigouroux, tom. II, cart. V, cap. VII.

trinal, şi anume în scopul de a cunoaşte mai bine miezul religiei israeliţilor şi a stabili astfel origina ei supranaturală, şi după aceea şi din punct de vedere istoric, ca să stabilim timpul originei ei pe temeiul unor particularităţi ale ei, şi a arăta de asemenea, că ea a fost proclamată şi s'a alcătuit curând după eşire, cu alte cuvinte, că ea e de origină dela Moise. Ea se deosebeşte în învăţătura sa fundamentală prin foarte multe laturi de credinţele supuşilor lui faraon, ca să o putem socoti ca o ramură, răsărită din unul şi acelaşi trunchiu; şi în acelaşi timp ea păstrează în amărunţimile secundare foarte multe urme ale înrâurirei egiptene, ca să se poată raporta formarea ei la periodul, când israiliţii avuseseră deja destulă vreme, ca să piardă pecetea petrecerei lor în pământul robiei.

Dumnezeeasca origină a legii lui Moise se arată atât din învăţătura ei, cât şi în moralitatea ei. Iar urmele cunoaşterei îndelungate a moravurilor şi obiceiurilor locuitorilor din valea Nilului se simt în multe instituţiuni ceremoniale.

Orce apropieri am face noi între poporul egiptean şi poporul israiltean, cum acest din urmă se prezintă nouă în Pentateuc, în tot cazul caracterul divin al legislaţiei lui Moise se manifestă cu o uimitoare limpezime; superioritatea religiei, pe care ea o proclamă, apare în multe particularităţi ce o disting. De temelie a legei serveşte unitatea lui Dumnezeu, unitate absolută, riguroasă, care esclude orice idololatrie şi orice idee de vreo raţiune divină inferioară. In mitologia egipteană de asemenea se pot găsi urmele credinţei primitive într'un singur Dumnezeu [1]), dar aceste urme oarecum se pierd şi se cufundă în politeism, care deja domnea deplin în Egipt pe vremea lui Moise. Egiptenii, contimporanii acestui mare om, de bună samă considerau monoteismul un contrast propriei lor credinţe religioase, şi chiar dacă ei păstraseră unele idei despre o singură primă cauză, apoi totuşi ei nu erau în stare să o deosebească clar în mintea lor de acea gloată de divinităţi, mai mult sau mai puţin secundare, cu care ei o împresurase. Deaceea, nu în şcoala lor, şi nici chiar în tradiţiile patriarhilor, ci din gura înseşi a lui Dumnezeu a înţeles Moise înalta învăţătură, pe care a şi propoveduit-o el poporului său: „şi aşa să ştii acum şi să pui la inima ta, că Domnul (Dumnezeul tău) este Dumnezeu în ceriu sus, şi pe pământ jos şi nu mai este altul afară de Dânsul" (Deutor. IV, 39). Dacă Moise ne zugrăveşte pe Iehova, ca Dumnezeu al cerului şi al pământului

1) Această credinţă se ştersese la egipteni încă din epoca dinastiei XIX, şi deşi printre egipteniştii sacrificatori continuau să se păstreze urmele acestei învăţături în concepţia lor tainică interioară, totuşi se poate crede, că ei în acest timp aveau o idee cu totul curată de un singur Dumnezeu.

apoi aceasta pentru aceea, cum s'ar putea mai clar să-L deosebească de zeul egiptean, care se confunda cu soarele.

Deși religia vechilor egipteni e cunoscută încă foarte puțin, și deși majoritatea textelor descoperite pe monumente și în gropnițe sunt foarte obscure și enigmatice, totuși sunt destule temeiuri a socoti, că religia egipteană în genere prezenta un cult al soarelui sau divinizarea soarelui. Soarele era peste tot Egiptul, simbolul divin prin excelență. Egiptenii, explicând dumnezeeasca neschimbabilitate în necontenita înoire, considerau soarele, ce se renăștea în fiecare dimineață la răsărit dupăce el dispăruse în ajun la apus, simbolul desăvârșit al divinității. Dar adevăratul raport al cultului, obiectul căruia era soarele, se coprinde în aceea, că lumina lui se consideră oarecum manifestarea simțită a lui Dumnezeu. Pentru a se convinge de aceasta, ajunge să se citească vreunul din imnele în cinstea soarelui. Intr'însele se spune, că Dumnezeu a creat și păstrează lumea prin mijlocirea luminii și căldurii sale: zeul Șu (lumina), se spune în cap. VII al ritualului înmormântare, a creat abizul ceresc. „Eu, soarele, care s'a arătat la început și care cârmuește toate cele create". Oziris se numește sufletul soarelui: lumina soarelui era astfel trupul, adecă manifestarea simțită a Divinității. De aici zeul egiptean își primea numirile, care corespundeau situațiilor succesive ale soarelui în timpul mișcării sale zilnice. El era rând pe rând soare răsare, soare la amează, soare apune, soare de noapte, soare ce se reînoia: Harmahis, Șu, Ra, Tum, Af, Oziris, Heper, Hem, etc. Nu încape îndoială, că aceste forme ne prezintă rolurile succesive a unuia și același zeu în diferite ceasuri ale zilei. Judecând generalizarea veche și minunată a credințelor egiptene, care se păstrează în cap. XVII al „cărței de ceremonii", sau în carte Morților, Ra este soarele, care punând început vremilor, continuă în fiecare zi „a cârmui făptura sa".

Poeții cântă pe Ra, identificat cu soarele, în următorul imn:

„Cinste ție, mumie, care te înoești și te renaști necontenit
Ființă, care de sine se naște pe fiecare zi!
Cinste ție, celce luminezi în Nu, vivificând toate cele făcute,
Care ai făcut cerul și l-ai învălit în taina orizontului lui!
Cinste ție, Ra, care te arăți la vreme,
Răspândești razele vieții pentru ființele cele cu minte!
Cinste ție, celce ai creat pe zei și toată întregimea lor,
Dumnezeu ce locuește ascuns, și față pe care n'o știe nimeni!
Cinste ție, când te miști tu pe tărie:
Zeii, care te însoțesc, scot strigăte de bucurte" [1]).

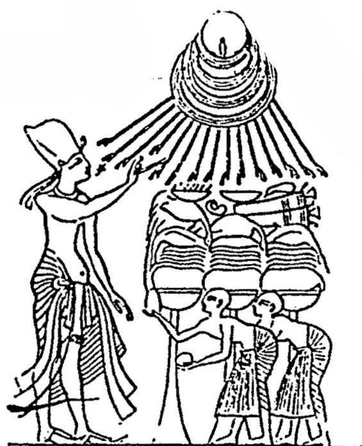
1) Maspero, Histoire ancienne des peuples de l'Orient p. 30, 31

Zeul soarelui, „stând în cabina bărcii sale sacre, barca bună de milioane de ani [1])", înfăşurat în încolăcirile şarpelui Mehen, care serveşte de emblemă curgerei sale, alunecă încet pe veşnica curgere a apelor cereşti, condus şi însoţit de o ceată întreagă de zei secundari, chipurile cărora uimesc prin formele lor cele mai ciudate. Gor, stând înainte, străbate orizontul cu ochiul său a toate văzător, ca să zărească pe duşman, pe care este gata să-l străpungă cu suliţa sa; alt Gor cârmueşte barca. Ahimu-urdu, ceice niciodată nu se odihnesc, şi Ahimu-secu, ceice niciodată nu se dogoresc de soare, înarmaţi cu vâsle lungi, mişcă barca, şi o susţin pe cursul apelor; ei necontenit se aleg din nou dintre sufletele curate [2]).

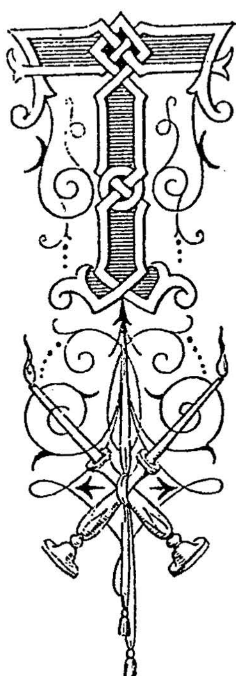

1) Egiptenii asemănând locul petrecerei zeilor cu locul petrecerei monţilor de pe Nil, râul lor iubit, îşi închipuiau, că zeii, şi deci şi soarele, îşi fac mişcarea cu barca. In templele lor statuele zeilor, se aşezau deasemenea, cum vom vedea mai departe, tot în barcă. Cei ce mureau plecau în Amenta (viaţa de dincolo de mormânt) tot cu barca.

2) Maspero, idem, p. 31, 32.

Divinizarea soarelui
(după un monument egiptean)

u te deştepţi, binefăcătorule Amon-Ra-Harmahis;
Tu te trezeşti, adevăratule Amon-Ra, domnul a două orizonturi!
O, binefăcătorule, strălucitorule, purtătorule de flacări!
Iată vâslesc vâslaşii tăi, ceice-s Ahimu-urdu!
Iată te împing înainte vâslaşii tăi, ceice-s Ahimu-Secu!
Tu ieşi, te ridici, ajungi culmea, binefăcătorule,
Cârmuindu-ţi barca, pe care tu creşti;
După porunca supremă a mamei tale[1]), zilnic
Parcurgi tu cerul pe înălţime şi vrăşmaşii tăi cad!
Tu-ţi întorci faţa spre apusul pământului şi cerului:
Oţelite-s oasele tale, delicate ţi-s membrele, vioi tru-pul tău,
Ferbe puterea în vinele tale, sufletul tău e plin de dorinţe...
Răsărirea ta luminează ca nişte raze...
Zeii sunt în admiraţie;
Marele cerc divin e plin de bucurie,
Dând slavă marei bărci;
Bucurie se face în sanctuarul tainic...
Cinste ţie, bătrân, ce te-ai arătat în ceasul tău,
Domn cu numeroase feţe,
Urci, slobozitor de raze, ce gonesc întunerecul!
Toate căile sunt pline de razele tale.
Ţie căpcăunii aduc prinoase, ce stau în mânile lor.
Către tine-s îndreptate imnele lor, pentru tine joacă ei.
Trimiţând la tine rugile lor şi descântecele lor[2]).
Tu ai luminat pământul, afundat în întunerec...
O, zeu, ce răsai în calitate de soare[3]).

---

1. Pe monumente adesa se poate vedea, cum în adevăr fiinţe cu cap de câne divinizează soarele ce răsare.
2) Maspero, Histoire, p. 32—35.
3) Deut. IV, 12-19; Deut. XVII, 3.

Astfel era religia Egiptului: adorarea soarelui divinizat, împărțit în o mulțime de zeități, care personificau diferitele lui faze și diferite aspecte, ce toate prezintă un politeism pozitiv.

Moise a lepădat și a osândit cultul idololatru al soarelui și asemănarea Dumnezeirei cu astrul zilei pe cea dintâiu pagină a cărții Facerea, unde el deosebește lămurit pe Făcătorul de făptură și ne arată, că soarele, luna și stelele, ca și toate celelalte făpturi, alcătuesc operele adevăratului Dumnezeu. Dar, nemărginindu-se la această atât de clară învățătură, Moise ca să prevină pe confrații săi de primejdia molipsirii de acele idei, care erau în circulație prin Egipt, le vorbește formal în una din cuvântările sale, amintindu-le despre minunile, de cari a fost însoțită proclamarea legii din Sinai: „și a zis Domnul către voi pe munte, din mijlocul focului; glasul cuvântătorului voi l-ați auzit, dar chipul nu l-ați văzut, ci numai glasul. Și declarându-vă El vouă așezământul său, pe care v'a poruncit să-l împliniți, Decalogul, și l-a scris pe două table de piatră Și mi-a poruncit mie Domnul în vremea aceea să vă învăț hotărîrile și legile, ca voi să le împliniți în acel pământ, în care veți intra ca să-l stăpâniți. Țineți tare în sufletele voastre, că voi n'ați văzut nici un chip în ziua aceea, când a vorbit cu voi Domnul pe muntele Horib din mijlocul focului, ca voi să nu vă răsvrătiți.... și ca tu, privind la cer și văzând soarele, luna și stelele și toată oștirea cerului, să nu te ademenești și să nu te închini lor, și să nu le slujești, deoarece Domnul Dumnezeul tău i-a împărțit tuturor popoarelor de sub tot cerul" (Deut. IV, 12-19; Deut. XXII, 3). Aceste cuvinte ale legiutorului israeliților, evident, nu alcătuesc ecoul învățăturii egiptenilor, ce prezintă osândirea formală a religiunii egiptene.

Negreșit, încă și mai puțin legiuitorul lui Israil a putut să împrumute la curte și în templele egiptene ideea despre oprirea orșicărui chip al lui Dumnezeu. E destul să intri în vreun sanctuar egiptean sau în vreo secție de muzeu egiptean din Louvrou, sau să deschizi vreuna din numeroasele colecțiuni, care reproduc vechile monumente din valea Nilului, templele lui, gropnițele lui, ca să încerci o adâncă mirare de nenumărata mulțime de tot felul de chipuri ale zeilor. Aceste monumente pretutindenea prezintă privirilor tot felul de închipuiri de ale zeilor, bareliefuri, sculpturi pe aur sau pe argint, pe lemn și pe piatră, sau pe argilă arsă; toate artele plastice se întreceau în silințele lor pentru reproducerea acestor chipuri, și artiștii foloseau pentru asta tot felul de materiale și tot felul de lucruri dela papirus pânăla cele mai obișnuite

vase și lucruri, întrebuințate de egipteni la tualeta lor, pânăla pepteni și flacoanele de parfum[1]).

In legea sinaită, din contra, Moise mai întâiu de toate expune porunca, că Dumnezeu nu poate fi închipuit în chipuri simțite: „să țineți tare în sufletele voastre, că voi n'ați văzut nici un chip în această zi, când v'a vorbit Domnul pe muntele Horeb, din mijlocul focului (Deut. IV, 15). Deasemenea noi citim acelaşi lucru și în cartea Eșirei, unde ea se leagă direct cu credința în unitatea lui Dumnezeu. „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, care te-am scos din pământul Egiptului și din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei înaintea feții mele. Să nu-ți faci chip cioplit și nici o închipuire din cele ce sunt în ceriu sus, și din câte sunt pe pământ jos, și din câte sunt în apă sub pământ (Eș. XX, 2-4). „Legea, cum este proclamată în Deuteronom, e încă și mai limpede, și mai expresivă: „să nu-ți faci chip cioplit, chipul vreunui idol, ce închipuește bărbat sau femee; închipuirea vreunui animal din cele depe pământ, închipuirea vreunei paseri înaripată, care sboară pe sub ceriu, închipuirea vreunei târâtoare, ce se târăște pe pământ, închipuirea vreunui peşte, care e în apă sub pământ" (Deut. IV 16-18).

Această oprelişte în asemenea cuvinte și cu asemenea amărunțimi, care cuprinde aluziune vădită nu la cultul idololatru a peninsulei Sinai, sau a pământului Hanaan, ci la cultul egiptean. Templele, pe care israiliții le avuseseră sub ochi în țara abea părăsită de ei, erau pline de tot felul posibil de închipuiri de lucruri cerești, pământești și din apă de sub pământ: dumnezeirea într'însele se închipuia sub înfățișarea globului solar, care se putea vedea necontenit pe monumente, în deosebi în partea de sus a tuturor monumentelor; închipuirea de animale și pești, ca simboluri divine deasemenea pretutindenea se prezintă numeroase. Intr'un imn în cinstea lui Ra citim:

„O, binefăcătorule Ra-Harmahis !
Tu ai format cerul de sus, ca să-ți înalți sufletul;
Tu ai înfăşurat cerul, ca să ascunzi formele tale mormântale;
Tu ai întins cerul sus după lungimea mânilor tale;
Tu ai întins pământul după lărgimea paşilor tăi;

1) Când cercetezi marile colecțiuni, în care savanții veacului nostru au reprodus întrucâtva resturile monumentelor egiptene, atunci mai întâiu de toate, - spune Maspero — rămâi uimit de abundența aproape improbabilă de tablouri și scene religioase tainice, ce s'au păstrat până la noi. Nu exista aproape o așa placă, pe care nu s'ar întâlni una din figurile divinităților, care primesc cu înfățișare ne pasionată prinosul și ruga sacrificatorului sau închinăciunile regelui. Maspero, Histoire p. 26, 27,

Tu ai înveselit cerul sus după măreția sufletului tău.
Pământul se teme de tine, mulțămită oracolului statuei tale.
Vulturul sacru cu aripile strălucitoare;
Fenixul cel cu multe culori;
Marele leu, care singur se apără
Și care deschide drumul bărcii lui Secta [1];
O, binefăcătorule Ra-Harmahis! . . .
Bou noaptea, domn în ziua senină, minunat glob albastru,
Regele ceriului, domnul pământului,
Marele chip pe cele două orizonturi ale cerului" [2].

Artiștii egipteni exprimau literal și în chip simțit și pipăibil cu penelul sau cu penița, tot ce se cânta în aceste imnuri sacre. Gor, de pildă, se închipuia când ca om, când ca vultur; câteodată cu cap de vultur pe trup de om, iar câteodată cu cap de om pe trup de vultur. Anubis avea cap de șacal; Hnum avea cap de berbece; Tot era cu cap de ibis [3]; Hons era cu cap de vultur; Sehet cu cap de leoaică; Bast cu cap de pisică; Gator sub formă de vacă; Put cu capul aceluiași animal; Fta, împodobit cu un gândac, strângea la piept doi șerpi și ședea cu picioarele pe un crocodil; Sebec se închipuește cu cap de crocodil, dar pe cap are discul soarelui cu coarne de berbece; Selc cu un scorpion pe cap; Set se închipuește sub chipul unui behemut; boul Apis se închipuia sub forma naturală de bou sau cu trupul de tânăr și cu cap de bou; Ma, zeița adevărului, se închipuia cu o peniță pe cap; Seb, pământul primitiv, se închipuia sub forma unei gâște [5]. Cu un cuvânt, începând cu soarele și stelele până la târâtoare, insecte și pești, în lumea fizică, pe ceriu, pe pământ și în ape, nu era nimic de așa fel, încât să nu se fi închipuit în templele sau pe grobnițele egiptene în calitate de simbol divin sau de embleme

Idoli egipteni înaripați 4)

1) Barca lui Set era barca soarelui.

2) Maspero, Histoire, p. 31.

3) In rugăciunea unui scriitor către zeul Tot, se citește: „Vino la mine Tot, o ibis vrednic de cinste, o iubitule zeu al Irmopolisului, o secretarule al marilor zei al Irmopolisului, vino la mine". Grelot, Hymn a lui Amon-Ra, des papyrus du musée de Boulaq, 1874, p. 65.

4) Celelalte închipuiri ale zeilor egipteni vezi-le mai sus.

5) Toți acești zei egipteni sunt reproduși de pe monumente în scrierea lui Murray, Handbook for travellers in Egypt, ed. 6-a, 1880, vol. I, pag. 86, 92. Chipurile multora din ei se pot vedea deasemenea în a 9-a ediție ilustrată franceză a scrierii lui Lenormant „Istoria orientului antic", tom. III.

sau sub formă de podoabă [1]. Sculptorii reproduceau deasemenea aceste chipuri și statuete divine din materiale prețioase, și ele se purtau ca podoabe la gât și serveau ca amulete [2].

Domnul, prin gura lui Moise, a oprit în chipul cel mai riguros închipuirea tuturor acestor lucruri. El dădu întregei legi o așa importanță, încât o repetă și o reproduce de câteva ori (Lev. XXVI, 1; Deut. V, 8), și poruncește, ca atunci, când poporul lui Israil va stăpâni pământul făgăduinței, în acea clipă, când tot poporul se va aduna pe muntele Garizim și pe muntele Gheval, primul din toate blestemele, care trebuesc rostite de leviți, trebue să constea din următoarele: „blestemat fie cel ce face chip cioplit sau idol turnat; urâciune este înaintea Domnului produsul mânei artistului, ce va fi pus în locul cel tainic!" Și tot poporul trebuia să răspundă: amin (Deuter. XXVII, 15). Succesorul lui Moise, Iisus Navi, îndeplini întocmai această poruncă a Domnului [3].

Din toate acestea dela sine e evident, până unde religia lui Moise stă în deplină contrazicere cu religia egiptenilor, și cum în același timp înseși termenii, în care s'a formulat învățătura ei, mărturisesc, că ea se afla în atingere apropiată cu acea religie, rătăcirile căreia ea le respinge și le osândește.

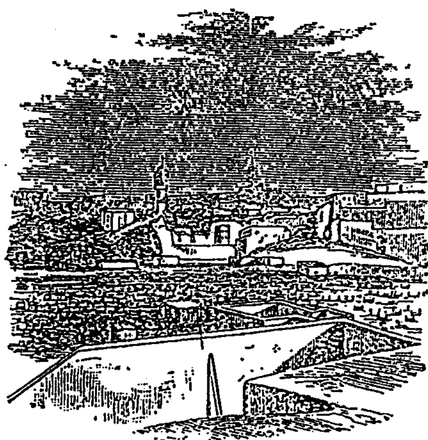
Impreună cu mulțimea închipuirilor divine, cea mai deosebitoare trăsătură a religiei egiptene servește cinstirea morților și a gropnițelor. Se poate zice, că acest cult la egipteni era una din ocupațiunile principale ale celor vii. Ei dădeau necontenite onoruri funebre acelora, care nu mai erau deja în viață, îngrijindu-se chiar mai puțin de existența lor, care, după părerea lor, era numai vremelnicească, așa că toate grijele lor se îndreptau spre împodobirea mormântului, care trebuia să devină „locuința veșnică" a lor. In cinstea morților ei aduceau jertfe asemenea acelora, pe care le aduceau zeilor, și anume tămâeri și turnări. Mumiile morților ei le îmbrățișau cu dragoste și picioarele lor le udau cu lacrimile lor. Când mumiile lor se păstrau în casă sau în încăperea de îngropare, atunci din timp în timp se scoteau din grobniță și le puneau alăturea cu jertfelnicul, unde slujea sacrificatorul; după aceea mumiilor li se aducea drept jertfă tămâiere,

1) Afară de animalele enumerate mai sus, pe monumente sau în inscripțiile hieroglife se poate vedea adesa chipul lupului, hienei, mistrețului, calului, asinului, gazelei, antilopei, stransului, cerbului, oei, girafei, vițelului, epurelui, cânelui, șoarecelui, vulturului, cucuvelei, lăstunului, cocoarei, coțofanei, raței, șopârlei, broaștei țestoase, peștelui, râmei, muștei, grierului, vacei domnului, furnicei, caradaștei, vermelui, etc. Figurile de animale, atribuite zeilor, erau probabil la început numai simple simboluri.

2) Pierret, Dictionnaire d'arheol. Egip. p. 525.

3) Iisus Navi, VIII, 33, 34.

se săvârșa turnare, se aduceau flori, fructe și carne de vită[1]); ele erau acoperite chiar cu miresme, turnând untdelemn pe cap. In cinstea morților se săvârșau deasemenea ospețe deosebite, la care se invitau părinții și prietenii lor. Tuturor li e cunoscut, că piramidele erau destinate în calitate de locuri pentru înmormântare a regilor, dintre care fiecare zidea câte una pentru dânsul. Grobnițele celor bogați se împodobeau cu frumuseță extraordinară; sicriile luxoase atât înlăuntru cât și pe dinafară se acopereau cu chipuri sau cu bareliefuri; trupul se slobozea în pământ cu un exemplar din „cartea morților", opera unui caligraf și miniaturist; ea e îmbrăcată în o legătură scumpă, acoperită cu podoabe scumpe[2]), și înconjurată de statuete, dintre care unele îl reprezentau pe el însuși, iar altele se destinau ca ajutoare lui în munca lui din lumea de dincolo de mormânt. Aceste statuete funebre, care, după prescripțiile „Cărții morților", se puneau în gropnițe, se numeau „răspunzătoare" (Usapti-u). Ele se îmbrăcau în haina strâmtă a mumiilor, iar două degete erau încrucișate pe pept și de obiceiu țineau o unealtă de agricultură. Menite ca ajutoare ale mortului, ele „răspundeau" la chemarea lui de a-i veni în ajutor la lucrarea țarinelor Aalu, adecă a câmpiilor cerești[3]). Intr'un cuvânt, se poate zice, că pereții încăperei mormântale se acopereau cu tablouri, unde toată viața mortului se zugrăvea cu o bogăție extraordinară, amărunțit și cu o uimitoare exactitate. Intr'un ungher se puteau vedea scene din viața casnică: bucătarii fac foc și pregătesc prânzul, femeile din harem joacă în sunetul scripcelor, flautelor și arfelor. In alt loc se înfățișază scene de vânătoare și pescuire, bătălii pe apă,

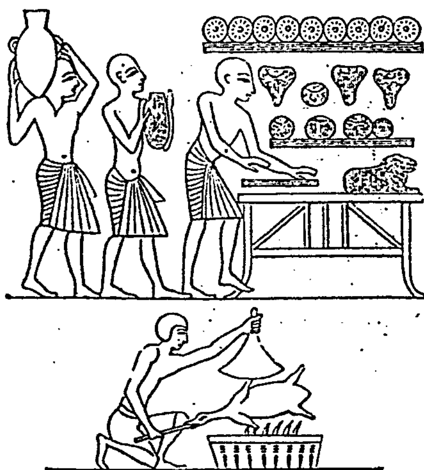
Grobniță din Cair

1) In muzeul Britanic să păstrează până astăzi masa cu o jertfă pentru morți, găsită într'o grobniță din Teba. Masa asta e făcută din crengi și frunze de palmier; ea conține plăcinte, o rață gătită și o altă pasere oarecare prăjită. Bartlett, From Egypt to Palestine, pag. 115.

2) Comorile, găsite in Teba impreună cu mumuia reginei Aa-Hoten (din dinastia XVIII), arată, în ce belşug s'au pus ele in grobniță: aicea vedem brațilete, diademe, lanțul de aur cu scarabei, topoară, iatagane, peptarul, inele, capete de leu, toege, steaguri, bărci, etc. O mare parte din aceste lucruri erau impodobite cu chipurile zeilor.

3) Grecii direct sau indirect au imprumutat dela egipteni acest obiceiu, punând figurile funebre in grobnițe, dar la dânșii aceste statuete prezentau zeități ocrotitoare ale morților, iar nu pe inseși morții sau ajutoarele lor pentru viața de dincolo de mormânt.

scene de inundație, de lucru câmpului, de semănat, de secerat, și de căratul pânei la magazii. Pe alt perete, lucrătorii, de tot felul își îndeplinesc fiecare lucrul meseriei lor: cismarii, sticlarii, turnătorii, stolerii, — toți sunt așezați și grupați în linie, lemnarii tae copaci și fac bărci, femeile se ocupă cu torsul, sub supravegherea unui eunuc posomorât și sever, care vădit puțin dispus ascultă vorbăraia lor. Stăpânul casei stând departe de o corabie mare, rândueşte marinarii la trebile lor. Marea pe care navighează el, este bazenul apusan, și portul spre care se îndreaptă el, nu e altă ceva decât o grobniță [1]). Toate aceste scene, zugrăvite astfel pe peretele grobniței, își au scopul lor nu atât de a aminti ceeace mortul a făcut în cursul vieții sale pe pământ, pe cât de a arăta ceeace el face după moartea sa în lumea de dincolo de mormânt, unde el continuă existența sa de mai înainte și călătorește pe Nilul ceresc [2]). După cum zeul soarelui înaintând pe bolta cerească, se compara cu navigația pe marea, și dupăcum zeii în adâncul templelor șed în barca lor, așa și morții, împreunându-se cu Oziris și primind după moarte unul din numele lui Oziris, trebue să călătorească pe ceea lume, în care scop în grobnița lor se punea una sau mai multe bărci mici, una de aur masiv și alta de argint. Barca de aur, prevăzută cu echipaj, stătea pe o căruță cu patru roate. Toate uneltele de pe ea erau de lemn, roatele de bronz cu patru schițe; vâslele în număr de 12 toate de argint masiv [3]). Senzul tuturor celor descrise sunt sus lămurite cu texte. Iată ce se citește pe un monument funebru: „prinosul este făcut lui Anupu, locuitorul curței celei dumnezeești, ca să i se dea îngropare în Amenta, țara apusană, foarte mare și foarte bună, săvârșită după marele dumnezeu; ca el să meargă pe căile, unde merge ușor, săvârșit după marele dumnezeu; ca el să aibă prinos de pâne, făină și băuturi, la sărbătoarea începutului anului, la sărbătoarea lui Tot, în ziua întâia a anului, în marea

Bucătari egipteni (după un monument egiptean).

1) Maspero, Histoire, 63, 64.

2) CX cuvinte ale „Cărții morților" arată cum morții se ocupă cu agricultura, în care scop zeul îndoelei le arată sacul cu semințe și instrumentele agricole, cu care sunt înarmate figurile morților și care s'au pus în mormânt împreună cu grăunțele de grâu și cu diferite fructe.

3) Bărcile acestea se află în muzeul Bulachec din Cairo.

sărbătoare a arşiţei, la procesiunea zeului Hem, la sărbătoarea prinoaselor, la sărbătorile lunare şi semilunare şi în fiecare zi [1]).

Din toate acestea se vede, că cultul morţilor la egipteni era îmbibat cu totul de vederile lor politeiste şi plin de superstiţii, care prezentau esenţa vieţii de dincolo de mormânt sub diferite forme false. Dar pe cât acest cult ocupă un loc important în religia faraonilor şi a supuşilor lui, tot pe atâta el are puţină însemnătate în religia lui Moise. Contrastul, ce există între aceste două religii nicăirea nu se arată cu atâta limpezime, ca anume aicea. Ca să ferească pe israeliţi de a se molipsi de rătăcirile referitoare la viaţa de dincolo de mormânt, care alcătuiau baza credinţelor egiptene, Moise face cât putea mai puţine indicaţiuni chiar la nemurirea sufletului. Proclamând interdicţia, arătată mai sus, referitoare la orce închipuire simţuală a divinităţii, el tae deodată şi toate obiceiurile superstiţioase ale egiptenilor „relative la înmormântare şi la cultul morţilor. Toată legislaţia lui Moise în această privinţă, în toate tezele sale fundamentale, se află astfel în contrast direct cu religia Egiptului. Ea nu numai că nu face împrumuturi dintr'însa, ci din contra, o combate în tot chipul şi o condamnă în particularităţile ei cele mai distinctive. Oprirea de prinoase şi de jertfe în cinstea morţilor se cuprinde în acel vădit protest, care după lege erau datori să-l facă israeliţii, când ei aduceau pârga de fructe: „când tu vei osebi toate zeciuelele produselor pământului tău..., atunci spune înaintea Domnului Dumnezeului tău: eu n'am mâncat din ele în tristeţa mea, şi nu am osebit-o în necurăţenie, şi nu am dat din ele pentru morţi" (Deut. XXVI, 13, 14).

Imprejurările morţii lui Aaron şi Moise deasemenea au alcătuit o vădită osândire a superstiţiilor egiptene relativ de cultul morţilor. Ca poporul să nu aibă dorinţa să arate acestor doi mari conducători ai lor onoruri asemenea acelora, care se dădeau vestitelor personalităţi din Valea Nilului, Dumnezeu i-a silit să moară unul după altul în depărtare şi în absenţa poporului lor (Numer. XX, 25-28; Deut. XXXII, 49, 50; XXXIV, 5, 6).

Deosebirile, ce apar atât de limpede între religia lui Moise şi religia Egiptului cu privire la credinţele dogmatice, fireşte apar mai puţin tăioase cu privire la morală, deoarece baza moralei la toate popoarele este una şi aceeaşi, şi Dumnezeu pe inimile tuturor oamenilor a imprimat una şi aceeaşi lege morală naturală. Egiptenii recunoşteau multe regule morale minunate, cum se poate

1) Maspero, Histoire, p. 62—63.

vedea asta din diferite sentinţe din cărţile lor şi cu deosebire din „ispovedania morţilor în faţa lui Oziris". Dar, cu toate acestea, noi nu întâlnim printre ei nimic, ce s'ar putea egala cu Decalogul lui Moise: egiptenii se ocupau mult mai mult de a evita răul decât de a face binele, aşa că şi „ispovedania morţilor" are un caracter esclusiv negativ; regulele lor de purtare nu se legau aşa de strâns cu religia, ca regulele din legea lui Moise; sentimentele exprimate în imnele lor către zei sunt cu totul de altfel decât sentimentele din imnele şi psalmii poporului israilit. Sacrificatorii lui Amon-Ra totdeauna cântă diferite însuşiri ale lui, cursele lui cereşti, diferitele lui metamorfoze, acele binefaceri, pe care el le revarsă asupra pământului prin dătătoarea de viaţă căldură a soarelui, iar omul însuşi te miră de apare în ele sau în tot cazul de joacă măcar un rol secundar. Imnele izrailite se disting cu totul prin alt caracter şi sună cu totul în alt ton. Intr'însele se proslăveşte atotputernicia lui Dumnezeu, dar cu totul sub alte chipuri şi în totul cu alte trăsături; providenţa Sa pretutindenea ocupă într'însele cu totul alt loc; omul se întristează, strigă, plânge pentru neputinţele sale şi cere milă dela Dumnezeu. Cu alte cuvinte, aicea în imnele sfinte ale lui Israil ne transportăm oarecum cu totul în altă lume (Deut. IX, 26-29).

Ce se atinge de rituale şi ceremonii, în care era bogată religia Vechiului Testament, apoi în Pentateuc nu se poate să nu vedem unele urme ale influenţei egiptene, urme cu atât mai preţioase, cu cât ele servesc de dovadă vădită a autenticităţii Pentateucului, şi afară de asta, urme foarte rari pentruca ele să poată să surpe în acelaşi timp origina divină a cultului israilit.

Omul trăeşte nu numai cu mintea, ci şi cu sentimentul; el poate judeca despre frumuseţa lucrurilor numai după strălucirea ce le înconjoară; religia trebue, prin urmare, să vorbească atât minţii prin învăţăturile sale, cât şi ochilor lui prin exteriorul său şi prin lustrul ceremoniilor sale. Anume deaceea religia totdeauna stă în legătură cu temple şi jertfenice, rituale şi aduceri de jertfe. In pustiul Sinaei, când poporul israilit ducea viaţă nomadă, pentru dânsul era imposibil să ridice templu Dumnezeului celui adevărat; cu toate acestea el avea nevoe de ceva asămănător ce ar fi înlocuit templul şi ce ar fi fost semn pipăibil al prezenţei lui Iehova în mijlocul fiilor lui Israil. El, adevărat, locuia în mijlocul lor: „căci este oare vreun popor mare, la care zeii lor ar fi fost aşa de aproape, cât era de aproape de noi Domnul Dumnezeul nostru, orcând îl chiemăm? (Deut. IV, 7). Dar închinătorii Lui aveau nevoe de un anume loc, unde ei ar fi putut să înalţe

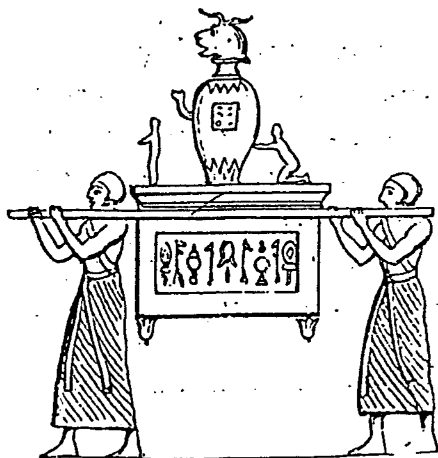
rugăciuni către Dânsul, și de oarece El nu putea fi închipuit nici într'un fel, apoi din această pricină israiliților li s'au dat sicriul și cortul. Cortul era locul de rugăciune și de aducere de jertfe; sicriul, așezat în cort, era oarecum locuința lui Dumnezeu, tronul mărirei Lui. Insuși Domnul vorbește lui Moise în această privință următoarele: „și-Mi vor face ei Mie sancturar, și voi locui în mijlocul lor. Să-mi faceți sicriul de lemn de Sitim[1]); lungimea lui va fi de doi coți și jumătate, și lărgimea lui de un cot și jumătate, și înălțimea lui de un cot și jumătate. Și să-l îmbraci cu aur curat, pe dinăuntrul și pe dinafară să-l îmbraci, și să faci deasupra lui cunună de aur împletită. Și să pui în sicriu descoperirea, pe care ți-am dat-o Eu. Să faci deasemenea acoperiș (capporet) de aur curat; lungimea lui să fie de doi coți și jumătate, iar lățimea lui de un cot și jumătate. Și să faci de aur doi heruvimi; lucru din ciocan să-i faci, la ambele capete ale coperișului câte unul. Să faci un heruvim la un capăt, și alt heruvim la celălalt capăt; ca eșind din coperiș să faci heruvimii la ambele capete ale lui. Și heruvimii vor fi cu aripile întinse în sus, acoperind cu aripele lor capacul, iar cu fețele lor vor fi unul către altul; spre capacul sicriului vor fi fețele heruvimilor. Și să pui capacul la sicriu deasupra; iar în sicriu să pui descoperirea, pe care am să ți-o dau Eu. Acolo Mă voi descoperi ție și voi vorbi cu tine pe capac, între cei doi heruvimi, care sunt deasupra sicriului descoperirei, și tot ceeace voi porunci prin tine fiilor lui Israil" (Eș. XXV, 8-22).

Serapionul din Memfis

In aceste prescripțiuni a lui Dumnezeu către Moise se pot vedea câteva trăsături, care amintesc Egiptul abea părăsit de israiliți. Dar trebue să spunem, că ele sunt puține. Templul egiptean consta din pilon, o curte patru unghiulară, încăperea mult mai largă în lățime decât în lungime, un fel de pridvor și în fine sanctuarul. In sanctuar nu erau statui de ale zeului, cum se aflau în templele grecești, ci într'însul se afla numai un lucru sfânt, bari sau barca sfântă și o mică capeluță, căria îi dădeau numele de

1) Sitimul e salcâmul nostru, copacul destul de obișnuit în peninsula Sinai. Vezi desenul mai sus.

„templușor" sau „sicrieș". Bărcile sfinte de obiceiu se făceau din lemn scump, ba câteodată de argint și de aur. Ele se prezentau în forma obișnuită de bărci, plutind pe Nil. In una din încăperile templului din Harnac se poate citi următoarea inscripție pe barca consacrată de faraonul Seti I zeului Amon-Ra: „ea a fost făcută din aur adus din pământ străin, strălucea de pietre scumpe și împodobită cu lapis. Chipul lui Ra era așezat înainte. El lumina râul cu strălucirea sa, ca soarele ce răsare... Poporul aclama la trecerea ei, când se ridica ea spre Teba". In Harnac erau închipuite și alte bărci sacre; una din ele are nu mai puțin de patru metri lungime [1]. In mijlocul ei se înalță un templișor, care câteodată stătea între două figuri înaripate, care se privesc față în față și umbresc templișorul cu aripele lor întinse înainte. La pliscul și la cârmă sunt închipuite embleme sacre, bogat lucrate. In zilele de sărbătoare bărcile sacre se purtau pe ulițe în procesiune solemnă. Aceste procesiuni adesea se închipuesc pe monumente. Un monument, care se află în muzeul din Cair, reprezintă felul cum sacrificatorii duc bari. Acest bari se numea Ramzes. Femeile în acest timp joacă și cu cântări din timpane și din arfă petrec procesiunea.

Templușorul sfânt sau sicriul (după un monument egiptean)

In fundul sanctuarului se înălța un templișor, fiind lucrul cel mai sfânt din tot templu. El se făcea de granit sau de basalt și era de proporții mari. Studiind planul templului, în care se afla el, nu se poate să nu conchizi, că însuși templul s'a construit pentru acest templișor, și acest din urmă prezintă ceva în genul unui rezumat al întregei clădiri. Despre templișoarele egiptene se poate judeca după acele exemplare, care s'au păstrat până astăzi. In muzeul Louvrou se afla două din aceste templișoare, făcute dintr'un bloc întreg de granit roz. Ele amândouă sunt aproape identice după proporții: unul are doi metri și 36 centimetri în înălțime și 1,15 adâncime; celălalt are 2,26 înălțime cu o lărgime de 1,15. Primul din ele e împodobit cu o sculptură frumoasă. El a fost consacrat de regele Amasis pela 580 ani a. Hr. la sfârșitul dinastiei XXVI. Al doilea, inferior celui întâiu ca scul-

1) Pierret, Dictionnaire, p. 87.

ptură, poartă asupra sa numele lui Ptolomeu Everget II, cam pe la anul 147 a. Hr. In granit e sepat ceva în felul unei nişe, care prezintă o capeluţă. Pe partea exterioară sunt sculptate chipuri de zei şi de zeiţe. Aşa pe templişorul lui Amasis, pe partea din faţă a lui sunt închipuite zeiţele Izida şi Neftida cu inscripţia regelui. Pe laturea dreaptă sunt închipuiţi Gor răzbunătorul şi Anubis, geniul Tinmantef şi Amret. Api sau zeul Nilului şi zeiţa Heheb. Pe laturea stângă se află zeul Tahut, geniile Api şi Kebsenuf, Nilul de Nord şi apa personificată. Pe fiecare din părţile monumentului sunt nu mai puţine de trei tablouri, unde sunt închipuiţi o mulţime de zei şi zeiţe. Aşa pe primul tablou din stânga sunt închipuiţi Ra-Harmahis, cu cap de leu, ţinând o cruce cu mâner; Atum şezind pe tronul său; Şu şi Tefnut sub forma a doi şoimi cu capete de om; Seb şi Net cu coroana Egiptului de jos. Trei tablouri pe latura dreaptă deasemenea sunt toate acoperite cu chipuri sacre. In fine partea de din dos cuprinde deasemenea trei rânduri de chipuri de ale zeilor, în mijlocul cărora se poate vedea un rând de zei inferiori, compus din patru cete, unde bărbatul e închipuit cu capul de libelulă, iar femeea cu cap de şarpe. Templişorul lui Ptolomei II nu are aşa de multe chipuri sfinte, ca templişoru lui Amasis, pentrucă aicea este acoperită cu chipuri numai partea din faţă, dar şi aicea se pot vedea multe semne de idololatrie. Inscripţiile arată, că acest monument a fost consacrat zeiţei Izida. Deasupra uşei sunt închipuite trei discuri înaripate. Sub cornişe locul deasemenea e ocupat de două discuri înaripate cu doi şerpi. Incă şi mai jos sunt închipuite cu casca pe cap patru figuri, care susţin semnul cerului.

Amândouă aceste monumente sunt făcute de piatră, dar erau templişoare şi de lemn. Cea mai mare parte de monumente, făcute din acest din urmă material, au dispărut fără urmă din causa nedurabilităţii materialului. In muzeul din Turin totuşi se păstrează un astfel de templişor. El în întregime este făcut din lemn văpsit şi stă, de obiceiu, în barcă. Toată lărgimea templişorului şi a bărcii e de 147 milimetri ; înălţimea de jos până la cornişă are 328 milimetri. Laturea dela spate a templişorului are 28 centimetri, înălţime inclusiv barca; lăţimea lui 0,14 metri şi întreaga lungime 0,13 metri[1]). Ambele laturi ale templişorului sunt acoperite cu chipuri şi inscripţii. Pe laturea stângă se pot vedea trei rânduri de chipuri. In rândul de sus e barca soarelui, care are cap de om, la proră, se îndreaptă spre jertfenic, care se află la dreapta.

1) Măsurătorile acestea sunt făcute de arhitectul Turinului.

In barcă se află o zeiță. Dela râu, pe care plutește barca, se desparte un canal, care se îndreaptă în partea dreaptă. In al doilea rând a lui deasemenea e închipuită o barcă cu un barcagiu și patru vâsle. Un mic canal, care se desparte la stânga de ramura principală, desparte ce mai rămâne din părete în două câmpii, în ambele din care stă un om, care adresându-se bărcii, săvârșește prinos de jertfelnic; celce stă mai departe decât toți săvârșeste turnare, iar cel ce stă mai aproape aduce un buchet. In rândul al treilea toată familia stă în genunchi, cu fețele întoarse spre stânga. In partea dreaptă a templișorului sunt numai două rânduri de chipuri. In cel de sus e închipuită treimea divină, iar în cel de jos sunt figuri de închinători. In partea de dinafară a fundului prin stâlpișori verticali se citește următoarea inscripție hieroglifică: „O, zeilor, stăpânii Elefantinei, mare crug divin, stăpânul țării mele! Arătați-mi milă, ca buzele mele să grăiască adevărul, ochii mei să vadă pe Amon în fiecare sărbătoare a lui, pe zeul iubit, care ascultă pe cel sărac, ajută pe cel nenorocit, susține pe cel împilat, dă viață fericită și îndelungată pentru trecerea pe acest pământ". Ușișoara templișorului se făcea de piatră și mai totdeauna era închisă: la templișoarele păstrate la Louvrou, ea nu s'a păstrat; dară noi știm, că ea totdeauna consta din două canate, dovada cărora ne-o prezintă templișorul de lemn din Turin, unde ea s'a păstrat. Ușa la acest din urmă e precedată de un portic deosebit. Porticul adesa se susține de două coloane cu capitele, care închipuesc capul Hatorei. Ușa de obiceiu era pecetluită. Singur numai regele sau marele sacrificator aveau dreptul să o deschidă. Despre asta se vorbește direct într'un loc al monumentului Djebel-Barcal: „el, (regele Pianhi-Meiamun) s'a suit pe scara, ce ducea la marele aditon (în templul Iliopolei), ca să vadă acolo pe dumnezeu, care locuește în Ha-Benben, să vadă singur în deosebi. Cu totul singur, el ridică încuetoarea, deschide canatele, privește pe tatăl său Ra în Ha-ben-ben, pune în rânduială barca Mad a zeului Ra, barca lui Sehet a zeiței Șu; apoi el închide canatele, pune ceară roșie și aplică pecetea regală pe dânsa" [1]). Un barelief a marelui templu Abidose închipuește pe faraon deschizind templișorul zeului Amon [2]).

In templișorul, așa de cu îngrijire închis, se puneau statuile zeilor sau chiar lucruri simple. Câteodată într'însele se păstrau un

---

1) Maspero, Histoire, p. 385.

2) El e reprodus la Lenormant în scrierea sa Histoire ancienne de l'Orient, tom. III, 1883, p. 27. Tot acolo la p. 359, se poate vedea chipul unui templișor de granit din muzeul Louvrou, și deasemenea și un templișor portativ de lemn, închipuit în sculptură.

animal sacru sau o emblemă religioasă, înaintea căria în anumite zile se înălțau rugăciuni. Judecând după dispoziția lăuntrică a unui mic monument de lemn, ce se păstrează în Turin, se poate crede că el se destina, ca să păstreze într'însul un șarpe.

Astfel era marea sfințenie din templele egiptene. Dacă toate aceste date le comparăm cu celece noi știm din cartea Eșirei despre sicriul legei, apoi nu se poate să nu vedem, că deși între dânsele și este oarecare asemănare, dar deosebirile sunt cu mult mai mari. Templișorul câteodată, ca și sicriul legii, se făcea de lemn. Și unul și altul se destinau să se păstreze într'însele lucruri sfinte, dar negreșit nici într'un chip nu amintește de existența de bari sau de barca sfântă. Dumnezeu a respins cu totul acest simbol, care avea legătură așa de strânsă cu ideile false ale egiptenilor despre esența lui Dumnezeu, de viața de dincolo de mormânt. Însuși sicriul are numai o asemănare foarte depărtată după forma sa cu templișorul. Templișorul, în fond, nu era altă ceva decât un templu, în care se punea emblema divină; sicriul, din contra, era o simplă cutie, în care nu era nici un chip și nici un simbol, ci numai se închideau tablele legii; tronul lui Dumnezeu era deasupra sicriului, pe capacul lui. Trăsătura cea mai importantă de asemănare, pe care o putem vedea între templișor și sicriu, se cuprinde în prezența divinităților înaripate de o parte și a heruvimilor de ceialaltă parte. Dumnezeu în cinstea sicriului său și a heruvimilor, a făcut o excepție la opreliștile, privitoare la închipuirea ființelor create. Ca poporul să poată să pătrundă mai adânc cu evlavia față de Dânsul, el a voit să-i arate, că heruvimii pururea slavoslovesc și-l adoră pe Dânsul. Situația, dată heruvimilor, e asemănătoare fără îndoială întrucâtva cu situația ființelor înaripate, care se pot vedea pe unele templișoare a zeilor egipteni, deși aripile lor au fost dispuse nu la fel. Dar toată această asemănare e cu totul exterioară. Heruvimii erau cu totul deosebiți de genii sau de divinitățile înaripate care sunt închipuite pe bărcile egiptene [1]; aceștia nu-s deloc dumnezei, ci ființă de fel deosebit, care, după mărturia autorului cărței Facerea, păzesc ușile raiului, ca să tae intrarea într'acolo a omului păcătos. Senzul și însemnătatea acestor două chipuri deasemenea sunt cu totul deosebite. Aripile întinse ale heruvimilor, neînsemnând nici

---

1) Heruvimii sicriului legii se asemănau câteodată cu șoimii egipteni. Dar la asta nu există nici un temeiu. „Șoimul egiptean" avea capul de vultur și corpul de leu înaripat; numele lui era Ages. El evident însemna frică, pentrucă în istorisirea despre expediția contra hoților se vorbește despre Ramzes II, că el era pentru vrăjmași ca un șoim. Pierret. Dictionnaire, pag. 242.

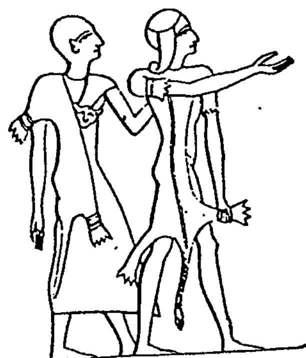
un simbol văzut, închipuesc în chip uimitor ființa nevăzută a lui Dumnezeu. „Sicriul evreesc chiar prin faptul, că el nu conținea nici un chip, se putea considera ca un protest permanent contra ideei, pe care egiptenii o legau de templișoarele lor" [1]).

Trăsăturile obiceiurilor egiptene se pot întâlni deasemenea în parte și în oarecare rituale de ale lui Moise și în îmbrăcămintea arhiereului. Unii găsesc deasemenea asemănare în jertfele de porumbei, cum se descriu ele în cartea Leviticul (I, 14-18) și jertfele de pasări ale sacrificatorilor egipteni. Peptarul, care era una din podoabele deosebite ale arhiereului israelit, deasemenea se întâlnește în Egipt și e propriu acestei țări. El prezintă deasemenea o nouă dovadă a autenticității cărții Eșirei, unde citim descrierea lui. Cel mai cunoscut pieptar a fost găsit de Mariett la mumia reginei Aa-Hotep, mama regelui Amozis, capul dinastiei XVIII, care a detronat dinastia Hixilor. El se află acum în muzeul Bulax. Forma generală a monumentului prezintă un mic templișor. In mijlocul lui Amosis e închipuit stând în picioare în barcă. Două divinități, Amon și Fra, îi toarnă pe cap apa curățeniei. Deasupra întregei scene planează doi șoimi, ca simboluri ale soarelui dătător de viață. Lucrul acestui monument e perfect voluntar. Fondul figurilor constă din sculptură ajur (pătrunsă). Inșuși figurile sunt conturate cu linii aurii, în care sunt încrustate bucățele de piatră tare: sardolica, mercur, lapis. Față cu o asemenea variație, acest gen de mozaic, unde fiecare culoare se separă de cea învecinată cu ea prin liniuța strălucitoare de aur, prezintă un tot pe cât de bogat, tot pe atâta și de armonic.

Cu această descriere putem compara descrierea peptarului arhiereului, cum se face ea în cartea Eșirei: „să faci peptarul judecății lucrare iscusită; să-l faci de aceeași lucrare, ca și efodul; din păr galben, albastru, purpuriu și stacojiu și din vison răsucit să-l faci. El trebue să fie patrat, dublu, lat de o palmă și lung de o palmă. Pe el să pui o înfloritură de pietre scumpe, înșirate în patru rânduri. Un rând de pietre să fie: un sardeon, un topaz

1) Poale, Ancient Egypt in Contemporay Rewiew, Marti, 1879, p. 757.-Ce se atinge de Cortul, în care stătea sicriul legii, apoi noi nu știm de era ceva asemenea lui la egipteni. Mai târziu îl găsim la asirieni. Bareliefurile de bronz ale lui Salmanasar II, care împodobeau porțile Balavatei, închipuesc se pare cortul mișcător, probabil menit pentru cult în timpul expedițiilor militare. El consta, probabil, din patru drugi de lemn, sub formă de coloane, care susțineau acoperișul de piele, prins cu bucăți de metal. Inseși acoperișul rotund și, fără îndoială, era alcătuit din piei, cusute la un loc. In mijlocul lui era format din materie ceva în felul unei cutii împodobite. Inaintea cortului stătea pe un triped un jertfelnic portativ. Jertfelnicul avea forma unei jumătăți de glob, tăiat drept în două prin mijloc. Partea plană servea de masă. Pe masă stă prinosul, calitatea căruia acum nu se poate cunoaște.

și un smaragd; acesta e rândul întâiu. In rândul al doilea să pui: un carbuncul, un sapfir și un diamant; în rândul al treilea să pui: un opal, o agată și un ametist; și în rândul al patrulea să pui: un hrisolit, un onix și un iaspis. Acestea trebue să fie așezate după rânduiala lor în cuibulețe de aur. Petrele acestea trebue să fie în număr de douăsprezece, după numărul numelor celor doisprezece fii ai lui Israil, înșirate pe cele două pietre de pe umere, după numele lor și după rânduiala în care s'au născut ei. Pe fiecare piatră trebue să sapi, ca pe pecete, câte un nume din numărul celor douăsprezece seminții". (Eș. XXVIII, 15-21). De aicea se vede, că peptarul lui Aaron e asemenea întrucâtva peptarului egiptean. Dumnezeu a îngăduit, ca meșterii israiliți să pregătească pentru arhiereu o podoabă la fel cu cele văzute de ei în țara faraonilor; El a destinat pentru arhiereu una din cele mai frumoase podoabe lucrată de giuvaergii de pe vremea aceea, ca să înalțe prin asta măreția slujbei sale și a ceremoniilor [1]).

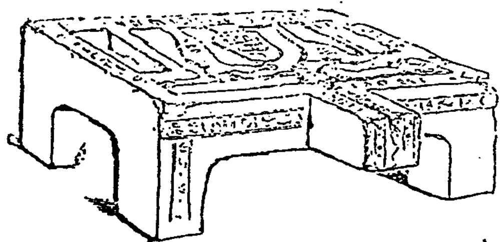
Sacrificatori îmbrăcați cu pei de leopard.

Dar trebue să observăm, că alăturea cu trăsăturile asemănătoare sunt și deosebiri importante. Unele amărunțimi ale împodobirii și executării nu erau la fel; tot ce amintea mitologia, lipsește cu totul din peptarul lui Moise; el a fost esclusiv o podoabă arhierească la israiliți, pe când la egipteni purtarea lui nu era însușită sacrificatorilor; el era, se pare, îmbrăcat numai de mumii [2]). Dacă sacrificatorii egipteni se deosebeau prin ceva pe monumente de ceilalți oameni, apoi numai prin peile de leopard, cu care se îmbrăca o clasă dintre dânșii. Clasificația preoției levitice era deasemenea cu totul alta decât clasificația preoției egiptene. Unele din vasele, întrebuințate la aducerea de jertfe, prin necesitate erau unele și aceleași și la israeliți și la egipteni. Jertfele negreșit nu se puteau aduce de ex. fără cuțite; partea materială a slujbei trebuia în multe puncte să fie la fel la diferitele popoare în puterea necesității înseși. Intre altele chiar și aicea religia lui Moise își are caracterul său deosebit. Situația obștească a preoților israeliți era cu totul alta. In timp ce sacrificatorii egipteni aveau la dispoziția lor o enormă

1) Asemenea pieptare existau și în Asiria și o copie după care se vede în scrierea lui Legard, Monuments of Nineveh, ser. I, punc. 51.

2) Pierret, Dictionnaire, p. 426. Asemenea peptar se pune de obiceiu la peptul morților.

proprietate de pământ, preoţimea israelită era chiar cu totul lipsită de proprietatea de pământ, ea fiind cu totul liberă de îndeletnicirile agricole, ca să poată să se dedice cu totul slujirei lui Dumnezeu (Deut. XVIII, 1, 2). Jertfele ce se aduceau şi însuşi modul aducerei lor erau deasemenea cu totul deosebite de cele egiptene. Jertfelnicile zeilor egipteni erau totdeauna acoperite cu jertfe, ce nu se aduceau lui Iehova: felurite fructe, ceapă, paseri de tot felul, etc. Pe când adevăratului Dumnezeu se puteau aduce numai două feluri de paseri: porumbei şi turturele (Lev. XII, 8; Luc. II, 24). Egiptenii aduceau zeilor lor pâni, bucăţi de carne de vacă sau de antilopă, flori, fructe şi tot felul de lucruri. Insuşi jertfelnicul, ca jertfelnicul tămâerii, cât şi jertfelnicul arderilor de tot, la cortul israilit avea cu totul alt caracter. Primul, numit şi jertfelnicul de aur, se făcea de lemn de sitim (salcâm) şi avea forma patrată. Pe dânsul dimineaţa şi sara se ardeau erburi mirositoare şi pe el era oprit a se pune vreun prinos [1]). Jertfelnicul arderilor de tot, pe care se aduceau lui Dumnezeu jertfe jungheate în cinstea Lui, era de lut, sau din pietre necioplite. El avea deasemenea forma de patrat (Eş. XX, 24-26; Deut. XVII, 5, 7).

Jertfelnicul egiptean (din muzeul Britanic).

Cu totul de alt fel era jertfelnicul egiptean. Forma lui avea aspectul unei mese de scris, şi adesa pe un picior sau stâlp. El se făcea din piatră sau de lemn. Jertfelnicul tămâerei în templul lui Solomon era făcut de lemn de cedru, iar jertfelnicul din cortul mărturiei era de lemn de salcâm şi ámbele aveau una şi aceeaşi formă.

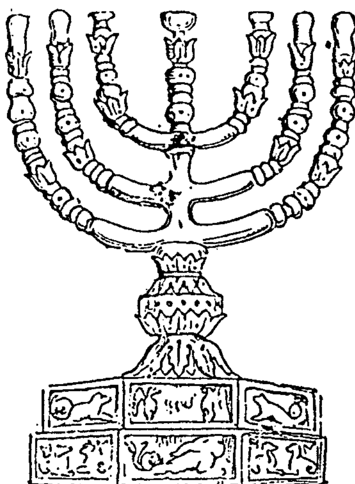
Comparând astfel datele, oferite de egiptologie, cu Pentateucul, e uşor de văzut din toate cele spuse, că deşi civilizaţia israelită a răsărit pe teren egiptean, dar religia lui Moise, ca fenomen miraculos, prezentându-se oarecum ca produs al terenului, de unde a eşit Israil, în acelaşi timp a avut o viaţă cu totul suigeneris şi independentă. In prescripţiunile lui Moise, şi chiar în unele ceremonii religioase, se pot observa urmele influenţei egiptene; dar înseşi baza învăţăturei este cu totul alta. Asămănarea observată e cu totul exterioară, iar duhul, care însu-

1) Eş. XXX, 1—10; Lev. XXI, 18, 19. Masa pânilor punerii înainte deasemenea nu samana cu masa prinoaselor egiptene.

fleţeşte aceste instituţiuni, e cu totul opus. Aicea s'a manifestat metodul profund educator al ridicărei treptate a cugetului poporului cu ajutorul formelor obişnuite pentru popor, către noul conţinut superior, — metod, ce s'a observat în urmă şi în practica Bisericii creştine, care adesa s'a folosit de datinele păgâne şi sărbătorile lor pentru ca dându-le o nouă însemnătate creştină, să pregătească treptat conştiinţa poporului pentru creştinism. Cum creştinismul a primit unele obiceiuri păgâne, bune în sine, curăţindu-le şi prefăcându-le, aşa şi Moise a făcut unele împrumutări din Egipt, dar în acelaşi timp le-a lipsit de tot caracterul păgânesc şi a sfinţit aceste vechi obiceiuri, făcându-le unelte de serviciu şi întrupare a ideei de curat şi adevărat monoteism [1]).

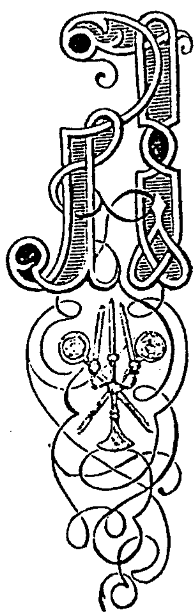
1) Scholz, Die Aegyptologie und die Bücher Mosis, 1878, pag. 158, 159.

Sfeșnic iudeu (de pe arcul lui Tit).

CAPITOLUL XI.

ARTA ISRAELITĂ PE VREMEA LUI MOISE.

fost o serie lungă printre povețele acelea date lui Moise pe muntele Sinai, care se refereau la partea exterioară a cultului și cereau cunoașterea a diferite arte și meserii, care alcătuiau bunul unei civilizațiuni deja destul de desvoltate, — civilizație, care multora se părea necorespunzătoare stărei poporului israilit, abea scăpat din robie, unde el fusese în totul ocupat cu agricultura, cu construirea de clădiri, cu facerea cărămizii și cu alte lucrări de rob. De aceea în interesul adevărului e interesant de examinat, avut-au izrailiții condițiunile, care să le dea putința să dobândească cunoștința diferitelor meșteșuguri și arte, și în ce stare această știință a lor se afla către timpul eșirii lor din Egipt [1]).

Pentru regulata pricepere a acestei chestiuni, mai întâi de de toate e necesar să ne aducem aminte, că deja în acel timp, când Avraam s'a strămutat din Haldeea și s'a îndreptat spre nord, haldeii sau babilonenii cunoșteau multe meșteșuguri prețioase și

---

1) Vezi Rawlinson, Moses, his Life and Times, cap. XIII.

în genere se aflau în stare de civilizație, care trecea deja departe peste hotarele vieții primitive. Babilonenii deja cu mult înainte de Avraam știau să ardă cărămidă escelentă (Fac. XI, 3), întemeiau orașe (Fac. X, 10) și plănuiau să zidească chiar un turn, al căruia vârf să ajungă până la cer (Fac. X, 4). Ei cunoșteau bine metalurgia, și din amestecarea arămei cu cositorul făceau bronz de așa calitate, încât te miră de ceda el față de cel mai bun bronz al grecilor. Ei cunoșteau arta țesutului și lucrau materii de bună calitate, care către timpurile lui Moise, ba probabil și mai înainte, se bucurau de o mare răspândire și alcătuia obiectul principal de export în țările străine (Iis. Nav. VII, 21). Ei dădeau o mare luoare aminte artei sculpturale și gravurei, pe care ei au dus-o până la un înalt grad de perfecțiune, așa că erau în stare să lucreze liber chiar și astfel de materiale, care sunt cunoscute giuvaergiilor sub denumirea de „pietre tari", și le acopereau cu inscripții și figuri de oameni și animale, care dovedeau pe meșterul desăvârșit de graveor [1]). In vederea unor astfel de împrejurări, nu există temeiuri să se nege, cum că familia lui Tara, când a părăsit Urul Haldeei, n'ar fi avut pintre ai săi meșteri, care să fi știut bine diferite meșteșuguri și arte, ce se practicau în Babilonia în acel timp. Negreșit neamul, care evita orașele și trăia în pustiu, totdeauna prin necesitate trebuia să aibă printre ai săi meșteri, care să fi știut bine să pregătească tot ceeace era de nevoe pentru viața de toate zilele. Deaceea se poate presupune, că deja și în caravana lui Avraam, când el s'a strămutat din pământul Haldeei în pământul Hanaan, se aflau astfel de oameni de casă, care puteau executa toate cele necesare pentru viața de toate zilele, ca de ex. să țese din păr de capră materiile necesare pentru cort, precum și pentru haine; armatori, care știau să aprovizioneze caravana cu arme; tot felul de meseriași, cari puteau pregăti vasele de gospodărie, precum și meșteri, care știau să pregătească tot felul de podoabe, ce se cereau pentru căpeteniile neamului cu rudele lui cele mai deaproape, care ocupau în caravană locurile cele mai de frunte. Urmașii lui Avraam deja cu mult înainte de mutarea în Egipt posedau peceți și brățilete (Fac. XXXVIII, 18), cercei (Fac. XXXV, 4) și haine de diferite culori (Fac. XXXVII, 3). Corturile lor, hainele lor, armele și podoabele erau, după toată probabilitatea, produsul lor indigen.

Dar orcum ar fi fost, trebue să presupunem fără îndoială, că la intrarea în Egipt ei au venit în contact cu o civilizație mult mai înaltă, care avea în urma ei o vechime de mii de ani și care

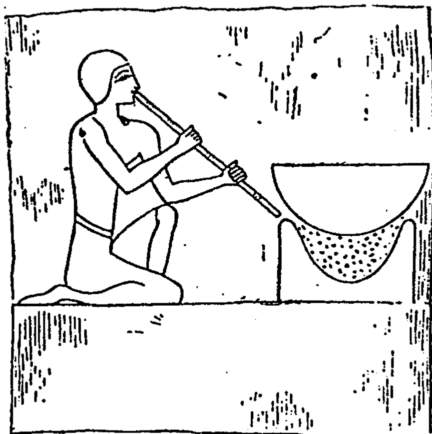
1) Vezi Rawlinson, Five Great Monarhies, vol. I, p. 88—131.

cuprindea toate acele ramuri de arte și industrie, cunoștința cărora, după mărturia autorului cărței Pentateucului, israeliții au manifestat-o în pustie. Dacă la început cunoștințele lor în diferite meșteșuguri și meserii erau grosiere sau în oarecare privințe neîndestulătoare, așa că înseși produsele din această pricină erau de calitate inferioară, apoi în Egipt ei dobândiră putința să facă progrese repezi în tot felul de ramuri de industrie și să le ducă' mai ales pe celece se prețuiau mai mult, pânăla un înalt grad de perfecțiune. Nu-i nevoe să presupunem, că neamul lui Iacov, ce consta din două sau trei mii de suflete, după strămutarea în Egipt, întreg s'a apucat să se îndeletnicească numai cu creșterea vitelor. Creșterea vitelor, fără îndoială, era ocupația lor principală; dar aceia din ei, care erau deja meseriași și înainte de intrarea în Egipt, e foarte probabil că au putut să continue ocupațiile lor și în această țară. Asemenea persoane, negreșit, aveau aicea putința să compare modul lor de a lucra cu acela, care predomina în noua lor așezare, și după imaginație și instinctul industrial, prin care totdeauna s'au distins israeliții, ei n'au întârziat să-și însușească acele perfecțiuni, pe care le puteau ei observa. Noi avem tot temeiul să presupunem, că atunci când israiliți au părăsit Egiptul, artiștii și meșterii lor se aflau în genere, putem zice, pe același nivel cu artiștii egipteni, și deaceea erau în stare să producă lucrări aproape sau chiar cu totul egale cu acelea, pe care le produceau egiptenii în acel timp.

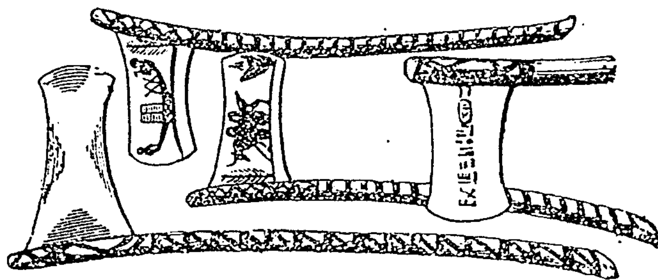
Dar de ce gen erau felurile principale de produse, efectuarea cărora se atribuiau israiliților în timpul petrecerei lor în pustie, și ce dovezi avem în favoarea faptului că produsele de același fel sau al altuia de asemenea fel erau de competința artiștilor și industriașilor egipteni în timpul eșirii sau în periodul dinastiei XVIII? Lucrările acestea se împărțau în șapte secțiuni principale: 1) metalurgia, 2) dulgheria și stoleria 3) țeseturile de tot felul, 4) broderia, 5) lucrarea și văpsirea peilor, 6) sculptura în lemn și gravura și 7) pregătirea a tot felul de combinațiuni gustoase pentru mâncare.

Metalurgia la egipteni se afla deja pe un grad foarte înalt de desvoltare. Ea cuprindea preparate de aur, argint și parte din cositor, de aramă, fer și bronz. Plumbul era, se pare, încă puțin în întrebuințare, iar zincul nu era deloc cunoscut. Egiptenii găseau aurul în cantitate însemnată în hotarele propriei lor țări, mai ales în vinele de cvarț în laturea de sud-est a țării. Săpând din pamânt cvarțul, ei îl rupeau cu mâna în bucățele mici, pe care după aceea le puneau într'o moară și se prefăceau în praf între

două mari pietre de granit, care muncă se făcea iarăşi tot de sclavi. Cvarţul, prefăcut astfel în praf, se spăla pe nişte mese înclinate, prevăzute cu una sau două cisterne, pânăce astfel se curăţea tot pământul, târât de apă pe masa înclinată. Părticelele de aur, rămase pe mese, se adunau cu îngrijire şi se puneau în topitoare de lut, care se supùnea timp de cinci zile şi cinci nopţi acţiunei unei temperaturi mari în cuptor, unde părticelele de aur se uneau şi se transformau în bucăţi mari; după răcire topitorile se spărgeau şi bucăţile se ridicau; apoi se cântăreau şi se trimiteau la lucru. Producerea obiectelor de aur se afla pe mâna unor anumiţi maiştrii aurari, care cu ajutorul unui foi topind bucata de aur sau o parte din ea, păşeau la făurirea lucrurilor de nevoe cu ajutorul unor cleşte şi a diferite feluri de unelte. Printre obiectele cele mai des făurite din aur erau inele groase de o anumită mărime şi greutate, care serveau,după cât se pare, în loc de monedă în circulaţie; vaze, vase, paneraşe, brăţilete, butoni, salbe, cercei şi alte podoabe; cupe, ceşte, pahară, păhăruţe şi alte vase de băut. Multe din ele dovedesc o înaltă desvoltare de gust. Cupelor şi vaselor de tot felul li se da adesa forme de animale, mai ales forme de cap de cal şi de ibis, şi de asemenea forme de cap de şarpe şi chiar de şarpe întreg, turnate din metal sau sculptate; brăţeletele şi cerceii adesa se împodobeau cu tot felul de sculpturi, şi câteodată se garniseau cu pietre colorate, prefăcute din sticlă.

Meşter de lucruri de aur (după un monument egiptean).

Topoare egiptene

Din argint se pregăteau mai ales inele, care deasemenea se întrebuinţau ca bani; după aceea vaze, brăţelete, verighete şi statuete mai ales de ale zeilor şi de animale sacre. Producţia acestor obiecte se făcea aproape tot aşa, ca şi a.. celor de aur, dar statuetele se pare că direct se turnau. Obiectele de argint câteodată se aureau.

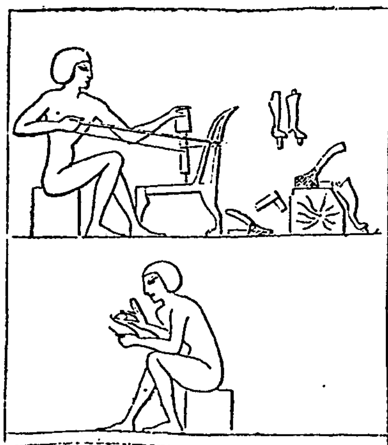
Fabricatele egiptene de bronz erau foarte numeroase. Arme și unelte; vase casnice, ca de ex. cazane, castroane, borcane, bazinuri, vaze, etc. Articole de tualetă, oglinzi, briciuri, clește, bolduri, cercei, brațelete; obiecte artistice, chipuri de ale zeilor, animale sacre și oameni; instrumente în genul pilei, topoarelor, sulei, etc. Din bronz se pregăteau deasemenea săbii, tesace, alebarde de războiu, sulițe, săgeți etc. Din uneltele agricole se făceau de bronz pluguri, seceri, cuțite, foarfece, cue, etc. Bronzul egiptean se alcătuia extraordinar de diferit. Câteodată el conținea 14 părți de plumb și 1 de fer la 85 părți de aramă - proporție foarte rară. Cel mai adesa arama stătea cu plumbul, ca 88: 12, iar câteodată într'o proporție așa de ridicată, ca 94: 6. Modul de pregătire al bronzului nu se închipuește pe monumentele egiptene, dar te miră de exista îndoială, că metalele compuse erau topite și amestecate la un loc în cuptoare, în care timp metalele topite curgeau în anumite forme, unde se răceau și apoi lucrarea se termina cu mâna.

Ferul câteodată se întrebuința pentru instrumente, arme și unelte, dar se pare că el era mai puțin în circulație decât bronzul. Uneltele de bronz și armele corespondeau satisfăcător la tot felul de scopuri, și de oarece producerea uneltelor de bronz era mult mai ușoară decât cele de aramă, apoi deaceea ele se și preferau.

Metalurgia israiliților, cum se vede din istorisirile cărței Facerea, urma deaproape metalurgiei egiptene. Metalele întrebuințate de ei constau în mare parte, dacă nu chiar esclusiv, din aur, argint și bronz (Eș. XXV, 3; XXXV, 5). Aurul se întrebuința chiar mult mai mult decât argintul. El mergea la plastine pentru îmbrăcat lemnul (Vers. 11. 13), pentru inele (12), pentru închipuirea de figuri (vers. 18; XXXII, 4), pentru cupe și capacele lor, pentru blide și linguri (Eș. XXV, 29), la sfeșnice și pedestalele lor (31-37), la podoabe omenești, pentru lanțuri, salbe, clopoței, cercei, brațelete, etc. (Eș. XXXII, 3; XXXV, 22, etc.). Argintul se întrebuința pentru îmbrăcat lemnul, și deasemenea pentru cheutori și bumbi (Eș. XXVII, 10, 17). Cel mai obișnuit material pentru vase de tot felul era bronzul. Din bronz era făcută marea bae din curtea cortului mărturiei (Eș. XXX, 18). Tot din el erau făcute coloanele pentru curtea cortului (Eș. XXVII, 10), acoperișul extern al jertfelnicului (vers. 2), toate vasele jertfelnicului (vers. 3), zece pârghii, care susțineau cortul în poziție dreaptă și „toate cele ale cortului pentru orce trebuință a lui“ (vers. 19). Pentru a pregăti toate aceste lucruri, dintre care multe erau cu

totul nouă, după formă şi desen, israiliţii au trebuit să aibă printre dânşii meşteri aurari şi argintari şi dulgheri de tot felul, şi deasemenea au trebuit să scoată din Egipt pentru asta aparatul necesar şi pentru topitul materialelor, şi pentru a le da acele forme, care în cazul dat se cereau. Veseliel, cum mărturiseşte limpede istoria biblică (Eş. XXXI, 4), era maestru, ce poseda „orce artă, ca să lucreze aurul, argintul şi arama (adecă bronzul)". Ca să execute toate lucrările cerute lui, el evident trebue să fi avut şi mulţi subalterni, meşteri iscusiţi şi meseriaşi aleşi.

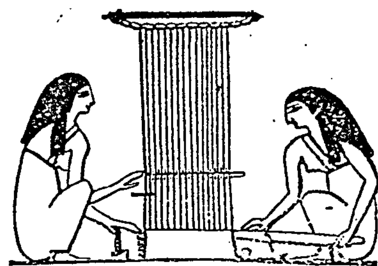
Dulgheria şi stoleria în Egipt deasemenea se afla pe'o treaptă înaltă de desvoltare. Din timpul cel mai îndepărtat egiptenii cunoşteau ferăstrăul, şi cu ajutorul lui desfăceau în scânduri subţiri orce fel de lemn. Cu ajutorul gealăului şi fălţuitorului ei puteau să dea scândurilor o faţă cu totul netedă şi plăcută. Marea importanţă, dată de sacrificatori „templişoarelor", menite pentru aşezarea chipurilor zeilor, cum şi nevoea de a avea frumos lucrate sicrie sau cutii pentru mumii, se cereau o deosebită atenţiune şi îngrijire dela acest gen de industrie. Coşciugile ajunse pânăla timpul nostru, şi cu deosebire chipurile lor de pe grobniţe şi de pe alte monumente, ne arată cu ce îngrijire şi iscusinţă se făceau ele; cutiile pentru mumii se făceau deasemenea cu o extraordinară artă şi în genere se împodobeau cu multă îngrijire. Obiectele mărunte, ca de exemplu sicriele de îngropare şi genţile pentru obiectele de tualetă, servesc de dovadă a unei iscusinţi şi silinţe încă şi mai mari, deoarece adesa se căptuşau cu aur, cu os de elefant sau cu fildeş şi cu porţelan, iar câteodată aveau capace, care se mişcau pe anumite şnururi. In instrucţiunile referitoare la facerea sicriului legii sau în genere a lucrărilor de lemn, cerut pentru aranjarea cortului, nu există nimic aşa ceva, ce ar fi întrecut iscusinţa stolerilor şi meşterilor lemnari egipteni din vremea eşirei.

Stoleri (după un monument egiptean)

Meseria ţesutului în Egipt se afla deasemenea pe un înalt grad de desvoltare. Deşi singurul război egiptean de ţesut, cunoscut, prezintă un războí de mână de forma cea mai simplă şi mai primitivă, totuşi materiile obţinute prin el, sub toate raporturile erau bune şi câteodată chiar uimitoare după calitatea şi frumuseţa lor. Egiptenii pregăteau materii de in, de bumbac şi de

lână, obţinând rezultate satisfăcătoare la întrebuinţarea fiecăruia din aceste materiale; dar produsul iubit al meseriei lor ţesetoreşti era pânza de in, şi în această privinţă producţia egipteană era remarcabilă în cel mai înalt grad. Fineţa unor pânzeturi egiptene de in egala pe cel mai bun muslin indian, ba unele din aceste pânzeturi, la atingerea de ele, se asemănau în totul cu matasa şi în genere cu cea mai bună manufactură din timpul de astăzi. Pânza de obiceiu se pregătea albă, dar câteodată ea se vopsea cu culoare roşie, iar marginea ei se văpsa indigo – sau într'o linie, sau în câteva dungi paralele. Câteodată, pentru a da o deosebită bogăţie şi lux materiei, la ţesut se strecoară fire aurii, şi înseşi materia se făcea câteodată aşa de transparentă, încât se strevedea prin ea obiectul acoperit. Din cele mai bune produse din in fiecare fir consta la rândul său din fibre deosebite, răsucite aparte şi după aceea răsucite împreună, şi numărul unor astfel de fibre ajungeau câteodată pânăla 360 într'un fir compus.

Ţesetorie (după un monument egiptean)

Avem mai puţine cunoştinţe a produselor egiptene de bumbac şi de lână, de oarece până la timpul nostru au rămas puţine modele din ele; dar nu există temeiuri să credem, că arta lor şi în această privinţă se afla mai prejos de arta lucrării pânzeturilor de in. Intrebuinţarea materiilor de bumbac, comparativ vorbind, era mai rară, dar materiile de lână se aflau în mare întrebuinţare. Iarna fiecare egiptean purta haina de deasupra de lână, şi în unele morminte s'au găsit materii de lână, destinaţia cărora totuşi până astăzi nu s'a lămurit.

Precum la egipteni, aşa şi la israiliţi în pustie, inul era materialul principal, ce se întrebuinţa în atelierele de ţesetorie. Acoperemintele în cort erau făcute din „vison răsucit, albastru, purpuriu şi roş aprins“ (Eş. XXVI, 1). Tot din asemenea materie era şi perdeaua, care despărţea sfânta de sfânta sfintelor (vers 31). Perdelele curţii erau tot de vison răsucit (Eş. XXVII, 9). Pânza de in era singura materie, ce se întrebuinţa pentru hainele preoţilor (Eş. XXVIII). Acoperişul extern al cortului era de păr de capră, adecă materie ţăsută din păr moale de ţap de Siria. Această materie nu se întâlneşte în Egipt, unde nu era nevoe de dânsa, de oarece egiptenii se pare că nu întrebuinţau deloc corturile. Arta de a ţese asemenea materii a fost adusă, probabil, de israeliţi cu sine în Egipt din patria lor Siria şi Palestina. Acesta era un meş-

teşug bine cunoscut tuturor neamurilor nomade ale Mesopotamiei şi Asiriei, deoarece ea era aproape o necesitate pentru existenţa lor.

Egiptenii, după mărturia lui Herodot, înpestriţau unele din materiile lor de in cu fire de aur şi de bumbac[1]; şi materiile de lână le înfrumuseţau cu desene brodate, ce din întâmplare s'au găsit prin gropniţe. Astfel, pentru israiliţi, ca unii ce cunoşteau arta egipteană, a fost cu totul posibil să coasă Efodul arhiereului cu aur (Eş. XXVIII, 6) şi brâul lui să-l împodobească cu lucrare de împletitură artistică (vers. 39), precum şi să pregătească (sau poate să ţase) figurile de heruvimi pentru acoperişul de sus (Eş. XXVI, 1) şi pentru perdelele cortului (vers. 31).

Haine semite

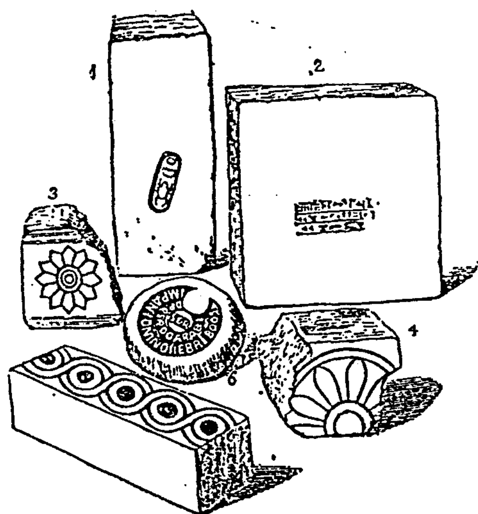
Dubirea şi văpsitul peilor erau deasemenea cunoscute egiptenilor. Şezutul fotoliilor ajunse până la noi, adesa constau din pei dubite şi văpsite, tăiate în făşii. Cu curele de pele se încrucişau umerii şi peptul mumiilor, şi pe capetele acestor curele de obiceiu se închipuiau numele şi figurile regilor din dinastia XII şi următoarele. Pelea se întrebuinţa deasemenea la facerea căruţelor, precum mergea şi la acoperemintele pentru cap, la peptare şi la sandali. Astfel israiliţii au putut scoate cu ei din Egipt o anumită cantitate „de pei de berbece roşii şi albastre", pe care ei, după mărturia Bibliei, le-au şi adus pentru construirea cortului (Eş. XXXV, 23).

Multă atenţiune din cea mai depărtată vreme se da în Egipt sculpturii, poleirii şi gravării a diferite podoabe. Cele mai vârtoase pietre, ca de ex. briliantele, rubinele, smaragdele, sapfirele, topazele şi berilul verde-galben, adevărat, se părea că nu cedau sforţărilor lor; în tot cazul pânălà noi n'au ajuns obiecte, care ar fi dovedit capacitatea lor de a lucra pomenitele pietre. Dar ei lucrau slobod pietrele de o tărie mai mică, cum sunt de ex. ametistul, granatele, serdolica, porfirul, piatra azurie, serpentinul, etc. Din toate aceste pietre se sculptau amulete şi podoabe, şi ele deasemenea se puneau la inele, la braţelete, la cercei, etc. Egiptenii deasemenea gravau pe aceste pietre preţioase numele şi titlurile regilor sau numele lor proprii precum şi chipurile sau embleme-

1) Herodotus. III, 47.

le zeilor. Printre pietrele gravate cele mai de multe ori se întâlnesc sendolica, bazaltul, porfirul, etc.

Veseliel, maestrul principal al cortului, era cu deosebire iscusit la tăiatul petrelor pentru încrustare (Eș. XXXV, 33). E greu de spus, care pietre anume s'au întrebuințat la împodobirea vestmintelor arhiereului. Cele două podoabe mari de pe umere au constat, se pare, sau din onixe, sau din sardonixe, de oarece pe amândouă aceste pietre se poate face mai ușor gravarea, și ele se întâlnesc în mărime suficientă, ca să corespundă acestei meniri (Eș. XXVIII, 9-12). Acea împrejurare, că aceste pietre nu se găsesc printre acelea, care de obiceiu se întrebuințau de Egiptenii, nu are o însemnătate deosebită, de oarece ele adesa se întâlneau în Arabia și au putut fi primite de Moise dela negustorii arabi, a cărora prezență israeliții în peninsula Sinai și faima despre bogăția lor firește au trebuit săi atragă aicea. Pietrele peptarului arhiereului (vers. 17-20) e foarte greu să le determinăm. După traducerea noastră, ele constăteau din rubin, topaz și izumrud; carbuncul, sapfir și almaz; iahont, agat și ametist; hrisolit, onix și iaspis. Pe cea mai mare parte din aceste pietre se poate face sculptura cu ușurință, și Arabia le putea procura israiliților în mare cantitate. Insuși peninsula Sinai abunda deasemenea în produse minerale, mai ales minele de mercur, iar toate celelalte pietre amintite au putut fi procurate sau din Arabia, sau chiar din Egipt.

Petre și cărămizi cu inscripție

Gravura pe pietre prețioase era în desvoltare la egipteni încă din timpul dinastiei IV, și ea a fost desvoltată sub faraonii dinastiilor a XVIII și a XIX. Gravarea s'a săvârșit cu ajutorul uneltelor de bronz și de piatră tare nadjac, cu care și astăzi se fețuesc diamantele. Veseliel, fără îndoială, a învățat această artă în unul din orașele egiptene: Iliopolis, Tanis sau Memfis, și după părăsirea teritorului egiptean, a apucat cu sine materialele necesare pentru a se putea ocupa cu arta sa. Dacă el era giuvaergiu după meseria sa în Egipt, apoi el odată cu aceasta a putut apuca cu sine și o mare cantitate de pietre, care au mers în urmă la pregătirea peptarului arhieresc.

Egiptenii încă din cele mai vechi timpuri se ocupau cu alcătuirea aromatelor de diferite specii pentru îmbălsămarea trupurilor omeneşti. Herodot spune, că la îmbalsamarea cu deosebire îngrijită, ei, scoţind cele din lăuntrul trupului, umpleau coprinsul stomahului cu o amestecătură de „mirt curat mărunt tăiat, de Casia şi de tot felul de mirodenii, escluzînd tămâia“ [1]). Ei erau deasemenea mari amatori de tot felul de unsori, care în timpul vieţii se întrebuinţau de dânşii pentru trupul lor, iar masa de tualetă de obicei era încărcată de o mulţime de tot felul de vaze, farfurii, cutiuţe şi flacoane, cu care se păstrau felurite unsori şi preparate cosmetice. Veseliel, care se prezintă ca un meşter genial de toată mâna, împreună cu alte feluri de cunoştinţe, poseda şi cunoştinţele farmaceutice (Eş. XXX, 25, 35; XXXVII, 29); el prepară mirul pentru ungerea sfântă şi diferite combinaţiuni pentru tămâere, care probabil erau la fel cu combinaţiunile ce se întrebuinţau în Egipt. Mirul său sfânt consta din o treime de casia, o şesime scorţişoară, o şesime iris şi o cantitate nedeterminată de ulei de masline. Combinaţia sa de tămâere, coprindea o cantitate egală de tămâe, galbanum şi racovină mirositoare. Substanţele compunătoare în ambele cazuri i-au fost prescrise lui de Moise, după porunca lui Dumnezeu, dar însuşi metodul de combinare i-a fost, se pare, lăsat la cunoştinţa lui, şi aici, natural, el s'a folosit de acele cunoştinţe, care fuseseră dobândite de dânsul în Egipt dela farmaciştii egipteni.

Ierburi mirositoare.

Astfel arta israilită în timpul lui Moise se baza mai ales pe arta egipteană. Ea, negreşit, era mult mai mărginită decât arta egipteană, deoarece multe din obiectele foarte preţuite de egipteni sau se respingeau cu totul de israeliţi, sau nu corespundeau condiţiilor lor de traiu în pustie. Ca popor nomad, israeliţii nu puteau avea nici o arhitectură în înţelesul propriu al acestui cuvânt, şi deasemenea nu aveau pictură sau sculptură. Cortul nu era templu, ci numai un simplu cort, şi în genere la construirea lui s'au urmat regulele construirei cortului. Israiliţii niciodată nu

1) Herodotus, II, 86.

întrebuințase căruțele în Egipt și nu și le-au însușit în pământul făgăduinții până la Solomon (3 Reg. X, 26). Ei nu aveau nevoe de mobilă luxoasă și scumpă și de aceea se refereau cu neglijență către arta de tapițerie egipteană. Ei, se pare, nu se ocupau sau nu dădeau nici o importanță industriei sticlei, emailărilor sau producerii artificiale sau de imitație a petrelor scumpe; nu se ocupau cu producerea porțelănăriei de lux; nu făceau vase de aur sau de argint pentru masă, precum nici sarcofage. Dar artele de care se foloseau ei, în cea mai mare parte erau învățate de ei în Egipt, și dacă nu urmau cu exactitate egiptenilor, apoi în tot cazul purtau asupra lor pecetea caracterului mai mult sau mai puțin egiptean. Podoabele de tot felul și lucrările cortului poartă asupra lor fără îndoială pecetea artei egiptene și a civilizației egiptene. Deci această împrejurare servește drept confirmare puternică a acelei epoci istorice, către care se referă construirea cortului și a lucrurilor dintr'însul, arătate de cartea Eșirei, deoarece nici într'un timp altul din istoria următoare a israiliților nu s'au putut prezenta atâtea condițiuni, care i-ar fi făcut să reproducă cu așa exactitate în operile lor artele și meseriile Egiptului.

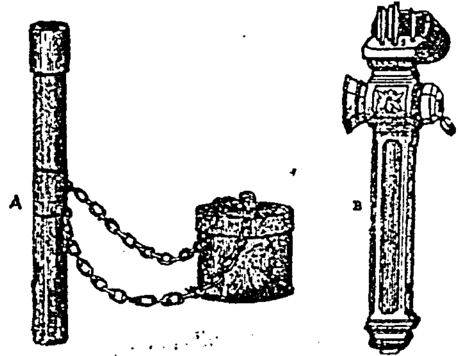
Dar pe lângă toată asemănarea cu Egiptul, arta israilită din vremea lui Moise n'a fost nicidecum o simplă imitație a Egiptului, deoarece chiar și lucrurile singuratece de producție artistică n'au fost nicidecum o reproducere servilă a modelelor egiptene. Insuși sicriul legii, deși în aparență se aseamănă cu cunoscutele templișoare egiptene, totuși se deosebește esențial de dânsele, cum s'a și arătat aceasta mai sus. Deosebirile principale a îmbrăcămintei arhierești erau iarăși cu totul suigeneris. Cortul, deși în oarecare măsură reproducea planul templelor egiptene, luat în genere, totuși prezenta o construcție cu totul nouă, pentru care Egiptul n'a prezentat modelul cuvenit. Sfeșnicul cel cu șapte lumini era cu totul neasemănător cu sfeșnicul egiptean. Masa pânilor punerei înainte și vasul cu mană nu aveau nimic asemănător în Egipt. Acoperemintele cortului de păr de capră și pei văpsite deasemenea nu aveau nimic asemănător în Egipt. Forma heruvimilor purta asupra sa cea mai puțină formă egipteană, cum nu purta nici pecete asiriană sau babiloneană. Acoperirea lemnului cu plastine de aur era mai curând de origină babiloneană, în locul căreia în Egipt se întrebuința o simplă poleire. Podoabele sub formă de granate amintesc metoda asiriană de podoabe, iar întrebuințarea părului de capră, ne indică obiceiul asirian sau arab. Arta israilită astfel chiar și pe vremea lui Moise era în mare măsură eclectică, adică împrumutată din diferite izvoară, și

așa a continuat ea să rămână în curgerea timpurilor următoare, cum s'a observat asta mai ales pe vremea lui Solomon.

In fine, spre a încheia acest examen al raportului artei israilite cu cea egipteană, se poate indica încă o artă, introducerea căreia printre israeliți în Egipt, servește drept cea mai puternică dovadă a îndelungatei convețuiri laolaltă a acestor două popoare. Aceasta-i anume arta scrisului. Obiectul acesta merită o deosebită atențiune, pentrucă el face parte din numărul acelora, la care vrășmașii cărților sfinte mai mult ca pe orce și-au fondat respingerea autenticității Pentateucului. In veacul trecut libercugetătorii din Franța în genere negau, că Moise ar fi putut fi autorul cărților atribuite lui, pentrucă el nu poseda nimic de ce s'ar fi putut servi la scrierea lor. „Abenezra“, zice Voltaire [1]), „a fost primul, care s'a silit să dovedească, că Pentateucul a fost scris în vremea regilor. Mulți cercetători și-au întors atențiunea la aceea, că arta de a întipări ideile sale pe piatră, de a scrie pe cărămizi, pe plumb sau pe lemn era pe vremea aceea singura artă de a scrie. Ei spun, că pe vremea lui Moise haldeii și egiptenii nu scriau altmintrelea și nici nu știau să scrie altmintrelea, decât foarte scurt și cu hieroglife; că pe vremea aceea era posibil a transmite numai miezul istoriei, iar nu și amărunțimile ei; că era imposibil a scrie aceste cărți în pustie, unde așa de adesa se schimba locuința“. Voltaire găsi această obiecțiune așa de puternică, încât nu odată a reprezentat-o în scrierile sale, și încă și in alt tratat, între altele spunea: „fără îndoială, în vremea aceea se scria numai pe piatră și însuși autorul cărții Iisus Navi mărturisește, că Deutoronomul a fost scris pe jertfelnicul de piatră uns cu var. Evident, Iisus Navi n'a avut la aceasta în vedere, că o asemenea carte s'a păstrat multă vreme. In veacul nostru criticul german Hartman, fără să tăgăduiască cunoașterea scrisului de către egipteni, afirma, că ea alcătuia o taină a sacrificatorilor, și că prin urmare israeliții, care aparțineau clasei de jos, nu puteau să aibă nici un fel de cunoștințe în arta asta. El afirma (și cu dânsul și alți raționaliști), că în vremea aceea era imposibil de pregătit materialele necesare pentru a scrie o operă așa de însemnată ca Pentateucul, pentrucă la aceasta se opunea superstiția locală, care oprea de a se folosi de alte materiale, decât de piatră, metal sau lemn, exceptând pergamentul; și că cuvântul, care însemna cuvântul „a scrie“, după derivația sa primitivă, însemna numai: a grava, a săpa, a tăia pe oarecare material vârtos. Ast-

1) Traité de la tolerance.

fel de critici raționaliști, ca Bohlen, afirmau, că arta scrisului la popoarele semite se poate ridica cel mult cu două veacuri înainte de era creștină. Hartman era așa de convins, că arta scrisului la israeliți n'a putut fi cunoscută înainte de timpul judecătorilor, încât el fără nici o jenă a declarat, că însuși întrebarea: a putut oare Moise să fie autorul măcar al celei mai mici părți din Pentateuc, nu merită nici o atențiune. Raționaliștii abea pomeniți aparțineau în genere categoriei celei mai îndrăsnețe și fără jenă de tăgăduitori. Dar chiar și scriitorii mai moderați și serioși, ca Gesenius și De-Wette, primul în scrierea sa „Istoria limbei ebraice", iar al doilea în „Arheologia" sa recunoșteau, că israiliții au învățat a scrie abea pe vremea judecătorilor.

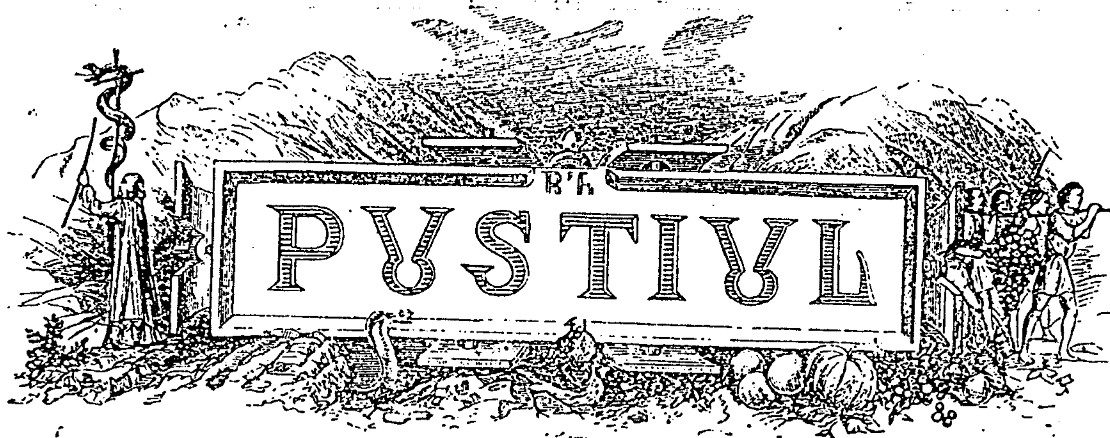
Aparate de scris A) în vechime, B) în Egiptul nou.

Din acel timp, când s'au exprimat așa de hotărât în această privință numiții raționaliști, abea au trecut vreo șasezeci de ani, și acum noi avem atâtea date științifice, încât a mai repeta această obiecțiune, ar însemna a da dovadă de cea mai grosolană ignoranță. Nu numai Moise însuși a putut scrie Pentateucul, ci deasemenea tot ce spune el de scris, a devenit, în loc de combatere a autenticității operei sale, confirmare și dovadă a ei. Adevărat e, că arta scrisului în vremea aceea era încă și mai rară printre popoarele ariene. In Iliada, care negreșit a fost alcătuită mai târziu decât Pentateucul, se întâlnește abea numai o singură aluzie indirectă la arta scrisului[1]. Dar dacă arta asta era încă așa de rară printre elini, în schimb ea era în general răspândită printre locuitorii din Valea Nilului, printre care trebue să enumerăm și pe israiliți înainte de timpul eșirii. Scriitorul egiptean se putea întâlni pretutindenea cu grifela sau penița lui în mână. De materiale de scris nu era nicidecum lipsă: el scria pe piatră, pe lemn, pe diferite materiale și pe papirus. Particularitățile Egiptului, cum arată cei mai noi cercetători, erau anume acelea, că acolo era desvoltată nu numai necesitatea, ci putem spune, pasiunea de a scrie. Având în vedere asemenea cerințe, cu totul în altă lumină se prezintă și înseși părerile asupra acelor date, care se întâlnesc în Pentateuc relativ de meșteșugul scrisului. Dacă noi vedem, cum

1) Iliada, VI, 168—170.

Moise aduce din muntele Sinai tablele legii cu poruncile lui Dumnezeu, scrise pe ele, cum poruncește el, ca aceste porunci să fie săpate în piatră pe muntele Gheval, cum poruncește apoi, ca aceste porunci să fie scrise pe ușorii ușii și chiar să și le lipească la frunte apoi omul, care procedează așa, evident a primit deplin cultura egipteană; și aceia, cărora el se adresază cu asemenea porunci, evident erau consacrați în moravurile egiptene și în obiceiurile acelei țări. Fața cu starea actuală a științei nu numai a pierdut orce însemnătate obiecțiunea raționalistă pomenită mai sus, ci și însuși chestiunea a căpătat cu totul altă întorsătură. Dacă în Pentateuc nu s'ar găsi nici o aluziune la arta scrisului, de care anume s'au folosit raționaliștii de mai înainte pentru atacarea autenticității Pentateucului, apoi acum aceasta ar trebui să se considere drept temeiu pentru suspectarea de a pune origina Pentateucului anume în acel timp, la care el se referă. Astfel, în lumina cercetărilor științifice cele mai nouă, vechea obiecțiune a raționaliștilor contra autenticității Pentateucului s'a transformat în dovadă de neînvins și în mărturie strălucită a acestei autenticități.

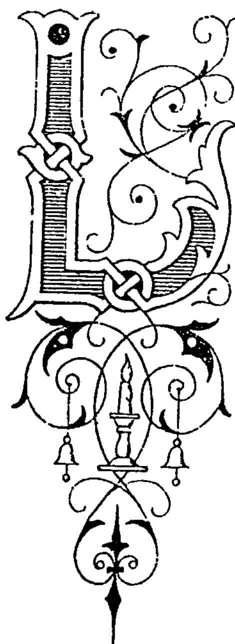

In pustie

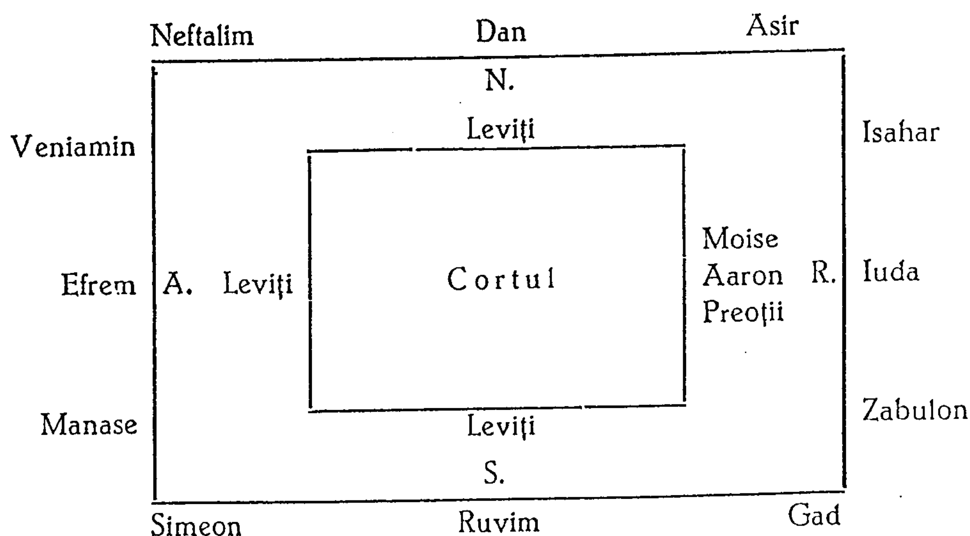
CAPITOLUL XII

PĂȘIREA IN PUSTIU

a sfârșitul îndelungatului popas dela poalele Sinaei s'au făcut toate pregătirile necesare pentru călătoria mai departe, și iată către luna a doua a anului al doilea toate erau definitiv gata pentru plecarea la drum. Dar deoarece acum se plănuia să meargă direct în Hanaan, și să-l ia prin puterea armelor, apoi tabăra israilită fu prefăcută după asămănarea unui lagăr de război și în genere în popor se introduse un sistem de cârmuire sever și regulat. Curând după părăsirea Sinaei (Numer. XI, 16), poporul alese un consiliu de 70 de bătrâni cu Gur în frunte (Numer. X, 1), și apoi membrii acestui consiliu, care consta din bătrânii sau căpeteniile tuturor neamurilor, afară de a lui Levi, au fost solemn întăriți în demnitatea lor de către Moise, ca un fel de Senat, care să-l ajute în marea sa lucrare cu sfatul lor, pentrucă lui adesa i se cerea asemenea ajutor pentru cârmuirea acestui popor tare la cerbice și crud. Poporul astfel se cârmuia de triburile principale și de subîmpărțirile lor, iar conducător principal era Moise, folosindu-se de concursul consiliului său de bătrâni. Marele adunări ale poporului deslegau chestiunile cele mai importante, ce se supuneau discuției lor, dar autoritatea supremă aparținea în totul

In pustia deschisă tabăra era așezată în forma unui patrat lung, care se păzea de cortul mărturiei, ce se afla în centru. Când se da semnalul de plecare la drum, atunci leviții desfăceau cortul sfânt, și când se da poruncă să se oprească, ei iarăși refăceau. Din celelalte triburi nimenea nu îndrăsnea nici să se apropie de dânsul sub pedeapsă de moarte. Precum în cale, așa și în popas, singuri numai leviții alcătuiau paza cortului și se îngrijau de toate lucrurile lui și de vasele sfinte (Numer. II, 51; III, 6, etc.). Spre răsărit de cort, și astfel la locul cel mai de cinste, se afla cortul lui Moise, Aaron și ale preoților; în fiecare din celelalte trei laturi ale lui se aflau câte trei mari cete de leviți (Numer. IV, 48). Avangarda întregei mișcări o alcătuia tribul lui Iuda, susținut de triburile lui Isahar și Zabulon. Laturea stângă adecă cea de nord,

se ocupa de Dan ajutat de Asir și Neftalim; laturea dreaptă sau de sud o ocupau Ruvim împreună cu Simeon și Gad; și cea de apus adecă cea dindărăt era rezervată apărărei lui Efrem, cu care împreună erau așezați Veniamin și Manase [1]).

Spațiul, ocupat de tabără, nu era poate așa de mare, cum s'ar putea presupune, de oarece cel puțin într'un caz, în care acum e cunoscut exact locul așezărei acestei tabere, și anume tabăra din Avel Sitim (Numer. XXII, 1), șesul deschis potrivit pentru asta, spre răsărit de Iordan, prezintă un spațiu nu mai mare de 12 chilometri patrați, deși poporul a putut să se împartă aicea așa, încât numai o parte din el a ocupat această localitate. La romani

1) Fiecare grup de trei triburi avea un steag deosebit, și fiecare trib avea un semn deosebit (Numer. II, 2). Cuvântul, prin care se numește steagul, derivă din rădăcina ce însemnează „a străluci", „a luci", și arată poate steaguri de acelea, ce se întrebuințau în armatele egiptene, care erau zugrăvite luminos cu numele regelui sau a bărcii sacre (Wilkinson, I, p. 342).

pentru un detașament de 20.000 era deajuns pentru lagăr 1|6 dintr'o milă patrată, în care caz rămânea destul spațiu pentru ulițî, locuințele ofițerilor, grajduri pentru cai și pentru bagaje, și încă tot mai rămânea spațiu gol[1]). Aceasta ar fi însemnat, că pe o milă patrată se puteau așeza 120.000 de oameni adecă pentru două milioane de israiliți s'ar fi cerut aproape 36 chilometri. Dar deoarece ei trăiau familii întregi, apoi corturile lor nu puteau ocupa un spațiu așa de mare[2]). Ce se atinge de formarea coloanelor în timpul mersului, apoi noi nu știm nimic despre asta, deși ne putem face oarecare închipuiri curioase. Unul din cei mai noui cercetători, bazindu-se pe o lectură din cartea Eșirei (XIII, 18), că israiliții se mișcau înainte „câte cinci în rând", adaoge: „se poate, ca ei să fi mers în cinci diviziuni mari, dar ce ar fi însemnat „câte cinci în rând", asta și-o pot închipui numai aceia, cari nu au nici cea mai mică idee de mulțimea poporului. In tot cazul, dacă se admite, că în asemenea rânduri mergeau numai cei 600.000 de oameni, capabili să poarte arme, despărțiți între ei prin 90 centimetri, apoi acesta ar fi dat o procesiune de 90 de chilometri de lungă, și capul procesiunii ar fi ajuns la Marea Roșie, în linie dreaptă, înainte ca ultimile rânduri să fi părăsit Gesemul. Și dacă la asta se mai adaoge ceialaltă parte de popor, atunci linia pe drumul drept din Egipt s'ar fi întins chiar până la pământul Hanaan[3])". In pustie totuși cele patru mari detașamente, care înconjurau cortul mărturiei, prin înseși lățimea procesiei au trebuit să scurteze lungimea coloanelor, deși chiar și atunci coloana trebuea să se întindă pe un spațiu destul de considerabil.

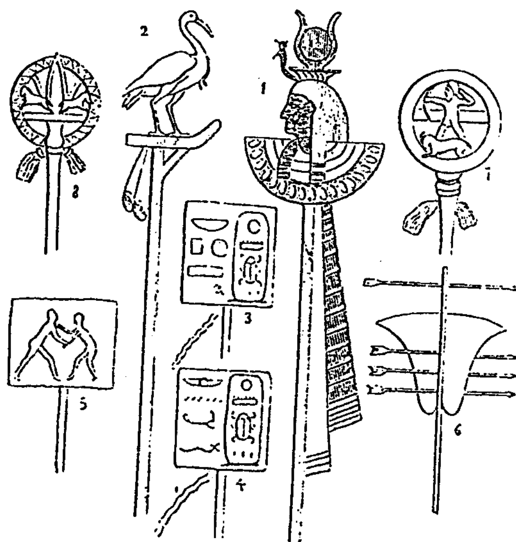
Intru această nouă mișcare poporul, ca și mai înainte, era condus de un deosebit semn dumnezeesc, și anume de un nor misterios, ce se arăta deasupra cortului mărturiei, în semn de plecare la drum sau de oprire. Anume în ziua a douăzecea a lunei a doua a anului al doilea după eșirea din Egipt, nourul prezenței Domnului s'a ridicat deasupra cortului mărturiei în semn de plecare la drum și înseși cortul a fost ridicat din locul său. Prin tabără răsună sunetul a două trâmbițe de argint, anume pregătite în acest scop, și toată tabăra în ordine militară regulată se mișcă, fiecare trib sub steagul său deosebit, și porni la drum după indicațiunea norului. Deși însuși Moise știa drumul prin peninsula

1) Polible, VII, 27.

2) Parisul, cu populațiunea sa de două milioane, cuprinde înlăuntrul întăriturilor 7800 hectare pătrate • 68 chilometri patrați. Inelul fortăreței, care se apropie tare de case, care în multe părți ies și peste ziduri, are 36 chilometri lungime. Dar în Paris multe din case sunt cu mai multe etaje.

3) Kitto. Daily Bible Ilustr. I, p. 92.

Sinai, dar ca să fie și mai bine încredințat în această privință, el chiemă pelângă sine în calitate de călăuză pe cumnatul său Havan, fiul lui Iotor, ca locuitor indigen, care știa temeinic și la perfecție toată localitatea aceasta, așa că el în această privință putea să fie „glasul" întregului popor (Numer. X, 29-31). Sicriul legii, ca sfințenie supremă, mergea înaintea taberei, și ridicarea ori oprirea lui se însoțea de glasul solemn al lui Moise. Când ridicau sicriul spre plecare la drum, Moise zicea: „Scoală, Doamne, și să se risipească vrăjmașii Tăi și să fugă dela fața Ta ceice Te urăsc pe Tine"! Iar când se oprea sicriul, el zicea: „Intoarce-Te, Doamne, către miile și zecile de mii ale lui Israil". Și poporul de fiecare dată repeta cu glas mare același vosglas, care ca un ecou puternic se purta peste toată tabăra (Numer. X, 33-36).

Steaguri egiptene și asiriene.

Dela Sinai pânăla hotarele de sud ale Palestinei de a dreptul erau nu mai mult de 300 de chilometri, și de aceea israiliții puteau să privească cu curaj viitorul și să se mângâe cu nădejdea de a ajunge curând la pământul binecuvântat, în care curgea miere și lapte. Dar acestei nădejdi nu-i fu dat să se realizeze așa de curând. Drum direct către Palestina nu este, ci el șerpuește prin văgăunile și văile peninsulei. Drum bătut aicea propriu n'a existat niciodată și el e înlocuit numai cu poteci de munte, care duc adesa prin văgăuni cu greu de străbătut. Ne putem închipui deci, câte greutăți îi stătea înainte mulțimei celei mari a poporului, nevoit să se miște cu bagajele enorme și cu turmele. Direct spre nord drumul era aproape curmat cu totul de culmea muntoasă, ce se întindea în curmezișul peninsulei; ba chiar de s'ar fi putut străbate peste această culme prin potecele de munte, apoi dincolo de ea se începea pustia, imposibilă de străbătut din pricina arșiței de nesuferit în acest timp al verei, și de aceea israeliții au trebuit să apuce numai spre nord-est, spre malul golfului Acaba, care alcătuia acea ramură a Mării Roșii, care spală laturea răsăriteană a peninsulei.

In timpului lungului popas dela Sinai poporul deja uitase în parte greutățile drumului prin pustiu, precum și toate minunile

și semnele miraculoase, care-l însoțise în cale, și de aceea când văzu iarăși înaintea sa pustiul, iarăși a fost nevoit cu sforțări de neînchipuit să înainteze peste stânci și nisipuri, când urcându-se pe înălțimi stâncoase, când pogorându-se în văgăunile prăpăstioase, și de aceea în rândurile lui iarăși se începură cârtirile nemulțumirii de suflet contra conducătorului. Greutatea drumului, care secătuea puterile, firește provocau nevoea de o mâncare mai substanțială și mai hrănitoare, decât acea de care poporul se putea folosi în pustie (mana), și de aceea unul din obiectele principale ale nemulțămirii era anume lipsa hranei de carne. Cârtirea mai întâi de toate se ivi printre unii străini, ce eșiseră împreună cu israiliții din Egipt, iar apoi se transmise și celorlalți. La vederea mării ei, poate, și-au adus aminte de Egipt. Amărăciunea robiei egiptene reușise deja să se șteargă în mare parte din memoria lor, și la vederea grozavelor greutăți ale vieții libere în pustie ei își aminteau numai, cum mâncau ei acolo carne din cazane, ba afară de asta și „pește, castraveți și harbuji, și ceapă, și usturoi". „Iar acum, strigau ei, sufletul nostru tânjește, acum nu-i nimic, ci numai mană în ochii noștri" (Numer. XI, 1-6). Această cârtire nebună a provocat repetarea miraculoasei aprovizionări a poporului cu prepelițe; dar săturarea cu ele a fost totodată și pedeapsă pentru cei nemulțămiți. Mulțămită, probabil, întrebuințării cărnei peste măsură, în popor se începu o grozavă mortalitate. Remarcabil e, că în drumul spre Acaba profesorul Palmer a întâlnit rămășițele unei vechi tabere, înconjurată de un număr extraordinar de mare de morminte, pe care el le pune în legătură cu mortalitatea în tabăra israilită. Astfel aicea noi avem urme simțite ale taberei israilite din Kibrot-Hataava, sau „a mormintelor poftei". Cale de o zi mai departe el descoperi urmele unei alte tabere mari, unde se observă chiar locuri de gospodării deosebite, cu coșuri și adaptări pentru pregătirea mâncării. Localitatea aceasta fără îndoială este Asirot, unde deasemenea israilitenii iarăși s'au oprit cu tabăra, cu atât mai mult că ea până astăzi se numește la arabi Asirot[1]). Totodată la arabi se păstrează o tradiție turbure, că aicea s'a rătăcit cândva o caravană de in-

Usturoi, praz și ceapă.

1) Palmer, Desert of the Tih, 7 și 8; altă lucrare a lui: History of Jewish Nation, pag. 32, 33.

chinători și a fost nevoită apoi să cutriere mulți ani pustiul Tih, de unde însuși pustiul își trage numirea („pustiul rătăcirii"). De oarece nici o caravană musulmană, care pleacă la închinare spre Meca, niciodată n'a putut să se rătăcească aicea, apoi e în totul îngăduit a presupune, că tradiția arabă are în vedere anume rătăcirea prin aceste locuri a israiliților [1]).

In acest loc ei au rămas cel puțin șapte zile, parte din pricina unei împrejurări, care a trebuit să amărască peste măsură duhul lui Moise, deja și fără asta zdruncinat. Mariam, sora sa, căria, după pronia divină, îi fusese rezervată cândva paza lui în copilărie, pare-se că se dușmănea cu Sepfora, femeea lui, ca una ce era etiopiancă, considerând-o de sânge necurat [2]). Ajungând în fine la convingerea, că asemenea alianță nu corespundea cu înalta poziție a lui Moise în calitatea de conducător, și simțind oarecare zavistie, că numai el singur era unealtă esclusivă a proclamării poruncilor lui Dumnezeu către popor, pecând și ea înseși era prorociță, ea înduplecă și pe Aaron să fie de partea sa, cu care prilej ei începură a declara, că și ei se pot învrednici de cinstea participării la revelațiunile divine. Dar lepra, ce o lovi în chip miraculos, curmă îndată ambițiunea ei, deși ea nu putu să șteargă cu totul acea amărăciune, ce trebue să fi stârnit în marele ei frate asemenea turburare în cercul cel mai apropiat de rude ale sale. Pentru a curma putința altor cazuri viitoare de asemenea turburări, chiar în acest loc a fost ales un consiliu de 70 de bătrâni, acel sfat, care, după părerea rabinilor și chiar a unor teologi creștini, a fost prototipul marei sinagogi, căria iudeii îi datorau așa de mult după întoarcerea lor din robia babilonică. Fiind întăriți în această vrednicie a lor de popor (Numer. II, 24, 27), ei se adunară împrejurul cortului sfânt, și aici se prezintă o priveliște nemaivăzută, anume cum toată această adunare de bătrâni fu cuprinsă de entuziasm prorocesc sub înrâurirea Duhului lui Dumnezeu. „Și s'a pogorât Domnul în nor, și a grăit cu Moise, și a luat din Duhul care era peste dânsul, și a dat celor 70 de bărbați bătrâni. Și atuncea a odihnit peste dânșii Duhul și ei au început a proroci, dar apoi încetară" (Numer. XI, 25). Intâmplarea aceasta a dat prilej pentru manifestarea duhului înalt a lui Moise. Doi din numărul lor, și anume Eldad, „iubitul lui Dumnezeu", și Madad, „iubire", primind inspirație divină, deși ei

1) Palmer, Desert of the Exodus, 187, pag. 357.

2) Unii socot că Sepfora murise deja înainte de aceasta și că Moise își luase altă femee din mulțimea, ce eșise odată cu evreii din Egipt (Vezi Ewald. Geschichte, Vol. II, 251).

nu se alăturase la ceilalţi la cort, au început a proroci în acel loc, unde erau, şi anume în tabără. Spiritului războinic a lui Iisus Navi, „slujitorul lui Moise din tinereţa sa", se păru asemenea fenomen nelegiuit şi se adresă către stăpânul său cu rugămin= tea să curme asemenea desordine. „Domnul meu Moise, zise el, opreşte=i!" Dar el primi asemenea răspuns înalt: „nu râvneşti cumva tu asta pentru mine? O, dacă toţi în poporul Domnu= lui ar fi proroci, când Domnul ar trimite Duhul Său peste dân= şii!" (Numer. XI, 26-30). Astfel istoria lui Israil, chiar întru înce= putul său, nu este numai istoria cărţii inspirate de Dumnezeu sau a cinului inspirat de Dumnezeu, ci istoria unui popor de Dum= nezeu inspirat. Duhul lui Dumnezeu se pogoară asupra lui în aşa măsură, cum n'a mai fost asta nici cu un alt popor. Cei 70 de bă= trâni, aleşi din toate triburile, prin darul lor prorocesc a întrecut darul generaţiunilor viitoare. Mariam în tabără şi=a găsit o suc= cesoară în persoana Deborei pe muntele Efraim, şi în Palestina nu era aşa ţinut, care să nu fi văzut cândva proroc sau proro= ciţă, ce se ridica acolo de Dumnezeu, înainte de timpul când acest dar a fost luat poporului. Cât de puternic însă era elanul vieţii religioase în popor, unde se putea găsi un şir întreg de persoane, în care ea atingea o stare aşa de înaltă, care nu se poate califica decât cu numele de proroc.

Ţara, prin care israiliţii trecuseră până acum, prezenta un vast triunghiu muntos cu şesuri largi rar întâlnite şi cu nenumă= rate văiugi înguste, ce şerpuiau când ici când colea printre stânci. Stâncile de granit şi de porfir ale Sinaei începuse a ceda locul nisipurilor, ce alcătuiau partea de sus a stâncilor; câteva dealuri calcaroase spre nord indicau când ici când colea apropierea cul= melor de cretă ale „pustiului pribegiei". Exceptând văile, dacă cumva această localitate era atuncea tot cum e astăzi, poporul nicăirea nu se desfăta cu vederea vegetaţiunii, pentrucă munţii din= prejurul lor se ridicau goi, şi poate numai prin văgăuni ici colea se ivea puţină verdeaţă. Arbori de finici şi dealtfel, arbuştrii sin= gurateci de salcâmi ghimpoşi şi de viţă sălbatecă se întâlnea rar prin râpi, unde terenul nisipos putea să ţină puţină umiditate, iar iarba verde se zărea numai la puţinele izvoară de pe cale. Cu= loarea diferită a stâncilor pe un spaţiu considerabil deşi întrucâtva lipsea pustiul de sălbătăcia ei moartă, şi culorile lor, mai ales în atmosfera limpede de seară, dădea împrejurimii mute o plăcere suigeneris. Antilopele trăesc încă şi astăzi în acest ţinut; vulturii se rotesc în văzduh; stoluri enorme de pasări se opresc din când în când aicea după sborul lor îndelungat din Africa şi raţele săl=

batece se prăsesc pe lacurile Ain-el-Gudera sau Ain-el-Alic. Vipere cornute mulţime multă se ascund în nisip, şi din când în când se întâlnesc şi alte soiuri de şerpi. Dar văiugile şi şesurile în calea mişcării israiliţilor prezentau în cea mai mare parte un prundiş város şi aspru, pelângă care nisipul înfoiat mai ales în partea nord-vestică de acea linie, pe care, cum se poate crede, se mişca poporul. In Asirot, totuşi, apropierea a trebuit să se efectueze de ei prin şesurile nisipoase, întrerupte de stâncile enorme ale nisipişului. In mijlocul văei, sub o stâncă înaltă, şi astăzi este încă o dumbravă de palmieri verde-întunecat, după care din stâncă isbucneşte un pârău; în granit s'a săpat un canal, care duce apa într'un anumit bazen, de unde pe tuburi grosiere se duce prin grădinile arabilor, care şi acum locuesc aproape de acest loc [1]. Deşi câte undeva în anumite locuri se putea găsi odihnă mai îndemânoasă, călătoria în genere era de bună seamă adesa foarte împovărătoare. Burton descrie astfel călătoria prin acest pustiu: „sus, din cer, grozav în frumuseţa sa fără nori, din strălucirea sa orbitoare pânăla necruţare, Simum vă desmeardă, ca lava, cu suflarea sa de flacără. Imprejur stau movilele de nisip curgător, peste care orce suflare de vânt lasă urmele sale în valuri pronunţate; stâncile dărăpănate prezintă cu adevărat parecă nişte schelete de munţi; şi la rând cu ele zac şesuri aspre, prin care trecând, fiecare fără să vrea cugetă, că de se sparge burduful său cu apă sau de perde cămila potcoava, unul ca acela numaidecât ar fi menit unei morţi chinuitoare. Această ţară posomorâtă, populată cu fiare sălbatece şi cu oameni încă şi mai sălbateci, este ţara, unde fiecare izvor pare că murmură cuvintele prevenitoare: „bea şi pleacă". Noi am mers aproape cinci ceasuri prin o localitate, fantastică chiar prin pustietatea ei, prin o mulţime de dealuri, prin şesuri despoiate şi prin văi pustii. Nici chiar salcâmi mari nu erau aicea, şi în unele locuri iarba cămilei abea-şi putea găsi destul pământ, ca să-şi înfigă rădăcina. Drumul mergea printre munţi, printre stânci şi dealuri de granit, prin o localitate scormonită, năpădită de stânci enorme, vrăvuite într'o formă aşa de desordonată, încât pare că iscusinţa omului ar fi ajutat aicea naturei să se urâţască

Pelinul.

1) Palmer, Desert of the Exodus, 1871, p. 261.

așa. Crăpăturile largi urâțau fața pământului și fără asta destul de urâtă; ici ele se lărgeau pânăla proporția unor peștere posomorâte; dincolo erau astupate de nisipul curgător și lucitor [1]). Prin asemenea pustiu, prin asemenea „stepă tristă și sălbatecă" (Deut. XXXII, 10), au și călătorit israiliții către Hanaan.

Dela Asirot pânăla capătul de nord al golfului Acaba sunt cam 30 de ceasuri de drum, sau aproape 130 kilometri. Dar e greu, dacă nu chiar cu totul imposibil a determina: mișcatu-s'a oare poporul spre acest golf chiar acum, sau el s'a apropiat de malurile lui abea într'un period mai târziu. In genere se admite, că poporul s'a mișcat în direcțiunea nord-est prin amestecul sălbatec de văi înguste și de dealuri (din care unele au o mare înălțime, iară altele sunt spintecate prin văgăuni grozave) până s'a pogorît către malul mării, unde laturea lată a țărmului neuniform, dar aproape neîntreruptă, de sub stânci îi da putința să ajungă mai ușor la vârful golfului. Acolo, cum se poate crede, a și fost al șaptelea popas dela Sinai. Harada, într'o trecătoare puțin cunoscută, aproape de Djebel Arad, care, deși cu greu, a putut totuși să-i ducă către coasta înaltă a „pustiului pribegirii", cunoscut atuncea sub denumirea de pustiul Faran sau Sin, iar astăzi sub cea de Tih. Această țară, în care lor le-a fost dat să petreacă mulți ani, prezintă o serie de înălțimi calcaroase, ce se ridică în trepte uriașe dela peninsula Sinai pânăla localitatea deluroasă a Palestinei sudice [2]). Partea sudică a celei mai mari părți a acestor înălțimi calcaroase se întinde pe o distanță de 120 kilometri spre nord de acel punct, unde stâncile laturei ei de jos se curmă în peninsula Sinai. Numai câteva dealuri răslețe fac să varieze în genere suprafața plană, și pe ea nu sunt semne nici de locuințe vechi, nici de oarecare ruine. Ținutul, ce se întinde la nord de această localitate, are totuși cu totul alt caracter; el se ridică în terase enorme pe un spațiu de aproape 120 kilometri dela nord spre sud, și treptat se preface prin terase succesive în localitatea deluroasă Virsavia. Cea mai sudică parte a acestui ținut, cunoscută astăzi sub denumirea de Djebel-Magra, ne prezintă un mare șes cam de 80 kilometri, ce se întinde dela răsărit spre apus. Peste toată țara asta încă și astăzi se intâlnesc localități fertile, bogate în iarbă și apă [3]), și în toate direcțiunile se observă urme

1) Burton, Meccah and Medinah pag. 175.

2) Ridicătură dela începutul pustiului Tih până la Hebron alcătuește 1300 coți.

3) Nimic nu se pare mai nedreaptă, ca obișnuita închipuire despre oaza arabică, decât doară închipuirea obișnuită despre pustiul Arablei. Adesa se intâmplă să citești despre „insulele mării de nisip", dar nimenea nu le vede acolo. Adevărata Vadi este o vale stâncoasă, tăiată în două de cursul unui părău de munte, secat în timpul de secetă. Că-

mai vechi de populațiuni și de prosperitate. Acest ținut în Biblie e cunoscut anume prin denumirea Negheb sau țara de miazăzi (Fac. XX, 1).

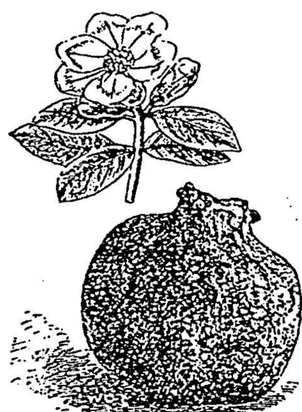
Anume această localitate a ales-o Moise de sediu al său principal în nădejdea, ca deaicea să se îndrepte direct spre Hanaan. Pe coastele răsăritene ale dealurilor, cari alcătuesc împărțirea apelor, se întinde Vadi vestită prin pășunile sale și prin izvorul său abundent, vestit încă de pe vremea lui Avraam, și anume spre dânsa acum se îndreptă poporul israilit. Acesta era Cades-Varni, unde era tabăra lor principală și centrul vieții în timpul întregei lor petreceri în Negheb. Acesta e situat cam la 90 de kilometri depărtare dela Hebron, aproape la jumătatea drumului între Marea Moartă și țărmul Mărei Mediterane, și sub toate raporturile era îndămânos ca punct de plecare pentru o năvală fără de veste asupra Palestinei. Dar inimei celei mari a lui Moise îi fu dat să încerce o nouă deziluzie. El intenționase chiar de la început să străbată în Hanaan imediat după părăsirea Egiptului; dar când micimea de suflet a poporului făcu aceasta imposibilă, el socoti, că un an de popas la Sinai și în deosebi prefacerea complectă a poporului îi va da putința să se bizue mai mult pe bărbăția poporului și astfel să nădăjduiască în putința intrărei în Palestina din Cades. Dovada prezenței lui Dumnezeu cu dânșii, văzută în peninsula Sinai, și făgăduința dată lor de un ajutor suprem, au trebuit fără îndoială să stârnească în popor duhul entuziasmului, și se părea că o năvală fără de veste a întregului popor, ce se afla într'o stare așa de entuziastă, putea să sfărâme orice împotrivire, ce li s'ar fi putut opune în drum.

Pentru a stârni și mai mult și a susține spiritul poporului, Moise decise să trimită din Cades câteva iscoade, alese dintre căpiteniile câtorva triburi. Dintre ei, ca și cum ar fi indicat entuziasmul religios al poporului pe vremea aceea, jumătate purtau astfel de nume, ca Igal = „mântuit de Dumnezeu", Osie = „izbăvire", Faltie = „Iehova va mântui", Gaddiil = „prosperitate dela Dumnezeu", Ammiil = „slujitorul lui Dumnezeu" Genil = „Mărirea lui Dumnezeu" (Num. XIII, 5-16). Dar cu toate aceste nume, ei dovediră un extrem neajuns în ce privește însușirile superioare, care le cerea cinstea arătată lor. Moise nădăjduise, că știrile, pe care iscoadele le pot aduce despre fertilitatea și bogăția pământ-

---

lătorul, care bănuește aicea o exagerare, abată-se dela calea Suez vreo două ceasuri în lături și să treacă spre nord pe nisipuri. Și atunci oazele și micile șușinițe de pământ roditor cât de frumoase și cât de plăcute sunt, chiar dacă acestea ar fi Vadi-el-Vard - valea florilor, se vor dovedi podișuri aspre, pe care crește o mână de tufari, care duc în timpul rece o existență numai aparentă". Burton. idem, p. 104.

tului, vor deștepta în popor curaj și dorința de a pleca cât mai repede spre dânsul pentru cucerirea lui. Iscoadele trebuiau să cerceteze solul, cantitatea de apă, climatul, caracterul locuitorilor și tăria orașelor și fortărețelor lor. Plecând din Cades, ei se îndreptară spre nord, cum li se poruncise, prin Negheb, în ținutul deluros al Iudeei și se vede că au ajuns așa de departe, încât pătrunseră chiar pânăla ținutul din jurul lacului Merom, la nord și până la Rehov, care cum se pare se afla la despărțirea apelor dintre Merom și râul Litaniei, pe drumul spre Imat pe Oronte, și identificat poate cu actualul Gunim, unde se află ruinele puternicei fortărețe, care domină șesurile spre răsărit. Acesta era timpul începutului coacerei strugurilor, care în Hebron se petrece în Iunie și August. Insărcinarea a fost îndeplinită de dânșii cu succes și ei peste șase săptămâni se întoarseră cu bine în tabără. Dar urmările spionajului lor au fost departe de a fi mângâitoare pentru popor. Ei nu tăgăduiră fertilitatea minunată a țării și ca dovadă despre asta aduseră probe de mere granate și de smochine, precum și struguri de poamă, așa de mari, încât un strugure îl puteau duce abea doi oameni în părângă[1]). Dar împreună cu acestea iscoadele îngroziră așa de tare pe israiliți prin povestirile lor despre puterea locuitorilor Palestinii și despre nebiruitele lor orașe și cetăți, încât aruncară întreaga tabără în disperare. Acesta a fost un moment deciziv din istoria poporului, și israeliții se dovediră nepregătiți pentru el. In loc ca să pășască curajos și cu bărbăție înainte, ei cu micime de suflet căzură în desnădejde și tânguire, și erau gata să aleagă un alt conducător, care să-i ducă înapoi în Egipt. In zadar două din iscoade, și anume Iisus Navi și Haleb, se sileau să susțină în popor curajul și nădejdea în cucerirea cu izbândă a pământului făgăduinții, dacă el va rămânea credincios lui Dumnezeu și se va bizui pe atotputernicia ajutorului Lui. Poporul însă era înebunit de disperare, nu voi să asculte nici un fel de dovezi și voia chiar să ucidă pe îndrăsneți cu pietre. Acest trist eveniment hotărâ soarta poporului. Domnul se mânii pe necredința ticăloșilor israiliți, și numai intervenția înflăcărată a lui Moise îl izbăvi

Mere granate.

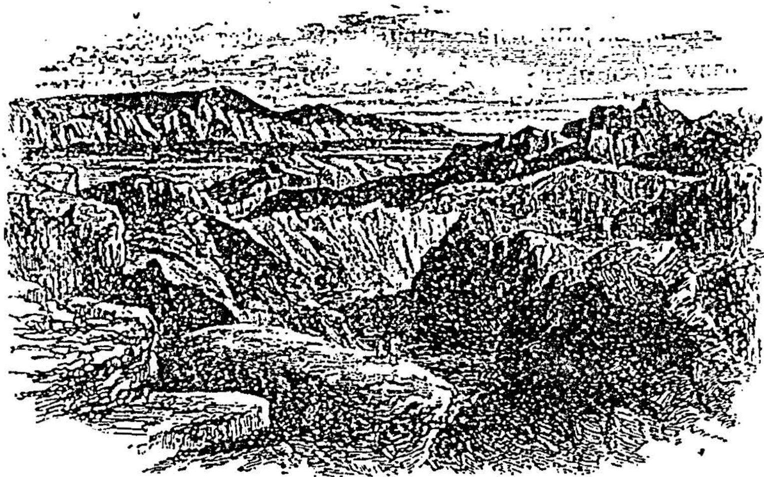
1) Palestine, Vol, II, p. 330.

de nimicire. Dar după aceea și însuși Moise văzu, că poporul eliberat de dânsul și după eliberare se dovedi rob laș și necredincios; că deaceea el nu este vrednic de pământul făgăduinței și trebuie să piară în pustie. Numai generațiunea următoare, născută deja și crescută în libertate, va vedea și va lua pământul, care a fost numai visul nefericiților lui părinți. Cu inima apăsată Moise a fost nevoit să ducă iarăși poporul înapoi în sânurile pustiului Sinaei, ca prin o școală grea de aproape 40 de ani de pribegie să-l facă mai vrednic de înalta chemare. „După numărul celor 40 de zile, zise Domnul, în care voi ați cercetat pământul, voi veți suferi pentru păcatele voastre 40 de ani [1]), an după an, ca să cunoașteți ce însamnă a fi părăsiți de Mine". Din tot poporul în pământul făgăduinței se dădu făgăduință să între numai la doi din ceice s'au arătat mai vrednici dintre iscoade, și anume Iisus Navi și Haleb, ca răsplată pentru credincioșia și bărbăția lor.

Asemenea condamnare deodată trezi în popor conștiința vinovăției sale și simțul rușinei pentru lașitatea sa, și asta pentru o vreme îl făcu atât de nebunește curajos, pecât până acum fusese de laș. Cârtind cum că Dumnezeu i-a trădat, israiliții se hotărâră, ca în loc să se întoarcă în pustie, să năvălească deodată în Palestina, deși sicriul legii, amanetul prezenței lui Dumnezeu, rămase în lagăr cu Moise. Dar această încercare duse numai la o neizbândă rușinoasă. Locuitorii țării, ce se întindea între israiliți și Palestina, erau amaleciții și hananeii, care ocupau întinderea de pământ, comparativ fertil, parte cultivat, iar parte cu pășuni între Cades și Enghedi. Ei învoiră israiliților să pătrundă în Palestina și apoi, fără de veste aruncându-se asupra lor, îi fugăriră pânăla Horma. In timpul acestui atac orașul acesta nu se numea Horma, ci Țefat-„turnul de strajă" (Jud. I, 17); numirea de Horma-„locul pustiirii" i s'a dat de israiliți deja după Iisus Navi și după distrugerea ei difinitivă. Acesta era un punct însemnat, unde se întâlneau toate drumurile și dela el iarăși se împărțeau peste pustie, îndreptându-se spre Gaza și Hebron, și situația ei încă și astăzi e însemnată prin ruinele turnului patrat, construit din blocuri de piatră cioplite, și de o mare masă de pietre pe vârful dealului, ce se ridică la 1000 de coți deasupra văei lângă care se afla. După asemenea înfrângere israiliților nu le mai rămăsese nimic de făcut, decât să-și împingă lagărul lor în interiorul sigur al Neghebului sau spre sud de Negheb.

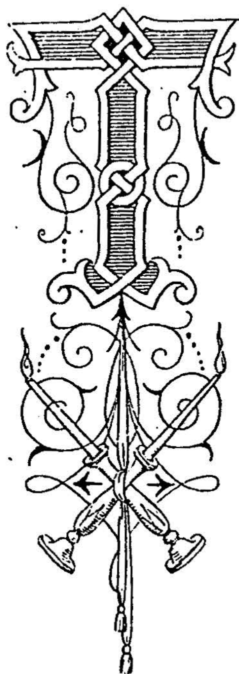
1) Numărându-se și cei doi ani, pe care israeliții îi petrecuse deja în pustie.

Presupusele împrejurimi ale Cadesului

CAPITOLUL XIII.

PRIBEGIREA DE 40 DE ANI IN PUSTIE

ara, în care israiliții aveau să trăiască astfel în în curgerea unei generațiuni întregi, prezenta al doilea podiș înalt și întins din peninsula Sinai, ce se întindea spre răsărit și apus dela Marea Moartă pânăla marea Mediterană și pânăla șesul jos A=raba[1]), adecă spre pustia dela sud de ea; și dela munții Iudeei dinspre nord pânăla hotarele ma=relui și grozavului pustiu (Deut. VIII, 15) spre sud. La răsărit ea e mărginită de grupul de stânci și de dealuri, pe alocurea înalte pânăla 1300 coți, brazdați de cele mai grozave prăpăstii formate de curenții formați în timpul ploilor torențiale. In fața acestor dealuri, în partea opusă Arabei, se înalță lunga coamă de munți ai Edomului, ce merg în aceeași direcțiune aproape dela nord pânăla sud. In partea de apus a Neghebului pogorârea către șe=sul delângă marea se face treptat, dar și acolo țara deasemenea este spintecată de diferite văiugi. Culmea largă de munți se întinde spre sud=vest dela Hebron până la stâncile dinspre pustiul Tih chiar prin centrul țării, afară de care printr'însa trec terasele suc=cesive, care se ridică spre nord pânăce în Sevant sau Horma

1) Cuvântul „Arab" derivă din aceeași tulpină și înseamnă prinurmare locuitori al pustiului.

dealurile acopăr toată localitatea, transformându-se treptat spre nord-est în munţii Iudeei. Israiliţii, astfel, au avut un loc al petrecerei lor de 38 ani, alcătuit din şesuri în formă de valuri, din o serie de terase uriaşe în centrul ţării. O parte din ţara asta se cultiva, dar cea mai mare parte consta din păşuni; dealurile când ici, când colea pe marginile platoului se ridică câteodată pânăla 1800 sau 2000 coţi deasupra nivelului mării.

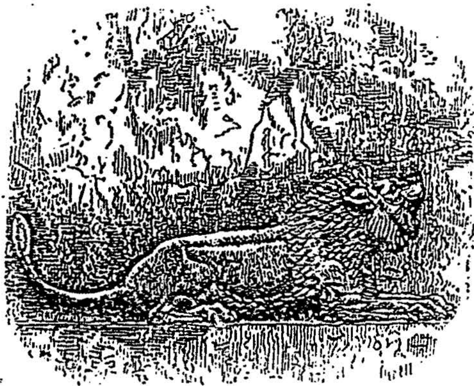
Starea actuală a acestei localităţi se află în contrast izbitor cu cea din vechime. Acum într'însa nu se află nici un fel de populaţiune, decât puţine triburi de arabi nomazi; într'însa nu-s nici un fel de urme de cultură, şi se află numai două sate locuite, şi în genere ea se pare astfel, ca şi cum niciodată n'ar fi putut susţine o populaţiune însemnată. Cu toate acestea chiar în vadi Garaidjilor, care desparte acest înalt platou pustiul Tih de Negheb, se văd resturile unei mici fortăreţe, construită din cărămidă nearsă şi bârne de salcâm, şi aceste resturi ne arată, că solul acestei localităţi, astăzi cu totul arsă şi neroditoare, era cândva bogată în păduri [1]). In vadi Lissan, spre nord de ea, se află largi fâşii de pământ cultivat; ziduri lungi şi joase, construite foarte îngrijit, garnisesc coastele dealului, afară de care se observă şi lucrări pentru regularea udatului şi pentru distribuirea apei, adunată în timpul ploilor. In vadi El-Ain deasemenea sunt izituri puternice, construite în curmezişul ei în acelaşi scop. Pretutindenea dealurile poartă urmele ruinelor vechilor oraşe sau sate, şi câteodată chiar ale unor oraşe considerabile, care adesa posedau cisterne bine păstrate sau rezervorii de apă; şi la chilometri întregi coastele dealurilor şi văile sunt acoperite cu mici grămezi de petre, aşezate în rânduri regulate, dealungul cărora se cultivă viţa de vie şi care încă şi astăzi păstrează numirea de curgani de vie. Iscoadele israelite, astfel, au putut procura strugurii aduşi de ei în tabără, ne mergând aşa de departe cum ar trebui în timpul de faţă; ei au putut să-i procure chiar în împrejurimile Cadesului. In cartea lui Iisus Navi este o listă întreagă de 29 oraşe ale Neghebului, situate acolo, unde acum este o pustietate cu totul fără apă. Causa acestei schimbări a putut fi numai nepăsarea totală a locuitorilor, care, neluând măsuri pentru păstrarea apei, adunate după ploi, le-au lăsat să dispară zadarnic în nisipuri. In genere pe vremea lui Moise această localitate era mult mai bine adaptată pentru susţinerea unei mari populaţiuni, în felul celei israilite

---

1) Pe monumentele egiptene este închipuirea Debirului din Negheb, care ne arată că ea abunda în arbori şi era udată de un râuleţ, ce curgea în josul dealului, pe care stătea acest oraş.

decât s'ar putea crede aceasta, judecând după nerodirea ei de acum. Odată cu aceasta ea nu era lipsită nici de interesul local în calitate de așezare a vechilor patriarhi. Virsavia cu dumbrava de tanarinsci, sădiți de Avraam, se întindea la nord de Cades, iar nu departe de el se afla și Djebel-Ialad, în care unii cercetători văd locul situației Eltoladului, orașul care, poate, a fost locul nașterei lui Isaac, și a fost numit așa anume în urma acestui eveniment [1]). La rând cu Cadesul, deasemenea pe ceialaltă parte a dealurilor, spre apus, se întindea Vadi Iesur, de bună samă Gerara lui Isaac, acum, ca și atunci, parte lucrată, parte cu pășuni; într'însa și astăzi în unele locuri se observă rămășițe de lungi șiruri de ziduri de piatră, care au servit, probabil, cândva de mezuini între câmpurile lucrate.

In această localitate n'a fost lipsă nici de animale. Aproape de lacurile de apă de ploae, ce se aduna în găvanele joase, se strângeau cerbii, cari își puteau potoli aicea setea lor (Ps. XLI, 1). In coastele stâncoase ale prăpăstiilor, prin care se scurgeau în jos pâraele de munte se prăseau mari cârduri de porumbei (Cânt. V, 12). „Din înălțimile Iordanului spre locuințele întărite" (Ierem. XLIX, 19), adecă din desișurile văii Iordanului spre pășunile stâncoase ale Neghebului veneau destul de des și lei. Chiar și în timpul de față leii nu sunt necunoscuți în aceste localități, de oarece un călător a găsit întărite urme proaspete de labe de leu în pustia dela sud de Gaza [2]). Șacali erau acolo așa de mulți, încât pe vremea lui Iisus Navi unul din orașele locale se numea Hațar-Șual, adecă „satul șacalilor" (I. Nav. XV, 29). Calul și boul nu erau potriviți pentru înălțimile petroase, și de aceea niciodată nu întâlnim pomenire de ei în Biblie în istorisirea despre această localitate. Dar acolo erau din belșug turme de cămile, de oi, de capre și de asini. In istorisirea despre Negheb la orce ocazie, unde se pomenește de mers călare, se înțelege sau asinul, cum a fost

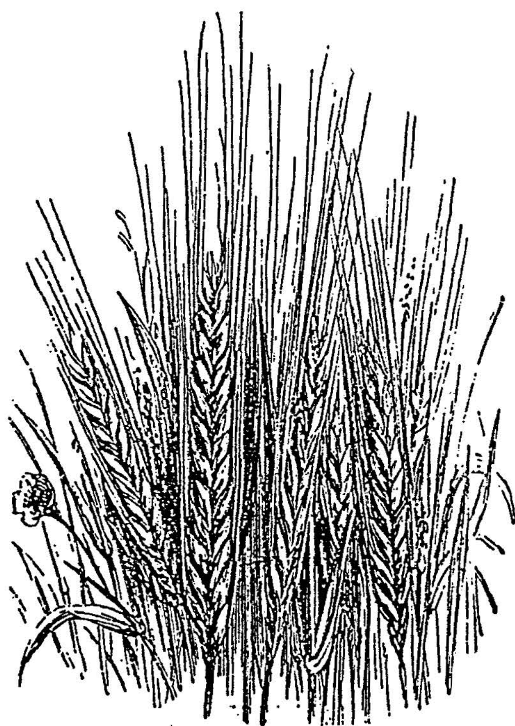
Leu (după un monument asirian).

1) Eltolad însamnă „născut din Dumnezeu" sau „naștere supranaturală". Dar în cea mai mare parte ca patrie a lui Isaac se considera Virsavia.

2) Kinglake, Eothen. p. 348. Părerea lui, că leii și până astăzi se prăsesc în Palestina, nu se confirmă deloc de alți cercetători.

asta în viaţa lui Avraam, Ahsei şi Avigheei, sau cămila, cum se ştie asta din istoria lui Eleezer, Rebeicei sau a celor 400 amaleciţi, care au scăpat de David. (Fac. XXII, 3, 5; XXIV, 10, 61, 64; I. Nav. XV, 18; 1 Reg. XXV, 18, 20, 23; XXX, 17).

Apa, această primă necesitate a vieţii orientale, se putea găsi în tot timpul, pentrucă apa de ploae, pătrunzind prin solul cretos, poros, se reţinea jos de calcarul vârtos. Deci, cum se ştie din istoria despre Isaac, cantitatea suficientă de apă se putea procura totdeauna cu ajutorul săpărei de fântâni[1]). Afară de asta acolo erau multe pârae în văgăunile dealurilor, care uşor puteau fi întrebuinţate cu ajutorul rezervoriilor şi iziturilor, cum s'au şi făcut în urmă în proporţii mari chiar în această ţară. Primăvara dealurile se acopereau de covoară de flori şi erau bogate în iarbă moale; şi chiar în vremea căldurilor de vară totdeauna era destulă păşune pentru marele turme, ce se împânzeau pe diferite văi. Tristram spune, că el a văzut mulţime de cămile, oi şi ţapi, care păşteau împreună în diferite locuri ale Neghebului, ceiace se confirmă şi de alţi călători. „Noi am dori, continuă cercetătorul, ca ceice nu pot pricepe, cum israiliţii au putut să aibă turme aşa de mari de dobitoace în pustiu, să privească la mulţimea turmelor văzute de noi acum, şi cum la câteva ceasuri mii de vite cornute au putut fi adunate într'o localitate dată“ [2]).

Spice siriene.

Anii pribegiei au trebuit să aibă şi zilele şi lunile lor posomorâte, dar şi zile şi luni luminoase. După viaţa israiliţilor în pustie îşi poate cineva face idee după viaţa arabilor, care pribegesc astăzi prin peninsula Sinai. Privind după timpul anului, ei se mişcau cu turmele lor în diferite câmpii ale peninsulei, treceau

1) In Negheb, din cauza caracterului poros al solului nu sunt deloc izvoară. Apele se adună în voe sub sol, când ele ajung la calcarul vârtos şi curg spre marea, în formă de curenţi subterani.

2) Tristram, The Land of Israel, p. 384.

dintr'o câmpie în alta, ocupându-se parte cu semănături în șesuri mici, care prezentau îndemânare pentru agricultură. Greutățile acestei vieți pentru un popor așa de numeros erau incalculabile. Acuși ei erau dogoriți de arșița insuportabilă, acuși îi orbea cu nisip furtunosul Sirocko; iar când iarna îi apuca pe înălțimile peninsulei, atunci adesa le acoperea tabăra cu viscolituri de zăpadă. Adesa se simțea lipsă de hrană și de apă sănătoasă, deși totodată nu se poate admite, că această lipsă se transforma în plină foamete, pentrucă israiliții, asemenea triburilor arabe, care rătăcesc astăzi acolo, semănau anual oarecare porțiuni de pământ și strângeau pânea, aveau turme mari, procurau chiar vin din când în când (Eș. XXXII, 6), aveau pâne și unt și în genere se aflau nu departe de munții populați ai Edomului, unde ei puteau să-și cumpere dela Edomiți carne și apă, plătind pentru una și alta bani (Deut. II, 6), așa că chiar și la sfârșitul pribegiei, când israiliților li se porunci în fine să treacă Iordanul, ei aveau așa belșug de hrană de tot felul, încât toată oastea a putut să pregătească rezerve de traiu pentru trei zile (I. Nav. I, 11). Și cu toate acestea însuși caracterul vieții nomade pentru popor, care deja se deprinsese în Egipt cu viața așezată, trebue să fi influențat asupra mulțimii în chip distructiv. Toate greutățile acestei vieți au fost cauza acelui fapt, că numărul poporului în acest timp n'a crescut nicidecum, ci din contra, către sfârșitul pribegiei s'a dovedit că aproape 2000 bărbați maturi erau mai puțini decât la plecarea dela Sinai, așa că prin urmare mortalitatea nu era acoperită prin nașteri. Dar dealtmintrelea trebue să avem în vedere la aceasta, că asemenea distrugere în viață a putut depinde întrucâtva și de desele și înverșunatele războae, care la început adesa au fost nereușite, cu acele popoară, cărora le aparținea Neghebul, și în genere cu triburile înconjurătoare. Anume în așa școală aspră a trebuit să se formeze duhul poporului. Și în adevăr, numai prin această severă școală de educație din pustie se poate explica acea împrejurare, că generațiunea următoare în fine sub conducerea lui Iisus Navi a devenit așa de războinică și a prezentat sub acest raport un contrast așa de strălucit cu lașii ei părinți.

In istorisirea biblică ni se comunică nu mai puține trăsături din istoria celorlalți 37 de ani ai pribegiei: aceasta a fost școala tăcută a muncii și a tot felul de încercări, din care poporul a trebuit să iasă reînoit și regenerat. Dar ni se comunică și câteva evenimente, care revarsă o lumină interesantă asupra vieții lor din pustie. Pustia firește a fost școala nu numai a educației fizice, ci și a celei morale. In tot timpul pribegiei au lucrat legi neobiș-

nuit de severe, care pedepseau fără milă pe orice violator al rânduelelor religioase și sociale. Intr'o împrejurare (Lev. XXIV, 10) fiul unei israiltence și a unui egiptean, a unuia din acea mulțime amestecată, care părăsise valea Nilului împreună cu israiliții, a eșit odată din locuința sa proprie din tabără în locuința israiliților, la care lucru el nu avea nici un drept [1]), de oarece copiii din asemenea familii se excludeau din comunitatea israilită pânăla a treia generațiune (Deut. XXIV, 7, 8). Intre el și israiliți se ivi ceartă, în care timp el își permise să exprime o hulă asupra numelui lui Iehova, despre care se raportă imediat lui Moise. In urma acestora el fu supus la o strașnică pedeapsă, de oarece crima lui zdruncina înseși rădăcina instituțiunei naționale și expuse la primejdie înseși scopul separațiunii israiliților de celelalte neamuri. De oarece mai înainte niciodată nu se petreceau asemenea cazuri, apoi a trebuit să se statornicească o lege deosebită, care a fost proclamată în înseși numele lui Iehova. Hulitorul, după această hotărîre, fu scos afară din tabără și bătut cu pietre până muri; aceia, care auziseră cuvintele lui, își puseră mânile pe capul lui și apoi ei cei dintâi aruncară cu petre spre a dovedi că iau asupra lor răspunderea pentru adevărul acuzației ridicate contra lui, și apoi ceilalți se uniră cu dânșii întru executarea pedepsei. Pe lângă aceasta e remarcabil, că în textul ebreu relativ de crima săvârșită se spune numai, că criminalul a hulit „numele" (Lev. XXIV, 11, 16), fără să se arate al cui nume. Pe această turburare iudeii de mai târziu și-au întemeiat oprelistea lor de a mai întrebuința cuvântul „Iehova" în orice împrejurare. „Aceia, care rostesc numele lui Dumnezeu conform cu sunetele lui, — spune Targumul, — nu vor avea loc în lumea viitoare [2]). Preoții puteau întrebuința acest nume în slujbele dela templu, dar chiar și ei nu trebuiau să-l pronunțe aiurea undeva în alt loc. In Biblia evreiască sub acest nume se pun cuvintele Adonai, „Domnul" și în traducerea greacă el totdeauna lipsește, când în locul lui se întrebuințază cuvântul Kirios, „Domnul". Urmele unei asemenea temeri de a pronunța dumnezeescul nume se întâlnește deja de timpuriu în Vechiul Testament, așa că ea a fost uitată de Iacov în Penuel și în urmă de Manoe [3]).

1) Fiecare trib se așeza în tabără separat (Numer. II, 2). Targumul palestinian spune, că vinovatul s'a încercat să-și pună cortul său în tribul lui Dan, și când se împotriviră lui în această privință, atunci el duse chestia la „casa judecății", unde ea fu rezolvită contra lui, și că atuncea înfuriat de neizbânda sa a săvârșit crima sa.

2) Sanhedrin 10 § 1. In traducerea grecească al celor LXX se citește „Celce va rosti numele Domnului, cu moarte să se omoare" (Lev. XXIV, 16); și Filon zice: „cine va pronunța numele Domnului la timp necuvenit, trebue să moară" (II, 166).

3) Facerea, XXXII, 29; Judecători, XIII, 18. Iosif Flavie spune, că „numele lui Dumnezeu nu trebue să fie pronunțat". Antiq. II, 12, § 4.

Această teamă de a întrebuința numele tainic al Divinității a fost în genere trăsătura distinctivă a vechimei din cele mai timpurii veacuri și anume ca urmare a credinței, că ea exprima o grozavă taină a ființei dumnezeești și era prea sfânt, ca să se poată rosti el cu gura. Așa, în Biblie adesa se vorbește de Dumnezeu des-criptiv, că „numele lui Dumnezeu este în îngerul, care trebuia să ducă pe israiliți prin pustie (Eș. XXIII, 21), și deci nici într'un caz, nici în altul nu e designat înseși numele. Asemenea respect, demn în sine înseși, a început totuși de timpuriu să ducă la multe su-perstiții. Cunoașterea numelui sfânt al lui Dumnezeu sau a In-gerului se recunoștea ca mijloc al primirei de către celce-l afla, al puterii peste puterile supranaturale. După părerea asirienilor, cine descoperea numele ascuns a zeului acadian Ea, acela a câș-tigat o însușire chiar mai mare decât acelea, pe care le posedă zeii. Numele în realitate se considera oarecum o personificare a aceluia, căruia el aparținea, și cu el nedeslegabil se lega poseda-rea însușirilor lui esențiale. Așa, romanii întrebuințau pentru de-signarea divinității cuvântul Numen, ceeace evident alcătuia nu-mai simplu cuvântul nomen „nume" schimbat. La egipteni exista de asemenea un zeu, numele căruia era oprit a se pronunța. Și chiar la romani era interzis a numi pe nume sau a grăi despre păstrătorul dumnezeesc suprem al Romei. Chiar și numai a po-meni numele lui Dumnezeu la depunerea jurământului se socotea necuviincios. In cartea lui Enoh numelui dumnezeesc i se atribuia putere magică tainică, și el „conține tot ce există". Oamenii l-au aflat, mulțămită vicleșugului îngerului celui rău Chesbeel, care fiind încă în cer, înainte de căderea sa, l-a aflat prin vicleșug de la Mihail, păzitorul său primitiv. Asemenea importanță a dat nu-melui nu numai lumea orientală. Scandinavii credeau tare, că dacă în timpul bătăliei se va rosti tare numele ostașului ce luptă, a-tunci puterea lui se depărtează imediat dela dânsul, de oarece nu-mele lui alcătuia toată ființa lui. Chiar și în timpul de astăzi ade-văratul nume al împăratului Chinei se ține în adâncă taină și nu se pronunță niciodată, poate cu scopul de a inspira supușilor săi ideea despre mărirea lui nepătrunsă în comparație cu muritorii de rând [1]).

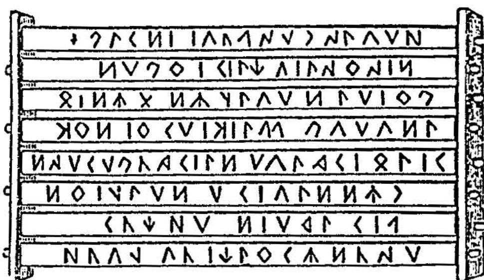
Altă întâmplare din timpul pribegiei ne arată, cu ce severi-tate se aplicau în pustie legile sinaite. Se observă, că un om a-duna lemne în ziua sâmbetei [2]), despre care lucru se raportă în-

1) Mai amărunțit despre acest curios lucru vezi la Ewald, Geschich. vol. IV, p. 254.
2) Numer. XV, 32-36.

dată lui Moise. In cazul acesta deja nu mai era vorba, la ce pedeapsă să fie supus vinovatul, de oarece înseși legea determina, ca el să fie supus morții (Eș. XXXI, 14, 15, XXXV, 2), dar nu era încă lămurit, în ce chip să se săvârșască această pedeapsă. Acum s'a statornicit, ca vinovatul să fie scos afară din tabără și ucis cu pietre, ceeace s'a și făcut. Trebuia ca poporul să fie deprins cu împlinirea exactă a legii, dată în Sinai, și de aceea fiecare violator al ei se pedepsea fără cruțare.

Dacă astfel se pedepseau călcătorii singuratici ai legii, apoi negreșit cu severitate încă și mai mare trebueau să se pedepsască aceia, care conștient și criminal se răsculau și turburau poporul contra dispozițiilor legii. Așa s'a petrecut aceasta în cunoscuta afacere a lui Core, Datan și Aviron (Eș. XVI), cari au produs turburare fățișă contra legiuitorului și în deosebi contra statorniciei preoției, ca vrednicie deosebită, atribuită unei singure clase. Ei cereau unei preoții generale, în care cerere se cuprindea zavistia câtorva triburi contra tribului lui Levi pentru înălțarea lui la vrednicia preoțască; pentrucă deși unul din răsculați, anume Core, deși era levit, dar ceilalți doi, anume Datan și Aviron erau membrii ai tribului lui Ruvim și prin urmare descendenți ai primului născut al lui Iacov. Protestul religios, ca întotdeauna, se prefăcea repede în protest politic, și răsvrătiții începură să se ridice deja contra înseși a lui Moise, refuzându-i ascultarea și supunerea. Când Moise îi chemă la sine la judecată, ei răspunseră îndrăsneț: „nu venim! Oare e puțin lucru, că tu ne-ai scos din țara, unde curge lapte și miere, ca să ne pierzi în pustie? Și tu încă mai voești să domnești peste noi?!“ Turburarea de data aceasta luă proporții mari, și la răsvrătiți se mai adaoseră 250 de bătrâni. Situația lui Moise era extrem de grea; dar el, cu obișnuita sa stăpânire de sine, hotărâ să recurgă la o grozavă experiență, ca să obțină rezolvirea chestiunii dela însuși Dumnezeu. Și anume, când sfatul lui Moise se dovedi nefolositor pentru smerirea răzvrătiților, atunci el hotărî o cercare publică pentru a se dovedi dreptatea pretențiilor lor. După porunca lui Dumnezeu, Moise și Aaron deoparte, și Core cu părtașii săi de altă parte, trebuiau să se arate înaintea intrării cortului mărturiei cu cădelnițile lor, și aicea glasul lui Dumnezeu porunci celor dintâiu să se despartă de adunarea întregului popor, ca să-l piardă. Dar aceasta nu o putu suferi inima a tot iertătoare a marilor frați eliberatori. „Ei căzură pe fețele lor și ziseră: „Dumnezeule, Dumnezeul duhurilor și a tot trupul! Un om a greșit, și Tu te mânii pe toată obștea“. Atunci Domnul porunci să se despartă numai

de Core și de părtașii săi și pe ei să-i ajungă înfricoșata judecată a lui Dumnezeu: „să se desfacă pământul sub ei, și să-și deschidă pământul gura sa, și să-i înghită pe ei, și casele lor, și pe toți oamenii lui Core și toată averea lor și să piară ei din mijlocul obștei". După aceea „a eșit foc dela Domnul și a mistuit pe cei 250 de bărbați, cari aduseseră tămâere", cu samavolnică pretenție la preoție. Când și după aceasta turburarea nu se potoli în popor, care începu să acuze pe conducători de pierderea poporului, atunci ca pedeapsă pentru această cârtire, se începu în popor o bătaie deosebită din pricina căreia au murit 14.700 de oameni. Această întâmplare arătă, că pentru popor e puțin lucru o simplă dispozițiune, și aceasta avea nevoie să fie confirmată pentru dânsul prin semne văzute. Și în adevăr drepturile tribului lui Levi la preoție au fost întărite pentru totdeauna și încă printr'un monument, care împedeca uitarea acestui eveniment. Căpeteniile celor 12 triburi, inclusiv Levi, se distingeau de ceilalți prin aceea, că fiecare din ei purta un toiag sau sceptrul situației sale de căpetenie. Aceste toege, cu inscripția pe fiecare toiag a numelui posesorului său, se porunci să fie puse înaintea lui Iehova în cortul mărturiei, așa că printr'un semn miraculos către ele să se arate, cu ce neîndoială Dumnezeu adeverește alegerea lui Aaron și a leviților în calitate de slujitori religioși în popor.

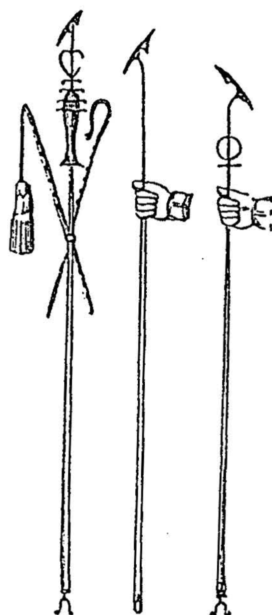

Inscripție ronică pe toege.

Și iată, când în adevăr toegele au fost puse în locul arătat, atunci în ziua următoare se văzu, că „toiagul lui Aaron, din casa lui Levi, înflorise, dăduse muguri, dăduse flori și făcuse migdale". Când Moise scoase toate toegele și le arătă israiliților, atunci în aceasta ei văzură vădita aprobare a lui Dumnezeu a alegerei tribului lui Levi pentru slujba preoțască și toiagul lui Aaron fu pus „înaintea sicriului legii spre păstrare, ca semn pentru nesupuși, ca să se curme cârtirea în popor" (Numer. XVII, 6-10). Această minune produse o impresiune așa de zguduitoare asupra poporului, încât în tabără izbucni pretutindenea așa plâns cumplit, din care se desprindeau glasuri: „iată murim, perim cu toții. Tot cel ce se apropie de sicriul Domnului moare; nu va trebui oare să perim cu toții?" Dar acest strigăt vădit fu totodată și o îndurare pentru popor.

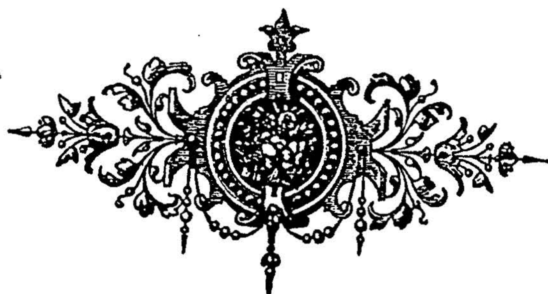
Acestea și alte împrejurări neprevăzute serviră de motiv pen-

tru aceea, că din timp în timp se edau legi nouă, potrivit cu nevoile vieții. Așa se petrece aceasta la toate popoarele, pentrucă nici o legislație nu poate prevedea în amănunțime toate nevoile viitorului. Principiile generale fusese expuse mai înainte, dar cum s'a petrecut asta în chestiunea hulei, violărei sâmbetei și în alte multe cazuri, expuse în cărțile Numerelor și Deutoronomului, legi nouă sau definițiuni mai exacte a legilor existente se introduseră treptat în cartea legilor din an în an, și asta s'a săvârșit la israeliți întocmai tot așa, ca și la alte popoară; așa că ceeace e cunoscut sub denumirea de legea lui Moise, în cursul veacurilor s'a desvoltat treptat și s'a modificat, deși principiile generale au rămas aceleași. Toată sistema legilor rabinice a iudaismului* de mai târziu în realitate au rezultat din dorința de a adapta legile Pentateucului la un timp dat, în care caz multe legi au fost date deplinei uitări, și altele au fost prelucrate cu o exactitate extraordinară, cum s'a petrecut de pildă în deosebi cu legea cinstirei sâmbetei la farisei.

Sceptruri egiptene.

Trecuseră zeci de ani de pribegie prin pustiul Sinai. Generațiunea scoasă din Egipt încetul cu încetul murise, desperată de a vedea pământul făgăduinței. Ea se dovedise nevrednică de el și deaceea a trebuit să cedeze locul unei generațiuni nouă, călită în muncă și prin cercările necazurilor din pustiu. Numai o astfel de generațiune, educată în nevoi și muncă, putea să întâmpine cu bărbăție numeroșii vrășmași și să curățe de dânșii pământul făgăduinței. Și această nouă generațiune Moise o conduse însfârșit către hotarele Hanaanului. Ce period enorm îl despărțea de acel moment, când lui pentru prima oară, încă în strălucitul palat al lui faraon, îi scântei ideea despre eliberarea poporului său! Atuncea el era înflăcărat de nădejdea și de elanul tinereței. In curs de 40 de ani a fost el nevoit apoi să trăiască cu marea sa nădejde, pânăce în fine ea s'a realizat. El scoase „pe frații săi" din Egipt; din o ticăloasă gloată de robi fugari îi transformă într'un popor, le dete legea și ordinea socială. Dar vai Generațiunea eliberată de dânsul se dovedi nevrednică de libertate și de acel pământ, care i se rânduise de moștenire. Și iată, înălbit deja de căruntețe, conducătorul trebui să aștepte încă 40 de ani, înainte de a putea să-și realizeze nădejdea sa. Fața cu

nenumăratele încercări și amărăciuni din partea poporului celui nerecunoscător, îndărătnic și tare la cerbice, nu-i de mirare că însfârșit în înseși inima lui Moise se sdruncină nădejdea altădată luminoasă și nebiruită, și aceasta avu urmări fatale pentru el însuși. Poporul stătea cu tabăra undeva în vecinătate cu dealurile răsăritene ale Neghebului, și odată mai mult ca de obiceiu suferea de lipsa de apă; izvoarele și pâraele dădeau prea puțină, ba poate secaseră cu totul în acest timp. Din toate părțile iarăși răsunară murmure asupra lui Moise pentrucă el a scos poporul din Egipt în așa pustiu grozav, și răsunară și strigăte, pentruce n'au murit ei cu frații lor, care pieriseră deja în pustie. Poporul cel nerecunoscător uitase, cum i se scosese apă din stâncă la Rafidim; uitase cum adunase zilnic mana minunată, și această împrejurare influență așa de dăunător asupra conducătorilor, că și ei însuși oscilau în nădejdea la un ajutor de sus. Adunând poporul la o stâncă, ei îi ziseră: „ascultați răsvrătiților, putem noi să vă scoatem apă din stânca asta?“ Moise în adevăr porunci să iasă apă din stâncă la cuvântul său. Dar de oarece pe dânsul îl trădase încrederea în posibilitatea minunei, apoi deși el în adevăr scoase apă din stâncă, dar o făcu cu simțul iritațiunii și în disperare lovi de două ori stânca (Numer. XX, 10). Această întâmplare hotărî și soarta lui, și el a trebuit împreună cu fratele său Aaron și cu toată generațiunea bătrână a poporului să-și odihnească oasele lor în pustie. Noua generațiune trebuea să o conducă un conducător nou.

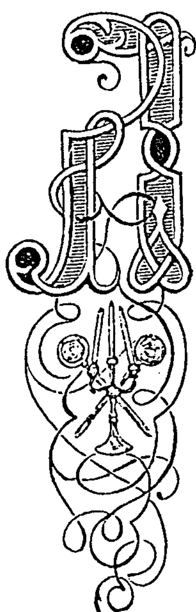

Pustiul Faran (Numer. XIII, 1).

CAPITOLUL XIV.

IN AJUNUL CUCERIREI PĂMÂNTULUI FĂGĂDUINȚEI.

nii mulți de pribegie prin pustie însfârșit își făcuseră opera lor. In cursul unei întregi generațiuni israiliții au dus viață nomadă, trecând dintr'un loc în altul în căutarea de pășuni, deși Cades tot timpul a rămas centrul acestor pribegiri. Generațiunea, care eșise din Egipt, treptat-treptat muri, și urmașii ei crescură sub conducerea lui Moise și a sfetnicilor săi și deveni un popor puternic și curajos. Moise le dăduse legea, și poporul învățase să se considere poporul lui Dumnezeu, așa că a se referi cineva către ei, ca și către niște robi, cum se referea faraon către egipteni, se considera crimă contra lui Iehova. Moise deși era conducătorul lor suprem, se considera pe sine numai unealtă și glasul lui Dumnezeu, dela care eșeau toate legile lor și căruia, ca regelui lor suprem, ei datorau supunere și religioasă și cetățenească. De oarece legislația dată lor se întemeia pe recunoașterea legii supreme morale, apoi ea întrupa în sine cea mai înaltă și mai curată prezentare despre

datoriile omului referitoare la Dumnezeu și la aproapele. Iubirea către aproapele, comunitatea frățească, egalitatea tuturor israiliților, nobleța și dreptatea supremă erau acel ideal, care se propusese poporului. Asemenea dispozițiuni și legi, influențând asupra con≠științii poporului, în fine se încuibară treptat în înseși spiritul po≠porului, deși câteodată erau expuse uitării. După cuvintele proro≠cului, acești ani de pribegie în pustie au văzut „prietenia tinereței și iubirea lor către Iehova", când poporul, ca mireasa logodită, urma după stâlpul prezenței dumnezeești prin pustiu, pământ ne≠sămănat (Ier. II, 2). In cântările lui Moise se spune, cum

„Găsit-a Domnul poporul său în pustie,
In stepă sălbatecă și posomorâtă;
L-a apărat și a îngrijit de el
Și l-a păzit ca lumina ochilor săi.
Cum străjuește vulturul cuibul său,
Se rotește pe deasupra puilor săi,
Iși întinde aripele sale,
Ii ia și-i poartă pe penele sale,
Așa singur Domnul l-a povățuit
Și n'a fost între ei dumnezeu străin".
(Deut. XXXII, 10-12).

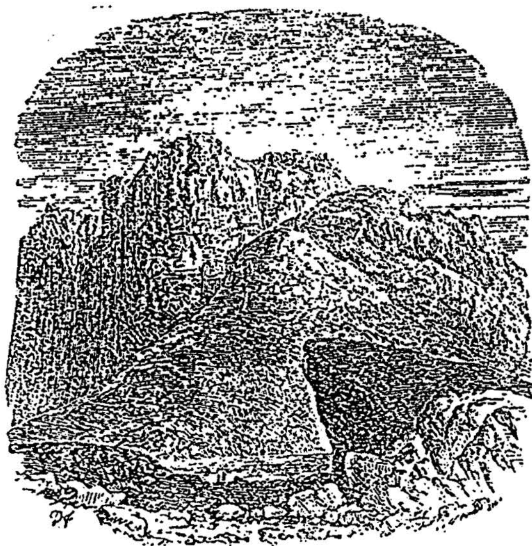
Impreună cu concepțiile religioase, s'au desvoltat nu mai puțin și s'au consolidat și puterile militare ale israiliților. Energia, provocată de greutățile și primejdiile vieții în pustie; prospețimea întăritoare a înseși aerului pustiei; iubirea de libertate, înflăcărata folosire de el în curgerea unei generațiuni întregi; contactul cu natura în vastitatea ei mută, care-i punea față în față cu Dumnezeu și cu lumea sa lăuntrică; ajutorul reciproc, susținut de conștiința necesității luptei comune cu natura și cu vrășmașii; ocârmuirea de sine liberă, de care se folosea poporul și mai ales imaginația religioasă măreață, care ațâța tot ce era nobil în sufletul lor, — toate acestea au șters în israeliți urmele robiei egiptene, stârniră toate calitățile cele mai bune, care dormitau într'înșii și deșteptară duhul bărbătesc al marilor lor strămoși. Dar viața de pribegie a trebuit să se termine, după ce ea și-a făcut slujba sa; altmin≠trelea poporul israilit s'ar fi prefăcut în același neam nomad, cum erau și neamurile nomade înconjurătoare. Deaceea însfârșit s'a dat poruncă să se pregătească pentru luarea în stăpânire pămân≠tul de mult făgăduit al Hanaanului. Cum să se ajungă la asta, cu toate acestea nu se hotărâse încă. Apropierea pe la sud era grea din causa marilor pregătiri ale locuitorilor, deși atacul izbutit a≠supra regelui Aradului (Numer. XXI, 21-24), stăpânitorul Naghe≠

bului, care luase parte la înfrângerea lor la Horma cu câţiva ani mai înainte, arătase, că actuala generaţiune era cu totul altfel, decât generaţiunea bătrână şi o întrecea nemăsurat pe aceea prin bărbăţia sa.

Dar din timpul eşirii din Egipt trecuseră deja aţâţea ani, încât timpul se răsfrânsese şi asupra celor mai curajoşi şi mai puternici reprezentanţi ai acelei generaţiuni, care eşise din Egipt. Până acuma cercul cel mai apropiat al marelui conducător rămăsese întreg; dar iată şi el a trebuit să plătească inevitabilul tribut morţii. Moise şi Aaron fuseseră încă cruţaţi, ca să ducă poporul mai aproape de pământul făgăduinţei, dar surorei lor Mariam îi fusese dat să-şi depună oasele sale în pustie. Ea muri la sfârşitul pribegiei la Cades şi a fost îngropată acolo, după mărturia lui I. Flavie, cu mare alai, urmată de întristarea generală, care se exprimă prin plângere publică în curgere de 30 de zile. Fiind după ani mai mare decât Moise, ea murit în vârstă de 120 de ani şi de acum umbra morţii trebui inevitabil să se atingă şi de cei doi mari fraţi.

De oarece drumul direct spre nord nu era îndămânos, apoi lucrul cel mai bun era să meargă pe largul şes jos al Arabei, spre capătul sudic al Mărei Moarte, unde israiliţii puteau trece împrejurul poalelor munţilor Edom din pământul Moabului, care, împreună cu ţara amoniţilor, se întindea dealungul ţărmului răsăritean al Iordanului. Poate aceste trei popoare după origină erau înrudite cu israeliţii, şi Moise se putea aştepta, că ele se vor oferi prietenos către dânsul şi poporul său, de oarece dorea numai să treacă liniştit prin pământul lor şi nu avea gând să-i turbure. Deaceea el se adresă edomiţilor cu rugarea de a-i îngădui să treacă pe laturea de nord a ţării lor, făgăduind să nu le aducă nici o vătămare şi să se ţină strict de drumurile bătute. Iar teama chiar şi de incursiunea paşnică a unui popor aşa de mare se manifestă întru aceea, că edomiţii refuzară hotărât această învoire şi chiar ameninţară, că ei, dacă va fi nevoe, vor recurge la forţă ca să împedece asemenea trecere. Din causa aceasta israiliţii au trebuit să se lase în Araba, spre golful Acaba; ramura de răsărit a Mării Moarte, şi, cotind deacolo împrejurul capătului de sud a munţilor Edomului, să meargă în direcţia spre Hanaan, spre nord, în afară de coasta răsăriteană. Dar abea plecase Moise la drum în această direcţie, când se petrecu un eveniment trist, care a fost prevestirea dureroasă a împlinirii curând a judecăţii lui Dumnezeu şi asupra sa înseşi. Spre nord-vest de ruinele de pietrărie ale Petrei se ridica sus deasupra dealurilor înconjură-

toare muntele stâncos Or cu cele două piscuri ascuţite ale sale. După expresiunea lui Ritter, el se înălţa într'o măreţie singuratecă, înălţindu-se sus în albăstrimea cerului, asemenea unui oraş de stânci enorme, măreţ, dar dărăpănat, cu mari turnuri de stânci cu pereţii săi verticali de granit, cu turle şi clopotniţe ascuţite de tot felul[1]). Pe una din aceste înălţimi şi-a dat duhul său marele arhiereu al poporului israilit Aaron, în braţele fiului său şi succesor Eliazar şi în prezenţa fratelui cu adevărat iubitor, care a fost pentru dânsul steaua conducătoare în curgerea întregei lui vieţi. Nu există nimic mai atingător decât ridicarea acestor două căpetenii prea bătrâne şi fiul lui Aaron pe muntele, care a trebuit să servească de mormânt pentru cel mai bătrân dintre ei. Iată-i în vârful muntelui singuratec; de pe bătrânul muribund se scot vestmintele, ca să fie puse pe Eliazar, ca succesor la preoţie; înseşi localitatea, unde şi-a închis ochii, era în stare să mişte pe orce moştenitor. Ridicându-se în vârf, ei au trebuit să vadă împrejurul lor o sumedenie de piscuri stâncoase, goale pânăla înfiorare, amestecate cu văgăune fără fund, care alcătuiau vechea posesiune a edomiţilor. Spre apus de picioarele lor se desfăşura Valea Arabei asemenea gavanului unui râu mare, viscolită de nisipuri albe şi ici-colea garnisită cu arbuştrii pipernicîţi. Dincolo de dânsa se întindea până departe pustia, prin care ei pribegise 40 de ani. Spre sud, Araba se întindea pânăla malurile Mărei Moarte, arătând viitorul drum al poporului, când el va ocoli pământul Edomului. Israil trebui acum să se îndrepte spre nord pentru cucerirea moştenirei sale demult făgăduită. Şi însfârşit acolo spre nord în albăstrimea depărtată neclară, se vedea chiar terenul deluros al pământului făgăduinţei, care alcătuia visul de mulţi ani al marilor fraţi, dar în care lor nu le fusese dat să intre. Şi iată, pe acest vârf a şi decedat primul arhiereu al poporului israilit, Aaron. Măreţul munte a fost locul vrednic al morţii unui astfel de om.

Muntele Or.

1) Ritter, Erdkunde, XIV, 1137.

El a fost simbolul măreţiei vieţii lui duhovniceşti, care a fost în întregime închinată poporului. Mormântul sărăcăcios pe vârful acestui munte la arabii localnici se cinsteşte anume ca mormântul lui Aaron. El a fost construit pe locul unei clădiri mult mai bune de origină creştină, mozaicurile căria încă şi astăzi se pot vedea pe podeaua construcţiei de astăzi. Dacă marele arhiereu odihneşte aicea, apoi trupul lui se află adânc în jos sub podea, deşi în genere e greu de socotit, că anume un asemenea mormânt a putut fi săpat de Moise şi Eleazar.

Moartea lui Aaron a devenit obiectul unor legende atingătoare şi duioase, ce se istorisesc de rabinii iudei. Una din ele spune următoarele: „Moise era plin de întristare, când a venit către dânsul cuvântul Domnului, că Aaron, fratele său, trebuea să moară. In noaptea aceea el n'a avut linişte, şi când începu să se lumineze de ziuă, el se sculă şi se duse la cortul lui Aaron, care se miră peste măsură, văzind pe fratele său venind aşa de dimineaţă şi-l întrebă: „la ce ai venit tu?“ Moise răspunse: „toată noaptea am petrecut-o neliniştit şi nu am dormit, pentrucă oarecare hotărâri din lege m'au preocupat peste măsură şi mi s'au părut grele şi de nesuferit. Şi am venit la tine, ca tu să-mi deslegi mie nedumeririle“. Şi iată ei amândoi au deschis cartea legii şi, citind fiecare hotărâre, spuneau, că ea e sfântă, mare şi dreaptă. Curând ajunseră ei, până la istoria lui Adam, şi când ei ajunseră pânăla cădere, Moise curmă citirea şi cu amărăciune strigă: „O, Adame! tu ai adus moartea în lume“. Aaron îi zise: „pentruce tu eşti aşa de amărât de asta, fratele meu? Oare moartea nu-i calea spre Edem?“ „Asta aşa este — răspunse Moise, — dar totuşi asta e foarte trist. Gândeşte-te numai, că tu şi eu deasemenea trebue să murim cândva. Câţi ani, socoţi tu, vom mai trăi noi?“ „Poate douăzeci“, răspunse Aaron. „O nu, nu aşa de mult“, observă Moise. „Atunci cincisprezece“. „Nu, fratele meu, nici aşa de mult“. „Atunci de bună samă vreo cinci ani“. „Nu“, răspunse Moise, „eu iarăşi spun, că nici atâta“. Atunci Aaron, umplându-se de turburare, întrebă: „atunci se poate oare ca numai un an să mai trăim?“ Şi Moise răspunse lui Aaron: „Nu, chiar nici atâta“. Turburat şi îngrijorat de aceasta, Aaron tăcu. Atunci Moise îi spuse cu duioşie: „O, iubitul meu! Oare n'ar fi bine să se spună de tine, cum s'a spus de Avraam, că el s'a dus la părinţii săi în pace?“ Aaron continuă să tacă. Atunci Moise zise: „Dacă Dumnezeu ar fi spus, că tu ai să mori peste o sută de ani, atunci ce ai fi răspuns tu la asta?“ Aaron zise: „Domnul este drept în toate căile sale şi sfânt în toate lucrurile sale“. „Dar dacă Dumnezeu,

continuă Moise, ţi-ar fi spus, că ai să mori în anul acesta, atunci ce ai fi răspuns tu?“ Aaron iarăşi răspunse: „Domnul este drept în toate căile sale şi sfânt în toate lucrurile sale“. „Atunci – zise Moise, – scoală şi-mi urmează“. In acelaşi ceas Moise împreună cu Aaron şi cu Eleazar, fiul lui, au eşit din corturi; ei se suiră în muntele Or, şi poporul privea la ei, nebănuind nimica, deoarece el nu ştia, ce anume trebue să se întâmple. Atunci Preasfântul spuse îngerilor săi: „iată noul Isaac; el urmează după fratele său mai tânăr, care-l duce la moarte“. Când ei ajunseră în vârful muntelui, atunci înaintea lor se deschide o peşteră. Ei intrară în-tr'însa şi găsiră patul de moarte, pregătit de mânile îngerilor. Atunci Moise strigă de întristare: „Vai mie! Noi am fost doi, când am mângâiat pe sora noastră pe patul ei de moarte; în acest ceas depe urmă al tău eu mă aflu cu tine pentru mângâerea ta; dar când eu însumi voi muri, cine mă va mângâia?“ Atunci din ceriu s'a auzit un glas: „Nu te teme. Insuşi Dumnezeu va fi cu tine“. Şi iată deoparte a lui Aaron stătea Moise, iar deceeaparte stătea Eleazar. Ei sărutară pe bătrânul muribund pe frunte şi scoaseră depe dânsul vestmintele lui arhiereşti, ca să îmbrace cu ele pe fiul lui, Eliazar. Iată ei scoseseră deja o parte din vestmintele sfinte şi le puseseră pe Eliazar, şi când ei desgoliră cu totul pe Aaron, un acoperiş argintiu de nor căzu peste el, asemenea unei mantii, şi-l acoperi. Aaron parecă înclinase spre somn. Atunci Moise zise: „Fratele meu, ce simţeşti tu?“ „Eu simt, că parecă un nor mă cuprinde“, răspunse el. Trecând câtăva vreme, Moise iară zise: „Fratele meu, ce simţi tu acum?“ Şi Aaron răspunse slab: „Norul mă înfăşoară şi mă lipseşte de orce bucurie“. Şi iată sufletul lui Aaron s'a despărţit de trupul lui. Şi când el s'a dus, Moise încăodată strigă: „Vai! fratele meu, ce simţeşti tu?“ Şi sufletul lui răspunse: „Eu simt aşa bucurie, încât aş dori, ca ea să fi venit pentru mine mai demult“. Atunci Moise exclamă: „O, tu moarte paşnică şi binecuvântată! O, să fie asemenea moarte şi partea mea!“ După aceasta Moise şi Eliazar se pogorâră din munte singuri, şi poporul plânse tare, că Aaron nu mai era. Dar grobniţa lui Aaron s'a ridicat, purtată de îngeri în

Vederea ruinelor oraşului Petra

fața întregului popor, în care timp îngerii cântau: „Gura arhiereului a păstrat știință și a rostit adevărul [1]). Pe marele său arhiereu poporul l-a plâns timp de treizeci de zile.

După un popas destul de lung sub umbra muntelui Or, care a devenit mormântul lui Aaron, poporul se mișcă mai departe, și anume spre sud, înprejurul pământului edomiților, cari nu dăduseră învoire să treacă israeliții prin ținuturile lor. Inconjurul acesta, prin necesitate, iarăși a fost greu, și poporul începu iarăși „să devină laș" și să cârtească contra lui Moise. Apa se dovedi neîndestulătoare pentru așa mulțime de popor, și chiar mana se părea poporului acum deja prea netrebnică și nehrănitoare. Dar o asemenea lașitate, în vederea apropierei pământului făgăduinței, era deosebit de criminală, și deaceea poporul fu ajuns de o straşnică pedeapsă. Și anume, în tabără se iviră o mulțime de șerpi veninoși, din pricina cărora peri o mulțime de popor. De remarcat e, că unii călători și astăzi întâlnesc aicea mulțime de șerpi, cari se disting prin o putere de otrăvire extremă. „Arabii povestesc, că aicea se puezesc o mulțime de șerpi sburători, lungi pânăla trei coți, foarte veninoși, așa că mușcătura lor atrage după sine moartea; ei nu au aripi, dar fac mari sărituri [2]). Alt călător spre sud-est de Marea Moartă a întâlnit un mare șarpe roș, care se târî din scorbura unui arbore și pe care arabii îl declarau tare otrăvit. Burkhard scrie: „Nisipul acolo pretutindenea arăta urme de târâtoare. Călăuza mea îmi spunea, că acestea-s foarte multe în această localitate, și că pescarii se tem așa de tare de ele, încât în fiecare noapte, înainte de a se culca să doarmă, aprind aproape de ei foc, ca să le gonească. Tot așa și Șubert povestește, că lui „i s'a adus un șarpe mare și foarte împestrițat, care se distingea prin pete roși ca focul și dungi la fel. Judecând după dinții lui, era evident, că el aparținea unuia din soiurile cele mai veninoase. Beduinii spun, că de aceste ființe, de care ei se tem straşnic, sunt foarte multe prin aceste locuri" [3]). Singura mântuire de această nenorocire pentru israiliți a fost în semnele credinței, care s'a reprezentat pentru dânșii în chipul unui șarpe de aramă pe cruce, puterea vindecătoare a căruia se coprindea în acea semnificare preînchipuitoare, pe care el o avea pentru răstignirea răscumpărătoare a căpeteniei Noului Testament, după cu-

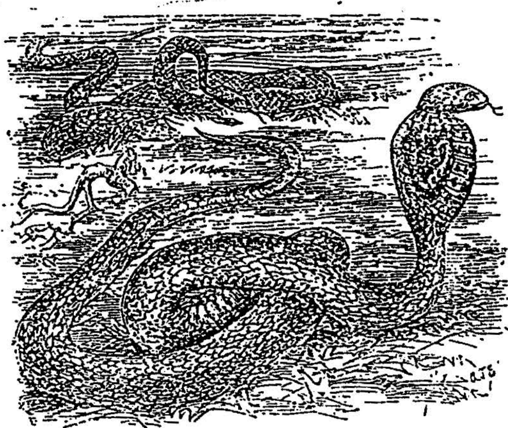
1) Baring Gould, Old. Test. Legends, II, p. 127-130.

2) Forster, Sinai, p. 137, 138.

3) Informațiunile acestea se citează la Bunzen în lucrarea sa „Bibel-Urkunden", tom. I, p. 317.

vântul a însuși Izbăvitorului: „și precum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebue să fie înălțat și Fiul Omului, ca tot celce cre= de într'însul, să nu piară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan, III, 14, 15). Aceasta a fost pentru popor ultima încercare, și ea se pare că a produs asupra lui o impresiune așa de puternică, încât el nu mai manifestă obișnuita lui lașitate, prin nerecunoștință și mur= mure josnice contra conducătorului, care și fără de asta era deja peste măsură de sdruncinat nu numai de greutatea anilor săi înaintați, ci și de toate neajunsurile, de lucrările peste măsură de grele și de amărăciunile, ce căzuseră de partea sa.

Dar iată, începând dela golful răsăritean al Mării Moarte, în fiecare popas israiliții se apropiau mereu tot mai mult de hotarele pământului făgăduinței. Iată ei ocoliră țara edomiților și intrară în țara moabiților. In curgerea anilor trecuți ei tot timpul rătăciseră prin pustiu și iată, când ei ajunseră la această țară bo= gată în apă, atunci parecă o nouă viață se aprinse în ini= ma poporului. Când lor li s'a fost dat porunca să treacă pârâul Zared, valea umbrită de o bogată vegetațiune, a= tunci acest eveniment se so= coti atât de vrednică de amin= tire, încât el fu înscris în Car= tea oștirilor Domnului și dea= colo a fost trecută în Biblie.

Șerpi veninoși

Poporul acum putea să strice corturile sale la abondentele izvoară. Curând ajunse la malurile grozav de poncișe ale Arnonului = „apă repede", primul râu ce putuse ei vedea din timpul părăsirii malu= rilor Nilului. La vederea acestui râu, lat de aproape patru chilo= metri dela prima stâncă de mal până la ceialaltă din celalalt mal, și care curgea la 2000 coți sub picioarele lor; la vederea bogatei verdețe, ce garnisea malurile lui și curgerea de ape proaspete, care scânteiau jos, bucuria israiliților, după o viață așa de lungă într'un pustiu fără apă a fost nedescrisă. Inaintea ochilor lor se des= chise asemenea provincia Enghedi, ce se întindea dincolo de Marea Moartă; și ei au putut vedea cum de pe coastele ei poncișe, lucind la soare, curgeau sgomotos păraele pe văgăunele stâncoase spre marea. Dar israiliții dealtmintrelea trecură acest râu în acea parte, unde el nu era încă așa de mare, așa că ei au trebuit să sape pe alocu= rea fântâni pentru complectarea depozitului de apă. După intrarea

generală în țara, unde nu mai era pustietate sacă și goală, fu un eveniment așa de mare și îmbucurător, încât se proslăvi în imne solemne, unul din care fără îndoială a fost alcătuit întru amintirea săpărei primei fântâni, cunoscută în urmă sub denumirea „izvorul prinților" (Beer-Elim, Is. XV, 8), păstrată în Biblie și se citește așa:

„Umple-te fântână - cântați-i ei!
Fântâna ce au săpat-o prinții,
Prinții poporului au săpat-o
Cu legiuitorul - cu toegele lor".
(Numer. XXI, 17, 18).

Cu sosirea în pământul Moabiților și în genere se leagă izbucnirea poeziei ebraice, de oarece cuvintele obișnuite acum sunt deja insuficiente pentru exprimarea bucuriei, ce o simțiseră la intrarea în țările fertile după părăsirea pustiei neroditoare.

Primind oprirea de a aduce vreo vătămare moabiților sau amoniților, ca descendenți ai lui Lot, Moise trimise soli celor dintâi, cum trimisese el și edomiților, cerând învoirea să treacă liniștiți prin țara lor și făgăduind, că nu li se va pricinui nici un rău. Israiliții își așezară tabăra în pustiul Chedemat, în ținutul situat cam la 35 de chilometri spre răsărit de Marea Moartă, și așteptau acolo până se va lămuri ce trebue să facă. De oarece moabiții refuzară de a le împlini cererea, apoi cu aceeași cerere solii au fost trimiși la amoniți, posesiunile cărora se întindeau la nord de moabiți; dar și această solie se termină cu aceeași neizbândă. Situația era extraordinar de dificilă, dar o mare nenorocire națională, care ajunsese pe amoniți cu puțină vreme mai înainte, veni în fine în ajutor lui Moise. Regele amoreilor, Sihon = „distrugătorul", făcuse incursiune asupra amoniților și moabiților, cum se pare din Hanaan, și le răpise aproape toată țara dintre Arnon spre sud și Iavoc, care curge în Iordan, spre nord, întemeind capitala sa în Esevon, oraș puternic întărit, situat aproape la 3000 coți deasupra nivelului Mărei Mediterane și la peste 4000 de coți deasupra nivelului Mărei Moarte, care se vede dintr'însul. Către acesta, ca și către alții, deasemenea se trimisese soli de pace din tabăra din Cades, cu rugarea să se îngădue trecerea prin regatul său. Dar solia și dela dânsul primi refuz deciziv. Intrarea în Palestina putea să se facă acum numai cu forța armată, ceeace Moise ar fi voit să evite. Dar necesitatea constrângea să se recurgă la această forță, cu atât mai mult, că Sihon cu armata pășise contra nouilor

veniţi. Oştirile duşmane se întâlniră, Moise desfăşură cu iscusinţă forţele sale şi Sihon suferi o grozavă înfrângere. Oştirea lui fugi şi, cum istoriseşte o tradiţie de mai târziu, a fost sfărâmată lângă orăşelul cunoscut sub denumirea de Iaaţa, unde ostaşii înfrânţi în chinul setei se îngrămădiseră pe malul unui pârău de munte. Toată ţara dintre Arnon şi Iavoc, coprinzînd şi Esevonul, trecu deodată în mânile izrailiţilor. De acum Arnonul deveni hotarul posesiunilor lor şi numai ţara dinspre sud de el rămase în stăpânirea lui Moab (Numer. XXI, 15, 27; Deutor. IV, 118).

Israiliţii acum erau stăpânii unei ţări vaste, vestită prin păşuni minunate şi brăzdată de bogate cursuri de apă, ce străbăteau numeroase şesuri fertile. Trecerea peste Arnon şi săparea primei fântâni înflăcăraseră deja spiritul poetic în tabăra israilită; dar asemenea biruinţă era încă şi mai mult o temă vrednică pentru inspiraţiunea lor. Prin vastul oraş de corturi ale lui Israil răsună deci în curând imnele de laudă a biruitorilor lui Sihon, care acum se întorceau în tabără. Unul din aceste imne, păstrat în Biblie, ne şi prezintă un frumos model de cântece militare ale poporului israilit. Imnul acesta se cânta de două coruri şi avea cuprinsul următor.

Primul glas (ca şi cum s'ar adresa ironic amoreilor):

„Mergeţi la Esevon!
Să se zidească şi întărească oraşul lui Sihon [1]),
Căci foc a eşit din Esevon,
Palalae din cetatea lui Sihon,
Şi a mistuit Ar-Moabul,
Şi pe ceice stăpâneau înălţimile Arnonului!"

Al doilea glas (ca şi cum Amoreu îşi aminteşte de triumful din trecut al poporului său asupra moabiţilor):

„Vai ţie Moabe!
Perit-ai tu, poporul lui Hamos!
Risipitu-s'au prin fugă copiii lui.
Şi fiicele lui au devenit roabele lui Sihon,
regele amoreilor [2]).

Primul glas (povestind victoria strălucită a lui Israil):

1) Oraşul acesta a fost aşa dărâmat, încât însuşi israiliţii au trebuit să-l construiască din nou (Numer. XXXII, 37).

2) Aici evident se face aluzie la aceea, că zeul lor Hamos se dovedi incapabil de ...

„Noi i-am lovit cu săgeţile,
Perit-a Esevonul pânăla Divon! [1])
Noi i-am pustiit pânăla Nora,
Pânăla Medeva i-am pustiit cu foc!"

Aşa de minunat deşteptat, spiritul poporului găsi o nouă satisfacţie în expediţia spre nord, sub comanda a două căpetenii a lui Iair şi Novah, în contra lui Og = „lunganu", regele amoreilor al provinciilor Galaad şi Vasan. Bogăţia întregei acestei provincii singură de sine a fost momeală îndestulătoare pentru cuceritori, deoarece stejerii Vasanului şi enormele turme de animale sălbatece, care se păşteau pe câmpiile verzi ale acestor localităţi, erau vestite pretutindenea nu mai puţin decât podişurile şi bogatele păşuni ale Galaadului. Excelentele parcuri naturale, întinsele şesuri, acoperite cu lanuri îmbelşugate de grâu şi de orz, împreună cu arborii şi tufarii, ce se grupau în fermecătoare dumbrăvi variate pretutindenea, şi însfârşit pădurile întunecate, ce şi până astăzi farmecă pe călători. Triburile lui Ruvim, Gad şi jumătate din tribul lui Manase, care simţeau mai multă înclinaţiune pentru creşterea vitelor, decât către agricultură, nu se putură împotrivi unei asemenea ispite şi, se pare, în alianţă cu tribul lui Amon, înrudit cu ei, trecură peste toată pedica şi puseră stăpânire pe acest ţinut.

Vedere din Moab.

Totuşi problema asta n'a fost uşoară, pentrucă Edreia = „puternica", capitala lui Og, era în împrejurări obişnuite aproape inaccesibilă, deoarece ea, e ciudat de spus, era zidită într'o cotlovină săpată artificial pe vârful unui deal, care prin văiuga adâncă a Ieromascului se desparte de localitatea înconjurătoare. Străzile, cum se poate vedea încă şi astăzi, merg în toate direcţiile sub actualul oraş Adragoi. Dar Kenatul din ţinutul numit Argob = „de piatră", era încă tare, deoarece el era zidit în strâmtorile unei mari insule de lavă, care lavă la răcire s'a crăpat în aşa mulţime de crăpături, încât prin labirintul lor n'a putut pătrunde nici un duşman. In aceste crăpături se aflau uliţile şi casele oraşului, din care unele din timpurile de mai târziu cu uşile de piatră, care

1) Locul, unde a fost găsită vestita piatră moabită.

se mişcau în ţiţini de piatră, şi se văd şi până în ziua de astăzi. Pentru israiliţi în realitate ar fi fost aproape imposibil să birue un popor aşa de puternic întărit, dacă în această privinţă nu le-ar fi ajutat colosalele roiuri de vespi, biciul obişnuit al Palestinei, care alungară populaţiunea la loc deschis, unde şi fu cu putinţă să tăbărască asupra ei [1]). Intăriturile populaţiei nu se mărginiră nici numai la aceasta. Israiliţii au trebuit să ia nu mai puţin de 60 de oraşe, care cu toatele erau „întărite cu ziduri înalte, cu porţi şi cu încuetori" (Deut. III, 5); dar toate aceste oraşe, cu toată fortificaţiunea lor, mai curând sau mai târziu au trebuit să cadă sub năvala nebiruită a israiliţilor, şi după multă vreme în capitalele aliaţilor lor, amoniţi, se puteau vedea unul din trofeele acestui războiu şi anume uriaşul pat de fer al regelui Og sau, cum socot unii, enormul sarcofag, pregătit de el pentru sine, cum era asta obicinuit la regii hananei [2]).

Vespe.

In cel mai scurt timp o mare parte din pământul dinspre răsărit de Iordan, exceptând pe acela, ce de bună voe a fost lăsat tribului lui Amon, înrudit cu israeliţii, era în stăpânirea lor dela muntele Ermon până la Marea Moartă (Deut. II, 1-17), şi singur numai râul Iordan îi despărţea de pământul făgăduinţei. Dar înainte de a intra în stăpânirea acestui pământ, trebuia să se producă ultima ciocnire între poporul ales şi lumea păgână; ciocnire, care trebuia hotărât definitiv şi a unuia şi a celeilalte şi a statornici raporturile determinate între adevărata religie şi păgânism, precum şi între împărăţia lui Dumnezeu şi împărăţia lumii acesteea. Israil trebuia să cunoască, că popoarele păgâne nu prezintă faţă de dânsul numai o putere politică duşmană, şi că păgânismul, după înseşi fiinţa sa, este duşmănos împărăţiei lui Dumnezeu, că ele nu se împacă între

Sarcofagul lui Esmunaţer, regele Sidonului.

---

1) I. Nav. XXIV, 12. In I. Navi, XV, 33, se pomeneşte de oraşul regelui, ceeace înseamnă „locul vespilor". Furioasă năvălire a roiurilor de vespi umpleau animalele şi caii de turbare. Dealtmintrelea autorul articolului Hornet (vespăria) din dicţionarul lui Schmit socoate, că cuvântul acesta aicea e întrebuinţat în sens metaforic pentru designarea fricei şi groazei, care cuprinseră pe hananei la apropierea oştirii lui Israil. Dar în istorie sunt cunoscute şi exemple paralele. Aşa, năvăliare muştelor a silit pe Sapor să ridice asediul Nizibiei, şi după mărturia lui Iamvlih, albinele au silit oştirea babiloneană să fugă. Fasaleianii, un trib ananeu, deasemenea erau mereu alungaţi din casele lor de vespi sau gărgăuni.

2) De exemplu s'a găsit sarcofagul, pregătit pentru sine de Esmunaţer, regele Sido

dânsele, și deaceea Israil nu trebue să aibă nicio împărtășire cu păgânismul, ba el chiar nu poate suferi nici prezența lui pe acelaș pământ. Această lecție adânc importantă a fost dată poporului israilit în ajunul intrării în pământul făgăduinței de remarcabila istorie a prezicătorului păgân Valaam.

După victoriile decizive contra regilor Sihon și Og, intrarea în pământul făgăduinței era cu totul deschisă pentru israeliți. Dușmanii, care ar fi putut să le tae drumul către el, sau rămăsese în urmă, sau fusese risipiți. Și iată deja „fiii lui Israil se opriră" în șesul Moabului la Iordan, în fața Ierihonului, unde li se stabilise tabăra pentru timp mai îndelungat în bogata vale a Iordanului, tocmai la vărsarea lui în Marea Moartă. Dogoreala în această vale adâncă era probabil tare mare. Dar belșugul de apă și udarea îngrijită o acopereau cu o vegetațiune luxuriantă; pentrucă chiar și astăzi sunt acoperite pâraele de apă cu bogate livezi, făcând țărmurii lor una din oazele luxoase ale țării. Inseși numirea ei de Avel-Sitim = lunca salcâmilor, corespundea probabil deplin caracterului localității, deoarece și astăzi crește aicea mare mulțime de salcâmi, mai ales în laturea de apus. In aceste dumbrăvi luxoase a și căzut Israil într'un greu păcat și anume aicea Valaam i-a văzut din vârful muntelui, consacrat zeului Baal-Fegor.

Asemenea succes al lui Israil însfârșit stârni o turburare extremă moabiților, regele cărora Valac, după o neutralitate îndoelnică, se hotărî să se opună poporului venetic, care, după cuvintele lui, „a mâncat acum tot împrejur, cum mănâncă boul iarba câmpului". Dar el în acelaşi timp, având în vedere soarta regilor Sihon și Og, știa cât de periculos era să se ridice contra israiliților cu armele în mână, și deaceea recurse la un nou mijloc. In vechime era credința generală, că descântecele magice și vrăjile, rostite contra persoanelor singuratece sau contra a popoare întregi, aveau putere nebiruită. Cei mai renumiți cunoscători ai meșteșugului magic în deosebi, cum se presupunea, cunoșteau formule,

---

nului și care astăzi se află în Louvrou. Sakespeare n'a fost primul, care a rostit blestăm asupra acelora, care ar turbura oasele sale. Roller a citit inscripția de pe sarcofagul lui Esmunațer, în care, între altele, se spunea: „Blestemul se rostește contra persoanelor regale sau ale altora, care vor deschide acest mormânt sau vor ridica sicriul, care mă conține pe mine, sau mă vor strămuta pe mine din această grobniță. Aceia să nu fie îngropați cu morții, să nu odihnească în mormânt, să nu lese după el urmași și zeii sfinți să-i dea în mânele vrăjmașilor, care să-i izgonească din țara lor". Sarcofagul acesta a fost cumpărat și dăruit guvernului francez. Nici lui Napoleon III și nici celui ce i l-a vândut nu le-au rămas urmași.

contra cărora nimic nu putea rezista: doar poate vreun nume tainic a vreunui zeu sau demon, ce ar sta mai presus de divinitatea invocată a acelora, contra cărora s'a îndreptat blestemul. Unul din aceste descântece, anume cel roman, a ajuns pânăla noi. El se citește astfel: „Dis-Pater sau Iupiter, dacă tu preferi acest titlu, sau orcare ar fi alt nume, te putem numi pe tine: eu te invoc pe tine să umpli tot acest oraș și oștirea, pe care o numesc eu, de frică și groază și să-l pui pe fugă. Risipește planurile acestor oști, ale dușmanilor, ale oamenilor, orașelor și pământurilor, care ridică armele contra noastră; varsă întunerec de sus peste dânșii. Privește asupra acestor orașe, țări, și oameni și la tot poporul lor în toate veacurile, ca la niște blestemați și să fie cu totul nimiciți. Așa-i și consacru ție, și eu și cei pe care eu îi reprezint, poporul roman și oștirea lor; noi ne prezentăm martori. Dacă tu îmi îngădui mie și legiunilor, ocupate cu acest lucru, să terminăm cu bine acest lucru, și condamnarea asta va fi împlinită, eu mă jur să aduc jertfă ție, o mama pământului, și ție, o Iupiter, trei oi negre" [1]). Plutarh deasemenea comunică, că la plecarea lui Crassus în fatala lui expediție contra parților, „Atei, alergând la poartă, când eșea pe dânsa Crassus, puse acolo o tavă cu cărbuni aprinși, și aprinzând tămâe și făcând turnare peste dânsa, îl blestemă cu descântece ciudate, pomenind și chiemând câteva zeități streine ciudate; pentrucă, după credința romană, în aceste rituale sfinte și vechi era atât de multă putere, încât nici un om nu putea evita lucrarea lor, ba și însuși rostitorul blestemului foarte rar prosperează; așa că ele nu se întrebuințează decât rar, și numai la cazuri mari [2]). In timpul din urmă, în vremea războaelor de dăunăzi a englejilor cu imperiul Birmaniei, generalii acestui popor aveau necontenit pelângă ei vrăjitori, care adesa blestemau pe engleji și oștirea lor, în care timp acești vrăjitori se întăreau și cu multe strigoaice, când descântecele lor se dovedeau neputincioase. Și iată, după obiceiul vechimei ținându-se de asemenea credință în efectul unor asemenea mijloace pentru pierderea dușmanului, Valac trimise îndată un vestit prezicător, care trăia în Petora, pe Eufrat, cu nădejdea că descântecul lui poate preda pe israiliți pe mâna lui Moab spre jefuire și că prin aceasta el nu numai va mântui proprietățile de pământ rămase, dar poate va dobândi și pământurile, răpite de ei dela Sihon și Og, care la început deasemenea aparținuse lui.

1) Macrobiu, Saturnal. lib. III, p. 9.
2) Plutarch, III, 350, Crassus.

Valaam = „mâncătorul" (de cărţi, poate), era arameu după origină şi se trăgea din ţara, unde urmaşii lui Avraam încă în formă mai mult sau mai puţin curată păstrau credinţa patriarhului. El ne prezintă una din cele mai remarcabile personalităţi din istoria biblică după acea duplicitate de spirit şi amestecul într'însul a adevărului şi rătăcirilor, pe care le manifestă în actele sale. Oraşul său natal Petor era centrul a tot felul de magi şi prezicători, şi se bucurau de o vastă faimă în toate ţările inconjurătoare. Cel mai vestit din ei însă era Valaam, care poseda cunoştinţe, care întreceau cu mult cunoştinţele prezicătorilor păgâni obişnuiţi. In unele din sentinţele sale el manifestă deadreptul cunoştinţa adevăratului Dumnezeu şi chiar a acelor făgăduinţe, care fusese date lui Avraam şi patriarhilor următori ai poporului celui ales. Aceasta fără îndoială se explică mai întâiu de toate prin aceea, că pe râul Eufrat în populaţie s'a păstrat tradiţia despre revelaţiunile primite de Avraam, care plecase anume din această localitate, dar după aceea şi prin înseşi caracterul situaţiei lui Valaam. Ca prezicător, çe dispunea de un renume vast, la diferitele popoare vecine, el, pentru susţinerea slavei sale, evident era dator să urmeze mersul vederilor religioase ale acestor popoare, să le deprindă, ca să nu vădească în vreun caz ignoranţa sa înaintea regilor, ce alergau la ajutorul său. Deaceea, dacă se compară sentinţele lui din cartea Numerele, XXIII, 10, cu făgăduinţa lui Dumnezeu, dată lui Avraam, în Fac. XIII, 15 şi mai ales cu Numer. XXIII, 24, XXIV, 9, cu Fac. XLIX, 9; Numer. XXIV, 17, atunci imediat se va vedea, că Valaam cunoştea bine religia lui Iehova şi istoria poporului celui ales. Această cunoştinţă nu se poate să nu fi avut asupra lui o influenţă binefăcătoare, şi el în fundul sufletului său purta scânteea adevăratei cunoştinţe de Dumnezeu şi convingerea în superioritatea lui Iehova asupra tuturor zeilor păgâni; dar situaţia sa externă în calitate de prezicător şi cu deosebire lăcomia obişnuită la magi nu lăsa să se aprindă înăuntru această scântee şi o înăbuşa până întruatâta, că el se împotrivea inspiraţiunilor directe ale lui Dumnezeu. In vederea acestora însuşi privirile asupra lui se dublează. Unii, ca de exemplu Tertulian şi fer. Ieronim, văd într'însul un adevărat proroc, dar numai greşind din cauza lăcomiei sale, şi a ambiţiunei; alţii, ca de exemplu Filon, sf. Ambrosie şi fer. Augustin, îl consideră ca proroc mincinos şi un păgân, care numai a devenit unealta binecuvântării pentru israeliţi. Inseşi sf. Scriptură dă mai curând temeiu în favoarea ultimei vederi, deoarece el se numeşte nu cu cuvântul *nabi,* aplicat adevăraţilor proroci, ci numai *Cosem,*

adecă prezicător, mag, ce în adevăr se aplică numai oamenilor, care se ocupă cu magia, oprită în lege (Deut. XVIII, 10; 1 Reg. XV, 23).

In istorisirea biblică apare limpede într'însul această duplicitate de caracter, și nimic nu poate fi mai înălțătoare, decât cuvintele, cu care el răspunde lui Valac, când înspăimântatul rege, la întâlnirea lor, îl întrebă: „cu ce să mă înfățișez eu înaintea Domnului, să mă plec înaintea Dumnezeului cerului? Să mă înfățișez Lui cu ardere de tot, cu viței de un an? Dar se poate oare plăcea Domnului cu mii de berbeci sau cu nesfârșite curgeri de ulei? Sau îi voi da pe primul meu născut pentru crima mea, și rodul pântecelui meu pentru păcatul sufletului meu?" (Mih. VI, 5). Conform cu grozavele obiceiuri ale țării sale (4 Reg. III, 27), Valac era gata, dacă ar fi trebuit, să aducă jertfă pe fiul său cel mai mare pentru potolirea mâniei dumnezeești. Chiar și cel mai mare din vechii proroci n'ar fi putut da un răspuns mai curat și mai duhovnicesc la această întrebare sălbatecă și disperată, decât acela, pe care l-a dat Valaam, zicând: „O, omule! ți s'a spus, ce-i bine și ce cere dela tine Domnul: să lucrezi drept, să iubești lucrurile iubirii și să umbli smerit înaintea Dumnezeului tău. Cu toate aceste vederi înalte, el totuși, este cu totul gata, cum se pare, să intre în spiritul păgânismului ce-l înconjura. El întrebuința în mâncare carne de animale, jertfite zeilor păgâni și ca loc al zidirii primului său jertfelnic îl alese pe acela, care fusese consacrat lui Baal (Numer. XXIII, 41; XXIII. 1). Afară de asta, el se pare că se înțelesese în totul cu Valac în concepție curat păgână, că conjurația dintr'un loc mai bine decât din altul, și chiar în ce privește numărul jertfelnicilor și jertfelor sale el procedează așa, ca și cum ar crede în puterea magică a numerelor sacre. Israiliții aveau numai un jertfelnic într'un loc dat, dar Valaam porunci să se construiască șapte jertfelnice și să se aducă șapte jertfe, după cum și acum în India numărul 7 în genere se consideră sfânt la aducerea de jertfe ale indușilor. In caz de sărăcie ei aduc șapte nuci, șapte smochine și șapte măsuri de orez, și dacă nu sunt în stare nici asta, atunci aduc un număr nenumărat. Dar asemănarea cu obiceiurile păgâne se coprinde și nu numai în aceea. Când regele indian pleacă la bătălie, el de obiceiu aduce jertfă zeiței familiei imperiale, ca să afle de izbânda sa în bătălia ce-i stă înainte și să arunce blestăm asupra vrășmașului său. In acest scop, înaintea templului se așază șapte jertfelnice și aproape de ele șapte vase cu apă, și în fiecare din ele se află câte o frunză de mongov și câte o

nucă de cocos necurăţită. Aproape de fiecare jertfelnic se face o groapă, care conţine foc. După aceea se aduc jertfele, care pot să fie 7, 14 sau 21 şi care constau din bivoli, berbeci sau cocoşi; un om voinic tae prin o singură lovitură capul fiecărui animal de jertfă, după care trupul se aruncă în groapa cu foc cu rugăciuni şi descântece. Sacrificatorul după aceea se apropie de templu şi aduce tămâere; întorcându-se după o vreme şi declarând prin gesturi sălbatice, cum are să fie expediţia. Dacă răspunsul se pare favorabil pentru rege, atunci sacrificatorul ia câte puţină cenuşă din fiecare groapă şi, aruncând-o în direcţia neprietenului, rosteşte asupra lui cel mai grozav blestăm.

Deşi în sufletul lui Valaam se păstra o scântee din adevărata cunoaştere a adevăratului Dumnezeu, dar ca prezicător el era reprezentantul lumii păgâne, şi pentru darurile bogate, cu toate inspiraţiunile şi prevenirile de sus, se învoi cu propunerile lui Valac. Deja chiar pe calea către Valac, Valaam primise din nou avertisment dela asina cea necuvântătoare, care, vorbind cu glas omenesc, „opri nebunia prorocului". Dar iubi răsplata nedreptăţei (2 Petru, II, 15, 16) şi pentru ea era gata să nesocotească orce avertisment. Aflând de apropierea sa, regele Valac îi eşi întru întimpinare şi în cinstea lui dădu un prânz strălucit. După aceea s'a păşit la săvârşirea blestemului. Valac sui pe prezicător în muntele consacrat lui Baal, de unde se deschidea vederea spre tabăra israilită. Acolo s'au construit şapte jertfelnice şi s'a adus jertfă bogată. Chiar înainte de blestăm Valaam tot mai ezită încă de a săvârşi un lucru aşa de nedrept şi întrebă pe Dumnezeu, să se lese oare în voia Sa deplină? Şi voia lui Dumnezeu a triumfat asupra iubitorului plăţei nedrepte. In loc de blestăm, Valaam rosti o binecuvântare solemnă lui Israil, zicând:

„Cum voi blestăma eu? Dacă Dumnezeu nu blestămă;
Cum voi rosti rele? Domnul nu rosteşte rele asupra lui.
Din vârful stâncilor îl văd eu,
Şi de pe dealuri privesc la dânsul:
Iată un popor ce trăeşte deosebi,
Şi pintre popoară nu se numără.
Cine va număra nisipul lui Iacov,
Şi numărul unei pătrimi, din Israil?
Să moară sufletul meu moartea dreptului,
Şi să fie sfârşitul meu, ca al lor!"
(Numer. XXIII, 7—10).

Uimit şi furios Valac, reproşă prezicătorului, îl sui în alt munte - Fazga, ca el de acolo să încerce a blestăma pe vrăşmaşii

lui. Din acest punct poziția dădea o temă mai bogată pentru sentințe mărețe. Spre răsărit chiar pânăla Eufrat se întinde marea pustie. Spre sud se văd munții roși ai lui Edom; peste Marea Moartă, se înalță stâncile Enghedi, - viitorul loc al viețuirii cheneilor; îndărătul locuințelor amaleciților, primul vrășmaș al israiliților, se întindea pustiul de sud; jos, în „gavanul salcâmilor", pe un șes bogat al văei răsăritene a Iordanului (care se deosebea cu totul de câmpurile lucrate a podișului înalt) era răsfirată tabăra vastă a israiliților; iar colo departe spre apus, peste dealurile Palestinei, cum îi era cunoscut lui Valaam, se întindea marea cea mare, din adâncurile căria se ridicau insulele Hitim și apele căria spălau pământurile viitorului. Rostirile prezicătorului, când „el auzi cuvântul lui Dumnezeu și văzu vedenia Atotputernicului", întins în vedenia visului, dar având deschis ochii săi duhovnicești, după dreapta observație a lui Gerger, cu o neobișnuită vioiciune, deplinătate și scurtime totodată răsfrâng asupra sa tot tabloul acesta. El cu mintea a văzut locuințele lui Israil în Hanaanul cu văile minunate, pline iarna de pârae murmurătoare; văzu șesurile lui vaste, care, asemenea livezilor depe Eufratul său natal, se întindea peste toată țara, parfumând cu prețioșii arbori de aloe și minunând prin falnicii săi cedrii. Din muntele Fazga Valaam, în loc de blestăm, iarăși rosti o măreață binecuântare, zicând:

„Dumnezeu nu-i om, ca să-i spui minciuni,
Și nu fiu al omului, ca să-L trădezi;
Spune-va El oare și nu va împlini?
Va grăi oare și nu va face?
Iată a binecuvânta am început, căci El binecuvintează,
Și eu nu pot schimba aceasta.
Nu se vede nenorocire în Iacov,
Și în Israil nu se zărește necredință;
Domnul Dumnezeul lui e cu dânsul,
Și glas regesc de trâmbiță e la el.
Dumnezeu l-a scos din Egipt,
El are iuțala inorogului.
In Iacov nu se află vrăjitorie,
Nici descântece nu se află în Israil.
La vremea sa se va spune despre Iacov,
Și despre Israil iată ce zice Dumnezeu!
Iată popor, ce se scoală ca o leoaică,
Și ca un leu voinic se ridică;
Nu se va culca până nu va mânca prada,
Și până nu se va îmbăta cu sânge",
(Numere, XXIII, 18—24).

Iritat încă și mai mult de o astfel de binecuvântare, Valac încercă odată să ridice pe prezicător în al treilea munte, pe vârful lui Fegor. Dar de acolo Valaam rosti o binecuvântare încă și mai înălțătoare. Rotindu-și privirile peste măreţul tablou al lagărului israilit, Valaam văzu, că Domnul binevoise să binecuvinteze pe Israil, și nu se duse, ca mai înainte, pentru magie, ci se întoarse cu fața spre pustie. Și a privit Valaam, și a văzut pe Israil, stând pe genunchile sale, și a fost peste dânsul Duhul lui Dumnezeu. Și a rostit el pilda sa și a zis:

Ramură de aloe.

„Vorbeşte Valaam, fiul lui Veor,
Vorbeşte bărbatul cu ochiu deschis,
Vorbeşte celce aude cuvântul Domnului,
Care a văzut vedenia Atotputernicului;
Cade, dar sunt deschişi ochii lui:
Cât de frumoase-s corturile tale, Iacoave,
Salaşurile tale, Israile!
Se revarsă ele, ca văile,
Ca livezile pe lângă râuri,
Ca arborii de aloe, sădiţi de Domnul,
Ca cedrii lângă ape.

Curge apă din coapsele lui,
Şi sămânţa lui va fi, ca apele cele mari;
Va întrece pe Agag regele lor,
Şi se va înălţa regatul lor.
Dumnezeu l-a scos din Egipt,
El are iuţala inorogului,
Mistui-va popoarele duşmane lui,
Şi va zdrobi oasele lor;
Cu săgeţile sale va străpunge pe duşman,
S'a culcat şi doarme ca un leu şi ca o leoaică,
Cine-l va deştepta?
Celce te binecuvintează, binecuvântat va fi,
Şi celce te va blestema, blestemat va fi.

Auzind această înălţătoare binecuvântare, Valac îşi lovi mânile una de alta şi furios striga la Valaam: „Eu te-am chemat să blestămi pe vrăşmaşii mei, şi tu i-ai binecuvântat iată a treia oară! Aşa dară, fugi la locul tău. Eu am voit să te cinstesc, dar iată Domnul te lipseşte de cinste“. Dar Valaam, cuprins cu totul de duhul adevăratei prorocii, deja nu mai întorcea nici o atenţiune la mânia neputincioasă a regelui şi la perderea marei răsplăţi ce-l aşteptase, ci încheie binecuvântările sale nevoite prin o vădită prorocie despre venirea lui Mesia, zicând:

„Vorbeşte Valaam, fiul lui Veor,
Vorbeşte bărbatul cu ochiul deschis,
Vorbeşte celce aude cuvintele Domnului,
Celce are vedenie dela Atotputernicul,
Care vede vedenia celui Preaînalt.
Cade, dar sunt deschişi ochii lui.
Il văd, dar acum încă nu este,
Il privesc, dar nu-i aproape,
Răsare o stea din Iacov,
Şi se ridică toiag din Israil,
Şi loveşte pe principii lui Moav,
Şi va sfărma pe toţi fiii lui Sit.
Edom va fi sub stăpânire,
Seirul va fi sub puterea vrăşmaşilor săi,
Iar Israil îşi va arăta puterea sa.
Celce iese din Iacov va stăpâni,
Şi va pierde ce va rămânea din cetate" [1]).

După astfel de binecuvântări pentru Israil, Valaam mai prezise încă soarta viitoare popoarelor istorice de atuncea, și după aceea „se duse înapoi în țara sa", iar Valac suferind o totală neizbândă a planului său viclean, a trebuit să caute mijloace nouă pentru lupta cu Israil. Dar întru aceasta îl ajută iarăși tot Valaam, care, lipsindu-se de „plata sa nedreaptă" într'o treabă, evident voi să o primească pentru altă treabă. După sfatul său, moabiții se încercară să abată pe Israil dela fortăreața sa principală, dela Iehova, prin ispita poftei trupești, și ispita a fost prea mare pentru un popor așa de nestatornic. El se dădu cu totul la pofta criminală și a început să se desfrâneze cu fetele Moabului (și deasemenea și cu amonitencele), și această patimă criminală l-a adus la idololatrie, așa că Israil „se închina zeilor lor și s'a lipit de Baal-Fegor", adecă de cea mai rea formă de slujire desfrânată la idoli. Atuncea „s'a aprins mânia Domnului asupra lui Israil". A trebuit să se curețe tabăra israilită de asemenea întinare. Râvnitor al adevărului apăru Finees, fiul lui Eleazar arhiereul, nepotul lui Aaron, și el, înșfăcând pe un desfrânat îndrăzneț la locul crimei, l-a străpuns cu sulița împreună și pe medianită, după care lucru a urmat un masacru general al tuturor desfrânaților, care au căzut pânăla 24.000 de oameni. Lui Finees, pentru râvna pioasă i s'a dat

1) Numer. XXIV, 15-19. Această stea, ce răsărea din Iacov, acest toiag, care lovea pe Moab şi pe toţi vrăşmaşii lui Israil, este Mesia, cum arată la asta înseşi identitatea tonului, înălţătoarea figură, depărtarea a înseşi timpului, tradiţia unanimă atât a iudeilor, cât şi a creştinilor. Părerea, că prin stea aicea se înţelege Mesia, era aşa de răspândită printre iudei, încât unul din pseuzii Mesii, anume care s'a ivit sub Adrian, se numea pe sine deadreptul „fiul stelei" (Bar-Coba). Părinţii Bisericii unanim înţeleg pe Mesia.

făgăduinţa preoţiei veşnice în urmaşii săi. Dar curând ajunse judecata dreaptă a lui Dumnezeu şi pe însuşi sfătuitorul pentru asemenea lucru rău. După porunca lui Dumnezeu, israiliţii au trebuit să nimicească pe madianiţi, şi în măcelul ce a urmat, a fost ucis şi Valaam.

Dar înainte de această răzbunare pe poporul momitor s'au produs deja, înte altele, importante pregătiri pentru întrarea în pământul făgăduinţei. In acest scop s'a produs o nouă numărătoare a poporului, necesară pentru împărţirea regulată a' pământului. După această numărătoare s'a văzut, că numai tribul lui Levi a crescut la 700 oameni, iar toate celelalte se împuţinară la număr cam la 1828 de oameni, aşa că tot numărul se determină la 601,730 de oameni de genul bărbătesc, buni de oaste. Dar aceasta era deja o generaţiune nouă, născută şi crescută în pustie. Din vechea generaţiune rămăsese în viaţă numai Iisus Navi şi Haleb, ca răsplată pentru credincioşia lor faţă de aşezământul cel dumnezeesc. După aceea au fost făcute ultimile dispoziţiuni pentru luarea cu posesiune şi împărţirea pământului făgăduinţei. De oarece tribul lui Ruvim, a lui Gad şi jumătate din al lui Manase, cu deosebire bogate în vite, rugaseră pe Moise să le îngădue să rămână în păşunele libere pe laturea de răsărit a Iordanului, apoi conducătorul a îngăduit şi le-a aprobat cererea, luând dela ei făgăduinţa să ajute pe celelalte triburi în lupta cu vrăşmaşii. Celelalte triburi după întrarea în pământul făgăduinţei, au trebuit să o cureţe cu totul de idololatria hananienilor şi să dărâme idolii lor, şi fiecărui trib de mai înainte îi fu destinat o porţiune deosebită întru stăpânirea ereditară inalienabilă.

Prin aceste dispoziţiuni se închee activitatea lui Moise în calitate de conducător al poporului.

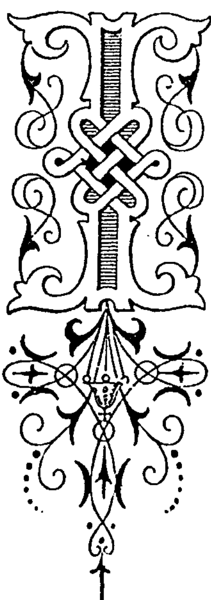

Ann Nebbe (Muntele Nebo, muntele sfârşitului lui Moise)

CAPITOLUL XV.

ULTIMELE ZILE ALE LUI MOISE

n pragul pământului făgăduinţei Moise cu tristeţă îşi aduse aminte, că lui nu-i era dat să între într'însul. El simţea, că sfârşitul lui se apropie, şi unica lui grijă acum era să insufle poporului şi cât mai puternic posibil să întipărească în sufletul lui importanţa devotamentului către Dumnezeu şi împlinirea tuturor poruncilor legii Lui, dată prin el izrailiţilor, dacă ei în adevăr voiau să primească binecuvântarea lui Dumnezeu şi să evite grozava pedeapsă, menită neascultătorilor. Aceasta el a făcut-o într'o serie întreagă de cuvântări, care se expun în treizeci de capitole întregi ale cărţii Deuteronomului, unde Moise când prin înfricoşeri, când prin făgăduinţe, când prin adresarea la simţul de recunoştinţă, sau la raţiune, conştiinţei avantajelor şi la simţul lăuntric al dreptăţei şi nedreptăţei, sfătueşte poporul să se depărteze de rău şi să facă binele, să evite idololatria şi desfrâul legat de dânsa şi să umble în calea Domnului, să se teamă de Dânsul şi să păzească poruncile lui. Generalizând toate aceste învăţături, el se adresă către popor cu aceste cuvinte: „Iată, eu ţi-am pus înainte astăzi viaţa şi binele, moartea şi răul, de vei asculta poruncile Domnului Dumnezeului tău, pe care ţi le porunceşte ţie astăzi, de a iubi pe Domnul Dumnezeul tău, de a umbla în toate căile Lui, şi de a împlini poruncile Lui, şi aşezămintele Lui şi legile Lui: atunci vei trăi, şi te vei înmulţi,

și te va binecuvânta Domnul Dumnezeul tău pe pământul, în care mergi tu, ca săl stăpânești. Dacă însă se va răzvrăti inima ta și nu vei asculta, ci vei rătăci, și vei începe a te închina altor dumnezei și le vei sluji acelora, atunci eu vă vestesc astăzi, că veți peri și nu veți petrece mult pe pământul, pe care Domnul Dumnezeu ți-l dă, pentru stăpânirea căruia vei trece Iordanul. Ca martori înaintea voastră chem astăzi cerul și pământul: viața și moartea ți le-am pus eu astăzi înainte, binecuvântarea și blestămul. Alege viața, ca să trăești tu și urmașii tăi, să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, să asculți glasul Lui și să te lipești de Dânsul; căci întru aceasta este viața ta și lungimea zilelor tale, ca să petreci tu pe pământul, pe care Domnul Dumnezeu cu jurământ l-a făgăduit părinților tăi: Avraam, Isaac și Iacov, să li-l dea lor (Deut. XXX, 15-20).

Părăsind acum pentru totdeauna pe poporul său, Moise natural se îngrija de un succesor vrednic de dânsul. Un astfel de succesor deja de timpuriu fusese designat de el în persoana credinciosului lui însoțitor și slugă, Iisus Navi. Și când la alegerea lui a fost dată înalta bunăvoință, atunci asupra lui Iisus Navi a fost pusă solemn chemarea de conducător al poporului, în prezența arhiereului și a poporului. Chemând la sine pe Iisus Navi, și punându-și pe dânsul mânile, Moise solemn, înaintea ochilor tuturor israiliților, îi zise: „Să fii tare și curajos, căci tu ai să intri cu poporul acesta în pământul, pe care Domnul a jurat părinților lui să i-l dea lui; și tu ai să-l imparți de moștenire lui. Domnul însuși va merge înaintea ta, însuși va fi cu tine, nu se va depărta de tine și nu te va părăsi. Să nu te temi, nici să te înfricoșezi (Deut. XXXI, 7, 8)!"

Aceasta a fost punerea solemnă asupra lui Iisus Navi a datoriei și demnității de conducător al poporului. După aceea a urmat imediat solemna întărire a acestui act de către însuși Dumnezeu, care a chiemat pe Moise și pe Iisus Navi în prezența Sa în cortul mărturiei, și acolo însuși Dumnezeu întări alegerea lui Iisus Navi, căruia El i-a poruncit, zicând: „Fii tare și curajos, căci tu ai să introduci pe fiii lui Israil în pământul, pentru care m'am jurat Eu. Acolo voi fi și Eu cu tine" (Deut. XXXI, 23).

Insfârșit, Moise se îngriji și de cartea legii. Cartea legii Moise a scris-o în diferite timpuri libere, în vremea rătăcirii prin pustie. Pe pergamentul, pe care israiliții meșteri au putut să-l pregătească cu iscusință din piele de animale tăiate, sau pe papirusul, pe care Moise a putut să-l scoată din Egipt, el a scris diferite legi, ce i se dase lui de Dumnezeu în timpul de 40 de ani de slujire, așa că

din ele s'a alcătuit cartea (sefer), care de acum a trebuit să servească drept pravilă pentru viaţa poporului. Cartea aceasta el o păstrase până acum la sine, dar de oarece acum el trebuia să părăsească cariera pământească, apoi trebuia să numească alţi păstrători pentru cartea sfântă. S'ar fi putut crede, că păstrarea ei el o va încredinţa împreună cu alte îndatoriri de slujbă lui Iisus Navi; dar sau că el n'a găsit îndămânos să facă asta, sau chiar inspiraţia dumnezeească l-a obligat să procedeze altmintrelea. Iisus Navi era ostaş, iar nu proroc sau arhiereu. Legea, ca regulă de viaţă pentru toţi, ca conducere pentru toată slujba religioasă solemnă şi rituală, săvârşirea căria cădea în sarcina preoţilor, lucrul cel mai bun era să o încredinţeze anume clasei preoţilor, dar cu oarecare asigurare, ca ei să nu producă într'însa oarecare schimbări în interesul lor propriu, sau potrivit cu vederile lor. In acest scop Moise se îngriji de o îndoită asigurare. El designă pe preoţi ca păzitori ai Cărţii sfinte împreună cu „Bătrânii lui Israil", şi ceru, ca autograful lui să fie pus „deadreapta sicriului legii Domnului", şi pelângă aceasta porunci, ca legea aceasta să se citească în auzul întregului popor odată la fiecare şapte ani, la sărbătoarea corturilor, - toată legea, sau în tot cazul dispoziţiunile ei principale. Era greu de a lua preveniri mai bune pentru păstrarea textului în starea lui nealterată şi a asigura predarea pravilelor de purtare fără nici o schimbare sau alterare, din generaţiune în generaţiune, cum a făcut asta Moise.

Cea mai mare parte din ultimile dispoziţiuni ale lui Moise se pare că s'a produs sub conducerea lui Iisus Navi, iar însuşi Moise, simţind deja asupra sa suflarea morţei (deşi „vederea lui nu slăbise şi puterea lui nu se istovi"), se dete contemplaţiunii proroceşti şi acelei vieţi duhovniceşti lăuntrice, care până acum se înăbuşise într'însul de grijile trebilor publice. Inainte de sfârşitul său, încă odată repetând solemn poporului toată legea, dată lui de Dumnezeu, şi deasemenea trecând în revista amintirei şi toate acele îndurări şi minuni, cărora s'a învrednicit poporul din timpul eliberărei din robia Egiptului, ca încă şi mai mult să însufle poporului însemnătatea poruncilor lui Dumnezeu, el porunci ca după trecerea Iordanului să le scrie pe un monument în formă de altar pe muntele Gheval şi în faţa unei adunări generale a poporului să rostească pe acest munte blestem contra violatorilor, iar pe muntele Garizim binecuvântare peste păzitorii legii. După cuvântare Moise a cântat marea cântare proroocească: „la aminte cerule, căci eu am să grăesc! Şi ascultă pământule cuvintele gurii mele!" Intr'însa sunt zugrăvite binefacerile lui Dumnezeu, la care

poporul de atâtea ori a răspuns cu păcate și nelegiuiri, și ea se încheie cu prezicerea, că va veni vremea, când și păgânii se vor bucura cu poporul lui Dumnezeu și împreună vor lăuda lucrurile cele minunate ale lui Dumnezeu, cu cântarea lui Moise, robul lui Dumnezeu și cu cântarea Mielului" (Apocal. XV, 3).

Dar iată s'a apropiat sfârșitul, și Moise a trebuit să se despartă de poporul său. Inainte de sfârșit el totuși a voit pentru ultima oară, asemenea marilor patriarhi din trecut, să binecuvinteze poporul său și să spună fiecărui trib soarta lui viitoare. Chemând la sine pe reprezentanții poporului, el pe rând se adresă către căpeteniile triburilor și rosti fiecăruia în deosebi o deosebită binecuvântare și prezicere. Adresându-se lui Ruvim, Moise zise (Deut. XXXIII, 6-25):

„Să trăiască Ruvim,
Și să nu moară [1]),
Și nici Simeon să nu fie puțin numeros [2])!

Iar despre Iuda a spus acestea:

Auzi, Doamne, glasul lui Iuda,
Și-l adă la poporul lui.
Cu mânile sale să se apere,
Și Tu fii ajutător contra vrășmașilor lui.

Și despre Levi a zis:

Tumimul Tău Doamne, și Urimul Tău
Pe sfântul bărbat al Tău
Pe care Tu l-ai ispitit în Masso,
Cu care Tu ai fost disprețuit la apele Meriva),
Care spune despre tatăl său și despre mama sa:
Eu nu i-am văzut,
Și pe frații săi nu-i cunoaște,
Și de fiii săi nu știe:
Căci ei, *leviții*, cuvintele Tale le păzesc,
Și așezământul Tău observă,
Invață legile Tale pe Iacov,
Și poruncile Tale pe Israil.
Pun tămâe înaintea feței Tale
Și ardere de tot pe altarul Tău.

---

1) Tribul lui Ruvim în timpul pribegiei se împuținase puțin: la Sinai avea 46.500 buni de oaste, iar la intrarea în Hanaan numai 43.730.

2) Despre Simeon în cele mai multe codice nu se pomenește, așa că s'a confundat tribul acesta cu a lui Ruvim.

3) Situația lui Aaron a fost grea la Maesa și Meriva și la asta se face aicea aluzie.

Şi acolo vor junghia jertfele legiuite,
Căci ei se hrănesc cu bogăţia mărilor
Şi cu comorile ascunse în nisip [1].

Despre Gad a zis:

Binecuvântat să fie Celce a sporit pe Gad
El odihneşte ca un pui de leu,
Şi zdrobeşte şi braţ şi cap [2].
Alesu-şi-a el pârga pământului.
Acolo a fost cinstit cu partea de legiuitorul,
Şi a venit cu căpeteniile poporului,
Şi a împlinit dreptatea Domnului
Şi judecăţile cu Israil.

Despre Dan a zis:

Dan, pui de leu,
Din Vasan se aruncă.

Despre Neftalim a zis:

Neftalime cel sătul de bunăvoinţă
Şi plin de binecuvântarea Domnului
Ia marea şi partea din sud în stăpânirea ta [3].

Despre Asir a zis:

Binecuvântat fie între fii Asir
Iubit va fi de fraţii săi.
Şi se va afunda în ulei piciorul lui.
Ferul şi arama să fie încuetorile tale,
Şi bogăţia ta să ţină cât zilele vieţii tale [4].

Binecuvântarea proroocească, dată poporului, a fost cea din urmă faptă împlinită din viaţa plină de tot felul de ostenele a lui Moise. Acum lui îi rămăsese de împlinit numai două lucruri: să satisfacă însetatul său suflet cu o deplină contemplare a pământului făgăduinţei, pe cât era asta cu putinţă pentru dânsul în împrejurările date, şi după aceea să moară. Lui nu-i era dat să treacă Iordanul, dar el putea să-şi îndulcească ochii săi şi să-şi sature

---

1) Adecă se ocupau cu fabricarea sticlei, care se producea din nisip la ţărmul fenician al mării.

2) Tribul Gad era, aşa zicând, avanpostul lui Israil în lupta cu prădalnicii pustiului şi el mai întâiu de toate suporta năvălirile lor.

3) Prin marea se înţelege lacul Genisaretului cu împrejurimile sale cele prea bogate.

4) Poziţia tribului lui Asir din apropierea munţilor fenicieni îi da putinţa să participe la industria minelor de munte ale Feniciei.

inima prin privirea îndelungată, entuziastă și țintise asupra acelui pământ bun, la care adusese el acum poporul său și care, cum știa el, trebuia să devină moștenirea sa. El putea privi cu ochii săi spre marea, și spre nord, și spre sud, și spre răsărit, și să vadă acel pământ bun, care era peste Iordan, și acel prea frumos munte Libanul (Deut. III, 27, 25). Primind asemenea îngăduință, Moise trebui să se urce în vârful muntelui Fazga și să se desfăteze de tabloul minunat și fără comparație, ce se deschidea de acolo. Trebue să ne amintim, că, deși era deja de 120 de ani dela naștere, Moise nu era nicidecum un moșneag neputincios: „Vederea lui nu se întunecase, și puterea din el nu se secătuise" (Deut. XXIV, 7). El era în stare deci fără o deosebită obosală sau sleire a puterii să se urce din șesul de jos al Iordanului, unde stătea poporul în tabără, și trecând din stâncă în stâncă și de pe terasă pe terasă, să se urce însuși pe culmea stâncoasă a lanțului de munți ai Moabului pânăla „înălțimile consacrate lui Baal în vârful stâncilor, unde se afla un podiș pentru gardă, și chiar până în acel pisc, unde stătea „sanctuarul lui Fegor", „întors spre pustiu". „Și a plecat Moise din șesul moabiților la muntele Nebo, în vârful lui Fasga, ce-i în fața Erihonului", cu asemenea cuvinte se exprimă sf. Scriptură despre acest eveniment atingător. Dar I. Flavie adaoge câteva amănunțimi, poate împrumutate în parte din tradiție. După mărturia lui, Moise s'a îndepărtat din tabără în plânsul general al poporului, cu care prilej femeile se băteau în pept și copiii se dedeseră la un plâns cu sughițuri. Intr'un anumit punct al suișului, el făcu semn poporului ce plângea să nu mai înainteze după dânsul, și după aceea și-a continuat drumul său, luând cu sine numai pe bătrâni, pe arhiereul Eleazar și pe capul oștirii Iisus Navi. In vârful muntelui el dădu drumul bătrânilor și intenționat fu îmbrățișat de Eleazar și Iisus Navi, când un nor într'o clipă îl acoperi, și el dispăru dela ochii lor într'o cotlovină adâncă.

Dar înainte de a muri, lui îi fu dat să se desfăteze deplin de priveliștea, ce se desfășura din vârful muntelui. Jos erau întinse corturile lui Israil, care se pregătea mai departe în expediție, iar în colo în fața lor se vedea lămurit în dumbrava sa de palmieri frumosul Ierihon, cheea puternică către pământul făgăduinței. Spre răsărit mergeau în formă de valuri dealurile, ce se întindeau în nesfârșita depărtare a stepilor Arabiene. Spre sud-vest, într'o văgăună întunecoasă, scânteia Marea Moartă, iar spre nord ca o lentă albastră șerpuia Iordanul. Peste râu se ridicau înălțimile a doi munți vecini: Gheval și Garizim. Mai departe se

resfira șesul Ezdrilonului, viitoarea câmpie de bătae a popoarelor. Peste ea în diferite locuri se ridicau ca niște uriași Taborul și Ermonul, iar direct spre apus se zărea chiar reflexul măreț al Mărei Mediterane. Iată-l, era dânsul, pământul făgăduinței, pe care i-l arătase tot Domnul. „Și-i zise Domnul: iată pământul, pentru care m'am jurat Eu lui Avraam, Isaac și Iacov, zicând: seminției tale îl voi da. Eu ți-am dat să-l vezi cu ochii tăi, dar într'însul tu nu vei intra". Toți călătorii mărturisesc, că vederea din acest munte este incomparabilă după pitorescul său uimitor și variat. Își poate orcine închipui, cât de fermecătoare a fost ea pentru Moise, prezentând pentru dânsul tabloul anume a acelui pământ, pentru stăpânirea căruia adusese el poporul său și suferise tot felul de greutăți și primejdii. Acesta era pământul visurilor sale, desmerdate de el în cursul întregei sale vieți. Dar dacă aceasta era importanța acestui tablou pentru Moise, atunci el are și mai multă importanță pentru noi acum, de oarece tabloul acesta se extinde pânăla proporții colosale, și într'însul se plasează toate acele prea mărețe evenimente, care s'au săvârșit după Moise. Pentru noi din această înălțime fără să vrem ni se prezintă, cum mândra cetate a palmierilor a căzut sub puterile lui Israil; cum sulița lui Iisus Navi treptat s'a înfipt, trecând dintr'o înălțime în alta pe pământul făgăduinței în alta. Dar câte evenimente incomparabil mai minunate, decât celece s'au desfășurat cândva în Egipt sau pe Sinai, au trebuit ca să se săvârșească pe culmea ce se vedea de aicea a Vitleemului, în adâncul bazen al lacului Galileei și sub zidurile Ebusului de atuncea, care a devenit în urmă marea cetate a Ierusalimului.

Unii tâlcuitori presupun, că putința dată lui Moise să vadă „tot pământul Galaad chiar până la Dan, și tot pământul lui Neftalim, și tot pământul lui Efrem și Manase, și tot pământul lui Iuda chiar până la marea cea dela apus, și țara de miazăzi, și șesul văii Ierihonului, orașul palmierilor până la Sigor" (Deut. XXXIV, 1-3) – a fost supranaturală, comunicată poate cu ajutorul unei lărgiri neobișnuite a însușirii văzului a legiuitorului, care murea. Dar în realitate nu e nevoe de această presupunere. Din cea mai mare înălțime a muntelui Nebo, care și purta, se pare, numirea de Fasgi, ochiul natural neînarmat putea să străbată până la șesurile păduroase ale Galaadului și Vasanului, să se întindă peste toată valea Iordanului dela un capăt la altul peste Marea Moartă și țara deluroasă dinspre sud de ea peste înălțimile Iudeei și peste munții lui Efrem și Manase; putea să vadă chiar șesurile roditoare, care se adăposteau între

munţii Palestinei, precum şi peste vechile oraşe, de care erau încoronate multe din stâncile mai mărete. Dacă pământul Neftalimului nu putea fi văzut în tot cuprinsul său, apoi despre el se putea judeca după înălţimea înzepezită a lui Efrem, care se ridica majestos sub cerul depărtat de nord, şi chiar înseşi „marea dela asfinţit", deşi dosit de ochiul natural de munţii Iudeei, putea fi, aşa zicând, simţită după acea albăstrime, care se răspândeşte deasupra ei spre asfinţit. Astfel, tot pământul făgăduinţei se întindea dinaintea lui Moise, şi în atmosfera limpede a cerului de meazăzi el a putut să vadă trăsăturile lui deosebite cu aşa claritate, de care noi, locuitorii nordului, care trăim în negură, te miră de ne putem face o idee îndestulătoare. El a putut să vadă şi să înţeleagă, cât de frumos şi de bun era acest pământ, cât de potrivit pentru semănături, pentru producţia vinului, mierei, maslinelor, smochinelor şi merelor granate, în care poporul său va fi „fără lipsuri", să mănânce pânea sa, şi unde el nu va avea de nimica lipsă (Deut. VIII, 8, 9).

Toată frumuseţa tabloului ce se deschidea depe muntele Nebo, desfătând privirea lui Moise, în acelaş timp trebue să fi lovit cu mare întristare marea lui inimă, pentrucă în hotarele acestui pământ minunat lui nu-i era dat să între. Dar oamenii mari sunt mulţămiţi cu puţin, şi marele conducător şi legiuitor al poporului lui Israil, privind la pământul făgăduinţei, se socoti în drept să părăsască cu pace călătoria sa pământească. El s'a săvârşit pe acest munte, şi „de locul îngropării lui nimene nu ştie nici până în ziua de astăzi" (Deut. XXXIV, 6). Dar amănunţimile morţii lui Moise se complectează prin multe istorisiri iudaice, care din diferite părţi caracterizază personalitatea lui. Unele din ele sunt atât de atingătoare, încât merită să fie citate aicea. „Ingerilor supremi", spune una din istorisiri, „li s'a poruncit să ia sufletul lui Moise; dar ei întârziară de frica ce simţeau în faţa marelui legiuitor. Intre ei era Sacsagil, învăţătorul special al lui Moise şi acesta zise: „O, Doamne, eu am fost învăţătorul lui Moise; cum pot eu să iau sufletul ucenicului meu?" Atunci a fost chiemat îngerul morţii, care, cu grăbirea distrugătorului, îşi scoase sabia sa şi se apropiă de Moise. Dar el văzu pe toiagul lui inscripţia numelui nepronunţabil a Celui preaînalt, văzu cum scântei de foc eşau din gura lui şi o lumină miraculoasă lumina faţa lui, pentrucă Moise strălucea asemenea soarelui şi avea înfăţişarea unui înger din oştirea cerească. Atunci îngerul morţii fu cuprins de groază, şi Moise, întorcându-şi privirile asupra acestui înger, îl întrebă: „Cine te-a trimis pe tine la mine?" La aceasta îngerul

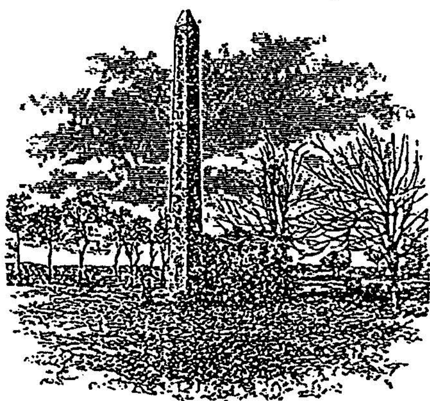
morţii răspunse: „Acela, care a făcut lumea şi care a predat în mânile mele pe toţi ceice se află în lume“. Atunci Moise zise: „Eu am fost dăruit cu cea mai mare putere, eu am fost născut cu toate semnele adevăratului fiu al lui Israil şi am fost dăruit cu însuşirea să vorbesc la naşterea mea. Din zilele copilăriei mele eu am fost făcut proroc, fiind destinat să primesc legea; eu am scos coroana depe capul lui faraon. La optzeci de ani dela naştere eu am făcut semne şi minuni; 600.000 de israiliţi am scos eu din Egipt. Pentru ei eu am despărţit marea, am făcut 20 de drumuri. Eu am îndulcit apele. Eu am tăiat din stâncă table de piatră şi le-am luat la tăria cerului. Faţă către faţă am vorbit cu Domnul lumii. Eu am biruit puterile, care încercau să se ia la întrecere cu mine în lumea de sus. Anume eu am primit legea. După inspiraţia Acelui, Care m'a însuflat, eu am scris 610 porunci şi prin învăţătura mea le-am adus la împlinire. Eu am biruit pe uriaşii, care după potop răspândise pretutindenea dominaţia lor. Eu am determinat mişcarea soarelui şi a lunii în rotaţiunile lor. Eu am fost cel mai puternic dintre oameni. Iar tu, înger răzvrătit, pentru care nu există pace, pleacă de aicea!“ Şi îngerul morţii fugi. Atunci răsună un glas tainic: „Nu te împotrivi! Viaţa ta se va prelungi numai puţină vreme“. După aceea îngerului morţii iarăşi i se porunci să ia sufletul lui Moise. Dar el zise: „Eu pot încă şi mai mult să adâncesc gheena, dar asupra fiului lui Avraam nu pot predomina. Contra lui eu nu pot rezista. Faţa lui străluceşte asemenea unui serafim din căruţele cereşti. Faţa lui străluceşte ca razele dumnezeeşti. Atunci Atotputernicul se adresă către îngerul morţii şi zise: „tu eşti înger răzvrătit; tu ai fost făcut din focul gheenei. In focul gheenei te vei întoarce. Tu repede ai eşit de acolo; dar când ai văzut măreţia acestui om (adecă a lui Moise), ai cedat în desnădejde şi ai fugit de dânsul. Cu toate acestea, sufletul lui trebue să fie adus la Mine“. Incă odată îngerul morţii îşi scoase sabia sa şi se apropiă de Moise, care ţinea în mânile sale dumnezeescul toiag cu inscripţia numelui nepronunţabil. Cu acest toiag Moise se atinse de îngerul morţii şi cu reproş îl puse pe fugă. Lumina feţii nu părăsi pe Moise, când pentru ultima dată răsună glasul tainic, care exclamă: „Sfârşitul vieţii tale a sosit“. Moise se puse la rugăciune şi zise: „Tu, Doamne al universului, care te-ai descoperit mie în rugul cel nears, aminteşte-Ţi, că Tu m'ai suit în cerul Tău, unde eu am stat 40 de zile şi 40 de nopţi. Miluieşte-mă şi nu mă da în stăpânirea întunerecului morţii“. Rugăciunea lui a fost ascultată. Moise sta pe munte, ca un serafim, îmbrăcat în măreţie cerească, şi Celce

cârmuește înălțimile cerurilor, însuși primi sufletul lui Moise, care recunoștea binecuvântarea și îndurata cârmuire a Făcătorului. Moise singur se predă acestui îndurat Cârmuitor al lumii. Atuncea el urmă după cârmuirea Celui Preaînalt.

După aceea altă istorisire atingătoare descrie înseși momentul morții lui Moise. „Când Moise se urca în munte, spune această tradiție, el întâlni trei oameni săpând un mormânt și-i întrebă: „Pentru cine săpați voi mormântul acesta?" Ei răspunseră: „Pentru omul, pe care Dumnezeu 'îl va chiema la Sine în rai". Moise ceru voe ca să ia parte la săpatul mormântului unui asemenea om sfânt. Când mormântul era gata, el întrebă: „Luat-ați voi măsura mortului?" „Nu", răspunseră aceia, „dar el era de statura ta, culcă-te în el". Moise se culcă. Acești trei oameni erau îngerii Mihail, Gavriil și Sarcsagil. Ingerul Mihail stătu atunci deoparte a lui Moise, Gavriil de ceialaltă parte și Sarcsagil stătu la picioarele lui, și deasupra capului se arătă mărirea lui Dumnezeu. Și Domnul spuse lui Moise: „Inchide pleoapele tale", și el se supuse. Atunci Domnul zise: „Pune-ți mâna pe inimă!" Și el făcu așa; „întinde-ți picioarele", și el făcu așa. Atunci Domnul Dumnezeu se adresă către sufletul lui Moise: „Suflete sfânt, fiul Meu, în curgere de o sută douăzeci de ani ai locuit tu în acest vas neprihănit, d acum a venit ceasul tău: ieși afară și intră în rai!" Dar sufletu tremurând și cu întristare răspunse: „In acest trup curat și fără de prihană am petrecut eu atâța ani, încât l-am iubit și nu am îndrăsneală să-l părăsesc". Fiul Meu, răspunse Domnul, ieși afară! Eu te voi așeza în cerul cel înalt, sub heruvimi și serafimi, cari poartă preaveșnicul Meu tron". Dar sufletul tot întârzia și tremura. Atuncea Domnul Dumnezeu se plecă spre fața lui Moise și-l sărută. Și sufletul tresări cu bucurie și împreună cu sărutul lui Dumnezeu se duse în rai. Atunci un nour trist întunecă cerurile și vânturile începură să bată: „Cine dară a rămas acum pe pământ la luptă cu păcatul și cu rătăcirea?" Și un glas răspunse: „Asemenea proroc niciodată nu s'a sculat mai înainte". Pământul plângea și zicea: „Eu am perdut pe sfântul!" Israil plângea și zicea: „Noi am pierdut pe conducătorul!" Iar îngerii cântau „El a trecut cu pace în mâna lui Dumnezeu!"

Astfel sunt istorisirile de mai târziu ale iudeilor. In realitate împrejurările morții lui Moise trebue să rămână pentru totdeauna o taină. Nici un ochiu omenesc n'a văzut-o și nimenea n'a cunoscut momentul exact al ei. In tăceri și singurătate pe vârful lui Fazgi, singur numai cu Dumnezeu, marele legiuitor, proroc și conducător s'a dus la odihna veșnică, de care el însetoșa; s'a

dus nechinuit de nici o boală dureroasă, ne săcătuit de cele din urmă puteri, ci încă în deplină posedare a puterilor intelectuale și fizice, așa că despre moartea lui se poate zice aproape aceeași, ce s'a zis despre marele drept de dinainte de potop: „Și nu s'a mai aflat, pentrucă Dumnezeu l-a luat" (Fac. V, 24). Sufletul lui a zburat, iar trupul a rămas și a fost îngropat într'un chip tainic, nu de Eleazar, și nu de Iisus Navi, în una din prăbușirile muntelui înseși, dar unde anume nu se știe. „Și-l îngropat în pământul Moabiților, vizavi de Bet-Fegor, și nimenea nu cunoaște locul îngropării până în ziua de astăzi" (Deut. XXXIV, 6). Israiliții au plâns pe Moise în câmpurile Moabiților treizeci de zile, după îmormântarea lui. Dar îmormântarea aceasta n'a fost însoțită de nici un fel de ceremonii funebre, și deasupra mormântului însuși nu s'a ridicat nici un fel de monument, și din această cauză nu s'a putut să se ivească nici un fel de superstiții și nici un fel de pelerinaje la locul mormântului lui. Grobnița de pe muntele Nebo a fost pentru totdeauna acoperit de întunerec adânc și de mister, așa că a rămas pentru totdeauna în neștire.

Obelisc din Iliopolis.

Așa dară, israiliții s'au lipsit de marele lor conducător și legiuitor. Simțul de orfan îi cuprinseră pe toți: el nu era numai eliberatorul lor, ci și părinte și educator. Prin înțelepciunea sa legiuitoare el i-a ridicat la treapta de viață socială bine organizată; le dădu legi și religie, mulțămită cărora ei deveniră sub raport duhovnicesc lumină pentru popoarele antice. Iubirea sa pentru poporul său era nemărginită și plină de abnegație. El era în drept să spună despre sine, că el i-a desmerdat, cum desmeardă mama copilul. Acesta a fost un uriaș duhovnicesc cu minte uriașă și cu bunătate nesfârșită și blândeță nemărginită a inimii, mare legiuitor și proroc sfânt.

Ca personalitate, Moise, după calitatea sa duhovnicească, se ridică sus printre celelalte persoane ale celor mai mari patriarhi ai Vechiului Testament, purtând asupra sa pecetea vie a unui caracter independent. Precum Avraam a căpătat în Biblie titlul deosebit de „Prietenul lui Dumnezeu", așa Moise poartă titlul însușit lui de „slujitorul lui Dumnezeu" (Eș. XIV, 31; Num. XII, 7; Evr. III, 5). Prin acest titlu s'a designat credinciosia sa neînfrântă,

acel devotament necondiţionat faţă de Dumnezeu, prin care el s'a distins în curgerea întregei sale vieţi, atât în Iliopolis, unde el zilnic se închina lui Dumnezeu înafară de zidurile acestui oraş, întorcându-se spre răsăritul soarelui, – în pământul Madiamului, unde el chiar prin numele fiului său mărturisea, că „Dumnezeu i-a fost lui ajutor" (Eş. XVIII, 4), aşa şi în lupta sa cu faraon, unde el dela început până la sfârşit a urmat întocmai tuturor indicaţiunilor, ce i s'au dat de Dumnezeu, şi în conducerea poporului, care aproape în întregime a constat din necontenite poveţe despre aceea, că poporul israilit e ales de Dumnezeu, care deci poate atât să-l binecuvinteze, tot aşa să-l şi pedepsească. Moise a fost „credincios lui Dumnezeu în toată casa sa" (Evr. III, 5), adecă în toată administrarea, care i-a fost încredinţată lui timp de 40 de ani, peste Israil, această casă a lui Dumnezeu. El a trebuit necontenit să mărturisească poporului său de împreună prezenţa cu el a lui Dumnezeu. La fiecare eveniment remarcabil din timpul eşirii lor din Egipt şi pribegiei prin pustie, Moise necontenit arăta, cum Domnul îi izbăvea pe ei de primejdia de neînlăturat, i-a hrănit şi i-a adăpat în pustie, şi la orce ocazie a înrădăcinat în popor conştiinţa, că toată soarta lui se află în stăpânirea lui Dumnezeu. Chiar şi în anii cei de pe urmă ai pribegiei prin pustie, când oboselile de tot felul şi privaţiunile sdruncinase nădejdea aşa de tare altă dată în Dumnezeu; chiar şi în cunoscutul caz dela apele Meriva Moise n'a manifestat vreo neîncredere în Dumnezeu. El era obosit, arătă oarecare nerăbdare şi se adresă către răsvrătiţi cu un cuvânt de reproş, zicând, că oare el trebue să le scoată apă din piatră. Asta nu însemnează, că el şi-a perdut încrederea în Dumnezeu, ci înseamnă numai, că în acest moment sub greutatea îngrozitoare a situaţiei sale, el pentru un moment a uitat de prezenţa lui Dumnezeu şi deaceea parecă a gândit, că el însuşi personal trebue să săvârşească o minune aşa de mare, pentru care a luat pedeapsa în acea formă, care putea fi cu deosebire grea pentru dânsul.

A doua particularitate a caracterului său a fost uimitoarea sa răbdare în cârmuirea poporului celui îndărătnic şi nerecunoscător. Câte amărăciuni şi cele mai grele jicniri i-a fost dat să sufere dela poporul eliberat de dânsul; dar el fiind „cel mai blând din toţi oamenii", cu mărinimie a dat toate uitării şi el însuşi prin rugăciuni înflăcărate se silea să abată mânia cea dreaptă a lui Iehova. Şi această particularitate apare cu atât mai puternic, că în realitate în caracterul lui Moise, mai ales înainte de chemarea la cariera de mare conducător, era vădită oarecare iritaţie şi

izbucnire, care s'au manifestat mai ales în aceea, că în Egipt el a ucis pe egipteanul, și la Sinai în mânie a sfărâmat până și tablele legii. Dar aceste cazuri și altele asemenea se acopăr în totul prin o serie întreagă de alte cazuri, când Moise în adevăr în toată strălucirea și-a arătat măreția sa duhovnicească, mai ales când el, cu toate turburările poporului celui nerecunoscător și tare la cerbice, care nu odată l-a jignit pe conducătorul său cu tot felul de cârtiri și reproșuri, și nu odată a atras asupra sa mânia dumnezeească, uitând toate aceste jigniri și ofense, a rugat pe Domnul pentru abaterea dreptei sale mânii.

Moise se enumeră în acea vestită tabelă a sfinților Vechiului Testament, care se expun de ap. Pavel în calitate de pilde pentru creștini, și în această tabelă el e înscris pentru credința sa. „Prin credință Moise, ajungând mare, s'a lepădat de a se numi feciorul fetei lui faraon" (Evr. XI, 24). „Prin credință a părăsit el Egiptul, netemându-se de mânia regelui: căci el văzind oarecum pe Cel nevăzut, era tare" (vers. 27). Credința lui Moise aproape niciodată nu a oscilat. Faraon amenința viața lui (Eș. X, 28); el se văzu strâmtorat către Marea Roșie de oștirea egipteană ce înainta (Eș. XIV, 9); poporul era aproape să-l ucidă cu petre (Eș. XVII, 4); amaleciții făcură asupra lui năvală neașteptată și se încercară să-l nimicească pe dânsul și tot poporul lui (Deut. XXV, 17, 18); pentru păcatele poporului el fu osândit la 38 de ani de rătăcire fără scop prin pustie (Numer. XIV, 28–35); însuși tribul natal al său s'a încercat să dărâme autoritatea lui (XVI, 1–32); chiar cei mai de aproape l-au părăsit (XII, 1–11); tot poporul să se predee altei conduceri (XIV, 4); Sihon îi tăe intrarea în Palestina (XXI, 23); Valac păși în contra lui cu puternice vrăji ale lumii păgâne (XXIV, 1); uriașul Og eși pentru război cu dânsul în Edrea (XXI, 33), – și în toate împrejurările acestea Moise a rămas tare și neclătit; el își puse nădejdea sa în Dumnezeu și nu se mai temea ce-i poate face omul; el era încredințat că Dumnezeu îi va ajuta, că el nu va îngădui să i se nimicească lucrul lui, că El va apăra cinstea lui și nimic nu va fi în stare să i se împotrivească. El totdeauna a fost tare, ca și cum ar fi văzut pe Cel nevăzut; la orce dificultate el se adresa către Dumnezeu, îl ruga, îi cerea milă și apărare, și deasemenea și ertare. Deși credința lui se susținea în chip minunat, așa că el se afla în comuniune strânsă cu Dumnezeu, dar și cu toate acestea credința lui era cu adevărat minunată și în unele privințe fără pereche. Ea necontenit îl întorcea pe dânsul către Dumnezeu, îl susținea în orce ispită și deziluzie. In curgere de 120 de

ani ai vieții lui Moise, poate, nu mai mult de trei-patru ori a arătat oarecare semne de oscilațiune, dar și aceste semne el le acoperi cu un reflux încă și mai mare de credință și nădejde. Până la ultima suflare Dumnezeu a fost refugiul său principal, așa că chiar Avraam părintele credincioșilor, n'a fost mai credincios, decât marele legiuitor al Vechiului Testament.

Dar din toate calitățile lui, din toate numeroasele sale vrednicii, cea mai remarcabilă trăsătură a lui Moise a fost neegoismul său. Propriul său interes, propria sa înălțare niciodată n'au fost motivul vieții sale și al activității sale. El niciodată n'a căutat mărirea, ci din contra, înseși mărirea l-a căutat pe dânsul. In Egipt el a renunțat la vrednicia regală, și se dădu unei trebi aproape fără nădejde de a ajuta pe frații săi fără ajutor și împilați; în pământul Madiam el s'a mulțămit în totul cu soarta de păstor și nu a tins nici la o situație mai înaltă. Când a venit vremea chiemării lui, toate sforțările sale au fost îndreptate spre aceea, ca să se abată dela această mare chiemare; în primul timp al slujirii sale, el totdeauna împingea pe Aaron înainte, iar el rămânea pe al doilea plan; pe Sinai el înlătură dela sine propunerea de a fi pus în situația lui Avraam și să devină părintele tuturor credincioșilor; mai târziu el se rugă chiar pentru aceea, ca numele lui să fie mai degrabă șters din cartea lui Dumnezeu, decât că mila și povățuirea lui Dumnezeu să fie luate dela popor. La îmulțirea nenorocirilor și a necazurilor, nevoit fiind să pășească înainte, el nu stărui pentru nici un fel de titluri deosebite, sau pentru onoruri ori situație de stat, n'a asigurat nici o situație pentru fiii săi nici în cursul vieții sale, nici pe urmă, și-și numi sieși succesor pe un om cu totul străin de dânsul. Un om ambițios și interesat de poziția aceea, pe care o ocupa Moise, neapărat ar fi întemeiat o dinastie. Moise, după indicațiunea lui Dumnezeu, dădu tribului său avantajul preoției, dar personal pentru urmașii săi n'a cerut absolut nimica.

Dar „cei blânzi vor moșteni pământul" (Mat. V, 5). Lumina măreției morale a lui Moise a luminat strălucit prin modestia sa exterioară. El a fost pentru poporul său, dacă nu cât a trăit, apoi cel puțin după moarte „omul lui Dumnezeu" (Deut. XXXIII, 1), „robul Domnului" (Deut. XXXIV, 5), „proroc, asemenea căruia nu s'a mai sculat în urmă" (Deut. XXXIV, 10); „alesul lui Dumnezeu" (Ps. CV, 23); „iubitul de Dumnezeu și de oameni Moise, a căruia memorie este binecuvântată" (Sirah. XLV, 1). Un scriitor iudeu de mai târziu, continuând această caracteristică, a mărturisit, că el „cu mintea a întrecut pe toți oamenii", ca „comandant

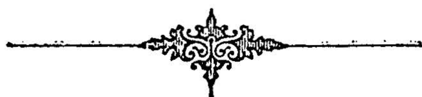
de oştire, el a avut puţini egali cu sine“ [1]), a fost „mare în toate privinţele“, în unul şi acelaşi timp a fost „rege, legiuitor, arhiereu şi proroc“, şi cu un cuvânt, în tot „ce a făcut şi a vorbit el a fost model pentru toţi oamenii“ [2]). Amintirea despre dânsul nu s'a mărginit nici chiar în hotarele acelui popor, care anume sub conducerea sa şi-a dobândit slavă istorică. Despre dânsul a ştiut cronicarul egiptean Maneton, şi a vorbit despre dânsul, ca despre întemeietorul regatului iudeu şi ca de autorul legilor iudaice; grecii au cunoscut numele său aproape de timpul lui Herodot şi unanim îi adscriau acele obiceiuri suigeneris, prin care poporul iudeu se deosebea de toate celelalte popoară. Istoricii Egiptului unanim proclamau, că anume el a scos pe iudei din Egipt în pământul făgăduinţei. Din Grecia slava lui a trecut la Roma, unde pentru întâia oară îşi întoarse atenţiunea asupra lui Cornelie Alexandru, în timpul lui Sula şi unde el curând deveni cunoscut în calitate de „legiuitorul iudeu“, şi atrase asupra sa atenţiunea lui Apolonie Molo, Troho Pompei, Strabon, Talla, libertinul lui Tiberie, Tacit, Iuvenalie, Longin, etc. Longin îl numea „om neobişnuit“; Numeniu, filosof pitagoreu, zicea, că Moise a fost „foarte puternic înaintea lui Dumnezeu prin rugăciunile sale“; Hecateu şi Abder îl lăudau pentru bărbăţia lui şi pentru înţelepciunea practică. Dar adevărata lui laudă şi adevărata lui slavă era aceea, că educat din copilărie în împrejurări, care uşor l-ar fi putut face să încline la idololatrie şi la viaţă luxoasă, el, prin puterea voinţei sale, şi-a întors faţa dela ele şi a ales partea cea mai bună, s'a hotărât să se ţină tare numai de Dumnezeu, de „Dumnezeul tatălui său, de Dumnezeul lui Avraam, şi Dumnezeul lui Isaac, şi Dumnezeul lui Iacov“ (Eş. III, 6), a preferat să împartă soarta fraţilor săi şi „a voit mai bine să pătimească cu poporul lui Dumnezeu, decât să aibă desfătarea vremelnică şi păcătoasă“ (Evr. XI, 25). In această mare hotărâre a sa se coprindea totul; pentrucă „acest Dumnezeu îl înălţase pe el, acest Dumnezeu îl răsplătise, — nu prin aceea, în adevăr, răsplată, în care nădăjduesc de obiceiu oamenii, adecă, cu stăpânire, cu onoruri, cu slavă şi cu bogăţie, cu viaţă liniştită, petrecută în desfătări lumeşti, cu situaţie înaltă şi paşnică pintre puternicii lumii acesteea, — ci prin răsplată mult mai demnă de viaţă lungă, de muncă în slujba lui Dumnezeu, de viaţă plină de tot felul de ostenele, privaţiuni şi amărăciuni, dar care în acelaşi timp s'a aflat în comuniune de aproape cu însuşi Dumnezeu, s'a susţinut prin

1) I. Flavie, Antiq. IV, 8, § 49.

2) Filon, II, în diferite locuri.

conştiinţa împlinirei marei datorii. Cu adevărat, el putea să se mângâe cu conştiinţa, că el anume a eliberat pe poporul său natal, l-a învăţat legile Dumnezeeşti şi omeneşti şi l-a făcut capabil, în fine, după 40 de ani de pregătire, să între în pământul făgăduinţei, pentru a-l aduce acolo şi fusese el însărcinat, şi în fine după nenumărate greutăţi, l-a făcut vrednic şi în viitor de a fi martor despre unicul Dumnezeu, să ţină sus steagul adevărului şi înaintea tuturor popoarelor să mărturisască de unicul Dumnezeu, Duhul cel unic, curat, perfect, de sine existent şi preasfânt, - despre acel Dumnezeu iubitor de oameni şi milostiv, îndelung răbdător, mult milostiv şi adevărat, - Care apără şi păzeşte adevărul şi arată milă într'o mie de generaţiuni, iartă vina, şi nelegiuirile, şi păcatele, dar nu lasă fără pedeapsă" (Eş. XXXIV, 6, 7).

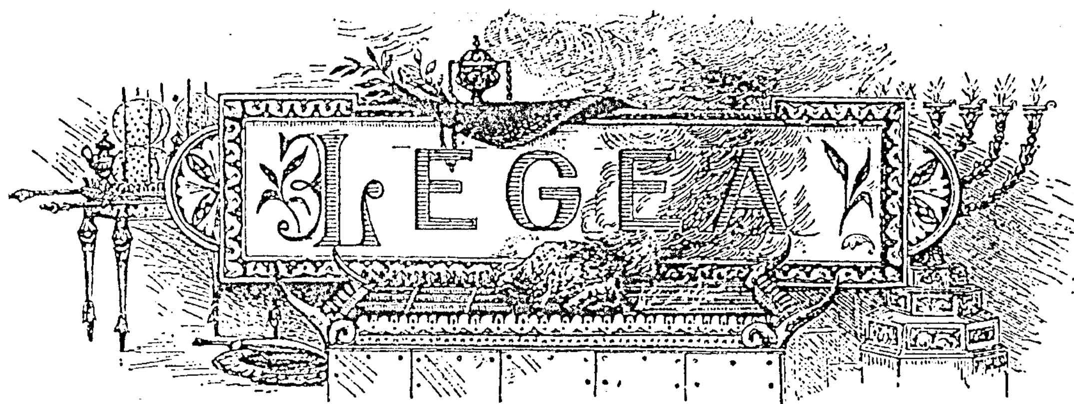
„Şi n'a mai fost întru Israil asemenea proroc, ca Moise, pe care Dumnezeu l-a cunoscut faţă către faţă după toate semnele şi minunile, pe care l-a trimis Domnul să le facă în pământul Egiptului asupra lui faraon, şi asupra tuturor slugilor lui, şi peste tot pământul lui; şi după mâna puternică, şi după marele minuni, pe care Moise le-a săvârşit înaintea ochilor întregului Israil" (Deut. XXXIV, 10, 12). Dară Moise era numai reprezentantul religiei legei - treapta pregătitoare pentru religia mai desăvârşită a harului. Deaceea opera sa şi legea sa el nu o considera terminată: el direct în inspiraţia sa prorocească a prezis despre un alt Proroc mult mai înalt, Care va veni în locul lui cu vestea cea bună a religiei Noului Testament, a harului. „Proroc din mijlocul tău, dintre fraţii tăi, ca mine, îţi va ridica ţie Domnul Dumnezeul tău", zise Moise către poporul său, - „pe Acela să-L ascultaţi". Indicând acest loc, Mântuitorul lumii a zis: „Moise a scris pentru Mine" (Ioan, V, 46). In viaţa şi activitatea sa Moise, ca proroc, legiuitor şi conducător al bisericii Vechiului Testament, a fost preînchipuitorul Marelui Proroc, Legiuitor şi Cap al Bisericii Noului Testament, a Domnului Iisus Hristos.

257

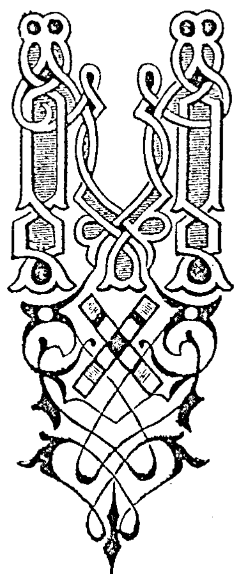
CARTEA A DOUA

Religia și legile poporului celui ales

CAPITOLUL XVI.

MONOTEISMUL, CA CREDINȚĂ A POPORULUI CELUI ALES.

oise prin slujirea lui marchează un măreț moment în viața istorică a poporului celui ales, și anume momentul în care s'a săvârșit schimbarea profund importantă atât în starea a înseși poporului celui ales, cât și în raportul către acesta a lui Dumnezeu. Până la dânsul neamul cel ales consta din patriarhi singuratici, cari transmiteau succesiv unul altuia făgăduințele primite de ei și amanetul încredințat lor al adevăratei religii, primind în acelaș timp explicația, confirmarea și complectarea în arătările personale și revelațiunile făcute lor de Dumnezeu sau de sfinții Lui îngeri. Acum familia cea aleasă se înmulți până a fi un popor întreg și numeros, care parte sub influența robiei egiptene și a idololatriei înconjurătoare, iar parte prin îngroșeri naturale a simțurilor sale din cauza înstrăinării îndelungate de contactul nemijlocit cu Dumnezeul părinților perduse însușirea și putința pentru asemenea comuniune, și deaceea se cerea să se statornicească un nou mijloc de raport reciproc.

In acest scop Domnul Dumnezeu, arătându-se lui Moise și prin el deșteptând în popor conștiința de o adevărată religie și de făgăduințele legate de dânsa, după eliberarea poporului din robia Egiptului, închee din nou cu dânsul un așezământ, și ex-

presia acestui așezământ cu poporul a fost legiuirea din Sinai. In ea este exprimată clar și determinat toată acea concepție religioasă, care până acum se descoperea parțial și se recunoștea incomplect și fragmentar. Scopul așezământului era de a separa pe poporul israilit din ceialaltă omenire și a-l face popor ales, în care ar fi putut să se păstreze și să crească semințele mântuirii, predestinată să se răspândească apoi în toată omenirea. Când poporul israiltean se afla la poalele muntelui sfânt, Domnul îi vorbi prin Moise: „Voi ați văzut, ce am făcut eu egiptenilor și cum Eu v'am purtat pe voi ca pe aripi de vultur și v'am adus la Mine. Deci, dacă voi veți asculta glasul Meu, și veți păzi așezământul Meu, atunci veți fi partea Mea din toate popoarele; căci al Meu este tot pământul. Iar voi veți fi la Mine împărăție preoțască și popor sfânt" (Eș. XIX, 36). „Voi toți astăzi stați înaintea feței Domnului Dumnezeului vostru, căpeteniile triburilor voastre, bătrânii voștri, judecătorii voștri, supraveghetorii voștri, toți israiliții, copiii, voștri, femeile voastre și veneticii tăi, care se află în tabăra ta, dela celce tae lemnele tale pânăla celce cară apă la tine, ca să intri tu în așezământul Domnului Dumnezeului tău, și în alianță cu jurământ cu Dânsul, pe care Domnul Dumnezeul tău astăzi îl încheie cu tine, ca să te facă pe tine astăzi poporul său, și El să-ți fie ție Dumnezeu. Și să nu fie printre voi bărbat sau femee, sau neam, sau trib, a cărora inimă s'ar abate acum dela Domnul Dumnezeul vostru, ca să meargă să slujască dumnezeilor popoarelor păgâne" (Deut. XXIX, 10-13, 18). Scopul principal al înființărei a unei deosebite „împărății a lui Iehova" este, cum se vede din locurile citate, păstrarea adevăratei religii, învățătura despre închinarea unui singur Dumnezeu adevărat, în contrast cu idololatria celorlalte popoare. Ca să păstreze adevărata învățătură despre Dumnezeu, Iehova închee cu poporul alianță cu acele condițiuni, dacă ne putem exprima astfel, că El – regele a tot pământul – devine cu preferință regele poporului israilit, primește autoritatea supremă asupra lui, se face legiuitorul lui, hotărârile căruia se și obligă poporul să le primească și să le păzească cu sfințenie. Dacă israiliții se vor învoi de bună voe să recunoască pe Iehova de Domn și rege al lor, să păzească așezământul Lui, și să împlinească legile să-l recunoască pe Dânsul singurul Dumnezeu adevărat și să se închine numai Lui, atunci Iehova fiind Dumnezeul și cârmuitorul întregei lumi, a tuturor popoarelor pământului, va primi poporul israilit sub ocrotirea sa deosebită, îl va cârmui prin legi deosebite, îi va asigura să se folosească de avantajele neprețuite ale adevăratei religii și-i va da, ca unui popor iubit și ales din toate popoarele pământului, toate bunătățile

libertății, păcii și prosperității Totalitatea unor astfel de raporturi a lui Iehova către popor este „teocrația“ sau „cârmuirea lui Dumnezeu“ în senzul cel mai înalt religioso-moral al acestui cuvânt.

Ințeleasă așa, „teocrația“ este adevărata împărăție a lui Dumnezeu pe pământ, și poporul, ales de Dumnezeu, ca să fie unealtă a domniei Lui proniatoare, trebuia mai întâi de toate să fi realizat în cugetarea sa acea dreptate primordială, care sub greutatea cugetelor păcătoase, s'a întunecat la majoritatea oamenilor și a popoarelor, dar care parțial s'a descoperit din nou și s'a lămurit de drepții aleși, și s'a realizat de dânșii. Dreptatea asta, realizată în religie, trebuia să constea din credința într'un singur Dumnezeu adevărat, și această credință era legea fundamentală și condiția înseși a alegerei poporului. Ea era acel izvor de viață, din care curge însuși dreptul acestui popor la existență, și lipsind această credință, însuși alegerea poporului ar fi cu totul de prisos. Fiecare popor își are problema sa istorică, și dacă celelalte popoare și-au avut ca misie sau cultura, ca egiptenii, sau cuceritoare, ca asirienii, sau comercială, ca fenicienii, apoi israiliții au avut drept misiune a lor anume de a păstra credința în unicul Dumnezeu adevărat, perdută de celelalte popoare, și a răspândi această lumină duhovnicească peste toate veacurile de răsturnări furioase istorice, până ce se va împlini ceeace a fost scopul întregei desvoltări universale istorice a vechii lumi, adecă până va veni Hristos, care prin puterea harului său de răscumpărare să poată să lumineze de sus inimile și mințile tuturor popoarelor păgâne și să le facă capabile să primească credința perdută cândva de ele într'un singur Dumnezeu. In vederea unei asemenea importanțe a acestei credințe în istoria poporului israilit, nu e de prisos a examina amărunțit principiile fundamentale și trăsăturile caracteristice ale ei, cum se prezintă ele în legea lui Moise și în viața următoare istorică a poporului. Chestiunea aceasta a căpătat în timpurile cele mai nouă cu atât mai mare însemnătate, că critica raționalistică, silindu-se să zdruncine cu totul toată concepția Vechiului Testament, se încearcă să dovedească că poporul israilit n'a fost nicidecum popor ales, că după vederile lui religioase și după instituțiunile sale nu s'a deosebit de loc din rândul celorlalte popoare, n'a avut nici o misiune deosebită a sa și n'a fost chiar dintru început purtătorul credinței în singurul adevăratul Dumnezeu, ci s'a închinat, asemenea celorlalți semiți, la mulți dumnezei sub diferite numiri. Monoteismul la el s'ar fi ivit ca o inovație artificială și foarte târzie, autorii cărora au fost prorocii de mai târziu. Până atuncea însă toată religia israiliților a fost o idololatrie grosolană cu obiș-

al desfrâului *(chedeșim)*, ca și la celelalte popoare semite. Asemenea părere, după opinia raționaliștilor, este cel mai simplu și natural, deoarece fiecare popor necontenit își desăvârșește vederile sale religioase, iar gradul primitiv a cugetării religioase a fost anume politeismul, ca forma credinței religioasă, cea mai accesibilă minții primitive. Asemenea teze ale criticei evident dărâmă întregul edificiu economiei Vechiului Testament. Din fericire temele acestea, deși susținute de erudițiune, își arată laturea lor preconcepută și se dovedesc cu totul neîntemeiate în fața judecății științei serioase și nepărtinitoare.

Mai întâlu de toate se arată cu totul netemeinică teza, că forma primitivă a religiei în genere este politeismul, și monoteismul este numai treapta superioară următoare a cugetărei duhovnicești. Lucrurile stau cu totul contrar, cercetarea amărunțită a istoriei religiei ne arată, că forma primitivă a ei este anume monoteismul, și politeismul este numai o abatere dela această formă, ca rezultat al întunecărei minții și al îngroșării simțului moral al popoarelor. In afară de mărturia directă a Bibliei, studiul tradițiilor omenirii pretutindenea ne arată existența credinței generale într'un singur Dumnezeu, înainte de orce idololatrie. Inscripțiunile asiriene, adevărat, nu ne prezintă încă îndeajuns texte vechi, ca să ne dea putința de a cunoaște în chip pozitiv religia primitivă a Babilonului și a Haldeei, dar textele hieroglifice din cea mai veche epocă, care sunt mult mai bătrâne decât cele mai vechi inscripții cuneiforme, dovedesc în chip de neînfrânt primăția monoteismului față de politeism. Spre dovedirea acestora ajunge să cităm mărturia învățaților, autoritatea cărora se recunoaște de toți și singură de sine alcătuește garanția autenticității. Așa, cunoscutul egiptolog De-Rougé în referatul său „Despre religia vechilor popoară“, între altele spune: „Noi putem să restatornicim, cum vechiul Egipt învăța despre Dumnezeu, despre lume și despre om. Eu vorbesc despre Dumnezeu, iar nu despre Dumnezei. Prima trăsătură a acestei învățături este unitatea exprimată energic în cea mai mare măsură:

„Dumnezeu este unul, singur, unic,
Și alăturea de Dânsul nu este alt Dumnezeu.
El este unica ființă trăitoare, adevărat trăitoare,
Tu ești unul, și mii de ființe ies din Tine.
El a făcut toate și singur El nu e făcut“.

„Privit în raporturile sale cu lumea, Dumnezeu este făcătorul:

„El a făcut cerul,
El a făcut pământul,
El a făcut toate celece sunt.
El este stăpânul a celece există şi ce nu există!"

„Aceste texte au fost cel puţin cu 1500 de ani înainte de Moise... Dar nu este oare aceasta o minunată învăţătură din Egipt produsul veacurilor următoare? Pozitiv nu; ea a existat cu mai bine de 2000 de ani înainte de era creştină. Cu totul, din contra, noi vedem, că politeismul s'a desvoltat treptat şi progresează acolo fără întrerupere pânăla vremea Ptolomeilor. Mai bine de 5000 de ani acum în urmă s'a început în valea Nilului imnul unităţii lui Dumnezeu... şi noi vedem, că numai în timpul cel mai târziu Egiptul a ajuns la politeismul cel mai neînfrânat" [1]).

Perfect în acelaşi senz vorbeşte şi un alt egiptolog, Marett: „Pedeasupra întregului panteon egiptean", zice el, „planează Dumnezeul cel unic, nemuritor, nefăcut, nevăzut şi ascuns în adâncimile inaccesibele ale fiinţii sale; El este făcătorului cerului şi al pământului; El a făcut tot ce există şi fără de El nu s'a ivit nimica, - astfel este Dumnezeu, învăţătura despre care s'a păstrat în tainicul sanctuarului. Dar Egiptul n'a ştiut sau n'a voit să se oprească în această înaltă curăţenie a învăţăturii [2])". Al treilea egiptolog, mărturia căruia deasemenea nu poate fi negată de vrăşmaşii Bibliei, anume Maspero, nu mai puţin clar se exprimă în această privinţă, ca şi ceilalţi confraţi savanţi ai săi. „La început", zice el, „a existat Nu, oceanul primimar, în nesfârşitele adâncimi ale căruia pluteau amestecaţi germenii lucrurilor. Din eternitate Dumnezeu s'a conceput şi însuşi s'a născut în sânul acestei substanţe, fiind încă fără formă şi oarecum neexistent. Acest Dumnezeu al egiptenilor era fiinţa unică, perfectă, înzestrată cu ştiinţă şi cu minte, neajunsă întru atâta, încât nu se poate spune nici chiar întru ce era el neajuns. El este singur, acela, care există după fiinţă, singur, care trăeşte în realitate, singur dătător de viaţă în cer şi pe pământ, care singur e nenăscut, singurul tată, mama mamelor. Pururea egal, pururea neschimbat în perfecţiunea sa neschimbabilă, pururea prezent în trecut, ca şi în viitor, El umple universul, aşa că nici un chip din lume nu ne poate da măcar o slabă idee despre nemărginirea sa. El se simte pretutindenea, dar nicăiri nu-l poţi pipăi. Singur după fiinţă, el nu este singur

1) De-Rougé, conference sur la religion des anciene Egyptiens, 14 Aprilie anul 1869, pagina 12, 17, 26. Acest referat respinge direct pe acela, care socotesc, că politeismul a precedat monoteismului.

2) Mariette-Beg, notice de Musée de Boulaq, a 2-a ediţie alexandrină, anul 1868, p. 20.

după persoane; El este Tată numai pentru aceea, că El este; şi desăvârşirea naturii Lui constă în aceea, că El veşnic produce, ne slăbind niciodată sau niciodată ne secătuindu-se. El n'are nevoie să iasă din sine însuşi, ca să se facă roditor; El în propria sa fiinţă găseşte materie pentru veşnica sa producere. Singur numai din deplinătatea fiinţei sale el concepe rodul său, şi de oarece la Dânsul conceperea nu poate fi separată de naştere, apoi El produce din vecinicie din sine însuşi pe altul sine însuşi. El în unul şi acelaş timp este Tată, Mamă şi Fiul lui Dumnezeu. Conceput din Dumnezeu, născut din Dumnezeu, fără eşire din Dumnezeu, aceste trei persoane sunt Dumnezeu în Dumnezeu, şi nu numai nu împart unitatea dumnezeeştei fiinţe, ci toate trei se unesc în perfecţiunea unipersonală. Acest Dumnezeu întreit şi unic are toate însuşirile lui Dumnezeu, – nemărginire, eternitate, neatârnare, atotputernicia voinţii, bunătate nemărginită" [1]).

Din aceste mărturii, astfel, se vede cu siguranţă, că în cele mai vechi timpuri în Egipt s'a păstrat ideea de un singur Dumnezeu adevărat, ca ecou al adevăratei tradiţii primitive, şi la început prin diferite nume s'a înţeles numai un singur Dumnezeu. Cu trecerea timpului, religia locuitorilor din valea Nilului a căpătat o nuanţă semipoliteistă şi semipanteistă; dar urmele tradiţii primare s'au păstrat şi mai târziu, aşa că încă sub Darie II scriitorii egipteni şi sacrificatorii cântau întru lauda lui Dumnezeu imnul următor:

„El trăeşte veşnic
In numele său,
Ca şi soarele zilnic...
El este Gor al sufletelor,
Dumnezeul celce vieţueşte...
Dumnezeul Memfisului,
Dumnezeul celce vieţueşte...
Mmor este chipul Lui
Atum este chipul Lui.
Seir este chipul Lui.
Ra este chipul Lui.
El este unic,
El numai singur s'a creiat pe sine însuşi.

---

1) Maspero, Histoire, edit. II, p. 27–28. Egiptologii germani deasemenea admit, că monoteismul a fost forma primară a religiei în Egipt. Aşa, Ebers spune: „Singurul Dumnezeu pe care insuşi pe Sine s'a produs şi este izvorul propriei Sale fiinţe, este Dumnezeu îndoit, în unul şi acelaşi timp propriul său Tată şi Fiu, care este azi, eri şi mâne şi se numeşte Eu sunt, Care este (anuc-nu-anuc), apare clar din scrierile teologice a vechiului Egipt.

Pe milioane de căi...
El trăeşte veşnic...
El este viaţă" [1]).

„Inscripţiile egiptene prin simbolurile degenerate ale politeismului degenerat", cu dreptate vorbeşte cunoscutul orientalist Vogué, „descopăr existenţa adevăratei învăţătură religioasă. Savanţii interpreţi a acestor inscripţii, cu ajutorul formulelor şi a chipurilor, au arătat că în temelia religiei egiptene, cu tot exteriorul aparent, se aşternea credinţa într'un singur Dumnezeu veşnic; un Dumnezeu mai puţin personal decât Dumnezeul Bibliei şi în tot cazul mai puţin deosebit de materia creiată, Dumnezeul egiptean este totdeauna fără de trup, nevăzut, fără început şi fără sfârşit: nenumăratele divinităţi ale panteonului egiptean sunt însuşirile personificate, puterile divinzate ale fiinţei neînţelese şi neajunse. Ca prototip şi causă a lumii văzute El are o îndoită existenţă, El întrupează în sine două principii a orce producere pământească: principiul bărbătesc şi principiul femeesc; şi această dublură în unitate a şi servit de bază pentru obârşia întregului neam al zeităţilor femenine". Anume aşa este Dumnezeul, pe care ni-l descopăr nouă egiptologii [2]).

Deşi la noi nu există destule date pentru definirea esenţii religiei asirohaldeiană în starea ei primitivă, dar cu toate acestea ne putem face oarecare idee şi despre această religie, cum se lămureşte ea din inscripţiile cuneiforme - şi aceste inscripţii confirmă în totul aceeaşi, ca şi textele ierotice. „Religia Asiriei şi Babiloniei", - spune Lenormant, - era în principiile sale fundamentale şi în spiritul general, care străbătea conţepta ei, o religie de acelaşi fel, ca şi religia Egiptului şi în genere ca şi toate religiile lumii păgâne. Dacă pătrunzi peste hotarele învălişului exterior al politeismului grosier, în care ea s'a îmbrăcat în superstiţiile populare, şi te ridici pânăla preînchipuirile ordinei supreme, care au fost pentru ei punctul de plecare, apoi acolo găsim ideea fundamentală a unităţei Dumnezeirii, ultima rămăşiţă a revelaţiunei divine primare, dar falsificat cu născociri monstruoase ale panteismului [3])". In temelia religiilor cuşite, ca şi în temelia tuturor celorlalte religii" - spune Maspero, - „noi găsim pe Dumnezeu în unul şi acelaşi timp unic şi de multe feluri: unic pentrucă rezultă din El, şi El se amestecă cu materia; de multe feluri, pentrucă fiecare

1) Brugsch, Reise nach der grossen Oase El Khargeh, in 4°, Leipzig, 1878, p. 49-52.
2) Vogué, Melange d'archiologie orientale, 1868, p. 50-51.
3) Lenormant, Manuel de l'histoire, edit. 4-a, tom. II, p. 180—181.

din acte, pe care le săvârşeşte El în sine însuşi asupra materiei, se consideră oarecum produs al unei fiinţe deosebite şi care poartă un nume deosebit. La început aceste fiinţe deosebite nu erau deja împărţite după gradele unei ierarhii regulate; ele coexistă fără împreună supunere, şi fiecare din ele se bucură de adoraţie cu preferinţă înaintea tuturor celorlalte într'un anumit oraş sau la un anumit popor. Anu în Uruche, Bel în Nipur, Sin în Ur, Marduc în Babilon. Anu, Bel, Sin, Marduc prezintă numai una şi aceiaşi fiinţă, dar această singură fiinţă, care are atâtea numiri diferite, are o îndoită esenţă: ea uneşte în una şi aceeaşi persoană două principii, necesare pentru a reproduce, şi anume principiul bărbătesc şi principiul femeesc. Fiecare zeu se dublează în zeiţa corespunzătoare. Anu şi Sin în zeiţa Nona, Bel în Belit, Marduc în Ţarnanita. Fiinţele divine deja nu se înţeleg separat, ci sub forma de perechi, şi fiecare din perechile alcătuite de dânsele, este numai expresia singurului Dumnezeu primitiv, cu toată natura sa dublă, după cum el este unul, cu toată mulţimea numelor sale diferite [1])". Religia cuşită, de care vorbeşte aicea Maspero, este una şi aceeaşi cu religia primară haldeiană.

Idol babilonean.

Acelaşi monoteism primar îl găsim noi şi în Fenicia, în Haanan şi în Siria. „Cultul zeului fenician Baal", spune cel mai cu autoritate savant în domeniul inscripţiilor feniciene, anume Vogué, „coprindea în sine la început credinţa într'un singur Dumnezeu, asemenea ca şi cultele vecine ale lui Bel asirianul, a lui Adad sirianu, a lui Moloh amoniteanul, a lui Marno filisteanul şi a celorlalte zeităţi, care în înseşi numirile lor cuprindea ideea unităţii şi a căpeteniei supreme. Mulţimea Baalilor secundari nu vorbesc mai mult contra acestei unităţi primare decât subdiviziunea zeului egiptean în puterile divinizate. Numai în Fenicia această împărţire a puterniciei divine are caracter mai mult geografic şi politic, dacă se poate zice aşa, decât filosofic. Aicea nu atât însuşi divinitatea, pe cât sanctuarele locale au dat naştere la zei secundari, Baalilor, ca unor protectori ai oraşelor principale. Baal, divinizat în Tir, în Sidon, în Tars, a devenit Baal-Ţur, Baal-Sidon, Baal-Tars. Ca atare

1) Maspero, Histoire, p. 148—149. Şi alţi învăţaţi recunosc monoteismul primar al religiei babilonene.

el poate primi un nume deosebit, care mai târziu în închipuirea poporului îi poate întuneca caracterul primitiv; dar el nu împedecă continuarea existenței ideei turburi despre unitatea sa primordială. Anume aceasta ne dovedește o inscripție, care constă din două cuvinte: „Mel-Cart", marele zeu al Tirului, cultul căruia a fost până departe răspândit de coloniștii tirieni, nu era altă ceva, decât Baalul Metropolei: „stăpânului Mel-Cart, Baalului Tirului"! — așa se începe consacrarea a două candelabre, aduse lui ca jertfă, găsite în insula Malta. Acesta este zeul suprem, privit ca zeitate locală, deosebitul protector al orașului, și această închipuire concordă complect cu înseși etimologia cuvântului, de oarece Mel-Cart este numai prescurtarea cuvintelor Melec-Carat, adecă este „regele orașului". Aceeași, după părerea unui învățat orientalist, se observă, când pătrundem în esența zeităților femenine. Inseși numirea divinităților femenine ne arată, că ele s'au format din divinizarea numelui acelorași zei. Așa Astarta, zeița Sidonului, ajunsă în inscripție lui Esmonațer alăturea cu Baal al Sidonului, se numește Șem-Baal, adecă 'numele lui Baal, și în alt loc „fața" lui Baal. Aceste numiri da „numele" și „fața", în imaginația poporului au căpătat în urmă caracter real și din ele s'au format zeități cu totul independente, anume femenine. „Așa Astarta este anume personificarea numelui, căruia toate vechile religii îi dădeau un sens tainic. Fenicienii dădeau acestui nume o existență deosebită; și acest fapt revarsă o lumină interesantă asupra originei miturilor feniciene și asupra înseși mijlocului desvoltării lor. Aicea, se poate zice, se prezintă în chip pipăibil însuși faptul refacerei ideilor, care au creat întreg panteonul fenician: noi vedem, cum abstracțiunile primordiale au servit de motiv al formării politeismului. La iudei ideile „numele Domnului", „fața Domnului" n'au distrus unitatea divină, cum nu au distrus nici încă și mai formalele expresiuni: „Glasul Domnului", „mâna Domnului". Același lucru a fost la început și la fenicieni, dar ideile primordiale la ei s'au schimbat, deși cu păstrarea formulelor, în care ei se exprimase și mai înainte; s'a ivit ideea de divinitate femenină, ideea, care, așa zicând, a dublat puternicia creatoare, nedistrugând existența unității lui, dar care a deschis ușa pentru orce rătăciri și pentru orce abuzuri a politeismului practic" [1]).

Din mărturiile citate ale reprezentanților celor mai principali ai egiptologilor, asiriologilor și ai epigrafiei feniciene, se vede suficient, că forma primordială a religiei la aceste popoară idolo-

1) Voguè, Melanges, p. 51—58.

iatre a fost tocmai monoteismul, urmele căruia s'au păstrat în monumentele lor cele mai vechi, mărturisind limpede prin ele, că politeismul lor era numai o derivare mai târzie și rezultatul întunecării ideilor religioase adevărate primitive. Dacă aceasta se manifestă așa la popoarele păgâne și idololatre, atunci cu atât mai înțeles devine faptul, că monoteismul este religia esențială a poporului celui ales, anume a acelui popor, căruia Pronia a hotărât să fie purtătorul acestui adevăr religios în lumea păgână, care se cufundase în curgerea vremei în rătăcire religioasă din ce în ce mai mare. Cu toate acestea, critica raționalistă cea mai nouă se silește să arate, că și forma primitivă a religiei poporului ales a fost anume politeismul, așa că monoteismul este numai o sădire de mai târziu într'însul. „Religia primitivă a fiilor lui Israil", zice unul din cei mai mari critici [1]), „a fost religia naturalistică, în care predomina elementul stelar. Chiar dacă Biblia n'a vorbit despre asta, noi am găsit aproape pe fiecare pagină a cărților vechi ale lui Israil și a prorocilor veacului al VIII fapte, care mărturisesc despre feticismul idololatru și despre politeismul naturalistic al semiților. Biblia nu odată ne descrie pe descendenții lui Avraam ca idololatrii și politeiste. In cartea lui Iisus Navi, Tara, tatăl lui Avraam se zugrăvește ca păgân și politeist, ca și strămoșii lui, cari locuiau în vechime „peste râu", adecă peste Eufrat... Rachila fură dela tatăl său idolii... Iacob îngroapă sub un stejar, aproape de Sihem, idolii, talismanele și amuletele, apucate dela membrii familiei sale [2]). La acestea trebue de răspuns, că toate aceste fapte nu dovedesc nicidecum, cum că toți evreii la început au fost politeiști. Afară de aceea, că idololatria lui Tara, tatăl lui Avraam, nu servește încă drept dovadă, că au fost idololatri și urmașii lui Avraam; însuși locul citat din cartea lui Iisus Navi arată contrarul, că ei au fost monoteiști, de oarece el mărturisește de contrastul dintre religia urmașilor lui Avraam și religia străbunilor-săi (I. Nav. XXIV, 2, 3). In cartea aceasta foarte limpede se vorbește chiar că Dumnezeu a scos pe Avraam în pământul Hanaanului anume cu acel scop, ca să îndepărteze pe tatăl evreilor din mediul idololatru al Haldeei și să-l ferească de sub influența ucigătoare a rudeniilor sale. Tot despre asta a mărturisit și tradiția de mai târziu, pe cât s'a păstrat ea de amoniteanul Ahioram. „Ascultă, Domnul meu, cuvânt din gura robului tău", zise el către Olofern; „eu am să-ți spun ție adevărul despre acest popor (adecă despre poporul evreu), care trăește aproape de tine în această țară de munte, și

1) Jules Sovry de Revue des deux Mondes, Februarie, anul 187, p. 603.
2) Ibidem pag. 756.

nu ese minciună din gura robului tău. Acest popor se trage din haldeeni. Mai înainte ei s'au așezat în Mesopotamia, pentrucă nu voiau să slujască zeilor părinților lor, cari erau în țara haldeeană, și s'au abătut dela calea străbunilor lor, și au început să se închine Dumnezeului cerului, Dumnezeului, pe care ei îl cunoșteau; și haldeii i-au alungat dela fața zeilor lor, și ei au fugit în Mesopotamia și au locuit acolo multă vreme" (Iudit. V, 5-8). „Această expunere a amoriteanului", zice un critic german, „coprinde date istorice, ce se ridică pânăla cea mai adâncă vechime și care merită o deosebită atențiune" [1]).

Dela Avraam pânăla Iisus Hristos, poporul israilit, deși adesa s'a arătat necredincios, s'a închinat unuia și chiar unicului Dumnezeu, Aceluia, pe care în toată sf. Scriptură el îl numește Dumnezeul părinților Săi, Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și a lui Iacov. „Noi știm, cu tot dreptul", zice Ewald, „cât de greu a fost pentru religia lui Iehova, față cu înaltele ei concepții și față de obligațiile impuse de ea, din vremea lui Moise a se înrădăcina puternic în popor. Dar pe de altă parte, din toate amintirile vechi, pe care ni le prezintă religia lui Moise, nu este vreuna, care să fi fost mai neînvinsă decât aceea, că Dumnezeul, pe care Moise l-a proclamat în fața poporului său, este unul și același, ca și Dumnezeul strămoșilor săi; El e deosebit de zeii tuturor celorlalte popoară, dar după ființă același, căruia s'au închinat cei trei patriarhi principali, strămoșii acestui popor. Ideea despre această identitate n'a putut fi introdusă în religia lui Moise mai târziu. Ea se produce chiar dintru început și totdeauna s'a păstrat în pieptul acestui popor ca o amintire sfântă de cea mai măreață importanță, și în cele mai vechi timpuri ale lui Moise poporul numea pe Iehova simplu Dumnezeul părintelui său, adecă al lui Iacov, legându-se pe sine prin aceasta strâns cu trecutul său. E imposibel ca o mărturie așa de tare, în totul confirmată de știință, să poată a se dovedi amăgitoare [2]). Locul unde în cartea Facerei se istorisește, că „Iacov a îngropat sub un stejar pe idolii membrilor familiei sale", dovedește numai, că Iacov nu era idololatru. Ba el ne arată limpede, că zeii făcuți de unii din membrii familiei acestui patriarh, erau străini. Iacov spuse direct membrilor casei sale și tuturor celorce erau cu dânsul: „lepădați zeii străini, care se află la voi, – Eloge gannegar" (Fac. XXXV, 2).

Acestea și alte asemenea fapte, de care s'ar putea aduce multe, dovedesc complect, că printre israiliți erau nu puțini ido-

1) Wolff, Das Buch Judith, anul 1861, pag. 137.
2) Ewald, Jahrbucher der biblichen Wissenschaft, V, X, pag. 10.

Iolatrii, dar nu dovedesc nicidecum, că ei cu toții ar fi fost la început idololatrii. Negreșit, dacă criticii ar afirma numai, că israiliții adesa cădeau în idololatrie, atunci noi nici n'am avea pentruce discuta cu dânșii; Biblia pe fiecare pagină mărturisește despre asta, și nimănui nu i-a venit încă în minte să nege aceasta. Apucați de înclinațiunea neînfrântă către religiunile străine, spre acele zeități sălbatece, care se nutriau cu sânge de copii și a se teme de care îi constrângea frica oarbă, sau spre acelea, „fericite și senzuale zeități“, care dădeau caracter sfânt plăcerii de cele mai josnice patimi, și a înclina spre care îi împingeau înclinarea lor sensuală proprie, — ei din când în când divinizau zeii mincinoși ai tuturor popoarelor, ce veneu în atingere cu dânșii: ai haldeilor, filistenilor, fenicienilor, sirienilor, saveenilor și în timpul Macabeilor, pentru avantaje sau din slăbiciune, divinizară chiar și zeii grecosirieni. Intre acestea, acest cult idololatru, fără nici o excepție, ni se înfățișază nu ca un cult legiuit, regulat, general, adevărat național, ci ca o infidelitate, ca un defect, ca adulter, ca o crimă. Chiar în cele mai rele timpuri ale istoriei, ale regatului lui Israil, după dezbinarea celor zece triburi, când, sub domnia necredinciosului Ahab, însuși prorocul Ilie căzuse în desnădejde, nu numai în Iudeea, ci chiar și în hotarele triburilor idololatre dezbinate Iehova număra încă 7000 de credincioși adoratori care niciodată nu-și plecaseră genunchii înaintea lui Baal și nu-i dăduseră nici un fel de cinste (3 Reg. XIX, 18). Toți acești zei mincinoși, cinstiți de israiliții necredincioși, care serveau mai curând glasului patimilor lor, decât glasului conștiinței lor, nu prezentau pe Dumnezeul lui Israil, care este unic, Dumnezeu viu, Dumnezeu unic: „Iehova (Dumnezeul tău) este Dumnezeu, și nu mai este altul afară de dânsul“ [1]). Aceștia sunt dumnezei străini sau, în înțeles literal, alți dumnezei, decât adevăratul Dumnezeu, *elilimi*, adecă nimica, și *ghilulimi*, adică urîciune, cum se numesc ei adesa în Pentateuc [2]).

In acel timp, când toți semiții idololatrii, închinându-se zeilor lor naționali, în același timp recunoșteau divinitatea zeilor popoarelor vecine, atât a lui Iehova, cât și a altora; în timp ce ei se te-

1) Deut. IV, 35. Vezi deasemenea Deut. IV, 32—39; VI, 4; X, 17; XXXII, 39; 2 Reg. VII, 22; 3 Reg. VIII, 60 etc. Mărețul loc Deut. VI, 4 („Ascultă, Israile, Domnul Dumnezeul nostru este Domn unic“) este oarecum mărturisirea credinței iudeilor. Evreii încă și acum scriu acest loc pe o bucățică de hârtie sau pergament și îl lipesc la frunte sau la mâna stângă la rugăciunea de dimineață. Acest pergament se numește cu cuvântul, cu care începe acest loc: „Sema“.

2) Deut. VI, 14; VII, 4; Lev. XIX, 4. Deut. XXIX, 17.

meau de ei şi stăruitor evitau tot ce ar fi putut atrage asupra lor mânia lor, aşa că biruitorul asirian Aranie cu cinste trimite reginei biruită de el statuele zeilor Arabiei, mărginindu-se să le aplice o simplă inscripţie de consacrare zeului Asur, ca să dovedească superioritatea puternicului său zeu, – israiliţii atribuiau adevărata divinitate numai unicului lor Dumnezeu; ei considerau zei mincinoşi pe toţi aceia, pe care-i cinsteau popoarele străine; ei se raportau către dânşii cu dispreţ, şi prorocii îi descriau deşertăciunea idolilor în tablouri, elocvenţa cărora este neîntrecută. In Biblie este numai un singur loc, care prezintă, se pare, oarecare excepţie dela această regulă. Acesta este anume în cartrea Judecătorilor, unde Ieftae, trimiţind o solie către regele amoniţilor, porunceşte trimişilor săi să-i spună: „nu stăpâneşti tu oare ceeace ţi-a dat Hamos, dumnezeul tău (Elohim)? Iar noi stăpânim ceeace ne-a dat de moştenire Domnul Dumnezeul nostru (Elohim)“ [1]). Dar acest loc ne prezintă numai o limbă diplomatică, şi nu este o mărturisire a credinţei, şi prin urmare nu e nicidecum o dovadă, că Eftae credea din divinitatea lui Hamos. El dovedeşte numai, că judecătorii lui Israil voiau să vorbească cu regele amoniţilor în limba, care-i era lui plăcută, ca prin aceasta să obţină mirul dorit. Dar chiar dacă s'ar lua aceste cuvinte în înţelesul lor strict literal, apoi, în afară de locul acesta singuratec, totuşi ar rămânea nu puţine dovezi, că era o profundă deosebire în privinţa aceea, cum pricepeau evreii pe Dumnezeul lor şi cum pricepeau pe zeii lor popoarele vecine. Fiii lui Israil, aducând jertfe idolilor, făceau aceasta din slăbiciune şi din pricina patimilor; dar aceste cazuri de infidelitate ale poporului ales, aceste „desfrânări“, cum le numesc în limba lor energică prorocii, după toată criminalitatea lor, nu schimbă deloc esenţa propriei religii a lui Israil. Regele Solomon ne prezintă exemplu de fiu slab şi şovăitor al lui Iacov. El recunoaşte unitatea lui Dumnezeu, îl mărturiseşte şi îl cântă, şi totuşi supunându-se slăbiciunilor nevrednice, s'a închinat unor idoli greţoşi; în ziua sfinţirei măreţului templu, ridicat de dânsul întru slava Dumnezeului celui viu, el vorbeşte expres în înălţătoarea sa rugăciune: „Să cunoască toate popoarele, că Domnul este Dumnezeu, şi nu este altul afară de El“ (3 Reg. VIII, 60); iar după câţiva ani (aşa e de neînţeleasă slăbiciunea inimei omeneşti!), spre plăcerea femeilor sale, momelelor cărora n'a ştiut să se opună, a construit capişte în cinstea lui Moloh, a lui Hamos şi a Astartei, zeităţile cele mai crude şi cele mai greţoase.

1) Jud. XI, 24.

Anume așa este istoria lui Israil. El a cunoscut pe adevăratul Dumnezeu chiar dela început, dar frica sau desfrânarea adesa l-au aruncat la picioarele zeilor păgânești și cultului lor rușinos și neomenos. Părinții lui, conducătorii lui de dinainte de desbinarea celor zece tribūri au fost în genere monoteiști, dar mulțimea poporului câteodată a căzut în idololatrie cu o atracțiune uimitoare. Avraam, Isaac și Iacov, cei doisprezece patriarhi, părinții celor douăsprezece triburi, Moise, eliberatorul israiliților din robia egipteană; Iisus Navi, cuceritorul pământului făgăduinței, Samuil, care i-a dat pe primul rege; David, cel mai slăvit erou și cel mai glorios din monarhii lor, cel mai vestit și mai popular poet din câți a avut el; prorocii, oamenii cei mai uimitori după independența lor, cum asemenea nu s'au mai întâlnit nici într'o vreme și nici la un popor, – toți acești mari bărbați au fost închinătorii unicului Dumnezeu. Din alte multe locuri ajunge să aducem spre confirmarea acestui lucru câteva locuri din înălțătoarele imne ale dulcelui cântăreț de psalmi al lui Israil. In psalmul, care se începe cu cuvintele: „Iubi-Te-voi Doamne, tăria mea", psalmistul esclamă cu entuziasm: „căci cine este Dumnezeu, afară de Domnul (Iehova)?" (Ps. XVI, 32). După aceea în psalmul „păzește-mă Dumnezeule", alcătuit după părerea celor mai buni cercetători, în acel timp, când prigoana lui Saul a făcut pe David să trăiască printre idololatrii filisteni, când esclama:

„Păzește-mă Dumnezeule, că în Tine am nădăjduit!
Zis-am Domnului: Tu ești Dumnezeul meu;
Să sporească întristările la aceea,
Cari aleargă la Dumnezeu străin;
Eu nu voi turna turnările lor de sânge,
Nici voi pomeni numele lor cu buzele mele.
Domnul este partea mea de moștenire și a cupei mele
Tu ții sorțul meu în mâna Ta!"

(Ps. XV, 1-6)

Când prorocul Natan i-a declarat făgăduința Domnului, David, mulțămind lui Dumnezeu, a esclamat:

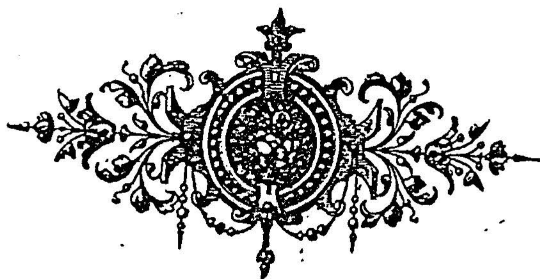
„După toate ești mare Tu, Domnul meu (Iehova),
Doamne (Elohim),
Căci nu este asemenea Ție,
Și nu este Dumnezeu afară de Tine!"

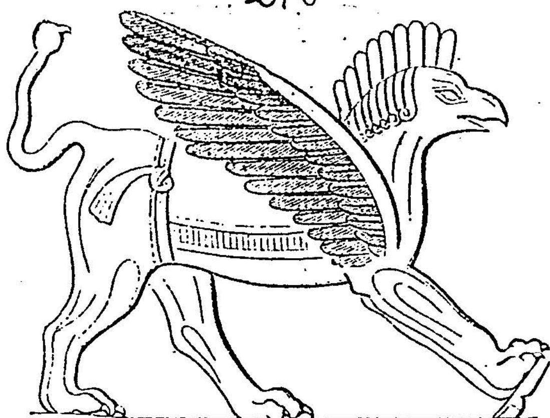
(2 Reg. VII, 22).

Aceste sentințe și altele asemenea arată, cât de adânc era înrădăcinată ideea de un Dumnezeu adevărat în inima celor mai

buni reprezentanţi ai poporului; dar ideea aceasta avea rădăcini adânci chiar şi în genere în mulţimea poporului, aşa că chiar şi la aceia, care câteodată se dedau la idololatrie, rătăceau mai mult cu inima decât cu mintea. Ca adeverire a acestui lucru serveşte o împrejurare, care după înseşi caracterul său neaşteptat, se prezintă cu totul indiscutabilă. In orient credinţa religioasă, atât a popoarelor, cât şi a oamenilor în parte, în vechime pânăla un punct se imprimau în propriile lor nume, aşa că aceste nume pot servi de mijloc de a cunoaşte religia lor, oarecum ca un fel de petrificare şi straturi geologice. Istoria religioasă a popoarelor răsăritului se povesteşte la ele cu o sinceritate nesupusă bănuelei şi se povesteşte de martor oarecum semi conştient. La evrei, ca şi la ceilalţi semiţi, numele lui Dumnezeu adesa intră, ca parte constitutivă, în numele lor. Dacă ei ar fi fost chiar dela început politeişti, noi am găsi trăsături de neşters a acestui lucru în numele confraţilor lor, deoarece nu stă în puterea nici unui istoric nici a unui falsificator, de a schimba numele istorice. Pecând monoteismul lor se manifestă aicea cu o limpezime uimitoare. La fenicieni noi întâlnim pe toţi zeii lor în numele lor proprii: Adelem tireninul = „slujitorul elinilor sau zeilor", Baleazar, regele Tirului, = „Baal este slujitorul", Addastart, regele Tirului, = „slujitorul Astartei", etc. Tot aşa ajunge să iai lista regilor Asiriei şi Babiloniei, ca să cunoşti zeii lor principali: Assurbanipal înseamnă „zeul Asur a dat fiu"; Belsarussal (Baltazar) înseamnă „zeul Bel ocroteşte pe rege"; Sennahirim înseamnă „Sin (zeul lumii) a înmulţit pe fraţi"; Nergalsarussur (Neriglissar) înseamnă „zeul Nirgal ocroteşte pe rege"; Nabucuduruţur (Nabuhodonosor) înseamnă „zeul Nibo ocroteşte corona", etc. Acelaşi lucru a fost şi la egipteni. Dar între evrei, pelângă un număr foarte mărginit de escepţii, şi încă discutabile şi în tot cazul fără vreo importanţă, în numele proprii ale lor, unde intră divinitatea ca element component, totdeauna se întâlneşte numele adevăratului Dumnezeu El sau Ia, prescurtarea cuvântului Iehova. In timpul numărărei israiliţilor în pustie, printre cei 12 capi ai triburilor se numără opt de aceştia, numele cărora sunt compuse din El şi vreo însuşire (Numer. I, 5-15). Iehova, sau prescurtarea Ia, se află în numele tuturor regilor Iudeei, începând dela Avia, fiul lui Roboam, pânăla robia babiloneană, cu escepţia numai a patru. El şi Ia se întâlneşte deasemenea, şi fără deosebire se întrebuinţează unul în locul altuia în toată istoria următoare a poporului ales: copiii se con-

sacrau lui El sau Iehova, cum acum se consacră ei sfinţilor, după numele cărora li se dau nume. Chiar acei regi, care în chip ruşinos s'au dedat la închinarea zeilor mincinoşi asemenea acelor părinţi creştini, cari deşi nu trăesc creştineşte, dau copiilor lor nume creştineşti, - aceşti regi dădeau copiilor lor nume religioase, care alcătuiau osândirea propriei lor necredinţe şi a propriei lor vieţi. Aşa Ahab, acel necredincios rege Ahab, care a ridicat în Samaria templu lui Baal; acest Ahab a dat fiului său numele de Ohozia, ce înseamnă „Iehova mă posedă", iar fiicii sale i-a dat numele Hotolia, adecă „Iehova este puterea mea". Acelaşi fenomen se observă la toţi regii israiliţi, deşi ei, după vederile lor politice, erau infideli adevăratului Dumnezeu; aceasta în tot cazul este o dovadă izbitoare a vitalităţii şi solidităţii monoteismului în inima fiilor lui Israil.

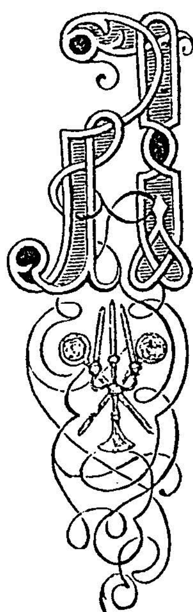

Zeu asirian înaripat cu cap de Struț.

CAPITOLUL XVII.

DIFERITE NUME A LUI DUMNEZEU ȘI VECHIMEA MONOTEISMULUI

stfel, cazurile de politeism, comunicate în sf. Scriptură, nu dovedesc singure de sine, că între israiliți n'a fost cândva adoratori ai adevăratului Dumnezeu. Pentru a dovedi, că politeismul a fost religia primară a poporului israilit, pentru asta ar trebui a dovedi, că în afară de zeii străini, cărora el adesea le-a săvârșit jertfe după pilda popoarelor vecine, el deasemenea din epoca patriarhală s'a închinat la câțiva zei diferiți, care se recunoșteau de toți și se bucurau de recunoaștere legală. A dovedi aceasta se și încearcă critica.

Dumnezeu în Biblie se numește nu numai cu un nume oarecare determinat. Această pluralitate de nume, după asigurarea criticilor, și servește ea drept dovadă neînfrântă a pluralității zeilor. In adevăr, limba evreească numește pe Dumnezeu cu diferite nume: El sau Elohim, Iehova, Adonai, Șadai, Elion, asemenea după cum și în limba popoarelor creștine El se numește Veșnicul, Domnul, Atotputernicul, Preaînaltul. Dar singura de sine pluralitatea numelor nu-i nicidecum imposibil de împăcat cu unitatea lui Dumnezeu. Se știe, că chiar musulmanii, cari sunt monoteiști așa de riguroși, au nu mai puțin de 99 de nume diferite pentru a numi pe un singur Dumnezeu. Pluralitatea numelor lui Dum-

nezeu singură de sine nu are importanță. De aici nu se poate încă conchide nimica, până nu se stabilește, că aceste numiri nu sunt numai niște simple sinonime, ci din contra că înseamnă diferite persoane. Aceasta și afirmă criticii raționaliști. După ei El este Dumnezeul suprem al evreilor, Iehova este soarele divinizat; pelângă aceasta El ar fi cel mai vechiu Dumnezeu, iar Iehova a început a se diviniza numai după ieșirea din Egipt. „Acest Dumnezeu El, care a rămas Dumnezeul național al fiilor lui Israil, pânăla timpul eșirii evreilor din Egipt“, zice un critic din cei mai noui, „și care în istorisire aproape totdeauna apare împreună cu vreun atribut, ca de exemplu El Elion, El-Ședai, El-Canna, El-Hai; acest Dumnezeu El, era, se pare, comun la toți semiții: El se întâlnește în coloniile feniciene, în Cartagena. Ce se atinge de caracterul său general, apoi El în panteonul semit este aceeași, ce este „Diiaus“ în panteonul indo-european. Ideea de Dumnezeu, în asirienește, se exprimă prin cuvântul Ilu, și caracterul idiografic a acestei concepții a avut la început forma unei stele. Aceasta era cea mai înaltă zeitate a babilonenilor, cum arată înseși numirea marelui oraș, zeitatea principală a căruia era El; anume Bab-El sau Bab-Ilu („porțile lui El“). După mărturia lui Sanhoniaton, Cronos se numește la fenicieni El. Astfel Dumnezeul suprem al fiilor lui Israil era același, care era și zeul suprem al hananienilor“ [1]).

Indicând această împrejurare, criticul se silește anume să dovedească, că israiliții, numind pe Dumnezeu El, nu-și închipuiau nici o divinitate alta, în afară de aceea, căria se închinau și ceilalți semiți. Dar el ar fi putut să lărgească încă și mai mult această generalizare și să zică, că El a fost chiar Dumnezeul lui Iisus Hristos, care în agonia sa de moarte a strigat pe cruce: „Ili, Ili, lama sabahtani“; că acesta era Dumnezeul neamului omenesc, pentrucă numele lui Dumnezeu se află în toate limbele omenești, și El nu are alt înțeles. Israiliții au fost nevoiți să numească pe Dumnezeu, El, la fel cu haldeii și cu hananeii, pentrucă ei vorbeau una și aceeași limbă, și în limba lor. Dumnezeu se numea El, după cum și astăzi popoarele creștine de exemplu de ginta romană, francejii, italienii și spaniolii, numesc pe Dumnezeu cu același cuvânt Dieu, Dio și Dios, deși acest cuvânt nu este altă ceva decât Djaus, care în sanscrita însamnă „Strălucitor“, ceeace e și Zevs, care în grecește însamnă Jupiter; pentrucă acest nume și este acea numire generală, prin care, independent de origina

1) Revue de deux mondes, Februarie, anul 1879, p. 557.

sa, ideea de Dumnezeu se exprimă în una din ramurile limbilor indo-europene. Din întrebuințarea lui El deci nu-i imposibil a conchide la politeismul evreilor, cum e imposibil a conchide din întrebuințarea cuvântului Deus la politeismul popoarelor romanice moderne.

Toate analogiile, din contra, ne constrâng să credem, că Ilu la început designa în limba asiriană pe unicul Dumnezeu. Zeii se numesc *Ilu-i* și cu o deosebită expresivitate *Ilani*. Fiecărui nume propriu a fiecărui zeu de obicei îi preceda în calitate de semn ideografic determinator cuvântul *Ilu*; Nebo, Merodah, Samas, Sin; cu un cuvânt toți zeii panteonului asirian sunt Ilu: Ilu-Nebo este privegetorul celorlalți Ilu; Ilu-Merodah este cel mai mare dintre toți Ilu-i; Ilu-Samas (soarele) este marele judecător al Ilu-ilor; Ilu-Sin (luna) este cârmuitorul Ilu-ilor; zeița Belita, doamna zeilor, este mama Ilu-ilor; jertfelnicele se numesc pot-nojele zeilor. Insuși Ilu se numește Abu-Ilu, adecă tatăl zeilor. Dacă Ilu n'ar fi designat la început pe unicul Dumnezeu, atunci el nici n'ar fi devenit astfel numirea comună pentru toți zeii. Această numire chiar în asiriana, ca și în ebraica, nu are forma femenină; cel puțin ea nu-i cunoscută. Zeițele se numesc „belite", adecă doamne, ceeace singur de sine arată deja, că zeițele prezintă un produs unei epoce mult mai târzii, din care pricină lor li s'a aplicat forma femenină deja existentă Bel, ceeace însamnă „domn"; — cuvântul, care în genere se aplica zeilor și oamenii în limbele semite, dar nu esclusiv aparținea divinității, ca Ilu.

Astfel generalitatea numirei a zeului El la israiliți împreună cu ceilalți semiți nu dovedește nicidecum că ei își prezentau divinitatea la fel cu celelalte popoare păgâne. Din contra, toate ne arată, că El cu trecerea timpului a căpătat însemnarea de unicul Dumnezeu al evreilor. Aceasta de exemplu e clar din aceea, că Dumnezeu la dânșii adesa se numește de Dumnezeu râvnitor. In adevăr pentruce El așa de adesa se numește râvnitor? Textul sfânt lămurește complect aceasta: pentrucă El nu admitea, ca alăturea de Dânsul poporul ales să mai adore și alți zei: „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, care te-am scos din pământul Egiptului, din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei înaintea feții Mele; căci Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, El-Canna, Dumnezeu râvnitor" [1]). Se poate oare exprima mai clar unitatea lui Dumnezeu? Alte însușiri, date lui El, deasemenea au de scop al lor a-l deosebi de zeii mincinoși, care în limbile semite se numea deasemenea El-i. Când El nu e însoțit de vreun atribut, atunci pentru a nu-l confunda cu

1) Eș. XX, 2—5. Aceste cuvinte se repetă în Deut. V, 9. Aceeaşi idee se exprimă la Eș. XXXIV, 14; Deut. IV, 24; VI, 15.

elinii idololatriei, numelui acestuia de obicei îi precede articolul determinativ (Ha-El), ca să se arate, că aicea e vorba de unicul Dumnezeu adevărat [1]).

Dar suferind înfrângere în această argumentaţie, critica caută discuţii în altă expresiune discutabilă biblică, şi anume Elohim, cu care nume Dumnezeu cel mai adesa se numeşte în Biblie. Această numire stă la plural şi ea ne prezintă acelaşi cuvânt, ca şi arameicul Alogo, sau ca şi cuvântul arab tot aşa de bine cunoscut Allah. După părerea vestiţilor ebraişti, cum sunt Helenius, şi Fürst, Elohim nu este decât forma lungită, aspectul formei deosebit de expresive a numirii El. Dar cu toate acestea, critica raţionalistă, cu o deosebită insistenţă indică această expresie, ca o dovadă sau cel puţin amintire a politeismului primitiv al israiliţilor. Iată, de exemplu, ce zice unul din cei mai noi critici: „acest nume al divinităţii, ce se întâlneşte aproape în fiecare verset, anume Elohim, stă la plural. Aceasta, se zice, este forma plurală pentru exprimarea măririi şi superiorităţei; fie aşa. Se ştie, că orunde a fost posibil, redactorii de mai târziu ai cărţilor sfinte au pus la singurit cuvintele, care la început stăteau la plural, dar ei n'au fost în stare să şteargă până întru atâta orce urmă a politeismului, încât să nu rămână urme izbitoare în unele întorsături ale vorbirii prin care au trecut distrugerea vechilor credinţe israilite. Intorsăturile graiului popular, cele mai fidele şi autentice monumente ale ideilor poporului, nu totdeauna au cedat îndoelilor pioase ale cărturarilor [2]). In cunoscutele locuri paralele cea mai veche redacţie a acordat verbul cu Elohim, pecând cea mai nouă l-a pus la singular. S'a făcut chiar mai mult decât atâta. In unele secţiuni, pe care le avem într'o redacţie dublă se poate vedea, cum *pretutindenea* în locul lui Elohim se pune Iehova (Ps. XIV şi LIII). In cărţile prorocilor drept expresiune, comună pentru designarea divinităţei serveşte esclusiv cuvântul Iehova. Cuvântul Elohim foarte rar se întâlneşte în acest înţeles, şi el se întrebuinţază numai în anumite formule sau întorsături de vorbă, consfinţite de obiceiu. Dimpotrivă, cu cât ne depărtăm mai mult în timp spre vechile monumente ale literaturei ebraice, cu atât mai des întâlnim întrebuinţarea cuvântului Elohim. In cărţile Levitic şi Numere, exceptând capitolele 12-24, deja domneşte cu totul cuvântul Iehova, pe când în Eşire documentele elohiste şi iehoviste aproape egalează unul cu altul, iar în cartea

1) Fac. XXXI, 13; Deut. VII, 8, etc.

2) Fac. XX, 13; XXXV, 7; Eş. XXXII, 4, 8; Deut. I, 26; Iis. Nav. XXIV, 19, Compară 1 Reg. XVII, 26; 2 Reg. VII, 23; 3 Reg. XIX, 2; Ps. LXVIII, 12; Ieremia X, 10; XXIII, 36.

Facerei predomină primele. După părerea noastră, Elohim este numai pluralul lui Eloah. Elohim astfel ne arată câţiva Elohimi. Elohim, Elohim este pentru toţi dovada de necombătut şi evidentă a politeismului primitiv al fiilor lui Israil" [1]).

După părerea noastră, Elohim este deasemenea pluralul dela singuritul Eloah din timpul mai târziu; iar el nu designează nicidecum câţiva Eloahi primordiali şi nu dovedeşte nicidecum politeismul primitiv al fiilor lui Israil. Mai întâiu de toate observăm, că în vechea limbă ebraică cuvântul „Elohim" se întrebuinţa esclusiv la plural. „Numai deja mult mai târziu, către veacul al şaptelea", zice Ewald[2]), „poeţii, care pururea iubeau neologismele, ca Iov, Isaia, Avacum şi după aceea scriitorii, care se aflau sub înrâurirea arameiană, ca Daniil, Neemia, autorul cărţilor Paralipomena, au întrebuinţat singuritul Eloah. Astfel Elohim la început era unul din acele cuvinte, care n'are forma singurită, cum se întâlneşte aceasta şi în toate celelalte limbi. Dar pentruce aceasta? După multe veacuri, negreşit, e greu de pătruns în taina formărei limbilor; dar cu toate acestea, conducându-se de câteva analogii ale gramaticei ebraice, învăţaţii afirmă, şi nu fără probabilitate, că forma plurală Elohim a fost adoptată pentru a arăta, că Dumnezeu cuprindea în Sine suma tuturor perfecţiunilor. Această opinie în esenţa sa se admite de savanţii, cari se bucură de mare autoritate chiar şi în lagărul raţionaliştilor, de ex. de Fürst. „Vechea întrebuinţare a pluralului Elohim pentru numirea lui Dumnezeu", zice Fürst, „se întâlneşte extraordinar de des, pentrucă vechimea privea la divinitate, ca la adunarea puterilor nemărginite[3])". E de remarcat, că în limba etiopică, care are două forme a pluralului, una pentru numele colective, alta pentru substantivele obişnuite, pentru numele lui Dumnezeu se întrebuinţază forma pluralului colectiv (*amlac*). In limba ebraică adesa se întrebuinţază forma plurală în locul singuritului pentru exprimarea obiectelor unice, dar nedeterminate, care consta din o serie întreagă de elemente şi pânăla un punct nepipăibile, ca viaţa, tinereţea, bătrâneţea[4]). Elohim, abstracţie făcând de plural, cu toate acestea rămâne singura numire a lui Dumnezeu, şi ea înseamnă aceeaşi, ce însamnă Adonai, Şadai, etc. Aceste lucruri la prima privire ne miră, dar ele nu vor fi nicidecum de mirare, dacă vom lua sama că lucruri cu totul asemănătoare există

1) Revue des deux mondes, p. 583, 584.

2) Unica formă a lui Elohim în realitate mai veche, pentrucă noi o întâlnim de două ori în poezie, în cântarea lui Moise, Deut. XXXII, 15, 17.

3) Fürst, Hebräiches Handwertbuch, edit. 2, 1863, tom. I, p. 88.

4) Haim, neburim, Zequenim; vezi Gesenius, Lehrgebände § 124, p. 535.

și în limbele moderne. Pentru adeverirea acestui lucru ajunge să arătăm întrebuințarea formei plurale, de exemplu „dumneavoastră“ „dumnealor“. când ne adresăm unei singure persoane. Pentru vechiul israilit asemenea lucru s'ar părea și mai de mirare, că nouă ni se pare de mirare că ei întrebuințază numele lui Dumnezeu la plural. Dar din o asemenea întrebuințare a pronumelui nicio critică nu se va apuca să deducă, că acea persoană, către care se face o asemenea adresare, nu e o persoană singurită, ci plurală. Deasemenea ilegală e și deducția din cuvântul Elohim, că ar fi indicând mai mulți Dumnezei la vechii israiliți.

Dar și în afară de aceste dovezi clare, în Biblie există dovada, care în chip deciziv distruge întreaga construcție falsă a criticei raționaliste, referitoare la politeismul israiliților. Părerea aceasta se fondează în totul pe presupunerea, că cuvântul Elohim la început în adevăr era în forma plurală, acordându-se întotdeauna cu verbele în forma plurală și că din cauza aceasta el nu se putea întrebuința pentru designarea unei singure persoane. Numai mai târziu, în interesul monoteismului, i se dete senz de singurit, și prin schimbarea numărului verbului s'au încercat să șteargă urmele vechiului politeism. Toată construcția aceasta din înseși temeliile ei, dacă va fi posibilă a dovedi prin citate indiscutabile, că în toate epocile cuvântul Elohim s'a întrebuințat pentru designarea unei unice ființe; și nu e nimic mai ușor ca acest lucru. In toate cărțile Vechiului Testament, la orce epocă s'ar referi ele, se întâlnesc locuri, care, după înseși esența lor, n'au putut fi supuse la vreo schimbare oarecare și unde cuvântul Elohim se atribue unicei ființe existente. „Iehova este Elul meu, Elohimul tatălui meu“, cânta poporul ales după trecerea Mărei Roșii. In o sumedenie de astfel de locuri Iehova, nume fără îndoială la singurit, deasemenea se numește și Elohim. Chiar Baal, Astarta, Dagon, Beelzebut fiecare în parte se numesc de asemenea Elohim (Eș. XV, 2; Vezi Fac. XVII, 7; Deut. IV, 39; 3 Reg. XVIII, 21; Iud. I, 31, etc.).

Suferind înfrângere cu cuvântul Elohim, critica raționalistă trece la dovedirea părerei sale favorite, să se folosească de înseși cuvântul Iehova, care, după părerea sa este de origină mai târzie, dar în acelaș timp poartă asupra sa urmele vechiului politeism, de oarece Iehova însemnează Dumnezeul luminii și al focului. „Când descendenții lui Tara“, zice un critic, n'au părăsit Haldeea, și au trecut de iasta parte a Eufratului, atunci ei printre alți zei se închinau și zeului Iave (Iehova). Acum e dovedit, că în timpul eșirii din Egipt, în pustiu și chiar în epoca judecătorilor, lumina și focul erau pentru israiliți nu simboluri ale divinității, ci chiar

zeitate. Iave, Dumnezeul luminii și focului, nu este altă ceva, ci soarele, cinstit asemenea lui Moloh. Precum Moloh, așa Iave se reprezenta sub forma unui vițel tânăr de metal: de aramă, de fer și de aur"[1]. Declarațiunea asta se distinge prin așa hotărâre, încât iți vine aproape să crezi pe critic pe cuvânt, mai ales când el spune, că „acum e dovedit". In realitate însă știința n'a dovedit nimica încă, că Iehova este soarele. Critica dorește, se pare, să statornicească această temă cu ajutorul unui oracol grecesc Apolon de Clarsc, autenticitatea căruia el o recunoaște, deși mulți savanți, pe urmele lui Iablonschi și Gesenius, continuă să adscrie origina acestui oracol unui gnostic iudaist. Anume Apolon declară, că „Iao cel mai mare dintre zei, Ad este iarna, Zevs primăvara, Soarele vara și delicatul Iao toamna". Epitetul plăcut și delicat, dat aicea lui Iao, ne arată clar, că e vorba de Adonise. Așa, în Fenicia Iao se consideră izvorul vieții, care învie toată natura. Iao este soarele. Noi nu avem nevoe să insistăm întru aceea, că nu dela filisteni și încă și mai puțin dela grecii Asiei Mici la începutul erei noastre trebue să aflăm, că astfel era Iehova al evreilor din timpul lui Moise și Avraam. Acest oracol, dacă el a dovedit temeinic, că Iehova este soarele într'un sfert al anului, tot așa ar fi dovedit, că el este Pluton și Iupiter în timpul ernei și primăverei. Dacă însă întrebăm pe înseși israiliții, apoi ei ne vor răspunde, că Iehova nu este soarele, ci Făcătorul soarelui, și că El se deosebește de dânsul, ca autorul de lucrul său, și că lor li era interzis, sub pedeapsa de a fi uciși cu petre, „de a se închina la soare sau la lună, sau la toată oștirea cerească, de oarece Domnul (Iehova), Dumnezeul lor, a rânduit acești luminători pentru toate popoarele de sub tot cerul" (Deut. XVII, 3-5; IV, 19). Ei ne vor spune, cum cântau împreună cu psalmistul lor: „aliluia, lăudați pe Domnul din ceruri, lăudați-L pe El întru cei de sus, lăudați-L pe El soarele și luna, lăudați-L pe El toate stelele și lumina!" (Psalm. CXLVIII, 1, 3). Cărțile sfinte ne spun nu odată de cultul idololatru, ce se aducea soarelui de către israiliții necredincioși; dar obiectul de închinare sacrilegă se numește Semes, iar nu Iehova (Iez. VIII, 16; 4 Regi, XXIII, 11). In Biblie nu este absolut nimica, ce ne-ar da dreptul la identificarea lui Iehova cu soarele. Adevărat, în unele locuri ale Bibliei se vorbește, de pildă, că Domnul este foc mistuitor, și lui i se aduceau diferite jertfe, la aducerea cărora focul în adevăr avea însemnătate principală, mai ales la jertfele arderilor de tot. Dar această împrejurare nu dă

1) Revue des deux mondes, p. 580, 581.

nicidecum dreptul la concluzia făcută de critică. In adevăr, creştinii de asemenea prin bisericile lor aprind foc înaintea chipului lui Dumnezeu, a Mântuitorului şi a sfinţilor, au un fel de candele nestânse, şi totuşi, din acestea nimenea nu socoate şi nu are dreptul să conchidă, că obiectul divinizărei de către creştini este soarele sau focul.

Din toate cele spuse urmează limpede, că El, Elohim şi Iehova sunt numai nişte nume diferite, care designează pe unul şi acelaşi Dumnezeu, ca şi în limba noastră pentru numirea lui Dumnezeu există diferite numiri: Domnul, Cel Preaînalt, Atotputernic, Preveşnicul, Stăpânul, etc. Pentru a stabili, că fiecare din aceste cuvinte exprimă în Biblie o divinitate aparte, ar trebui să se dovedească, că fiecare din ele ne prezintă o fiinţă deosebită după atributele proprii lui, după funcţiuni deosebite şi după culte deosebite. La semiţii păgâni fiecare zeu avea pentru sine un templu deosebit şi sacrificatori deosebiţi; în fiecare oraş era zeul lui deosebit. Insuşi evreii, când ei se dădeau la idololatrie, deasemenea aveau pentru idolii lor temple deosebite şi sacrificatori deosebiţi, pe care autorul cărţii Regilor pentru exprimarea dispreţului său şi cu scopul de a nu întina numirea sfântă *cogenim*, adecă pe preoţii adevăratului Dumnezeu, îi numeşte cu cuvântul arameian *chemarim*. Dacă El, Elohim şi Iehova, după părerea criticei raţionaliste, ar fi fost zei deosebiţi, atunci să ne arate, unde a fost templu lui El, deosebit de a lui Elohim sau de templul lui Iehova; cari au fost preoţii, cari au slujit cultului fiecăruia din ei şi din ce consta ceremoniile deosebitoare ale fiecăruia din aceste culte; care oraş din Palestina diviniza pe El sau Elohim şi care se închina lui Iehova. Intrebarea aceasta este foarte importantă, dar critica nici nu s'a încercat măcar să o supună discuţiunii. In toate mitologiile zeii se deosebesc unii de alţii anume prin aceste particularităţi externe, ca şi prin raporturile lor genealogice, şi prin diferite însuşiri. Pentruce dar nu există nimic de felul acesta în Biblie? In ce chip dar imaginaţiunea fertilă a raţionaliştilor n'a izbutit să descopere în toată sf. Scriptură oarecare urme ale raportului genealogic, nici o trăsătură deosebitoare, care să deosebească pe El de Elohim sau de Iehova, cum bunăoară se deosebesc Iupiter de Iunona, Apolon de Mercurie, Cerul de Melito, Baal de Astarta, etc.? Pricina acestui lucru e limpede şi ea se cuprinde în aceea, că noi posedăm mitologia asiriană şi hananiană, dar nu există nicio mitologie evreească.

Ajunge singură inscripţia cuneiformă, ca să aflăm prin ce însuşiri se deosebeau unii de alţii zeii Ninivei. Aşa pe boii scul-

pturali ai lui Horzabad citim: „Samas (soarele) îmi dă izbândă în planurile mele; Bim îmi aduce belşug; Bel-El pune temelie oraşului meu; Militta-Taut revarsă pe pieptul său mirurile; Oannes ajută lucrului mânii mele; Iştara conduce pe oameni în luptă; Salman conduce căsătoriile; stăpâna zeilor (Belita) ajută lehuzelor...; Assur prelungeşte anii regilor, pe care i-a pus el, apără oştile zidurilor oraşelor; Ninip, care a pus prima piatră, întăreşte zidurile pânăla vremile cele mai depărtate" [1]). Iată câţi zei deosebiţi cu însuşiri cu totul deosebite găsim în zece rânduri ale unei inscripţii cuneiforme, şi în acelaşi timp nu-i nimic asemănător în toată Biblia. In biblioteca lui Asurbanipal s'au descoperit nenumărate fragmente mitologice, genealogii de ale zeilor, plăci, unde se enumeră divinităţile adorate în fiecare oraş al Asiriei şi Babiloniei. Nimic de felul acesta nu se află în toată colecţiunea cărţilor sfinte; acolo nu se află nici urme de genealogie mitologică. In limba ebraică nu era nici chiar un cuvânt deosebit pentru numirea zeiţei, aşa că evreii trebuiau să numească pe zeiţa Astarta tot Elohim. In cărţile sfinte nu există nici o singură trăsătură divină, care nu s'ar fi atribuit fără deosebire lui Elohim sau Iehova. Ebraiştii, care doreau ca cu orce preţ să descopere măcar o umbră de deosebire în întrebuinţarea acestor două sinonime, cu mare greu, prin o analiză din cele mai amărunţite şi fine, au putut să declare numai, că Dumnezeu se numeşte Elohim, când textul sfânt îl prezintă în calitate de Dumnezeu al universului în genere, şi îl numeşte Iehova când El e privit ca Dumnezeul lui Israil în deosebi, şi cu toate acestea, ei au fost nevoiţi să recunoască, că şi această normă generală, care în fond nu vorbeşte nimic în favoarea raţionalismului, sufere o mulţime de excepţiuni [2]). „Elohim şi Iehova", spune raţionalistul Fürst, „se întrebuinţază fără deosebire unul în locul altuia atât în proză cât şi în poezie, fără nicio deosebire în ce priveşte senzul [3])". E destul să deschizi Biblia, ca să te convingi de asta. „Să ştii", zice Moise poporului său, „că Domnul (Iehova), Dumnezeul tău (Elohim), este Dumnezeu (Elohim), Dumnezeu credincios (El)" [4]). „Dumnezeul dumnezeilor este Domnul" (El Elohim Iehova), spun fiii lui Ruvim, Gad şi jumătate din ai lui Manase (repetând de două ori El Elohim Iehova); „El ştie (ştie la singurit), dar şi Israil să ştie" — prin care formulă ei au adeverit solemn adevărul jurământului

1) Oppert, Inscriptions de Dour-Sarkayan pag. 10, 111.
2) Vezi Kurtz, Geschichte des alten Bundes tom. I, pag. 18 şi urm.
3) Fürst, Hebräisches Handwörterbuch, edit. a 2-a, tom. I, pag. 88.
4) Deut. VII, 9. Iehova se numeşte de peste 200 de ori în Deutoronom Elohimul lui Israil.

lor"[1]). După aceasta nu se poate nici să mai dorim o dovadă mai decizivă despre identitatea acestor trei numiri ale lui Dumnezeu în timpul eşirii din Egipt, de oarece expresia aceasta se găseşte în una din cele mai vechi cărţi ale Bibliei. Asemenea citate s'ar putea aduce mulţime. Dar pentru a încheia această întrebare, noi vom da următoarele locuri prea frumoase din Psaltire:

„Păzeşte-mă, Doamne (El), că la Tine mi-i nădejdea.
Zis-am Domnului (Iehova): Tu eşti Dumnezeul meu (Adonai).
Merge-voi la altarul lui Dumnezeu (Elohim),
la Dumnezeul (El) bucuriei şi veseliei mele,
Şi cu alăută Te voi lăuda Dumnezeule,
Dumnezeul meu (Elohim, Elohimul meu).
Scoală, Doamne (Iehova), Dumnezeul meu (El),
Inalţă-ţi mâna Ta şi nu uita pe săracii Tăi până în sfârşit.
Pentruce necredinciosul disprețueşte pe Dumnezeu (Elohim),
Zicând în inima sa, că Tu nu vei răzbuna?"[2]).

Cu toate aceste dovezi aşa de lămurite despre existenţa monoteismului la poporul lui Israil, – monoteism, care şi-a găsit o proclamare aşa de solemnă în legislaţiunea din Sinai, critica raţionalistă continuă să insiste întru a apăra teza sa referitoare la politeismul primitiv al evreilor, şi pentru adeverirea părerei sale aduce diferite dovezi în susţinerea acelui lucru, că monoteismul are o origine mai târzie şi nu este decât o inovaţie a prorocilor. Anume aceasta este părerea majorităţii raţionaliştilor mai noui. Cunoscutul savant olandez Tiele, considerând dovedită deplin teza, că israiliţii la început au fost politeişti, spune: „Intre altele, mulţămită mai ales activităţii şcoalelor proroceşti iavizmul riguros (adecă religia lui Iehova) inconştient şi pe nesimţitele a dobândit câteva elemente ale religiei indigene (hananiene) şi le-a dus în acord cu spiritul său şi cu dorinţele sale. Aceasta cu deosebire se observă în cosmogonie, în povestirile despre rai, despre potop, etc. Deasemenea, chipul grozavului Dumnezeu al pustiului Iave puţin câte puţin a început să împrumute diferite trăsături dela binefăcătorul Baal, zeul binecuvântării şi al belşugului. Anume pe această cale ideea celui dintâiu, fără să-şi piardă caracterul său primordial, s'a îndulcit în chip vădit. Din acest timp n'a mai fost nici o nevoe a complecta cultul ce-i aparţinea încă cu divinizarea zeului hananian al agriculturii. Iave acum se asemăna destul lui Baal, ca să poată el singur să satisfacă nevoile unei populaţiuni

1) Iisus Navi, XXII, 22. Aceeaşi expresiune se află în Ps. IV, 1.
2) Ps. XV, 1, 2; XLII, 4; IX, 33, 34.

așezate și civilizate". Prin ceeace s'a spus în capitolul precedent s'a dovedit deja dinainte, câte neadevăruri se cuprind în asemenea fraze. Prorocii n'au avut nevoe să creeze monoteismul, de vreme ce el exista de dinainte de dânșii. Noi nu ne vom întoarce la acest fapt, care deja s'a dovedit de mai înainte, și ne vom mărgini numai la observația, că credința într'un singur Dumnezeu este așa de puțin opera prorocilor, că toate textele, care s'au citat deja mai sus pentru dovedirea credinței poporului israilit într'un singur Dumnezeu sunt cunoscute nu din cărțile prorocești, ci din cele istorice, cea mai mare parte a cărora sunt mai vechi decât epoca regilor și a prorocilor. Așa de arbitrare și contrare orișicărui adevăr sunt născocirile raționalismului necredincios! Nu mai puțin fals ea ne zugrăvește pe Baal ca zeu binefăcător în contrast cu Iehova, închipuit cu trăsăturile unui Dumnezeu oarecare grozav. Baal era zeu, pe care sacrificatorii lui îl cinsteau prin a-și aduce loruși rane sângeroase și prin aducerea de jertfe umane (3 Reg. XVIII, 26-28; Ierem. XIX, 5). Intrucât privește pe Dumnezeul cel adevărat, apoi trebue oare măcar să pomenim, că una din însușirile lui este dreptatea, iar alta miloserdia? (Eș. XX, 6. Vezi Eș. II, 22). In ce chip se poate arăta pe Iehova esclusiv ca Dumnezeu grozav, când textul sfânt de o sută de ori îl prezintă ca izbăvitor al poporului său din robia Egiptului, care l-a dus în pământul binecuvântat și fericit, unde curge miere și lapte, care-și iubește pe copiii săi și cere dela dânșii iubire, care i-a purtat pe aripi, cum își poartă vulturul pe puii săi? Dar oare Dumnezeu, celce a făcut cerul și pământul și a binecuvântat apoi lucrul mânilor Sale, este el Dumnezeul belșugului și al binecuvântării? In ce chip se pot atribui asemenea însușiri lui Baal și a le răpi Dumnezeului celui adevărat? Nici o divinitate păgânească, orce nume ar purta, niciodată nu s'a înțeles de adoratorii ei ca tată, plin de iubire și duioșie către oameni. Singuri numai israiliții cinsteau pe Iehova ca făcător al lor în înțelesul cel mai strict al acestui cuvânt; numai ei singuri se considerau ca adevărate făpturi, create după chipul și asemănarea Lui. In fine, nu mai puțin fals e și aceea, că israiliții ar fi atribuit Dumnezeului lor caracterul lui Baal și că astfel ar fi fost origina monoteismului. Fiii lui Iacov erau așa de departe de identificarea zeului hananeu cu propriul lor Dumnezeu, cu cât în acel timp, la care se referă această contopire, istoria ni-i arată infideli lui Iehova, și adorând pe Baal. Chiar Tiele e constrâns să recunoască aceasta, cu toată contrazicerea, în care cade cu acest prilej. „Această treptată schimbare a ideei de divinitate", zice el, „deschise calea activității reforma-

toare a marilor proroci, care, începând din veacul al optulea înainte de Hristos, începură să insiste în adorarea esclusivă a lui Iehova. Pentru atingerea acestui scop, ei se ridicară nu numai contra zeului focului, care de obiceiu se numea de israeliţi numai Moloh, căruia în periodul asirian, negreşit după pilda vecinilor lor, îi aduceau jertfă pe copiii lor şi în genere oameni, dar deasemenea contra cinstirei ce se dădea zeului indigen Baal, şi chiar contra cultului pozitiv naţional al soarelui, lunei şi stelelor, căruia mulţi israiliţi rămaseră încă credincioşi" [1]). Judecând după acest citat, Dumnezeul israilit, evident, se confunda nu mai mult cu Baal decât cu Moloh, cu soarele, cu luna şi cu stelele, cărora israiliţii idololatrii în timpul periodului regilor, ca şi mai înainte, adesa le săvârşa slujire apostatică. Prinurmare, legătura dintre zeii mincinoşi şi Dumnezeul cel adevărat e cu totul imaginară. Aceasta fără să vrea o recunoaşte şi Tiele, zicând, că după robie iudeii nu se mai închinau lui Baal, nici lui Moloh. Dealtmintrelea nu în această epocă, după dânsul, monoteismul a devenit definitiv statornicit ca religie a poporului israilit. „Prorocii", zice el, „nu au fost numai dascalii poporului lor, ci deasemenea şi tâlcuitorii a ceeace se producea în adâncul sufletului poporului. Monoteismul, fiind fructul ultim şi cel mai liber a predicei prorocești, înainte de captivitatea babilonică a crescut încet şi totdeauna a rămas absolut naţional. Din ideea superiorităţii lui Iehova asupra celorlalţi zei ai ţării a rezultat ideea de stăpânirea Lui absolută asupra lui Israil. Primii proroci ai mozaismului reformat nu s'au pogorât vizibil din acest punct de vedere. Chiar cartea Deuteronom, scrisă absolut în duhul lor, adscrie încă fiecărui popor zeul lui deosebit, pe când pe Atotputernicul Israil l-a luat pentru sine. Ieremia primul şi după dânsul Isaia Babiloneanul încă şi cu mai mare energie şi inspiraţiune, exprimă ideea, că Iave este Dumnezeu veşnic, la rând cu care nu sunt alţii şi în comparaţie cu care ceilalţi zei nu alta, decât deşertăciune" [2]).

Astfel, după Tiele şi după învăţaţii, care aparţin aceliaşi şcoli, Iehova la început a fost Dumnezeul naţional, care exista alăturea cu ceilalţi zei. Incetul cu încetul, mulţămită prorocilor, acest Dumnezeu naţional apăru pe planul întâiu; toţi ceilalţi zei s'au considerat inferiori Lui după putere, până ce prin desvoltarea următoare, înlesnită de prorocii următori, ei au fost reduşi şi aruncaţi din altarele lor; şi numai atuncea Iehova a fost proclamat singurul Dumnezeu şi toţi ceilalţi au căzut în nimicnicie faţă de Dân-

1) Tiele, Manuel, p 87, 88.
2) Tiele, Manuel, nota 56, p. 88, 89.

sul. Intre altele, chiar şi după un pas aşa de deciziv, ideea de divinitate nu atinse încă întreaga sa desvoltare. „Monoteismul panteist al arienilor, care se consideră toate divinităţile drept simple nume ale unuia singur, nemărginit şi a toate cuprinzător, le-a rămas străin, continuă Tiele; şi chiar cel mai renumit din ei nu s'a putut ridica până la monoteismul universal al Evangheliei, care a dărâmat cu totul hotarele naţionalităţii în religie. Marea importanţă a propoveduirii prorocilor se cuprinde în caracterul lor moral şi în ideea curată şi înaltă, pe care ei au dat-o despre Iave al lor. Dar chiar şi această idee despre divinitate nu e încă complectă, şi universalismul lor nu rămâne un particularism străin. Ceeace ei opun religiilor popoarelor străine, nu era încă religia universală, ci numai propria lor religie naţională, şi ei aşteptau că toţi se vor adresa la dânsa şi vor recunoaşte pe Dumnezeul lor naţional suprem. La asta trebue de spus, că după proroci, toate popoarele recunosc nu simplu supremaţia lui Iehova, ci unitatea lui dumnezeiască. Ei îl vor cinsti nu ca pe Dumnezeul naţional al iudeilor, ci ca pe unicul Dumnezeu, Făcătorul cerului şi al pământului. Creştinismul n'a schimbat nicidecum caracterul Divinităţii, căruia-i dădea închinare poporului lui Avraam; Iisus Hristos ne-a descoperit adevărurile, pe care noi nu le ştiam, dar şi El însuşi a zis, că El a venit nu ca să strice legea sau prorocii, ci ca să le plinească (Mat. V, 17). Asemenea şi prorocii, cari s'au arătat nu ca să schimbe ideile strămoşilor lor cu privire la Iehova. Ei n'au creiat nicidecum pe binefăcătorul Dumnezeu după chipul lui Baal şi nu au adscris divinităţii naţionale supremaţia, pe care nu o ar fi cunoscut strămoşii lor. Pentru a întări aceste teme mincinoase, Tiele răstoarnă toată cronologia literaturei ebraice: El raportează, de acord cu şcoala raţionalistă, alcătuirea Deuteronomului la un period foarte târziu; adoua parte a lui Isaia o atribue unui proroc, care a trăit în timpul captivităţii babilonice; dar, cu toate aceste anahronisme, el poate face deducţiunile sale numai atuncea, când nu întoarce nici o atenţiune asupra faptelor ce-i stăteau în cale. Pentru a combate pe vrăşmaşii Bibliei, e destul să cităm măcar un singur loc din proroci, unde formal se exprimă ideile atribuite lor. Scriitorii sfinţiţi niciodată nu prezintă teologia lor ca în totul nouă; dinpotrivă, ei necontenit declară, că ceeace propoveduesc ei, este credinţa în Dumnezeul părinţilor lor, în Dumnezeul lui Iacov, cum îl numeşte Isaia în capitolul doi al cărţii sale, autenticitatea căruia nimenea n'a pus-o la îndoială; cum îl numeşte Miheia, contemporanul lui Isaia şi aşa îl numesc psal-

miştii [1]). Prorocii nu numai nu se gândesc să introducă ceva nou, ci din contra, voesc să păstreze vechea religie. Israiliţii au avut atât proroci adevăraţi, cât şi proroci mincinoşi. Şi unii, şi alţii necontenit s'au aflat în luptă între dânşii; dar disputele lor pururea de evenimentele vestite de dânşii sau de zeităţile mincinoase, care i-ar fi inspirat; şi în acelaşi timp la ei niciodată n'au fost discuţii despre natura adevăratului Dumnezeu sau despre mijlocul cunoaşterei Lui.

Adevărat, că prorocii câteodată numesc pe dumnezeii mincinoşi dumnezeii neamurilor şi pe Iehova îl numesc Dumnezeul lor, Dumnezeul lui Israil. Dar a conchide de aicea, că israeliţii şi însuşi prorocii considerau pe Iehova numai Dumnezeu naţional, înseamnă a întrebuinţa rău aceste expresiuni şi a le da un înţeles, pe care ele în realitate nu îl au. Oare acum Dumnezeu pentru noi este un Dumnezeu deosebit şi naţional, alăturea de Care există alţi dumnezei, numai pe acel temeiu, că noi strigăm către Dânsul, ca spre Dumnezeul *nostru* şi zicem despre dumnezeii păgânilor, ai grecilor şi romanilor? Noi negreşit nu socotim nicidecum ca prin înseşi aceasta şi atribuim lui Jupiter sau lui Apolon nici măcar cea mai mică părticică de caracter divin, ci simplu numai ne conformăm în vorbirea noastră cu graiul zilnic. Israeliţii făceau în totul acelaş lucru: ei dădeau lui Baal numirea de zeul Hanaanului, pentrucă hananienii îl considerau ei aşa; ei numeau pe Iehova Dumnezeul israeliţilor, pentrucă Israil numai pe Dânsul îl cinsteau ca Dumnezeu. Prin urmare, nu-i nici cel mai mic drept a-i număra pe dânşii pintre politeişti, cum nu e nici cel mai mic drept a ne considera nici pe noi înşine politeişti, deşi noi întrebuinţăm exact acelaş fel de a grăi.

Când cărţile sfinte, nu din punct de vedere istoric şi relativ, ci din punct de vedere absolut şi metafizic, spun ce este Dumnezeu, ele se exprimă cu totul în alt chip; el îl închipuesc nu numai ca pe stăpânul vrednic de adorare al lui Israil, ci ca stăpânul suprem al cerului şi al pământului. Anume El a făcut toate cele ce există, şi prinurmare nu există nimica divin, afară de Dânsul, şi idolii, pe care oamenii rătăciţi îi cinstesc drept zei, nu sunt altă ceva decât făpturi. Primul rând din Biblie este o minunată mărturisire de credinţă şi alcătueşte cheia întregei sfinte Scripturi. Ea nu exprimă acest mare adevăr în vreun chip oarecare abstract, ci vestindu-l prin cuvinte simple şi determinate, face această învăţătură fundamentală accesibilă priceperii tuturor; „La

1) Is. II, 3; Mih. IV, 2; Ps. XVIII, 2; XXII, 8; LXXIII, 10; LXXIX, 2, etc.

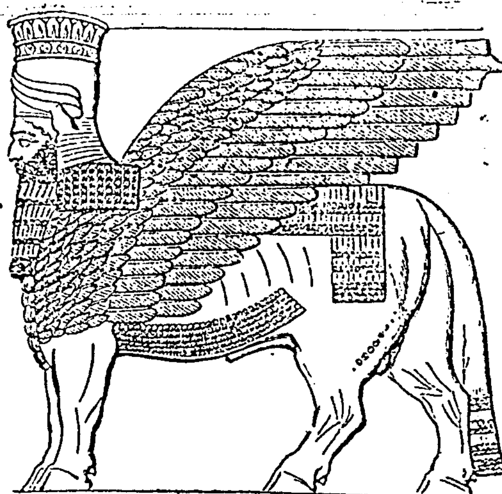
început a făcut Dumnezeu cerul și pământul". Prin aceasta s'a spus totul; nici un filosof, nici un popor din cele vechi sau chiar din cele nouă n'a inventat formule și expresiuni, care să fie egale cu aceasta. Aici se neagă existența a or și ce zeu secundar alăturea cu Acela, care este unic, fără nici un ajutor lăturalnic, numai cu cuvântul, adecă cu voința Sa a creat toate celece există. Astfel deja primul verset al Bibliei proclamă credința într'un singur Dumnezeu, și ceeace spun contra acestui lucru raționaliștii, nu poate rezista contra textelor sfinte. Afară de asta trebue de observat, că raționaliștii nu explică deloc în sistema lor origina credinței într'un singur Dumnezeu. Se știe de unde vine ea. Ea își are caracterul ei deosebit, nu-i deloc asemenea monoteismului panteist al arienilor, și cu toate acestea critica raționalistă nu ne arată nicio cauză satisfăcătoare pentru explicarea tuturor fenomenelor acestora. Tot ce poate spune în această privință critica, se coprinde în aceea, că în veacul al VIII înainte de era noastră apare deodată legea atribuită lui Moise, care în loc să fie mai veche decât prorocii, se prezintă ca opera lor sau mai târzie decât dânșii, și tot poporul primește această născocire. „Această mișcare prorocească", zice raționalismul prin gura lui Tiele, „a dat naștere unei secte religioase sau a religiei de sub lege, ba, bazele căria fusese deja puse înaintea captivității babilonice prin legea înfiripată în timpul domniei lui Iosia, în timpul captivităței și după ea de Iezechiel și de preoții legiuitori, și care a fost organizată mai ales de Ezdra, sub forma de stat preoțesc. Din mozaismul prorocilor a și eșit iudaismul" [1]). Ca răspuns la asta ajunge să cităm cuvintele unui teolog din cei mai noui, care a studiat cu îngrijire teoria școalei critice celei mai noui. „Să cercetăm", zice abatele Broglie, „noua istorie a lui Israil, rezumată în următoarea formulă: prorocii sunt autorii religiei lui Israil; legea a apărut după proroci. In ce constă esența acestei teorii? Ea presupune, că înainte de proroci n'a fost o lege religioasă. In asemenea caz, neavând lege, poporul israilit a trebuit să urmeze obiceiurile popoarelor vecine și ar fi trebuit să fie păgân... In această țară păgână deodată apar, nu se știe pentru ce, prorocii, care proclamă cel mai curat și cel mai înălțător monoteism. Incă și mai ciudat e aceea, că pe acești proroci, care vorbeau în numele singurului Dumnezeu, Iehova, și cari l-au proclamat Făcător al lumii, îi ascultă acest popor păgân și-i cinstesc drept exprimatori ai voinței divine. Invățătura acestor proroci afară de aceasta are un caracter

1) Tiele, Manuel, nota 57, p. 90.

foarte uimitor,—ea e dogmatică și morală nu are caracter liturgic: ei consideră plăcute lui Dumnezeu nu ritualele, ci dispoziția inimei. Anume așa rezultă din scrierile lor autentice și aceasta nu se neagă chiar nici de scriitorii scolei examinate. Dar iată în timpurile lui Ezechia se prezintă o nouă minune. Din sinurile acestui temeiu original al religiei păgâne, pe care pătură s'a așternut o învățătură morală, iar nu liturgică a prorocilor, răsare un nou cult, — cel mai îngust monoteism liturgic, care se caracterizează prin lipsa a orișicărei închipuiri și unitate și prin unitatea altarului său. Această sistemă constă astfel din o dublă operă arbitrară: opera prorocilor monoteiști în mijlocul unui popor păgân, și opera liturgiștilor eșiți din școala prorocilor, în care doctrina liturgică nu avea nici o importanță. Dacă se compară această nouă istorie, inventată în Germania, cu vechea noastră istorie biblică, adecă cu aceea, care admite, că monoteismul și cultul, cu excluderea chipurilor, ambele provin dela Moise; că prorocii și preoții din tribul lui Aaron alcătuesc două serii de reprezentanți ai aceliași credințe într'un singur Dumnezeu, și că împreunând activitatea acestor două clase de lucrători, reslețiți întrucâtva în timpul desbinării poporului israilit, a și produs reforma religioasă a lui Ezechia, apoi orce om cu minte sănătoasă și conștiincios va zice fără îndoială că adevărul se află anume de partea istoriei vechi, adecă de partea aceleia, în folosul căria se rostesc tradițiile și documentele scrise. Dar ce anume mai rămâne astfel în favoarea părerei opuse? Absolut nimic, decât doar autoritatea câtorva nemți învățați. Dar în ochii noștri această autoritate nu are nicio importanță în cazul de față; mai întâi de toate, pentrucă chestiunea despre vechimea relativă a legii lui Moise și a prorocilor atinge niște fapte așa de mari și evidente, încât aicea trebue mai curând să ne călăuzim de mintea sănătoasă decât de erudițiunea măruntă, și al doilea pentrucă pe tărâmul biblic criticii raționaliști merită tare puțină încredere, de oarece orce contact cu obiectele supranaturale produce la ei ceva în felul amețelei, care se manifestă în niște ipoteze așa de iraționale, încât nimenea niciodată nu le-ar primi, dacă ar fi vorba despre istoria simplă civilă" [1]).

1) Abbé de Broglie, „L'unité de sanctuaere dans la religion d'Israel et la date de Pentateuque". Vezi „Annales de philosophie chretienn". Noembrie 1880, p. 101, 103.

Bou înaripat asirian (în muzeul Britanic).

CAPITOLUL XVIII.

JERTFELE UMANE ŞI CHEDEŞIMII.

aţionalismul nemărginindu-se la pogorârea vederilor religioase în genere ale poporului ales la nivelul religiilor păgâne, se sileşte să găsească în Biblie şi urme singuratece ale vechiului păgânism cu instituţiile lui cele mai caracteristice. Şi acest raţionalism, din nefericire, pătrunde deja şi pe paginile cursului general de istorie. Aşa, în cunoscuta „Istoria lumii antice“ a lui Max Duncker citim următoarele: „Noi ştim, că Iehova a fost chiemat pe înălţimi şi pe munţi; că El s'a manifestat în tunet, fulger şi cutremur de pământ; că El însuşi s'a arătat în nori înflăcăraţi şi în foc; că El a fost Dumnezeu râvnitor şi grozav, numai vederea căruia lovea cu moartea. De oarece El ura orice producţiune, apoi tot ce eşea întâiu din pântecele mamei, după vechea concepţie, îi aparţinea Lui: primul rod, tot cel întâiu născut dela animale şi dela femee. Acest drept al lui Dumnezeu, punerea leviţilor în locul primilor născuţi, istoria aducerei lui Isaac ca jertfă fără îndoială dovedesc, că la evrei existau în genere jertfe umane... Ieftae menește pe fiica sa pentru ardere de tot şi să o aducă jertfă... Samuil junghie pe Agag înaintea lui Iehova în Galgala. Gavaoniţii spun:

„Să ni se dea cei șapte fii (ai lui Saul), ca să-i spânzurăm înaintea lui Iehova în Giveia. Și ei i-au spânzurat pe munte înaintea lui Iehova. Iehova, adevărat, nu institue jertfele umane asemenea sacrificatorilor triburilor de aceeași rasă, cum erau amoniții și moabiții, sau asemenea sacrificatorilor hananienilor, dar El prescrie a răscumpăra pe primii născuți prin o anumită jertfă. Tăerea împrejur deasemenea era, se pare, un schimb de jertfă sângeroasă, menită să meargă drept răscumpărare a vieții fiecărui copil de genul masculin [1]."

In aceste cuvinte se cuprind tot ce se putea aduce ca dovadă cumcă existența jertfelor umane în cinstea lui Iehova a fost un fapt neîndoelnic și s'a prelungit pânăla timpul lui Iosia, ba poate pânăla întoarcerea din robia babiloneană. Dar o asemenea presupunere ne arată totodată până la ce grad critica modernă este orbită de păreri preconcepute și, contrar declarațiunilor neîndoelnice și evidente ale documentelor sfinte, afirmă cele ce corespund numai cu aceste păreri. Adevărat, Duncker a avut destulă imparțialitate, să-și amintească și să ia în considerație, la proclamarea tezelor sale îndrăsnețe, legea cărții Leviticul, care oprește, sub pedeapsa cu moartea, aducerea de jertfe umane (Lev. XX, 25; XVII, 21. Vezi deasemenea Deuter. XII, 31; XVIII, 10); dar criticii următori au omis cu totul din vedere asemenea împrejurare de nimica, după părerea lor, și fără nici o jenă susțin tezele exprimate. Că printre israiliți erau destui oameni cruzi sau necredincioși, ca să-și îngădue să aducă jertfă pe copiii lor lui Moloh, despre asta mărturisește deasemenea și sf. Scriptură. Jertfele umane erau una din cele mai mari crime ale popoarelor hananiene, una din acelea, din pricina cărora Dumnezeu i-a destinat pentru nimicire (Deuter. XVIII, 10 și 12). Nu toți israiliții au știut să evite molipsirea cu acest exemplu rău; mulți au devenit și s'au făcut vinovați de o îndoită crimă contra naturii și contra voinței vădite a lui Dumnezeu; dar în tot cazul ei aduceau aceste monstruoase jertfe nu lui Iehova, și astfel nu religiei poporului lui Dumnezeu trebue să le aducem ca vină. Istoria sfântă ne prezintă numai un singur exemplu, unde Iehova cere om ca jertfă, adecă când El a voit să cerce pe Avraam și prin aceasta să dovedească ascultarea și credința. Singură expresiunea „cercare" (nissa), întrebuințată de autorul cărții Facerea (Fac. XXII, 1), e deajuns pentru a dovedi, cum se raporta autorul cărții Facerea către jertfele umane. Deasemenea istorisirea următoare ne arată, că acest obiceiu barbar era cu totul condam-

1) Duncker, Geschichte des Alterthums, edit. 3, Berlin, anul 1863, tom. I, p. 277, 278.

nat de Dumnezeu. Aducerea lui Isaac ca jertfă nu este jertfă umană, de oarece în acest timp omul n'a fost în realitate junghеat, și însuși cerul s'a împotrivit aducerei unei atari jertfe; ea a fost numai o adeverire edificătoare pentru Avraam și a urmașilor săi a învățăturii, care din timpul lui Moise a devenit lege formală, care oprește vărsarea de sânge omenesc în cinstea nu numai a lui Iehova, dar cu atât mai vârtoș în cinstea lui Moloh, un zeu străin. Insuși expresiunile, întrebuințate în Deuteronom, ne arată, că israiliții considerau jertfa umană nu ca obiceiu național, ci obiceiu străin. Dacă israiliții ar fi fost vinovați de asemenea crimă[1]), atunci sf. Scriptură n'ar fi putut atuncea să o arate ca pricină a lepădărei acestor popoară, izgonite în folosul israiliților.

Ce se atinge de jertfirea fiicei lui Ieftae de către tatăl său, apoi, cum se va arăta mai la vale, acest fapt, după cercetări mai amărunțite, poate fi supus la o cu totul altă explicație, și anume în înțelesul unei simple consacrări a fiicii să slujască lui Dumnezeu în feciorie, cum înclină spre această explicație cei mai serioși interpreți din timpul de față. Dar și afară de asta, un asemenea caz cu totul izolat, nu vorbește nicidecum în susținerea existenței unui asemenea obiceiu în genere, deoarece însuși Ieftae, ca om eșit dintr'un mediu pogorât din punct de vedere moral și care-și petrecuse o mare parte din viața sa în stepele sălbatece printre idololatrii, firește a putut să se molipsască de vederile lor religioase, și astfel dintr'o râvnă religioasă rău înțeleasă să aducă o jertfă oprită de lege, ca rezultat al unei făgăduințe necugetate, pierde orce putere de argument. Critica indică după aceea junghierea de către Samuil a lui Agag ca jertfă lui Iehova. Dar pentru explicarea acestei împrejurări, trebue a pătrunde în înseși autenticitatea expresiunii, unde se spune nu „lui Iehova", ci „înaintea lui Iehova", ceeace însamnă, că Dumnezeu, cel ce pedepsește mânele celuice nu evită nimica, a fost martor la această pedeapsă a regelui celui jăfuitor. Ajunge să citești capitolul XV al cărței 1 Regi, pentru ca să te convingi, că moartea lui Agag a fost o măsură politică, iar nu o jertfă religioasă. Samuil a poruncit lui Saul să întreprindă contra amaleciților un războiu de nimicire și să nu cruțe viața nimănui. Regele lui Israil în adevăr a pedepsit cu ascuțișul sabiei tot poporul învins, dar atras de simțul lăcomiei, a lăsat pentru sine în calitate de pradă tot ce

1) Deut. XII, 31. Vezi Lev. XV, 2: „Care din fiii lui Israil și din veneticii ce trăesc printre israiliți, va da din copiii săi lui Moloh, acela să fie dat morții; poporul pământului să-l ucidă cu pietre".

a fost mai bun din turme, lucruri de case, haine și cruță viața căpeteniei vrășmașilor. Asemenea procedare fu așa de neplăcută Domnului, încât El a lepădat pe Saul. Și iată, pentru a șterge acstul de neascultare a acestui rege, prorocul a dat morții pe regele Amaleciților. Numai omul, care cunoaște puțin obiceiurile evreilor, își poate închipui, că un idololatru putea să se considere ca jertfă vrednică de adus lui Iehova, de oarece legea oprea riguros de a se aduce o jertfă, care nu era curată și fără meteahnă. Insuși hasnaneii erau așa de pătrunși de ideea, că numai jertfa nevinosvată putea fi primită de către divinitate, încât ei de obiect al jertfelor lor barbare alegeau copii. Insfârșit, ce se atinge de al treilea citat dela gavaoniți, apoi deasemenna e știut de toți, că ei nu din râvnă religioasă, ci din simțul de răzbunare au ajuns la pierderea celor șapte fii ai lui Saul, pe care ei îi considerau răspunzători de referința nedreaptă față de dânșii a acestui rege. Trebue deci să simțim lipsa totală de dovezile necesare, pentru a transforma pe niște criminali, sau cel puțin pe niște considerați astfel, drept jertfe umane, și deci a transforma pedeasa drept jertfă și eșafodul drept jertfelnic.

Dar ce însamnă consacrarea întâilor năcuți lui Iehova, înstreabă critica; ce-i în genere tăierea împrejur, dacă nu schimbasrea acestor jertfe umane, care s'a produs inevitabil din causa înosbilării moravurilor? Tăeria împrejur stabilită înainte de jertfirea fiicii lui Ieftae, ba chiar înainte de aducerea ca jertfă a lui Isaac, care a fost dus pe muntele Moria pentru junghiere numai cu câțiva ani după tăerea împrejur, nu poate nicidecum să se considere ca schimbare a jertfelor umane. Sf. Scriptură determină direct însemsnătatea ei chiar în istorisirea despre instituirea ei: „acesta este așezământul Meu, pe care voi trebue să-l păziți între Mine și voi, și între urmașii tăi de după tine (în neamul lor); să se tae împrejur la voi tot cel de parte bărbătească. Să tăiați marginea trupului vostru și aceasta va fi semn al așezământului dintre Mine și voi“ (Fac. XVII, 10, 11). Consacrarea întâilor născuți Domnuslui deasemenea nu e nicidecum o amintire a jerfelor umane, cum iarăși se vede din înseși legea privitoare la asta: „pe fiecare întâiu născut al omului dintre fiii tăi să-l răscumperi“, zice legea. „Și când mai târziu te va întreba fiul tău, zicând: ce-i asta? Atunci să-i spui: cu mâna tare ne-a scos Domnul din Egipt, din casa robiei. Căci când faraon se îndărătnicea și nu voea să ne dea drumul, Domnul a omorât pe toți cei întâi născuți în păsmântul Egiptului, dela întâiu născutul oamenilor până la întâiu născutul dobitoacelor; de aceea eu aduc jertfă Domnului tot

ceeace deschide pântecele, de parte bărbătească, iar pe tot cel întâiu născut din fiii mei îl răscumpăr" (Eș. XIII, 13-15).

Nemulțămindu-se cu asemenea nepotriviri ca împrejurările istorice ale lucrurilor, critica se silește să găsască urmele jertfelor umane chiar la proroci, și unul din criticii cei mai noui ar fi descoperit la prorocul Isaia o nouă dovadă a existenței unor asemenea jertfe în cinstea lui Iehova. Dar dacă el, evident, n'ar fi contat pe necunoașterea generală a limbilor semite de către cetitorii acelui jurnal, unde el a inserat articolele sale critice, atunci el în tot cazul ar fi prezentat un exemplu rar de acea ușurătate, cu care critica își permite să se raporteze către textul sfânt. „In cursul întregului period al monarhiei", zice Suri: „jertfele umane au avut loc în regatele lui Israil și a lui Iuda, cu deosebire în valea Ginoma, aproape de Ierusalim, spre sud de muntele Sion. Acolo se afla vestitul tofet, un fel deosebit de cuptor, în care focul se întreținea necontenit de preoți. Iată câteva cuvinte ale prorocului Isaia, asupra cărora ne putem opri cu atențiunea deosebită meritată de ele, de oarece ele, după părerea mea, nu lasă nicio îndoială relativ de esența tofetului: „căci tofetul este deja demult făcut; el este pregătit pentru Moloh, adânc și larg; în cuptorul lui e mult foc și multe lemne; suflarea lui Iehova arde ca un râu de pucioasă (Is. XXX, 33). Anume în această topitoare își aruncau evreii pe primii lor născuți. Iave, flacăra jertfitoare, mistuia aceste prinoase" [1]). E greu să aduni în puține cuvinte mai multe absurdități de cât se cuprind în locul citat. Așa, mai întâi de toate, cuvântul „tofet", întrebuințat de Isaia, nu designează acea parte a văii Ghinom, care se numea Tofet; aceasta e numai o expresiune figurată pentru numirea locului, unde se ardeau cadavrele. Anume așa senz dă acestui cuvânt Fürst[2]), ca și în genere cei mai buni ebraiști ai Germaniei. După aceea a doua absurditate: la prorocul Isaia e vorba nu de Moloh, ci de un rege asirian, ceeace evident e cu totul altă ceva. Toți interpreții cei mai noui sunt de acord în această privință. Criticul a schimbat textul mazoretic al Bibliei, în care nu se vorbește de Moloh, ceeace în acest loc n'ar fi avut senz, ci de Melec, adecă de regele (asirian) Sanehirim. După aceea, ultima parte a textului criticul o traduce: „suflarea lui Iehova arde, ca un pârău de pucioasă"; pe când în realitate textul glăsuește: „suflarea Domnu-

1) Revue des deux mondes, anul 1872, p. 586. Trebue să dăm cinste criticului, că el într'o ediție separată a interpretărilor sale critice a șters acest loc.

2) In Concordanța sa ebraică și în Dicționarul său.

lui, ca un pârău de pucioasă, va aprinde" (rugul). Criticul a dat verbului *baar* senz de ardere, pecând în realitate el însamnă aicea a aprinde, „va cuprinde", și pelângă aceasta a uitat sau intenționat a omis complectarea acestui verb *(ba)*, anume pronumele ce stă în locul „rugului" și care împedică de a da acestui loc senzul, care i se atribue. Insfârșit, independent de aceste absurdități vădite din amărunțime, toată traducerea, în toată întregimea ei, ne prezintă o absurditate, de oarece prorocul nu vorbește nicidecum de jerfele umane, ci de arderea cadavrelor. Una din pravilele cele mai elementare, cele mai simple și incontestabile ale criticii cere determinarea senzului spuselor biblice după context sau după locurile premergătoare și următoare. Dar acest nou critic, precum aicea, așa și în alte multe locuri, a uitat cu totul această regulă. Altmintrelea el nu ar fi căzut în aceste absurdități enorme, pentrucă tot capitolul al 30 al cărții prorocului Isaia, atât de clar singur de sine, încât relativ de el nu pot fi două interpretări deosebite. Prorocul Isaia mustră într'însul pe Iudei, cari și-au pus nădejdile lor în Egipt și contau pe dânsul în chestiunea apărărei contra asirienilor. Dar nu oamenii, ci singur Iehova îi izbăvește de acești dușmani, „și va tuna Domnul cu mărețul Său glas, și va arăta mâna Sa cea apăsătoare în mânie mare și flacără mistuitoare de foc, în furtună și puhoi, și în grindină de piatră. Căci de glasul Domnului se cutremură Asur cel lovit de toiag. Căci tofetul (locul arderei cadavrelor) e demult deja pregătit și pentru regele (Sanehirim), adânc și larg; în rugul lui e mult foc și multe lemne; suflarea Domnului, ca un pârău de pucioasă, îl va aprinde" (Is. XXX, 30-33).

De aicea se vede, cât de neîntemeiată este teza criticei raționaliste, când ea se silește să reducă religia poporului ales la acelaș nivel cu religia celorlalte popoare păgâne. Dar prejudițiul e mai presus de orce rațiune, și critica nu numai nu se consideră obligată să ia în considerațiune datele incontestabile, care merg contra părerilor ei preconcepute, ci din contra caută și alte date, ca să reducă religia lui Iehova la nivelul cultelor păgâne urâte și în alte privințe. Așa, nemulțămindu-se cu acuzarea religiei lui Iehova de părtășie la jertfele umane, critica (din fericire în persoana celor mai puțin competenți reprezentanți ai săi) aruncă în obrazul acestei religiuni o învinuire încă și mai grețoasă și desgustătoare, cumcă ea a fost părtașă deasemenea și la cultul revoltător al desfrâului, care alcătuia particularitatea idololatriei popoarelor hananiene. „După aducerea de jertfe umane", zice un scriitor raționalist, „prostituția religioasă alcătuia o trăsătură esențială reli-

giei primitive a fiilor lui Israil. Desfrânații erau de ambele sexe. Bărbații se numeau chedeșim, iar femeile chedeșot, adecă consacrați, care-și dase votul. Cartea Deuteronom mărturisește, că și unii și ceilalți aduceau în tezaurul templului Iave venituri dela desfrâul lor. Anume prin aceasta se plăteau în parte cheltuelile cultului în Ierusalim, ca și în Biblos și în Paf [1])".

Anume astfel, după opinia criticei raționaliste, era acel Dumnezeu, care a nimicit Sodoma spre pedepsirea pentru aceste vicii contrare naturei. El ar fi primit dela închinătorii săi cinstire prin aceleași crime, care se săvârșau în Sodoma? Criticul afirmă, că aceasta alcătuește trăsătura esențială religiei primitive a lui Israil, și ca dovadă a acestui lucru aduce chiar mărturia cărții, care, tot după părerea lui, a fost scrisă abea în timpul domniei lui Iosia, adecă aproape la o mie de ani după Moise, și care vorbește în totul tocmai contrarul celorce i se atribue. Le deschidem, de exemplu, cartea Deuteronomul și acolo citim următoarele: „Nu trebue să fie desfrânate din fiicele lui Israil, și nu trebue să fie desfrânat dintre fiii lui Israil. Să nu vâri plata desfrânatei și prețul cânelui în casa Domnului Dumnezeului tău pentru nici un vot, căci și una și alta sunt urâciune înaintea Domnului Dumnezeului tău" (Deut. XXII, 17-18). Și iată cartea, în care se află un asemenea loc, ar fi dovedind, după părerea criticei, că chedeșimii și chedeșoții (desfrânații și desfrânatele) dădeau la tezaurul templului lui Iave venituri din desfrâul lor, că acestea se primeau acolo, și cum că cu ajutorul acestor prinoase se plăteau în parte și cheltuelele cultului în Ierusalim, cum se petrecea aceasta în templul Venerei din Paf. Criticul citat, evident, procedează așa, cum ar proceda un istoric, care, pentru înfățișarea moravurilor și obiceiurilor unui anumit popor, ar foileta colecția legilor despre pedepse și i-ar atribui lui toate crimele, pe care el le-ar găsi acolo interzise.

Nici o legislație n'a fost așa de severă, contra prostituției ca legislația lui Moise. In timp ce legile cele mai nouă o îngădue, legea lui Moise a interzis-o cu totul fiicelor lui Israil, și dacă nu după literă, apoi după spirit-și tuturor celorlalți atât indigeni, cât și venetici. Severitatea în această privință ea o ducea până acolo, încât condamna la ardere pe fiica preotului, care înfrângea legea pudoarei (Lev. XIX, 29; Deut. XXIII, 19; Lev, XXI, 9). Că aceste severe prescripțiuni nu se observa totdeauna, aceasta, negreșit, nu trebue să fie obiect de mirare deosebită, mai ales la

1) Revue des deux mondes, anul 1872, p. 599-601.

noi. A fost o vreme, când templul lui Dumnezeu prin o vremelnică izbândă a idololatriei, care introducea pe chedeşimi în casele megieşe cu templu Ierusalimului. Regele Iosia a dărâmat aceste locuinţe. Asemenea perioade nefericite de triumf al necredinţei sunt cunoscute şi în timpurile cele mai nouă. La sfârşitul veacului trecut pe tronul Maicei Domnului din Paris, cum se ştie, s'a urcat o neruşinată curtezană, ba şi în timpurile din urmă în unele state ale Europei creştine s'au putut auzi cele mai grozave hule contra adevăratei religii şi a lui Dumnezeu. Dar aceste nebunii au batjocorit numai pe autorii lor. Religia lui Iehova n'a fost pătată de chedeşimi nu mai mult decât a fost batjocorit creştinismul de saturnaliile hulitoare de Dumnezeu a unei comune oarecare.

Pentru a da oarecare credit afirmaţiunilor sale mai mult decât riscante, critica afirmă, că „niciodată neamul omenesc n'a avut un temperament mai înclinat spre patimi", şi ca dovadă a acestui lucru aduce exemplul lui Tacit, care numeşte pe iudei „poporul cel mai dedat la desfrâu" [1]), zugrăvirea jidaucei, imitând în această privinţă pe cei mai neruşinaţi scriitori, sinceritatea greţoasă a cărora e cunoscută tuturor. Această zugrăvire, unde dansatoarea orientală se dă ca tip al tuturor femeilor israelite, e tot atât de falsă, pe cât e şi de necuviincioasă. Dacă legile lui Moise n'au izbutit să apere moravurile poporului de invadarea într'însele a corupţiunei, apoi ele cel puţin au obţinut aceea, că poporul israilit a fost între toate popoarele asiatice astfel, care mai bine ca orce a putut să evite corupţia. Majoritatea istoricilor admit chiar, că curtezanele Palestinei nu erau în genere produsul ţărei înseşi, şi mulţi văd dovada acestui lucru în numele de *nocria* = „venetice", ce adesa li se da [2]). Dar orcum ar fi, dacă chiar iudeii şi jidaucele ar fi fost anume astfel, cum îi înfăţişază critica, urmează oare de aicea, că ei au făcut din satisfacerea patimilor lor un act religios în cinstea lui Iehova? Noi ştim, că fiii lui Israil nu totdeauna au ştiut să-şi înfrâneze inima lor; că în pustie mulţi din ei nu s'au putut abţinea dela ispita cultului Baal-Fegor; dar ştim deasemenea, că Moise pentru înspăimântarea tuturor acelora, care ar fi putut să simtă ispita de a-i imita, îi da fără cruţare la moarte pe cei vinovaţi. Iar religia e răspunzătoare numai pentru ceeace statorniceşte ea. Religia primordială a lui Israil, în loc să aprobe desfrâul, îl opreşte formal şi cu toată asprimea.

Noi am văzut prin ce metod straniu criticul nostru preface

1) Projectissima ad libidinem gens.

2) Vezi Winer, Biblisches Realworterbuch edit. 2, Tom. I. pag. 612.

oprelîștea legii în dovadă temei sale. Celelalte dovezi aduse de el nu fac mai multă cinste ghibăciei sale. „Asemenea jertfe“, spune el, „de obiceiu se aduceau pe înălțimi, și corturile desfrânatelor religioase de obiceiu se așezau la rând cu capul lui Baal sau Iave și cu simbolul Astartei“. Aicea e o minciună vădită; nici unul din textele citate de autor pentru dovedirea temei sale[1]), în genere nici un text din Biblie nu spune, ca corturile desfrânatelor să se fi așezat alăturea cu capul lui Iave sau în genere în cinstea lui Iehova; nici un text nu dovedește, săvârșirea nerușinărilor cultului hananeu, toate din contra le osândesc formal. Dar criticul continuă: „Biblia numește sărbătoare a desfrânărilor religioase Sucot-benot, adecă corturile fetelor. E vorba, evident, de sărbătoarea babiloneană a sacheilor. Părerea lui Movers, care confundă această sărbătoare cu numirea uneia din cele mai mari sărbători ale anului iudeu, anume cu sărbătoarea cuștelor, care părere în timpul de față a căpătat trecere în știință. Adăogăm, că în Palestina era chiar un oraș, numirea căruia evident se trage dela Sucot-palatchi“. Criticul, fără îndoială, nădăjduia, că nimenea nu va pătrunde în temeiul acestei argumentațiuni; altmintrelea te miră de ar fi îndrăznit să o scrie. Toată argumentația asta prezintă o expunere denaturată a tratatului lui Lenormant despre Beroze, făcută cu scopul de a adeveri o părere preconcepută. In realitate savantul istoric nu dă deloc dreptul la asemenea identificare a sărbătorii iudaice a corturilor cu sărbătoarea babiloneană a sacheilor, ci din contra Lenormant direct zice, că sărbătoarea corturilor în legea lui Moise era o sărbătoare consacrată Dumnezeului celui adevărat ca recunoștință pentru strângerea recoltei bogate[2]). Acest fapt ne arată îndestulător de ce mijloace onorabile se folosește câteodată critica raționalistică, ca măcar cât de cât să arunce umbra îndoelei asupra religiunii lui Iehova[3]).

După toate cele spuse, se poate trage o concluzie generală. Adevărata religie a lui Israil, religia lui dela început a fost monoteismul. Slujirea înaintea lui Iehova niciodată n'a fost profanată nici cu jertfe hananiene, nici cu urâciuni babilonene. In curgere de câteva veacuri poporul lui Dumnezeu a fost păstrătorul și purtătorul credinței într'un singur Dumnezeu, deoarece poporul

1) Eș. LVII, 7 și urm.; 4 Reg. XVII, 30; XXIII, 7; Iezech. XXIII, 14; Os. IV, 13.

2) Lenormant, Essai de Commentaire des fragments cosmogoniques de Berose pag. 171–172.

3) Trebue să dăm cinste criticului francez, că exprimând asemenea temă într'o ediție separată a articolelor sale, recunoscu falsitatea propriei sale comparațiuni și a nimicit acest loc.

acesta a fost oarecum propoveduitorul și apostolul adevăratei credințe printre popoarele păgâne. El și-a îndeplinit misiunea sa nu prin măreția geniului său, nu în puterea desvoltării progresive a ideilor sale, sau a instituțiunilor sale, ci după harul lui Dumnezeu, cu toată înclinațiunea sa spre politeism. Toată istoria sa poartă pecetea vădită a activității Proniei. Așa este marea deducție, care rezultă din toate cele spuse de noi până acum.

Lăsat la propriile sale puteri, neamul lui Avraam n'ar fi întârziat a se cufunda în abizul idololatriei și acum el abea-ar mai fi cunoscut chiar și celor mai înflăcărați istorici, care ar căuta să smulgă deslegarea întrebării, ce anume a fost el, cum caută ei să smulgă deslegarea întrebărei, ce au fost sumirii, acadienii, heții și multe alte neamuri, numele cărora sunt descoperite astăzi pe monumentele egiptene și asiriene. Domnul, care conduce neamul omenesc după intențiunea milei sale, n'a voit să se întâmple același lucru și cu poporul său cel ales, și se raportă către dânsul, ca și către un fiu iubit. Niciodată un tată n'a educat pe fiul său cu mai multă duioșie, niciodată nu l-a împresurat cu mai mare grijă și cruțare, cum a făcut Dumnezeu cu poporul Său cel ales. La început El a scos pe Avraam din Mesopotamia pentru păstrarea credinței lui. El l-a făcut să trăiască și el, și Isaac fiul său, și pe nepotul lui, Iacov, în Palestina, care a trebuit să fie și să devie țara monoteismului, când Israil va crește și va deveni popor mare și puternic. Dar neamul lui Avraam a trăit acolo numai atâta, cât a fost nevoe pentru ca să se imprime puternic în memoria neamului său viitor ideea, că acest pământ al făgăduinții este pământul de moștenire, pe care el cândva îl va cuprinde și-l va lua în stăpânire. Inclinați spre idololatrie, trăind încă în număr mic în mijlocul unui popor, care vorbea aceeași limbă și avea aceleași obiceiuri, urmașii lui Avraam, Isaac și Iacov, care prin necesitate trebuiau să intre în căsătorie cu hananience, ceeace evitaseră părinții lor, curând ar fi dispărut în mulțimea acelui popor, ar fi stins în inima lor flacăra credinței și ar fi primit cultul hananienilor, de care ei se deosebeau numai prin religie. Pentru a nu-i îngădui pânăla asemenea nenorocire, când israiliții se pătrunseseră îndeajuns de ideea, că ei cu timpul se vor face stăpânii Palestinei, Dumnezeu i-a îndepărtat de aicea și apoi iară i-a adus acolea deja atuncea, când familia lui Iacov devenise numeroasă, transformată într'un popor, capabil să trăiască acolo independent și neatârnat. In așteptarea acestui lucru, Pronia constrânse pe tot poporul acesta să se strămute în Egipt, adecă în țara, unde el a fost nevoit să trăiască înstrăinat de alții,

pentrucă el era obiect de desgust pentru indigeni, își avea protectorii săi urâți de țara cucerită de ei și nu avea nimic comun cu egiptenii nici în limbă, nici în obiceiuri, nici în moravuri. Acolo el nu era expus ispitei de a-și părăsi propria sa religie și să o schimbe cu religia lui Mițraim: Nu, el simțea acolo față de cultul zeilor egipteni tot acel desgust, pe care robul supus la un rău tratament îl simte față de crudul său stăpân, pe care-l simte împilatul față de împilatorul său. Cu cât el devenea mai străin de prigonitorii săi, cu atât mai puternic se atașa de Dumnezeul părinților săi. Adevărat, din istoria eliberării lui vedem, că robia a slăbit duhul cândva așa de falnic al fiilor lui Iacov. Dar noi nu descoperim nici cea mai mică urmă de reacție contra povețelor lui Moise relativ la religia lui Iehova. Numai abea mai târziu, după eșirea din Egipt idololatria se ivi în adorarea vițelului de aur. Până la acest timp masa poporului a rămas credincioasă și cazuri de politeism, pe care le indică prorocii, au fost numai niște excepțiuni.

Când poporul a devenit capabil de a ocupa independent pământul Hanaanului, când se arătă o nouă generațiune bărbătească, educată prin încercări în pustiul neroditor, unde dusese o viață aspră, atunci acest purtător al monoteismului puse stăpânire pe țara sfântă, din care el trebuia să iasă nu mai devreme de acel moment, când el trebuia să întreprindă o nouă misiune, în epoca robiei babilonene și a întemeierii creștinismului. Insuși cerul, evident, crease Palestina, ca să pună acolo comoara revelațiunilor primare. Aruncați-vă ochii pe harta asupra lumii antice cunoscute, și veți vedea, că pământul făgăduinței geograficește era într'însa centrul, inima sau, cum se spunea în vremea aceea, buricul pământului [1]). Pătrundeți în particularitatea dispoziției acestei țări, și veți observa, că așezată întrucâtva de întâlnire a celor trei mari părți ale lumii vechi, — în punctul, prin care treceau toate căile mari comerciale, ce duceau în Fenicia, care era atuncea locul depozitului universal al mărfurilor și industriei tuturor popoarelor, țara sfântă era în același timp, după însuși caracterul și particularitățile solului său, lipsită de comerț și de industrie, și din această pricină și de o viață internațională. Intr'însa era numai un râu și încă și acela nenavigabil, care se pierdea în Marea Moartă și care nu avea nici o eșire dintr'însa. Cele mai îndămânoase maluri ale Mărei Mediterane — bogatul șes Șafel — abea

1) Iezechiil, XXVIII, 12. După traducerea Vulgatei se citește așa: „Imbilicus terrae". După traducerea rusească sinodală: „Culmea pământului".

mai târziu au aparținut israiliților. Ei multă vreme au trebuit să se mulțămească cu munții și văile, cu această enormă adunare de stânci de piatră, cu cotlovinele prăpăstioase, cu peștere, curmături și piscuri înalte. Prorocul Isaia zugrăvește exact patria sa, numindu-o „vie îngrădită". Această țară era astfel mai mult ca orcare liberă de orce contact străin, și Israil trăia acolo în înstrăinarea necesară pentru aceea, ca să apere acolo de orce necurăție amanetul tradiției încredințat lui. Dar când a venit momentul pentru semănarea prețioasei semințe a monoteismului în toate cele patru laturi ale cerului, această izolare și separare a contenit, Israil într'o clipeală de ochiu s'a răspândit din acest centru spre toate punctele dimprejur. El s'a împrăștiat pe toate căile cele mari de comunicație, care legau Asia cu Africa și cu Europa prin Siria. Robia babilonică a risipit pe fiii lui în tot pământul locuit atuncea, și când a venit Mântuitorul lumii și a trimis pe apostolii săi pretutindenea să propoveduiască Evanghelia, atunci apostolii au găsit în toate orașele iudei, care pregătise mințile pentru primirea învățăturei despre un singur Dumnezeu și fiecare sinagogă, unde ei propoveduiau buna vestire creștină, alcătuiau de obiceiu și primul nod de comunitate creștină. Iată opera lui Dumnezeu, iar nu opera omului! Numai prejudițiile oarbe pot nega aicea degetul conducător al Proniei dumnezeești.

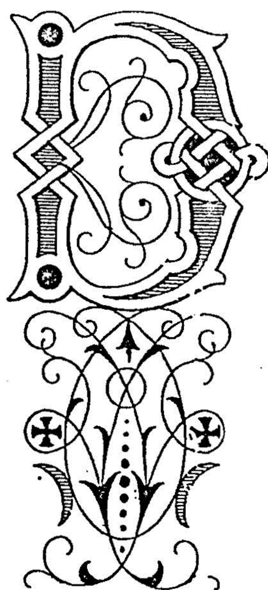

Cântărirea sufletelor (după un monument egiptean).

CAPITOLUL XIX.

NEMURIREA SUFLETULUI ȘI VIAȚA VIITOARE.

ar împreună cu credința într'un singur Dumnezeu adevărat se leagă în chip indistructibil și credința în nemurirea sufletului și în răsplata sau pedeapsa ce ne așteaptă în viața de dincolo de mormânt, corespunzătoare cu faptele din viața pământească. Credința asta până întru atâta alcătuește trăsătura fundamentală în sf. Scriptură și până întru atâta corespunde întregului caracter al Vechiului Testament, încât până hăt târziu în existența unei astfel de credințe n'a fost nici o îndoială; dar în timpurile cele mai nouă critica raționalistă a găsit posibilitatea de a supune îndoelei și această credință. Deaceea nu va fi de prisos de a examina și acest lucru.

Mai întâiu de toate trebue să observăm, că credința în nemurirea sufletului este o credință universală a omenirii. Nu există un asemenea popor, care să nu aibă o asemenea credință, și unul din cele mai vestite dovezi ale acestei credințe servesc obiceiurile înmormântării. Așa la haldei exista, se pare, un fel deosebit de loc sfânt pentru gropnițe, pe care evlavia lor le înconjura cu un deosebit respect, pentrucă în orașele Haldeei de Jos și cu deosebire în Barca, Vechea Ereha a timpurilor lui Nimrod, se descopăr o mulțime nenumărată de rămășițe omenești. La început cercetătorii simțiră o puternică mirare, negăsind în Asiria grobnițe asiriene. Dar în urmă s'a descoperit, că necropola Asi-

riei era Haldeea. Trupurile morţilor se duceau se pare cu barcile pe Tigru şi Eufrat în această din urmă ţară, ca într'un pământ sfânt. Sarcofagiile, în care se aşezau trupurile, erau de proporţii nu tocmai mari, dând un loc cât mai mic posibil pentru fiecare mort; întru aceasta se conduceau, se pare, de ideea, să se lase loc şi pentru numeroasele generaţiuni viitoare. Cea mai mare parte de sicrie erau împodobite. Ele erau de lut şi anume nears, ci uscate la soare. Forma lor se apropie tare mult de forma unui papuc mare. Pedinafară se pot vedea rânduri regulate de podoabe în relief, printre care adesa se repetă închipuirea figurei de om cu genunchile îndoite, în care caz mâna dreaptă se sprijină pe şold, iar stânga e înarmată cu un pumnal scurt. Partea de sus a sicriului la unul din capetele sale are o mare deschizătură. Această deschizătură se închidea cu un mare capac, care se lipea cu îngrijire pe margine. Trupurile morţilor, îmormântate în Haldeea, se înfăşau cu diferite scutice, cum se descrie în Evanghelie la învierea lui Lazăr. Libere rămâneau numai mânile, încrucişate pe pept, şi capul. In fiecare mână se afla un fel de toropală de războiu cu o măciulie rotundă, care fără îndoială alcătuia o emblemă religioasă, deşi semnificarea ei încă nu se cunoaşte. Pentru a feri trupurile de putreziciune, ele se pare că erau unse cu smoală. Nu-i de prisos să observăm, că sarcofagiile acestea adesea cuprind într'însele diferite juvaeruri, cărămizi pictate şi sculptate, care prezintă, fără îndoială, amintiri familiare, sfeşnice şi în deosebi vaze, care se puneau în mormânt evident, ca să se folosească mortul pe ceia lume, deoarece într'însele se aflau diferite alimente de hrană. In Mugheir, vechiul Ur, patria lui Avraam, Taylor a găsit în fiecare mormânt câte două vaze: în una se aflau încă sâmburi de finice, iar în ceialaltă oase de pasere, osişoare de peşte şi alte resturi de pasere [1]). Această grijă de morţi şi toate aceste rituale de îmormântare ne arată lămurit credinţa asiro-babilonenilor în nemurirea sufletului.

Deşi noi ştim tare puţin despre îngroparea primilor patriarhi israiliţi în pământul Hanaan, dar totuşi despre dânşii se ştie îndestul, ca să vedem toată importanţa ce se dădea de ei gropniţelor. Avraam a voit să aibă o gropniţă familiară, locul pentru care el l-a şi cumpărat pentru un preţ ridicat. Acolo a îngropat el pe Sarra, soţia sa; tot acolo a fost îngropat şi el însuşi şi tot acolo a fost îmormântat în urmă fiul său Isaac şi Rebeca, soţia

---

1) Taylor, Journal of the Royal Asiatic Sosiety, tom. XV, 1865, p. 269. Loftus Travels, p. 202.

lui Isaac. Iacov tot acolo a îngropat pe soția sa Lia și cu stăruință a cerut fiilor săi pe patul său de moarte să-l îngroape și pe el însuși, ceiace a și fost îndeplinit de către dânșii. Iosif deasemenea a lăsat testament să se strămute trupul său în pământul făgăduinței, când poporul său va intra în stăpânirea lui, și urmașii săi în adevăr l-au îngropat tot acolo printre vechii patriarhi în Sichem. Toate acestea ne fac să credem, că ramura neamului haldeian, strămutată de pe malurile Eufratului în Palestina, dădeau rămășițelor mortuare ale morților lor onoruri aproape asemenea acelora, care li se dădeau în patria lor, și se dădeau acestor rituale aceeași importanță înaltă, adeverind prin ele credința în viața veșnică a sufletului după moarte.

După aceste obiceiuri de îmormântare, istorisirea despre potop, păstrată de Beroze, ne dă o dovadă directă și pozitivă a credinței babilonene în viața de dincolo de mormânt. Când după uscarea pământului Xisutru a adus jertfă zeilor, atunci el a dispărut împreună cu cei ce-l însoțau. Intre acestea ceice au rămas în corabie, nevăzându-l întorcându-se, la rândul lor s'au pogorît pe pământ și începând să-l caute, îl strigau pe nume, dar nu l-au mai găsit și de sus a răsunat un glas, spunându-le: „Cinstiți pe zei! Xisutru, ca răsplată pentru evlavia lui, a fost luat să locuiască deacum cu zeii, ca și femeea lui, fiul lui și matelotul corăbiei". Inscripția cuneiformă despre potop în genere confirmă această istorisire a lui Beroze și astfel dă garanție despre adânca sa vechime: ea ne arată, că omul, care s'a mântuit din potop, a primit dela zei nemurire. Izdubar numai pentru aceasta merge la gurile râurilor să-l caute, ca să învețe taina putinței de a trăi veșnic. Gazizadra își termină povestirea sa despre marele potop cu cuvintele: „Dacă Gazizadra, femeea și poporul său sunt luați, ca să fie egali zeilor, atunci Gazizadra va trăi într'un loc tainic la gurile râurilor. Ei m'au luat pe mine și m'au pus într'un loc singuratec la gurile râurilor.

In aceste locuri, adevărat, nu se întâlnește o mărturisire limpede a credinței în nemurirea sufletului, dar din ele noi cel puțin vedem, că haldeii credeau în putința nemuririi omului și, ceeace e mai important, considerau această nemurire ca răsplată pentru virtute. Dar sunt și alte locuri mult mai expresive în această privință, și cu deosebire remarcabile sunt imnele, așa numita rugăciune pentru rege și istorisirea despre pogorîrea Istarei la iad. Cerul asiro-haldeian se descrie în aceste imne în anumite forme,

ca locuinţă a fericirii, casa vieţii, pământul viilor. Viaţa fericiţilor se descrie ca plăcută: ei se odihnesc în paturi, beau băuturi curate, în comunitatea prietenilor săi şi a rudeniilor lor. Ostaşul are împrejurul său prada, pe care el a luat-o în timpul luptelor sale, împreună cu captivii, şi el dă banchete mari în cortul său. Istorisirea înseşi despre pogorârea Iştarei la iad presupune anume existenţa lumii de după moarte. Aral, neschimbata ţară, ţara morţilor la babiloneni şi asirieni, corespunde perfect iadului, amintit de cei mai vechi poeţi greci. Credinţa haldeilor în viaţa viitoare în tot cazul e neîndoelnică. Ei credeau în locuinţa morţilor, în o ţară neschimbabilă, de unde nu este întoarcere, în locurile întunericului şi a umbrei, unde nu este altă hrană decât praful, şi unde sufletele sboară ca paserile. Pentru a întra acolo, trebue a ne lipsi de toate. Zeiţa, care domneşte acolo, e neînduplecată chiar şi faţă de ceilalţi zei şi îndeosebi faţă de Iştara, zeiţa vieţii. In muzeul Britanic este o tăbliţă, în care se vorbeşte de existenţa chiar şi a zeului iadului, şi tăbliţa asta se începe cu cuvintele:

„Infernul, unde se pogoară domnul fiu al vieţii,
patima vâlvâitoare a Iştarei,
Domnul locuinţei morţilor, Domnul dealului
infernului"....

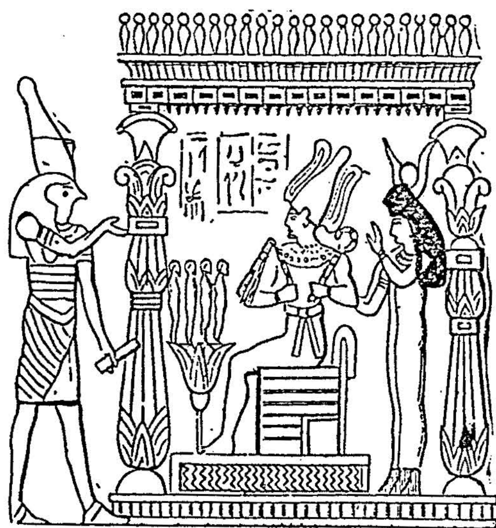
După aceea în inscripţie se continuă o serie de comparaţiuni, care zugrăvesc pustietatea prăpăstiei, care serveşte de intrare în iad, grozăviile ţinutului, pe care o primeşte zeul, lipsit de iubirea zeiţei cereşti [1]). Cu toată obscuritatea acesteia şi a altor inscripţiuni, în tot cazul e neîndoelnic, că în ţările, care au fost leagănul evreilor, credinţa în existenţa sufletelor după moarte avea temelii tari.

Dacă trecem din Haldeea, unde s'a născut Avraam, în ţara Egiptului, unde urmaşii lui au devenit popor, apoi intrăm anume în acea ţară, locuitorii căria în ochii celor vechi se considerau primii învăţători ai credinţei în nemurirea sufletului [2]). Noi nu credem că egiptenii anume au descoperit această mare învăţătură: ea nu era o invenţie a omului, ci o revelaţie a lui Dumnezeu. Cu toate acestea mărturia anticităţii greceşti e preţioasă în acea privinţă, că ea nu ne arată, de unde anume filosofii greci au împrumutat ideile lor relativ de acest lucru important. In tot cazul cei mai puţini vechi dintre filosofii greci înseşi au atribuit

1) Lenormant, Premières civilisations, tom. II, pag. 85.
2) Herodot, II, 123.

origină orientală i deilor, pe care ei le propoveduiau relativ de starea sufletelor după moarte. Aşa Platon, dorind să dea sancţiune doctrinei sale despre viaţa de dincolo de mormânt, citează istoria lui Ghera Armeanul; Socrate citează mărturia magului Gobrie, când descrie lui Antioh starea sufletelor în împărăţia subterană, unde ele se pogoară după moarte. Acela din filosofii greci, care după Ferechide, dascălul său, a contribuit mai mult la desvoltarea psihologiei în apus, Pitagora, după mărturia expresivă a lui Herodot şi Diodor Sicilianul, a împrumutat ideile sale despre suflet din Egipt. Anume din această cauză învăţătura egipteană despre viaţa viitoare a şi devenit aşa de vestită la toate popoarele anticităţei.

Origina acestei credinţe se pierde în întunerecul vremilor. Papirusul lui Ebers, nu demult descoperit, care se referă la veacul XVII a. Hr. şi care cum se pare prezintă o copie după un document încă şi mai vechiu, se ocupă, între altele, cu boalele şi raporturile sufletului şi trupului, arătând, la ce vechime se referă cercetările psihologice în valea Nilului. Tuturor li e cunoscut astăzi că egiptenii totdeauna au crezut în nemurirea sufletului, împreună şi în învăţătura despre pedeapsă şi recompense[1]). Din vestita Cartea Morţilor, câteva exemplare ale căria se ridică către o depărtată epocă, se poate vedea, că ideile, egiptenilor despre viaţa viitoare sunt tot aşa de vechi, ca şi înseşi existenţa acestui popor[2]). Această carte ne arată, cum aceasta întru câtva era deja cunoscut din mărturiile celor vechi, că omul după moartea sa era adus de Gor la judecata lui Oziris, care şedea pe tronul său. Acolo, înaintea a patru genii a lui amenti, adecă a locului petrecerei morţilor, mortul

Judecata de dincolo de mormânt a sufletului.
(după un monument egiptean).

1) De-Rougè, Revue arheologique, 1860, tom. I, p. 273. Dare de samă despre papirusul Ebers vezi Journal oficiel 1873.

2) „Cartea Morţilor", numită încă „Rânduiala înmormântării" ne prezintă o colecţie de rugăciuni, împărţite în 166 de capitole: aceste rugăciuni trebuiau să se citească de morţi, ca să se dea sufletului lor puterea de a suporta ispitele de dincolo de mormânt şi să-l curăţe pentru viitoare judecăţi. Pentru a da răposatului putinţa să citească exact aceste rugăciuni, împreună cu mumia un întreg exemplar al cărţii.

trebuia să se justifice înaintea a 42 de judecători de 42 de feluri de păcate. Sufletul trebuia să apere prin această cuvântare dreptatea sa înaintea tribunalului subteran: „Respect vouă, stăpânii adevărului și ai dreptății! Respect ție, marelui dumnezeu domnul adevărului și al dreptății! Eu am venit la tine, o domnul meu, și mă prezint ție pentru contemplarea desăvârșirilor tale! Căci se știe, că eu știu numele tău și numele acestor 42 de zeități, care se află cu tine în palatul adevărului și al dreptății, trăesc prin ruina păcătoșilor și se nutresc cu sângele lor în ziua aceea, când se cântăresc cuvintele înaintea lui Oziris cel drept. Duh îndoit este numele tău, domnul adevărului și al dreptății. Eu, negreșit, vă cunosc, stăpânii adevărului și ai dreptății; eu v'am adus adevărul, eu am distrus prin voi minciuna. Eu n'am săvârșit nici o înșelăciune contra oamenilor! Eu n'am apăsat pe văduve; eu n'am mințit la judecată; eu n'am cunoscut minciuna! Eu n'am făcut nimic din cele oprite! Eu n'am pretins dela lucrătorul cu ziua mai mult lucru decât era el dator să facă!... Eu n'am fost nepăsător! Eu n'am fost leneș! Eu n'am fost slab! Eu n'am fost neputincios! Eu n'am făcut nimic din cele ce erau urâciune înaintea zeilor! Eu n'am înjosit pe rob înaintea stăpânului său! Eu n'am clevetit! Eu n'am provocat lacrimi! Eu n'am ucis pe nimenea! Eu n'am poruncit să se omoare cineva! Eu n'am înșelat pe nimenea! Eu n'am răpit pânea templelor! Eu n'am lipsit pe zei de jertfe! Eu n'am răpit pânea și scutecele morților! Eu nu mi-am făcut avere prin înșălătorie! Eu n'am falsificat măsura pentru cereale! Eu n'am înșelat nici cât e negru sub unghie! Eu n'am cotropit ogor străin! Eu n'am răpit bunul altuia prin falsificarea cântarului! Eu n'am răpit laptele dela gura pruncilor! Eu n'am făcut vânătoare de animale sacre pe toloaca lor! Eu n'am vânat cu mreaja paseri sacre! Eu n'am pescuit pești sacrii în iazurile lor! Eu n'am oprit apa la vremea ei! Eu nu am secat brațele râului în cursul lor! Eu nu am stins focul sacru în căminul lui! Eu nu am gonit boii ce aparțineau zeilor! Eu nu am jicnit pe Dumnezeu la procesiunile lui! Eu sunt curat! Eu sunt sfânt!“ [1]).

Faptele mortului în lumea de dincolo de mormânt se cântăreau în cumpenele adevărului și se înscriau de către Tot, când însești cântărirea era privegheată de Anubis [2]). Dacă omul dusese viață ireproșabilă, el, „devenea Oziris“, intra în

1) „Cartea Morților“, cap. 125; Maspero, Histoire, pag. 44—45.
2) Vezi ilustrația din capul capitolului I.

fericire și locuia în câmpiile lui Aalu, printre zei în lumină neapusă, pe malurile Nilului ceresc. Dacă, din contra, viața lui fusese criminală, atunci el se prefăcea în dobitoc și se închidea în loc întunecos pentru pedeapsă.

Aceste credințe nu numai că erau înscrise pe Papiruse, ci și pătrunsese în moravuri, așa că aveau foarte mare importanță și devenise, așa zicând, simțite în viață. In Egipt era imposibil să pășești fără să nu vezi aceste scene de judecată și de cântărirea sufletelor, care se zugrăveau pe morminte, precum era imposibil să nu fii de câteva ori martor la glorificările ce se făceau în cinstea morților, la acele mărețe îmormântări, unde cu solemnitate neobișnuită se înșirau lungi procesiuni, în care mulțimi întregi de bocitoare își manifestau întristarea lor prin cele mai expresive semne. Nici la un alt popor al vechimei nu era încă toată viața pătrunsă până întru atâta de ideea nemuririi, ca la egipteni. Arhitectura lor mormântală era originală în cel mai înalt grad și cea mai remarcabilă din creațiunile lor, pentrucă pentru egiptean cea mai importantă problemă a vieții pământești era să se pregătească pentru viața viitoare. Toată religia, toată filosofia vechilor egipteni se fundează pe învățătura despre nemurirea sufletului și despre existența răsplății de după moarte.

Israiliții au trăit multă vreme între egipteni. Deci nici un om cu dreaptă cugetare nu poate nega, că ei n'ar fi cunoscut ideile egiptenilor despre viața viitoare.) Ei vedeau, cum vedem noi, reprezentarea scenelor de viață viitoare și înseși îmormântările; ei înseși au îmbalsamat pe Iacov și pe Iosif după metoda egipteană, și în cinstea lui Iacov au făcut aceleași procesiuni funebre, care se făceau obișnuit de egipteni în cinstea marilor demnitari dela curtea lui Faraon. In vederea acestora, e cu totul imposibil a presupune, cum presupun unii cercetători mai noui, cumcă israiliții nu aveau idee despre nemurirea sufletului. Având însă idee despre nemurire, ei au primit-o. Noi nu găsim absolut nicăirea combaterea acestei credințe din partea lor. Dacă ei ar fi răspins-o, atunci urmele acestei negări am găsi-o în cărțile lor sfinte. Pentateucul leapădă și condamnă formal toate rătăcirile și toate obiceiurile condamnabile ale popoarelor, cu care israil a venit în atingere. A condamna tot, ce se părea condamnabil sau periculos, întru aceasta, fără îndoială, se cuprindea unul din scopurile, ce a avut în vedere legiuitorul fiilor lui Israil. Totuși nici un critic nu poate în timpul de față să aducă nici un cuvânt din cărțile lui Moise contra credinții în nemurirea sufletului, și în lege nu-i absolut nimic de acel fel, ce ar da temeiu a nega această credință.

Marele legiuitor al lui Israil era până întru atâta pătruns de credința în viața viitoare, că n'a atacat această credință a împilatorilor poporului său nici măcar în vederea, că cultul morților, pe care el nu se poate să nu-l fi cunoscut, putea să devină izvor de rătăcire periculoasă pentru poporul său. El porunci să aducă ca jertfă animale, pe care egiptenii le considerau ca zei (Eș. VIII, 26; XXIX, 1); el a sfărâmat și a prefăcut în praf vițelul de aur, pe care israiliții și-l făcuse drept idol, după pilda egiptenilor (Eș. XXXII, 20); el a nimicit trei mii de oameni, ca să-și arate tot desgustul său față de această idololatrie (Eș. XXXII, 28); Mai mult încă, a condamnat energic cunoscutele ceremonii funebre la îmormântări (Lev. XIX, 27, 28; Deuter. XIV, 1; XXVI, 14); el interzise, ca urâciune, chiemarea morților (Deuter. XVIII, 11, 12), dar în acelaș timp el nimica, absolut nimica, nici în acest caz din urmă, nu a spus nici contra cinstirii morților, nici contra existenței vieții viitoare. Mai mult încă, onorurile, ce se dădeau morților, sunt chiar direct legiferate în câteva locuri ale Pentateucului.

Dar și în afară de aceste deducțiuni negative se pot aduce dovezi pozitive și directe în susținerea credinței israiliților în nemurirea sufletului. Ei fără îndoială aveau idee de nemurire, de oarece considerau moartea drept pedeapsă pentru păcatul original, și credeau, că Adam și Eva n'ar fi încetat de a trăi, dacă n'ar fi călcat porunca lui Dumnezeu. Inseși moartea după închipuirea lor nu era nimicirea totală și definitivă a omului. După cădere, urmașii lui Adam, osândiți să suporte urmările păcatului strămoșului lor, au trăit aicea numai ca într'un loc de izgonire într'un pământ străin. Din timpul lui Iacov și a lui David pânăla apostolii Petru și Pavel necontenit a izbucnit din peptul poporului lui Dumnezeu unul și același glas: „căci nu avem aicea cetate stătătoare“, zice ap. Pavel, „ci căutăm pe cea viitoare“ (Evr. XIII, 14). „Auzi, Doamne, rugăciunea mea“, se ruga regele David, „căci călător sunt eu la Tine și pribeag, ca și toți părinții mei“ (Ps. XXXVIII, 13; CXVIII, 19, 54). „Zilele pribegiei mele sunt 130 de ani; puține și nefericite sunt zilele vieții mele și n'au ajuns până la anii vieții părinților mei din zilele pribegiei lor“ (Fac. XLVII, 9). Așa erau cuvintele, cu care Iacov răspunse, după sosirea sa în Egipt, la întrebarea lui Faraon despre vrâstă. „El numi viața sa pribegie pe pământ, pentrucă el avea conștiința despre patria de dincolo de mormânt“, observă cu tot dreptul Delitsch. „Aceia, care vorbesc astfel“, observa ap. Pavel, „arată că ei caută patria. Și dacă ei ar fi avut în gând acea patrie, din care eșise, apoi ar

fi avut vreme să se întoarcă. Dar ei tindeau spre una mai bună, adecă spre patria cerească" (Evr. XI, 14-16).

Moartea, după vederile vechilor israiliţi, era sfârşitul pribegiei pământeşti. Pentru ei a muri însemna a se întoarce la părinţii săi, a se adaoge la poporul său. Aceste expresiuni remarcabile, care se pot citi în toate cărţile Bibliei şi mai ales în Pentateuc (Fac. XV, 15; XXV, 8, 17; XXVI, 29; Numer. XX, 24; 28; Deuter. XXXI, 16; Jud. II, 10, etc.), „însamnă mai mult decât o obişnuită predare pământului", spune Delitsch. „După cum expresia, că patriarhii aŭ murit sătui de zile, indică nu numai săturarea şi nemulţămirea de ostenelele acestei vieţi, ci şi aşteptarea unei vieţi mai bune; aşa deasemenea şi adăogarea la părinţi însamnă nu numai întâlnirea trupurilor lor, ci şi întâlnirea înseşi persoanelor lor" [1]). Aceste expresiuni astfel alcătuesc o dovadă de neînvins a credinţii israilitenilor în nemurirea sufletului. Ei foarte desluşit deosebesc în limba lor moartea, înmormântarea şi adăogarea mortului la părinţii săi. Ar fi zadarnic să dovedim, cum se silesc unii critici, că „a se adăoga la poporul său", „a se întoace la părinţii săi" însamnă a fi îngropaţi în aceeaşi grobniţă sau în acelaşi loc: Avraam, care s'a adaos la părinţii săi" (Fac. XXV, 8), a fost îngropat în Hebron, în peştera Mahpela, pecând Tara, tatăl său, a murit în Haldeea. Ismail deasemenea s'a adăogat la părinţii săi" (Fac. XXV, 17), deşi el n'a fost îngropat în gropniţa tatălui său. Despre moartea lui Iacov se istoriseşte astfel în cartea Facerei: „Şi a terminat Iacob testamentul către fiii săi, şi şi-a întins picioarele sale în pat, şi s'a săvârşit, şi s'a adăogat la poporul său" (Fac. XLIX, 33). Când el „s'a alăturat la poporul său", Iosif s'a aruncat peste trupul neînsufleţit al tatălui său şi-l acoperi de sărutări şi cu lacrămi; după aceea rămăşiţele mortuare ale patriarhului au fost îmbalsamate, egiptenii au rânduit doliu în curgere de 70 de zile, şi numai după aceste ceremonii Iosif a plecat să îngroape pe tatăl său în gropniţa lui Avraam. Iacov prin urmare se alătură la poporul său cu mult înainte de ce rămăşiţele sale au fost puse alăturea de rămăşiţele strămoşilor săi. Lipsit de făgăduinţa de a intra în pământul făgăduit, Aaron a murit pe muntele Or şi acolo a fost îngropat. Nici un israilit nu era încă pus împreună cu dânsul, dar totuşi şi despre el se zice, că el „s'a adăogat la poporul său" (Numer. XX, 24; Deuter. XXXII, 50). Moise, la rândul său, a murit pe muntele Nebo, peste Iordan, în ţara Moabului, şi nimenea n'a ştiut locul înmormântării,

1) Delitsch, Die Genesis, 1858, tom. I, p. 425.

și totuși și el „s'a adăogat la poporul său“ (Deuter. XXXII, 50); XXXIV, 6). Umbra lui Samuil în Asidor vestește lui Saul, că acesta chiar a douazi va fi cu dânsul (1 Reg. XXVIII, 19), deși regele, ucis în Afec, n'a fost îngropat alăturea cu prorocul celce-l unsese rege. Astfel este clar, că „a se adaoge la părinți“, este cu totul altăceva, decât a fi îngropat, și israiliții timpurilor lui Moise credeau în lăcașul, unde sufletele se adunau după moarte. Acest lăcaș al sufletelor strămoșilor, cum se va arăta mai jos, se numea *șeol*. El era cunoscut nu numai după natura lui, ci deasemenea și sub această denumire deja încă din timpul patriarhilor. Când Iacov a fost vestit despre peirea fiului său Iosif, el căzu în mare întristare, și când fiii lui voiră să-l mângâe, el răspunse: „cu întristare mă voi pogorî la fiul meu în tartar“ = *șeol* (Fac. XXXVII, 35). Acest *șeol*, evident, nu era simplu o gropniță, cum socot unii din tâlcuitorii mai noui și unii traducători, pentrucă Iacov presupunea, că fiul său fusese sfâșiat sau mâncat de o fiară sălbatecă, și prin urmare nu putea nădăjdui, că oasele lui ar fi putut să se odihnească alăturea de oasele lui Iosif.

Astfel noi găsim deja în epoca patriarhilor și a lui Moise chiar în Pentateuc urme incontestabile ale credinței în nemurirea sufletului. Urmele acestea se întâlnesc la fel și în celelalte cărți ale Vechiului Testament, și spre confirmarea acestora ajunge să amintim, de exemplu, renumita istorie a lui Saul, când el în disperarea sa chiemă pe Samuil, care deja murise. Inseși această chiemare a unui mort presupune limpede existența sufletului celui chiemat din ceealaltă lume. Moise a oprit cu asprime chiemarea morților, ca uriciune (Deuter. XVII, 11, 12). Dar această superstiție, întemeiată pe realitatea existenții vieții de dincolo de mormânt, s'a înrădăcinat până întru atâta în popor, încât chiar și prorocii de mai târziu, ca de exemplu prorocul Isaia, au trebuit să se ridice contra acestei superstițiuni, deși fără îndoială cu puțin succes. „Și când vi se va spune, zicea acest proroc: adresați-vă la ceice chiamă morții și către vrăjitori, și către descântători, și către ceice vorbesc din pântece, atunci să răspundeți: nu trebue oare poporul să se adreseze către Dumnezeul său? Se întreabă oare morții despre cei vii? Adresați-vă la lege și revelațiune“ (Is. VIII, 19). Inseși vitalitatea acestor obiceiuri superstițioase printre israiliții tuturor timpurilor istoriei lor servește ca dovadă incontestabilă a credinței lor în viața viitoare. Altmintrelea ar fi absurd a socoti, că poporul s'ar adresa cu întrebări despre soarta sa la ființe, existența cărora el nu o recunoaște. In cartea Pildelor nemurirea sufletului se definește direct și literal. In acea parte

a acestei cărţi, alcătuirea căreia de toţi se atribue regelui Solomon, se spune: „Pe calea dreptăţei este viaţă, şi pe cărarea ei este nemurirea" [1]). Aicea expresiunea *al-mavet* cu o claritate indiscutabilă indică anume nemurirea în senzul său psihologic, cum se recunoaşte aceasta de ebraiştii cei mai superiori şi mai cu autoritate, chiar indiferent de prejudiţiile raţionaliste ale cugetării lor în alte privinţe.

Dar dacă la israiliţi exista incontestabil credinţa în nemurirea sufletului, atunci ce era acea bezdnă subterană, care, evident, era locul de adunare al sufletelor? Acest loc în Biblie se numeşte, cum am spus, *şeol*, şi numirea aceasta se întâlneşte acolo nu mai puţin de 65 de ori. Orientaliştii nu sunt uniţi în păreri relativ de origina cuvântului şeol. Unii îl derivă dela *saal* = a săpa şi-i dau senz de peşteră; alţii, din contra, îl derivă dela *saal* = a cere, în care înţeles el înseamnă: „loc nesăţios, care nu încetează a cere jertfe nouă". Unii interpreţi presupun, că în unele locuri şeol înseamnă simplu mormânt. Dar orcum ar fi, toţi învăţaţii, ceeace e şi important în cazul de faţă, sunt de acord întru aceea, că cel puţin în majoritatea cazurilor cuvântul şeol înseamnă nu grobniţă, care se numeşte în evreeşte Keber, ci locul, unde trăesc sufletele după moartea omului. Această opinie s'a recunoscut în toate timpurile [2]). Asemenea opinie a învăţaţilor foarte limpede se confirmă cu un şir întreg de locuri, care arată, că la israiliţi *şeol* în adevăr însemna locul, unde se retrăgeau sufletele după moartea omului; şi că în acest loc de sălăşluire ele nu erau lipsite de conştiinţă şi viaţă, şi prinurmare israiliţii în toate timpurile au admis nemurirea sufletului şi existenţa unei alte lumi.

Iată descrierea împărăţiei morţilor după datele, prezentate de cărţile sfinte. In această locuinţă se pogoară după sfârşitul acestei

---

1) Pild. XII, în traducerea sinodală rusească în loc de „nemurire", stă „nu-i moarte".

2) Traducătorii greci traduc cuvântul *şeol* în 61 de cazuri prin cuvântul „iad", adecă prin cuvântul, care în limba greacă însemna locul, unde s'au retras sufletele după despăştirea de trup. Numai în două cazuri ei l-au tradus prin cuvântul „moarte" (2 Reg. XXII, 6; Pild. XVIII, 14. Traducătorii greci au omis acest cuvânt în alte două locuri, unde el se întrebuinţează în evreeşte, şi anume Iov. XXIV, 19 şi Iezechil XXXII, 21). In Vulgata latină cuvântul acesta se traduce prin cuvintele: infernus sau inferi, inferus (de 48 de ori infernus, de 17 ori inferi sau infernes). Terminul şeol a devenit până întru atâta de obişnuit pentru designarea locului şederei sufletelor, că Onchelos şi Ionatan în parafrazele lor haldaice l-au păstrat de obiceiu, afară de cinci locuri. Textul samaritean al Pentateucului peste tot citeşte *şiol*. Traducerea siriacă a Bibliei totdeauna redă cuvântul şeol al Vechiului Testament şi cuvântul iad corespunzător lui în Noul Testament, prin cuvântul şiol. Majoritatea ebraiştilor nemţi chiar şi din raţionalişti, recunosc, că vechile traduceri au redat exact înţelesul şeolului; ei înseşi cele mai adesa îl dau prin cuvântul Schattenreich, adecă „împărăţia umbrelor", sau Unterwelt=„lumea subterană", „iadul", locus ubi mortui, umbrarum instar, degunt, zice Rozenmuler. Gesenius defineşte astfel „locus subterraneus... habitatus a mortuorum animabus".

vieți. Acolo intră, după descrierea poetică, ce se întâlnește în diferite locuri, pe porți deosebite, care se numesc deasemenea guri și care se pot lărgi fără măsură (Fac. XXXVII, 35; Is. XXXVIII, 10; Iov, XVII, 16; Is. X, 14). Locul acesta este extraordinar de adânc, întunecos și posomorît, deși el e descoperit înaintea lui Dumnezeu. El este vast, fără sațiu, neînduplecat și neîndurat (Iov, XI, 8; X, 21, 23; XXVI, 6; Deuter. XXXII, 22; Avac. II, 5; Pild. I, 12; XXX, 10; Is. V, 14; Cântarea, XIII, 6). După alte mărturii, în *șeol* sunt locuri încă și mai depărtate și mai adânci, destinate, fără îndoială, pentru suflete și mai încărcate de păcate. Anume pe acestea Moise în ultima sa cuvântare le și numește „iadul subteran", adecă șeolul cel mai depărtat (Deuter. XXXII, 22). In această locuință a morților trec toate sufletele și acest loc de adunare este destinat pentru toți oamenii; el este „casa adunării tuturor trăitorilor" (Iov, XXX, 23; Fac. XXXVII, 36; Numer. XVI, 30). Locuitorii șeolului de câteva ori se numesc în Biblie refaimi, — cuvânt, care câteodată înseamnă neamul uriașilor, iar aplicat la păcătoși înseamnă se pare ființe neputincioase și fără putere. Refaimii sunt lipsiți de o parte de putere vitală, dar ei nu sunt lipsiți de toată puterea, nici de toată conștiința. Prorocul Isaia în mărețul capitol, unde el prezice căderea regelui Babilonului, ne dă putința de a pătrunde chiar în *șeol* și descrie așa starea locuitorilor lui: „Zdrobit-a Domnul toiagul necredincioșilor, sceptrul stăpânitorilor", declară prorocul... „Tot pământul se odihnește (acum), se liniștește și strigă de bucurie... Iadul cel de desupt s'a pus în mișcare pentru tine, ca să te întimpene la intrarea ta; a deșteptat pentru tine pe refaimi „pe toate căpeteniile pământului; a ridicat pe toți regii păgâni de pe tronurile lor. Toți aceștia îți vor vorbi: și tu ai devenit neputincios, ca noi! Și tu ai ajuns asemenea nouă! In infern e aruncată mândria ta, cu tot zgomotul tău. Sub tine se vor așterne vermi și vermii sunt acoperemântul tău. Cum ai căzut tu din ceriu, luceafăr, fiul aurorei! S'a sfărâmat de pământ celce călca popoarele! Dar ziceai în inima ta: mă voi urca la ceriu, mai presus de stelele lui Dumnezeu voi înălța tronul meu și voi ședea pe munte, în adunarea zeilor, la marginea mezinopții; mă voi sui la înălțimea norilor și voi fi asemenea Celui Preaînalt. Dar tu ești aruncat în iad, în adâncul infernului; ceice te văd, se uită la tine și cugetă de tine: Oare acesta e acel om, care clătea pământul, zguduia împărățiile, universul il prefăcea în pustietate și distrugea orașele lui și captivilor lui nu le da drumul acasă? Toți regii popoarelor, toți dorm cu cinste, fiecare în mormântul său; iar tu ești aruncat

afară de mormântul tău, ca o ramură dispreţuită, ca haina celor uciși, biruiţi cu sabia, care sunt aruncaţi prin șanţuri, tu ești un cadavru călcat în picioare“ (Is. XIV, 5-19).

Prin șeol în genere se înţelege acel loc de adunare al morţilor, acea petrecere a celor buni, acea petrecere a celor răi; sau mai curând locul, unde se pogoară, toţi morţii, cum zice Iov și Moise. Ezechia îl opune pământului celor vii, fără nici o deosebire între drepţi și nedrepţi (Is. XXXVIII, 18-19). Psalmistul vorbește deasemenea, că acesta e locul, unde va fi nevoit să se retragă fiecare om trăitor (Ps. LXXXVIII, 48). Dar în cartea Numerelor șeolul este o prăpastie, în care mânia dumnezeească a înghiţit pe Core și pe părtașii săi răzvrătiţi (Numer. XVI, 33). In cartea Iov citim:

> „Seceta şi arşiţa înghit apa proaspătă;
> Aşa înghite infernul (şeol) pe păcătoşi“.
> (Iov, XXIV, 18).

In psalmi și în alte locuri de câteva ori el însemnează locul petrecerii celor buni: „Tu nu vei lăsa sufletul meu în iad (seol)“, cântă David, vorbind în numele lui Mesia, „și nu vei da celui sfânt al Tău să vadă stricăciunea“ (Ps. XV, 10). Pe temeiul acestor locuri, fer. Augustin și alţi câţiva părinţi și învăţători ai Bisericii deosebeau două iaduri înainte de venirea lui Iisus Hristos: unul sus, unde locuiau sufletele drepţilor, până ce taina ispitirei le va deschide porţile cerești, și altul jos, unde se aruncau cei răi. In tot cazul e clar, că deși numirea șeol se dă fără deosebire în Vechiul Testament locului unde petrec și cei drepţi și cei păcătoși, apoi aceasta în tot cazul nu însemnează, cum că drepţii și cei răi erau amestecaţi la un loc, și încă și mai puţin cumcă ei împreună sufereau unele și aceleași chinuri (Comp. Luc. XVI, 26). Dar fără îndoială, că sufletele drepţilor, aflându-se în șeol, nu primeau răsplata cuvenită pentru meritele lor și nu se desfătau de fericire. Deaceea anume în unele locuri se spune, că în acest loc de petrecere a morţilor nu se putea slăvi Dumnezeu (Is. XXXVIII, 18; Ps. CXIII, 17; Bar. II, 17).

Din toate cele spuse cu claritate rezultă că israiliţii credeau în nemurirea sufletului și în existenţa vieţii de după mormânt.— „Ideea“, spune un cercetător, „pe care Vechiul Testament ne o dă despre viaţa de dincolo de mormânt, se deosebește mai puţin decât s'ar fi putut presupune la început, de ideea, pe care o aveau păgânii despre iad, dacă nu s'ar cădea în eroare din cauza îmbodolirei ei în scuticile mitologiei. Superioritatea Vechiului Tes-

tament în această privință constă în genere în conștiinciozitatea imaginațiunilor și în aceea, că el fundează existența șeolului pe monoteism. Dar moartea încă nu și-a pierdut puterea sa, și viața veșnică nu s'a manifestat în toată deplinătatea sa" [1]).

In genere, noi întâlnim la popoarele de cele mai felurite limbi, moravuri și tradiții, care se leagă strâns, în tradiția biblică. Hesiod în Teogonia sa ne arată, că toți oamenii se pogoară în locuința iadului. Homer prezintă sufletele morților ca locuind într'un pământ întunecos, în acea tristă sălășluire, unde niciodată nu strălucește soarele și unde cu întristare rătăcesc umbrele. Această comuniune de idei trebue să fi plecând dintr'un izvor comun, care nu poate fi altul, decât revelația primitivă, de oarece omul singur de sine nu poate ști ceeace se petrece după moarte. Deoarece popoarele de origină cu totul diferită aveau în privința acestui lucru concepții asemănătoare, apoi aceste concepțiuni nu puteau fi dovada închipuirii, ci prezintă un rest al revelațiunilor, făcute de Dumnezeu strămoșului neamului omenesc. Trebue necontenit avut în vedere, că numai prin comunicare supranaturală putem noi ști în chip pozitiv ceeace se petrece în ceealaltă viață, cu deosebire relativ de răsplată și pedeapsă, cu examinarea cărora ne vom și ocupa noi acum.

Inainte de a examina această chestiune, nu-i de prisos a observa, că creștinismul nu-i interesat de răspuns. Chiar de ar trebui să zicem împreună cu sf. Ioan Gurădeaur, că făgăduința vieții viitoare n'a fost în acea revelație incomplectă, în care a fost făcută israiliților de către Moise, și că în genere în Pentateuc nu se fac nici un fel de făgăduințe ale vieții de dincolo de mormânt, făgăduințe, care sunt vestite limpede numai de Hristos și de Evanghelie, creștinismul nu ar suferi deloc din pricina acestui răspuns. Aceasta ar fi numai în acel caz, când ar fi dovedit, că religia israilită, pentru care creștinismul servește de complectare și pe care el se razemă, înseși s'ar rezema pe rătăcirea, anume pe negarea nemuririi sufletului. Dar asemenea afirmațiune nu poate nici o clipă rezista unei critici sănătoase. In realitate e bine cunoscut, că nici într'un loc al cărților sfinte nu se neagă răsplata după fapte în viața viitoare. Pelângă aceasta trebue deasemenea a se avea în vedere, că în cele mai vechi cărți, și cu deosebire în Pentateuc, nicăirea nu se expune formal învățătura despre recompense și pedepse după moarte. „Legea lui Moise", zice Bossuet, „a dat omului abea numai o idee începătoare despre natura

1) Güder la Herzog, Real-Encyclopedie, tom. V, anul 1856, pag. 441.

sufletului și despre fericirea lui: tainele vieții de dincolo de mormânt n'au fost atuncea în general descoperite, și deja numai în vremea lui Mesia această mare lumină a strălucit lumina pentru toți. Deja numai noua generațiune de oameni a pus credința în viața viitoare ca temelie a religiei sale"[1]). Se știe, că una din particularitățile principale, care deosebesc una de alta religia iudaică și religia creștină, constă în acea predominantă importanță, care o are în cea din urmă credința în rai și iad, — importanță, urmele căria puțin le-am observat în cea dintâiu înainte de vremea Macabeilor. Nu trebue a deosebi cunoașterea unei anumite doctrine de înrâurirea ce o exercită asupra minților. Chiar dogmele creștine, deopotrivă recunoscute în toate veacurile, cu toate acestea s'au manifestat diferit în viața popoarelor în diferite timpuri. Incontestabil, că cinstirea Preasfintei Fecioare, de exemplu, s'a recunoscut și a existat în toate timpurile de Biserică, dar ea s'a manifestat nu în totdeauna în unele și aceleași forme, ba și acum diferă în expresiunea externă în diferite locuri și la diferite popoară. Deaceea nu-i de mirare, că și Moise a vorbit despre viața viitoare și despre recompensele dintr'însa nu într'o limbă așa de clară, cum vorbește de pildă ap. Pavel ucenicilor lui Hristos: „locuința noastră e în ceriu. La cele de sus cugetați, iar nu la cele pământești". (Filip. III, 20; Col. III, 2). Fiii lui Iacov nu erau îndestul slobozi de sensualitate, ca să poată primi asemenea lecțiuni înalte și să se ridice pânăla asemenea cugetări înalte. A trebuit să treacă veacuri întregi înainte de ce Răscumpărătorul să găsască pământul pregătit îndeajuns pentru primirea dumnezeeștei semințe și pentru fructificarea ei. Dar către vremea venirei Lui totul se schimbase deja: El a voit să se întemeieze religia universală și acesteia trebuea să-i dea o bază mult mai largă, decât cum era baza religiei iudaice. Atunci nu mai era posibil a lega binecuvântările pământești numai de observarea legii, de oarece noua biserică trebuia să cuprindă nu numai un singur popor, ca cea veche, ci toate popoarele pământului. Antagonismul dintre membrii marei biserici universale, ca popoară, era inevitabil. Dar dacă între dânsele trebuiau inevitabil să se producă, așa zicând, concurențe materiale, lupta pentru influență sau pentru diferite interese materiale, apoi cel puțin ele să poată fi dirijate de unul și acelaș impuls duhovnicesc spre scopul lor suprem, spre posedarea cerului.

Adesa s'a afirmat, că Moise n'a vorbit lămurit despre răsplata de după moarte pentru aceea, ca să prevină pericolul ido-

1) Bossuet, Discours sur l'histoire universelle, partie II, chap. XIX, Oeuvres.

Iolatriei printre israiliţi. Asupra acestei cugetări au insistat mult personalităţile erudite, ca de exemplu Bossuet şi alţii. Dar pentru asta au fost şi alte cause. Moise nu şi-a arătat pretenţiuni, că el a dat poporului său o nouă religie: el a voit numai să păzească religia patriarhilor de orce amestec necurat, împrejmuindu-o numai, aşa zicând, cu o ogradă ocrotitoare. El a insistat cu tărie asupra acelor puncte, care erau ameninţate de schimbări sau falsificări, ca de exemplu unitatea lui Dumnezeu, şi nu s'a oprit asupra altora. El a fost mai mult legiuitor politic decât reformator religios. In codicile său el n'a expus viaţa viitoare în calitate de sancţiune a legii statornicite de dânsul; e adevărat deasemenea şi aceea, cum spune fer. Augustin, că „în acel aşezământ, care cu dreptate se numeşte vechiu, şi e dat pe muntele Sinai, nu se află făgăduinţe descoperite decât numai despre fericirea pământească"; dar ce-i de mirare întru aceasta? Cine se va mira de exemplu de aceea, că despre cer şi iad nu se pomeneşte deasemenea nici în codicile noastre civile? Incă nici atâta n'a alcătuit Moise un tratat filosofic sau teologic în înţelesul cel mai nou al acestui cuvânt. Vechii oameni orientali nu aveau idee de cărţi teoretice, alcătuite după o metodă regulată şi riguroasă, care să examineze obiectul pe toate feţele lui, ne scăpând din vedere nici una. Aceste metode ale descendenţilor ariiţi erau cu totul necunoscute fiilor lui Sim. Autorul Pentanteucului a păstrat istoria poporului său, el a combătut rătăcirile predominante şi abuzurile, dar el a găsit de prisos să vorbească despre cele ce erau cunoscute tuturor şi în ce credeau toţi. Dacă Decalogul l-ar fi alcătuit un oarecare peripatetic sau scolastic, apoi acesta de bună samă în fruntea tuturor ar fi pus dovadă existenţii lui Dumnezeu. Moise, din potrivă, nu face asemenea afirmaţiune relativ de existenţa lui Dumnezeu: ea totdeauna se presupunea singură de sine şi deaceea el nu o formulează niciodată. Acelaşi lucru e şi cu răsplată în viaţa viitoare. El ştia de ele, şi nu avea a se îndoi de dânsele, de oarece el fusese educat în toată înţelepciunea egipteană, iar egiptenii o admiteau; el credea în ele, de oarece el nicăirea nu le neagă, şi deşi el a combătut şi a mustrat tot ce i s'a părut lui fals, în părerile şi în credinţele popoarelor, în mijlocul cărora trăia poporul său, el n'a crezut de trebuinţă să pomenească de credinţa sa în această privinţă, de oarece această amintire i s'a părut cu totul de prisos. Iudeii în toate timpurile admiteau, că erau multe adevăruri, ce nu erau scrise în lege, dar care se păstrase şi se transmisese printre dânşii din generaţiune în

generaţiune prin tradiţiile verbale; credinţa în pedeapsă şi răsplată în viaţa viitoare era din numărul acestor adevăruri.

După aceste observaţiuni preventive să arătăm acum acele urme ale acestui adevăr, pe care le întâlnim în cărţile sfinte. Prima se cuprinde în istoria despre Enoh. „Enoh", vorbeşte autorul cărţii Facerea, „a umblat înaintea lui Dumnezeu; şi nu s'a mai aflat, pentrucă Dumnezeu l-a luat" (Fac. V, 24). Luarea lui Enoh, negreşit se expune ca răsplată pentru evlavia sa. Cuvintele, în adevăr, tare neclare, rostite de Dumnezeu după potop, ne prezintă oprirea uciderelor şi cuprinzind ameninţări cu pedepse în viaţa viitoare: „Eu voi cere sângele vostru, în care este viaţa voastră; îl voi cere dela toată fiara, voi cere deasemenea suflelul omului din mânile omului, din mânile fratelui lui" (Fac. IX, 5). Ocolind multe alte locuri, senzul cărora e destul de limpede, pentru adeverirea adevărului examinat, vom trece direct la cartea Eclesiastul. Tradiţia iudaică şi cea creştină atribue alcătuirea Eclesiastului lui Solomon, şi Reisch, într'o operă socială, a dovedit că nu există nici un temeiu să respingem această veche părere. Iată câteva învăţăminte ale Eclesiastului. In această carte nemurirea sufletului şi viitoarea judecată a lui Dumnezeu sunt obiecte dovezilor mentale şi autorul le prezintă ca concluzie, trasă din studiul moravurilor lumii. Cu alte cuvinte eclesiastul se sileşte să stabilească şi să confirme pe cale teoretică credinţa deja existentă în popor. Cum poate omul să satisfacă necesitatea de neînvins, pe care el o încearcă la statornicia armoniei permanente între însuşirile sale? Cum poate el să urmeze inimii sale şi patimilor sale, şi în acelaşi timp să asculte mintea sa şi cele mai bune instincte ale sale? Vai! rezolvirea acestei grele probleme e cu neputinţă pentru om aicea, pe pământ. Plăcerile produc saţiu; adesa ele sunt rele şi virtutea le osândeşte. Virtutea la rândul său nu apără de suferinţe şi de nenorocire; necredinciosul se pare că este adesa chiar mai fericit decât dreptul călcat de el în picioare; impietatea triumfă chiar şi înfaţa judecătorilor. Ce poate servi ca explicaţiune al acestei desordine, aşa de protivnică bunătăţii şi dreptăţii lui Dumnezeu? Dar iată ce: „Văzut-am eu sub soare: locul judecăţii, dar când colo era nelegiuire; lăcaşul dreptăţii, şi acolo era nedreptatea. Şi am zis eu în inima mea: pe cel drept şi pe cel necredincios îi va judeca Dumnezeu, pentrucă timpul pentru tot lucrul şi judecata pentru orce faptă e acolo" (Ecles. III, 16, 17). Prin urmare anume acolo, înaintea tribunalului lui Dumnezeu, în viaţa viitoare, vor fi deslegate toate enigmele din viaţa aceasta. Din această idee anume face autorul Eclesiastului concluzia generală a întregei sale

cărţi: „să ştii dar, că pentru toate acestea Dumnezeu te va aduce la judecată . . . şi se va întoarce pulbera în pământ, ce a şi fost ea; iar duhul se va întoarce la Dumnezeu, Care l-a dat. Să ascultăm miezul a toate: teme-te de Dumnezeu şi poruncile Lui păzeşte-le, pentrucă în acestea se coprind toate pentru om. Pentrucă orce faptă Dumnezeu o va aduce la judecată şi orce taină bună sau rea (Ecles. XI, 11; XII, 7, 13, 14).

Astfel, dacă în Vechiul Testament noi nu vedem încă aşa zicând soarele, în strălucirea lui dintru amiază zi, apoi fără îndoială vedem deja acolo aurora lui. Vechiul Testament, negreşit, nu descrie fericirile, de care nu se desfătase încă drepţii; aceasta a devenit posibil numai prin venirea lui Iisus Hristos, Care singur a putut să deschidă porţile cerului şi să descopere toate minunile raiului; dar toate acolo ne fac să presimţim acest mare eveniment, şi aicea, ca şi pretutindenea, Vechiul Testament o pregătire pentru Noul Testament.

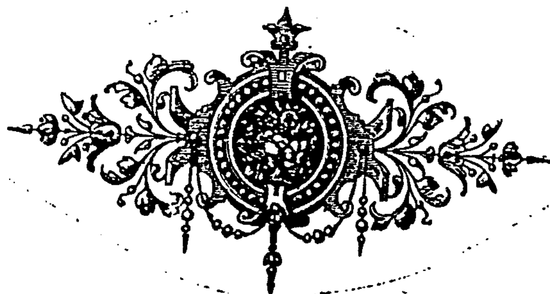
In fine, cu învăţătura despre nemurirea sufletului se leagă strâns şi învăţătura despre învierea trupurilor, şi această învăţătură deasemenea îşi găseşte ecouri lămurite în cărţile Vechiului Testament şi mai ales în cartea Iov. Se ştie, că această carte a lui Iov are de scop deslegarea chestiunii despre Providenţă. Omul pătimeşte, şi încă pătimeşte dreptul: în ce chip Dumnezeu poate lovi pe un nevinovat cu aceleaşi nenorociri, cum loveşte el pe cel vinovat? Această întrebare se examinează amărunţit în renumita convorbire a lui Iov cu cei trei prieteni ai săi, şi în timpul acestor discuţiuni Iov nu odată îşi exprimă nădejdea sa în aceea, că Dumnezeu în tot cazul va da dreptate după moarte şi răsplata difinitivă se va săvârşi după învierea trupurilor:

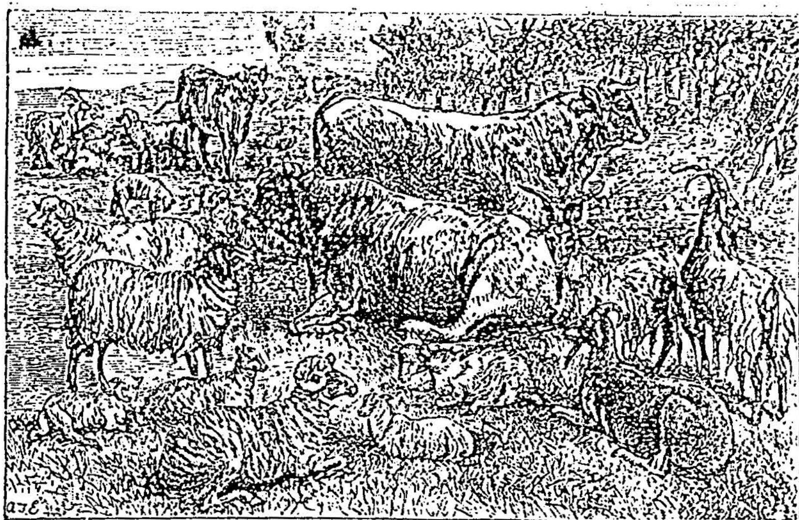
„Eu ştiu, zice el, că Răscumpărătorul meu este viu,
Şi El în ziua cea din urmă va scula din praf
Pelea mea aceasta descompusă;
Şi în trupul meu voi vedea pe Dumnezeu.
Eu îl voi vedea însumi;
Ochii mei, nu ochii altuia, îl vor vedea
(Iov. XIX, 23-27).

Marele suferind, pe care prietenii îl învinuiau de păcate tainice, ştia şi într'o vedenie proorocească prevăzu pe răzbunătorul său şi pe ispititorul său; într'însul el salută pe căpetenia şi autorul vieţii viitoare, izvorul veşnicei răsplătiri, — pe acela, care la vremea sa se va arăta, ca să restabilească acest trup istovit, acum în descompunere şi respingător. Anume această nădejde şi susţi-

nea în suferind curajul duhului și servea drept cauză a liniștei sale. Aproape toți părinții Bisericii au recunoscut în cuvintele lui Iov citate o mărturisire foarte limpede a credinței în învierea corpului, și în primele veacuri ale Bisericei după persecuțiuni creștinii evlavioși scriau pe pietrele mormântale acest act al credinței, ca expresiune al propriei lor credințe.

Deci, să facem o încheiere generală. Israiliții deosebeau lămurit sufletul de trup. Ei credeau în nemurirea lui și, în viața viitoare. Ei aveau cel puțin presimțirea unei răsplătiri în viața viitoare și a învierii trupurilor. Noi negreșit suntem departe de aceea, ca să nu recunoaștem, că ideea de viață viitoare nu ocupă în Vechiul Testament în genere și în cartea lui Iov în special un loc așa de mare, ca în Noul Testament și în cărțile creștine. Adevărurile acestea au fost desvoltate deplin numai în creștinism. Când Mântuitorul în una din pildele sale minunate a examinat chestiunea despre împărțirea inegală și evident nedreaptă a bunurilor și relelor în lumea aceasta, El în două cuvinte a rezolvit-o în chipul cel mai lămurit și pozitiv: săracul Lazăr, suferind aicea, a fost dus în sânul lui Avraam; din contra, bogatul cel rău, desfătându-se aicea pe pământ, a fost aruncat în iad (Luca, XVI, 22). Iov a primit răsplata sa deja aicea pe pământ, și autorul sfânt nu spune despre răsplata sa în ceruri. Dar ar fi fost absurd a se referi neglijabil relativ de izvorul micului părăiaș, care curând devine râu mare, și a nega lumina soarelui ce răsare numai pentru aceea, că ea n'a dobândit încă strălucirea sa dela amiază.

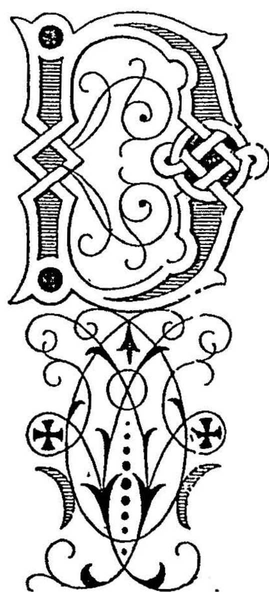

Animale de jertfă.

CAPITOLUL XX.

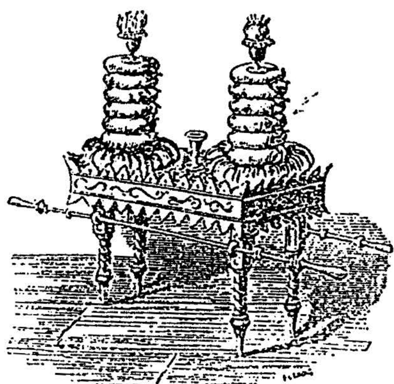
INSTITUŢIUNI RELIGIOASE

Domnul Dumnezeu, ca Ocârmuitor şi Rege al poporului său ales, trebuia să aibă locul său deosebit al prezenţei sale în mijlocul poporului şi astfel de loc a devenit cortul mărturiei.

După construcţia sa cortul se împărţea în trei părţi: curtea externă, sanctuarul şi sfânta sfintelor. Curtea externă prezinta un dreptunghiu regulat, în întinderea: 100 coţi lungime şi 50 coţi lăţime. Ea era îngrădită din toate părţile cu o îngrăditură înaltă de cinci coţi, întreruptă numai de poarta de intrare în laturea răsăriteană. Poarta de intrare avea douăzeci de coţi în lăţime şi se închidea prin perdele artistic brodate şi de diferite culori. In partea de dinainte a curţii se afla jertfelnicul arderei de tot, pe care se aduceau toate jertfele, afară de jertfele pentru păcat, care se aduceau afară din tabără. Jertfelnicul acesta ne înfăţişa o cutie de 5 coţi patraţi lăţime şi trei înălţime. El era făcut, ca şi toate lucrurile cortului, de lemn de salcâm, îmbrăcat cu aramă şi avea înlăuntru un grătar de aramă pentru lemne, şi pe laturi inele pentru

vârât drugii de purtat. Eșiturile în sus din cele patru colțuri, sau așa numitele „coarne", serveau drept acel loc, ținerea de care serveau de expresie a dorinței de a se lăsa în totul în sama îndurărei dumnezeești, precum și de asigurarea siguranței și intangibilității pentru ceice căutau scăpare de răzbunarea oamenilor. Intre acest jertfelnic și înseși cortul mărturiei se afla o bae de aramă, care conținea în sine apă pentru spălarea preoților. După aceea o ușă ducea în interiorul cortului, anume în prima lui despărțitură, în așa numita sfânta. Aceasta ocupa două treimi din tot cortul, și prezenta (după curtea exterioară) al doilea grad de sfințenie în apropierea treptată către locul prezenței lui Dumnezeu. Intr'însa se aflau trei lucruri deosebite: 1) jertfelnicul tămâerei, care se afla chiar în mijlocul sanctuarului; 2) masa în partea dreaptă, și 3) Sfeșnicul în partea stângă. Jerfelnicul tămâerei, un fel de masă de doi coți în înălțime și de câte un cot în lățime și lungime, era îmbrăcat cu aur și avea pe laturi inele, prin care se vârau drugii de purtat. Pe dânsul în fiecare dimineață și sară se ducea tămâere cu erburi mirositoare, la început de Aaron și fii lui, iar apoi de către preoți, care săvârșeau slujba cu rândul, și în cazurile cele mai însemnate de către arhiereu. Focul pentru tămâere se lua de la jertfelnicul arderilor de tot și aprinderea lui preînchipuia simbolul mijlocirei preotului către Dumnezeu pentru poporul, care în vremea asta se ruga afară, în fața cortului. A aduce „foc străin sau a-și însuși cineva cu dela sine putere această slujire preoțască se socotea drept crimă mare. Nadav și Aviud au fost ucișі anume pentru această crimă. Masa prezenta un patrulater de doi coți în lungime, un cot în lățime și un cot și jumătate înălțime. Pe această masă se aflau 12 pâni, câte șase în clit cu tămâe pe dânsele. Pânele acestea, din cauza prezentărei lor lui Iehova, pânele punerei înainte sau ale oferirei; în fiecare sâmbătă se schimbau din nou de preoți, cari mâncau pe cele vechi în locașul sfânt, dar nimenea altul nu avea dreptul să guste din ele. Pe partea dreaptă sau de miazăzi a jertfelnicului tămâerii stătea sfeșnicul de aur bătut cu ciocanu și cântărind un talant întreg. El prezenta un arbore cu șase ramuri, care împreună cu trunchiul principal alcătuiau șapte lumini deosebite. Luminile se aprindeau în fiecare sară, iar lumina

Masa pânelor punerei înainte.

a șaptea cea principală era nestânsă. Sfeșnicul lumina tot spațiul locașului sfânt, dar lumina lui nu pătrundea prin perdeaua cea grea, care despărța a doua despărțitură a cortului, adecă de sfânta sfintelor, care ocupa o treime din tot spațiul cortului mărturiei. Interiorul acestei despărțituri era cufundat într'un întunerec tainic nepătruns și într'însa se afla numai un lucru, dar cel mai sfânt, și anume sicriul legii. El era făcut deasemenea de lemn de salcâm, și înfățișa o cutie nu tocmai mare (2½ coți lungime și câte 1½ în lățime și adâncime), care pe dinafară și pe dinăuntru era îmbrăcat cu aur bătut cu ciocanu. Pe capac se aflau doi heruvimi de aur curat, întorși cu fețele unul către altul, la cele două capete ale capacului, și cu aripile întinse unul spre altul, așa că ele se atingeau, iar între dânșii se afla însuși tronul lui Dumnezeu, „Care locuește între heruvimi. Locul acesta deasemenea se numea locul milostivirii, pentru că însuși Iehova se descoperea în marea zi a curățeniei, ca Dumnezeul celce iartă fărădelegea, crima și păcatul. In sicriu se aflau tablele legii, iar alăturea de ele, vasul de aur cu mană și toiagul lui Aaron ce odrăslise. Inelele de aur dela colțurile de jos ale sicriului serveau pentru vârât drugii, cu care se purta sicriul în timpul pribegiei prin pustiu. Privit ca loc al prezenței lui Dumnezeu, cortul era templul bisericei Vechiului Testament, și din această pricină prin toată construcția sa preînchipuia vădit biserica lui Hristos, ca loc, unde omenirea, răscumpărată de Hristos, intră în strânsă comuniune și unire cu Dumnezeirea. Inseși intrarea în cort dinspre răsărit însemna, că Biserica Vechiului Testament aștepta încă arătarea soarelui dreptății, Hristos. In curtea ei puteau să intre împreună cu iudeii și păgânii, și prin aceasta se însemna viitoarea chiemare în biserica lui Hristos a tuturor urmașilor lui Adam, adecă a tuturor popoarelor pământului. Cele ce stăteau în curtea cortului, jertfelnicul și spălătoarea închipuiau, primul jertfa universală a lui Hristos, care deschidea tuturor oamenilor intrarea în biserica cerească, iar a doua servea ca închipuire a băei botezului, prin care noi intrăm în biserica Noului Testament. Cortul mărturiei, în care puteau să stea numai preoții, preînchipuia biserica și pe adevărații creștini. Sfeșnicul, masa cu pânile prinoase și jertfelnicul tămâerei preînchipuiau pe Iisus Hristos, care luminează, nutrește și înalță rugăciunile noastre la Dumnezeu Tatăl. Sfânta sfintelor, în care putea să intre singur numai arhiereul odată în an cu sângele jertfei, însemna însuși cerul, unde Hristos Mântuitorul a intrat cu sângele Său pentru noi înaintea fetii lui Dumnezeu. Sicriul legii

cu tablele legii era oarecum însuşi tronul Domnului Dumnezeu, rostind oamenilor sfânta sa voinţă.

De expresiune a voinţei lui Dumnezeu servea toată legiuirea din Sinai, care în diferitele sale dispoziţiuni se împarte în legi religioase, legi morale şi legi cetăţeneşti.

Esenţialul legilor religioase e exprimat în primele patru porunci, care alcătueşte prima tablă. In ele se defineşte adevăratul raport al omului către Dumnezeu, şi pentru întărirea lui în conştiinţa poporului s'au statornicit instituţiile externe, care grupându-se împrejurul cortului, constăteau din persoane, vremi şi acte sfinte.

Persoanele sacre erau alese din poporul ales pentru consacrarea lor ca să slujască esclusiv lui Dumnezeu. Ele alcătuiau tot tribul lui Levi, şi corespunzător cu cele trei părţi ale cortului se deosebeau în trei trepte: leviţi, preoţi şi arhiereu. Leviţii erau simplii servitori bisericeşti, care erau destinaţi pentru treburile inferioare la cort. La punerea în mişcare a taberii, ei trebuiau să ducă cortul cu toate lucrurile lui, să supravegheze ordinea, curăţenia şi toate lucrurile şi vasele sfinte; să pregătească materialele necesare pentru slujbă şi să se îngrijască de încasarea veniturilor datorate pentru întreţinerea cortului şi a aşezemintelor lui. Drept leviţi se socoteau toţi membrii de parte bărbătească ai tribului lui Levi, afară de familia lui Aaron, în vrâsta dela 30 la 50 ani. Ei se împărţau în trei clase, potrivit cu origina de naştere a lor din cei trei fii ai lui Levi: Gerşon, Caat şi Merari, şi fiecărei clase i se destinase însărcinare deosebită la slujbă şi mai ales la purtarea cortului. La slujbă ei intrau după o anumită consacrare, care consta în curăţirea lor, prohirisire şi aducere de jertfă. Preoţii erau toţi fii ai lui Aaron, iar apoi şi descendenţi ai lui Aaron, vrednici de această chemare preoţască după însuşirile lor sufleteşti şi trupeşti. In slujba lor ei se consacrau prin stropirea cu sf. mir amestecat cu sânge din jertfe. Ei aveau îndatorirea de a aduce la timpul hotărît jertfe în curtea cortului mărturiei şi tămâere, în sfânta, să aprindă în fiecare sară sfeşnicul deacolo, să schimbe în fiecare sâmbătă pânile punerii înainte, să sune din trâmbiţă pentru adunarea poporului, a curăţi după anumit ritual lepra şi alte necurăţii şi a învăţa poporul legea dumnezeească. Ca reprezentanţi ai cultului sfânt li se dădea o îmbrăcăminte deosebită, cu care ei trebuiau să se îmbrace în timpul slujbelor. Imbrăcămintea lor consta: 1) din o haină pe dedesubt de in, pantaloni, pentru acoperirea goliciunii trupului, dela coapsă pânăla pulpele picioarelor; 2) o haină pe deasupra albă, hiton, lungă până în pământ; 3) un brâu, împodobit cu diferite broderii; cu acesta se încingea

peste haina cea lungă. După aceea un acoperemânt rotund pentru cap, chidar, complecta îmbrăcămintea preoţască; încălţăminte nu se propunea pentru preoţi, de oarece sfinţenia locului de slujbe cerea săvârşirea slujbelor desculţi. In fruntea persoanelor sfinţite se afla Arhiereul, care înaltă demnitate se atribuise personal lui Aaron, iar apoi fiului celui mai mare al lui şi celui mai bătrân în neamul lui, ca succesor. Numai lui singur i se îngăduia să intre în sfânta sfintelor, ceeace el o făcea odată în an, în ziua curăţirii, pentru a stropi cu sânge de jertfă. Inălţimea chemării sale nu-i îngăduia să ia parte la înmormântare sau să-şi sfâşie hainele în semn de doliu. Consacrarea în acest cin se săvârşa prin turnare abondentă de mir pe capul celui consacrat, îmbrăcându-se cu acest prilej în haine osebit destinate rangului arhieresc. Vestmintele acestea erau mult mai luxoase şi mai complicate decât ale preoţilor. Pedeasupra de hainele obişnuite preoţeşti se înbrăca un deosebit vestmânt fără mânici sau 1) vestmântul de deasupra ţesut din lână purpurie, cu un guler iscusit brodat şi pe la poale cu ciucuri frumos lucraţi şi cu clopoţei de aur. Peste ea se îmbrăca 2) efodul sau o osebită haină scurtă cu închietori de aur pe umere şi pe fiecare din acestea era câte o piatră de onix, care aveau sepate pe ele numele celor 12 triburi, câte 6 pe fiecare. Efodul se strângea pe trup printr'un brâu la fel cu el după culoare şi lucrătură. După aceea era un deosebit 3) peptar, sau engolpion care se prindea cu şnururi albastre şi cu inele de aur. Pe acesta scânteiau 12 pietre scumpe, aşezate în cuibuleţe de aur, câte trei în rând, având deasemenea săpate pe dânsele numele celor 12 triburi ale lui Israil. In legătură cu pieptarul se aflau şi misterioasele urim şi tumim („sfaturi şi desăvârşiri"), cu ajutorul cărora arhiereului i se comunica voia lui Dumnezeu. 4) Chidarul de pe cap al arhiereului se deosebea de cel simplu preoţesc nu numai prin un lux mare, dar şi mai cu samă prin aceea, că la partea de dinainte a lui purta o tăbliţă de aur, cu inscripţia sculptată pe ea: „Sfinţenia Domnului". Arhiereul ales de popor după înăl-

Arhiereu iudeu.

ţimea şi măreţia slujirii sale era preînchipuirea Arhiereului celui mare, care a străbătut cerurile, Iisus Fiul lui Dumnezeu (Evr. IV, 14).

Afară de persoanele sacre după sarcina lor, mai erau per= soane sacre după votul lor, aşa numiţii nazorei, adecă separaţi pentru a sluji lui Dumnezeu. Nazoreii erau obligaţi a se abţine dela vin şi struguri, dela tunderea părului şi dela orce întinare. In cazul din urmă el se deslega prin aducerea unei întreite jertfe şi prin arderea părului pe jertfelnic.

Timpurile sacre, statornicite de lege erau şi se împart în trei serii: 1) timpuri sacre cu instituţia sâmbetei, 2) marile sărbători istorice şi 3) ziua curăţirii.

Sâmbăta, ca zi de odihnă, este una din cele mai primordiale instituţiuni, care=şi trage începutul dela facerea lumii: „şi a bine= cuvântat Dumnezeu ziua a şaptea şi a sfinţit=o" (Fac. II, 3). Legiui= rea din Sinai numai a încadrat=o, cum arată însăşi porunca: „Adu=ţi aminte de ziua sâmbetei, ca să o sfinţeşti". Aceasta este odihna obişnuită de munca zilnică grea, prin care omul e nevoit să=şi câştige pânea cea de toate zilele, ziua veselei însufleţiri în comu= niune cu Dumnezeu, Care şi însuşi „s'a odihnit în ziua a şaptea" (Eş. XXXI, 17). Prin porunca aceasta nu se încurajază lenea iu= bitoare de trândăvie, ci numai se opreşte munca cu scop de îm= bogăţire, slujirea lui Mamona. In locul acestei munci ziua de re= paos trebue consacrată slujirii lui Dumnezeu. In această zi popo= rul se aduna la lăcaşul sfânt la slujba dumnezeiască, care consta în rugăciune, aducerea de jertfe, înoirea pânilor punerii înainte şi fapte de caritate.

Prăznuirea sâmbetei servea de temelie şi pentru celelalte săr= bători, statornicite la intervale mult mai mari de timp. Din acestea fac parte: a) sărbătoarea lunii nouă, care se săvârşa după ivirea fiecărei luni nouă, despre care se vestea poporului cu două trâm= biţe de argint. Sărbătoarea consta în sporirea puternică a jertfelor. b) Sărbătoarea trâmbiţilor, care se săvârşa în ziua întâia a lunii Tişri, în care se începea anul civil, dar care era al şaptelea, aşa zicând, lună sâmbătală a anului sfânt. De oarece această zi tot= deauna cădea sâmbăta, de aceea şi înseşi prăznuirea ei avea ca= racterul sâmbetei. Sosirea ei se vestea prin trâmbiţe, de unde şi=a şi primit numirea. După aceea odată cu lărgirea crugului sâmbătal, s'au instituit marile sărbători periodice, care se săvâr= şau la câţiva ani odată. La acestea se referă: a) Anul sâmbătal. După cum s'a sfinţit fiecare a şaptea zi şi a şaptea sâmbătă, aşa a trebuit să se sfinţească şi fiecare al şaptelea an. Particularităţile anului al şaptelea erau acelea, că în curgerea lui şi însuşi pămân=

tul, care aparţinând în totul lui Dumnezeu, trebuea să păzască sâmbăta lui, adecă să se odihnească de lucru. Toate fructele, ce rodeau dela sine, se dădeau în dar săracilor şi animalelor. Anul sâmbătal se numea deasemenea „anul ertării", pentrucă împrumutătorii trebuiau să ierte datoriile celor împrumutaţi de dânşiii (Deut. XV, 1. 2). Tot în acest an se folosea de dobândirea libertăţei fiecare israilitean, căzut în robie. Împlinirea a şapte ani sâmbătal era c) anul jubileu, care se ţinea la fiecare 50 de ani. El începea în ziua a zecea a lunii a şaptea, Tişri, în marea zi a curăţiei. După săvârşirea jertfelor solemne, răsunau sunetele trâmbiţei jubibilare, „care anunţau pe pământ libertate tuturor locuitorilor lui". Pământul nu se lucra, ca şi în anul sâmbătal. Toate pământurile, de care se lipsise săracii în curgerea celor 50 de ani, li se înapoia fără nici o plată în deplină proprietate. Toţi robii erau puşi în libertate. Toate erau restabilite în forma, în care fuseseră la începutul împărţirei pământului făgăduinţei. Anul jubilar încheia marele crug al anilor sâmbătali, după care în senzul cunoscut se reînoiau toate şi intrau oare cum într'o nouă viaţă.

Afară de seria sărbătorilor sâmbătale, mai erau alte trei sărbători mari istorice, la care tot poporul de parte bărbătească trebuia să se prezinte înaintea feţei lui Iehova. Aceste sărbători serveau nu numai ca amintire a marelor evenimente din istoria poporului israilit, ci fiecare din ele îşi avea insemnătatea sa. Prima dintre acestea erau Paştele, care marca începutul secerişului; a doua era cincizecimea, care era încheierea paştelor, şi al treilea era sărbătoarea corturilor, adecă timpul culegerei strugurilor şi a tuturor roadelor anului. Ele se combinau între dânsele aşa fel, încât formau un singur mare grup. Paştile erau aşezate în luna întâia a anului sfânt; peste şapte săptămâni venea sărbătoarea cincizecimei, dar în a şaptea lună începea sărbătoarea corturilor. Paştele serveau pentru israiliţi drept amintire a începutului de eliberare a lor şi păşire în starea de popor liber; cincizecimea amintea dăruirea legei, iar sărbătoarea corturilor reprezenta pentru ei asămănarea stărei de viaţă aşezată în pământul roditor al făgăduinţei cu starea de pribegire prin pustiu.

a) Paştile, fiind cea mai solemnă dintre sărbătorile anuale, se serba timp de şapte zile, începând din sara, în care se termina ziua a paisprezece a lunii Nisan sau Aviv, prima lună a anului sfânt. Sărbătoarea asta a fost instituită în noaptea de dinaintea eşirei lui Israil din Egipt, şi deşi la săvârşirea ei cu trecerea timpului s'au produs oare care schimbări, dar în genere ea s'a săvârşit tot aşa, ca şi la prima dată la instituirea ei. Paştele aveau

o importanță profundă preînchipuitoare. In senzul ei primordial ea era în unul și același timp și jertfă, în care cea mai nevinovată ființă din regnul animal se aducea spre rescumpărare pentru cei vinovați de păcate, și sărbătoare de bucurie cu prilejul izbăvirii, – sărbătoare totodată istorică, și de aceea paștele se mâncau cu erburi amară și cu azime (întru amintirea amărăciunii robiei egiptene și a adunărilor grăbite spre izbăvirea dintr'însa în situația celorce se grăbeau să plece la drum). In semnificarea sa supremă ele erau preînchipuirea vădită a operei răspunzătoare a lui Hristos, Care ca „Paștele nostru, a fost jungheat pentru noi" (1 Cor. V, 7), și pelângă aceasta junghiat chiar în timpul săvârșirii paștelor rituale, ca „un Miel curat și fără de prihană" (I Petru, I, 19).

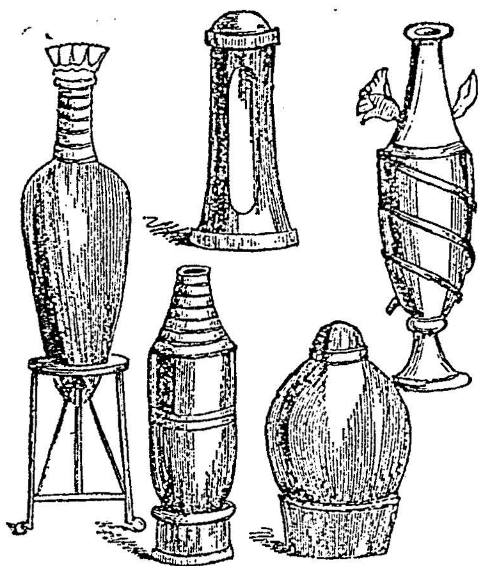
b) Cincizecimea, sărbătoarea secerișului, era ca o complectare a Paștelui. Ea ținea numai o zi, după 50 de zile dela Paști, la finele lui Mai. Intervalul dintre ele era timpul vesel al secerișului, și în ziua cincizecimei se aduceau jertfă primele pâni din roadele nouă. Cu această sărbătoare se împreuna și amintirea dărei legei celei din Sinai.

c) Sărbătoarea corturilor încheia ciclul sărbătorilor anuale și se distingea prin mari veselii. Ea era în același timp și mulțămire pentru secerișul adunat, și amintire a acelui timp, când israiliții trăiau în „corturi" în timpul petrecerei lor în pustie. Ea se săvârșa toamna, când erau deja adunate toate roadele pământului, și ținea 7 zile și se termina în ziua a opta „prin adunarea sfântă". In curgerea acestor șapte zile (dela 15 la 22 a lunii Tișri) poporul locuia în corturi de crengi de copac, de unde a și căpătat numirea de sărbătoarea corturilor.

Cu totul separat de aceste sărbători stătea ziua curățirii, singura zi de pocăință și de post după legea lui Moise. Ea se ținea cu cinci zile înainte de sărbătoarea corturilor și avea caracterul unei sâmbete solemne, când toți trebuiau să înceteze lucrul și „să-și smerească sufletele", sub pedeapsa nimicirii din sânul poporului. Ritualele statornicite pentru această zi semnificau căința poporului pentru păcate săvârșite în cursul anului în curs și deslegarea făcută de arhiereu în sfânta sfintelor, în care intra el anume în această zi. Toate jertfele din ziua aceasta se aduceau de însuși arhiereul și se terminau prin slobozirea în pustie „a țapului ispășitor", ca oare cum ducând cu sine toată povoara păcatelor poporului. Senzul preînchipuitor al acestui ritual simbolic se coprindea în aceea, că ispita finală a neamului omenesc se va să-

vârşi „nu prin sângele de ţapi şi de viţei“, ci „prin mijlocitorul Noului Testament“, – Hristos.

Cu timpurile sfinte erau strâns legate sfintele slujbe. Ele constau aproape exclusiv din aducerea de jertfe, luate din regnul animal sau din plante. Intre ele se deosebesc vădit aducerea de jertfe în înţeles propriu, când lucrul adus întreg sau în parte se consuma pe jertfelnic prin foc, şi prinos, când cele aduse oarecum numai se sfinţău înaintea feţii Domnului şi apoi se consumau de ceice le aduceau. Jertfele se împărţeau în cinci feluri: 1) Jertfa arderei de tot, numită aşa, pentrucă toate cele aduse se ardeau în întregime pe jertfelnic, însemna aceea, că celce o aducea aparţinea în totul lui Dumnezeu şi că el cu sufletul şi trupul se lăsa în voia lui Dumnezeu. Jertfa aceasta a putut fi adusă sau pentru tot poporul, sau pentru nişte persoane particulare, care trebuiau să aducă animalul jertfit din buna lor dispoziţiune şi afară de asta cu paza tuturor regulelor, statornicite de lege la alegerea animalelor de jerfă, care puteau fi un viţel, un berbece, un ţap sau chiar o turturică sau un porumbel. Ceice aduceau jerfa îşi puneau pe animalul de jertfă mânile în faţa jertfelnicului ca semn al trecerei păcatelor sale asupra lui. După aceea animalul de jertfă se junghia; cu sângele lui preotul stropea jertfelnicul şi în fine ardea toată jertfa, afară de piele care se da preotului. 2) Jertfa pentru păcat se aducea spre răscumpărarea păcatelor, săvârşite din neştiinţă sau din slăbiciune atât de preot, sau de careva din popor, şi deasemenea şi spre curăţirea de orce păcat posibil sau de întinare. 3) Jertfa pentru vină se aducea pentru păcat sau crimă cu voe săvârşite, precum şi pentru toate acţiunile în legătură cu întinarea. Aceste două jertfe se distingeau de jertfele arderei de tot prin aceea, că toată carnea animalului jertfit, afară de sânge şi de grăsime, trecea în folosul preoţilor, care o şi consumau în curtea cortului. 4) Jerfa de pace se aducea sau ca exprimare a unei deosebite mulţămite lui Dumnezeu, sau după vre un vot, sau ca prinos deosebit de bucurie şi de dragoste. Din cele aduse o parte se ardea, peptul şi şoldurile se rezevau preoţilor,

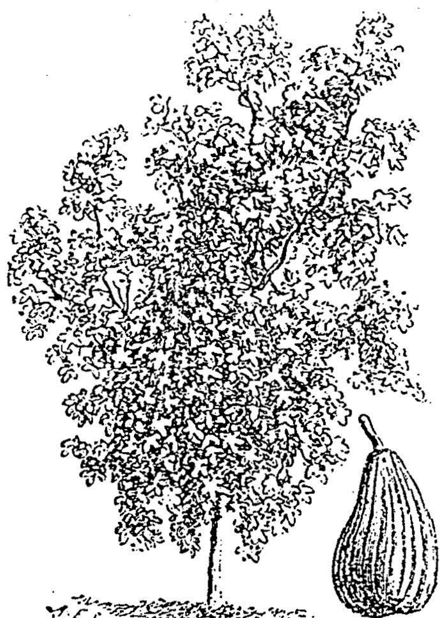
Vase egiptene pentru jertfe.

iar toată ceialaltă parte putea fi consumată de aducător. 5) Jertfa fără de sânge consta din prinos de făină, de untdelemn, de vin și tămâe. Aceste lucruri în parte se adăogau și la cele patru feluri de jertfe. După cum primele patru feluri de jertfe semnificau a aduce lui viață, tot așa acest fel semnifica a-I aduce din roadele pământului. Cu acest fel din urmă de jertfe se asemăna tare mult și înălțarea de diferite roade, pârga cărora totdeauna se sfinția la cortul mărturiei sau la templu și numai după asta începea întrebuințarea obștească a lor în hrană. Toate aceste rituale se săvârșau de preoți și erau însoțite de rugăciuni și de ceremoniile stabilite, amărunțit arătate în cartea Leviticul.

Toate slujbele expuse își aveau de scop al lor de a întreține sfințenia în popor, care, ca popor ales, trebuia să fie „popor sfânt". Tot în acest scop fusese statornicite deosebite legi și rituale, împlinirea cărora putea ajuta la susținerea sfințeniei în popor. Acestea sunt legi morale. Miezul lor este exprimat în poruncile depe a doua tablă a Decalogului, și ea constă din a se cere fiecărui om atât morală și curățenie personală, cât și dreptate și iubire de oameni față de aproapele. In special la acestea se referă: 1) Vechea lege a tăerei împrejur, confirmată de legiuirea din Sinai; 2) legile despre consacrarea primilor născuți de gen bărbătesc; 3) despre paza curățeniei prin oprirea atingerei de lucrurile necurate, și 4) despre împărțirea animalelor în curate și necurate, cu îngăduirea a se întrebuința în hrană și la jertfe numai a celor dintâiu.

„Teocrația", ca bază a vieții poporului israilit, nu se mărginea numai în sfera religioso-morală, ci pătrundea toată alcătuirea și viața civilă, atât de stat, cât și socială și economică sau gospodărească. In această privință „teocrația" se manifestă în aceea, că Iehova, ca Rege și Judecător al poporului celui ales, statornici în Regatul Său prin o serie întreagă de legi divine înțelepte o așa dreptate, pe care nu o cunoșteau popoarele înconjurătoare și care a făcut regatul lui Israil model chiar și în această privință. Aceasta va fi deplin lămurit din o ochire pe scurt a principiilor fundamentale a vieții de stat și civile, cum sunt ele expuse în legislația lui Moise, în comparație cu principiile organizației de stat a celorlalte popoară vechi ale răsăritului.

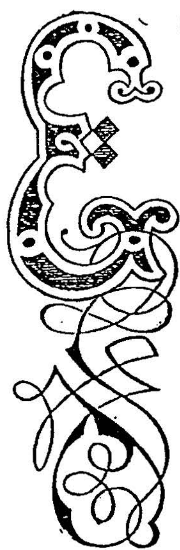

Smochin și smochină.

CAPITOLUL XXI.

LEGILE DE STAT ȘI SOCIALE

senţa vieţei de stat ale vechilor popoară consta în desbinarea de neîmpăcat a cârmuitorilor și cârmu- iţilor, care se manifesta în împărţirea poporului în caste, dintre care unele ocupau situaţie predominantă și se bucurau de toate drepturile și condiţiunile a- cestei situaţiuni, sub raport juridic și economic; cele- lalte, din potrivă, se aflau unelte fără drepturi a celor dintâi, servind numai ca mijloc pentru situa- ţia cea mai bună a acelora. O asemenea nedreptate nu trebuia să aibă loc în statul teocratic, unde după însuși esenţa „teocraţiei" nu era desbinarea popo- rului în cârmuitori cu depline puteri și în supuși lipsiţi de drepturi, pentrucă toţi membrii erau deo- potrivă supuși Regelui suprem, adecă lui Iehova. Prin urmare înaintea Lui toţi sunt egali, din care cauză toţi deopotrivă participau în „alianţa cu jurământ cu Dânsul": căpeteniile triburilor, bătrânii, supraveghetorii, femeile, copiii și veneticii, de la tăetorul de lemne pânăla cărătorul de apă (Deut. XXIX, 10-13). Astfel dacă în le- gământul cu Iehova, așternut la temelia statului, participau cu drepturi egale toţi membrii poporului, atunci firește ei toţi trebu-

iau să aibă drepturi deopotrivă în statul întemeiat de ei însuși, ei toți trebuiau să fie egali. De aici decurgea marea urmare a principiului teocratic pentru viața de stat: egalitatea tuturor în stat. Și această egalitate devine baza tuturor raporturilor cetățenești și sociale. Marele legiuitor punând în temelia statului principiul teocratic cu consecința generală indicată, prin dispozițiuni generale a răspândit acțiunile acestui principiu asupra tuturor raporturilor speciale, așa că afară de egalitatea religioasă (care singură de sine se înțelege și nu cere dovezi) a statornicit egalitatea economică, socială și politică. Privit din această lature, statul lui Moise, după temeiul și natura sa, prezintă un contrast hotărât față cu toate statele vechi orientale, care aveau la baza lor silnicia și nedreptatea. In contrast cu dânsele, care denaturase adevărul primordial al raporturilor dintre oameni, el prezenta realizarea în marginile posibilului adevărata idee de stat în starea sa normală, – realizare, posibilă negreșit de cugetat numai cu condiția unei deosebite călăuziri și purtări de grijă a Regelui suprem. Pentru adeverirea ideilor generale expuse, vom examina principiile de stat ale lui Moise în aplicarea lor la raporturile cele mai principale ale vieții sociale.

La temelia bunei stări economice a statului său, Moise a așezat agricultura. Alegerea unei astfel de temelie pentru stat aparținea mai curând legiuitorului însuși, decât poporului, care în istoria sa premergătoare a cunoscut puțin agricultura. Deși cu lucrarea pământului se ocupaseră deja primii oameni: Adam, Cain și Noe, dar în perioada următoare patriarhală ocupațiunea predominantă a fost creșterea vitelor, cum se vede între altele din istoria vieții lui Avraam. Sunt știri, că Isaac și Iacov s'au ocupat și cu agricultura (Fac. XXVI, 12: XXXVII, 7), dar se pare că ocupația principală a lor a fos totuși creșterea vitelor, așa că după strămutarea în Egipt, cu tot desgustul egiptenilor față de creșterea vitelor, frații lui Iosif la întrebarea lui Faraon: care este ocupația lor? – ei au răspuns: „robii tăi sunt păstori de oi, și noi și părinții noștrii" (Fac. XLVII, 3). Creșterea vitelor a rămas ocupația liberă principală a israiliților și în Egipt, ceeace se vede din aceea, că frații au cerut dela faraon îngăduința să se așeze în pământul Gesem, anume în vedere ca acesta era îndămânos pentru acest lucru și erau vestiți ca cei mai buni crescători de vite, așa că faraon alegea dintre ei supraveghetori peste propriile sale turme (Fac. XXVII, 4–6). Tot creșterea vitelor fu o necesitate a ocupației poporului și în timpul celor 40 de ani de pribegie prin pustiu. Astfel ideea despre fondarea statului

mai ales pe agricultură aparține lui Moise. Indemn pentru aceasta au servit atât condițiile geografice ale țării, cât și calculele superioare cu privire la viața de stat. Palestina în vechime se distingea prin o rodnicie neobișnuită (Fac. XXVI, 12), și deaceea prin înseși aceasta ea îmbia pe locuitorii ei să se folosească de produsele sale prin lucrarea pământului. Terenul roditor negreșit prezintă îndămânări și pentru creșterea vitelor; dar pentru creșterea vitelor se mai cer afară de asta și întinderi mari de pămât, pecând Palestina, destinată pentru a locui în ea poporul evreesc, față cu populațiunea lui de peste două milioane de locuitori, nu prezenta asemenea îndămânări pentru creșterea vitelor. Judecând după numărul poporului, porțiunile de pământ nu puteau fi mari, și deaceea, pentru a primi pentru trai cantitatea trebuitoare de produse, era nevoe să se ocupe cu lucrarea pământului, cu agricultura. Dar încă și mai mare importanță la întemeierea statului pe agricultură aveau calculile superioare a vieții de stat. Poporul israilit până la acea vreme fusese un neam nomad, care nu avea încă principii solide cetățenești; era în așa situație, în care era imposibilă viața normală de stat. Dar iată, el primise o înaltă chiemare, devenise „împărăția lui Iehova, poporul cel ales, care trebuia să servească dreptpăstrătorul și răspânditorul adevărurilor superioare. Deaceea viața nomadă, care se afla în dispreț la lumea civilizată de atuncea (Fac. XXVI, 34), nu putea răspunde înălțimii situației poporului: el trebuia să înceapă o nouă viață, o viață culturală, și deaceea în locul vieții nomade, prin necesitate legată cu creșterea vitelor, trebuia să-și aleagă felul de viață agricol, ca având mai multe garanții pentru desvoltarea obștească. Pentru scopurile de stat agricultura prezintă incomparabil mai mari avantaje, decât creșterea vitelor; ea desvoltă iubirea de muncă, acest motor principal al desvoltării de stat, — leagă pe om de pământul locuit, și prin asta pe de o parte face posibilă stabilirea de principii anumite de cetățenie, iar pe de alta desvoltă iubirea de țară sau patriotismul, care alcătuește sufletul statului; cu un cuvânt prezintă toate condițiile pentru desvoltarea și tăria statului.

Această condiție a și avut-o în vedere probabil legiuitorul la fondarea statului său pe agricultură. Dar agricultura înseși numai atunci poate servi cu adevărat în folosul statului, când ea este bazată pe dreptatea economică, în vederea căreia fiecărui membru al statului trebue să i se rezerve o egală proprietate de pământ și o deplină folosire de toate produsele mânilor sale. Vechile state nu cunoșteau asemenea dreptate: pământul de obiceiu îl posedau numai castele privilegiate, iar celelalte clase nu aveau pământ, și

prin necesitate intrau în atârnare de sclavie economică de cele dintâiu, lucrau pământul lor, și ele primeau firește nu toată suma produselor muncii lor, ci numai ceeace le repartizau lor castele proprietare, adecă atâta, cât le ajungea să nu moară de foame. De aicea rezultau extremitățile izbitoare de bogăție și sărăcie, de lux și mizerie, cu care ne întâlnim în statele vechi răsăritene chiar și în perioadele lor de mare înflorire. Statul lui Moise nu cunoaște asemenea nedreptate. Intemeind statul pe agricultură, legiuitorul în același timp l-a îngrădit cu asemenea dispozițiuni, mulțămită cărora el putea deveni izvorul prosperității pentru toți. Deoarece în legământul cu Iehova era dăruirea pământului făgăduinței, apoi firește toți membrii statului trebueau să se folosească egal de pământ: nu trebuiau să fie nici apucări arbitrare de pământ, nici avantaje legiuite a unora față de alții. Bazându-se pe acest principiu teocratic, legiuitorul împărți pământul egal între toți israiliții. Ca unitate de împărțire a pământului au fost admise numai unitățile mari colective ale poporului: triburile, neamurile și familiile (Numer. XXVI, 55; XXXIII, 54), dar împărțirea s'a făcut așa, că tribul care era mai numeros, acela primea și pământ mai mult, iar care era mai puțin numeros, acela și pământ primea mai puțin (Numer. XXIV, 54); așa că, la urma urmelor, la împărțirea specială, s'au putut primi părți egale de fiecare israilit de parte bărbătească, ca șef al unei familii sau gospodării particulare. Față cu asemenea rânduială a proprietății de pământ fiecare israilit era proprietar a unei anumite porțiuni de pământ, hotărâtă pentru dânsul, din care el putea primi toată suma produselor dobândite prin munca sa liberă. Și deoarece pământul trebuia să servească de izvor principal al prosperității, apoi în vederea egalității împărțirii pământului între israiliți e neapărat nevoe să se presupună egalitatea după stare sau egalitatea economică. Dacă însă la intrarea în pământul făgăduinței înainte de îngrămădirea de averi în turme a diferite persoane particulare le-a putut da preponderanță peste alții, care nu aveau turme, apoi asemenea violare a egalității economice a fost înlăturată prin aceea, că anume triburile cele mai bogate în turme au rămas în țara de dincolo de Iordan și oarecum s'au separat de marea masă principală a poporului, unde cu preferință trebuia să se desvolte viața de stat, bazată pe principiul teocratic, și deaceea n'au putut să exercite vreo influență asupra raporturilor lui economice (Numer. XXXII, 1).

Dar buna stare economică depinde nu numai de întinderea de pământ, ci și de cantitatea de muncă aplicată pământului, de păstrarea bunurilor câștigate și de o mulțime de condiții particu-

lare, întâmplătoare. Dar deoarece hărnicia, păstrarea bunurilor și celelalte calități, dependente de particularitățile personale ale omului, nu sunt la fel la toți oamenii, apoi negreșit și buna stare dependentă de ele nu poate necontenit să se mențină la gradul, în care se afla la împărțirea pământului: bunăstarea unora, mulțămită hărniciei și economiei lor crește mereu, iar bunăstarea altora, mulțămită calităților contrare, scade mereu. Desvoltându-se treptat în aceste direcțiuni opuse, bunăstarea unora se poate ridica până întru atâta, încât ei capătă putința de a dobândi noui porțiuni de teren, ca apoi să înceapă pe dânsele o agricultură în proporție mai mare; alții însă din potrivă, sărăcesc până întru atâta, încât nu vor avea putința să lucreze nici porțiunile lor, și deaceea, ca să capete ceva pentru ele, vor fi nevoiți să le vândă. De aceea în timp ce unii devin mari proprietari de pământ, alții devin cu totul lipsiți de pământ, și după cheltuirea banilor, luați pe pământul vândut, sunt nevoiți să între ca lucrători la cei dintâi și prin asta devin în dependență economică și personală de aceia. Acesta este procesul obișnuit al desvoltărei inegalităței economice. In statul lui Moise între altele asemenea inegalitate nu trebuia să aibă loc, deoarece prin el s'ar fi violat egalitatea membrilor statului înaintea lui Iehova, ar fi fost violat așezământul încheiat cu El, la care deopotrivă au participat toți. Deaceea legiuitorul a ocrotit proprietatea de pământ cu așa dispozițiuni, mulțămită cărora procesul indicat al desvoltării inegalității a suferit mărginiri însemnate. Procesul indicat a primit toată puterea sa numai în acel caz, dacă pământul, izvorul principal al bunei stări, era proprietate deplină a stăpânului lui, așa încât acesta să fi putut dispune în totul de el după voia sa, și prin urmare putea să-l și vândă. Dar o asemenea posesiune deplină de pământ era neconformă cu conducerea supremă a lui Iehova, care numai El singur este marele proprietar al pământului, iar israiliții sunt numai chiriașii Lui. „Al meu este pământul, zice Iehova; voi sunteți venetici și chiriași la Mine; deaceea pământul nu trebuie vândut pentru totdeauna" (Lev. XXV, 23). In puterea acestei legi israilitul putea vinde porțiunea sa de pământ numai până la un anumit termen, pânăla anul iubileu, la care porțiunea vândută iarăși se întorcea la proprietarul său (Lev. XXV, 13), și prin asta se restabilea egalitatea în ce privește proprietatea de pământ. Față cu o așa ordine de lucruri egalitatea economică în genere nu putea fi mult violată și în tot cazul nu se putea forma extremități de bogăție și sărăcie, nu se putea ivi o aristocrație de proprietari de pământ și o sărăcime. Pentru sus-

ținerea unei egalități economice erau și alte multe dispozițiuni și așezăminte în statul lui Moise [1]).

Dacă, astfel, statul consta din agricultori egali, având izvor egal de prosperitate, atunci negreșit nu se putea găsi nici clase deosebite în popor, care să se deosebească între ele prin deosebire ca prosperitate economică și situațiune socială. Și în această privință statul lui Moise prezintă un izbitor contrast cu celelalte state antice. In aceste din urmă inegalitatea odată formată se întări prin lege, care recunoștea normală acea organizare de viață socială, după care unele clase, ce au apucat în mânile lor toată puterea și tot pământul, se recunoșteau oarecum născute pentru stăpânire și pentru bogăție, iar celelalte oare cum născute pentru muncă și sărăcie. De aici și formarea castelor, care alcătuiau violarea strigătoare a drepturilor persoanei. In statul lui Moise, care se afla sub înrâurirea principiului teocratic, o asemenea călcare a drepturilor persoanei nu putea să aibă loc. Aicea cum toți participase la asezământul cu Iehova la formarea statului, tot așa toți trebuiau să se folosească de drepturi egale în statul întemeiat de dânșii. Aicea toți membrii statului erau egali liberi cetățeni și în desvoltarea lor nu erau stingheriți de nici un fel de mărginiri. Egalitatea cetățenească era condiționată de egalitatea înaintea legii. Și de oarece legiuitorul era Iehova, înaintea căruia toți sunt egali, atunci negreșit și legile Lui sunt pentru toți deopotrivă, și această egalitate în fața legii este trasă cu o astfel de conformitate, încât ea se recunoștea și pentru veneticii, care trăiau în mijlocul poporului israilit. „Legea este una și drepturile la fel, zice legiuitorul, să fie pentru voi și pentru veneticul, ce locuește la voi (Numer. XV, 16, 20; Lev. XXIV, 22: Eș. XII, 49).

Din această cauză în statul lui Moise nu erau nicidecum persoane fără drepturi, astfel, care de exemplu se presupun după legile romane despre robi, cărora aceste legi le neagă cu totul personalitatea și le prefac în obiecte, și care ar fi fost date cu totul în dependența de capriciul altora, cum erau de exemplu la romani femeile și copiii, care erau în deplină atârnare de bărbați și de părinți. Aicea, din contra, legea recunoștea personalitatea deplină pentru toți membrii statului și corespunzător despăgubea deopotrivă și apăra la fel drepturile tuturor. Stăpânul, care se purta rău cu robul său, perdea orce drept asupra lui și trebuia să-l pună în libertate. Aicea nici părinții nu aveau dreptul asupra vieții copiilor lor, și autoritatea tatălui, în contrast cu legile romane, era

1) Mai amărunțit vezi mai la vale, în capitolul următor.

mărginită până întru atâta, încât el nu putea după capriciul său să dispună de moștenire, ci trebuia să se supună la anume legi asupra moștenirei. In genere și drepturile sexelor erau egale. Sprijinindu-se pe egalitatea economică, această egalitate juridică sau civilă capătă importanță deplină și deplină tărie. Din această pricină în statul lui Moise lipsea împărțirea în caste în sensul oriental al acestui cuvânt. Dar principiul egalității drepturilor aicea era dus încă și mai departe: aicea nu numai că nu sunt caste în înțeles oriental, dar nu sunt chiar nici în genere împărțirea în clase în înțeles de categorii privilegiate și neprivilegiate. Nici aristocrație ereditară sau democrație, care existau în vechea Grecie, nici împărțirea poporului în patricieni cu depline drepturi și plebei politicește inegali în drepturi, admise de legislațiunea romană, nici feodalismul în înțelesul evului mediu, - nimic de felul acesta nu cunoaște legislația lui Moise: ea oferă egalitatea socială tuturor cetățenilor.

Clasă deosebită în statul lui Moise este numai clasa preoților și a leviților, cari se trăgeau esclusiv numai din singurul trib al lui Levi. Dar examinarea mai deaproape nu îngădue a da acestei clase preoțești acea însămnătate, pe care o aveau în cazul paralel castele sacrificatorilor ale celorlalte popoară. In timp ce aceste din urmă alcătuiau deosebite clase de oameni separate chiar prin derivarea lor din divinitate, înzestrați cu tot felul de drepturi și privilegii sociale de stat, care-i așezau mai presus de celelalte clase și prin urmare care le dedeau o mare importanță politică și o situație înaltă socială, în statul lui Moise toate drepturile și privilegiile preoților se reduc esclusiv la sfera religioasă, iar nu se extind asupra sferelor politice sau sociale. Insuși despărțirea tribului lui Levi esclusiv pentru slujirea religioasă, după sensul legii lui Moise, se condiționa de dorința slujitorilor lui Iehova permanent gata și educați din copilărie în respect și evlavie pentru lucrul lor; deși și prin această deosebire clasa preoților nu avea o importanță esclusivă, pentrucă poporul israilit în toată alcătuirea sa era „popor sfânt", „împărăție preoțască" (Eș. XIX, 5, 6; Deut. VII, 6). Ce se atinge de sfera socială și politică, apoi în acestea drepturile clasei preoților sufăr chiar mărginiri în comparație cu celălalt popor. Așa sub raport economic ei au fost lăsați în stare inferioară față de popor, pentrucă la împărțirea pământului lor nu li s'au dat porțiuni de pământ (Numer. XXVI, 62). Sub raportul cu mijloace de asigurare materială ei astfel au fost puși în dependență de popor, se nutreau dela jertfelnic, din zeciuele și din daruri (Numer. XVIII, 20-24). Situația social-eco-

nomică a tribului lui Levi se determină suficient deja prin aceea, că legea, vorbind de hrana văduvelor, orfanilor, veneticilor și în genere a membrilor desmoșteniți ai statului, totdeauna pomenește printre ei și pe „levit“ (Deuter. XIV, 27-29; XVI, 11, 14). Sub raport cetățenesc drepturile leviților erau deasemenea mărginite. Adevărat, ei câteodată ocupau funcția de judecător (Deut. XVII, 9), dar această demnitate nu era moștenirea esclusivă, ci se oferea lor numai cunoștinței lor deaproape cu legea; în chip deosebit însă judecătorii se alegeau din popor deadreptul (Eș. XVIII, 25, 36; Deut. I, 13-16). Dela trebile proprii de stat ei erau cu totul înlăturați, așa că nu vedem participarea lor nici măcar în adunările publice de stat, și ei nu aveau reprezantanți nici în adunarea bărbaților aleși ai societății, a căpeteniilor triburilor părinților lor, a căpeteniilor miilor lui israil (Numer. I, 16), deși în același timp arhiereul, ca omul cel mai înalt după cinul religios în statul teocratic, în cazuri deosebite stătea în fruntea judecății, care avea caracter teocratic (Numer. XXVII, 2; 2 Paral. XIX, 8-11). In genere, cum se vede, din cele expuse, dacă tribul preoților deși exista ca o clasă deosebită, apoi în tot cazul prin asta nu se viola egalitatea generală socială și politică: toți membrii statului aveau dreptul deopotrivă într'însul.

Cu egalitatea drepturilor în stat se leagă egalitatea datoriilor față de dânsul. Statul lui Moise și aicea se arată ca un contrast tăios al statutelor antice, nenormal desvoltate. Intr'însele de obiceiu nu era corespondență între drepturi și datorii, cum cere dreptatea de stat, ci din contra, clasele cu drepturi depline sau castele se bucurau de totală scutire de datorii și de angaralele grele față de stat, iar clasele fără drepturi purtau pe umerii lor toate greutățile statului. O asemenea rânduială e necorespunzătoare nici celei mai simple dreptăți de stat, și cu atât mai mult nu corespunde cu principiul superior teocratic, care însufleța statul lui Moise. In acest stat în adevăr își găsi realizarea corespunderea justă a drepturilor și datoriilor; și de oarece drepturile la toți membrii statului erau egale, atunci și datoriile față de stat deasemenea erau egale. Datoria cea mai întâiu și mai principală față de stat și astăzi, și cu atât mai mult în lumea veche, este datoria apărărei statului; de aicea serviciul militar este datoria cea mai grea și în același timp cea mai importantă, și deci distribuirea ei dreaptă este una din problemele cele mai însemnate ale legiuitorului. In statul lui Moise distribuirea ei dreaptă, mulțămită simplității raporturilor sociale, a fost simplă: deoarece toți membrii statului se foloseau deopotrivă de drepturi, date de stat, apoi negreșit toți și trebue să-l apere și să-l păzască. De aici

principiul de a face toţi serviciul militar: lui era supus fiecare israilitean dela 20 de ani în sus (Numer. I, 3; XXVI, 2). Generalizarea serviciului militar, afară că era o dreptate de stat, era reclamată şi de condiţiile politice ale stării poporului, de oarece ţara, care-i era menită lui pentru locuinţă, el trebuia să o dobândească cu armele; dar şi după cucerire şi aşezare într'însa, poporul înconjurat din toate părţile de duşmani, trebuia necontenit să fie gata pentru apărarea de năvălirile de dinafară, adesa neaşteptate (Eş. XVII, 8; Jud. VI, 3). Ce se atinge de înseşi ordinea executării obligaţiunilor, apoi ea se distingea prin o organizaţiune regulată. In slujba militară se înscriau proporţional din fiecare trib, generaţiune şi familie (Numer. I, 2), şi corespunzător cu aceste unităţi ale poporului se formau diferitele părţi ale armatei. Toată armata se împărţea, se pare din două chemări, din care prima consta din oameni tineri dela douzeci de ani în sus, iar a doua din cealaltă populaţie bărbătească. Ambelor secţiuni de armată li se ţinea scripte deosebite, după care ele se şi chiemau la vreme de războì. Generalitatea prestaţiei militare totuşi trebue să o înţelegem nu în senz deosebit, ci numai în raport cu obligaţiunea tuturor de a face armata. Legea admite unele mărginiri ale generalităţii. Aşa de serviciul militar erau cu totul scutiţi leviţii, ceeace se condiţiona atât de destinaţia lor proprie, cât şi de absenţa la dânşii a proprietăţii de pământ în stat; deaceea ei nu intrau la socoteală la numărarea poporului pentru îndeplinirea serviciului militar (Numer. II, 33). Erau scutiţi de serviciul militar deasemenea aceia, pentru cari după împrejurări deosebite ale vieţii lor familiare, era cu deosebire greu să se despartă de familie sau de gospodărie. Inainte de începerea războiului, supraveghetorii trebuiau să arate scutirile tuturor categoriilor prevăzute de lege. „Supraveghetorii să arate poporului, zicând: cine a zidit casă nouă şi nu a terminat-o, acela să se ducă şi să se întoarcă acasă, ca să nu moară în războì şi să termine altul casa lui; şi cine a sădit vie şi nu s'a folosit de ea, acela să se întoarcă acasă, ca să nu moară în războì şi altul să se folosească de ea". In asemenea caz israilitul, va să zică, se scutea de serviciul militar pentru patru ani, deoarece după lege de roade se putea folosi abea în anul al cincilea după sădire (Lev. XIX, 25). „Şi cine s'a logodit cu femee şi n'a luat-o, acela să se întoarcă acasă, ca să nu moară în războiu şi s'o ia altul" (Deut. XX, 5-7). Deasemenea se scutea de serviciul militar (ca şi de toate celelalte) omul abea căsătorit „Dacă cineva, spune legea, şi-a luat femee nu demult, acela s nu meargă la războì, ci să rămână la casa sa timp de un a

să veselească pe femeea sa, pe care a luat-o" (Deut. XXIV, 5). Afară de aceasta la slujba militară nimenea nu era obligat cu sila și deaceea se scuteau de ea toți ceice se simțeau neapți de războiu, nu aveau destulă bărbăție pentru slujba ostășească. „Supraveghetorii deasemenea să arate poporului și să zică: cine e fricos și puțin la suflet, acela să se întoarcă la casa sa, ca să nu facă fricoși pe frații săi, cum este el" (Deut. XX, 8). Astfel în statul lui Moise la obligația generală a serviciului militar se observa, totuși dreptatea față de unele persoane, pentru care din cauza unor anumite împrejurări a situației lor publice, familiare sau personale această slujbă putea fi cu deosebire grea.

Principiul egalității în statul lui Moise își păstra însemnătatea sa și față de alte datorii către stat. La rând cu datoria militară, care impunea cetățenilor apărarea externă a statului, stă altă datorie, impusă de obligația susținerei și păstrărei instituțiunilor interne ale statului: datoria impozitelor. In statul lui Moise și această datorie nu se impunea esclusiv pe o singură clasă oarecare de oameni, ci avea caracter general, se extindea deopotrivă asupra tuturor membrilor statului. Obligația impozitelor, de altfel, mulțămită simplității organizației statului, care nu născocise astfel de instituțiuni, care ar fi avut nevoe de sprijinul particular, nu avea sub Moise și chiar nici sub judecători un caracter determinat de stat. Singura instituție, care în acest timp avea nevoe de susținere și pentru care propriu se statornicise prin lege obligația impozitului, era instituția religioasă cu cortul ei și cu clasa preoților, deaceea și plata impozitului are caracter esclusiv religios. La felul acesta de obligație aparținea mai întâiu de toate așa numita răscumpărare a impozitului, pe care o plătea fiecare din „ceice intrau la numărătoare", adecă în tabela celor vrednici de serviciul militar (Numer. I, 2-3). Ea consta din o jumătate siclu de argint (Eș. XXX, 12-14), și se întrebuința „la servirea cortului adunării" (Eș. XXX, 16). După aceea urmează zeciuiala din toate roadele, care mergea în folosul leviților, „pentru slujba lor" (Numer. XVIII, 21). O altă zeciuială „din toate produsele semănăturilor", dela vin și ulei, dela animale mari și mici" pentru solemnitățile publice (Deut. XIX, 22-23); primele roade din toate produsele, care se aduceau deasemenea pentru organizarea solemnităților publice, la care luau parte intre alții mai ales membrii săraci ai statului (Deut. XXVI, 1-6). Toate aceste impozite religioase erau deopotrivă obligatorii pentru toți; legea nu făcea deosebire în popor de impuși și neimpuși. In legile despre obligația impozitelor e de remarcat încă

aceea, că darea, determinată prin zeciuială era după venit, adecă nu era odată pentru totdeauna stabilită, ci necontenit se conforma cu cantitatea venitului [1]) și numai neînsemnata răscumpărare de jumătate de siclu se plătea deopotrivă și de bogat și de sărac. Legea totuși admitea scutiri speciale de toate dările în osebite cazuri ale vieții familiare. „Dacă cineva și-a luat femee nu demult, acela să nu meargă la război și nimic să nu se impună asupra lui; să rămână acela liber la casa sa timp de un an“ (Eș. XXX, 15). Prin această lege cel de curând căsătorit se scutea nu numai de serviciul militar, ci și de toate celelalte datorii, și prin urmare și de dări pe un an întreg. Legiuitorul oferă prin aceasta omului libertate, ca să-și îndrepte toată atențiunea sa la întărirea gospodăriei lui, decurând înjghebate. Asemenea escepție dela legea pentru impozitele generale în folosul unor persoane particulare nu violează egalitatea, deoarece de scutirea oferită de ea s'ar putea folosi deopotrivă toți israiliții după căsătorie.

Astfel, cum se vede din cele expuse sub influența principiului teocratic în statul lui Moise e realizată cea mai superioară dreptate socială, care se exprimă în introducerea succesivă în toate sferele vieții sociale de stat a egalității. Membrii acestui stat toți sunt deopotrivă egali, după stare și situație, după drepturi și datorii. Dacă însă toți membrii sunt deopotrivă egali și în drepturi depline în stat, atunci evident ei toți au drept și la conducerea statului lor. Deosebirea hotărâtă între cârmuitori și supuși există de obiceiu acolo, unde după deosebite împrejurări istorice s'au statornicit deosebite clase privilegiate, care mulțămită bogăției și culturei lor, primesc firește importanță de cârmuitori ereditari ai statului. Unde însă asemenea clase priveligiate nu sunt, și unde toți sunt deopotrivă egali în toate privințele, acolo natural la trebile mari de stat sau la cârmuirea statului iau parte toți membrii statului, măcar desigur prin alegerea reprezentanților. De aicea reprezentanța, ca expresie principală a formei de cârmuire în statul lui Moise, parte pe temeiul dreptului vechiu, parte pe temeiul legiuirilor directe ale lui Moise existau în proporții largi principiul electiv, care se aplică în toate sferele vieții de stat și sociale. Particularitatea și caracterul principiului electiv și a formei reprezentative a cârmuirii se va lămuri, când va fi desvoltată ordinea internă a organismului social a poporului evreesc. Trăsăturile fundamentale ale organizațiunii interne a organismului național al israiliților s'a format încă mai înainte de încheierea

1) Saalschutz, Mos. Recht, cap. 35, § 1.

așezământului cu Iehova, și prin urmare înafară de influența principiului teocratic, așa că la întemeierea statului pe baza principiului teocratic, organizația internă a poporului se prezintă deja ca un material gata, din care legiuitorul a înființat noul stat. Deaceea, ca să pricepem particularitatea organizației noului stat, e nevoe să examinăm trăsăturile fundamentale, care istoricește s'au așternut și au întărit construcția organică a înseși poporului.

Poporul israilit s'a produs în Egipt din doisprezece frați, fiii lui Iacov. Acești străbuni ai poporului, cu toată înrudirea lor de sânge, purtau asupra lor așa de pronunțate peceți deosebitoare, care caracteristic îi deosebea unul de altul după cum între altele s'a exprimat în binecuvântarea profetică dată lor de către tatăl lor care după particularitățile caracterelor lor le-a prevestit și soartă deosebită (Fac. XLIX), încât ei și în urmașii lor n'au alcătuit o masă informă, ci au alcătuit douăsprezece neamuri deosebite [1]), care și-au păstrat particularitatea lor independentă și care s'a așternut în organismul poporului. Aceste neamuri sau triburi, cum se numesc ele de obiceiu, au alcătuit prima împărțire a poporului, membrele cele mai mașcate ale organismului poporului, care au genealogia lor, istoria lor, organizația lor lăuntrică și cârmuirea de sine. Fiecare din triburi la rândul său s'a subîmpărțit în câteva părți mai mici și în fine în familii sau case. Prima din aceste subîmpărțiri este neamul sau generațiunea, care prezenta o întreagă grupă de familii, legate între dânsele prin pogorârea dintr'un singur străbun comun, tatăl tribului. Generația se împărțea astfel în familii sau case părinților, înțeleși în sens larg, deoarece fiecare din aceste case se împărțea în câteva gospodării. Dar în genere această unitate pare-se că se considera ultima, care avea însemnătate cetățenească în viața socială, deoarece locul principal, pe care se bazează subîmpărțirea expusă, anume cu dânsa se încheie gradația subîmpărțirilor, punând deja după dânsa persoanele singurite. Iată în ce ordine apar aceste subîmpărțiri după un proces criminal prin urmare cu toată rigoarea unui proces juridic: „Veniți toți după triburile voastre; tribul însă, pe care-l va arăta Domnul, să vină după neamuri; neamul, pe care-l va arăta Domnul, să se apropie după familia lui; familia, pe care o va arăta Domnul, să vină după inși" (I. Navi, VII, 14). Astfel

1) Propriu vorbind triburi s'au format treisprezece, deoarece după deosebite împrejurări generația lui Iosif,-rezultată dela cei doi fii ai săi - Efrem și Manase - a alcătuit două triburi; totuși în viața politică a poporului, care este supusă propriu examinării noastre au avut importanță, numai douăsprezece triburi, deoarece tribul lui Levi a fost esclus din viața politică.

în viața oficial-socială se lua în considerație și avea însemnătate socială gradația numai a trei trepte de desmembrare a organismului poporului: tribul, neamul și familia. Conform cu aceste trepte s'a lucrat și organismul de stat al poporului.

In periodul patriarhal al existenței poporului, când el propriu vorbind nu alcătuia un popor în înțeles politic, ci era un neam neînsemnat, se admninistra firește pe temeiurile stărei începătoare sau primitive, când toată autoritatea și civilă și religioasă o concentrează în mânile sale capul neamului, părintele familiei. Așa s'a cârmuit poporul sub patriarhii: sub Avraam, Isaac și Iacov. Dar deja în Egipt, când dintr-o familie s'au format 12 triburi deosebite, care se simțau membre independente ale poporului, ordinea patriarhală se dovedi îmbătrânită și necorespunzătoare gradului de desvoltare a poporului, și de aceea fu înlocuită prin cea reprezentativă, când poporul se cârmuia nu de un singur cap, ci de reprezentanții triburilor, de așa numiții „bătrânii fiilor lui Israil" (Eș. III, 16; IV, 29). Acești „bătrâni", care constau din oameni înțelepțiți de viață și de experiență, se înfățișau deja drept capi ai deosebitelor triburi nu în înțeles patriarhal, adecă nu ca stăpâni absoluți ai triburilor, care-și avea autoritatea însușită numai în virtutea principiului ereditar, ci ca reprezentanți ai poporului în înțeles social, ca aleși și expresie a conștiinței lui. Reprezentanța în deplina putere s'a manifestat deja în Egipt. Așa noi vedem, că Moise cu propunerea sa despre eliberarea poporului din robie se adresează către „bătrânii poporului lui Israil", cu deplină convingere, că învoirea sau hotărârea lor va fi învoirea și hotărârea întregului popor (Eș. IV, 29). Și în adevăr, când Aaron, care vorbea din partea lui Moise din pricina defectului de limbă, redete cuvintele lui Iehova bătrânilor, iar Moise săvârși înaintea lor [1]) semne, bătrânii au crezut misiunea marilor frați, și hotărârea lor până întru atâta a exprimat hotărârea poporului, care lipsea, încât textul identifica în totul pe bătrâni cu poporul, zicând: „Și a crezut poporul. Și au auzit că Domnul a cercetat pe fiii lui Israil și a văzut suferințele lor și s'au plecat ei și s'au închinat" (Eș. IV, 29-31).

Astfel era baza stărei istorice, pe care legiuitorului i-a fost dat să zidească noul stat.

Constând din douăsprezece triburi independepte, poporul israilit prezenta în organizațiunea sa externă o alianță, închegată pe principiul teocratic, pe interesul politic și pe înrudirea de sânge.

1) In text se zice: „semne înaintea ochilor poporului", în care caz „popor" se numesc evident bătrânii, de oarece din versetul 29 se vede, la aceasta au asistat numai bătrânii. Eș. IV, 29.

Asemenea organizaţie de cârmuire reprezintativă în triburile deosebite, care se formase istoriceşte şi care demult exista în popor, presupunea şi pentru viaţa socială de stat a poporului o astfel de formă de cârmuire, în care fiecare trib, păstrându-şi independenţa sa, să participe la cârmuirea generală a poporului prin mijlocirea reprezentanţilor săi. Aşa a şi fost în realitate. Trebile obşteşti ale poporului de obiceiu se rezolvau de reprezentanţii tuturor triburilor, aleşi din sânul său de popor. Sistema reprezintativă a statului lui Moise s'a format treptat, cu cerinţele împrejurărilor istorice, dar totdeauna pe temeiul acelor date pentru ea, care se prezentau atât în înseşi organizaţia poporului, cât şi în obiceiurile lui de drept. Deaceea ea are strânsă legătură cu organizaţia internă a poporului.

Corespunzător cu împărţirea poporului în douăsprezece triburi, în capul lui stăteau doisprezece reprezentanţi ai lor, aleşi câte unul de fiecare trib (esceptând tribul lui Levi, care din pricina destinaţiei sale deosebite şi a situaţiei sale nu participa la trebile politice ale poporului). Aceştia sunt aşa numiţii „bărbaţi aleşi ai obştei, căpeteniile triburilor părinţilor săi, capii miilor lui Israil [1]). Fiecare din ei în tribul său ocupa poziţiune de principe, iar în genere în popor ocupa situaţia de reprezentant al tribului său. Adunarea acestor reprezintanţi alcătuia prima grupă, care stătea în capul cărmuirii poporului. Ei se convocau pentru treburi importante politice, având importanţă pentru tot poporul (Numer. I, 2-4).

A doua grupă de reprezentanţi ai poporului o alcătuiau cei 70 de bărbaţi aleşi: „Şi a zis Domnul către Moise: adună-Mi Mie şaptezeci de bărbaţi din bătrânii lui Israil, pe care-i ştii tu, că sunt bătrâni şi supraveghetori ai lui, şi ia-i în cortul adunării ca ei să stea acolo cu tine. Eu mă voi pogorâ şi voi vorbi acolo cu tine, şi voi lua din Duhul ce este peste tine, şi voi pune peste ei, ca ei să poarte cu tine sarcina poporului, iar nu s-o porţi numai tu" (Numer. XI, 16-17). Aceşti 70 de bărbaţi erau aleşi, cum se vede din text, dintre bătrânii poporului lui Israil. E greu de precizat, ce servea ca măsură a alegerii lor şi pentruce anume erau aleşi 70. Potrivit cu descompunerea organică a poporului, după care fiecare trib se împărţea în neamuri sau generaţiuni, se poate crede, că aceşti şaptezeci de bărbaţi se alcătuiau între altele din şefii neamurilor sau ai generaţiunilor [2]). Aceşti reprezen-

1) Numer. I, 16 „mia" adesa se întrebuinţază în senz de mulţime nedeterminată; în locul dat e în înţeles de trib.

2) După tabela geneologică (Numere XXVI), alcătuită după numărarea exactă a

tanţi ai poporului alcătuiau un senat permanent, pe care Moise îl avea necontenit lângă sine în calitate de sfetnici şi ajutoare. Şi o astfel de instituţie corespunde în totul scopurilor legiuitoare ale lui Moise, de oarece acordul bătrânilor şi a reprezentanţilor poporului şi acea încredere, pe care ei o inspirau măsurilor luate de legiuitorul şi legilor aşezate de dânsul, în tot cazul puteau să aibă o mare însemnătate morală pentru popor. Ei deasemenea, cunoscând bine poporul şi nevoile lui, puteau servi drept cei mai buni exprimatori ai intereselor poporului, pe care legiuitorul trebuia să le aibă în vedere întru atingerea celor mai înalte scopuri de stat. Acest sfat a celor şaptezeci se pare că se înţelege la Numer. XVI, 25, unde se vorbeşte, că după Moise, cu prilejul răscoalei lui Daton, Aviron şi Coree, urmau „bătrânii lui Israil".

In fine a treia şi cea mai numeroasă grupă de reprezentanţi a poporului o alcătuiau aşa numiţii „şefi" sau „judecători" ai poporului. Această slujbă a fost înfiinţată de Moise în pustie, după sfatul socrului său Iotor, pentru uşurarea muncii de cârmuire a poporului. Când Iotor a văzut, că Moise în fiecare zi de dimineaţă până sara era nevoit să se ocupe cu cercetarea lucrurilor mărunte, ce se ridicau în popor şi să pătrundă în toate amărunţimile celor cârmuiţi de dânsul, aşa că din această pricină putea perde din vedere interesele superioare din viaţa poporului, i-a zis: „Ce faci tu nu faci bine. Tu te munceşti şi pe tine şi poporul, căci e prea greu pentru tine acest lucru: tu singur nu-l poţi duce. Aşa dar ascultă cuvintele mele: eu îţi dau sfatul acesta: fii tu pentru popor mijlocitor la Dumnezeu şi prezintă Domnului trebile lui. Invaţă-i rânduelele şi legile, arată-le calea, pe care trebue să meargă, şi faptele ce trebue să facă. Tu însă alegi din tot poporul oameni capabili, oameni drepţi, care urăsc mita, şi pune-i căpetenii peste mii, peste sute, peste cincizeci şi peste zece. Aceştia să judece poporul în toată vremea, şi orce lucru însemnat să-ţi raporteze ţie, iar toate lucrurile mărunte să le judece singuri: şi va fi şi pentru tine mai uşor, şi ei vor duce cu tine sarcina" (Eş. XVIII, 14-26). Moise a ascultat sfatul înţelept al socrului său.

---

poporului, se vede, că protopărinţii, dacă astfel se consideră fiii şi nepoţii protopărinţilor triburilor, iar în triburile lui Iosif, strănepoţii (din Galaad), au fost de toţi 58. De oarece în lege nu se spune despre aceea, că cei 70 de bătrâni au fost aleşi în afară de cei 12 şefi ai triburilor, atunci reprezentanţii acestor 58 de generaţiuni împreună cu cei 12 capi după toată probabilitatea şi alcătuiau acea adunare de şaptezeci bărbaţi (58+12=70), care era chiemată să împartă cu Moise sarcina cârmuirii poporului. Asemenea părere asupra alcătuirei acestei adunări de 70 de bătrâni se prezintă mai simplă şi mai naturală, decât de exemplu părererea lui Ewald, după care adunarea se alcătuia din reprezentanţii triburilor, câte şase din fiecare trib. Această părere constrânge la schimbarea cifrii bătrânilor, prin adăogirea încă a doi membrii Ewald, Alterthümer, pag. 328.

El propuse acest lucru poporului, și când acesta a spus: „acesta e un lucru bun", a propus însuși poporului să-și aleagă „pe triburi bărbați înțelepți, pricepuți și încercați" și i-a pus șefi (Deut. I, 9–15). Acești „șefi", cum se vede din înseși motivul numirii lor, erau datori să se ocupe cu cercetarea afacerilor particulare mărunte, în care caz trebile după importanța lor mai mare sau mai mică se raportau spre judecarea unora sau altora din șefi, după linia ascendentă sau descendentă. Pentru definirea caracterului și însămnătății acestor autorități mărunte e important să determinăm raportul lor către gradația firească a deciocălării organismului poporului. Primele două grupe ale reprezentanților poporului corespund în totul, cum s'a arătat mai sus, la două trepte a deciocălărei: triburilor și generațiunilor. Nu corespund oare și acești mici șefi celei de a treia treaptă de gradație: familiilor? In legislație nu sunt indicațiuni lămurite la asta: pelângă aceaste alcătuirea matematică a sistemei pe zeci a acestei rânduiri de slujbă evident deodată face imposibilă presupunerea despre identitatea acestor șefi din nou aleși cu capii familiilor, de oarece familiile firește niciodată nu prezintă această determinare numerică. Cu toate acestea această sistemă se apropie anume de treapta a treia a împărțirii a organismului popular, anume de împărțirea după familii. Fiecare familie avea în capul său un reprezentant, așa numit „bătrânul", care pânăla înființarea nouei sisteme negreșit cârmuia trebile, ce se atingeau exclusiv numai de familia lui, deși această cârmuire nu avea caracter oficial, recunoscut de lege. Numărul unor astfel de bătrâni, corespunzător cu numărul familiilor era mare, ceeace se poate vedea din aceea, că ele în conjurația lui Coree au participat 250 de oameni (Numer. XVI, 2). Acum, când a fost propusă alegerea unor noui șefi, poporul mai întâi de toate negreșit s'a îndreptat cu alegerea către bătrâni, pentrucă el într'înșii se deprinsese a vedea pe acei „bărbați înțelepți, pricepuți și încercați", pe care Moise a propus să-i aleagă. Dacă însă bătrânii n'au putut să fie în așa număr, care să fie deajuns pentru ocuparea noilor locuri de șefi, atunci numărul ce nu ajungea putea fi ales și din bărbați simplii, care dovedeau că posedă însușirile arătate. Așa după toată probabilitatea a și fost, de oarece „familiile" prezentau în tot cazul o grupă mult mai numeroasă decât zecile sau decadele, și prinurmare și capii familiilor sau bătrânii nu puteau fi deajuns pentru ocuparea a toate locurile de șefi, așa că mulți șefi prin necesitate a trebuit să fie aleși din bărbați simpli. Și astfel de alegere nu s'a arătat în contrazicere cu desfacerea poporului în trei categorii, nu distrugea vechea

ordine a cârmuirii de sine, ci dinpotrivă îi transmitea o mai mare armonie a alcătuirei sociale introducând în principiile ereditare un nou element „obștesc", care dădea mai mare libertate persoanei, eliberându-o de dominațiunea esclusivă a principiului ereditar.

Ochirea prezentată asupra împărțirei organismului poporului, cu determinarea pentru fiecare membru al cercului și a organelor de activitate ale lui, ne arată ce sistemă armonică prezenta acest organism, atât în alcătuirea lui, cât și în activitatea sa. In această sistemă armonioasă sunt observate două condițiuni foarte importante, necesare pentru desvoltarea normală a organismului: tăria și unitatea întregului și independența părților lui.

Independența părților organismului se condiționa atât prin origina lor, cât și prin separarea riguroasă a lor unele de altele. Examinate aparte, fiecare trib prezenta oarecum o republică cu totul independentă — cu guvernul său deosebit, cu viața sa deosebită național-socială, cu raporturile sale deosebite și cu interesele sale. El avea în capul cârmuirii pe reprezentantul tribului, care era de sine stătător, prinț independent al republicei sale independente, deși în puterea desvoltării neobișnuite a conștiinței de sine în subdiviziunile inferioare ale tribului, puterea lui era mărginită: el cârmuia tribul ca reprezentant ales de dânsul, iar nu ca stăpânitor independent al lui. Autoritatea lui se mărginea prin bătrânii tribului, ca reprezentanți ai subdiviziunilor lui inferioare, ai generațiunilor și familiilor. Fiecare trib se cârmuia astfel propriu de reprezentanții tuturor părților lui: de bătrânii generațiunilor, familiilor și reprezentanții părților sistemei decadelor, adecă de căpeteniile peste mii, de căpeteniile peste sute, de căpeteniile peste cincizeci și de căpeteniile peste zece, care cu toții împreună alcătuiau adunarea națională a tribului cu prințul tribului în cap, oarecum ca președinte al adunării [1]). Această adunare conducea și cerceta lucrurile, care priveau tribul întreg, și în această privință triburilor li era rezervată independența deplină. In istorie se întâlnesc câteva exemple, care ne arată că adunarea generală a tribului rezolva chestiunile despre războiul tribului său cu popoarele înconjurătoare și în genere despre raporturile cu dânsele. Așa, deputații triburilor lui Efrem și Manase („fiii lui Iosif") au spus lui Iisus Navi, lor nu le ajunge partea dată lor,

---

1) Indicațiuni exacte asupra acestei „adunări" nu avem, dar ea se presupune ca organizație comună a unui organism național, așa și expresiunile ce adesea se întâlnesc, neapărat presupun o reprezentanță. Așa adesa se întâlnesc expresiunile „au spus fiii', cutărui trib (I. Nav. XVII, 14). Evident, aicea se subînțeleg nu toți israiliții unui anumit trib, ci numai deputații lui, membrii aleși ai adunării lui.

el lăsă slobozenie să-și câștige pământ prin cucerire dela popoarele vecine (I. Navi, XVII, 14-18). Cel mai remarcabil exemplu de felul acesta ni se prezintă în mărturia din 1 Parel. V, 19-23, după care triburile de peste Iordan chiar sub domnia lui Saul au dus independent război foarte însemnat, la care celelalte triburi aproape nu au luat parte - numai „li s'a dat ajutor contra dușmanilor" (vers. 20), adecă li s'a dat ajutor în acel înțeles, cum dă un stat altui stat ajutor.

Douăsprezece triburi de acestea libere alcătuiau un stat comun, un organism obștesc național. Unitatea comună a acestor comunități libere, își aflară pentru dânsele un sprijin puternic atât în înrudirea firească dintre ele, cât și în istoria comună și bogată în marile amintiri, abea trăite, despre robia de toți suferită și despre eliberarea primită. Verigă supremă de legătură între ei a fost pus principiul teocratic, în puterea căruia toate triburile deveniră o singură împărăție a lui Iehova", un singur popor al lui Dumnezeu, cu care Iehova a încheiat un așezământ, care a impus asupra tuturor triburilor obligațiuni egale și dând tuturor aceleași drepturi, care-i lega prin unitatea interesului moral și material. In puterea tuturor acestor condițiuni, care dădeau sprijin conștiinței de unitate, poporul israilit, cu toată desvoltarea neobișnuită a independenței a părților lui deosebite, simțea limpede unitatea sa și se raporta cu însuflețire la toate evenimentele, care aveau însemnătate nu numai pentru poporul său, ci și pentru părțile lui deosebite. Dar cel mai puternic mijloc, care servea de element de coheziune pentru toate triburile, erau adunările naționale obștești, care se adunau pentru trebile însemnate, care priveau poporul întreg. Aceste adunări atât după însemnătatea lor în viața socială și de stat a vieții poporului, cât și după alcătuirea lor merită o deosebită luare aminte [1]).

Adunarea națională generală avea o mare importanță în statul teocratic. Era cea mai înaltă expresie a voinții poporului și

1) La examinarea organizației politice din statul lui Moise fără să vrei uimește asemănarea lui cu organizația cârmuirii Statelor Unite ale Americei de Nord. Triburile după independența lor administrativă corespund în totul statelor, dintre care prezintă fiecare deasemenea o republică cu guvernul său, cu parlamentul său deosebit și cu legile sale deosebite, și ca părți independente intră în alianța comună a statului. Guvernul federal se alcătuia din reprezentanții tuturor statelor, alcătuește așa numitul congres care constă din două grupe: senatul și camera reprezentanților, care corespund în totul celor două grupe superioare de reprezentanți în statul lui Moise - 12 și 70 de bătrâni. In locul adunărei naționale a evreilor acolo există sistema perfecționată a votului universal. Deosebirea esențială dintre aceste două sisteme de stat consta numai întru aceea, că în statul lui Moise n'a reușit să se prelucreze juridicește un anumit organ al puterei executive, cum există el în Statele Unite ale Americii de Nord în persoana președintelui guvernului federativ.

cum nu se poate mai mult corespundea normei de bază a organismului naţional. Statul israilit, cum s'a arătat mai sus, consta din câteva părţi, care duceau viaţă independentă, independent îşi rezolvau trebile lor particulare, ce priveau pe fiecare din ele în parte. Dar erau şi astfel de lucruri, care aveau interes pentru toate triburile împreună, şi prin urmare cereau soluţiuni ce trebuiau date de toate părţile, adecă de tot poporul. Pentru a obţine o asemenea deslegare, era nevoe să se cunoască voinţa tuturor triburilor sau voinţa întregului popor. Pentru'a obţine o asemenea deslegare, era nevoe să se cunoască voinţa tuturor triburilor sau voea întregului popor. Expresia acestei voinţe se şi prezenta adunarea obştească. Definiţiuni juridice referitoare la această adunare, la instituirea, alcătuirea şi ordinea ocupaţiunilor ei în lege aproape nu sunt deloc; ea era astfel un fenomen obişnuit pentru popoporul israilit, că nu avea nevoe de asemenea definiţiuni. Legea, lăsând deplin pentru ea acele rânduele, care sunt statornicite de ordinea obişnuită, face relativ de adunare numai o dispoziţie, şi anume despre ordinea convocării membrilor ei (Numer. X, 1-4). Relativ de existenţa adunărei naţionale istoria prezintă multe indicaţiuni. Ea se numeşte când simplu „adunare" (Deut. XXXI, 30; Numer. XVI, 2), când „obşte", care câteodată apare cu prefixul „toată" - toată adunarea (Eş. XII, 3; Numer. XXVII, 21; Deut. XXXI, 30). Astfel de adunare se alcătuia din bătrânii poporului şi în organizaţia ei se reflecta deplin organizaţia generală a poporului. Intr'însa luau parte atât capii triburilor şi ai generaţiunilor, cât şi ceilalţi bătrâni şi şefi ai poporului. Judecând după numărul mare al bătrânilor şi a şefilor în popor, adunarea naţională generală prezenta o adunare mare, care consta din mai bine decât din 1/10 parte a întregei populaţii bărbăteşti [1]), pentrucă într'însa intrau şi căpeteniile peste zece (Deut. XXXI, 28). Cu toată această mare mulţime, ea nu prezenta o mulţime desordonată, ci mulţămită treptalităţii riguroase a importanţei reprezentărei a unora sau a altora din membrii adunării, ea prezenta o adunare naţională riguros organizată. Ea se împărţea mai întâi de toate în două secţiuni. Aceste secţiuni se deosebesc lămurit în lege şi puteau să se adune deosebi, cum se vede aceasta din legea pentru convocareá adunării (Numer. X, 1-4). Prima secţiune se alcătuia din cei mai principali reprezentanţi ai poporului, capii triburilor şi ai generaţiunilor. Aceşti băr-

1) In Jud. XX ni se prezintă prilejul, când adunarea consta din 400.000 „pedeştrii, care scoteau sabia". Dar această adunare evident consta nu din reprezentanţi numai, ci din înseşi poporul şi avea caracter extraordinar: adunarea poporului în scop militar.

baţi aleşi alcătuiau consiliul permanent al adunării naţionale (Numer. XI, 16-17). Consiliul acesta la rândul său se diviza în două serii: inferior şi superior. Primul se compunea din 12 prinţi ai poporului, şefii celor 12 triburi, şi se convoca câteodată separat de sfatul al doilea, cum era de exemplu la numărătoarea poporului, când se convocau numai aceşti „bărbaţi aleşi ai societăţii, căpeteniile triburilor părinţilor lor, căpeteniile miilor lui Israil (Numer. I, 16). A doua secţie consta din căpeteniile generaţiunilor, dar separat de prima nu se convoca, şi împreună cu dânsa intra în alcătuirea secţiunei superioare (Numer. X, 4; XI, 16; Eş. XXIV, 1), alcătuind împreună cu ea „consiliul celor şaptezeci". Această secţie alcătuia, se pare, de obiceiu adunarea administrativă, care se ocupa cu lucrările curente ale vieţii statului, cum se poate vedea aceasta din destinaţiunea sa „de a purta sarcina" de ocârmuire a poporului (Numer. XI, 17). Ceialaltă secţiune a adunării naţionale generale consta din ceilalţi reprezentanţi ai poporului, din bătrânii familiilor sau, după noua organizaţie dată de Moise, din supraveghetorii poporului şi şefii părţilor decade, adecă căpeteniile peste mii, peste sute, peste cincizeci şi peste zece, sau în genere din judecători (Deut. XXIX, 10; I. Navi, XXIII, 2). Această secţie inferioară de obiceiu se numea „societate" spre deosebire de secţia superioară, care se numea a „prinţilor" (Numer. X, 3; XXVII, 2). In contrast cu cea superioară, ea nu era permanentă, ci se convoca cu prilejul cazurilor mai importante. Afară de diviziunea generală după importanţa reprezentativă, adunarea negreşit îşi păstra şi subdiviziunile sale pe triburi, neamuri şi familii, aşa că fiecare trib putea să exprime a parte părerea sa în anumite chestiuni. Ce se atinge de ordinea consfătuirii, apoi, cum se vede din descrierea (I. Nav. XXIII, 2; XXIV, 1, 16, 21) a adunării naţionale, ce s'a adunat înainte de moartea lui Iisus Navi să primească dela dânsul ultimele poveţe, sfătuirea s'a produs astfel, că poveţele le-au primit din gura căpeteniei numai cei mai de aproape de dânsul, numai bătrânii cei mai de seamă (capii triburilor şi generaţiunilor), iar după aceea cele primite de dânşii le-au predat celorlalţi reprezentanţi, care şi-au exprimat consimţimântul lor sau contrarul prin aclamaţii [1]). E foarte probabil, că tot în chipul acesta se săvârşeau şi în genere toate adunările: membrii celor două secţiuni principale se sfătuiau între dânşii, luau anumite dispoziţiuni şi după aceea

1) Iis. Nav. XXIV, 1, 16, 21. Aceeaşi ordine de lucru era cum se ştie, în Grecia şi Roma în timpurile primitive.

rezultatul acestor sfătuiri îl propuneau la judecata celeilalte adunări, care-și și exprima părerea sa pro sau contra.

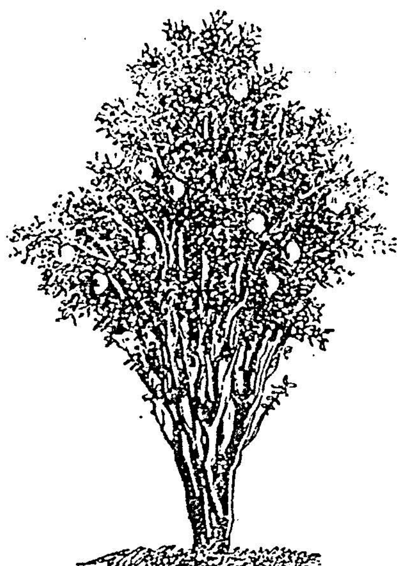
Adunarea se convoca intenționat prin două trâmbițe de argint, anume pregătite pentru asta (Numer. X, 2). „Când va trâmbița din o trâmbiță, se vor aduna la tine prinții și căpeteniile peste mii ai lui Israil [1]), adecă membrii camerei întâia, ai celor prime două secțiuni principale ale adunărei: căpeteniile triburilor și ai generațiunilor, iar când se va trâmbița cu amândouă atunci trebue să se adune toți membrii adunării, „toată obștea" (Numer. X, 3). Asemenea mod de convocare ai reprezentanților poporului la adunare era posibil numai în acel timp, când poporul alcătuia din sine numai o singură tabără, îngrămădită într'un singur loc, când însă el s'a așezat prin orașele Palestinei, așa că cu două trâmbițe deveni imposibil a le da de știre prin diferite orașe, atunci adunarea națională se convoca prin intermediul a anumiți vestitori (2 Reg. XXX, 6). Adunările de obiceiu lucrau la un loc oarecare deosebit, sfânt pentru popor. Asemenea loc la început servi cortul mărturiei, partea de dinainte a lui (Numer. X, 3), din care cauză se numea câteodată „cortul adunării" (Lev. IV, 4, 5, 7) iar apoi adunarea se ținea în diferite orașe, și ca preferințe în orașul Masifa (Jud. XI, 11; XX, 1; 1 Reg. VII, 5; X, 17). Adunarea generală a poporului se convoca la diferite evenimente importante pentru slujbele solemne publice religioase (Eș. XII, 47), pentru rugăciunea obștească pentru abaterea nenorocirilor ce amenințau poporul (Numer. XXV, 5-6; Ioil, II, 15), pentru admiterea nouilor legi (Eș. XIX, 7 și 8; Lev. VIII, 3-5), pentru ținerea judecăților și executarea sentințelor în anumite cazuri grave de crimă (Numer. XV, 32, 35; Lev. XXIV, 14), pentru stabilirea raporturilor politice cu statele vecine, declararea de războiu, încheierea păcii și a alianțelor (Iis. Nav. IX, 18); și în genere în competința ei intrau toate trebile însemnate interne și externe ale vieții poporului, chiar și înseși forma de cârmuire, cum a fost asta mai târziu la întemeierea puterii regale.

Astfel, după organizația sa lăuntrică statul israilit trebuea să prezinte forma de independență națională sub conducerea supremă a lui Iehova. „Teocrația" în acest caz nu este oare care formă deosebită de guvernământ, spre deosebire de monarhie, oligarhie

1) Numer. X, 4. Aicea, după toată probabilitatea trebue a înțelege nu căpeteniile peste mii în înțelesul propriu al cuvântului, ci căpeteniile triburilor sau generațiunilor. Comp. Numer. I, 16.

sau democrația (cum greșit credea I. Flavie), ci este numai o conducere generală a lui Dumnezeu, sub care viața de stat a poporului putea să se desvolte liber și să primească toate formele care se puteau dovedi folositoare sau necesare după împrejurările istorice din viața poporului. Deaceea, în timpul rătăcirii prin pustiu și a cucerirei pământului făgăduinței în capul lui stăteau oarecum ca dictori militari (Moise și Iisus Navi); după aceea apăreau conducători întâmplători și judecători (în timpul judecătorilor) și în fine a fost întemeiată monarhia. Toate aceste forme de cârmuire au putut fi conciliate cu „teocrația", numai ca ocârmuitorii să lucreze după indicațiunile legii și manifestările speciale ale voinței Regelui suprem al poporului, adecă ale lui Iehova.

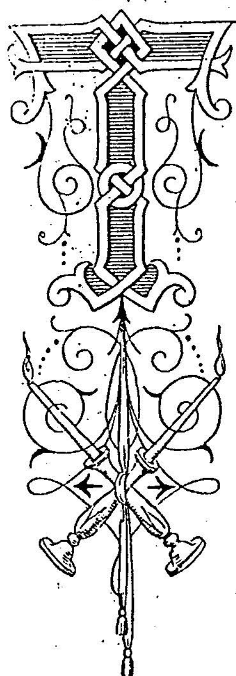

Măr Granat.

CAPITOLUL XXII.

LEGILE SOCIAL-ECONOMICE.

eocrația, urmele căria sunt indicate în sfera legilor de stat, cu o claritate nu mai mică apar și în legile, care se ating și de viața social-economică, în care ea instaurează deasemenea principiile superioare de înțelepciune și de dreptate, necunoscute la vechile popoare ale lumii păgâne. Noi vom examina pe cele mai principale din aceste legi și mai întâiu de toate legile privitoare la proprietatea de pământ.

Ideea generală a legislației lui Moise asupra pământului, ca obiect principal al proprietății, poartă asupra sa pe deplin caracterul teocrației miraculoase. Aicea în locul principiului natural de proprietate, care se exprimă prin răpire, în puterea căreia, cum spune Rousseau, omul samavolnic își îngrădește o bucată de pământ și zice: „acesta e al meu“, fără să ia seama la faptul de va ajunge și la ceilalți tot atâta cât a apucat el, sau nu, deși și ei au deopotrivă drept ca și el. Aicea în legiuirea lui Moise predomină principiul teocratic, care esclude orce răpire. Pământul după această le-

giuire, este proprietatea numai a lui Iehova, ca dispunător sau proprietar cu drepturi depline de dânsul, după dreptul de creator în genere și după dreptul de dăruitor al pământului Palestinei poporului celui ales în special. „Al meu este pământul", zice Iehova: „voi sunteți pribegi și venetici la Mine" (Lev. XXV, 20–21). Dacă însă pământul e proprietatea deplină și esclusivă numai a lui Iehova, atunci prin însuși aceasta se esclude deja posibilitatea răpirei samavolnice a lui în proprietate particulară. Astfel poate deveni el numai cu învoirea proprietarului deplin al lui, iar în cazul acesta se înlătură deja și acea nedreptate, care este firească în acapararea samavolnică. Insă o așa părere despre pământ, ca proprietate esclusivă a vreunui principiu oarecare general, se întâlnește, pare-se, și în alte oarecare legislațiuni, ca de exemplu în cea egipteană, unde pământul deasemenea nu alcătuia proprietatea cuiva particular, ci aparținea numai lui faraon (Fac. XLVII, 20–21). Răzemându-se pe această asemănare vădită, unia presupun, că legea lui Moise despre aparținerea esclusivă a pământului lui Iehova este o imitare a normelor sociale egiptene, cu care din copilărie erau deprinși israiliții [1]). Dar în această părere, afară de neajunsul comun tuturor explicațiilor anumitor credințe sau instituțiuni ale unui popor prin împrumutarea lor dela altul [2]), se observă încercarea de a compara fenomene în fond incomparabile, deși după exterior ar fi și asemănătoare între dânsele. Intre ordinea socială egipteană și legislația lui Moise există o deosebire radicală. La egipteni ordinea socială indicată este rezultatul condițiunilor istorice naturale, produsul nenorocirii poporului, care a dat putință lui faraon să cotropească tot pământul țării în proprietatea sa desproprietărind pe micii proprietari și să se facă singurul proprietar cu depline puteri al tuturor pământurilor egiptene. Prin urmare această ordine deja după înseși origina ei este fenomen nenormal. Mai departe acest fenomen nenormal a dus la alte stări nenormale: micii proprietari lipsiți de pământ prin necesitate au intrat în dependență de robi la faraon, s'au predat lui în deplina lui voință, au devenit robii lui „dela un capăt al Egiptului până la celălalt", și această dependență de robi se exprima prin impuneri în folosul lui faraon, egală cu a cincea parte a veniturilor. Mai departe, deoarece pământul se da agricultorilor în arendă,

1) Michaelis, Mosaiches Recht. part. II, pag. 19, anul 1777.

2) In alt loc Michaelis însuși recunoaște indirect neajunsul explicațiunii prin împrumut. Vorbind, că baza statului său agricol Moise l-a împrumutat dela egipteni, el cu nedumerire adaogă: „dar se știe de altmintrelea, că după oarecare întâmplare și statul vechilor romani avea o organizație la fel". Erster Theil, 8, 161.

apoi firește, că el se da nu egal fiecăruia, ci potrivit cu starea fiecăruia. De aici rezulta un nou lucru nenormal, în puterea căruia agricultorii cei mai înstăriți puteau la rândul lor să facă acaparări de pământ, lăsând pe cei mai puțin înstăriți sau cu totul fără pământ, sau cu o întindere cu totul insuficientă, și expunându-i astfel la tot felul de necazuri ale sărăciei. Astfel, ordinea socială egipteană a proprietății de pământ, ca rezultat al nenorocirii poporului, ducea încă și la mai mari nenorociri ale poporului, la grozava desvoltare a sărăciei. Cu totul alt caracter are părerea legislației lui Moise asupra agriculturii. După această părere, pământul este proprietatea numai a lui Iehova singur nu în puterea cotropirii lui dela proprietarii anteriori, ci după dreptul de creator. Această proprietate veșnică a lui Iehova după alegerea liberă o dăruește poporului israilit, impunând asupra lui pentru asta anumite îndatoriri, prevăzute în așezământ. Dând pământ poporului israilit, Iehova nu-l lasă tuturor întâmplărilor acaparărei personale, cum era la egipteni, care neapărat introducea cu sine inegalitatea și nedreptatea, ci introduce o împărțire egală a pământului „după numărul numelor" de genul masculin (Numer. XXVI, 58). Astfel, precum în ordinea socială a proprietății de pământ la egipteni predomină în totul legea istorico-naturală a acaparărei cu toate nenorocirile și nedreptățile ei, așa din contra în legea statului lui Moise principiul teocratic, în puterea căruia ideea supremă de dreptate își supune sieși legea naturalo-socială și în locul acaparărei samavolnice introduce principiul împărțirei proporționale a pământului și a proprietăței. Miezul principiului teocratic în cazul dat alcătuește dreptul egal al tuturor membrilor statului lui Moise asupra pământului.

Când poporul israilit a fost numărat după generațiuni și familii în linia bărbătească, Iehova a zis lui Moise: „Acestora trebue să le împarți de moștenire pământul după numărul numelor". „Cu sorți trebue să împarți pământul; după numele triburilor părinților lor trebue să primească ei partea" (Numer. XXVI, 53-54). In aceste porunci se coprinde esența legilor agrare ale lui Moise, care determină situația economică a poporului. O determinare mult mai specială a acestei legi generale se exprimă în următoarea poruncă: „cine-s mai numeroși, acelora să le dai parte mai mare, iar cine-s mai puțin numeroși, acelora să le dai parte mai mică; fiecărui trebue să-i dai parte proporțional cu numărul intrat la numărătoare" (Numer. XXVI, 55). Deoarece numărătoarea s'a produs după tustrele gradele de împărțire a poporului: după triburi, după neamuri si după familii, apoi e evident că și pământul s'a împărțit tot după aceste grupe.

Deoarece legea nu ne arată alte unităţi la împărţirea pământului, apoi trebue să credem, că împărţirea s'a mărginit numai la aceste trei, şi lotul, ce s'a destinat pentru familie, ca unitatea cea mică trebue socotită drept cea mai mică unitate de pământ după care deja nu se mai estindea împărţirea, determinată de lege. Dar aceasta nu însemnează, că împărţirea nu se extindea mai departe şi nici în realitate. Unitatea de pământ indicată este inferioară numai sub raport general juridic şi e statornicită corespunzător cu gradul inferior al desmembrării organismului poporului, corespunzător familiei. Dar după cum familia natural se împărţea în câteva case particulare sau gospodării, atunci nu există nici un temeiu de a nega, că şi lotul familiei se împărţea corespunzător numărului acestor gospodării, deşi în timp ce aceste case aparte sau gospodării nu se luase în seamă de legislaţie, întocmai tot aşa nu se luase de ea în consideraţiune nici aceste mici loturi, despărţite pentru casele sau gospodăriile din lotul general, ce aparţinea familiei. Această împărţire parţială legea o lasă la chibzuinţa comunităţilor deosebite şi dreptului obişnuit, şi ea se putea pogorî până la cea mai de jos unitate: lot pentru fiecare persoană aparte. Deosebirea acestei împărţiri speciale de cea legiuită sau oficială, consta se pare în aceea, că unităţile ultimei deviziuni erau stabile şi neschimbabile, iar unităţile împărţirei speciale necontenit se schimbau potrivit cu schimbarea cantităţii şi compunerei proprietarilor prezenţi. Indicaţiuni la proprietatea personală de pământ în lege sunt multe. Aşa de exemplu proprietatea personală de pământ se presupune de legea despre anul iubileu, în care se vorbeşte de vânzarea şi răscumpărarea proprietăţilor particulare, care aparţin persoanelor particulare (Numer. XXXVI, 7). Deoarece persoanele în mod organic intră în familie, generaţiunilor şi triburilor, apoi şi proprietatea de pământ din seria porţiunii, care alcătueşte proprietatea personală normal se vărsa în unităţile de pământ, care alcătuiau moştenirea comună a familiilor, generaţiunilor şi triburilor. Şi aceste din urmă prin dreptul lor asupra pământului trebuiau să servească nu spre mărginirea drepturilor proprietăţii personale, ci din potrivă, ca unităţi mai durabile, trebuia să servească de garanţie a proprietăţei personale, a observa riguros integritatea proprietăţii sale. Integritatea proprietăţii tribului se defineşte prin dispoziţiunea, „ca lotul fiilor lui Israil să nu treacă din trib în trib“ (Lev. XXV, 25, 26, 28), ceeace se obţinea prin lege, care nu admitea putinţa trecerei moştenirei dintr'un trib la altul. Deasemenea şi generaţia trebuia să vegheze riguros proprietatea sa

(Numer. XXXIII, 64), ceeace se exprima în menirea riguroasă în sarcina cărora era datoria să păstreze cu ajutorul răscumpărărei integritatea proprietății generațiunii. Asemenea gradație a drepturilor la proprietatea de pământ asigura minunat intangibilitatea proprietății atât obștești cât și personale.

Față cu această ordine de lucruri și în vedere că statul lui Moise trebuia să fie cu preferință agricol și că, după cum dela sine se presupunea, fiecare israilit va lucra singur pământul căzut ca lot al său, membrii statului vor consta din agricultori liberi proprietari, toți locuitorii statului, și având în vedere rodnicia terenului palestinian, chiar de nu vor fi așa de bogați, totuși puteau să aibă o însemnată parte de stare bună, aproximativ egală, și mulțămire materială. Dar, după cum observă savantul cercetător al dreptului lui Moise, Saalschütz [1]), astfel este deja natura raporturilor omenești, că o asemenea egalitate de stare și de neatârnare personală legată de ea nu pot să se păstreze multă vreme depline. Necazurile firești, nenorocirile familiare și personale, gradul inegal de hărnicie și de economie la diferiți membrii ai societății și o mulțime de alte pricini cu timpul duc la aceea, că din niște oameni deopotrivă înstăriți încep a se arăta unii mai bine înstăriți și alții mai puțin înstăriți. In desvoltarea mai departe a acestor raporturi, dintre cei mai puțin înstăriți se separă asemenea persoane, care neavând mijloace îndeajuns pentru a lucra pământul cum se cade și în același timp având nevoe imperioasă pentru satisfacerea nevoilor sale, e nevoit să vândă lotul său de pământ, care firește trece în mâinile unuia mult mai înstărit și-l face deja bogat. Astfel, sub domnia nemărginită a condițiilor firești economice a diviziunei bogăției, sau sub domnia principiului cunoscut în științele economice al desvoltării fără control [2]), egalitatea economică primitivă se schimbă prin inegalitatea distribuției bunurilor materiale. In timp ce unii sărăcesc mereu, alții îngrămădesc mereu bogății, și la urma urmelor se arată extremitățile uimitoare de sărăcie (pauperism) pe de o parte, și de bogăție peste măsură (plutocrația) pe de altă parte. Asemenea distribuire nenormală a bunurilor materiale este cel mai mare rău social și servește ca pricină turburărilor interne, a slăbirii și a distrugerii statului, cum s'a petrecut de exemplu în imperiul Roman, și cum se observă aceasta întru câtva în statele Europei apusene în timpul de astăzi. Mulți legiuitori s'au încercat să pună îngrădire contra desvoltării acestui rău, dar silințele lor în cea mai mare parte au fost zadarnice. Această

1) Mos. Recht. Cap. 12 § 140.
2) Care a căpătat numire tehnică, de principiul laissez passer, laissez faire.

mare încercare este și în legiuirea lui Moise, dar aicea are caracter nu numai de încercare, ci și de lege activă.

Pentru a împedeca desvoltarea răului social arătat, legiuirea lui Moise mărginește dreptul proprietăței personale esclusive. Această mărginire se obține prin diferite legiferări, care pelângă oferirea unei însemnate libertăți proprietăței personale au tendința să așeze alăturea cu dânsele, fără să o contrazică sau să o vatăme, în anumite limite folosirea obștească de proprietate. O astfel de determinare, după care se oferă fiecăruia dreptul să se folosească liber de produsele din ogorul străin sau din via altuia, deși această folosință se mărginește prin întrebuințarea personală într'un timp dat, cu oprelistea de a face provizie: „Când vei intra în via aproapelui tău, poți să mănânci până te vei sătura, cât va voi sufletul tău, dar în vasul tău să nu pui. Când vei merge la ogorul aproapelui tău rupe spice cu mânile tale, dar secerea să nu o vâri în secerișul aproapelui tău (Deut. XXXIII, 24-25). Această hotărâre are negreșit în vedere pe călători și pe săraci. Dar tot ea putea să servească de contrapond tendinței de a aduna bogății peste măsură. Dar măsura asta avea numai importanța secundară în contra desvoltării sărăciei extreme. O însemnătate mai mare pentru păstrarea egalităței economice și neadmiterea desvoltării extreme a pauperismului și plutocrației o are altă indicațiune, care deasemenea mărginește dreptul proprietății personale. Astfel este legiferarea referitoare la neînstrăinarea proprietății de pământ. „Pământul nu trebue să fie vândut pentru totdeauna, căci pământul e al Meu, zice Iehova. Voi sunteți venetici și pribegi la Mine". (Lev. XXV, 23). Senzul teocratic al acestei legi este acela, că Iehova, ca singurul proprietar al pământului și dăruitorul lui poporului celui ales, nu lasă folosirea pământului tuturor întâmplărilor și condițiilor istorico-materiale, care neapărat duc la indicatul rău social, ci aceste condițiuni le supune principiului de dreptate superioară, după care trebue necontenit a se menține și a se desvolta egalitatea statornicită la început. Principiul teocratec în această privință corespunde altei teorii politico-economice, teoriei intervenției statului, după care statul trebue să ia asupra sa problema regulării raporturilor economice dintre cetățeni. Legislațiunea lui Moise, cum s'a spus mai sus, obține această mărginire a dreptului proprietății personale. Israilitul proprietar putea vinde lotul său numai pe anumit timp, după care lotul iarăși după lege fără nici o recompensă trebuia să se întoarcă la proprietarul cel vechiu, sau la moștenitorii lui. Aseme-

nea legiuire se realiza practic prin vestita instituție a sistemei anilor sâmbătali.

Sistema anilor sâmbătali are cea mai mare importanță teocratică economică în sistema legiuirilor lui Moise. Bazându-se pe însemnătatea generală a „sâmbetei", după concepția Vechiului Testament, ca zi de odihnă de orce lucru întru amintirea închierei activității creatoare a lui Iehova și ca zi a mărturisirei „bunătății" fäpturei, sistema anilor sâmbătali avea de menire supremă a sa să servească periodic de punct normal de revenire a raporturilor sociale, care în cursul desvoltării sale se abătuse dela norma în care fusese ele puse la stabilirea lor primitivă și dela care se abătuse sub înrâurirea condițiilor istorico-naturale. Această sistemă este fără exemplu în istoria universală și instituirea ei a fost posibilă numai în statul teocratic, unde pricipiul teocratic, principiul ideei supreme de dreptate, domina asupra principiilor păcătoase, care distrugeau total desvoltarea celeilalte omeniri de dinafara așezământului. Sistema anilor sâmbătali consta din o dublă gradație, care, începând cu anul al șaptelea, se termină cu anul cincizeci, care încheia o săptămână de câte șapte ani ($7 \times 7+1$) și care servea de punct despărțitor, după care se începea o nouă săptămână de ani. Fiecare al șaptelea an poartă numirea de „an sâmbătal", și fiecare al cincizecelea an se numește „an iubileu".

Principala dispozițiune a legislațiunei lui Moise relativ de anul sâmbătal este cerința repausului pentru pământ. „Pământul trebue să se odihnească în sâmbăta Domnului; șase ani să sameni câmpul tău și șase ani să tai via ta, și să aduni produsele lor, iar în anul al șaptelea să fie sâmbăta odihnei pământului sâmbăta Domnului; câmpul tău să nu-l sameni și via ta să nu o tai" (Lev. XXV, 2-4; Eș. XXII, 10-11). Senzul teocratic al acestei legi s'a arătat mai sus: el se definește prin însemnarea generală a sâmbetei, și referitor la pământ se exprimă în restabilirea acelei intregimi, în acea feciorie (dacă ne putem exprima așa) pe care o avea el la facere, dar de care el s'a lipsit în timpul cultivării și epuizării lui. Dar cu însemnarea teocratică a anului sâmbătal s'au legat multe și alte însămnări ale lui, care au caracter social economic. Așa „repausul pământului", repetându-se periodic, sub raport agronomic avea însemnare de îngrășare, de îmbunătățirea pământului. Imbunătățirea terenului în înțeles propriu în vechime era necunoscută. De aceea lăsarea pământului în repaus, față cu marea desvoltare a creșterei vitelor, care produceau materialul natural pentru îmbunătățirea pământului (deoarece turmele întreg acest an puteau rămâ-

nea pe ogoară, servea drept cel mai bun mijloc pentru restabi-lirea pământului epuizat de puterea vegetațiunei. Incă și mai im-portantă și mai caracteristică față cu vederile legislației lui Moise asupra pământului și a proprietății este o altă lege despre anul sâmbătal, sau, vorbind mai exact, complectarea primei legi despre repausul pământului. Oprind în anul al șaptelea lucrarea pământului și sămănarea lui, legea continuă: „Ce va crește în seceri-șul tău, să nu aduni, și bobițele din via ta netăiată să nu le cu-legi: să fie acesta anul repausului pământului. Și va fi aceasta în timpul anului sâmbătal al pământului tău de hrană pentru voi, ție și robului tău, și roabei tale, și năimitului tău, și veneticului tău, ce s'a strămutat la tine; și dobitoacelor tale, și fiarelor, care-s pe pământul tău, să fie toate produsele lui întru hrană" (Lev. XXV, 5-7). Prin această lege toate produsele pământului, cres-cute [1]) fără îngrijire iscusită a lui, se prezintă pentru folosința obștească a tuturor celorce aveau nevoe de ele, chiar și a acelora, care în timpul obișnuit, mărginit prin condițiile dreptului de pro-prietate, nu au drept să se folosască de dânsele, fără învoirea stăpânului sau proprietarului. Insemnătatea teocratică a acestei legi constă în aceea, că prin ea oarecum se restabilea acel period de viață omenească, când oamenii, - nestricați încă prin păcat și nemolipsiți de instincte înguste egoistice, care închid pe om în sfera intereselor personale și care întunecă chiar conștiința frăției generale umane, - neîmpărțite încă în clase după neam și stare trăiau viața obștească și se foloseau de bunurile naturii după drepturi de deplină egalitate. Din asemenea însemnătate teocratică a aces-tei legi se deduce și importanța ei socială.

Propunând proprietatea particulară la folosința obștească, le-gea obținea acest folos îndoit: sub raport social-economic și so-cial-moral. Condițiile natural-istorice orcât se înăbușau ele și orcât infuența lor se regula prin principiul teocratic, totuși duceau re-pede la distribuția neproporțională a bunurilor și încetul cu încetul ajungeau la separarea bogaților de săraci, produceau inegalitatea social-economică cu toate nenorocirile ei. Legea examinată nete-zea în anumită măsură inegalitatea produsă. Nimicind pentru un an întreg dreptul la folosință esclusivă de produsele pământului de către proprietari și lăsând folosirea de ele tuturor nevoieșilor, făcându-le pe acestea moștenire obștească, legea prin înseși aceasta lipsea pe bogații proprietari de putința în cursul unui an întreg de a îngrămădi bogății peste bogății. Și între acestea săracii și toți desmoșteniții în lupta crudă cu viața, lipsiți de loturile lor de

1) Și ele, cum vom vedea mai la vale, erau tare multe.

pământ, fiind nevoiţi să le vândă bogaţilor. Acum puteau liber să se folosască de produsele tuturor lanurilor şi viilor. Această idee este clar exprimată în altă formă a aceliaşi legi: „In anul al şaptelea lasă pământul în pace, ca să se hrănească săracii din poporul tău, iar din rămăşiţele de după ei, adaoge legea, să se hrănească fiarele câmpului," cum se ştie, tot adesa se lipseau, mulţămită lăcomiei omului, de cele destinate lor de natură. „Deasemenea la fel să faci cu via ta şi cu maslinul tău" (Eş. XXIII, 11). Sub raport social-moral această lege avea acea influenţă binefăcătoare, că lăsarea produselor în folosinţă obştească înlesnea întărirea şi stârnirea conştiinţei frăţietăţii dintre oameni, care adesa se întuneca prin desvoltarea inegalităţii în situaţie şi stare, şi împedeca desvoltarea puternică egoismului îngust şi interesat care izola pe om de toate elanurile nobile ale iubirii de oameni din sfera intereselor personale.

Dar se naşte întrebarea, nu se putea oare, ca din pricina legii, care oprea lucrarea pământului în anul al şaptelea, să se nască greutăţi economice? Cu alte cuvinte: putea oare solul palestinian fără cultivare şi fără sămănătură să producă atâtea produse, ca să ajungă pentru hrana poporului? Aceasta e o întrebare serioasă, şi mulţi cercetători s'au oprit asupra ei, încercând chiar greutatea de a împăca rezolvarea ei cu înţelepciunea generală a legiuirii. Dar chestiunea se explică uşor, dacă luăm în consideraţiune datele istorico-geografice relative la particularităţile Palestinei.

Oprind sămănăturile, legiuitorul cu toate acestea vorbeşte de folosirea produselor şi fructele pământului şi aşa de abundente, că după îndestularea gospodarilor cu toţi casnicii, lucrătorii şi animalele lor, şi după îndestularea săracilor şi străinilor, care evident nu aveau ogoarele lor şi va să zică se foloseau de roadele de pe aceleaşi ogoare ale proprietarilor avuţi, presupune încă rămăşiţe (Eş. XXIII, 11), care lasă spre hrană fiarelor câmpului. E clar deci, că legea presupune produse bogate fără sămănătură, şi datele istorico-geografice confirmă în totul această presupunere. Se ştie, că scriitorii biblici, clasici şi în genere vechi, cari au scris despre Palestina, unanim, esceptând pe Strabon, care cunoştea puţin Palestina, se rostesc cu entuziasm despre condiţiile ei climaterice şi despre rodnicia ei neobişnuită. Aceasta, după sentinţa lui Iehova, „este ţara, unde curge lapte şi miere" (Eş. III), „podoaba tuturor pământurilor" (Iezec. XX, 6), „pământ după descrierea lui Moise, bun unde este grâu, orz, viţă de vie, smochini şi mere granate, maslini şi meod; pământ, unde poporul fără lipsă va mânca pâne şi de nimic nu va avea lipsă" (Deut. VIII, 7-9). In aceleaşi culori descriu rodnicia Palestinii şi Tacit, Amian Marcelin,

Iosif Flavie, Iustin Filosoful, etc. Asemenea mărturisiri ale celor vechi se confirmă și de cercetătorii cei mai noui. Așa, Gretz observă: „Adevărat, pământul, care cândva izvora lapte și miere, s'a schimbat; ochiul pretutindenea vede pustiire. Dar și acum acolo, unde mâna omului lucrează pământul, se arată o rodnicie neobișnuită". Dacă se ia în samă asemenea lux și rodnicie a pământului făgăduinței, apoi nu-i nimica de mirare, că și fără un sămănat iscusit creșteau holde bogate esclusiv numai din căderea întâmplătoare a seminței. Și un atare fenomen nu-i fără exemplu: După mărturia lui Strabon, în Albania dela o singură sămănătură se puteu lua două sau trei recolte. In Numidia din semințele scuturate în vara următoare ce creșteau se producea un seceriș obișnuit, și în Hircania, unde nu era nici chiar agricultură regulată, grâul creștea din semințele scuturate la seceriș[1]). Probabilitatea acestui fenomen în Palestina e încă și mai mare, dacă se ia în considerațiune legea, care oprea seceratul până la ultimul fir, și de a aduna spicele căzute sau rămase (Lev. XIX, 9; XXIII, 22). In asemenea condițiuni producția putea fi însemnată și fără sămănat, fără să mai vorbim de grădini și de vii, care puteau să aducă roade fără îngrijire chiar și în țările mai puțin roditoare decât Palestina. Dar explicând pe cale naturală posibilitatea recoltei fără sămănătură, noi chiar prin asta nu escludem aicea acțiunea deosebită a biuecuvântării dumnezeești, care a fost făgăduită de însuși Iehova asupra anului al șaselea. Dinpotrivă, nouă ni se pare, că și temere deosebită de dificultăți, ce ar putea să se producă din causa legii pentru odihna pământului, care face pe unii cercetători învățați să recurgă la diferite teorii și trageri de păr (Michaelis), a rezultat din părerea unelaterală și naturalistică îngustă asupra obiectului, care ignorează sau chiar esclude cu totul[2]) elementul miraculos din soarta poporului celui ales. Aceasta trebue să o spunem cu atât mai mult relativ de anul iubileu, unde, cu prilejul trecerei a doi ani de odihnă a pământului, teoria naturalistică e cuprinsă încă și de mai mare încurcătură, dar unde în schimb cu atât mai vădit apare elementul miraculos.

Anul iubileu alcătuește treapta cea mai superioară din desvoltarea ideei de sâmbătă și gradația mai departe a sistemei sâmbătale după legile lui Moise despre pământ și proprietate. „Să-ți numeri șapte ani sâmbătali, de șapte ori câte șapte ani, ca să ai în șapte ani sâmbătali 49 de ani. Și să sfințiți anul al cincizecilea, ca să vă fie iubileu" (Lev. XXV, 8-11). Dacă se urmează înțe-

1) Citatele vezi-le in scrierea noastră „Legea lui Moise" pag. 111—112.

2) Asemenea părere străbate vădit lucrările lui Michaelis și Saalschütz. Vezi de exemplu Michaelis, 2 Th. 31; Salschütz, Mos. Recht, pag. 142—143.

Iesul literal al textului acestei legi, atunci nu poate fi nici vorbă despre aceea, când se prăznuia acest an. Sensul direct și literal al legii e acela, că iubileul a fost pus în anul cincizeci, după înșirarea succesivă a șapte săptămâni de ani și a fost deosebit de anul al șaptelea sâmbătal. Dar față cu asemenea înțelegere se prezintă putința unei dificultăți economice încă și mai mari decât se prezintă în legea despre anul sâmbătal, de oarece atunci ar fi trebuit] să admitem, că pământul ar fi rămas nelucrat timp de doi ani la rând. Ne putând pune de acord asemenea înțeles cu înțelepciunea legiuitoare, unii învățați dovedesc, că iubileul putea fi numai în anul 49, adecă el nu era altă ceva decât anul al șaptelea sâmbătal, ca punct de încheere a întregului ciclu sămbătal. Dar anticitatea, afară de câțiva savanți de mai târziu, nu sunt de această părere. Filon și Iosif Flavie vorbesc clar despre anul iubileu, ca al cincizecilea [1]). Motivul principal pentru această explicațiune trasă de păr se cuprinde, cum s'a spus mai sus, în temerea de a nu se ivi dificultăți economice din lăsarea ogoarelor nelucrate timp de doi ani la rând. Tendința naturalistică a acestei teorii a fost indicată mai sus și tot acolo s'a arătat lipsa ei de temeiu. Aicea noi vom complecta numai cele spuse, arătând causele lipsei de temei a acestei teorii la aplicarea specială la anul iubileu. Teama de putința ivirei de dificultăți economice, sub dominația complectă a condițiilor economice obișnuite, se presupune și de însuși legiuitorul (Lev. XXV, 20), dar tot de dânsul ea se și înlătură: „Dacă veți zice: ce dar să mâncăm în anul al șaptele, când nici nu vom sămăna, nici nu vom aduna produsele noastre? Eu voi trimite binecuvântarea mea peste voi în anul al șaselea, și ea va aduce produse pentru trei ani“ (Lev. XXV, 20-21). Prin urmare aicea, afară de mijloacele naturale Palestinei, examinate de noi mai sus, pentru înlăturarea dificultăților economice, capătă deplină importanță principiul teocratic, la esența căruia se referă între altele și subordonarea condițiilor fizice principiului suprem conducător. Predominarea unui asemenea principiu, înțeleasă și în instituția anului sâmbătal, devine chiar indispensabil în instituția anului iubileu, care după măreția problemelor sale este fenomen complet fără exemplu în istorie.

Miezul legiuirilor lui Moise referitor la anul iubileu în ce privește cerința restabilirii acelei ordine de lucruri, care se statornicise la împărțirea pământului în stăpânirea israiliților și dela care se făcuse abatere în mersul desvoltării sub înrâurirea con-

1) Philon, Op. II, 391; Jos. Antiq. III, 12, 3.

diţiunilor naturale-istorice. Dar de oarece asemenea ordine constă în împărţirea uniformă a pământului la proprietari şi în libertatea personală a fiecărui membru al statului teocratic, apoi restabilirea ei trebuea să se cuprindă în înapoerea proprietăţii de pământ şi libertatea personală la aceia, care se lipsiseră de dânsele în lupta aspră a vieţii în cursul periodului de cincizeci de ani. „In anul iubileu să se întoarcă fiecare la proprietatea sa" şi „pânăla anul iubileu să lucreze fratele tău la tine, iar atunci să se ducă dela tine el şi copiii lui cu dânsul, şi să se întoarcă la neamul lui, şi să între iară în proprietatea părinţilor săi" (Lev. XXV, 13, 40-41). In aceste puţine cuvinte e exprimată esenţa legii despre anul iubileu şi tot din ele se vede întreaga mare valoare a acestor legi sub raport teocratic şi social. După senzul acestei legi anul iubileu trebuia să servească drept timp anumit, în care odată deranjată ordinea statornicită a raporturilor sociale-economice: ordine, al căria principiu fundamental era egalitatea, se restatornicea iară în starea sa dela început. Anul sâmbătal avea denumire restabilirea în starea de mai înainte numai a pământului, iar anul jubileu cuprindea şi pământul şi oamenii. „Insămnătatea specifică a anului iubileu, spre deosebire de cel sâmbătal, se cuprinde în ideea în restabilirea mântuitoare şi întoarcerea teocraţiei la ordinea dumnezeească primitivă în care toţi sunt liberi şi fiecăruia i se asigură buna stare pământească. Dumnezeu, care izbăvise cândva pe poporul său din robia Egiptului şi-l luase drept proprietate a sa, se arătă şi acum Izbăvitor, ca să restabilească libertatea personală a celor căzuţi în robie şi a înapoia celor săraciţi acea părticică de părtăşie la bunurile pământeşti, de care ei se lipsiseră" [1]). Sub raport social instituţia anului iubileu avea de problemă a sa a reacţiona şi a nimici acele lucruri nenormale, care sunt inevitabile în viaţa obştei omeneşti în desvoltarea social-economică obişnuită, lăsată pe sama sa. In această privinţă instituţia anului iubileu prezinta o fericită deslegare a problemei, asupra cărora s'au trudit mult legiuitorii diferitelor popoare, cum se exprimă Saalschütz [2]). S'a spus deja în ce constă această problemă universală: ea constă în atingerea unei aşa regulări a raporturilor omeneşti, în care să fie imposibil apariţia sau cel puţin o desvoltare puternică a răului social, adecă ivirea a unei distribuiri inegale a bunurilor matematteriale, a bogăţiei peste măsură pe de o parte şi a unei sărăcii extreme de altă parte. Instituţia anului iubileu, pe cât e posibil,

1) Oehler, Theologie d. A. Testament, 8, 510-541,
2) Mosaisches Recht, 8, 154.

a ajuns acest scop. Periodul de cincizeci de ani, dând proprietarului o libertate însemnată pentru regularea proprietăţii sale, în acelaşi timp a mărginit această libertate, punându-i limitele necesare, peste care ea ar fi servit spre vătămarea însuşi proprietarului, expunându-l tuturor întâmplărilor şi pericolelor de a se lipsi pe totdeauna de proprietate. Numai această instituţie a servit ca mijloc de nădejde pentru reacţia contra unui astfel de rău şi a fost anume adaptarea la aceea, ca să se impedece împărţirea poporului în diferite clase după stare, şi anume în aristocraţia bogată şi muncitori săraci, şi să susţină necontenit egalitate între ei, ca proprietari de pământ egali.

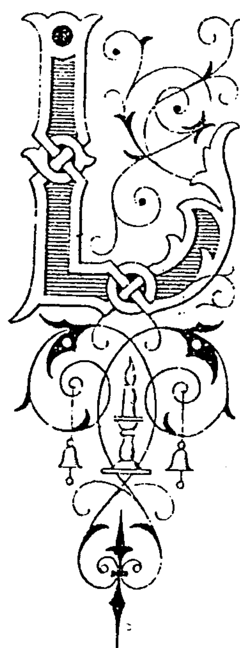

Ramură de laur dulce.

CAPITOLUL XXIII.

LEGI PRIVITOARE LA DATORII

Legile privitoare la datorii, care prezentau una din formele regulării averii, în legiuirea lui Moise sunt strâns legate cu legiuirea generală despre proprietate și pătrunse de acelaș spirit înalt teocratic, prin care se distinge și toată legislațiunea lui Moise despre proprietate. Acest spirit teocratic aicea se exprimă în instituția, deși nu identică după numire, totuși identică după natură cu instituția anului sâmbătal. Aceasta e instituția așa numitului „an al ertării". „In anul al șaptelea să faci ertare" (Deuter. XV, 1), glăsuește legea. Legea nu specifică, care-i acest an al șaptelea: coincidea el care cu anul al șaptelea sâmbătal, sau alcătuia o osebită sistemă săptămânală. Dar în vederea acelui lucru, că caracterul acestui an corespunde perfect caracterului anului sâmbătal și că legea nu specifică momentul, din care trebue a începe calculul anilor săptămânali ai ertării, ceace ar fi necesar, dacă el ar prezenta o nouă sistemă, deosebită de cea sâmbătală, se poate cu deplin temeiu a identifica anul ertării cu anul sâmbătal. Așa privesc lucrurile majoritatea cercetătorilor. In asemenea caz anul

ertării își pierde importanța sa independentă și se prezintă numai ca o lature a anului sâmbătal, dar prin aceasta el nu-și pierde marea sa însemnătate; din contra, anul sâmbătal îi dă încă și mai multă putere, introducându-l în măreața sistemă sâmbătală, care cuprinde întregul ciclu al vieții socialo-cetățenească. Dar înainte de a arăta importanța anului sâmbătal în sfera legilor privitoare la datorii, să examinăm mai întâiu particularitățile caracteristice a raporturilor de credit și datorii dintre membrii statului lui Moise.

Membrii statului lui Moise, întemeiat exclusiv pe agricultură și în parte și pe creșterea vitelor, erau străini de spiritul de speculă, susținut și desvoltat în popor de comerț și de alte asemenea întreprinderi. Deaceea lor li era străin și acel credit — izvorul de obligații de datorii a oamenilor între dânșii — care alcătuește primul atribut necesar al timpului nostru speculant industrial, când o enormă mulțime de oameni trăesc nu cu extragerea nemijlocită a produselor din pământ, ci prin ridicarea artificială a prețului acestor produse, pentru care se cer grandioase combinațiuni și întreprinderi, care cer mari cheltueli, ce sunt posibile numai într'o mare desvoltare a creditului. In statul lui Moise obligațiile creditoriale se provocau numai de nevoe, când din pricina desvoltării inegalității unii, sărăcind, pentru îndreptarea împrejurărilor lor materiale, erau nevoiți să se adreseze către alții îmbogățiți, cu rugămintea să-i împrumute. Dacă la tine va fi sărac careva din frații tăi pe pământul tău, atunci să nu-ți învârtoșezi inima ta și să nu-ți închizi mâna ta înaintea fratelui tău sarac, ci să-i deschizi mâna ta și-i dă împrumut, potrivit cu nevoea lui (Deut. XV, 8). Creditele în cazul dat, ca unele ce servesc nu ca mijloc de speculă, ci ca mijloc de ușurare a unui rău social inevitabil, ca mijloc al eșirei din nevoe, au trebuit să capete o reglementare prin lege, corespunzătoare necesității lor. Singure de sine, creditele, care serveau de expresie a inegalității economice, au tendința să întărească și mai mult această inegalitate, de oarece a restabili pe datornic, care nădăjduește ca cu ajutorul împrumutului să-și îndrepte starea sa grea, rămânea în stare dependentă de creditor care primea, în puterea creditului, anumit drept asupra acțiunii și averei datornicului și în anumit senz și asupra persoanei lui. Această dependență se sporește prin acele condițiuni, care însoțesc creditul și care pe-lângă asta se destinează în majoritatea cazurilor din partea creditorului. Incă și mai mult se simt apăsările creditului, când împrumutul nu produce ușurarea așteptată a împrejurărilor vieții și când

din causa vre unei nenorociri adaoge numai o nouă povară pe capul nefericitului sărac. Atunci creditul, care are de scop să ușureze greutatea răului social, devine înseși un asemenea rău, și găsirea mijlocului de a-l înlătura din viața socială alcătuește tot o așa de mare problemă socială, care o prezintă și înseși chestiunea pentru înlăturarea inegalității sociale în genere. Legislația lui Moise prezintă următorul metod de rezolvire a acestei probleme.

De oarece creditele în statul lui Moise se provocau de nevoi strigătoare, apoi legislația s'a silit prin toate mijloacele să înlesnească aceste obligații. Așa, ea oprește luare de procente, obișnuită la asemenea obligații, sau adaose și în genere orce forme de interes. „Dacă fratele tău va sărăci și va ajunge la scăpătare la tine, atunci să-l susții, fie el venetic sau locuitor al țării, ca el să trăiască cu tine. Să nu iai dela dânsul adaos și venit, și teme-te de Dumnezeul tău. Argintul tău să nu i-l dai cu dobândă, și pânea ta să nu i-o dai ca să primești venit" (Lev. XXV, 35-37). S'a discutat mult relativ de dreptatea și scopul acestei dispozițiuni legale. Procentele, după știința politică-economică, sunt sufletul creditului: Numai prin ele și în genere prin avantaje se motivează darea unei anumite părți din bogăția sa sau în genere din banii săi altuia spre folosire. Fără a avea în vedere avantajele sunt de necugetat creditele. Dreptatea luării de procente se determină de trei condițiuni: 1) primejdia de a perde suma împrumutată, care cere recompensă pentru risc; 2) avantajul, pe care-l trage datornicul din suma împrumutată, prin urmare de participarea creditorului la procurarea putinței acestui avantaj, și 3) de recompensa pentru acel avantaj, pe care l-ar putea trage creditorul însuși din suma dată împrumut[1]). Aceste condițiuni ale justeței de a lua procente pentru capitalul dat împrumut stau parecă în contrazicere cu legiuirea lui Moise, care oprește categoric orce „spor" și „venit". Dar asta numai se pare. In realitate aceste condițiuni, numai în aparență inevitabile în obligațiile de credit, în sfera raporturilor sociale ale membrilor statului lui Moise își perdură importanța lor. Așa, pericolul perderei sumei date împrumut se înlătura prin despăgubirea de nădejde prin lotul de pământ, pe care-l poseda fiecare israilitean, prin urmare și datornicul, și afară de asta împrumutul se asigura, cum vom vedea mai la vale, prin sistema amanetelor larg desvoltată. A doua condiție a justeței de a lua procente, anume aceea a avantajului, pe care îl trage împrumutătorul din suma împrumutată se pare justă numai acolo,

1) Michaelis, Mos. Recht. Th. III § 8, 51-53.

unde iubirea de interes este patima predominantă. „O parte foarte mică de dreptate, vorbește Michaelis, se află în aceea, că eu trebue să apuc o părticică din acel venit, pe care-o primește altul fără nici o știrbire pentru mine, deși cu ajutorul banilor mei. Doară eu nu cer răsplată dela altul pentru lumânarea, pe care altul o aprinde dela lumânarea mea, deși el prin lumina luată dela mine câștigă bani. In aceeași situație se află acela, care fără nici o osteneală și pericol dă altuia împrumut niște bani, care stau la el fără nici o întrebuințare — quasi lumen de suo lumine accendere facit" [1]. Această socotință capătă încă și mai mare însemnătate în statul lui Moise, unde, cum s'a spus mai sus, împrumutul nu se făcea pentru speculă, ci în vederea înlăturărei unei nevoi și sărăcii apăsătoare. Asemenea părere, negreșit, mai firește și mai lămurit ca orce putea fi în statul teocratic, în împărăția umanității și a dreptății superioare.

Oare care greutate pentru justificarea legislațiunei lui Moise prezintă, se pare, condiția a treia a dreptății luării de procente, anume necesitatea recompensei pentru acel avantaj, pe care l-ar trage însuși proprietarul la ajutorul banilor dați împrumut sau în genere a averei sale. Dar și această dificultate se înlătură prin particularitățile organizațiunii social-economică a statului lui Moise. Mari avantaje aduc capitalurile acolo numai, unde este putința unei rapide circulațiuni, și anume în cazul unei mari desvoltări a comerțului și a spiritului întreprinderilor de speculă. Asemenea condițiuni nu erau în statul lui Moise agricol. Deaceea capitalurile, adesa sub formă de argint, ba în cea mai mare parte sub forma de produse crude: ceriale, fructe, etc. trebuiau să stea la proprietarul lor fără întrebuințare, expuse ruginei, putrezirei și stricăciunii șoarecilor, vermilor și altor insecte vătămătoare. Față cu asemenea stare de lucruri firește, că capitalistului îi era mai avantajos să-și dea capitalul său împrumut altuia sub o garanție sigură decât să-l lese la sine, de oarece datornicul, obligat să întoarcă datoria în aceeași cantitate și calitate, cum a împrumutat-o, se arăta conservatorul capitalului de orce stricăciune. Astfel, în condițiile organizațiunii social-economice ale statului lui Moise a treia condiție a justeței luării de dobânzi, inevitabile în ordinea noastră europeană contimporană, își perde cu totul puterea sa, de oarece capitalistul, dând capitalul său care stă fără întrebuințare, nu pierde nimic, ci din contra câștigă, economisindu-l și păzindu-l de o stricăciune inevitabilă.

1) Michaelis § 155, 8, 65.

Astfel e legea privitoare la datorii și condițiile executării ei referitor de israilit, în sfera ordinei social-economică a statului lui Moise. Un alt caracter capătă legea față de străin. Dupăce legea oprește a da capitalul cu dobândă israilitului, ea adaoge: „străinului să dai cu dobândă, iar fratelui tău să nu dai cu dobândă" (Deut. XXIII, 20). La prima privire asupra unei asemenea deosebiri, ce face legea între israilit și străin, — deosebire, care înclină în favoarea celui dintâiu și în paguba celui din urmă — se poate vedea în acest exclusivism îngust național al legii, care esclude pe orce neisrailit de a se folosi de avantajele instituțiunei israilită națională. Dar o asemenea părere nu e în totul întemeiată. Adevărat, esclusivismul din lege nu se poate tăgădui în totul: el din necesitate se prezintă deja din pricină, că Iehova, în împărăția sa, cu principiile sale deosebite, l-a întemeiat numai între și pentru fiii lui Israil; dar în cazul dat deosebirea ce face legea despre datorii, făcută de legiuitor față de străin, este provocată nu de egoism național, care predomina la toate poporele lumii vechi, ci de particularitățile naturale ale condițiilor, în care se pun obligațiunile datoriei față de străin. Aicea obligațiile datoriilor ies din sfera rânduelei social-economice a statului lui Moise, care le da particularitatea caracteristică examinată de noi și trec în sfera condițiilor obișnuite economice, și din această pricină capătă iarăși putere legală acele condițiuni, care îndreptățesc luoarea de procente, pe care o perduse, mulțămită particularităților rânduelei social economice în statul lui Moise. Astfel, dând capitalul său străinului, de pildă unui negustor bogat din Tir, sau din Sidon (căci în majoritatea cazurilor numai unii ca aceștia plecau după împrumut peste hotar), împrumutătorul expunea integritatea lui unui pericol însemnat, în tot cazul mult mai mare decât dându-l înlăuntrul țării sub o asigurare sigură. De aicea dreptatea cere răsplată pentru risc. In cazul dat capătă putere și condiția a doua, care cere luoarea de procente. Dacă speculantul bogat din Sidon pe 10 talanți de argint împrumutați dela israilit prin o mânuire îndămânoasă a câștigat alți zece talanți, apoi asemenea câștig el e dator nu altui cuiva, ci israilitului, de oarece fără împrumutul lui toată îndămânarea lui și toată ghibăcia speculantului ar fi fost zadarnice. Va fi deci nedrept să recompenseze pe israilit pentru împrumut? De sigur nu. Obișnuita sa importanță o capătă, în fine, și a treia condiție a îndreptățirei luărei de procente dela străin. Adevărat, capitalul, aflându-se la proprietar, putea să și nu-i aducă lui personal avantaje, cum s'a arătat mai sus, dar în cazul dat capătă o deosebită importanță interesul social și de stat. Dacă ca-

pitalul deși nu afla o întrebuințare avantajoasă personal pentru proprietarul lui, apoi în tot cazul el putea totdeauna să găsască întrebuințare avantajoasă pentru societate sau pentru stat în vederea împrumuturilor membrilor saraci ai societății pentru îndreptarea stării lor. Ba și afară de aceasta capitalul de rezervă în stat totdeauna e de folos, de oarece el totdeauna poate servi drept garanție contra nenorocirilor sociale, a foamei, etc. De aceea scoaterea capitalului peste graniță pentru stat alcătuește dacă nu o știrbire directă, apoi cel puțin indirectă, pentru care el are dreptul să primească răsplată, în cazul dat în formă de procente prin folosință personală a proprietarului capitalului. Noi presupunem cazul, când capitalul nu și-a găsit o întrebuințare avantajoasă în țară personal pentru posesorul lui; dacă însă a găsit asemenea întrebuințare, atunci justificarea primirei de procente dela străin este incontestabilă.

Deosebirea din legea despre datorii între obligațiile referitoare la israiliți și străini se justifică suficient și prin deosebirea impulsiunilor și scopurilor încheierii obligațiilor datoriilor cu unii și cu alții. In timp ce străinul, negustor bogat din Tir sau din Sidon, a împrumutat capitalul cu scopuri comerciale, în vederea unei specule îndrăsnețe și, poate, în scopul unei ușoare îmbogățiri pentru îngrămădirea de bogății peste bogății, israilitul a împrumutat numai pentru îndreptarea stărei lui economice, cum și presupune legea, pururea numind pe datornic „frate sarac", „frate lipsit", „săracii poporului" (Eș. XXII, 25; Deut, XV, 8). De aici se înțelege motivul moral-social, care cere deosebirea ce o face legea. Dacă pentru primul împrumutul a fost opera setei de înavuțire, iar pentru ultimul a fost cerința nevoilor, apoi și luarea de procente pentru primul nu alcătuește o greutate, pe când pentru al doilea ar fi o povară greu de purtat. Că legiuitorul a avut în vedere această deosebire în legea încheierei împrumutului, se vede din aceea, că același străin, dar care trăește în Palestina, prin urmare în sfera condițiilor social economice ale statului teocratic se folosește prin legea despre datorii de aceleași avantaje, care sunt rezervate israilitului. „Dacă fratele tău sărăcește și ajunge la cădere la tine: atunci susține-l, fie venetic sau băștinaș, ca să trăiască el cu tine. Să nu iai dela dânsul spor și venit" (Lev. XXV, 35-36). In vederea aceleiași deosebiri de situație a împrumutătorilor, legiuitorul, lăsând încheierea împrumutului cu străinul la buna și libera învoire a lui cu împrumutătorul, găsește necesar în chestia închierei împrumutului cu israilitul sau străinul sarac să adaoge un sfat moral deosebit către cei bogați, ca aceștia să

nu refuze împrumutul". Să nu-ți învârtoși inima ta", se adresază legiuitorul către cei bogați, „și să nu-ți strângi mâna ta față de fratele tău sarac. Ci deschide-i mâna ta și dă-i împrumut, potrivit cu nevoea lui, de ce are el trebuință (Deut. XV, 7-8).

Imprumutul se garanta prin un amanet. Sistema amanetului în legea lui Moise are o desvoltare, deși origina sa o datorește obiceiurilor juridice ale poporului. Legiuitorul numai a sistematizat sistema amanetelor statornicită prin obiceiu, înlăturând dintr'însa acele lucruri nenormale, care se așterneau ca o sarcină grea asupra datornicului și încuraja lăcomia creditorului. Aceste lucruri nenormale puteau consta în aceea, că împrumutătorul lacom, folosindu-se de situația grea a săracului, care cerea împrumut la dânsul, putea apuca ca zelog sau lucruri de preț, care întrecea de multe ori costul împrumutului, în scopul ca în caz când datornicul nu poate plăti, să se folosească de ele, sau lucruri de primă necesitate, lipsirea de care face viața saracului încă și mai grea. Deaceea legiuitorul prescrie oarecare mărginiri relativ de cererea de amanete. Așa creditorul nu avea dreptul să intre însuși în casă, ca să ia amanet, ci trebuia să aștepte în uliță până i se scotea amanetul de însuși împrumutătorul.

„Dacă tu vei da aproapelui tău ceva împrumut, apoi să nu intri cu el în casă, ca să iai dela dânsul amanet; ci să stai în uliță, iar acela, căruia tu i-ai dat împrumut, îți va scoate amanetul tău în uliță" (Deut. XXIV, 10-11). Importanța practică a acestei legiuiri constă în aceea, că ea apăra pe datornic de lăcomia îndrăsneață a împrumutătorului, care, intrând în casă, și folosindu-se de situația grea a datornicului, putea să apuce lucrul cel mai bun, ce-i cădea sub ochi, și să-l ia în locul zălogului convenit, sau chiar împreună cu amanetul și ca mulțămită pentru facerea împrumutului, ne întâlnind împotrivire mai tare din partea celui nevoiaș. „Dacă vei lua amanet haina aproapelui tău, pânăla apusul soarelui să-i-o întorci. Căci ea este singurul acoperemânt; ea e învălitoarea trupului său; în ce va dormi el? (Eș. XXII, 26-27). Aicea evident, în cazul dat e haina de deasupra, cum se vede aceasta din altă redactare a acestei legi în Deut. XXIV, 12-13. Pentru a înțelege importanța acestei legi, trebue să luăm în seamă, că haina (de deasupra) în orient încă și astăzi adesa constă din o bucată de materie în patru colțuri, care servește totodată și de pătură de învălit noaptea, apărând pe celce doarme în aerul liber de frigul de noapte, care în multe locuri este foarte simțit, mai ales în părțile dinspre Liban, unde suflă și vânturi tare reci, și omul poate răci foarte ușor și așa de tare, încât să i se tragă

moartea. Această haină ziua nu o purtau, de oare ce, din cauza greutății ei prea mari, și de o croială incomodă, era neîndemânoasă la mers, și încă și mai neîndemânoasă era la lucru; deaceea datornicul ușor o putea da amanet pentru ziua, dar nu putea să rămână fără ea noaptea. Incă și mai mult se mărginește dreptul de a lua amanet dela văduvă. „Dela văduvă să nu i-ai amanet haina" (Deut. XXIV, 17). Legea declară categoric, interzicând absolut a lua ca amanet haină dela văduva lipsită de ajutor. Așa de exemplu se interzice a lua amanet râșnița, care servea în vechime, când nu se cunoșteau morile mari mecanice, lucrul cel mai de nevoe în fiecare gespodărie, satisfăcând nevoea pregătirei hranei zilnice. „Nimenea nu trebue să ia ca amanet peatra de deasupra și pe cea dedesupt a râșniței [1]), căci unul ca acesta ia sufletul" (Deut XXIV, 6), adaoge legiuitorul, arătând prin aceasta nu numai lipsirea datornicului de un lucru de prima necesitate în gospodărie, în viață. Această legiuire, exprimată concret de exemplu în exemplul morii de mână, negreșit se extinde și asupra altor obiecte de prima necesitate în gospodărie, ca de exemplu uneltele agricole, animalele de muncă, etc. deși legiuitorul direct nu mai vorbește de ele (Comp. Iov, XXIV, 3).

In caz că datornicul nu se ținea de vorbă sau a insuficienței amanetului luat pentru stângerea împrumutului, împrumutătorul are despăgubire toată averea datornicului mișcătoare și nemișcătoare. Legiuitorul nu vorbește despre asta direct, dar se presupune limpede din condițiile legiuite a înstrăinării proprietății. Dacă prin condiția principală a acestui fenomen social se prezintă sărăcire (Lev. XXV, 25 și 39), apoi după logica obișnuită condiția ei putea fi și ne ținerea de vorbă în obligațiile de credit, ca una din formele „sărăciei".

Sistema amanetelor, cum se prezintă ea mai sus, ar fi putut desvolta din obligațiile creditului un rău social, care prin toată greutatea lui s'ar fi lăsat peste membrii săraci ai statului. Dar ea n'a putut să devină așa mulțămită legei înțelepte, prin care legiuitorul a mărginit sfera raporturilor creditoriale. El și în sfera raporturilor creditoriale a introdus o astfel de instituție teocratică, care era chiemată să restabilească periodic raportul normal, dintre membrii statului teocratic, violat de condițiile naturale-economice. Acesta este anul ertării, amintit deja mai sus. „In anul al-șaptelea să faci ertare", zice legea (Deut. XV, 1). Mai sus s'a spus deja

1) Morile de mână sau râșnițele erau compuse din două petre, din care cea de deasupra era mișcătoare, iar cea de desubt fixă. Lucrarea se executa de obiceiu in familiile sărace de către femei, iar în cele bogate de către robi.

despre coincidenţa acestui al şaptelea an" cu anul sâmbătal. Acum să trecem la examinarea definiţiunilor speciale ale acestei legi şi la indicarea importanţei ei teocratice şi social-economice.

Vorbind laconic despre înfiinţarea anului ertării, legiuitorul explică imediat miezul acestei instituiri. „Iertarea însă constă în aceea, spune legea, ca fiecare împrumutător, care a împrumutat pe aproapele său, să ierte datoria şi să nu urmărească pe aproapele său sau pe fratele său; căci s'a proclamat iertare-remissio pentru Domnul". Aşa este textul acestei legislaţiuni vestite şi fără exemplu în istorie, textul legii lui Moise despre ertarea datoriilor. Sensul direct al legii, cum se prezintă el la prima privire în textul citat, evident este acela, că în anul al şaptelea trebuia să se producă ertarea totală a datoriilor, contenirea absolută a dreptului împrumutătorului de a cere dela datornic suma dată lui împrumut, cu un cuvânt contenirea deplină a orişicăror raporturi de datorie dintre dânşii[1]). Dar aşa înţeleasă această lege este atât de înaltă şi aşa de în desacord cu dreptatea noastră mercantilă de astăzi, încât rămâne cu totul neînţeleasă pentru majoritatea cercetătorilor celor mai noui a dreptului lui Moise, care de aceea se silesc să-i dea alt înţeles, şi anume, că ertarea consta nu în curmarea absolută a dreptului împrumutătorului să ceară dela datornic suma dată lui împrumut, ci numai în contenirea acestui drept în cursul anului al şaptelea, după care împrumutătorul iar intra în drepturile sale şi iar putea cere dela datornic suma împrumutată de dânsul. Aşa explică această lege Michaelis, Saalschutz şi alţi cercetători ai legii lui Moise. De temelie pentru asemenea înţelegere serveşte de obiceiu închipuirea lui Michaelis, după care „ertarea totală a datoriilor în anul al şaptelea pe de o parte ar face sărăcia o meserie uşoară şi ar acoperi prea mult lenea şi trândăvia, iar pe de altă parte pentru cel ce poate da împrumut ar servi, în tot cazul, de temeiu suficient şi drept de a refuza pe celce cere împrumut. „Ce despotism grozav, esclamă Michaelis, nu a unui singur tiran, ci a multe mii, a tuturor acelora, care poartă un costum rupt, ar apăsa asupra celor bogaţi? Despre dreptate eu nici să vorbesc nu mai vreau: aceasta o va înţelege fiecare singur, dacă va fi pus în asemenea situaţie, că mâne va trebui să se nimicească toate obligaţiile creditoriale, iar astăzi a venit la el săracul să-i ceară împrumut, care a-l refuza legea opreşte sub pedeapsă a trece drept un sgârcit şi nemilostiv. Eu

1) In sensul deplinei ertări a datoriilor se pare că înţeleg aceasta talmudiştii şi învăţaţii iudei Knobel, Kurzgof, exeg. Handbuch, etc.

întreb numai: ce stat ar putea rezista sub un atare drept? Cine ar avea dorința de a câștiga și a fi bogat, dacă el peste fie care șapte ani trebue să se expună la impozit din partea fiecărui sărac? Bogatul numai decât ar trebui sau să părăsească acea țară (și cu cât mai curând, cu atât mai bine), unde există asemenea legi nedrepte, sau să se prefacă că este sărac, cum se și întâmplă asta în țările despotice, unde despotul lacom sub toate motivele posibile se silește să-și însușească starea oamenilor bogați" [1]). Pe temeiul unor asemenea calcule se ajunge la părerea arătată a legii. Dar cum e ușor de văzut, aceste calcule pleacă dintr'un punct de vedere inexact asupra lucrului. Toți numiții cercetători privesc la legea examinată din punctul de vedere contimporan, aplică la ea maștabul raporturilor noastre sociale obișnuite și perd din vedere deosebirile tăioase ale ordinei sociale din statul lui Moise. De aicea și pleacă păruta nedreptate a ei, – același fenomen, care a fost deja observat de noi la examinarea legii lui Moise despre neluarea de procente.

Ca să judecăm despre posibilitatea sau imposibilitatea priceperei directe a legii examinate, trebue să luăm în considerație particularitățile stării morale și a organizației social economice a societăței israelite. Descrierea lui Michaelis în culori negre a fenomenelor nenormale ce ar fi putut să se producă de legea despre ertarea datoriilor, presupun o demoralizare așa de extremă, pe care nicidecum nu o putem admite la poporul tânăr, care deabea trecuse prin școala grea de educație, care-l regenerase, în cei patruzeci de ani de pribegie prin pustie. Mai departe, ele presupun o așa deosebire socială a săracilor de cei bogați, un așa contrast dușmănos dintre ei, care iarăși nu-i firesc organizației social-economice din statul lui Moise. Adevărat legislația lui Moise adeverește pozitiv existența inevitabilă a săracilor („săraci pururea vor fi între voi" – Deut. XV, 11), dar legile sociale, îndreptate către neîngăduirea creșterei sărăciei și expresia presupunătoare a legii despre posibilitatea de a nu exista săraci (Deut. XV, 4) ne dau destul temeiu pentru a conchide, că sărăcia era fenomen esclusiv și în statul lui Moise predomina prosperitatea. In asemenea caz nu mai are deja temeiu presupunerea lui Michaelis despre miile de rufoși lacomi și lipsiți de conștiință, care s'ar năpusti asupra nefericitului bogătaș. Dacă mai departe se ia în seamă caracterul de comunitate a cârmuirii de sine și ordinea socială, în care persoana se află totdeauna sub control mai mult

1) Michaelis, Mos. Recht, § 158.

sau mai puţin riguros al comunităţii, care poate cu o exactitate aproximativă să determine starea morală şi economică a persoanei atunci obrăznicia leneşului, care contează să-şi îndrepteze starea prin împrumut dela bogat fără înapoere, nu poate avea loc: ea totdeauna se preţelueşte după vrednicie de comunitate şi primeşte mărginirea cuvenită. Astfel din acest punct de vedere legea despre ertarea indispensabilă a datoriilor nu se prezintă ca imposibilă în înţeles social.

Dacă acum ne întoarcem la cercetarea pozitivă a legii pentru ertarea datoriilor, apoi în particularităţile sale se prezintă multe date pentru directa ei înţelegere. Mai întâiu de toate tonul legii puternic, laconic solemn ne dă deodată a înţelege, că aicea e chestia nu de oare care lege de rând (doar asemenea ea ar fi, dacă ea s'ar înţelege în înţelesul amânării plăţilor pe un an din pricina nelucrării şi nesămănării ogoarelor), ci de o lege extraordinară, care poartă asupra sa pecetea vie a teocratismului. „In anul al şaptelea să faci ertare". Această presupusă trăsătură neobişnuită a legii, necorespunzătoare înclinaţiunilor egoiste ale posesorilor de averi, a servit de motiv suficient pentru legiuitor să se adreseze către dânşii cu un deosebit sfat de a nu refuza pe ceice cer împrumut. „Dacă va fi la tine sărac cineva din fraţii tăi, atunci să nu-ţi învârtoşezi inima ta şi să nu-ţi strângi mânile tale înaintea fratelui tău sărac. Ci deschide-i mâna ta şi dă-i împrumut, potrivit cu nevoea lui, din cele ce are el nevoe" (Deut. XV, 7-8). Dar în vederea deosebirilor de înţelegere a legii examinate, e cu deosebire remarcabil următorul loc al legii: „Păzeşte-te să nu intre în inima ta cugetarea nelegiuită: se apropie anul al şaptelea, anul ertărei; şi ca deaceea ochiul tău să nu se facă nemilostiv către fratele tău sărac, şi ca tu să nu-i refuzi; căci el va striga către Domnul şi va fi asupra ta păcat mare" (Deut. XV, 9). Această insistenţă deosebită a legiuitorului către oamenii avuţi de a nu refuza săracului cererea de împrumut din pricină că se aproprie anul al şaptelea, ne arată cum nu se poate mai limpede care este adevăratul înţeles al legii despre absoluta ertare a datoriilor. In adevăr, ce temei suficient ar fi pentru legiuitor să se adreseze cu sfat deosebit şi stăruitor către împrumutători să nu refuze împrumutul cerut, dacă ertarea datoriilor ar fi constat într'o simplă amânare numai pentru anul al şaptelea? Ce motiv suficient ar fi avut expresia legii: „şi când îi vei da, nu trebue să se întristeze inima ta" (Deut. XV, 10)? Dacă legea despre ertare ar consta într'o simplă amânare a cererei de restituire după anul al şaptelea, atunci pentru împrumutător n'ar fi nici un

motiv de temere de anul al șaptelea, de oarece în cursul anului al șaptelea, sâmbătal, capitalul în tot cazul trebuia să rămână fără întrebuințare, în vederea repausului legiuit al pământutui, și deci nu se puteau prezenta nici motive suficiente pentru cererea lui dela datornic. Deci orce temere și întristare ar fi fost de neînțeles și fără rost. Astfel, teama și întristarea puteau fi provocate numai de ertarea complectă a datoriei în anul al șaptelea.

Dar în asemenea caz aceste temeri și întristări se puteau ridica nu din pricina acelei situațiuni triste a bogatului, pe care și-o închipue Michaelis, în care ar fi fost pus bogatul de către lege, ci din pricina iubirei vicioase de avuție a bogatului, din pricina căria el era apăsat de legea, ce servea spre binele public și prezenta expresia juridică a iubirei de oameni și a facerei de bine fraților suferinzi și desmoșteniți de soartă. Pentru a înțelege deplin senzul acestor sfătuiri, dreptatea socială a cerințelor lor, trebue a lua în samă esențialul vederilor legiuirilor lui Moise asupra datoriilor. Datoria, după această legiuire, se motiva esclusiv de sărăcie, și aicea se privea ca una din formele de binefacere, sau chiar ca milostenie, pentru care se făgăduia răsplata corespunzătoare. „Pentru aceea te va binecuvânta Domnul, Dumnezeul tău, zice legiuitorul, în toate lucrurile tale și în toate câte vor face mânile tale“ (Deut. XV, 10). Senzul sfaturilor în acest caz va fi acela, ca să nu refuzi nevoiașului a-i face bine, chiar dacă acest bine ar rămânea, din pricina anului ertării, nerăsplătit din partea celui ajutat. Adevărat, forma împrumutului, în care este îmbrăcată această binefacere, îi dă întru câtva alt caracter, care presupune se pare răsplată, restituirea, înapoerea celor primite, și deaceea, în vederea apropierei anului ertării, care se pare că justifică întristarea și teama împrumutătorului, care dă împrumut fără nădejdea de a mai primi suma dată. Dar în realitate și această justificare nu are destul temeiu. Dacă creditorul a dat împrumut cu mult înainte de anul ertării, atunci negreșit împrumutul a căpătat forma juridică a obligației de credit, cu oferirea împrumutătorului a dreptului de a cere în cinci-șase ani dela datornic suma împrumutată de el și prin urmare potrivit cu termenul pentru restituiri, împrumutătorul, în caz de neputință sau a abaterei intenționate a datornicului dela plata datoriei, putea dobândi satisfacția pe calea justiției. Dar împrumutul capătă forma de binefacere, când el se făcea înainte de anul ertării și, judecând după starea economică a împrumutătorului, nu prezenta garanții de plată. In asemenea caz negreșit și împrumutătorul putea primi împrumu-

tul ca o formă de binefacere. Cu toate acestea nimic nu oprea pe datornic, dacă el mulţămită împrumutului şi-a îndreptat starea sa, să răsplătească pe împrumutător sau să stângă împrumutul şi după anul ertărei.

Astfel, sub raport civil-obştesc nu există pedici pentru înţelegerea directă a legii despre ertarea datoriilor. Incă şi mai puţine pedici pentru atare înţelegere a legii există din punct de vedere teocratic. Din potrivă în această privinţă legea capătă cea mai mare confirmare şi un senz înalt. Esenţa principiului teocratic din punct de vedere social-economic stă în contrast cu principiul natural-economic de desvoltare, care avea tendinţă statornică către violarea egalităţii social economice, şi prin urmare spre susţinerea acestei egalităţi, şi în caz de violare, spre restabilirea ei. Obligaţiile creditoriale sunt produsul neegalităţei social-economice, produsul desvoltărei natural-economice, şi chiar de aceea stau în contrazicere cu principiul teocratic. Acţiunea principiului teocratic în cazul dat şi trebue să se exprime, ca şi în totdeauna, în tendinţa spre restabilirea egalităţii, şi prin urmare spre înlăturarea inegalităţii şi a tuturor urmărilor ei, între care stau la rând cu altele şi obligaţiile de credit. Datoria astfel, ca fenomen nenormal din punct de vedere teocratic, în momentul triumfului deplin al teocratismului (în anul ertării), dacă el n'a fost stâns, trebue să sufere stângere complectă sau ertare.

Acţiunea anului ertării negreşit se extinde asupra tuturor formelor de datorii. Prin urmare, s'au ertat datoriile în înţeles propriŭ, s'au înapoiat amanetele, luate spre asigurarea sumei împrumutului. Dar probabil ertarea nu s'a extins asupra unor astfel de lucruri, care se aflau la împrumutător nu numai în calitate de amanet, ci intrase deja la el în calitate de plată a datoriei, prin urmare juridiceşte devenise oare cum proprietatea lui. Aci se referă între altele porţiuni de pământ, întrate pe cale juridică în plata datoriei. O asemenea concluzie logic rezultă din acea temă, că datoria plătită nu mai este deja supusă acţiunii anului ertării, în cazul contrar ar trebui a admite ideea, că în anul ertării împrumutătorul era obligat să erte datoria deja plătită şi prin urmare să înapoeze datornicului suma luată dela dânsul pentru stângerea datoriei. Loturile de pământ luate în plata datoriei, au trecut sub influenţa altor legi speciale, după care loturile se reîntorceau la primul proprietar la anul jubileu.

Tot prin un asemenea caracter înalt teocratic legislaţia lui

Moise se distingea şi prin toate celelalte dispoziţiuni, din care mai amărunţit sunt examinate aicea numai cele mai remarcabile. In concluziune se poate face încă o caracteristică generală a legislaţiei lui Moise, ca sistemă integrală, pătrunsă de spiritul adevărului şi înţelepciunei dumnezeeşti.

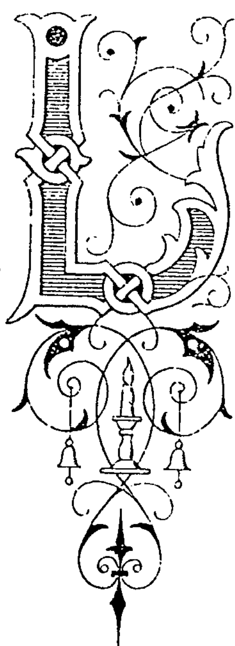

Urzică de Palestina.

CAPITOLUL XXIV.

CARACTERUL GENERAL AL LEGISLAŢIEI LUI MOISE ŞI INCHEIEREA

egislaţia lui Moise, fiind miraculoasă şi extraordinară după înseşi mijlocul comunicărei ei externe, e încă şi mai miraculoasă după menirea sa istorică şi esenţă. Destinaţia ei corespunde complet situaţiei deosebite a poporului israilit în istorie. Acest popor dintre toate popoarele a fost ales de Dumnezeu în calitate de purtător al marilor principii istorice, care aveau în urmă să se răspândească asupra întregei omeniri. După căderea omului păcătoşia şi stricăciunea au căpătat stăpânire peste toată omenirea, au devenit principiul fundamental mişcător a întregei ei vieţi, au pătruns în toate instituţiile şi raporturile lui, aşa că au înăbuşit aproape cu totul germenii sănătoşi ai adevăratei desvoltări, aşezaţi la creare în temelia vieţii şi activităţii ei. Desvoltarea omului, începută într'o direcţiune falsă, fireşte nu putu să-l ducă la scopul distinaţiei lui, ci treptat îl depărtă tot mai mult de dânsul, micşorând necontenit suma binelui şi dreptăţii, şi din contra mărind necontenit suma răului şi a nedreptăţii. In asemenea ordine de lucruri scopul istoriei universale n'ar fi primit niciodată realizarea sa. Oamenii acestei direcţiuni,

în cari, în virturea stricăciunii puterilor și însușirilor firești, căpă-tară preponderanță însușirile fizice asupra celor spirituale, cedară tot mai mult curentului ordinei firesc păcătos și într'însul își gă-siră cea mai bună satisfacere a tendințelor istorice. Rezultatul unei asemenea desvoltări ar fi fost înăbușirea totală a puterilor celor mai nobile și înălțătoare ale spiritului omenesc, dominațiunea ne-mărginită a puterei grosolane, a egoismului necruțător, coruperea totală a raporturilor omenești în care în locul dreptății ar fi apă-rut capriciul, apăsarea celui slab de către cel puternic, și la urma urmelor omenirea ar fi ajuns la cel mai extrem grad de corupție și la călcarea orcărui simț de demnitate omenească, cum a și fost aceasta în parte la vechile popoară, unde pe lângă denaturarea complectă a concepțiilor religioase, morale și sociale, chiar legile înlesneau mai departe corupția, sporirea nedreptății, servind ca mijloc de apăsare a celor slabi și săraci. Pecând scopul final al desvoltării universal-istoric – împăcarea cu Dumnezeu și restabili-rea treptată a stărei celei dela început, trebuia să capete realiza-rea sa, dacă omenirea nu trebuia să piară moralmente la urma urmelor. Pentru realizarea acestui mare scop a și fost ales popo-rul, care încă în protopărinții săi se distinse prin mai multă ca-pacitate pentru păstrarea concepțiilor adevărate, prin germeni sănă-toși ai adevăratei desvoltări și prin mai multă energie morală, care le da putința să se lupte contra răului ce domina pretutin-denea, cum se vede aceasta din istoria lui Avraam, Isaac, Iacov și a altor protopărinți ai poporului evreesc. Deja cu Avraam a fost încheiată o alianță (Fac. XVII, 7) în scopul păstrărei adevă-ratei religii și în genere a bazelor adevăratei desvoltări, dar acolo asemenea scop al lui nu află încă o deplină expresie. Sfințirea și întărirea deplină, această alianță, o primi în clipa legislațiunii. Aicea se produse alegerea solemnă a poporului israilit ca purtător ma-relor adevăruri ale desvoltării universal-istorice. „Voi veți fi", zice Iehova către poporul israilit, „partea mea din toate popoarele; voi veți fi la Mine împărăție preoțească și popor sfânt" (Eș. XIX, 5–6). Aceasta este determinarea juridică a situației poporului is-railit în istorie. Prin asta se lămurește și menirea lui. El trebuia contrar principiului predominant al desvoltărei păcătoase nenor-male să prezinte norma adevăratei desvoltări, să păstreze în sine semințele acestei desvoltări, să le crească și după putință să le răspândească în lumea înconjurătoare; să fie, după expresiunea proorocului, făclie pentru popoare (Is. XLII, 6). Deaceea într'însul trebuia să-și găsască recunoaștere și realizare tot ce-i sfânt, drept și umanitar, ce nu avea loc în lumea păgână. Contrar principiilor

…osiere ale lumii păgâne, care constau în predominarea puterilor trupești asupra celor duhovnicești; aicea trebuea să capete preponderanță principiul spiritual; egoismul nemărginit trebuia să capete mărginire în recunoașterea egalității altei persoane; nedreptatea trebuia să cedeze locul legei superioare a dreptăței: de aicea și întreaga ordine a vieței obștești și particulare trebuia să capete o astfel de direcție, în care mai fără pedică ca orunde să se poată exprima principiile așternute în temelia sa. Dominațiunea unor astfel de principii ne și prezintă istoria poporului israilit. Dar aceste principii sunt create nu de el însuși; ele îi sunt date lui în legislație. Prin urmare, destinația lui, arătată mai sus, el o putea realiza numai prin primirea și împlinirea legei, prin întruparea principiilor ei în toate formele vieții sale. In aceasta se și coprinde miezul așezământului sau al alianței dintre Dumnezeu și poporul israilit.

Corespunzător cu acest scop al alianței și legislația, ca mijlocire principală a alianței, ne prezintă esența și conținutul corespunzător. După caracterul său lăuntric, legislația se prezintă ca în totul teocratică. Astfel se prezintă ea nu atât după origina sa, pe cât după pomenirea și esența sa. Teocratismul biblic prezintă două laturi. O lature, pe care de obiceiu cercetătorii o iau drept expresie deplină a teocratismului, constă în aceea, că Iehova se află în anumite raporturi cu poporul israilit, este regele lui, și potrivit cu această situație „unește în sine toate raporturile de stat“, prezentându-se nemijlocit sau mijlocit prin organele sale – prin anumiți aleși – prin legiuitorul, judecătorii, conducătorul[1]) etc. Dar aceasta e numai o lature a teocratismului și pelângă aceasta, putem zice, cea externă. In acest senz teocratismul este un fenomen general pentru un anumit period din desvoltarea istorică a popoarelor (distingându-se numai prin gradul de adevăr sau de falsitate) și de aceeea nu prezintă ceva deosebit, propriu esclusiv pentru poporul ales. In raport cu acest popor are o deosebită însemnătate ceialaltă lature a teocratismului, interioară și putem zice, filosofică. Ea se definește prin situația deosebită, arătată mai sus, a poporului israilit în istoria universală. Iehova l-a ales pentru ca să-l facă păstrătorul principiilor de desvoltare adevărat normală, care nu și-au găsit loc în ceialaltă omenire, care s'a dedat cu totul principiilor de desvoltare firească păcătoasă. Principiile acestea, pătrunzind în conștiința și viața poporului ales, după

1) Ochler, Alttestam. Theologie, p. 305.

ideea teocratismului trebuiau să cultive un teren istoric, pe care s'ar fi putut cel mai bine să se desvolte și să se păstreze marile adevăruri, ce trebuiau să ducă omenirea către realizarea menirei sale. Deaceea Iehova prin alianța sa cu poporul lui Israil l-a luat din vârtejul desvoltării naturale — păcătoase, l-a eliberat de înrâurirea puterilor întunecate istorice și i-a dat legea sfințeniei, pe care împlinindu-o, poporul în adevăr putea să realizeze Misiunea universal-istorică, pusă asupra lui. Această lege a sfințeniei ne prezintă în temeiul ei toate datele care confirmă înțelesul prezentat al senzului intern a teocratismului biblic. Legislațiunea lui Moise în principiile ei generale în adevăr prezintă norma adevăratei desvoltări omenești, singura care putea să ducă omenirea la realizarea menirei sale și până la care nu s'a ridicat înțelepciunea legiuitoare a nici unuia din înțelepții lumii vechii. Aceste idei dovedesc mai limpede ca orce acel fenomen remarcabil, că și în timpul cel mai nou înțelepciunea legiuitoare sau știința juridică de stat în desvoltarea sa treptată, săvârșită pe teren independent al cercetărilor științifice, în cele mai bune rezultate ale sale nu prezintă altă ceva, decât numai o apropiere de principiile legislațiunii lui Moise. Tot ce e mai bun, spre ce tind științele sociologice moderne și ce consideră drept cel mai bun produs al lor în determinarea normei sub raport social, — toate acestea se coprindeau în principiile legislațiunii lui Moise și în majoritatea cazurilor s'a realizat în practica vieții sociale de stat a statului lui Moise. Această părere își găsește confirmarea deplină în determinarea raportului dreptului lui Moise cu starea vieții sociale de stat în timpul de față. „In dreptul lui Moise", vorbește un profund cercetător al lui [1]), „noi cu mirare ne întâlnim cu multe din acele întrebări interesante, care agită timpul nostru, amenință să zgudue întreaga ordine statornicită de veacuri a vieței noastre sociale și de stat, în fața cărora stă nedumirită știința modernă, și care totuși în dreptul lui Moise și-au găsit deslegarea lor satisfăcătoare pe calea pașnică a înțelepciunei legiuitoare. In acest drept sunt multe lucruri instructive și pentru timpul nostru, și noi demult ne-m fi folosit deja de indicațiile lui, dacă alăturea de dreptul roman, cu problemele și structura expunerei sale deși uimitor de mărețe, dar în același timp și cu formalismul împilator al lui, cu legile lui familiare crude, ce poartă asupra lor pecetea neștearsă a robiei, care nu recunoaște și calcă în picioare orce demnitate a persoanei omului; dacă alăturea de dânsul dease-

1) Saalschütz, Mosaisches Recht, Einl. Bemerk, pag. XV.

menea am fi studiat cu îngrijire și trăsăturile nobile și simple ale legislației lui Moise, care, cum unanim au recunoscut toți cercetătorii ceice au pătruns adânc în conținutul ei, se destinge prin un spirit cu adevărat înalt și liber".

Acest spirit pătrunde și verifică toate formele vieții sociale ale statului lui Moise, începând chiar dela forma de stat pânăla formele raporturilor familiare. Iată cum același cercetător grupează și caracterizază principiile fundamentale ale vieții de stat și sociale după dreptul lui Moise, având la aceasta în vedere raporturile lor cu principiile acestei vieți din față [1]).

In vechime la cea mai mare parte dintre popoare persoana era înghițită de stat. Chiar reprezentanții celei mai înalte desvoltări a spiritului omenesc, filosofii, ca de exemplu Platon, nu s'au înălțat până acolo, ca să prețuiască persoana în propria ei demnitate, independent de raporturile ei cu statul, și deaceea în tratatele lor „obștiile ideale" o deteră pe ea și familia jertfă statului. In evul mediu din potrivă persoana a primit o predominare ilegală asupra statului: fiecare, bizuindu-se numai pe arma sa, cu îndrăsneala de cavaler, cu spirit independent își mergea drumul său propriu. O asemenea stare de lucruri, din punctul de vedere al adevăratei sociologii, e nenormală atât una, cât și ceialaltă, neavând pentru sine o justificare, ca niște extremități ce erau. Adevărata sociologie găsește norma în așa împreunare a acestor extremități, în care orce individ aparte ar aparținea deopotrivă și sie însuși, și societății; el folosindu-se de libertate, ar împăca-o în același timp cu legea, cu libertatea tuturor; alcătuind o parte a totului, nu s'ar înghiți de aceasta, ci ar rămânea independent și pelângă asta s'ar afla în astfel de condițiuni de viață și activitate, care, dând toate mijloacele pentru atingerea scopurilor personale, în același timp ar aduce aceste scopuri personale în acord cu scopurile societății sale, așa că satisfacerea primelor ar fi în același timp satisfacerea și a celor din urmă. Pentru rezolvirea unei atari probleme sociale muncesc în timpul de față, dar fericita soluțiune a ei până acum încă a rămas numai o dorință evlavioasă (Pia desideria) a științelor politico-sociale. Și totuși o asemenea deslegare se prezintă deja gata în organizația socială de stat a statului lui Moise, deși negreșit sub forma proprie lui după vremea veche, ale raporturilor patriarhale. Aicea grăuntele fundamental al formelor sociale se prezintă „comunitatea", în care tot poporul prin mijlocirea capilor lui își găsea expresia deplină a tuturor nevoilor și cerințelor sale; fiecare membru al ei găsea

1) Idem, pag. XV-XVIII.

într'însa apărarea deplină și asigurarea drepturilor sale și libertatea sa. După legătura sa organică tare, comunitatea nu înghița și nu înăbușa independența personală a membrilor singuratici ei, cum se petrecea aceasta în toate statele cele vechi; din potrivă, servea de asigurare a acestei independențe contra pretențiilor nelegale a unor membri deosebiți, realizând prin aceasta scopul principal al legislației lui Moise: desvoltarea cât mai mare a simțului de libertate în popor. Deaicea și provine acel fenomen remarcabil, ce se observă în poporul israilit, că la dânsul adesa persoane necunoscute deodată s'au arătat în capul poporului și au devenit eroii evenimentelor istorice. Aicea prorocii, acești mari lucrători în istoria poporului israilit, au fost apărători ai libertății cuvântului și au biciuit neîmpedicați viciile și crimele nu numai ale oamenilor derând, dar chiar și ale regilor. Aicea omul capabil, în orce situație s'ar fi aflat până atuncea, deodată putea să dobândească importanță istorică; agricultorul simplu devenea conducătorul taberei de luptă și elibera poporul din robia străinilor. Pentru noi ar fi fost cu totul neînțelese aceste fapte; ar fi fost de neînțeles, cum o personalitate, ba chiar și o femee, deodată se așeza în capul poporului, primea recunoașterea generală în popor, dacă noi nu am ști structura acelui organizm social viu, în care toți membrii se aflau în raport organic normal atât cu totul, cât și între ei. Negreșit asemenea reprezentanță populară patriarhală e mai comodă într'un popor puțin numeros decât în marile națiuni, dar pentru noi în cazul dat are importanță principală ideea acestei reprezentanțe, iar nu aplicarea ei în statele moderne. In legătură strânsă cu asemenea idee fundamentală a organizației obștești stau alte instituțiuni ale statului lui Moise, care alcătuesc și în timpul de față obiectul tendințelor pentru științele social politice. Aicea se referă obligația militară generală, ca expresie a participărei egale a tuturor membrilor statului la cele mai importante întâmplări a vieții lui; absența deosebirilor și privilegiilor de castă, ca expresie a egalității tuturor înaintea legii și a statului. Ideea egalității drepturilor statului lui Moise și-a găsit o astfel de aplicare largă, încât chiar și străinii nu erau escluși dela folosirea de ea deopotrivă cu membrii statului. Această egalitate de drepturi și-a găsit un puternic sprijin în egalitatea economică, în distribuirea egală a bunurilor materiale. Această din urmă împreună cu celelalte instituțiuni, care aveau de scop să păstreze egalitatea economică și de a împedeca violarea ei, este fenomenul cel mai remarcabil în genere din istoria instituțiilor omenești, și în vederea faptului, că mulți legiuitori în zadar au tins la statornicirea lui, privită chiar numai ca experiență a în-

țelepciunii legiuitoare, prezintă un mare interes. Pe terenul acestei instituiri n'a avut loc fenomenul nenormal al timpului nostru: extremitățile bogăției și sărăciei, și grozava chestiune a timpului nostru: înlăturarea desvoltării pauperismului, care amenință să sgudue și să doboare întreaga ordine socială, acolo și-a găsit o deslegare fericită. In raporturile obștești-familiare în statul lui Moise s'a realizat deasemenea principiul sociologiei moderne: egalitatea sexelor și raporturile normale ale părinților către copii. Cu deosebire atrage atențiunea asupra sa statornicirea juridică a situației femeei. Aicea ea n'a fost o roabă fără drepturi a bărbatului despot, nu era închisă în harem, ci se considera ca doamnă cu drepturi depline a casei alăturea cu bărbatul, și deci era tot așa de independentă, ca și bărbatul, lua parte deschis în adunările solemne ale poporului și chiar la evenimentele politice; în genere se folosea de o libertate fără exemplu în orient, aproape la fel, cu aceea, pe care sociologia modernă o consideră normală pentru statele cele mai nouă. Și seria faptelor remarcabile ale istoriei biblice ne arată, cât de nobil și cu ce folos pentru stat s'au folosit ele de această libertate. In fine, legislația lui Moise singura în răsărit, care nu cunoaște robia în înțelesul propriu (vechiu și nou) al acestui cuvânt, robia care înjosa vrednicia de om, respingea egalitatea de drepturi firească a oamenilor, crease din oameni mulțimi de un fel de ființe mijlocii între oameni și animale, și în genere prezenta o nedreptate strigătoare, plină de încălcarea demnității și drepturile persoanei omului. Dumnezeescul geniu al legiuitorului a știut să înalțe acest fenomen rușinos al robiei pânăla raporturile normale de slujire, necesară în viața obștească, aproape pânăla acel grad, cum există astăzi. Toate aceste drepturi, remarcabile după vreme, ale persoanelor și claselor poporului își găsiră sprinjin puternic în știința generală a legilor, care s'a obținut prin mijlocul cel mai simplu, ca de exemplu prin conferințele publice asupra legilor, rostite în adunările naționale. Această educație juridică, largă pentru acea vreme, făcu pe toți membrii poporului nu numai capabili să-și apere drepturile lor, ci dădu și posibilitatea formării și existenței de judecătorii curat populare. De aicea legislația lui Moise și sub raport judecătoresc se prezintă ca expresie a judecății adevărat omenească. Ea, începând din anticitatea adâncă inclusiv pânăla veacul trecut, prezintă singurul exemplu de judecată, care nu știe de torturi și în genere de chinuiri crude și rușinoase. Imparțialitatea cea mai deplină și incoruptibilitatea cea mai severă erau datoria supremă și vrednicia acestei judecăți. Prin urmare și aicea legislația lui Moise ser-

veşte de reprezentantă a normei, care are însămnătate veşnică, şi prin urmare însuşită de sociologia modernă. Intr'un cuvânt, toate principiile acestei legislaţii, în expresiile lor ideale generale, sunt principii ale desvoltărei normale ale raporturilor sociale şi ca atare, îşi păstrează neschimbat importanţa lor şi pentru sociologia modernă.

Din ochirea dată asupra formelor fundamentale ale legislaţiunii lui Moise rezultă clar acea concluzie, că principiile legislaţiei lui Moise în adevăr prezintă norma adevăratei desvoltări omeneşti, cum trebue să fie ea, pentru ca omenirea să-şi poată realiza menirea sa, şi de aceea în acest sens ele sunt universale, adecă aplicabile pretutindenea. Aceste principii trăesc până acum şi zac în fundamentul civilizaţiei moderne, deşi aceasta din urmă nu se foloseşte conştient totdeauna de ele. Esenţa desvoltărei culturii moderne şi constă anume în aceea, că ea a primit în sine principiile, ce sunt aşezate la temelia desvoltării legislaţiei lui Moise, în forma lor creştină spiritualizătoare, care le-a tras din aplicarea îngustă unilaterală la viaţa unui popor mărginit. Cultura propriu europeană (greco-romană) are însămnătate numai ca putere suplimentară, ce pune numai bază materială pentru civilizaţia modernă: iar tot ce e mai sus de materie, în care se exprimă dominaţia spiritului, mai sus de puterea mişcătoare a adevăratei desvoltări, — toate acestea sunt împrumutate din principiile dreptului lui Moise, ceeace între altele ne arată însemnătatea obligatorie a decalogului, admisă de toate codicile morale juridice ale Europei. Asemenea universalitate a principiilor legislaţiunii lui Moise, dovedite în deplin acord cu cel mai înalt grad de concepţie religioasă, cu creştinismul, care a stabilit definitiv pentru toată omenirea principiile adevăratei desvoltări, se dovedeşte mai limpede ca orce rolul lor arătat mai sus în istoria universală, ca norme în mijlocul rătăcirei generale, care concepţie numai ea singură a putut să aducă omenirea la realizarea scopului ei: restabilirea stărei celei dela început, pierdute prin păcat. In aceasta se cuprinde şi laturea filosofică a teocratismului biblic, care a inspirat legislaţia lui Moise.

Astfel se prezintă legislaţia lui Moise în principiile sale ideale. In această privinţă ea este universală. Dar aceste principii ideale au fost destinate să se realizeze în viaţa unui popor, care în istoria universală, afară de importanţa sa generală, are şi caracterul său special, care-l deosebea de toate celelalte popoară. Acest popor are istoria sa originală, obiceiurile şi drepturile sale originale; e popor, care poartă asupra sa pecetea neştearsă a condiţiunilor şi

particularităţilor timpului, locului şi ginţei. De aceea e firesc, ca şi principiile ideale, realizindu-se în viaţa acestui popor unic, în aplicarea lor au suferit schimbarea corespunzătoare poporului: după idee rămânând universale, în practică au luat forma de legi temporale, locale, escluzive. De aicea legislaţia lui Moise afară de laturea universală examinată, mai are şi altă lature, din care ea se prezintă legislaţiune particulară, având însămnătate condiţională, locală, naţională.

Privită din această lature din urmă, ea mai întâiu de toate are raport apropiat cu starea poporului israilit din acel moment al istoriei, când l-a găsit ea. Acesta a fost momentul trecerei lui Israil dela starea de trib la strea de naţiune, când el apăru determinat pe scena istoriei universale, luă asupra sa problema determinată şi ocupă o situaţie determinată. In viaţa poporului, ca şi în viaţa persoanei, se succed câteva trepte de creştere şi desvoltare morală şi fizică. Pentru Israil periodul patriarhal a fost periodul copilăriei, când el s'a condus în chip deosebit de simţuri şi de puterea creşterei naturale cu adăogirea a puţine legi simple şi fragmentare. Periodul naţional a fost periodul tinereţei, în care legile simţului creşterei cedară locul unor deosebite dispoziţiuni ale dreptului, sistemei de legi exacte, necesare ca să controleze activitatea clocotitoare şi expansivă a tinereţei. Pribegia premergătoare prin pustia mută deosebi cu Dumnezeu a putut servi drept mijloc suficient pentru deşteptarea în popor a conştiinţei importanţei momentului vieţii, către care el păşa, şi astfel el a putut să intre conştient în periodul fiinţei naţionale. Legislaţia cu formele riguroase juridice se prezintă astfel ca semn şi pecete a trecerei poporului israilit la starea de existenţă naţională.

Totodată legislaţia lui Moise are raport apropiat şi cu toată viaţa trecută a poporului israilit. Impărţindu-se în perioade, istoria fiecărui popor este cu toate acestea un singur organism nedespărţit; pentru ea diferitele perioade sunt numai diferite stări ale unuia şi aceluiaşi organism. De aceea stările premergătoare prin necesitate condiţionează pe cele următoare, servesc de bază, pe care şi sub înrâurirea căria se prelucrează momentul următor al desvoltării. De aici în istoria poporului e de necugetat oarecare inconsecvenţă în desvoltare; nu se poate ivi ceva nou de aşa fel, care nu ar avea sprijin sau contact cu vechiul trecut. Legislaţia lui Moise nu prezintă în această privinţă o excepţie. Prezintându-se ca nouă în principiile şi formele sale, ea nu este cu totul nouă după cuprinsul său, pe care adesa îl împrumută din dreptul obişnuit anterior, prelucrat de istoria trecută. Orcât de simplă

a fost istoria poporului israilit înainte de legislaţia din Sinai, ea cu toate acestea şi-a avut dreptul ei, legea sa, prelucrat şi întărit de obiceiu. In istorie sunt indicaţii limpezi asupra ei. Aşa cu mult înainte de legislaţia lui Moise în istorie se întâlnesc indicaţiuni la cinstirea sâmbetei, la anumite pedepse pentru ucidere, pentru adulter; la existenţa legii . . ., la deosebirea de animale curate şi necurate (Fac. IX. 6; XXXVIII, 8, 24; Eş. XVI, 23, 27–29). Toate acestea sunt astfel de fapte de drept obişnuit, care apoi în întregime au intrat în legislaţia lui Moise, alcătuind din sine acel teren istoric, pe care uşor a putut să se altuiască noua legislaţie. Inţeleptul legiuitor n'a putut să lese fără atenţiune acest drept vechiu obişnuit, pentrucă numai acea instituţie legislativă sau de stat este tare, care este aşezată pe temelie puternică istorică. Trăsătura distinctivă a geniului legislativ în aceea şi constă, ca să efectueze lucrarea de transformare deja pe un material gata, dar crud, neprelucrat, să prelucreze pentru dânsul principiile fundamentale şi să-l înviorează cu un spirit nou superior. Anume în asemenea raport cu dreptul obişnuit stă legislaţia lui Moise. Legiuitorul se foloseşte de materialul dat al dreptului obişnuit, îl pune în temelia lucrării sale legislative, şi pe această bază ridică edificiul legislativ, nou şi minunat.

In principiile sale fundamentale legislaţia sinaită, mai ales în expunerea pe scurt a principiilor sale morale din Decalog, are importanţă generală şi a fost destinată pentru conducerea întregei omeniri. In temelia raporturilor reciproce dintre oameni ea a pus adevărul, care a fost definitiv întărit de Legiuitorul Noului Testament, şi anume adevărul: „Să iubeşti pe aproapele tău, ca pe tine însuţi" (Lev. XIX, 18). Multe dispoziţiuni speciale sunt îndreptate spre aceea, ca să introducă acest adevăr în conştiinţa poporului. Dar pe de altă parte, de oarece această legislaţie în chipul cel mai direct s'a destinat pentru un popor a parte, care avea deja obiceiurile şi deprinderile sale înrădăcinate, stătea pe treapta de jos a desvoltărei morale şi culturale, incapabil să se ridice deodată la înălţimea adevărurilor divine şi sociale propuse lui, deaceea în puţine dispoziţiuni ale legii nu se poate a nu vedea cedări părerilor înrădăcinate ale poporului israilit, nivelului pogorît al desvoltării sale morale, cu un cuvânt „cerbiciei" lui [1]).

---

1) Astfel de dependenţă şi adaptare la particularităţile poporului ne arată cunoscuta sentinţă a lui Iisus Hristos asupra legii lui Moise despre divorţ (Mat. XIX, 7—8), care în acea formă, cum e dată în legislaţia lui Moise, nu răspunde scopului şi sfinţeniei alianţei conjugale şi principiilor fundamentale ale legiuirii lui Moise, şi alcătueşte o cedare directă caracterului poporului, nivelului scăzut al desvoltării sale morale, cu un cuvânt „cerbiciei" lui.

Prin asta se explică dispoziția cunoscută a pedepsei echivalente: „ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte" (Eș. XXI, 24). Și în genere influența acestei condițiuni așa de mare asupra legislației, că în multe cazuri ea mai curând se acomodează vechilor obiceiuri, decât introduce legi nouă, așa încât fără referirea la această împrejurare adesa ar rămânea neînțeles adevăratul senz și importanța uneia sau alteia din legi. Așa, pedeapsa pentru neascultarea fiască de părinți, prin uciderea cu pietre (Deut. XXI, 18-21) se poate părea crudă; dar dacă noi vom luą seama în genere puterea autorității părintești în periodul stărei patriarhale a poporului, sau în genere în perioadele timpurii a existenței naționale (ca de exemplu în Roma), apoi legea lui Moise ne prezintă deja un însemnat pas înainte în sfera umanitară și a drepturilor persoanei, deoarece ea mărginește abuzul și capriciul autorității părintești prin trecerea pricinei la judecata obștească. Legea care consta în obligația fratelui sau a rudei celei mai apropiate să ridice sământă fratelui său mort fără copii a fost admisă deasemenea ca o cedare a obiceiului înrădăcinat. In timpul trecut obiceiul acesta exista se pare în proporții mult mai mari la popoarele asiatice, și în legislația din Sinai mai curând a suferit o mărginire decât o consfințire. Legea răsbunărei sângeroase prezintă deasemenea o pildă de mărginire înțeleaptă și o slăbire a vechiului obiceiu barbar, care se înrădăcinase până întru atâta, în obiceiurile și moravurile poporului, încât a fost cu neputință a-l nimici cu totul. Această latură a legislației în genere avansează puternic în legile despre pedepse pentru crime. Având de a face cu un popor crud și capricios, legiuitorul nu cruță toiagul pentru învățătura acestui popor să împlinească exact legile date, și multe crime mai ales contra religiei și a curățeniei morale, se pedepsesc cu moartea. Anume prin această lature legislația sinaită a arătat, că ea avea numai o menire vremelnică de a pregăti poporul pentru primirea unei alte legi superioare, și anume a legii harului, dată de Mântuitorul lumii pentru toate timpurile. Iar înseși venirea Lui se însemna prin toate dispozițiunile legei rituale, care era numai umbra celor viitoare și apoi trebuia să înceteze odată cu arătarea a înseși lucrului, adecă a răscumpărărei în persoana lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Legislația sinaită marchează prin sine timpul intrării israiliților în periodul existenței lor independente, naționale. Dar ea în același timp servește ca expresie a unei noui trepte a desvoltărei sale spirituale și de civilizație. Până acum poporul israilit se aflase sub influența civilizațiunii egiptene, și nu avea scrisul său

propriu. Acum pentru prima oară apare la el literatura, și încă sacră-istorică, în care se descrie soarta sa istorică chiar dela facerea lumii. Această literatură a avut de protopărinte al său pe Moise, care a scris cinci cărți, cunoscute sub numirea generală de lege sau Pentateucul, și în deosebi sub numirile de Facerea, Eșirea, Leviticul, Numerile și Deuteronomul. In cartea Facerea se descriu soarta lumii și a omului dela facerea lumii până la moartea lui Iacov și Iosif în Egipt. Ea cuprinde periodul de 3800 de ani și e scrisă de Moise, după tradiția iudaică, când el se afla deja în pământul Madiam, anume cu scopul de a deștepta în israiliți amintirea despre marile făgăduinți, date părinților lor. In cartea Eșirea se propune istoria șederei israiliților în Egipt, a eșirei lor deacolo, darea legii sinaite și facerea cortului mărturiei. In cartea Levitic se expune amăruntit laturea rituală a legislației sinaite ce e numită așa pentrucă săvârșirea tuturor acestor rituale se rezervase tribului lui Levi, ca ales pentru slujbele sfinte. Cartea Numerile și-a căpătat numirea sa dela numărarea poporului, descrisă într'însa, și cuprinde istoria celor patruzeci de ani de pribegie prin pustie pânăla ajungerea la Iordan. In Deuteronom se descriu evenimentele ultimelor două luni a petrecerei în pustie și și-a căpătat numirea sa dela aceea că într'însa se face repetarea tuturor legilor edate mai înainte și adunarea lor într'o carte a legii mai accesibilă. Ea se termină cu descrierea morții lui Moise cu o încheere de laudă în cinstea lui (Cap. XXXIV). Toate aceste cărți în coprinderea lor totală (afară de ultimul capitol din Deuteronom) sunt scrise de însuși Moise și sulurile lor, ca un lucru sfânt de mare preț, se păstra în sicriul legii. Dar Moise n'a fost numai legiuitor și istoric al poporului său, ci și poet și psalmist insuflat de Dumnezeu. După dânsul au rămas câteva imne și rugăciuni inspirate de Dumnezeu, din care unile sunt înserate în cărțile sale istorice, iar o rugăciune a intrat în alcătuirea cărței imnelor sau în Psaltire, și alcătuește psalmul 89, cum arată și titlul lui: „Rugăciunea lui Moise, omul lui Dumnezeu". Ea se începe cu cuvintele: „Doamne! Tu ești scăparea noastră din neam în neam. Inainte de a se naște munții și de a face Tu pământul și lumea, și din veac în veac Tu ești Dumnezeu".

Moise a murit de 120 de ani, din care 80 au trecut înainte de eșirea israiliților din Egipt și 40 după eșire. Aceste cifre, împreună cu indicațiunea generală, că dela dăruirea făgăduinței lui Avraam pânăla lege au trecut 430 de ani (Gal. III, 17), servesc de bază pentru calculul anilor acestui period. Dacă jumătate din

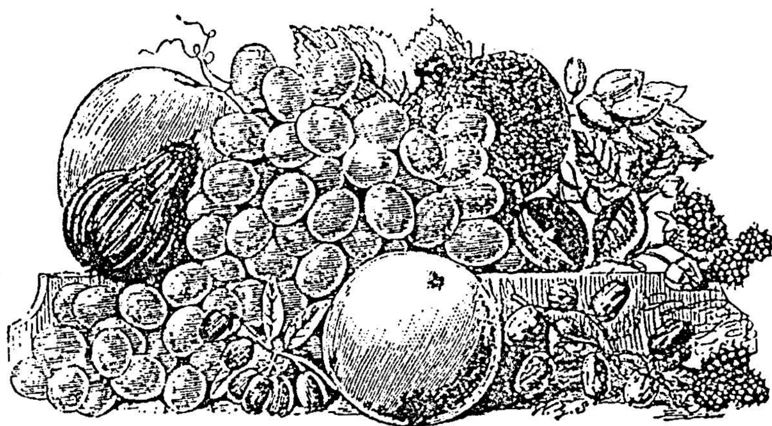
ultima cifră se calculează la timpul șederei în Egipt până la dăruirea legii (ceeace conglăsuește deplin cu indicațiunea relativ de anii lui Moise, și deasemenea și cu aceea, că el era reprezentantul generației a treia după Levi, adecă strănepotul lui) și adăugând cei 40 ani ai pribegiei prin pustie, atunci suma acestor cifre (215 + 40 = 255) va și fi aproximativ durata periodului indicat de istoria biblică.

Periodul acesta, care conform cu datele istoriei universale trebue a-l raporta între veacurile XVII și XV a. Hr. a fost însemnat prin câteva evenimente importante și în viața celorlalte popoare ale omenirei. Din Egipt (poate contimporan cu Moise) a eșit vestitul Cecrops, care cel dintâiu a strămutat roadele înaltei civilizații ale Vechiului Egipt pe pământul virgin al Greciei și a întemeiat orașul Atena, mult vestit mai târziu. Aproape tot cam de acest timp Ellin, fiul miticului Daucalione, a intrat în Tesalia, și după izgonirea deacolo a pelesgilor s'a așezat într'însa și a devenit protopărintele poporului Elen. Pe malul răsăritean al Mărei Mediterane, în vecinătate cu pământul făgăduinței, a fost întemeiat vestitul mai târziu oraș Tirul, care într'un timp concentrase în mânile sale comerțul maritim universal și în urmă stătea în alianță prietenească cu regii poporului israilit. Astfel odată cu intrarea poporului ales pe scena istoriei universale, pășiră pe ea și alte popoare nouă, care trebuiau să servească de reprezentanți ai păgânismului în desvoltarea puterniciei lor superioară. Poporului celui ales îi sta înainte să-l birue prin puterea adevăratei religii și a legii lui Dumnezeu.

CARTEA A TREIA

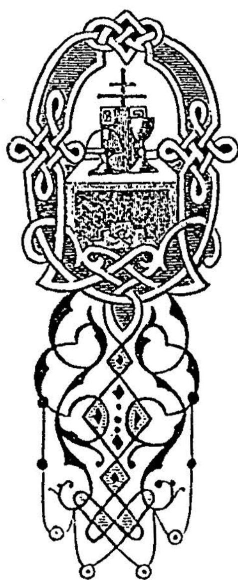
Cucerirea Hanaanului și timpul judecătorilor

Fructe de Palestina.

CAPITOLUL XXV.

PĂMÂNTUL FĂGĂDUINȚEI

șușiniță nu tocmai mare de pământ muntos, care astăzi e cunoscută sub numele de Palestina, era pământul făgăduinței, la hotarele căruia stătea acum Israil. Intinzându-se dealungul țărmului răsăritean al mărei Mediterane dela poalele Libanului la nord pânăla pustiul Arabiei la sud, ea are în total aproximativ 30 mile geografice în lungime și pânăla 12 mile în lățime, socotind la aceasta și laturile de peste Iordan. Dar cu toată neînsemnătatea sa exterioară, ea ocupa o situație importantă și avantajoasă în cel mai înalt grad în lumea veche. Țara aceasta în realitate era izolată; nicăirea nu venea în atingere direct cu popoarele idololatre mari, și cu toate acestea nu era așa de îndepărtată de dânsele, ca să nu aibă nici un fel de informațiuni despre ele. Din contra, mulțămită situației sale suigeneris, ea se afla tocmai în mijlocul unor monarhii puternice, care se luptau între dânsele pentru preponderanță, dar așa, încât această luptă nu atinge inevitabil existența ei. Căile negustorilor și luptătorilor atât pe uscat, cât și pe marea treceau pe hotarele ei; caravanele și regimentele, ce se mișcau dela malurile Eufratului spre țermurii Nilului și înapoi, se atingeau de marginile ei, dar nici o cale importantă nu trecea chiar prin țară. Ingrăditurile naturale, care o separau de

lumea ce o înconjura, o despărţau de această lume, oferind populaţiunei sale libertatea de a intra după dorinţă în contact cu ţările străine sau să păstreze înstrăinarea şi deplina independenţă a sa de dânsele. Ea se atingea oare cum cu tustrele părţile lumii de atuncea. Lângă ea se întâlneau între dânsele Asia, Africa şi Europa. Acesta era un centru, din care la timpul dat lumina se putea răspândi în toate ţările înconjurătoare. Siguranţa ei se garanta de înseşi natura: pustiul fără de apă la sud, colinele de munţi de nestrăbătut la nord, o mare nemărginită şi ţărmurii ei neospitalieri la apus şi valea cea adâncă a Iordanului la răsărit, o făceau cu oare care pricepere şi privighere aproape inaccesibilă pentru cuceritori. Acola adevărata religie, departe de orce inrâuriri străine, putea să înflorească fără pedică în mijlocul poporului celui ales, care cu toate acestea singur avea toate mijloacele să intre în contact cu lumea înconjurătoare şi astfel să se împărtăşască cu dânsa din comoara încredinţată lui. De oarece pământul făgăduinţei ocupa tocmai situaţia din mijlocul vechei lumi istorice şi în vecinătatea ei anume se întâlneau şi se despărţau acele mari drumuri, pe care se scurgea viaţa istorică a acestei lumi şi treptat se strecura dela răsărit spre apus, către marele bazen al mărei Mediterane, apoi poporul, căruia îi căzuse avantajul să stăpânească acest pământ, nu numai devenise observatorul întregului mers al vieţii istorice a lumii înconjurătoare, dar în acelaşi timp deveni moştenitorul întregei bogăţii a vechilor popoare ale răsăritului şi odată cu asta ţinea în ambele mâni ale sale cele mai bune speranţe ale tinerei lumi, ce se năştea la apus. Mai avantajos decât această situaţie pentru poporul, căruia Pronia hotărîse să fie „lumină pentru popoară", nu putea fi nici o altă ţară de pe globul pământesc.

După caracterul său extern Palestina este ţară cu deosebire muntoasă. Incepând dela hotarul de nord, dela grupa munţilor Libanului şi Antilibanului, lanţul de munţi prin grupe regulate şi neîntrerupte se lasă paralel chiar până în sudul ţării şi se întind pe ambele părţi ale Iordanului. Inclinând către apus, culmele de munţi se prefac în şesuri, din care pe unul curge râul Iordan, iar celălalt se atinge de însuşi ţărmul mării Mediterane şi era cunoscut în vechime sub numele de şesul Filistenilor şi a Saronului. Grupa apusană de munţi, ce se întinde prin Palestina în înţelesul propriu al acestui cuvânt, la mijloc se întrerupe de marele şes al Ezdrilonului, care împarte ţara în două părţi: nordică şi sudică. In amândouă părţile acestea lanţul muntos se risipeşte în numeroase dealuri, mărginite de văi, şi printre dealuri, pe alocu-

rea se înalță munți, remarcabili prin înălțimea lor deasupra localităților înconjurătoare. Astfel sunt la nord Ermonul, Taborul și Carmilul, și la sud Garizimul, Ghevalul și muntele Eleonului. Din ei cel mai măreț munte Ermonul, care ridicându-se la 2790 metri deasupra nivelului mării, cu piscul său înzăpezit, pare că privește tot pământul făgăduinței și el însuși este văzut dela o sută cincizeci de chilometri din toate locurile mai mult sau mai puțin înalte ale țării. Ceilalți munți nu întrec o treime din această înălțime și sunt mai renumiți prin amintirile istorice, legate de dânșii, decât prin măreția lor externă. Văile și șesurile de printre ei prezintă când platouri înalte, care câteodată se ridică pânăla 1000 de metri deasupra nivelului mării, cum e de pildă șesul Hebronului, când văgăuni adânci, care câteodată sunt sub nivelul mării, cum este valea Iordanului, care se află aproape la 400 metri sub nivelul mărei Mediterane.

Din cauza unei atari configurațiuni suigeneris, Palestina frapează prin particularități, care deja nu se mai întâlnesc nicăirea pe globul pământesc. Pe spațiul nu tocmai mare, ocupat de ea, se întâlnesc cele mai izbitoare contraste. Piscurile înzăpezite ale Libanului și Ermonului privesc, așa zicând, la văile și pustiurile sudului, unde arșița dogoritoare din când în când arde orce vegetațiune. In vecinătate apropiată cresc arborii cei mai diferiți: falnicii palmieri, cărora le place arșiță, și mărețul stejar, care cere un climat mai temperat și mai umed. Pe laturile de răsărit și de apus Palestina e garnisită cu apă: la apus marea Mediterană, iar la răsărit râul Iordan, care luându-și începutul său din sinurile Ermonului, curge aproape în direcție dreaptă dela nord la sud, abea șerpuind pe vale. In drumul său Iordanul străbate două lacuri: Merom și Genisaret, și cade în marea Moartă, având astfel pânăla o sută cincizeci de chilometri lungime și cam cincizeci de metri lățime, și aproximativ 5 sau 6 metri adâncime în timpul verii. Din cele două lacuri, străbătute de dânsul, e cu deosebire însemnat lacul Genisaretului, numit astfel din cauza formei sale, asemănătoare cu o arfă *(chinneret = arfă)*. El are aproape douăzeci de chilometri în lungime și zece în lățime, distingându-se prin limpezimea extraordinară a apelor sale, pline de pești de tot felul. Localitatea ce-l înconjoară frapează prin pitorescul și rodnicia sa. Pe țărmurii lui cresc frumos palmierii, smochinii, vița de vie și arborii fructiferi de tot felul. Văzduhul extraordinar de cald și sănătos contribue la aceea, că toate roadele de pe țărmu-

rii lui se coc cu o lună mai devreme decât pe dealurile dinprejur. Nu degeaba ziceau iudeii, că dacă mai este rai pe pământ, apoi anume aicea e ușa, care duce la dânsul. Un contrast desăvârșit cu el îl prezintă marea Moartă, unde se varsă Iordanul. Ea are pânăla 70 chilometri în lungime și 20 în lățime. Zăcând posomorâtă într'o cotlovină, ea produce o impresiune grea și deprimantă. Apele ei galbene-turburi sunt până întru atâta îmbibate de sare și amărală, încât într'însele nu poate exista nici un fel de viață. Insuși aerul împrejurul ei e îmbibat cu amărăciune sărată, și terenul împrejur, cu dărăburile de sare și pucioasă, prezintă un pustiu grozav. Țărmurii ei de cremene, ce se ridică în formă de trepte dela suprafața ei la mai bine de 600 metri și lipsiți de orce vegetație, complectează tabloul posomorât, care prin toată înfățișarea sa ne amintește strașnica judecată a lui Dumnezeu, ce a ajuns cândva cetățile nelegiuite și păcătoase din înfloritoarea vale. Ca urme ale rodniciei dinainte servesc numai micile oaze, în care și acum cresc plante balsamice și diferiți palmieri.

Situația Palestinei în punctul de trecere dela zona temperată la cea călduroasă între gradele 31 și 38 de lățime nordică și 34 și 36 . . ., comunică climatului ei o anumită regularitate, care e proprie numai ei. Durata zilei și a nopții e totdeauna aproape aceiași, egală cu 12 ore, și numai în cele mai călduroase luni de vară și în cele mai reci de iarnă între zi și noapte se produce o diferență de două ceasuri. Trecerea dela zi la noapte și invers se săvârșește cu o iuțală neobișnuită. Noaptea apare aproape deodată, după ziua plină, și zorile zilii cu aceeași iuțală împrăștie întunerecul nopții. Cu aceeași regularitate se schimbă și vremile anului. In Palestina propriu vorbind sunt numai două anotimpuri: uscat și umed. La începutul toamnei vin așa numitele ploi timpurii, care cad cu așa regularitate, că în cazul întârzierilor populația începe a se neliniști serios despre recolta viitoare. In curgere de câteva luni zilele ploioase se rânduesc succesiv cu cele însorite: tunetul și fulgerul, vestesc și însoțesc căderea ploiei, care câteodată se preface în fulgi de zăpadă și grindină. Către sfârșitul timpului umed ploaia începe a cădea încă și mai abundentă și capătă numirea de ploi târzii, care câteodată complectează insuficiența celor timpurii. Această regulată distribuție a ploilor se află în atârnare directă de două isvoară principale de umiditate: munții Libanului la nord și marea Mediterană la apus. Zăpada ce se topește în cursul verei pe acești munți umple toamna atmosfera de umiditate, formează nourii de ploae, care de curenții ce se

formează toamna pe marea sunt goniţi spre sud, unde ei şi cad în calitate de ploae. In timpul uscat al anului, adecă vara, care durează dela Aprilie pânăla Octomvrie, cerul devine cu totul senin şi nu cade nicio picătură de ploae pentru răcorirea pământului sau a omului. Dar vegetaţiunea nu piere, de oarece roua bogată, ce cade noaptea, înlocueşte cu îndestulare absenţa ploei, şi vântul de nord vest, ce în cursul întregei veri suflă dinspre marea, tempereazâ considerabil arşiţa zilei. Din când în când bântue vântul dogoritor de răsărit (cadim), care vâră praful usturător în toţi porii hainelor şi ai trupului. Dar şi acest vânt în Palestina nu are acel efect ucigător, prin care se distinge somumul african. In puterea regularităţii predominantă, climatul Palestinii este foarte sănătos şi favorizază statura înaltă şi sănătoasă trupească a populaţiunii. Intr'însa nu-s deloc niscaiva bălţi putrede, care să otrăvească atmosfera. Boalele în genere sunt rari, ba şi acelea, care bântue câteodată pe acolo, în cea mai mare parte sunt venite.

In timpul de faţă Palestina se pare o pustietate neroditoare. Dar ea nu totdeauna a fost aşa mai ales în vechime. Când ea a fost dată în stăpânire poporului ales, atuncea ea prezenta o adevărată grădină cultivată şi cu îngrijire sădită în mijlocul pustietăţilor dinprejur şi se distingea prin o rodnicie uimitoare, care-i da dreptul la numirea de ţară „unde curge lapte şi miere" (Eş. III, 8), „Podoaba tuturor ţărilor" (Iezech. XX, 6). Acesta, după descrierea lui Moise, era „pământ bun, unde creşte grâul, orzul, viţa de vie, smochinii şi merele granate, maslinii şi mierea; pământ, în care poporul va mânca pâne şi de nimica nu va avea nevoe" (Deut. VIII, 7-9). Incă şi astăzi văile ei se disting prin o mare rodnicie şi prin oare care hărnicie dau câte două recolte într'un an. Chiar localitatea, situată la nord de şesul Ezdrilonului, este foarte bogat înzestrată dela natură, şi în vechime acolo erau aşa de mulţi maslini, încât acel trib, căruia i-a revenit ea, se îneca aşa zicând în ulei[1]). Mijlocul ţării, situat la sudul acestui şes, deasemenea se distingea de belşug în toate şi răsplătea galantoneşte osteneala. Pretutindenea din stânci murmură părae, udând pământul dând putere pentru mori. Localitatea asta, dată în stăpânire fiilor lui Iosif, Efrem şi Manase, se distingea prin „darurile cele alese ale ceriului, cu roua şi cu darurile adâncului celui de desupt, cu roade alese dela soare şi cu cele mai alese roduri din câte face luna, din cele mai alese din câte dau munţii cei vechi şi cu darurile

1) Indicând aceasta, Moise în binecuvântarea dată tribului lui Asir a zis, că el „îşi va mula în ulei piciorul său" (Deut. XXXIII, 24).

alese ale darurilor celor veșnice" (Deut. XXXIII, 13-15). Pe coastele dealurilor pretutindenea erau livezi luxoase și vii, și înseși munții, care acum te uimesc prin pustietatea lor, erau acoperiți cu pădure deasă de stejar, fag, castani și de multe alte soiuri. In anumite locuri calde se ridicau falnic palmieri, cari aduceau roduri dulci. Spre sud rodnicia se micșorează pe măsura, în care văile erau înlocuite cu dealuri calcaroase, dar și acolo erau pășuni bune pentru turme. Numai deja la sud de Hebron localitatea capătă un caracter cu totul de pustietate, și numai pe alocurea se întâlnesc oaze udate de apă de izvor, în care e cu atât mai bogată vegetația. In schimb toată fâșia de țărm prezenta o rodnicie uimitoare și chiar și acum, cu toată dărăpănarea generală a țării, plantele de cereale dau recolte îmbelșugate cu toată cultivarea și munca neînsemnată, ce se depune, iar din arbori cresc luxos tot felul de palmieri, maslini, migdali, lămâi și banani, deși din nefericire, din pricina lipsei de populație harnică, nisipul țărmului pe fiecare an împotmolește tot mai mult această binecuvântată fâșie de pământ.

Ramură de măslin.

Pelângă rodnicia sa neobișnuită și a tuturor înlesnirilor pentru trup, pământul făgăduinței prezenta o hrană sănătoasă și pentru suflet. El era mic ca o nimica în comparație cu marile întinderi care le cuprindeau astfel de state ale lumii vechi, cum erau Egiptul, India, Asiro-Babilonia, etc. Din oare care puncte de pe vârful munților din mijlocul țării se putea deodată vedea hotarele ei și dinspre răsărit, și dinspre apus, deoparte valurile mării Mediterane, și de ceea parte marea Moartă, ce lucea posomorît, cu Iordanul și cu munții Galaadului, ce se înalță dincolo. Din muntele Ermonului ochiul cuprinde încă un mare spațiu, și înaintea noastră se deschide minunata panoramă a frumoaselor peisaje, care în văzduhul uimitor de limpede se desenează înaintea privirilor asemenea unei serii de tablouri fermecătoare, lucrate de mâna unui artist divin. Câtă hrană sănătoasă au dat asemenea vederi pentru suflet, și câte sentimente și cugete înalte au deșteptat ele! In acest pământ binecuvântat fie care deal și fiecare vale erau capabile să deștepte în sufletul simțitor sentimente de respect și mulțămită nemărginită către Făcătorul, degetul căruia se simțea pretutindenea. Numai

sub impresiunea unei asemenea frumusețe dumnezeești a putut să se reverse din sufletul regelui poet al lui Israil, adecă a de Dumnezeu inspiratului psalmist David, acei psalmi divini, în care toată natura inspirată și neinspirată, soarele și luna, fiarele și paserile, dealurile și munții, tinerii și fecioarele, bătrânii și tinerii; toți sunt chiemați să laude numele Domnului, slava Căruia e în cer și pe pământ (Ps. 148).

Nu-i de mirare, că această țară binecuvântată n'a rămas fără oameni. Din cea mai adâncă anticitate ea a avut o populațiune deasă de diferite neamuri, și anume descendenți de ai lui Hanaan, fii de ai lui Ham, din care pricină și înseși țara s'a numit Hanaan. Hanaan a avut unspezece fii, care au devenit protopărinții a unsprezece neamuri deosebite. Patru din ele s'au așezat în Siria și Fenicia, iar celelalte șapte (heteii, ebuseii, amareii, gergeseii, evreii, hananeii și fariseii) au ocupat și au populat Palestina. Partea de sud a șesului maritim au ocupat-o filistenii, în atingere cu care au venit încă Avraam și Isaac, și cari în urmă ajunseră la așa putere, încât dela ei înseși țara începu să se numească Palestina (filistimleane, Peleștin, de aicea Palestina). Printre ei pealocurea se întâlneau și rămășițe de ale neamului primitiv uriaș al refaimilor, urmele căruia s'au păstrat până în timpurile cele mai târzii.

Toate aceste poporașe, pelângă deosebirile lor speciale, vorbeau o limbă tare apropiată de cea evreească, așa că israiliții puteau să le înțeleagă tare bine și să vorbească cu ele. In tot cazul, la orce contact cu dânsele, atât patriarhii, cât și israiliții de mai târziu, înțelegerea se putea face fără tălmaci, și însești numele regilor acestor neamuri și numirea orașelor sunau în totul pe evreește (ca de pildă: Abimeleh, Melhisedec, Sihem, Chiriat-Sefer, etc.). Impreună cu limba se păstra pe alocurea și adevărata religie pentru dânsele, cum vedem în persoana lui Melhisedec, care era preotul Dumnezeului celui preaînalt, și chiar în persoana regelui filistean Abimeleh, care deasemenea se manifestă ca un cunoscător al adevăratului Dumnezeu: Elohim, chiar Acela, în Care credea Avraam (Fac. XXI, 22-23). Dar în afară de aceste urme ale adevăratei religii, în genere popoarele acestea erau cufundate în politeismul lor întunecat. Intr'o formă mai dezvoltată era el la Fenicieni, care ca cei mai luminați între ele, serveau pentru dânsele drept model și sub raport religios. Precum fenicienii, așa și toate celelalte popoară hananienii zeificau puterile naturii, pe care le personificau în perechea divină a lui Baal și Astartei. Baal era personificarea soarelui, iar Astarta a lunii, dar nu ca pe niște

toţi luminători cereşti, ci ca pe nişte producători ai puterilor naturii, întrucât ei stârnesc spre rodnicie pământul, genul animal şi pe oameni. Afară de asta hananeii mai cinstiau încă şapte zei mai mici, care erau personificarea a şapte planete, cunoscute pe atuncea, şi pelângă aceştia încă pe un al optulea zeu sub numele de Asmun, care se personifica sub chip de şarpe şi se considera ca zeul vindecător. Slujirea în cinstea acestor zei se distingea prin o senzualitate extrem de grosolană. Pelângă aceasta un rol principal îl jucau femeile. Jertfelnicul şi capiştele se ridicau pe culmile munţilor, sub arbori şi se consacrau lui Baal şi Astartei. In fiecare capişte a lui Baal se afla o piatră sub formă de cal, ca închipuire a organului reproducător, ce servea de obiect principal a cinstirii religioase. La sfârşitul toamnei se săvârşea praznicul tristeţei, care se încheia cu desfrâul cel mai grosolan. Femeile timp de şapte zile de întristare cântau pe Baal întristatul, adecă închipuirea lui de lemn sau de piatră, de întristarea lor istovitoare îşi rupeau de pe sine părul şi se băteau în pept. Sacrificatorii în sunetul unei muzici sfâşiitoare îşi ciopârţau mânile şi trupul cu cuţite şi se împungeau cu suliţe. Dar iată spre sfârşitul sărbătorii întristării toţi exclamau până la tâmpenie: „Baal e viu" şi în bucuria asta tâmpă fetele cu neruşinare îşi jerfeau cinstea lor pentru bani, cari erau destinaţi ca jertfă pentru Astarta. Pela temple se aflau anumite femei desfrânate ale templelor, care în cursul întregului an se dedeau la desfrâu atât în templu, cât şi pe uliţe şi se numeau „consacrate" (chedéşot) In cinstea Astartei bărbaţii şi tinerii se castrau şi se îmbrăcau în haine femeeşti, ca prin aceasta să asamene zeului, care în acelaşi timp era şi Baal şi Astarta, principiul bărbătesc şi femeesc. Aceşti scapeţi fanatici, care se ocupau cu cerşitul milosteniei pentru capişte, se mai numeau deasemenea „consacraţi" (chedeşim). De sine se înţelege, că o astfel de religie făcea necurată şi greţoasă toată viaţa acestor popoară, care atrăsese deja asupra sa grozava mânie a lui Dumnezeu, în pedepsirea Sodomei şi Gomorei [1]. Din pricina aceasta Moise opri hotărâtor israiliţilor de a intra în alianţă cu popoarele hananiene. Pentru a elibera şi a curăţi pământul făgăduinţii de asemenea necurăţenie, ei au trebuit să stârpească cu totul sau să izgonească pe aceste popoară, ca neamuri, ce atrăsese asupră-le osânda lui Dumnezeu pentrucă pentru binecuvântatele daruri ale pământului fericit populat de ele nu numai nu slăveau pe Dumnezeul cel adevărat, ci din potrivă găsiră într'însele izvorul idololatriei şi necredinţei ruşinoase.

1) Despre religia hananienilor mai amănunţit se va vorbi mai la vale.

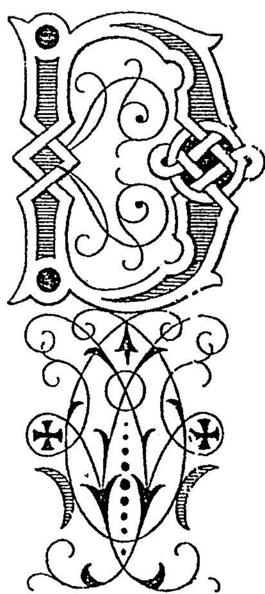
Sub raport cetăţenesc popoarele hananiene se aflau deja pe o înaltă treaptă de civilizaţie. Fără a mai vorbi de fenicieni, cari în acest timp duceau deja un întins comerţ maritim şi erau cunoscuţi cu toate laturile vieţii civilizate, şi celelelalte popoare hananiene pe urma lor ştiau să procure metale din mine, lucrau lucruri de aur şi de argint pentru podoabe, pregăteau arme şi care de războiu, construiau temple şi palate, ştiau să întărească oraşele cu ziduri, purtau comerţ şi cunoşteau contabilitatea şi scrisul. Despre marea desvoltare şi răspândire a literaturei se vorbeşte în semnata împrejurare, că unul din oraşele din sudul Palestinei purta numele de Chiriat Sefer, adecă oraşul cărţii, care numire presupune, că exista într'însul o întreagă bibliotecă sau o casă de cărţi. Desvoltarea vieţei cetăţeneşti o înlesnea înseşi marea populaţiune, ţara era plină de oraşe şi de sate, între care se desfăşura cele mai luxoase lanuri şi păşuni. Oraşele, în cea mai mare parte puternic întărite, se construiau cu preferinţă pe înălţimile munţilor, ceeace le făcea şi mai inaccesibile pentru pătrunderea duşmanilor şi ceeace le făcuse între altele şi mai înfricoşate pentru spionii israiliţilor. Cu toate acestea popoarele hananiene totuşi n'au putut exercita o influenţă de neînvins asupra israiliţilor, de oarece între dânşii nu exista nici o unitate de stat, Nu numai deosebitele neamuri, ci şi oraşe aparte se considerau cu totul independente unele de altele, se cârmuiau de regişorii lor a parte, cari necontenit se rivalizau între dânşii şi în necontenite lupte reciproce îşi storceau puterile. Chiar primejdia generală, ce-i ameninţa pe toţi, nu-i putea uni la o laltă, şi fiecare oraş se apăra cu propriile sale puteri. Numai abea în urmă se formară alianţe din câteva oraşe, care prin puteri obşteşti se încercară să-şi apere independenţa. Dar chiar şi în această desbinare politică a triburilor hananiene, ca să cucerească pământul făgăduinţii cu numeroasele lui fortăreţe, care cereau pentru luarea lor o mare artă militară şi maşini de asediu, pe care negreşit nu le puteau poseda un asemenea popor de păstori, ca israiliţii, şi a birui pe regii, cari dispuneau de armate încercate în lupte, şi de straşnice care distrugătoare de răsboiu. Pentru acestea s'au cerut nu numai bărbăţie neobişnuită din partea conducătorului şi a poporului său, ci şi un ajutor deosebit din partea lui Dumnezeu. Şi acest ajutor fusese făgăduit noului conducător al poporului lui Israil — încercatului şi strălucitului ostaş Iisus Navi.

CAPITOLUL XXVI.

CUCERIREA PĂMÂNTULUI FĂGĂDUINŢEI.

in tribul lui Efrem, se trăgea gloriosul succesor al lui Moise şi era unul din acei doi oameni curajoşi şi devotaţi lui Moise, cărora numai singurilor din cei scoşi din Egipt, le-a fost dat să vadă pământul făgăduinţei. La eşirea din Egipt Iisus Navi era cam de 45 de ani, şi astfel, către timpul intrărei în pământul făgăduinţei, pe umerii săi purta deja greutatea a 85 de ani. Dar, asemenea marelui său predicesor, Iisus Navi şi la vrâsta asta era încă plin de putere şi de bărbăţie neînfricată, şi răspunde în totul înălţimei situaţiei sale. Ca cel mai deaproape colaborator al lui Moise, el cunoştea în totul tot ce se referea la cârmuirea poporului şi deci nu avea nevoe de îndrumări amărunţite. Pentru dânsul era destul singurul cuvânt dumnezeesc: „Fii tare şi curajos", ca să se consacre în totul împlinirii problemei ce i se dase: cucerirea pământului făgăduinţei.

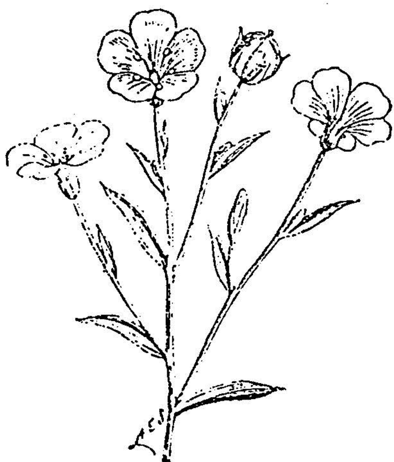
In timpul din urmă tabăra israilită se afla în Sitim, la muntele pe care răposase Moise. Localitatea dimprejur se distingea prin o vegetaţie luxoasă şi curat tropicală, susţinută de pâraele numeroase ce murmurau pretutindenea. De pământul făgăduinţei israiliţii erau despărţiţi numai de râul Iordanului, dincolo de care

străluceau în toată măreția munții și dealurile pământului, care izvorau lapte și miere. Dar el nu era cu totul deschis pentru dânșii. Mai înainte de toate trebuia trecut acest Iordan, și apoi la o depărtare de vreo 12 chilometri dela el se ridicau groaznicele fortărețe ale Ierihonului, care ținea oarecum în mânile sale cheia pământului făgăduinței. Deaceea trebuia examinat atât locul trecerei Iordanului, cât și îndeosebi starea Ierihonului. In acest scop Iisus Navi trimise doi spioni, care trebuiau să pătrundă tainic în Ierihon și să afle starea atât a lui, cât și a țării dimprejur. Strecurându-se în Ierihon, spionii de bună seamă se mirară de luxul și bogăția localității înconjurătoare, care și astăzi uimește prin dărnicia darurilor naturei sale. Dumbrăvile de palmieri și a livezilor de balsamini umplu văzduhul de aromele minunate, și toată localitatea răsuna de ciripitul mulțimei paserilor de tot felul și din cele mai rari. In înseși Ierihonul era adunată mulțime de bogății atât naturale, cât și industriale, și cucerirea lui însemna cea mai bogată pradă. Dar orașul era unul din cele mai tari din țară și cetățenii lui erau la pază. Ca să nu-și atragă asupră-și bănuiala, spionii, pătrunzind tainic în oraș, se opriră chiar la marginea lui și-și găsiră adăpost la oarecare femee Raav, care întreținea la marginea orașului, chiar lângă zidul orașului, ceva în fel de restaurant, dar atât de murdar și îndoelnic, că și însuși stăpâna se bucura în oraș de faima urâtă de desfrânată. Cu toată băgarea de seamă a spionilor, ierihonenii, aflându-se negreșit în mare neliniște și urmărind cu mare luare aminte pe toate persoanele bănuite, aflară de sosirea lor și raportară regelui, care îndată ceru Raavei predarea lor. Dar ea uimită de spusele lor despre minunile ce însoțeau înaintarea israiliților, către pământul făgăduinței, și recunoscând superioritatea Dumnezeului lor, ii ascunse în maldării de in de pe acoperișul casei sale [1]), și apoi pe furiș ii slobozi pe fereastra casei sale afară din cetate, îndreptându-i cu totul pe alt drum, decât acela, pe care, după spusa ei, alergaseră ierihonenii în urmărirea lor. Presimțind căderea inevitabilă a orașului, ea luă dela spioni făgăduința de a fi cruțată ea și neamurile ei [în timpul luării orașului, învoindu-se că semnul casei

1) Această indicare privitoare la ascunderea spionilor sub maldării de in, întinși pe casa Raavei ca să se usuce, ne prezintă una din coincidențele izbitoare, care confirmă uimitor istorisirea biblică. Acesta era timpul seceratului orzului, și inul și orzul se coc în valea Iordanului in acelaşi timp, aşa că maldării de in foarte firesc se uscau la Raava anume în acest timp. Că la Raava erau asemenea snopi de in, asta dovedeste apoi, că femeile acestei țări se ocupau singure cu pregătirea pânzei de in, pregătind singure și materialul pentru asta. Inul crește în valea Iordanului până la înălțimea de peste 1,20 m. și are trunchiul în grosimea trestiei.

sale, spre deosebire de celelalte, va servi tocmai acea frânghie roșie cu care slobozise ea peste zid pe israiliți.

Intorcându-se cu bine la tabără, spionii vestiră, că atât locuitorii Ierihonului, cât și celelalte popoare sunt izbite de groază în fața biruințelor israiliților, și Iisus Navi chiar în dimineața următoare porunci să plece peste Iordan. Aceasta era în luna Aviv, când se coace orzul și inul. Iordanul în acest timp iesă dintre malurile sale, mulțămită topirei zăpezilor de pe Ermon, așa că inundă cu apele sale și acele locuri ridicate de pe malurile sale, care delaolaltă sunt acoperite cu trestie, împedecând chiar și apropierea de albia râului. Cât de umflate erau atuncea apele, în istorisirea biblică nu ni se spune, dar unul din cei mai noui cercetători, care a vizitat nu demult Iordanul anume în acest timp al anului, mărturisește, că apa ieșise și se ridicase cu 7–8 metri mai sus de nivelul său obișnuit [1]). In vederea acestora, trecerea peste Iordan în acest timp era mult mai dificilă, decât în orcare alt timp al anului. Dar acest moment anume a fost ales pentru trecere cu acel scop, ca să insufle poporului, că el continuă și până acum să se folosească de ajutorul supranatural și deaceea a trebuit să fie curajos la întâlnirea orcăror pedici în calea sa pe pământul făgăduinței. Și iată, în adevăr, când după o revelație deosebită preoții, care purtau sicriul legii, în fruntea poporului, au intrat în apă, apa râului se desfăcu: partea de dinsus se făcu perete, iar cea de dinjos se scurse spre marea Moartă, așa că se formă o trecere ca pe uscat spre malul celălalt. Preoții se mișcară cu sicriul legii către mijlocul râului și stătură acolo, oprind oarecum apa, pânăce trecură râul toți israiliții. Pentru eternizarea acestei minuni, 12 bărbați aleși luară din albia râului 12 pietre, din care în urmă fu ridicat un monument în Galgala, în fața Ierihonului, unde israiliții își așezară tabăra după trecerea Iordanului, iar din alte 12 petre, luate de pe uscat, fu așezat un monument chiar pe acel loc, unde stătuse preoții cu sicriul legii. In Galgala fu construit un lagăr întărit, care deveni nu numai locul unui popas îndelungat, ci și un punct de rezistență pentru cucerire. In timpul de

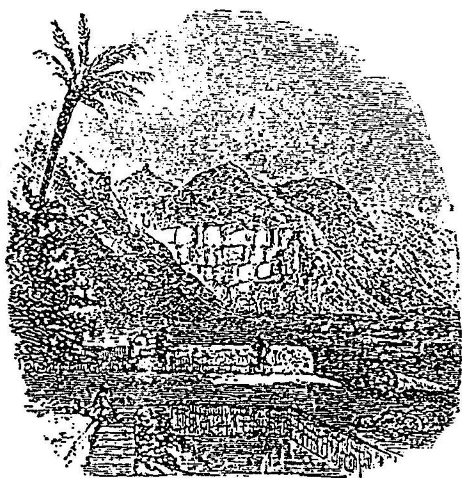
In de Palestina.

1) Tristram, Land of Israil, p. 223.

faţă s'a găsit chiar acel loc, care a servit pentru prima tabără a israiliţilor în pământul făgăduinţei. Cuvântul Galgal până acum se aude în locul numirii Djil-Djula, care şi până astăzi se numeşte movila, care se află cam la 6 chilometri spre sud est de acel loc, unde se afla, pare-se, vechiul Ierihon, aproape de minunatul izvor, cunoscut sub numirea „Isvorul Sultanului", lângă coastele împoncişate ale dealurilor calcaroase ale Iudeei. Armata israilită, în tabăra aleasă astfel pentru dânsa, se afla la 250 metri mai sus de fundul văii Iordanului. Râul, peste care trecuseră ei, se afla jos la depărtare cam de zece chilometri spre răsărit. In toate părţile se întindea un şes deschis, dând libertate de mişcare, pelângă care zidul dealurilor Iudeei, care se ridică la peste 500 metri deasupra nivelului taberei, se afla la distanţă de cinci chilometri spre apus. Galgala, după senzul ei literal, însamnă „cerc" şi indică înseşi forma dispoziţiei acelor pietre, din care fusese construit monumentul. Multe asemenea pietre rotunde există încă şi acum în Moab şi în alte locuri, şi în genere asemenea construcţiuni de piatră sau dolmani ne arată forma primitivă a religiozităţei. Galgala a devenit baza pentru viitoarele acţiuni militare şi a rămas cfartira principală a armatei şi a întregului popor israilit în curgere de câţiva ani; într'însa s'a aşezat cortul mărturiei, ca sanctuar al poporului, până ce el în urmă a fost mutat la Silom. Intre altele anume aicea israiliţii, a patruzecea oară după eşirea din Egipt, au săvârşit paştile, şi deoarece în timpul pribegiei prin pustiu, din pricina necontenitelor alarmări şi nenorociri, de nevoe adesa rămăsese neîndeplinită legea tăerii împrejur, apoi, înainte de săvârşirea paştelor, pe teritoriul pământului făgăduinţei, poporul a trebuit să îndeplinească această lege, şi toţi cei de partea bărbătească au fost supuşi tăerei împrejur. A fost nevoe ca în pragul unei aşa de mari întreprinderi, care în realitate cerea dela Iehova împlinirea făgăduinţei, date de Dânsul părinţilor lor, anume a făgăduinţei de a-i introduce în ţara Hanaan în calitate de biruitori, ei trebuiau din partea lor să îndeplinească condiţia pusă de El ca amanet şi consacrarea lor pentru Dânsul, ca un popor deosebit ales. Deasemenea a fost săvârşit neapărat, ca în israiliţi să se întărească simţimântul contrastului lor desăvârşit faţă cu acele popoare, care aveau ei să le cucerească şi a deplinei lor superiorităţi faţă de ele, ca popor ales al lui Dumnezeu. Insfârşit aicea a contenit şi mana cu care până acum se nutrise poporul, şi acum el trebuia să se nutrească cu roadele înseşi pământului făgăduinţei.

In fine, trebuia să se păşască la cucerirea grozavelor fortă-

rețe ale Ierihonului. Acest oraș se ridica chiar în capul drumurilor principale, care duceau în interiorul Palestinei, și astfel ținea în mânile sale cheia întregei țări. Pânăce n'a căzut el, israiliții nu s'au putut mișca înainte, de oarece spatele lor ar fi fost necontenit amenințate de primejdie. Ei ar fi putut să se miște slobod înainte numai după cucerirea acestei fortărețe. Insuși orașul cu toată localitatea luxuriantă ce-l înconjura prezenta o mare ispită pentru israiliți, de oarece prezenta un izbitor contrast cu privațiunile de mulți ani ale lor în pustie. Din tabăra din Galgala înaintea ochilor poporului se deschidea o întinsă dumbravă de palmieri falnici cam de 6 chilometri lățime și 12 chilometri lungime; dumbrava, care pe alocurea se vrâsta cu lanuri de grâne coapte. Dealurile sure, ce se ridicau în urmă, numai măreau, prin pustietatea lor posomorâtă, farmecul acestui peisaj. La poalele munților, în înseși centrul luxoasei localități, se zărea Ierihonul cu templele și palatele sale mărețe. Orașul acesta era centrul acelei idololatrii, care a lăsat o amintire așa de amară printre israiliții din timpul căderei lor în Baal-Fegor. Acesta era locul de reședință al cultului Astartei, concubina lui Baal, și însuși numele Ierihon însamnă „orașul lunii", care era simbolul acestei zeițe. De aceea în Ierihon se concentrase tot ceeace era mai murdar și mai revoltător în religia hananienilor, la care israiliții erau nevoiți să privească ca la uriciune pentru Iehova și, ca atare, trebuiră să stârpească cu sabia dreptății dumnezeeștii. Singura idee, pe care ei trebuiau să o nutrească față de orașul ce se arăta frumos înaintea privirilor lor, se cuprindea în strașnica urâciune, ce se exprima în acea poruncă, pe care ei o primiseră dela Iisus Navi, și anume în porunca de a nimici totul din Ierihon, exceptând numai unele obiecte metalice, care puteau fi curățite de întinare cu ajutorul focului. Insuși metodul luării Ierihonului, acest oraș puternic întărit, a trebuit să servească pentru israiliți drept o nouă lecție, că puterea lor nu se cuprinde în propiile lor arme, ci în puterea lui Dumnezeu. Când Iisus Navi observa întăriturile orașului dușman, el văzu deodată înaintea sa un om cu sabia goală în mână. „Al nostru ești tu, sau dintre neprietenii noștrii?" il

Ierihonul.

întrebă viteazul conducător. „Nu, eu sunt căpetenia oştirii Domnului", răspunse necunoscutul. Iisus Navi cu respect căzu cu faţa la pământ şi primi descoperirea, cum poate fi luat Ierihonul. Potrivit cu această indicaţie de sus, Iisus Navi porunci preoţilor să înainteze cu sicriul legii şi să-l poarte împrejurul zidurilor Ierihonului, în care timp şapte preoţi trebuiau să meargă înaintea sicriului şi să sune din trâmbiţe, iar ostaşii înarmaţi tăcând se mişcau înaintea şi în urma sicriului. Şase zile ocoliră ei astfel oraşul câte odată pe zi, - spre marea mirare a ierihonenilor, care negreşit aşteptau atacul contra zidurilor. In ziua a şaptea procesiunea se repetă de şapte ori. La sfârşitul procesiunei a şaptea deodată răsună strigătul zguduitor al poporului, care până atuncea tăcuse, şi grozavele fortificaţii ale Ierihonului căzură de o puternică zguduitură, lăsând oraşul cu totul fără apărare înaintea israiliţilor. Toţi locuitorii, afară de Raav şi rudele ei, au fost nimiciţi, oraşul distrus şi se rosti blestăm asupra orcui s'ar încerca să-l construiască din nou. Raav pentru credinţa sa în atotputernicul şi adevăratul Dumnezeu fu răsplătită prin primirea ei în comunitatea poporului celui ales. Şi această ramură de maslin sălbatec aduse roade bune. Măritându-se cu Salmon, ea deveni mama lui Booz, străbunul lui David, şi numele ei, la rând cu alte trei femei, e introdus în genealogia lui Hristos.

Asprimea grozavă, cu care Iisus Navi a supus nimicirii toată populaţiunea oraşului şi chiar animalele aflate acolo, după părerea unora, se află în grozavă contrazicere cu acea iubire de oameni, care pretutindenea se propovedueşte în Biblie, şi chiar cu sentimentul natural de compătimire. Israiliţilor li se porunci expresiv „să lovească pe toţi cei de parte bărbătească cu ascuţişul sabiei şi să nu lase printre vii nici un suflet" (Deut. XX, 13, 16); şi din istoria următoare se vede că Iisus Navi a îndeplinit această poruncă generală. Nu numai în Ierihon, ci şi în toată Palestina, pe unde a trecut oştirea israilită, el „pe nimenea n'a lăsat, care să fi rămas întreg, şi toată suflarea a fost dată jungherei, cum poruncise Domnul Dumnezeul lui Israil" (Iisus Navi, X, 40). Deşi te miră de putem înţelege aceste expresiuni în sens literal, de oare ce se ştie, că în pământul făgăduinţii şi mai târziu au trăit mulţi hananieni, cari au exercitat o influenţă în cea mai mare măsură păgubitoare asupra înseşi israiliţilor, dar în tot cazul rămâne neîndoelnic acel fapt că disrugerea a tot poporul în adevăr s'a avut în vedere la intrarea israiliţilor în pământul făgăduinţei, şi că împlinirea nu destul de severă a acestei porunci s'a dovedit păgubitoare pentru israiliţi în cea mai mare măsură.

Pentru a înţelege sensul acestei porunci trebue să se aibă în vedere, pe de o parte, însuşi caracterul religiunii hananienilor, iar pe de alta acel scop divin, ce plănuia crearea în statul israilit o teocraţie curată şi înaltă, cu ajutorul căria în urmă cea mai înaltă arătare a împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ ar putea să se răspândească în toată omenirea. Păgânismul Palestinei şi Siriei era atât de greţos şi corupător sub toate raporturile, că chiar în timpul de faţă nu este un asemenea stat, care nu ar nimici, supunând pe asemenea idololatrii, dacă s'ar cere asta, la cele mai aspre pedepse. O mie cinci sute de ani trecând această idololatrie, cu ceremoniile greţoase ce-l însoţeau, au pătruns în Roma şi satiricii romani ai timpului aceluia se ridicară contra ei, ca şi contra unei nenorociri, care servea de cauză principală la descompunere. Deaceea a fost necesar ca pământul, în care poporul ales avea să primească educaţia în religia cea adevărată cu scopul de a deveni răspânditorul adevăratei credinţe în toată lumea, să fie cu totul curăţit de tot ceeace într'un fel sau altul stătea în contrazicere cu planurile înalte ale Celui Preaînalt. Nu e de mirare nici acea împrejurare, că pentru stârpirea unei imoralităţi aşa de greţoase şi a stricăciunei ne mai pomenite legiuitorul sau cuceritorul israilit n'a găsit nici un mijloc altul, decât numai nimicirea idololatrilor murdari cu ascuţişul sabiei. Şi viaţa istorică următoare a dovedit pe deplin, cât de dumnezeeşte de drept a fost o asemenea poruncă şi cât de triste au fost rezultatele, că israiliţii n'au împlinit această poruncă cu toată exactitatea. Silindu-se să se folosească cât mai curând de pământul nou dăruit lor, israiliţii curând perdură elanul religios de mai înainte, şi virtuţilor militare începură să prefere alianţele urâte cu idololatrii indigeni. Dar desele şi profundele decăderi în idololatrie în tot cursul istoriei următoare dovedesc în totul, cât de mare era pentru dânşii primejdia, pentru înlăturarea căria a şi fost dată lor porunca de a nimici pe hananieni. Nu trebue să uităm deasemenea, că popoarele Palestinei au primit prevenirea de îndreptare. Patruzeci de ani trecuseră dela acel timp, când vestea despre trecerea prin marea Roşie şi despre minunile din Egipt trebuea să arate tuturor popoarelor măreţia lui Iehova peste toţi dumnezeii. Infrângerea nu aşa de îndepărtată a regilor Galaadului şi ai Vasanului cu o groază nu mai mică arătă, că de partea israiliţilor stătea o putere nebiruită şi cerea cu dreptate adorarea obştească. Oare care pedeapsă pentru corupţie se dăduse din partea atotputernicului Iehova şi în acea înfrângere, pe care o încercă şi însuşi poporul ales pentru participarea la urîciunile din Baal-Fegor.

Raav în Ierihon auzise de aceste evenimente, și fără îndoială convingerea întregului popor în genere în tot pământul Hanaan, deși ea fu înăbușită de atașamentul la vechiul său cult, era aceeași ca și a ei, și anume, că „Domnul Dumnezeul lui Israil este Dumnezeu în ceriu sus, și pe pământ jos (I. Navi, II, 11). La judecarea acestor evenimente nu trebue după aceea a uita nici obiceiurile acelor vremuri îndepărtate, pentrucă acel fel de săvârșire al judecății dumnezeești asupra hananienilor, care s'ar putea părea aspru în timpul nostru, a fost numai o expresie a dreptului de războiu obișnuit în vechime. A ucide pe toți bărbații sau chiar toată populațiunea unui oraș cucerit era regula obișnuită a războiului în acel timp. „Eu am luptat contra orașului (Atarot, din tribul lui Gad); zice regele Moabului Mesa pe vestita piatră moabită, și l-am luat, și am nimicit pe toți bărbații, spre plăcerea lui Hamos, zeul moabit"; „și eu am așezat într'însul, în locul lor bărbați din Șiran și Șaharot, ca aceștia să locuiască acolo". „Eu am luat orașul Nevo (dela israiliți), și am supus stăpânirii prin sabie pe toți locuitorii lui, șapte căpetenii ai triburilor femeile si copiii, pentrucă Hamos a rostit blestăm asupra lui". In vederea acestei mărturii, care se referă la un timp comparativ mai târziu, și anume către timpul împărțirii israiliților în două regate, războiul nimicitor al lui Iisus Navi se dovedește a fi fost cu totul în spiritul acelor obiceiuri, de care se călăuzau însuși hananienii în războae și care fără îndoială ei singuri le-ar fi realizat asupra israiliților, dacă ar fi rămas biruitori, așa că ea comparativ își găsește justificarea chiar în acea împrejurare istorică, fără să mai vorbim, că ea avea și un alt scop superior, anume pedepsirea pentru acel rău moral, pe care aceste popoară îl instaurase în pământul Hanaanului. Dar chiar dacă am lua aceste evenimente în sine înseși, fără a le referi la scopul înalt, apoi totuși se va vedea că asprimea lui Iisus Navi față de popoarele cucerite a manifestat mai multă omenie, de câtă aveau ceilalți cuceritori ai timpului aceluia. Pentru a ne convinge de aceasta, trebue numai să comparăm, de exemplu, aceea, cum a procedat cu captivii Asur-Nazirpal, regele Asiriei. In inscripțiile de pe monumentele, ce se referă la timpul lui, se cuprind asemenea mărturii:

„Mie mi s'a adus știrea (zice acest monarh),
Că orașul Suri s'a răsvrătit . . .
Cară și oștire am adunat eu. De pe fruntașii răsvrătiți
Eu li-am jupoiat peile, și am făcut trofee din ele.
Pe unii i-am lăsat grămezi să putrezească
Pe alții i-am pus în pari, pe vârful dealului,

Iar pe u., ... pus în rând cu grămezile ucişilor, în pari.
Eu am jupuiat pe mulţi în vederea ţării mele,
Şi am întins peile lor pe ziduri...
Eu am adus pe Aghiiababu la Niniva şi l-am jupuiat eu,
Pironind pelea lui pe zid.
Şi m'am apropiat de Til.
Eu am asediat acest oraş şi l-am asaltat.
Mulţi ostaşi am luat în robie de vii.
Unora le-am tăiat mânile şi picioarele,
Altora le-am tăiat nasul şi urechile şi am scos ochii multora.
Eu am înălţat un deal de trupuri când ei erau încă vii,
Şi alt deal am ridicat eu de capete în oraşul lor.
Pe tinerii şi fetele lor eu i-am necinstit [1]).

Că israiliţii în acest război pustiitor n'au scăpat din vedere nici acea înaltă destinaţie, care alcătuia scopul principal al introducerei lor în pământul făgăduinţei, ne arată unul din cele mai mărețe evenimente, care s'a petrecut îndată după luarea Ierihonului, şi anume proclamarea solemnă a binecuvântării asupra împlinitorilor legii şi a blestămului asupra călcătorilor ei (I. Nav. VIII, 33, 34). Simpla plăcere de sânge sau de sălbătăcie nu se poate atribui unui popor capabil pentru un lucru aşa de măreţ, orce idei nu s'ar fi stârnit la vederea înseşi activităţii cuceritoare. In Ierihon, cum s'a spus deja, ei au văzut numai stricăciunea, care cândva atrăsese asupra lor înseşi o grozavă pedeapsă la Baal-Fegor, şi cruzimea lor era numai cruzimea poporului, care-şi arăta râvna de a lucra în calitate de slujitor al lui Iehova, atât pentru a împedica respectarea unei ispite aşa de grozave, cât şi de a arunca groaza în genere asupra ţării în senzul pregătirei cucerirei ei. „Sabia israiliţilor", vorbeşte un interpret, „în acţiunile ei cele mai sângeroase, săvârşi fapta milei pentru toate ţările pământului şi până chiar la sfârşitul lumii. Acum nouă ni se par tare neînsemnate aceste bătălii necontenite cu hananienii, madianiţii, amoniţii şi filistienii; aceste bătălii, de care sunt aproape pline cărţile lui Iisus Navi, ale Judecătorilor şi ale Regilor. Noi aproape ne mirăm, că Dumnezeu să se fi amestecat în asemenea certuri sau să fi schimbat cursul naturii, în scopul de a da unuia din aceste popoară ale Palestinei biruinţă asupra celorlalte. Dar în aceste bătălii de soarta unuia din aceste popoare ale Palestinei depindea fericirea întregului neam omenesc. Israiliţii se luptau nu numai pentru sine, ci şi pentru toată omenirea. De dinafară se putea

1) Records of the Past. Vol. III, p. 34—50. Cuneiform Inscript. of Western Asia Vol. I, pag. 17-27.

chiar părea, că ei se păreau oarecum duşmanii întregei omeniri, şi că înseşi însuşirea lor distinsă le dădea motiv să dispreţuiască toate popoarele celelalte. Şi totuşi chiar prin aceste acte ale lor ei îndeplineau lucrul Domnului, ei păstrau neschimbat în sine sămânţa vieţii veşnice şi erau mijlocitori binecuvântării pentru toate celelalte popoară, deşi acestea nu se arătau în stare să se folosască de ea“ [1]).

Căderea unui oraş aşa de tare, ca Ierihonul, a fost foarte importantă pentru israiliţi, de oarece iscusinţa unui asediu regulat a oraşelor în acel timp se afla în genere în starea copilărească, şi cu atât mai mult la un popor de păstori, cum erau israiliţii. Oraşele spre răsărit de Ierihon se luaseră prin lupte pe câmp deschis, iar unele oraşe întărite în înseşi Palestina, cum se ştie, s'au ţinut mult şi după aşezarea într'însa a israiliţilor. Incurajat prin asemenea izbândă, Iisus Navi trimise un detaşament de 3.000 oameni asupra oraşului vecin Hai, care, după mărturia spionilor, era prea slab, ca să obosască toată oştirea. Drumul dela Ierihon ducea printr'o adâncă văioagă, la capătul de sus al căria se şi afla oraşul Hai, care domnina drumul spre Iebus sau Ierusalim şi în genere drumurile ce duceau în adâncimea Palestinei. In rând cu el, pe alt deal, se ridica Betelul, şi pentru a se mişca mai departe spre centrul Palestinei, era nevoe să cucerească amândouă aceste oraşe. De oarece israiliţii se raportară către aceste oraşe cu oarecare trufie, apoi trufia lor a fost pedepsită prin aceea, că haiţii zdrobi detaşamentul israilit şi-l puse pe fugă. Această neizbândă aruncă frica şi asupra întregului popor, şi Iisus Navi cu bătrânii sfâşiindu-şi hainele, căzură la pământ înaintea cortului mărturiei. Atunci căpeteniei poporului i se făcu revelaţiunea, că pricina acestei nenorociri era un israilitean, care din lăcomie ascunse o parte din prada din Ierihon. Atunci s'a aruncat sorţ, şi sorţul căzu pe Ahav din tribul lui Iuda, care a şi fost ucis cu pietre, şi trupul său cu toată averea a fost ars, ca prevenire pentru toţi aceia, care ar mai voi să se lese târâţi de lăcomie şi să-şi însuşască ceva din moştenirea ob-

Cruzimea.

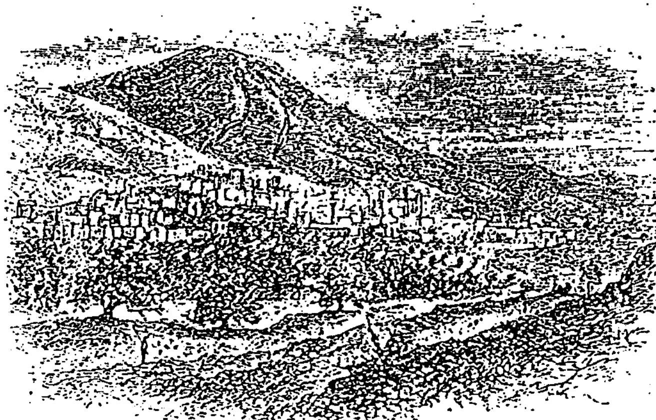
1) Arnold, Sermons, V, p. 35-37.

ştească a poporului. După aceasta israiliţii iar se îndreptară ca să cucerească cetatea Hai şi învăţaţi din experinţă, luară toate măsurile, întrebuinţând pentru cucerire toate vicleşugurile războiului. Tot ţinutul acesta e plin de văgăuni adânci şi de cotlovine şi în unele din ele se ascunse aproape de oraş un detaşament de 30.000 de oameni israiliteni, iar alt detaşament mai mic, numai de 5.000 oameni se arătă pe şes de ceealaltă parte şi atrase armata haiţilor după sine, prefăcându-se că fuge. De oarece haiţii urmăritori, sărbătorind presupusa izbândă, lăsară porţile cetăţii deschise şi neapărate, de aceea la un semnal dat de Iisus Navi prin ridicarea suliţei în direcţia cetăţii Hai, armata asediatoare să năpusti pe neaşteptatele în cetate, îi dete foc şi chiar la porţile cetăţii întâlniră pe haiţi, care abea acum se întorceau înapoi în oraş. Obosiţi de urmărire, ei deja nu mai erau în stare să susţină întâlnirea cu armata puternică a israiliţilor şi fură puşi pe fugă. In câteva ceasuri oraşul Hai fu distrus şi nu mai rămase nimic din el, decât doar pietre pârlite de foc. Regele cetăţii fu în aceeaşi zi spânzurat de un arbore din apropierea oraşului, şi locuitorii nimiciţi, deşi israiliţilor li se îngădui de data asta să reţină pentru dânşii prada şi vitele [1]). Betelul, care se afla la trei chilometri spre apus de Hai, a căzut deasemenea şi el sub mâna lui Iisus Navi, deşi în urmă el a fost luat înapoi de hananieni.

Cucerirea primelor două oraşe întărite puse la dispoziţia israiliţilor un vast ţinut din pământul făgăduinţei şi servi ca asigurare pentru succesele mai departe întru cucerire. Dar înainte de a continua activitatea cuceritoare, poporul israilit trebuia să-şi ia obligaţia solemnă de a păstra cu sfinţenie legea încredinţată lui de Dumnezeu. Scopul dumnezeesc la predarea israiliţilor a pământului făgăduinţei n'a fost numai pentru a schimba vechii locuitori prin alţii noui, ci de a nimici pe păgâni şi a aşeza în locul lor pe poporul ales şi consacrat, aşa ca pe ruinele împărăţiei lumii acesteea să înfiinţeze împărăţia lui Dumnezeu. Ca mărturie a acestui lucru poporul trebuia să facă jurământ în cea mai solemnă situaţie. Pe blocuri de piatră au fost bătute dispoziţiunile principale ale legiuirii din Sinai, şi pe muntele Gheval s'au adus bogate jertfe. După aceea preoţii cu sicriul legii ocupară valea dintre munţii Garizim şi Gheval, iar poporul, împărţit în două, câte 6 triburi, trebuea să se aşeze pe munţii cei doi. Şi iată când preoţii rosteau o anumită dispoziţie a legii, atunci la binecuvân-

1) Locul cetăţii Hai şi astăzi e însemnat prin o movilă de ruine, care aşa se şi numeşte movilă sau în arăbeşte „Tell".

tare ei din muntele Garizim și la blestemul ei din muntele Gheval poporul răspundea printr'un „Amin“ tare și armonios, adeverind prin aceasta adevărul și inevitabila putere atât a binecuvântării pentru îndeplinirea legii cât și a blestămului pentru călcarea ei. Locul, unde s'a săvârșit acest act, a fost în stare împreună cu asta să reverse o nouă bărbăție în popor și să-l însuflețască prin cele mai înalte sentimente. Inprejur se întindeau ca valurile unei mări dealurile, cu coastele înverzite de vii și lanuri; printre ele, ca o dungă de smaragd se întindea valea Sihemului, chiar aceea, unde cândva Avraam și-a înălțat primul său altar lui Dumnezeu, și Iacov și-a făcut primul său popas în pământul făgăduinței (Fac. XII, 7; XXXIII, 19), și pe ambele ei laturi se ridicau ca niște uriași munții Garizim și Gheval, răsunătorul „amin“ de pe cari prin ecouri tunăroare se purta deasupra văii, stângându-se în

Muntele Garizim.

dealurile depărtate. Și de pe acești munți înaintea ochilor uimiți ai poporului, se desfășura minunatul tablou al întregului mijloc al Palestinei. La nord se înălțau succesiv Ghelvva, Taborul, Carmilul și Ermonul, albitul de zapadă străjar de miază noapte al Țării, cu văi și șesuri verzi printre dânșii. Spre răsărit scânteiau apele cele limpezi ale lacului Genisaret, întinzându-se dela dânsul ca o lentă albastră Iordanul, iar spre apus se zărea minunatul azur al mărei Mediterane cu dunga gălbue de nisip, ce o garnisește. Astfel, oarecum toată țara făgăduinței a fost martoră la marele jurământ al lui Israil, și ea toată, cu munții, lacurile, râurile, dealurile și văile ei, au fost solemn consacrată Domnului. Cu ocazia acestui eveniment între altele se exprimă îndoiala relativ de putință, că glasul citirei legei a putut fi auzit de popor, de pe acei munți așezați opus unul de altul. Dar un nou explorator zice, că un singur glas a putut fi bine auzit de mii întregi

de popor, care era așezat sus și jos pe munții dinprejur. „Disdedimineață, zice Tristram, noi am putut nu numai să vedem din Garizim un om, care-și mâna asinul pe o carare de pe muntele Gheval, ci am putut auzi fiecare cuvânt, pe care îl rostea el, mânându-și asinul. Ca să ne convingem de aceasta și mai bine, data următoare doi din noi intenționat stătură opuși de o parte și de alta a văei, și cu o perfectă amărunțime și descifrare pentru noi am citit poruncile[1]).

Astfel încă odată consacrându-se lui Iehova și intrând în stăpânirea Palestinii în numele Lui, poporul se întoarse iar în Galgala, care rămăsese încă tabăra principală a poporului. Intre acestea faima cu o sută de guri despre victoriile și purtarea cu siguranță a israiliților, care dispuneau în Palestina, ca în propria sa țară, sbură în toată țara și aruncă încă și mai mare groază asupra triburilor hananiene. Locuitorii satelor fugiră cuprinși de groază în munți și-și căutară refugiu prin văgăuni și prin peștere. Unii din ei hotărâră chiar să se strămute din pământul făgăduinței și urmele lor mai târziu se găsiră chiar și prin Africa. Așa, dacă e să credem mărturia lui Procopie[2]), în Tighize, un oraș din Numidia, se puteau vedea mai târziu doi stâlpi de marmoră cu o inscripție feniciană, care glăsuește: „Noi suntem din aceia, cari au fugit dela fața lui Iisus prădătorul, fiul lui Navi". Suida deasemenea confirmă aceasta, redând inscripția prin următoarele cuvinte: „Noi suntem hananienii, pe care i-a izgonit prădalnicul Iisus". După mărturia Talmudului, gergeseii, izgoniți de Iisus Navi, în adevăr s'au strămutat în Africa[3]). Locuitorii câtorva orașe, nebizuindu-se să reziste cuceritorilor, începură să recurgă chiar la vicleșuguri. La tabăra israilită sosiră soli, care, judecând după hainele lor prăfuite și boțite, și după încălțămintele lor, păreau a fi de departe. Ei declarară bătrânilor, că în adevăr au sosit dintr'o țară depărtată, unde totuși au ajuns știri despre marile victorii ale lui Israil și se rugară pentru încheierea unei alianțe de pace. Israiliții conveniră să închee alianță cu dânșii, dar apoi se dovedi, că aceștia erau soli din partea locuitorilor, care nu erau departe de orașul Gavaon și aparțineau satelor lui. Alianța se credea sfântă și deaceea locuitorii lui au fost cruțați, dar au fost

1) Tristram, Land of Israel, p. 152. In Masala, după mărturia aceluiași Tristram, el și companionul său au putut întreține conversația cu un al treilea la distanța de 200 de stânjini, și fură auzite clar și unile din observațiile, pe care le făcură Tristram și prietenul său între dânșii. Land of Moab, p. 35.

2) De Bello Vandalice, II, 10.

3) Ewald neagă această mărturie a lui Procopie, dar Gretz recunoaște autenticitatea ei istorică. In tot cazul mărturia aceasta coincide în chip uimitor cu istorisirea biblică.

prefăcuți în robi pentru îndeplinirea de lucrări la cortul mărturiei, în care stare au fost întâlniți și în timpurile următoare.

Celelalte popoare între acestea văzând, că fiecare din ele în parte nu poate rezista în fața israiliților, încheiară între dânsele alianță de apărare. Și anume se uniră cinci regi sub conducerea lui Adonisedec, regele Ierusalimului, și aceștia mai întâiu de toate se hotărîră să pedepsească pe gavaoniți pentru trădarea de către ei a cauzei comune. Gavaoniții alergară după ajutor la Iisus Navi, care și plecă contra puterilor unite ale dușmanilor. Printr'un marș repede de noapte ajungând pe dușman, el tăbărî fără de veste asupra lui, îl zdrobi și-l puse pe fugă. Dușmanul biruit se aruncă în desordine spre o trecătoare, care eșea la câmpie. Singur de sine trecătoarea asta îngustă prezenta toate neîndemânările pentru fugari, deoarece drumul acesta era în cea mai mare măsură hopuros, stâncos și strâmtat de stâncele ce atârnau deasupra lui. Anume pe această cale filistenii mai târziu atacară pe israiliți în timpul lui Saul. Aicea Iuda Macabeul pricinui o mare înfrângere lui Nicanor, comandantul armatei siriene, și tot pe acest drum a trebuit să treacă ap. Pavel în calitate de arestat în călătoria sa de noapte spre Cezareea. Dușmanul fugar, firește îngrămădindu-se pe acest drum îngust, fu ajuns încă de o nouă nenorocire și anume de o furtună neașteptată, care se deslănțui asupra hananienilor cu o cumplită grindină[1]). Soarele dase deja îndesară, și între acestea urmărirea nu era încă încetată. Atuncea Iisus Navi, puternic în credința în atotputernicia lui Dumnezeu, exlamă poruncitor: „Oprește-te soare, în dreptul Gavaonului, și tu lună, deasupra văei Aialonului! Și s'a oprit soarele, și luna a stătut, până ce poporul își răzbună pe dușmanii săi. Și n'a fost o asemenea zi nici mai înainte, nici după aceea, în care Domnul să asculte așa glasul omenesc, căci Domnul se luptă pentru Israil". Această nouă minune neobișnuită arătă iarăși israiliților, ce ajutor puternic și ce ocrotitor au ei, și împreună cu asta încă mai tare îngrozi pe hananieni, care acum văzuseră, că chiar zeii lor (Soarele și Luna) trecuseră de partea poporului cuceritor. Regii aliați, fugind de pe câmpul de luptă, se încercau să se ascundă într'o peșteră, din care totuși au fost luați și dați morții.

1) E de remarcat, că istoria chiar decurând a fost martoră unui fenomen tocmai la fel. In anul 1859 o nenorocire la fel ajunse pe austriaci in bătălia dela Solferino. Porter descrie o ploae de piatră pe Bosfor in 1831, când el la trecut intr'o barcă. Unula din barcagii l-a sfărmat brațul, altul a fost rănit la umăr și toți ceilalți au fost răniți mai ușor. O grindină a sfărâmat capătul unei vâsle. Doi oameni au fost uciși pe țărm și multora li s'au frânt membrele. Unele din firele de grindină, ridicate in urmă, aveau pânăla 400 de grame in greutate. Vezi Geikie, Hours t. II, p. 416. (Ediția americană din anul 1882).

Inainte de a urmări mersul mai departe al activităţii cuceri- toare, să ne oprim asupra acestei minuni neobişnuite. De oarece minunea se atinge de laturea astronomică, unde cu o deosebită preciziune, se recunoaşte existenţa a anumite legi regulate şi ne- schimbabile, apoi nu-i de mirare, că ea întâmpină multe obiecţiuni. Mai întâi de toate indică la neregularitatea înseşi expresiunii „stăi soare", de oarece pentru lungirea zilei se cerea să se oprească pământul, care prin mişcarea sa împrejurul osiei sale produce fenomenul zilei şi al nopţii. Dar la obiecţiunea asta trebue să spunem, că Iisus Navi n'a avut în vedere în toiul luptei să ob- serve exactitatea expresiunilor astronomice, ci îşi exprimă porunca sa prin termenul obişnuit de vorbire, care admite în totul aseme- nea expresiune. Doară astronomii însuşi spun că răsare soarele, soarele s'a urcat la amiază şi că soarele apune. Această stare a soarelui a avut ca rezultat al său lungirea zilei întru atâta, încât ziua aceea a fost cu totul neobişnuită, „a fost oarecum ca două zile". Unii interpreţi, ca să evite obiecţiunea arătată, ca şi pe al- tele de felul ei contra minunei, se încercară să explice această lungire a zilei prin impresiunea subiectivă a lui Iisus Navi şi a israiliţilor, şi anume în acel sens, că înfrângerea, pricinuită de ei duşmanilor, a fost aşa de desăvârşită, încât pentru dânsa parcă n'ar fi fost deajuns o zi obişnuită, şi deci ziua aceea parecă ar fi fost în realitate de două ori mai lungă. Spre adeverirea aces- tora se recurge la aceea, că însuşi istorisirea despre minune să ia din „Cartea Dreptului", adecă colecţiunea de imne eroice, în care se cântau cu obişnuita libertate poetică diferite evenimente şi vitejii ale eroilor israiliţi. Dar la acestea trebue de răspuns, că citatul din „Cartea Dreptului" se aduce nu ca izvor de a eveni- mentului însuşi, ci numai ca confirmare a spuselor înseşi ale lui Iisus Navi, în acel înţeles, că acest mare eveniment la timpul, când a scris Iisus Navi cartea sa (la sfârşitul vieţii sale) devenise deja obiectul geniului creator al poporului, se cânta în „Cartea Dreptului", şi astfel era eveniment general, care nu cerea vreo adeverire deosebită a realităţei sale. Ce se atinge de înseşi durata zilei, apoi, în vederea precizerei insuficiente a expresiunilor din istorisirea despre minune, e imposibil a o preciza. Ziua evident dăduse în desară, de oarece se vedea pe cer zi secera lunii. De- aceea putem numai să presupunem, că din momentul oprirei mi- raculoase a soarelui noaptea deja nu mai veni încă aşa de multă vreme, încât israiliţii avură putinţă deplină să încheie actul înfrân- gerei duşmanului şi însuş ziua deveni oarecum dublă faţă de cele obişnuite.

Dar cum s'a putut săvârși o asemenea minune fără să violeze întreaga curgere armonioasă a ordinei universale? La această întrebare, pusă de astronomie, Biblia nu răspunde nici un cuvânt, rezervând rezolvarea puterilor proprii a înseși rațiunei. In asemenea caz sunt posibile două presupuneri: 1) sau Dumnezeu în adevăr a oprit globul pământesc, din mișcarea sa zilnică împrejurul osiei sale, sau 2), ne oprind pământul, a făcut soarele văzut de Iisus Navi în tot cursul acelui timp, care-i trebuia pentru victorie. Contra primei presupuneri se obiectează, că oprirea bruscă a pământului ar fi pricinuit o strașnică zguduire a tuturor lucrurilor de pe suprafața lui, precum și o însemnată desordine între corpurile cerești, deoarece pământul ar fi eșit din orbita sa și ar fi violat regularitatea mișcărei lunei. Dar obiecțiunea asta nu e greu de deslegat. Așa, Celce putea să oprească pământul din mișcarea lui, este atât de preaînțelept și de atotputernic, încât să prevină și urmările primejdioase ale unei astfel de opriri. Pelângă aceasta obiecțiunea, care presupune posibilitatea violării ordinei în înseși raporturilor reciproce a corpurilor cerești, nu poate rezista nici în sine, pentrucă mișcarea anuală a pământului împrejurul soarelui și mișcarea lunii împrejurul pământului sunt independente de învârtirea globului pământesc împrejurul osiei sale; din causa aceasta, chiar și în timpul oprirei învârtirii lui împrejurul osiei sale mișcarea lui în spațiu împrejurul soarelui și mișcarea lunii nu puteau să primească vreo sguduire puternică sau vreo schimbare. Ce se atinge de a doua presupunere, și anume care admite oprirea părută a soarelui fără oprirea reală a pământului, apoi ceice preferă o asemenea explicare a minunei examinate trebue să admită o miraculoasă înclinare a razelor soarelui, îndreptate spre luminarea Palestinei. Iar această înclinare s'ar putea produce sau prin acțiunea nemijlocită a atotputerniciei lui Dumnezeu, care a binevoit să dea razelor soarelui anume acea înclinare și direcție, Care trebuia pentru lungirea zilei, sau cu ajutorul mijloaceler naturale a reflexiunei sau a frângerei razelor, ceeace deasemenea ar da putința de'a vedea soarele în asemenea ceasuri, când el în starea lui obișnuită ar fi cu totul dosit dela ochi.

Contra veracității istorice a minunei se face încă o obiecțiune, și anume, că ea neapărat după caracterul său neobișnuit ar fi frapat și pe alte popoară; pe când noi nu găsim despre ea absolut nici un fel de mărturii în cronicile altor popoară. La asta trebue de răspuns, că dela acel timp până la noi au ajuns în genere puține cronici a unor astfel de popoară, care ar fi putut fi martore acestui miraculos eveniment. Desi la chineji se întâlnește mărturia

despre o zi, care ar fi fost mai lungă ca de obiceiu, dar în genere trebue să presupunem, că prelungirea miraculoasă a zilei te miră de a putut fi observată aiurea undeva, afară de Palestina.

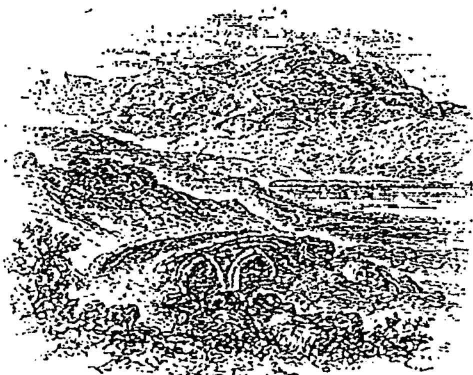
In afară de însemnătatea sa curat fizică, minunea aceasta avea și o însămnătate foarte mare religioasă și morală. Ea arăta popoarelor hananiene, care adorau soarele și luna sub chipul lui Baal și Astarta, că Iehova, Dumnezeul israilit, este singurul Dumnezeu adevărat și la dispoziția sa atotputernică se află acele astre, pe care nebunește le divinizau păgânii. Acești din urmă astfel, afară de înfrângerea crudă externă fizică de către israiliți, au suferit și o înfrângere nu mai puțin puternică morală, care trebuia să le ridice definitiv orce curaj în lupta cu veneticii.

După această minunată victorie, cucerirea începu să se săvârșască ușor și repede. Orașele căzură unul după altul și împreună cu ele se supuseră nimicirii sau se izgoniră și popoarele ce le posedau. Așa a fost cucerită toată partea de sud a pământului făgăduinței, afară de câteva fortărețe, ca de pildă Ierusalimul, și Iisus Navi cu bogată pradă se întoarse la Galgala.

Tot mijlocul și sudul Palestinei erau acum supuse și israiliții își asigurase un domiciliu puternic în pământul făgăduinței. Dar acțiunea contrară tot se continua încă, pentrucă partea de nord a țării tot era încă necucerită, și acolo în diferite părți se aflau încă orașe și comunități hananiene, care continuau să-și păstreze independența. Dărâmarea Ierihonului, prădarea și arderea cetăților Hai și Betel, supunerea Gavaonului cu satele aparținătoare lui, ocuparea Palestinei centrale în urma fugirii locuitorilor ei, înfrângerea totală a regilor din sud și cuprinderea posesiunilor lor arătau, că activitatea cuceritoare a israiliților amenința să se extindă asupra întregei țări. Văzind furtuna ce înainta, regii neamurilor nordice începură să se pregătească de apărare și încheiară între dânsele alianțe de apărare. In capul acestei alianțe stătu Iavin, regele orașului puternic întărit Asor, situat între dealurile nordice la jumătatea drumului între lacul Meromse și țărmul mărei Mediterane. Acest rege răsboinic, pentru ca să-și sporească forțele sale, trimise invitațiuni pentru a intra în alianță de apărare către căpeteniile comunităților din prejur, și anume către Iovan, regele din Madon [1]), către regele Șimronului, actualul sat Simunie, spre apus de Nazaret, către regele Ahesafei, rămășițele căria există și astăzi în satul El-Iasif, în tribul lui Asir, către toate căpeteniile

1) Rămășițele orașului Madon cu probabilitate se văd în ruinele Madiamului, spre apus de lacul Galileei.

nordice din munții, ce se întind spre Liban; către toate neamurile ce trăiau în valea Iordanului, spre sud de lacul Galileei, și deasemenea către toate cele ce trăiau la șes și prin alte locuri, pânăla Dar, oraș de țărm, ce se afla aproape de muntele Carmil; către toți hananienii din apus și răsărit, la amorei, hetei și ferezei, la iebusei, ce trăiau în munții viitorului Ierusalim spre sud, și la ievei, ce locuiau la poalele muntelui Ermon spre nord. Intre toate aceste neamuri, care negreșit deja tremurau pentru independența lor, invitația găsi ecou rapid și ele cu toatele, se folosiră de ocazie, ca prin puteri unite să răpună pe dușmanul lor comun. Pentru dânșii aci era chestia de viață și de moarte, și ei deciseră să întrebuințeze toate puterile lor, ca să-și apere existența. Și iată în adevăr se adună o oștire enormă, a căria mulțime se asemăna cu nisipul de pe țărmul mărei", și puterea ei deosebită o alcătuia cavaleria numeroasă cu numeroasele și groaznicile căruțe de război, contra cărora israiliții puteau opune numai o pedestrime rău înarmată. Punctul de adunare pentru această mare armată fu aleasă șesul din partea răsăriteană a lacului Merom, actualul El-Gule, la jumătatea drumului dintre lacul Galileei și munții Libanului. Și șesul acesta se umplu repede de trupe.

Lacul Merom.

Asemenea alianță în adevăr cerea din partea israiliților o mare încordare a puterilor lor, de oarece aicea le sta înainte o luptă cu puterile mari a vrășmașilor, cari până acum fuseseră zdrobiți pe rând. Dar Iisus Navi, deși purta deja pe umerii săi aproape nouăzeci de ani, stătea la înălțimea situației sale. El chemă îndată la arme pe toți ostașii triburilor, care stăteau în tabăra în Galgala și gata pentru luptă în fiecare clipă, și, printr'un marș tainic rapid ajungând la puncrul de adunare a dușmanilor, tăbărî asupra lor pe neașteptate, cum se făcea aceasta totdeauna în războaele orientale, și-i puse într'o mare turburare și pe fugă. Atuncea încă odată se începu o înverșunată urmărire și o ucidere necruțătoare a dușmanului ce fugea. Urmărirea se continuă pe o distanță de 50 chilometri spre nord, și toată distanța asta, pe care se risipi dușmanul înfrânt, căutând mântuire în văgăunele dealurilor până la Sidon, fu acoperită de corpurile ucișilor. Urmărirea se opri abea în valea Mițpa, la poalele Libanului,

când se obosise cu totul însuşi israiliţii biruitori. Oastea obişnuită după asemenea victorie, negreşit, mai întâiu de toate nu a ezitat să se folosască de caii apucaţi dela duşmanu robit şi de carele lui, pe care înseşi israiliţii nu le aveau. Dar, nădăjduind la povaţa dumnezeească, israiliţii nu dădură nicio importanţă unui asemenea ajutor omenesc. Ei credeau, că puterea lor neînfrântă o alcătuiau căruţele nevăzute ale lui Dumnezeu. Psalmistul lor inspirat mai târziu, exprimând sentimentele, ce însufleţa armata lui Iisus Navi, cânta cu entuziasm:

„Când Cel Preaînalt a risipit regii în ţara asta
Ajuns'a ea albă ca zăpada de pe Selmon [1]).
Muntele lui Dumnezeu e muntele Vasanului;
Munte înalt e muntele Vasanului!
Ce priviţi cu zavistie, munţi înalţi,
La muntele, în care Dumnezeu a binevoit a locui,
Şi unde Domnul va locui veşnic?
Carele lui Dumnezeu întunerece şi mii de mii,
Intre ele e domnul pe Sinai, în locaşul cel sfânt"
(Ps. LXVII, 14-17).

Această nădejde în ajutorul de sus însufleţea pe toţi israiliţii ostaşi, cum vorbeşte de asta acelaşi Psalmist cu cuvinte semnificative:

„Unii se laudă cu căruţele, alţii cu caii se laudă,
Iar noi ne lăudăm cu numele Domnului Dumnezeului nostru".
(Ps. XIX, 8)

Astfel o singură bătălie hotărî şi soarta acestei părţi de ţară. Duşmanii au fost zdrobiţi până la unul, cavaleria luată în robie şi nimicită, oraşul Asor, ca „conducător al tuturor regatelor acestora", a fost ars, locuitorii nimiciţi şi toată bogăţia lor a devenit prada biruitorilor. Această biruinţă deplină a dat în mâna cuceritorilor toată ţara făgăduinţei. Ei nu mai puteau deja să întimpine protivnici puternici, deşi mai rămăsese încă oraşe întărite, care se susţineau mulţămită tăriei zidurilor lor. Războiul se continuă aproape şapte ani; în cursul lui au fost supuse, deşi nu nimicite cu totul, şapte popoară, şi în luptă căzură treizeci şi unu de regi. In sfârşit, israiliţii se obosiră în războiu şi doreau să se folosască de rodul victoriilor lor. Ostaşii triburilor de peste Iordan plecaţi demult din familiile lor, începură să se roage să li se dea concediu la posesiunile lor. Din pricina asta, războiul a fost oprit,

1) Un deal aproape de muntele Garizim.

deși cucerirea nu era terminată și mulți hananieni rămăsese între hotarele pământului făgăduinței; care în urmă au devenit izvorul unor grozave rele și a tuturor relelor posibile pentru israiliți.

Insfârșit a urmat împărțirea pământului. Afară de cele două și jumătate triburi de peste Iordan, care și-au căpătat parte încă înainte de trecerea Iordanului, tot pământul cucerit a fost împărțit între nouă și jumătate triburi. Impărțirea s'a produs prin sorți, care a indicat fiecărui trib lotul de pământ potrivit cu numărul membrilor săi. Primul sorț căzu tribului lui Iuda, căruia îi căzu un ținut vast cu Hebronul în centru. Alăturea de dânsul, însă mai spre sud, căzu lotul tribului lui Simeon, care alcătuia granița de sud a țării, și după aceea, începând de la nord loturile se distribuiră în chipul următor: cea mai dinspre nord parte de pământ căzu ca lot tribului lui Neftalim, anume în frumoasele văi ale Antilibanului. Tribului lui Asir i se rândui țărmul mării, o șușiniță lungă și îngustă de pământ, dela granița Sidonului pânăla muntele Carmil. Tribul lui Zabulon ocupă șușinița de pământ în curmeziș dintre lacul Genisaretului și marea Maditerană. Mai la sud de el unul după altul se așezară triburile lui Isahar, a doua jumătate a tribului lui Manase și a lui Efrem, ocupând spațiul dintre Iordan și marea Mediterană. Tribul lui Efrem astfel a ocupat chiar mijlocul pământului făgăduinței și, mulțămită acestei situațiuni fericite precum și populațiunei lui numeroase, el căpătă o deosebită importanță în destinele poporului israilit, de oarece și centrele principale ale vieței religioase și politice ale poporului se aflau anume între hotarele acestui trib. In jumătatea de sud a țării țărmul mării și partea de apus a continentului căzu de partea tribului lui Dan. Tribul lui Veniamin se așeză în șesul Ierihonului și pe valea Iordanului pânăla marea Moartă, ajungând la apus pânăla fortăreața necucerită a Ierusalimului. Și după aceea celelalte părți ale jumătății de sud a țării, cum s'a spus mai sus căzu ca parte triburilor lui Iuda și Simeon. In genere loturile de peste Iordan se distingeau prin pășuni bogate; cele nordice și mijlocii cele mai mari înlesniri și îndămânări pentru agricultură, iar cele sudice abundau în vii și măslinișuri. După împărțirea pământului, după o deosebită revelațiune, se dădu lot și însuși conducătorului poporului Iisus Navi, și anume orașul Tamnat-Sarai în tribul lui Efrem. De oarece tribul lui Levi, după slujba sa deosebită, rămase fără parte de pământ, apoi lui i se deosebiră în diferite triburi 48 de orașe cu înlesnirele ce le aparțineau lor; din ele 13 orașe se designară propriu pentru preoți și 6 orașe deosebite cu rezervarea pentru dânsele a dreptului de refugiu

pentru ucigașii nevinovați. „Astfel dădu Domnul lui Israil acest pământ, pentru care se jurase să-l dea părinților lor, și ei îl primiră de moștenire și se așezară într'însul, Și le-a dat Domnul pace din toate părțile, cum se jurase părinților lor; și nimenea din toți vrășmașii lor nu se putură susține în fața lor; pe toți vrășmașii lor i-a dat Domnul în mânile lor. N'a rămas neîmplinit nici un singur cuvânt din toate bunele cuvinte, pe care le grăise Domnul casei lui Israil; toate s'au împlinit" (Iisus Navi, XXI, 43-45).

Se întoarseră în loturile lor și triburile de peste Iordan, pe oștașii cărora Iisus Navi, cu exprimarea recunoștinții pentru ajutorul lor la opera comună și cu sfatul de a se ținea de credința în singur Dumnezeul cel adevărat, găsi în fine putința de a-i concedia. Cu prada bogată, ce căzuse de partea lor din bogățiile hananienilor, ei plecară în Transiordania și la locul trecerei israiliților peste râu ridicară un mare jertfelnic. Dar această împrejurare nelinişti tare mult pe celelalte triburi, care văzură în aceasta dorința triburilor de peste Iordan de a se despărți de frații lor în privința religioasă. Indignarea a fost așa de mare, încât era gata să se deslănțuiască într'un războiu intern. Dar din fericire înțelepciunea înlătură această primejdie. O deputație deosebită numită cu acest prilej, alcătuită din preotul Finees și zece bătrâni aleși, lămuri esența chestiunei și din explicațiunile triburilor de peste Iordan se ajunse la convingerea, că zidind jertfelnicul, ei nu numai nu se gândiră să se separe de religia părinților lor, ci din contra, prin acest jertfelnic văzut au voit să afirme vădit legătura lor cu celelalte triburi și pentru viitoarele lor generațiuni.

Silom.

Ca legătură comună între toate triburile servea cortul mărturiei cu sicriul legii; dar pentru a face această sfințenie populară accesibilă tuturor triburilor, Iisus Navi o strămută la Silom, în tribul lui Efrem, ca unul ce ocupa partea centrală a țării. Și de aicea Iisus Navi continuă administrația pașnică a poporului chiar pânala moarte. Toată administrațiunea sa a durat douăzeci și cinci de ani. Insfârșit „el intră în anii înaintați". Simțind apropierea morții, el adună la patul său de moarte pe reprezentanții și șefii

tuturor triburilor și se adresă către ei cu puternică sfătuire să împlinească toate cele poruncite în cartea legii lui Moise. El le aminti cu acest prilej despre toate, celece Dumnezeu a făcut popoarelor hananiene pentru dânșii, și deasemenea despre făgăduința Lui, că, dacă ei îi vor rămânea credincioși, toată țara va deveni proprietatea lor deplină, toți păgânii vor fi izgoniți dintr'însa. Tot această îndemnare o repetă el și în Sihem, locuința sfântă a lui Avraam și Isaac, și închiă convorbirea sa dinaintea morții cu cuvintele: „Așa dară temeți-vă de Domnul și-I slujiți Lui în curățenie și sinceritate; lepădați dumnezeii, cărora au slujit părinții voștrii peste râu și în Egipt, și slujiți Domnului. Iar dacă nu vă place să slujiți Domnului, atunci alegeți-vă acum, cui aveți să slujiți . . . iar eu și casa mea vom sluji Domnului, căci El este sfânt". „Și a răspuns poporul și a zis: nu, nu va fi una ca aceea, ca noi să părăsim pe Domnul și să ne apucăm să slujim la alți dumnezei!" Conducătorul muribund a înscris aceste cuvinte în cartea legii, luă o mare piatră și o puse sub stejar la sanctuar, zicând poporului: „Iată, piatra aceasta vă va fi martoră; să fie ea martoră contra voastră în zilele cele din urmă, că voi să nu mințiți înaintea Domnului, Dumnezeului vostru" (Iisus Navi, XXIV, 19-27). Dând apoi drumul poporului pela loturile lor, Iisus Navi răpose în pace și cu conștiința împlinirii datoriei, în vrâsta de 110 ani și a fost îngropat în lotul său de moștenire în Tamnat-Sarai.

Timpului celui mai nou i-a căzut partea fericită de a descoperi însuși grobnița marelui succesor al lui Moise. Victor Gerin, căruia aparține această descoperire, scrie despre asta următoarele[1]: cale de 2½ ceasuri spre nord vest de Djufna, vechea Gofna, se află ruinele Tibnei. De ele sunt pline coastele și culmea unui deal, care este înconjurat dinspre nord și răsărit de o văioagă adâncă. In partea de sud dealul se lasă în terase spre valea, fostă în timpurile de dinainte acoperită în parte de case și umbrită de un stejar măreț și veșnic verde, unul din cei mai frumoși în Palestina. Mai departe spre sud se mai găsesc încă povârnișuri de dealuri înstoarse cu fața spre Tibna: pe părțile lor stâncoase se află câteva grobnițe, resturile unei vechi necropole. In vârful înălțimei se află un mic sat musulman cu câteva cisterne vechi; precum și cu pietre frumos tăiate, rămase dela vechile construcțiuni și intrate la construcțiunile nouă. Grobnițile sunt săpate pe diferite podișuri depe coasta nordică a dealului, dintre care opt mai remarcabile decât celelalte. Dar cu deosebire

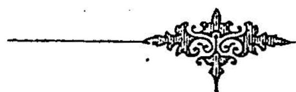
1) In referatul, citit de el în Academia de inscripții și literatură, Paris, 23 Oct. 1864.

remarcabilă se prezintă un pridvor lungăreț, săpat în stâncă, susținut de patru coloane, din care două deoparte semidespărțite de deal, iar celelalte în centru cu totul separate de el. Ele nu au nici un fel de capitele și vârfurile lor sunt ornate numai cu câteva forme simple. Imediat după ele se afla păretele de dinainte al stâncii,formând peretele de dinainte al grobniței, în care sunt scobite nu mai puțin de 288 de găuri în 8 rânduri; din ele unele prezintă niște patrate, celelalte sunt triunghiuri, în cea mai mare parte semicercuri. In partea dreaptă a acestui perete de stâncă se află ușa joasă și îngustă a grobniței, care duce în încăperea cu 15 despărțituri, din care totuși numai 14 se pare a fi fost destinate pentru trupuri. Locul de cinste în această tristă adunare evident a fost rezervat pentru acela, căruia i se destinase mica cameră din fața intrărei, iar celelalte camere fuseseră destinate pentru membrii acestei familii. La prima privire a acestei grobnițe, fără voe se prezintă concluzia, că ea a fost predistinată pentru vreo persoană foarte renumită, locului de odihnă al căruia, din când în când, i se dădea o deosebită cinste prin aprinderea solemnă a sfeșnicelor, așezate în număr mare în numeroasele nișe ale pridvorului. In interiorul grobniței nu arare ori se pot vedea asemenea adaptare pentru sfeșnice, dar nu se întâlnește nicăirea exemplu, ca adaptarea pentru luminat să se fi făcut de dinafară. E greu să nu crezi, ca unei asemenea cinstiri deosebite s'ar fi învrednici altcineva, și nu om, care a fost obiectul cinstirii generale; și cine putea fi o asemenea persoană, îngropată în acel loc, care, fără nici o îndoială este vechiul Timnat-Sara (Tamnat-Sarai), dacă nu Iisus Navi? Grobnița asta poartă asupra sa semnele unei vechimi mari, de oarece e asemenea acelor grobnițe, care se făceau de hananieni pentru ei înseși înainte de venirea israiliților în țara lor. Inseși proporțiile, date la construirea ei, la o amărunțită examinare se dovedesc asemenea vechilor sisteme egiptene, pe care israiliții, după cum știm, le adusese cu sine depe malurile Nilului". Această minunată descoperire a fost confirmată în urmă de alți cercetători, așa că nu rămâne nici o îndoială, că această grobniță este anume a lui Iisus Navi. Așa abatele Richard, examinând ruinele Galgalei, unde Iisus Navi a poruncit fiilor lui Israil să se circomcidă cu cuțite de piatră, a găsit în adevăr în acest loc o mulțime de cuțite de cremene, adesa aruncate pe jos, iar parte îngropate în pământ. De oarece în traducerea greacă a Bibliei se spune, că israiliții, îngropând pe Iisus Navi, au pus împreună cu dânsul în mormânt și cuțitele de cremene, întrebuințate de ei pentru circomciziune în Galgala, apoi Richard s'a hotărât să cerceteze, n'au rămas oare

şi astfel de cuţite în grobniţă, care, după părerea lui Guèrin, era anume grobniţa lui din Timnat-Sarai[1]. Şi ne putem închipui care a fost bucuria lui, când el la vizitarea acestei grobniţe, însoţit de un preot din Ierusalim şi de şeicul satului El-Birzeit, în adevăr a găsit într'însa o mulţime de cuţite de cremene şi anume în terenul diferitelor încăperi ale grobniţei[2].

Curând după Iisus Navi a murit şi arhiereul Eliazar, fiul lui Aaron. Rămăşiţele lui Iosif, scoase de israiliţi din Egipt, au fost în chip cuviincios redate pământului la Sihem, pe acel lot, care fusese cândva cumpărat de Iacov şi dăruit iubitului său fiu.

„Şi a slujit Israil Domnului în toate zilele lui Iisus Navi şi în toate zilele bătrânilor, a căror viaţă s'a prelugit după Iisus Navi şi cari văzuseră toate faptele Domnului, pe care El le făcuse lui Israil. Educaţia de patru zeci de ani, în pustie evident a avut o înrâurire tare binefăcătoare asupra poporului. Un astfel de devotat credinţei în Dumnezeu, cum a fost Iisus Navi, aproape nu mai întâlnim nici în unul din perioadele istoriei următoare a poporului lui Israil.

1) Despre asta se vorbeşte in traducerea celor şaptezeci in două locuri: aşa, in Iisus Navi XXI, 42, se citeşte: „Când Iisus Navi a terminat impărţirea pământului intre hotarele lui, atunci fiii lui Israil au dat parte lui Iisus Navi, după porunca Domnului i-au dat oraşul, pe care l-a cerut el, Timnat Sarai, i l-au dat, in muntele Efrem. Şi a construit Iisus Navi oraşul pe care l-a cerut, şi a trăit intr'insul. Şi a luat Iisus Navi cuţitele de piatră, cu cara tăiase imprejur pe fii lui Israil, care se născuse pe cale in pustie, căci ei nu fuseseră tăiaţi împrejur in pustiu; şi le-a pus in Timmt-Sarai". A doua mărturie despre aceeaşi se află in cap. XXIV, 30: „Şi au pus acolo cu dânsul in mormântul, in care l-au ingrogat, cuţitele de piatră, cu care Iisus Navi tăiase imprejur pe fiii lui Israil in Galgala, când i-a scos din Egipt, cum poruncise Domnul şi ele sunt acolo până in ziua de astăzi.

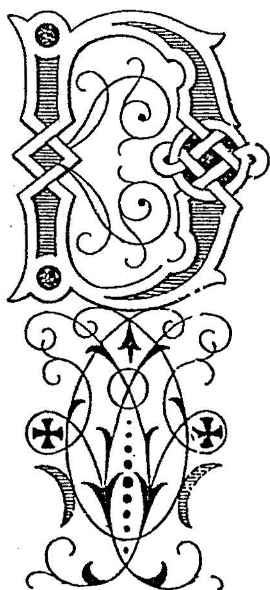
2) Guérin, Descrip. de la Palestine, Samarie, Vol. II, pag. 100-104. Intre altele, această descoperire serveşte drept combatere izbitoare a acelor deducţiuni fantastice, pe care le fac paleontologii relativ de vechimea uneltelor de piatră. Cu această ocazie Guérin, intre altele observă: „Această descoperire dovedeşte cât de riscate, ca să nu zic mincinoase, sunt teoriile acelora, care atribue uneltelor de piatră o vechime fantastică şi se sprijinesc pe acest temeiu necumpănit, ca să dărâme adevărul sf. Scripturi, referind origina omului pe pământ incomparabil mai departe decât acea epocă comparativ mai aproape, decât acea pe care o arată Biblia.

Judecătorii.

CAPITOLUL XXVII.

STAREA SOCIALĂ SI POLITICĂ A ISRAILITILOR IN PALESTINA

upă moartea lui Iisus Navi, israiliții au rămas fără căpetenie. A sosit un period, în care trebuia să se realizeze în totul acea teocrație, care era așternută în temelia legislației lui Moise despre cârmuirea de stat a poporului israilit. Fiecare trib trebuia să se cârmuească de proprii ei bătrâni, cu un prinț deosebit sau șef al tribului în frunte, și drept verigă de unire pentru ele, în afară de înrudirea firească și de amintirile istorice comune, trebuia să servească credința lor comună în singurul Dumnezeu adevărat, ca unicul Rege și Judecător al poporului, — trebuia să servească conștiința vie comună, că toate triburile alcătuesc o singură împărăție nedespărțită a lui Iehova. Ca semn văzut al acestei uniri religioase și de stat era sanctuarul obștesc, cortul mărturiei, așezat în acest scop în Silom în mijlocul țării, în tribul lui Efrem. Dar o asemenea cârmuire presupune în adevăr un înalt grad de stare religioasă-morală a poporului, și deaceea primii ani de viață a israiliților în pământul făgăduinței, când Israil slujea Domnului, adecă era credincios așezământului Lui ascultător de legile Lui, au fost timp de pace generală și de prosperitate, și fie-

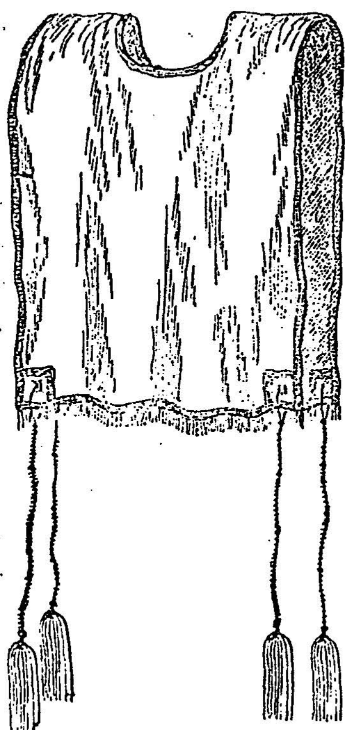
care israilit trăia în pace sub smochinul său. O asemenea stare a continuat până atuncea, cât a fost încă în viață acea generațiune, care a fost martoră marilor binefaceri ale lui Dumnezeu și a minunilor săvârșite pentru poporul ales. In acest timp unele triburi (a lui Iuda, a lui Simeon, etc.) au reușit să continue cucerirea pământului făgăduinței, dar de oarece cucerirea definitivă n'a fost făcută mai înainte prin sforțările obștești, apoi israiliții au trebuit să se mulțămească cu această împrejurare și suferind alăturea de ei pe uricioșii și blestămații hananieni, erau datori să-i birue prin puterea superiorității lor religioase-morale și astfel să-i împărtășască din moștenirea obștească a împărăției lui Dumnezeu de pe pământ. Din nefericire, poporul israilit, chiar în acele cazuri, când avea putința să birue pe hananieni cu puterea armelor, nu-i izgonea întotdeauna și nu-i nimicea, ci adesa prefera să-i lese în calitate de tributari ai lor, călcând astfel din interes porunca lui Dumnezeu. Dar prin aceasta însuși israiliții își pregăteau mari nenorociri, pentrucă, după cum le prezisese îngerul Domnului, aceste popoară rămase deveniră pentru dânșii cursă și mulți din aceștia deveniră pentru ei cursă. Generațiunea tânără, care luă locul celei precedente, ce văzuse toate marile binefaceri și minuni dumnezeești pentru popor, nu știa și nu voia să știe de Domnul și de lucrurile Lui, pe care le făcuse El lui Israil, și se abătu dela religia cea adevărată, căzând în idololatrie, adorând zeii hananienilor, cufundându-se în cea mai grețoasă impietate și imoralitate. După abaterea dela adevărata religie urmă și slăbirea obștească a moralității în popor, se instaură domnia nedreptății, a capriciului neînfrânt, a nesupunerei autorităților, după care la rândul lor urmă desorganizarea totală a ordinei sociale și de stat și slăbirea totală a puterei politice a poporului. De asemenea stare negreșit s'au folosit popoarele străine vecine, care năvăliră și prădară nepedepsite pe israiliți, ucizându-i sau silindu-i să le plătească bir; așa că acel period, care ar fi trebuit să servească de realizare a adevăratei teocrații, din cauza nestatorniciei și a neascultării poporului israilit, a devenit pentru dânsul timp de grozave încercări, o nouă școală de educație religioasă-morală. Pentru pedepsirea apostasiei și a fărădelegii, Dumnezeu i-a dat pe mâna vrășmașilor locali, dar din compătimire pentru nefericitul popor, le-a ridicat anumiți izbăvitori, pe așa numiții judecători, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, eliberară poporul din mâna impilatorilor, și de jugul străin. Dintre acești judecători sunt mai cunoscuți Hotoniil, Aod, Debora cu Varac, Ghedeon, Ieftae, Samson, Elie și Samuil. Cârmuirea judecătorilor israiliți cuprinde un period de aproape 350 de ani și a

alcătuit un period foarte remarcabil, în timpul căruia s'au prelucrat multe din principiile, ce s'au aşternut în temeliile vieţii poporului ales, pentru timpurile următoare. Singur de sine periodul acesta e atât de important şi interesant, că cere o examinare mult mai amărunţită; dar pentru a pricepe acele fenomene istorice, ce se întâlnesc în acest timp, trebue neapărat să facem o privire generală asupra stării sociale şi politice a poporului.

In starea socialo-politică poporul israilit în timpul judecătorilor prezenta un fenomen cu totul suigeneris, care nu intră sub formele politice cunoscute nouă. Asta nu era nici monarhie, pentrucă în fruntea poporului israilit nu se afla nici o căpetenie supremă; nici republică, cum se înţelege ea în timpul de faţă. Deşi Moise prin legislaţia sa arătase norma pentru organizaţia obştească, dar poporul nu fusese indeajuns educat pentru realizarea acestor legiuiri înalte şi de aceea viaţa socială-politică a lui se clădise într'o formă, care are un caracter aproape esclusiv primitiv şi patriarhal. Şi această cârmuire patriarhală alcătueşte particularitatea caracteristică a periodului judecătorilor. Ca să pricepem miezul acestei cârmuiri, trebue să avem în vedere, că ocârmuirea patriarhală e cu totul primitivă: aceasta e o obşte, aşa zicând, în starea sa de începătoare; asta-i autoritatea tatălui de familie, care continuă şi se extinde în curgerea generaţiunilor asupra descendenţilor lui, în persoana primului fiu şi a primilor născuţi. Asemenea cârmuire, prin urmare, se întemeiază în totul pe familie, pe dreptul primului născut şi nu are altă organizaţie decât cea familiară. Capul familiei dispune în calitate de căpetenie, iar copiii se supun. Autoritatea lui se mărgineşte numai de obiceiuri şi supunere sau împotrivire a acelora, care sunt supuşi lui. Această organizaţie aşa de simplă era cu totul străină acelor complicaţiuni artificiale, care se observă în societatea noastră, şi ea explică şi toate particularităţile vieţii israiliţilor din acest timp. Mecanismele complicate a cârmuirii contimporane în acea vreme erau încă cu totul necunoscute; trebue să adăogăm, că ele erau chiar şi cu totul nefolositoare, de oarece în acel timp nu era nimeni, afară de tata şi copiii lui. La israiliţi nu exista nu numai ceeace noi numim acum raporturi internaţionale, reprezentanţă diplomatică (toate acestea nu existau în genere le vechile popoară), dar ele nu se ocupau chiar nici de comerţ, nici de industria în înţelesul propriu al acestui cuvânt; la ei nu era nici un fel de relaţiuni externe, nu era nici chiar legătură politică între diferitele triburi.

De aicea nu trebue să ne închipuim, că din timpul lui Iisus Navi pânăla Saul, la israiliţi în capul guvernului stătea totdeauna

cineva, poruncind la tot poporul israilit. Nouă ni e greu să ne închipuim un popor, care nu ar avea nici o putere centrală și nu ar avea fire de legătură; și totuși studiul atent a istorisirii sfinte ne dovedește, că la israiliți în acest timp în adevăr nu exista nici un fel de guvern, înțeles în senzul nostru. La dânsul nu exista nici o căpetenie guvernială, pentrucă nu exista în realitate nici cârmuire, nici administrație. Pentru existarea unui asemenea guvern nu erau nici un fel de date, de oarece fiecare trib era independent, toate autoritățile locale erau ereditare și nu exista în genere o autoritate legislativă; poporul nu eda nici un fel de lege nouă. Totul se cârmuia după obiceiul și legea lui Moise; nu se întreprindea nici un fel de lucrări publice, de oarece acest fel de întreprinderi erau cu totul necunoscute. Astfel, propriu vorbind la israiliți nu exista niciun fel de putere executivă, și prin urmare nu exista nimene de acest fel, care ar fi putut distribui funcțiile sau să numească în anumite posturi; nu era nici tezaur public, nici impozite. Israiliții, adevărat, erau datori să plătească zeciuele, dar acestea nu erau impozit în înțeles propriu, ci un simplu prinos religios lui Dumnezeu și leviților, care nu primise parte la împărțirea pământului făgăduinței. Israiliții puteau fi priviți ca arendași a posesiunilor lui Iehova și a preoților lui: ei plăteau zeciuială, cum arendașul plătește arenda agricultorului, când fiecare împlinește această datorie după conștiința sa, de oarece în genere nu erau nici strângători de desatine, nici vameși care să constrângă plătirea desatinei.

Peptar oriental cu ciucuri.

Această simplitate a organizației sociale se observa și în viața particulară. După cum fiecare oraș era cu totul independent și se administra singur, independent de toate celelalte, afară poate de o anumită autoritate, mai mult nominală decât reală, din partea capului neamului; așa și fiecare familie, fiecare casă în genere se îngrija singură de satisfacerea vieții sale zilnice. Mulțimea lucrurilor, care ni se pare nouă necesare, pentru israiliții acelor vremi, ca pentru beduinii de astăzi, erau cu totul nefolositoare sau chiar necunoscute. Toate nevoile noastre născocite, toate finețele

luxului și a mesei nu existau pentru oameni simpli. Intre dânșii nu se afla nici măcar o clasă deosebită de meseriași, și chiar de se iveau meseriași în genul turnătorilor sau maistrul lucrurilor de aur în timpul eșirii din Egipt, apoi ei erau puțini și ei prezentau un fenomen esclusiv. Fiecare trăia cu venitul dela pământul său și dela turmele sale: cu pânea, pe care o aduna singur, cu laptele și carnea dela turmele sale, cu fructele din via sa și dela smochinul său, — erau singura hrană a israiliților. Gospodinele casei nu numai pregăteau pânea și hrana, ci și torceau singure, țeseau și coseau hainele și pregăteau încălțămintea. La ei nu erau nici meserii deosebițe, nici meseriași: nici cismari, nici pitari, nici prăvăliași, nici casapi; erau numai agricultori sau crescători de vite[1]). Numai întâmplător se făcea schimbul prisosului produselor ogorului sau turmelor cu fenicienii industriași sau cu caravanele, ce treceau prin Palestina, cu unele materii bogate sau cu unele podoabe, arme sau cu unele metale prețioase. Astfel, poporul era tot așa de independent în nevoile sale, cum era neatârnat în cârmuirea sa. Precum poporul o ducea fără ajutorul altora în viața sa obștească și privată, așa o ducea el între altele fără orce organizație deosebită pentru menținerea ordinei și păcii. El nu avea judecători deosebiți pentru instaurarea dreptății, dar era poliția pentru supravegherea îndeplinirii legilor și respectul proprietății și nu era nici chiar case de judecată. Când trebuiau îndepărtate certurile, atunci lucrurile litigioase, după obiceiu, se cercetau de către bătrânii poporului adecă de capii familiilor, la porțile orașului. Când bătrânii pronunțau condamnarea lor, atunci persoanele interesate trebuiau să o aducă la îndeplinire de oarece nu erau nici un fel de autorități îndeplinitoare deosebite peutru aceasta. Fiecare trebuia să se îngrijască singur, ca dreptul său de proprietate să nu sufere vreo vătămare. Afacerile între persoanele particulare se produceau la porțile orașului fără amestecul notarilor și fără nici un fel de scripte, ci simplu înaintea locuitorilor din localitate, care apăreau în calitate de martori (Vezi Deut. XVI. 18; Fac. XXIII, 3; Rut, IV, 7).

Organizația obștească a israiliților era astfel în cea mai mare

---

1) De la sine se înțelege, că în caz când se găsea că e nevoe, se iveau oameni pentru pregătirea uneltelor agricole sau arme. Fără îndoială, printre israiliți nu erau așezeminte deosebite de stoleri sau dulgheri; nimenea nu apărea în calitate esclusiv de ferar, dar fiecare sau el însuși întru câtva cunoștea aceste meșteșuguri, sau, la caz de nevoe, recurgea la omul mai capabil fie în satul său propiu, sau în satul vecin, de oarece se știe, că printre israiliți erau oameni, cari, la caz de nevoe, puteau face cărute sau deasemenea și arme.

măsură simplă și autoritate centrală nu exista. Inseși nevoea de autoritate supremă putea să se simtă numai în două cazuri: în chestiuni importante de judecată și în caz de războiu. Moise în legislația sa a prevăzut primul caz, dar n'a determinat nimic pentru al doilea. Dacă judecătorii nu puteau fi de acord, atunci Moise a stabilit, ca chestiunea să se strămute la hotărîrea preoților [1]). Afară de unitatea religioasă, această ultimă urmă de unitate, este singurul fir, care lega la un loc pe toate cele 12 triburi, ce se poate descoperi în legislația lui Moise. In caz de războî, cum am spus, nu exista nici un fel de dispozițiuni. In asemenea societate nu era nici o armată permanentă. Propriu vorbind, nu era nici chiar în genere oștire în acel înțeles, cum o înțelegem noi acum, adecă oameni, care să facă din oștire o meserie deosebită. Când poporul se așeză în pământul făgăduinței, el s'a gândit numai la aceea, ca să trăiască în pace. El nu avea nici o dorință să-și lărgească proprietățile sale peste hotarele Palestinei prin o armată cuceritoare, și numai în cazuri de extremă nevoe el a dus războae de apărare. In vederea acestora, laturea războinică era foarte insuficientă sub cârmuirea patriarhală. In acel timp nu era nici o pregătire militară și de disciplină. Dacă trebuiau să se apere contra dușmanilor, se înarma fiecare, cum putea și cu ce-i cădea la îndămână. Comandanții erau nu alții, ci capii de familie, și în armata adunată în pripă, în care intra numai cine voea, nu era nici autoritate consecventă, nici disciplină, nici ordine severă, nu erau nici cadre, nici formă militară, nici rezerve de provizie, nici strategie. Puterea și vicleșugul, iată tot din ce consta știința războiului în acele timpuri. O campanie serioasă astfel evident nu se putea duce cu o armată, care nu avea o pregătire serioasă și nici nu primea nici leafă, nici provizie. Fiecare soldat trebue singur să aducă cu sine provizie (1 Reg. XVII, 17); sau să și-o procure prin pradă sau prin orcare alt mijloc (Jud. VIII. 6). Astfel, ca să nu moară de foame, era nevoe sau să înfrângă pe dușman prin atacuri neașteptate, sau să facă incursiuni prădalnice, cum le fac și astăzi beduinii, care au în totul aceeași organizație, pe care o aveau și israiliții în acel timp, adecă să pustiască țara dușmană și să se îmbogățească pe contul ei. In lipsa organizației militare, poporul prefera să se supună la tribut, ce se punea asupra lui de dușmanii cei mai puternici decât să lepede jugul cu armele (Jud. III, 8, 14). O parte de po-

1) Deut. XVII, 8, 9. Unii afirmă, că chestia în asemenea caz se strămută la rezolvirea sinedriului, dar sinedriul a fost statornicit abea după câteva veacuri mai târziu.

por, care se supunea astfel, plătea ceeace se cerea dela dânsa, în care caz sau însuși biruitorul hotăra, cât trebuea să plătească fiecare sat, sau bătrânii țării conveneau între dânșii cât trebue să plătească fiecare.

De aicea e ușor de ințetes, că fiecare sat era în realitate aproape neatârnat, fiecare târgușor „făcea tot ce voea, cum spune istorisirea biblică (Jud. XVII, 6; XVIII, 1, 31). E ușor de asemenea de înțeles, că acest fel de guvernare contribui în chip deosebit la desvoltarea egoismului și dădu predominațiune celor mai tari. Nimenea nu avea dreptul să stea în capul populațiunei, să facă chiemare la arme contra dușmanului comun și să impună deasupra lui autoritatea sa. Fiecare se gândea numai la sine însuși. Persoanele aparte nu se gândeau la nimica alta, decât numai la orașul său propriu, patriotismul lor nu se extindea peste gardul viei sale proprii și a măslinișului lor. Numai când deja apăsarea devenea prea puternică și jugul prea insuportabil, unii din cei mai îndrăzneți și dintre oamenii cei mai întreprinzători apăreau din mijlocul populațiunii și făceau chiemare la arme. Nu fiecare cap de familie sau de sat negreșit era îndrăzneț și curajos ostaș. Deaceea în capul unor astfel de mișcări se așezau totdeauna cei mai curajoși și cei mai viteji. Un astfel de om devenea atuncea judecător al lui Israil (Jud. X, 18). De aicea au și provenit acei eroi ai poporului israilit, care sunt cunoscuți sub numele de judecători, ajungând la această vrednicie cu totul pe diferite căi, dar mai ales apariția lor se condiționa prin împrejurări cu totul întâmplătoare.

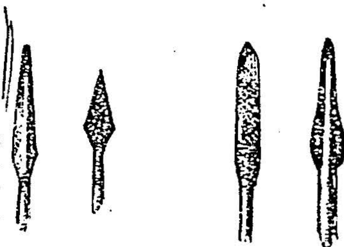
Când un astfel de judecător făcea strigare la arme, sub autoritatea lui intra fiecare, din cei ce voiau. Anume alegere nu exista, precum nu exista nici slujbă forțată. Numai fiecare din cei ce voiau și era capabil, se făcea ostaș. Dar el mergea să se lupte numai atuncea, când însuși simțea dorința de acesta sau, cel puțin, când căpetenia satului hotăra să ia parte în acest războiu. Judecătorul avea asupra oștirii numai atâta putere, câtă putea el însuși să o dobândească prin autoritatea personală sau pe câtă i-o dădeau. El putea fi și poruncitor absolut, ca un dictator roman, dacă era capabil la asta; dar totul atârna de însușirile sale proprii și de priceperea lui de a cârmui oamenii și a-i face să i se supună. Dacă el era biruitor, atunci biruința îi dădea dreptul să dispună poruncitor și să pedepsască pe vinovați; dar el nu avea dreptul înainte de luptă să impună voința sa cu sila. Singurul izvor al autorității sale era convingerea din partea lui (Jud. VIII, 1-3). Când primejdia obștească, care pusese pe judecător în

fruntea poporului înarmat, trecea, când se curma nevoea, ce constrângea pe toţi să se supună lui, atunci israiliţii şi însuşi eliberatorul lor se întorcea la ogoarele lor şi la loturile lor (Jud. VIII, 29), şi se apucau iar de treburile lor, ne îngrijindu-se deloc de binele obştesc, de care nimenea nu avea o idee exactă şi care chiar nici nu exista în acea formă, cum îl înţelegem noi astăzi. Judecătorul nu guverna, pentrucă nu era nici o administraţie: el nu avea nici un interes de stat şi în afară de periodul de impilare el nu avea nici un fel de alte interese, decât ale sale proprii, particulare. Fiecare judecător fără îndoială se folosea de mare respect, era înconjurat ca de o aureolă de biruinţă şi de strălucirea slavei lui, aşa zicând, se revărsa asupra întregulut popor. Slava lui asigura pacea internă prin o frică mântuitoare, pe care o inspira el vrăşmaşilor de dinafară, şi el continua astfel a fi binefăcătorul şi eliberatorul întregului Israil. Dar, contrar părerei ăspândite, el nu ocârmuia în înţeles propriu al acestui cuvânt: l era, cum am spus deja, mai curând un judecător de onoare, ecât un judecător real, dispunând de puteri depline. Fireşte, el e bucura de mare respect şi de influenţă legală; cu dânsul, poate, se sfătuiau în cazuri grele, dar el nu avea nici un fel de autoritate determinată şi legală. El era numai primul cetăţean al ţării, mai mult respectat şi mai mult cinstit decât toţi[1]).

Moravurilor şi obiceiurilor poporului în aceste timpuri primare li era atât de străină ideea autorităţii absolute a unui singur om asupra celor 12 triburi, încât, judecând după mărturia cărţilor sfinte, Iisus Navi, după terminarea cuceririi pământului făgăduinţei şi facerea împărţirii, cu toată autoritatea sa necondiţionată şi excepţională, de care se bucurase el aşa de multă vreme, cu toate meritele lui neobişnuite, dovedite lui Israil şi de strălucitele minuni prin care Dumnezeu a înălţat activitatea lui, s'a depărtat singur dela treburi la lotul său de moştenire la Pamno-Sarai şi şi a trăit acolo ca un simplu om particular, ocupându-se exclusiv cu treburile sale casnice şi ne manifestând pretenţie la nici un fel de autoritate alta asupra triburilor, afară de dreptul de a le aduce

1) Anume în acest senz trebue a înţelege sentinţa din Cartea Judecătorilor: Cutare a judecat pe Israil în curgere de atâţia ani (Jud. XII, 7, 9, 11, 14; XVI, 31); traducerea adevărată ar fi aceasta: cutare a mântuit, a fost eliberatorul lui Israil cât a trăit. Slava dobândită de el la eliberarea poporului servi ca asigurare a lui Israil. Vrăşmaşii lui, îngroziţi de victoriile judecătorului, nu mai îndrăsneau să atace poporul lui, câtă vreme trăia el, şi el astfel continua să fie judecătorul şi izbăvitorul lui Israil. Aşa despre activitatea judecătorească a lui Hotoniil, de exemplu, se spune: „şi s'a odihnit pământul 40 de ani, şi a murit Hotoniil, fiul lui Chenaze" - Jud. III, 11 - frază, care adesa se repeta şi despre alţi judecători. Jud. III, 30; V, 32; VIII. 28.

aminte într'o cuvântare înainte de moartea sa despre binefacerile, pe care le-a primit poporul dela Dumnezeu, și să-i sfătuiască să se țină tare de credința în Iehova. El chiar nu avea nici idee să-și numească succesor și nu a transmis nici un fel de autoritate urmașilor săi, despre care Biblia nu ne vorbește absolut nimica. O pildă încă și mai izbitoare în această privință ne dă primul rege al lui Israil, Saul. Triburile au hotărât să aibă rege în fruntea lor; dar vechile obiceiuri erau încă atât de vii, în cât Saul nu văzu în noua lui demnitate nimic alta, decât comanda armatelor, și la terminarea războiului, în care el răpuse pe amoniți, el socoti, că nu-i mai rămăsese nimic de făcut, decât să se întoarcă la plugul său și să-și lucreze pământul său. (I Reg. X, 26: XI, 5). In cursul primilor ani ai domniei lui, el n'a fost altcineva, decât un simplu judecător, fără armată permanentă, fără venituri regale, fără capitală, — cu un cuvânt fără toate celelalte prerogative și obligații regale, decât numai apărarea țării de dușmanii de dinafară. Numai puțin câte puțin și-a format el o curte, și-a înjghebat un grup de armată și a făcut poporul israilit încetul cu încetul să se refacă și să treacă de la cârmuirea patriarhală la cârmuirea monarhică. Se poate indica numai o singură excepție de această ordine generală, și anume exemplul lui Eftae, care, punându-se în fruntea triburilor transiordaniene pentru lepădarea jugului amoniților, a cerut expresiv dreptul să rămână capul aliaților și după înfrângerea dușmanului; dar chiar această cerere, ca și propunerea, făcută lui Ghedeon să-și păstreze autoritatea sa, ne arată, că aicea era vorba de o abatere dela obiceiul îndătinat (Jud. VIII, 22; XI, 9). Excepție face în realitate numai Abimelech, dar el nu era judecător în sensul propriu al acestui cnvânt, ci a fost simplu un uzurpator și tiran. Nu e neinteresant a observa cu acest prilej, că nici Abimelech, nici Ieftae, nu se numesc *sofetimi*, adecă judecători în înțelesul propriu al acestui cuvânt. Abimelech se numește *Melec*, adecă „rege", iar Ieftae *roș* sau *cațin*, adecă „cap", „principe" (Jud. IX, 6; XI, 6, 9, 11). Judecătorii în genere erau căpetenii așa zicând vremelnice, autoritățile întâmplătoare, pe care Dumnezeu le statornicea în cazuri excepționale, după nevoile poporului său. Autoritatea fiecăruia din ei tot în puterea aceasta era foarte diferită, atât după însemnătatea sa reală, cât și după întinderea teritorială: totul atârna de împrejurări și de înseși persoanele în causă. Numirea de judecător, prin urmare, nu trebue a o înțelege în

Sulițe orientale.

acel senz, pe care îl are acest cuvânt la noi; el însamnă mai curând căpetenie decât judecător în înțelesul propriu al acestui cuvânt: prima și principala funcție a judecătorilor israiliți era militară, iar nu judecătorească. Aceasta din urmă putea fi pentru dânșii numai secundară și adițională, cel puțin până la timpurile lui Elie și Samuil[1]).

Cartea Judecătorilor vorbește expresiv, că funcția de judecători sau sofetimi era militară și eliberatorie[2]); aceasta nu le atribue lor nici o altă sarcină. Judecătorul era eliberatorul poporului său; după înțelesul adevărat sofetul este „izbăvitorul". Judecătorii israiliți astfel nu erau nicidecum căpetenii cârmuitoare în înțelesul nostru al acestui cuvânt; autoritatea lor nu era ereditară și nici chiar nu se extindea asupra întregului popor, ci în cea mai mare parte avea un caracter local și mărginit. La prima privire s'ar fi putut părea, că fiecare din judecătorii cunoscuți nouă își întindea autoritatea sa asupra întregului pământ israilit, dar după o cercetare mai amărunțită și din comparațiunea unor deosebite mărturii între ele nu se poate să nu observăm, că aceasta nu era așa. Nici unul din judecători, exceptăm pe Hotoniil, nu și-au întins autoritatea lor asupra triburilor lui Iuda și a lui Simeon[3]). Debora a fost eroina și prorocița concetățenilor săi dela nord; Ghedeon a fost eliberatorul Palestinei centrale; Ieftae a fost eliberatorul israiliților, care trăiau spre răsărit de Iordan; Samson se pare, că niciodată n'a avut nici o altă autoritate decât asupra propriului său trib, cel al lui Dan; Tribul lui Iuda atât de puțin l-a recunoscut de șef al său, încât se raporta către dânsul aproape ca și către un dușman, și l-a dat pe mâna filistenilor (Jud. XV, 16-18); el a apărat pe Israil esclusiv cu luptele sale personale. Ne răspândind autoritatea lor asupra tuturor triburilor, cel puțin până la Eli și Samuil, judecătorii totodată nu se moșteneau regulat unul pe altul. După însuși caracterul istoriei, cum se expune ea în cartea Judecătorilor, nu avem posibilitatea să stabilim o cronologie riguroasă a acestui timp; dar e posibil, că între judecătorii amintiți într'însa au fost intervale însemnate, precum deasemenea

1) Chiar Elie și Samuil se îngrijau în chip deosebit de apărarea țării. Elie trimitea pe fiii săi la războiu (1 Reg. IV, 4), iar Samuil a participat la luptă lângă Masifa (1 Reg. VIII. 5-11). Intre altele Samuil și fiii lui, și probabil și Elie, a exercitat și funcția de judecător în înțelesul propriu al cuvântului, cel din urmă în calitate de arhiereu, iar primul în calitate de proroc (1 Reg. VII, 16; XIII, 12; IV, 18).

2) „Și le-a ridicat Domnul judecători, cari i-a mântuit din mânile jăfuitorilor lor" (Jud. II, 16).

3) Aceste două triburi nu se pomenesc nici chiar în cântarea Deborei. Jud. V.

pe de altă parte se poate și aceea, că în diferite părți ale pământului făgăduinței concomitent erau câțiva judecători.

Din toate cele spuse se poate vedea, cât e puțin întemeiate sunt acele apropieri, care s'au făcut câteodatdă între judecătorii israiliți și căpeteniile altor popoară. Ei au fost comparați cu suffeții cartagineni. Dar acești din urmă erau căpetenii regulate, care căpătau autoritatea prin alegere regulată din partea comunităților și aveau o anumită împuternicire; de aceea între ei și judecătorii israiliților nu există nimic comun, decât numai consonanța numirii. Deasemenea pe judecătorii israiliți i-au comparat unia cu consulii romani, dar tot pe temeiuri insuficiente. Cu mai mult temeiu au fost comparați cu dictatorii, pe care Roma îi destina în caz de mare primejdie socială, și cărora ea le încredința toate împuternicirile. Autoritatea judecătorilor israiliți era aproape nelimitată de oarece ei au dreptul la toate ce voiau și se instituteau în capul poporului în împrejurări critice excepționale[1]), cu toate acestea acel metod, prin care își adunau ei armata și o ocârmuiau, nu avea nimic asămănător cu cel roman. Ce se atinge de starea politică a poporului în timpul judecătorilor, apoi ea poate fi comparată poate numai cu starea cantoanelor elvețiene, dar cu exceptarea autorității centrale a confederațiunei elvețiene și cu înlocuirea căpeteniilor alese a fiecărui canton și a fiecărui sat de către bătrâni și de capii familiilor. Singurul chip de ocârmuire care se apropie mai mult de felul de cârmuire al israiliților din acel timp, se poate vedea la beduini[2]). Fiecare seminție arabă își are șeicul său deosebit. Dar, stând în capul conaționalilor săi, el, propriu vorbind, nu are nici o stăpânire asupra membrilor siguranței; prin însușirile sale personale el poate să câștige o influență însemnată, dacă el se bucură de o slavă de om înțelept și cuminte, atunci poporul urmează sfaturile lui; dar poruncile lui ar fi imediat respinse, dacă el ar voi să cărmuiască poruncitor. In toate cazurile discutabile convingerea lui nu e în stare să instaureze buna înțelegere: singură numai puterea, iar autoritatea poate urma numai divergența. Câteodată el se alege ca mediator, dar el nu are dreptul să aducă sentința cu puterea la îndeplinire. Beduinul se consideră pe sine capabil și se laudă, că el nu recunoaște nici pe un alt stăpân afară de stăpânul universului[3]). Prerogativa șeicului constă în aceea, că el are dreptul să

1) Din această pricină I. Flavie îi numește monarhi voluntari, și autoritatea lor e a „monarhiei" (Antiq. XI. 4 § 8), în contrast cu aristocrația preoțască sau autoritatea imperială.

2) „Sistema cârmuirii patriarhale exista încă și acum în pustiu, cum a existat ca acum 4000 de ani". Loyard, Nineveh an dits Remains, tom. I, p. 95.

3) Burckhardt, Notes on the Bedonius, vol. I, p. 115—119. Vrednicia de șeih se

fie în capul neamului la vreme de război și să cârmuiască mersul trebilor în timp de pace, dar el nu poate nici să declare răz- boiu, nici să încheie pace fără consfătuirea cu membrii principali ai poporului său. El nu primește nici un fel de dare dela aceia, pe care el îi socoate șefi: dincontra, asupra lui însuși se pun o mulțime de îndatoriri însoțite de cheltuele, ca, de exemplu, pri- mirea de oaspeți. Diferite familii, care alcătuesc poporul, sunt ne- atârnate unele de altele; capii lor alcătuesc oarecum un sfat per- manent al șeicului, care nu poate întreprinde fără dânșii nici o treabă importantă. Astfel anume, cum se vede din istorisirea bi- blică, și era situația triburilor israilite până la întemeierea monar- hiei lor.

Dar pentruce a lăsat Dumnezeu așa de mult poporul său în astfel de stare primitivă și nedesăvârșită din punct de vedere po- litic? Pentru lămurirea acestei întrebări se pot indica câteva te- meiuri. Dumnezeu a binevoit ca poporul Său să trăiască în stare patriarhală. Când cu trecerea tim- pului toate cele 12 triburi ajun- seră la convingerea, până în ce măsură această sistemă paraliza energia lor, când ele simțiră ne- voea de o unire reciprocă, când din toate triburile răslețe s'ar pu- tea face un singur popor puter- nic, capabil de a se împotrivi cu izbânda vrășmașilor, care doreau să-l răpună, apoi și atunci chiar Dumnezeu a socotit necesar să le prezinte o obiecțiune contra acestei dorințe, prin prorocul Samuil [1]). Aceste obiecțiuni ne arată limpede, pentru ce Dum- nezeu voia, ca poporul Lui să rămână sub această formă nede- săvârșită de cârmuire. La israiliți totul se aducea jertfă misiunii

Curtea unei case orientale.

poate reda sau trece dela un membru la altul în aceeași familie, dar în același timp ea nu-i ereditară. Compară Layard, vol. I, pag. 95-96.

1) „S'ar putea presupune", zice Ewald, „că israiliții n'au avut în aceste prime tim- puri rege, pentrucă puterea regală în genere era de trebuință în acele vremi de simpli- tate, ca la oarecare neamuri germane vechi și la arabi. Dar această presupunere ar fi cu totul falsă. Egiptenii și hananienii, contra cărora israiliții aveau mai mult de luptat, aveau regi din vremi depărtate; același lucru și moabiții, și amoniții, și idumeii, care erau cei mai apropiați după înrudire. Madianiții, ca și majoritatea triburilor arabe se pare că nu aveau regi. Iar lucrul principal și singurul esclusiv pentru israeliți se coprindea în aceea, că el nu escludea autoritatea regală, dar o avea întocmai tot așa, ca orcare popor; dar el voea numai să aibă pe Regele cel nevăzut. Geschchite, anul 1865, II, 214.

religioase, care era menirea lor principală. Aşezindu-i în Palestina, ca şi cum i-ar fi închis într'o ogradă, pentru a-i feri de orce contact cu străinii, Dumnezeu nu voea nicidecum, ca acest popor, care cândva trebuia să manifeste o astfel de capacitate în comerţ, — să se predea ca în robie comerţului şi industriei, pentru că contactul lui cu popoarele vecine putea să vateme curăţenia credinţei lui. Dela sud şi dela răsărit el era înconjurat de brâul pustiului; la nord se ridicau munţii de nepătrus ai Libanului. Lui nu-i era permis nici chiar să atingă ţărmurii mării Mediterane, acest mare drum de comunicaţie între vechile popoară; Dumnezeu a aşezat pe acest ţărm al acestei mări nişte puternici luptători, cu care israiliţii necontenit s'au aflat în război şi pe care ei niciodată nu i-au putut supune cu totul. De aceea israiliţii, în puterea lucrurilor, au fost nevoiţi să trăiască cu totul izolaţi în pământul Hanaan, în cea mai mare parte inaccesibil străinilor. Dar separându-i de restul lumii, Dumnezeu, ca să-i facă să simtă mai mult, până unde ei se află cu totul la deplina Lui dispoziţie, n'a voit nici măcar să aibă la început rege[1]) care ar fi fost în stare să-i apere contra vrăşmaşilor lor, ca ei cu atât mai tare să simtă dependenţa lor de Dumnezeu. Iehova, deşi nevăzut, era pentru ei ce este regele pentru celelalte popoară, şi de oarece ei niciodată nu s'au îndoit de atotputernicia Lui, apoi la nevoile lor ei alergau la dânsul; ei cu dreptate atribuiau necazurile lor mâniei celei drepte a Domnului asupra necredincioşiei lor; ei îi făgăduiau să îndeplinească cât mai bine legea Lui în viitor şi Iehova se milostivea spre dânşii, lupta în fruntea lor şi-i izbăvea de împilatorii lor[2]). De aceea, nimic nu putu să imprime aşa adânc în sufletul israiliţilor ideea despre adevăratul Dumnezeu şi despre adevărata religie, ca acest fel de cârmuire patriarhală, care i-a dat, aşa zicând, în chip pipăibil sub mila lui Iehova şi nu li-a dat altă apărare şi alt ajutor, afară de cel dumnezeesc.

Dar pentru a înţelege mai bine, întrucât această organizaţiune socialală era conformă cu scopul principal, pe care Dumnezeu îl avea în chiemarea poporului său şi care consta în totul în păstrarea adevăratei religiuni, e interesant de cercetat, ce s'ar fi întâmplat, dacă dela înseşi intrarea în pământul făgăduinţei poporul acesta ar fi avut în capul său un rege. Despre asta e uşor să ne facem o idee, după ceeace s'a întâmplat după stator-

1) Compară Jud. VIII, 23. Ghedeon răspunse israiliţilor, care-i ofereau autoritatea supremă: „Nici eu nu vă voi stăpâni pe voi, nici fiul meu. Dumnezeu să vă stăpânească".

2) Jud. V, 13. Increderea, pe care o insufla atuncea ajutorul lui Dumnezeu, apare în toată istoria poporului israilit. Vezi Ps. LXVII, 2; LXIII, 2, 10, 11; CIX, 1, XVII, 48.

nicirea autorităţii regale. Neajunsul centralizărei politice avea ma- rele cusururi, care nicidecum nu se pot nega. Dar nu le-ar fi avut oare încă şi mai mari întemeierea imediată a autorităţii re- gale? Lecţiile, ce decurg din cartea Judecătorilor, aceste lovituri ale Providenţii cu care s'a pedepsit sau s'a răsplătit poporul po- trivit faptelor sale: Toate acestea fără îndoială ar fi fost întune- cate sub cârmuirea unui rege. Răspunderea ar fi căzut pe capul regelui, iar nu asupra poporului. Afară de asta, poporul poate s'ar fi dedat fără reîntoarcere înclinaţiunii sale către idololatrie, care ar fi găsit, cum s'a văzut în urmă, încurajare din partea re- gilor. Reprezentând puterea politică a lui Israil, aceşti din urmă în acelaşi timp au fost izvorul unei permanente primejdii pentru cură- ţenia credinţei lui. N'ai decât numai să deschizi istoria şi vei ve- dea, câţi regi au fost credincioşi chiemării lor: nu mai mult de trei sau patru din cei patruzeci, care au domnit în regatele Iudeu şi Israilit. Primul din ei a călcat legea până întru atâta, că Dom- nul l-a lepădat; acela, domnia căruia a dat o deosebită strălucire poporului israilit, şi anume Solomon, deasemenea a căzut în ido- lolatrie. Sub succesorul său, Roboam, zece triburi au produs des- binare şi în genere se ţinură de idololatrie până chiar la distru- gerea regatului. Dacă abea după câteva veacuri israiliţii tot au fost încă înclinaţi să urmeze pe regii lor în idololatrie, închinân- du-se lui Baal şi Astartei, apoi cu cât mai mult primejdia s'ar fi prezentat în această privinţă mai rapidă după eşirea din Egipt, când israiliţii se pomeniră în atingere cu popoarele hananiene, care aveau cu dânşii atâta asămănăre şi chiar înrudire, şi care erau aşa de dedaţi la cultul zeilor mincinoşi. Această înclina- ţiune era aşa de puternică la israiliţi încât ei de câteva ori ce- dară ei în cursul timpului judecătorilor. Dar lipsa de unitate între triburi, fărimiţarea şi diferenţiarea lui Israil făcură răul mai puţin greu şi mai uşor de îndreptat, de oarece el totdeauna rămase lo- cal. Necredincioşia faţă de Iehova de obiceiu nu era generală. Căpeteniile deosebite localnice nu aveau nici decum acea înrău- rire, ca regii. Când triburile dela nord aveau slăbiciunea să se supună divinităţilor feniciene, cele dela sud nu le urmară lor în- tru aceasta. Dacă atuncea în capul poporului ar fi stătut un rege. dedat idololatriei, atunci dispunând de autoritatea unui despot ori- ental, el necredinţa sa ar fi impus-o şi tuturor triburilor, şi te miră de s'ar fi găsit câţiva oameni atât de tari şi curajoşi, care să fi îndrăsnit să i se împotrivească. De aicea se înţelege, ce primej- die putea să ameninţe întru asemenea stare a religiei celei ade- vărate. Anume din pricina unora ca acestora Dumnezeu a îngă-

duit, ca la început între deosebitele triburi ale poporului israilit să nu fie unitate deplină și ca legătură unică pentru dânsele a servit numai sanctuarul sfânt, care era întruparea adevăratei religiuni.

Lipsa centralizației a avut încă și alte avantaje. Impărțirea a fost necesară poporului ales pentru îndeplinirea misiunii lui religioase. Poporul israilit trebuia să rămână fără contact cu popoarele vecine, ca să nu fie înghițit sau cel puțin stricat de către ele. Dar această lipsă de contact putea exista numai cu acea condițiune, ca israiliții nu numai să nu se dedee la comerț, dar să nu facă de asemenea nici un fel de cuceriri, pentrucă nimica nu schimbă în așa măsură moravurile și caracterul popoarelor, ca anume cuceririle. In marele monarhii, afară de primejdia idololatriei și luptele între taberile de sacrificatori și autoritatea de stat, totdeaune există patima de întindere. Aceasta e ca o boală inevitabilă a marilor monarhii de la timpul lui Nimrod pânăla Napoleon I. Dacă ne aruncăm privirea asupra vechei istorii a Haldeei, Egiptului, Asiriei și Midiei, apoi ce ne prezintă ele oare? Deja în timpul lui Avraam, Chedorlaomer făcea incursiuni asupra părților de sud ale Hanaanului. Domnia lui faraon mai cu samă începând cu dinastia XVIII, necontenit s'a strecurat în războae de cucerire sau de apărare. Asiria necontenit ducea războae, întocmai precum mai târziu le purtau perșii și romanii. Mai departe beduinii, care duc o viață cu totul nomadă și nu au așezare prin orașe și prin sate, necontenit duc război între triburi și trăesc din prădăciuni. Intre altele această viață, care consta din nenumărate turburări, prădăciuni și războae, cum ar fi fost și viața israiliților, dacă chiar dela început ar fi avut stăpânire regală, era contrară planurilor divine, referitoare la acest popor, de oarece acest din urmă a putut să se întărească în credința sa, în tradițiile lor religioase și să păstreze în toată curățenia amanetul încredințat lui al revelațiunii, numai evitând contactul cu străinii.

Cu toate acestea nu se poate crede, că între cele 12 triburi n'ar fi existat nici un fel de legătură. Dacă în viața sociala-politică particularitatea principală a israiliților era despărțirea, statornicită, putem zice, de însuși Dumnezeu în interesele religiei, apoi pe de altă parte în tabloul acestei epoce există o trăsătură esențială, care cu deosebire e capabilă să ne arate importanța evidentă a religiei în viața fiilor lui Israil, și împreună cu aceasta să ne și arate, cum a găsit Dumnezeu mijlocul, la despărțirea triburilor poporului său, să le dea totodată adevăratul fir de unificare. Cele 12 triburi, neatârnate în administrația lor, adesa desbinate în interesele lor sociale-economice, din pricina situației lor

în diferite părţi ale ţării, cu toate acestea aveau unitatea religioasă. Aceea, în ce se exprima mai ales în vechime naţionalitatea nu numai la israiliţi, ci şi la toate celelalte popoară, era religia. Fiecare ţară îşi avea religia sa, şi fiecare religie, dacă se poate zice aşa, îşi avea ţara sa deosebită. Când Iroboam a despărţit cele zece triburi dela nord de casa lui David, el imediat le-a dat o nouă religie, de oarece acest rege ambiţios înţelegea foarte bine, că dacă el nu distruge unitatea religioasă, atunci lui nu-i va fi cu putinţă multă vreme să distrugă nici unitatea politică. Dacă în genere e adevărat, că religia în acele depărtate vremuri era cel mai puternic ciment al naţionalităţii, apoi cu deosebire se poate spune aceasta despre religia lui Moise, care avea în sine mai multă tărie şi excluzivism, decât toate religiile păgâne. Fără temeiu Dumnezeu n'ar fi repetat aşa de des, că El e Dumnezeu râvnitor (Eş. XXXIV, 14; Deut. IV, 24; V, 9; VI, 15; Iis. Nav. XXIV, 19). Afară de aceasta, alăturea de această organizaţie religioasă internă, Dumnezeu, în calitate de mijloace mai exterioare, a dat cunoscutele prescripţiuni cu acel scop, ca în fiecare an să se reînoiască între fiii lui israil legătura, care altmintrelea ar fi putut să slăbească între dânşii. In religia Vechiului Testament, cum se ştie, totul era organizat pe legea strictei unităţi. Din cauza acestei legi jertfa lui Dumnezeu putea aduce numai într'un singur loc, şi pentru ca să participe la aducerea solemnă de jertfe şi la sărbătorile în cinstea lui Iehova, toţi israiliţii trebuiau măcar odată pe an să viziteze cortul sfânt, unde se afla sicriul aşezământului. Aceste adunări anuale, prin necesitate, aduceau aminte israiliţilor, că ei cu toţii alcătuiau un singur popor, cum se şi închinau numai unui singur Dumnezeu. Odată cu împlinirea datoriilor religioase, de obiceiu discutau şi interesele sociale ale întregului popor (Jud. XX, 1), şi astfel aceste adunări, în puterea înseşi împrejurărilor, deveneau oare cum o mare adunare de consfătuire a întregului popor, care cu scurgerea timpului trebuia să ducă la o alianţă mult mai strânsă între triburile singuratece şi în fine să pregătească întemeierea monarhiei, cum asta în adevăr s'a şi întâmplat în urmă.

Nu se poate afirma, ca legea, care poruncea tuturor israiliţilor cel puţin odată pe an să asiste la marile sărbători, ce se săvârşau în acel loc, unde era cortul mărturiei, necontenit să se păzească cu rigoare. Ea nu odată a fost călcată nu numai de persoane singurite, dar poate chiar şi de triburi întregi, când acestea au căzut în idololatrie. Cartea Judecătorilor, care ne prezintă nu o istorie succesivă, ci o simplă adunare de evenimente istorice,

nu ne vorbeşte de toate amărunţimile acestui period. Intre altele noi din întâmplare ştim, că în Silom erau adunări religioase (Jud. II, 1-5), cum prescrisese Moise, şi acolo se puneau la cale lucruri interesante. Scriitorii sfinţiţi, care aşa de adesa aveau prilej să reproşeze israiliţilor pentru idololatria lor, nu spun nimica despre această violare a legii, şi poate de aceea, că ea nu se săvârşa în realitate. De altmintrelea nu trebue să uităm, că dacă cultul lui Iehova nu suferea alăturea de dânsul nici un alt cult, apoi aceasta nu era deloc aşa şi cu cultul altor zei. E foarte probabil, că israiliţii, care au căzut în păcatul idololatriei, totuşi în majoritate continuau să cinstească pe Iehova şi voiau numai să lege religia părinţilor lor cu religia acelor ţinuturi, în care trăise ei. Ei în acest caz împărtăşau credinţa obştească a politeiştilor acelui timp, şi anume credinţa, că fiecare ţară îşi avea zeii săi deosebiţi, şi deci conchideau, că fiecare alăturea cu Dumnezeul părinţilor săi e dator să se închine deasemenea şi zeilor acelei ţări, unde el a trăit. Ieroboam, ridicând jertfelnice viţelului de aur pentru triburile deslipite, se considera nu numai dator să constrângă la acest cult, care dealtmintrelea, i se părea, că este numai o formă ilegală de slujire lui Iehova, ba chiar se considera în drept să interzică călătoria la Ierusalim, care era locul sanctuarului adevăratului Dumnezeu.

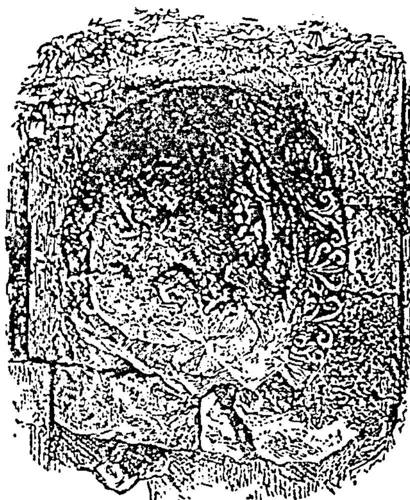
Astfel poporul în fiecare an se aduna la sărbători la cortul Domnului, unde el prin Urim şi Tumim se adresa cu întrebări către Iehova. In Silom anume lângă sicriul legii Iisus Navi a început împărţirea pământului făgăduinţei. Acolo preoţii primiră oraşele destinate lor pentru locuinţă; acolo Iisus Navi, fără îndoială, se adresă şi cu cele din urmă sfaturi ale sale către popor. In Masifa şi Silom la sicriul legii triburile israilite hotărâră să pedepsească crima veniaminiţilor (Jud. XXII, 1; XX, 18). Tatăl lui Samuil, cum arată istoricul biblic, anual mergea la Silom în anumite zile, şi tot israilul făcea la fel cu el (1 Reg. I, 3; II, 22). Aceste adunări periodice deprinseseră poporul şi pe conducătorii lui cu sfaturile reciproce şi cu discutarea intereselor lor obşteşti. Astfel se adunau şi capii poporului, care plecară la Samuil în Rama, ca să ceară de la dânsul rege (1 Reg. VIII, 4). Unitatea religioasă astfel susţinu o anumită unire politică, până când ea cu trecerea timpului a dus la unitatea monarhică, care a fost pregătită sub arhieratul lui Eli, şi desăvârşită de prorocul Samuil. In fine se mai poata observa, că instituţia levitismului a contribuit foarte mult deasemenea la susţinerea religiei în Israil şi a putut deasemenea să arate înrâurire mult mai puternică în timpul cârmuirei patriar-

hilor decât sub cea monarhică, unde puterea monarhului nimici cu totul această înrâurire; această înrâurire în realitate a slăbit până întru atâta cu trecerea vremei, că Dumnezeu a trebuit necontenit să ridice proroci, ca să susţină opera religiei contra stăpânirei regale.

Orcare ar fi asămănarea între cârmuirea patriarhală a israiliţilor şi cârmuirea de trib la beduini, între ele este o deosebire foarte vizibilă, care se cuprinde anume în instituţia preoţască. Această instituţie nu are nimic asemenea în popoarele răsăritului. Preoţia israiliţilor alcătuia o comparaţiune deosebită, care nu era la nomazi. Ea totodată nu era o castă stăpânitoare şi guvernatoare, cum era în Egipt şi Haldeea. Foarte curios e faptul, că la un asemenea popor teocratic, cum erau israiliţii, tribul lui Levi n'a avut parte la împărţirea pământului făgăduinţei. Slujirea lui era cu totul duhovnicească şi el fu lipsit de orce autoritate politică; el nu se putea nici măcar gândi, să se folosască de toată deplinătatea înrâurirei sale, care le asigura datoriile lor preoţeşti, pentru că el nu prezenta nici un fel de concentrare strânsă. Chiar şi acolo, unde el ar fi putut cel puţin a face simţită influenţa sa, anume în sanctuar, influenţa lui se paraliza prin aceea, că sanctuarul nu se afla în acel oraş, care aparţinea tribului preoţesc, ci în Silom, în tribul lui Efrem, iar mai târziu în Ierusalim, capitala lui Veniamin şi a lui Iuda. Afară de asta, mulţămită dispoziţiunei deosebite, oraşele date tribului preoţesc pentru locuinţă, erau risipite prin toată Palestina, şi această risipire a leviţilor prin toate triburile putea să contribue extraordinar la susţinerea pretutindenea a legii şi amintirea neconteniţă a israiliţilor despre aceea, că ei sunt copii ai aceluiaşi Părinte. Aşa religia umplea neajunsurile cărmuirei patriarhale.

După cercetarea organizaţiei politice a poporului lui Israil din timpul judecătorilor, e nevoe să cercetăm şi religia popoarelor, ce-l înconjurau, înainte de a păşi la expunerea amărunţită a istoriei acestui popor, care altmintrelea ar fi nu destul de înţeleasă şi clară.

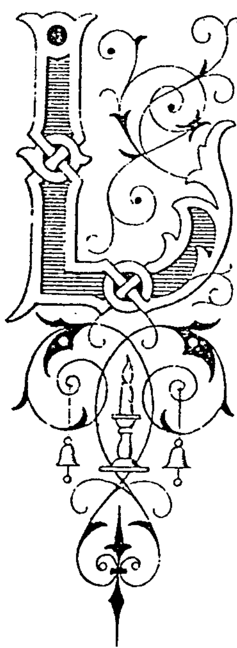

Un medalion cu fața lui Baal.

CAPITOLUL XXVIII.

RELIGIA HANANIENILOR

La începutul periodului judecătorilor, israiliții se întemeiaseră deja solid și definitiv în Palestina, dar ei nu izbutiseră să izgonească cu totul pe vechii locuitori ai țării. La nordul țării, la poalele Ermonului și pe granița feniciană rămăseseră încă hananieni, pentru un timp desorganizați și înfrânți, dar gata de a-și ridica capul[1] la prima ocazie potrivită. La apus, țărmul mării Mediterane, luxurianta câmpie a Saromului, spre sud de Carmil, bogatul șes Șefel, ce se întindea până la Gaza, nu trecuseră cu totul în stăpânirea israiliților. Pe șesul Șefel cinci principi filisteni, cu cărușele lor de fer, își păstraseră neatârnarea, și de aceea adesa se năpusteau asupra vecinilor lor. Spre răsărit de Iordanul de jos și de Marea Moartă continuau să trăiască descendenții lui Lot: amoniții și moabiții; descendenții lui Avraam respectau dreptul lor teritorial, după porunca lui Dumnezeu, dar acești nomazi cu toate acestea deveniră vecini primejdioși pentru israiliți și chiar îngrozitori. Încă și mai departe, dincolo de Moab și Amon, spre răsărit rătăceau triburile arabe, beduinii, amaleciții și madianiții. Dar chiar și înlăuntrul înseși Hanaanului nu toți locuitorii de altă dată fuseseră

nimiciţi sau izgoniţi. Nu numai unele oraşe, ca Iebusul, devenit în urmă sub denumirea de Ierusalim, capitala poporului Israilit, rămăseseră încă în mânile amoreilor, dar chiar şi în oraşele ocupate de israiliţi,ca Betsana, Taanah, Dara, Megidan, Hazara şi altele multe[1]), lăsaseră resturi din populaţiunea anterioară, şi această locuire laolaltă a israiliţilor cu înfocaţii lor vrăşmaşi nu odată se dovedi păgubitoare pentru slujitorii adevăratului Dumnezeu.

Asemenea situaţie expunea pe israiliţi la o îndoită primejdie: politică şi religioasă. Dacă ei ar fi avut mai multă bărbăţie pentru stârpirea duşmanilor lor, şi mai multă ascultare de poruncile lui Dumnezeu, care le poruncise să nimicească cu totul pe hananienii, atunci situaţia Palestinei i-ar fi făcut cu totul asiguraţi către orce atacuri. Dacă ei ar fi izgonit pe toţi hananienii, ce trăiau pe malurile mărei Mediterane, atunci marea ar fi început să le servească ca adăpost deplin dinspre apus. Dacă chiar ei ar fi lăsat în pace pe fenicieni la nord, atunci ar fi fost apăraţi şi din această parte de munţi, parte de înseşi caracterul comercianţilor Sidonului, care nu tindeau deloc la lărgirea posesiunilor teritoriale, fiind ocupaţi în totul numai cu îmulţirea contorelor lor comerciale, în scopul de a vinde mărfurile lor şi de a produce schimbul comercial. Dinspre răsărit şi sud pustietăţile apărau pe Israil de năvălirea nomazilor, şi dacă la aceşti din urmă s'ar fi ivit dorinţa să atace pe israiliţi, atunci aceştia le-ar fi putut împedeca năvala: beduinilor cu întăritura puternică a munţilor Galaadului, iar moabiţilor şi pe amoniţi prin ocuparea puţinelor vaduri ale Iordanului, a acestei graniţe naturale, şi foarte puternice a pământului Hanaanului în înţelesul propriu al acestui cuvânt. Intre acestea israiliţii, din pricina timidităţii şi slăbiciunii lor, îngăduite de Dumnezeu din pricinile expuse mai sus, au fost lipsiţi de acele avantaje, pe care le dădea lor această minunată poziţiune a Palestinei: ei au lăsat pe vrăşmaşi la toate hotarele lor, şi ceeace e şi mai rău, i-au lăsat şi printre dânşii, şi aceşti din urmă, în timpul războaelor, de obiceiu se uneau cu protivnicii lor şi împreună cu aceşti din urmă tăbărau asupra poporului israilit.

Dar la rând cu această primejdie politică, mai era şi alta, încă şi mai serioasă, ce stătea în directă contrazicere cu destinaţia poporului lui Dumnezeu: şi anume primejdia stricăciunii religioase.

---

1) Jud. I, 27-33. Ţărmul fenician rămăsese, cel puţin partea cea mai Mare, în mânile indigenilor. Nu trebue să uităm această împrejurare pentru explicarea acelui fapt, pentru marele expediţii egiptene, ce au avut loc in secolele XV—XIII a. Hr. nu atinseră pe israiliţi. Armatele faraonilor trecură pe drumul, ce se întinde pe ţărmul Mărei Mediterane, fără să pătrundă în ţara ocupată de triburile lui Israil.

Vecinătatea popoarelor idololatre putea deveni, și în adevăr a devenit păgubitoare pentru religia israiliților. Popoarele ce-i înconjurau, hananienii, cărora le îngădui să trăiască printre dânșii, deveniră pentru ei izvorul necontenitelor decăderi religioase. Fiii lui Avraam nu se putură împotrivi totdeauna momelilor politeismului egiptean, cu toate că acești din urmă se deosebeau de ei prin drepturile lor, prin obiceiuri, prin educație și prin concepțiile generale. Cum ară puteau ei să reziste contra momelei cultului, care, în afară de tristul avantaj, ce consta în ademenirile desfrâului, era totodată cultul unui popor, care avea atâta înrudire cu ei în limbă, moravuri, obiceiuri și în modul de traiu? Cum puteau ei, mai cu samă, să reziste influenței fatale a căsătoriilor, pe care ei inevitabil trebuiau să le contracteze cu hananienii, care trăiau în aceeași localitate, unde trăiau și ei înseși? Scriitorul cărții Judecătorilor indică expresiv aceste căsătorii ca mijloc de căpetenie și ca pricină a idololatriei, în care așa de adesa cădeau israiliții (Jud. III, 6). In acele condițiuni, în care ei se pomeniră, totul în realitate îi duse la aceea: și ideile ce predominau atuncea, și patimile omenești, încă și mai puternic, care se manifesta încă și mai puternic în climatul moleșitor al Orientului.

Cu toate stăruințele lui Moise și Iisus Navi de a inspira poporului israilit ideea unității lui Dumnezeu, cu toate măsurile prevăzute de lege cu scopul amintirei acestei învățături fundamentale tuturor fiilor lui Iacov, adevărul acesta era atuncea așa de puțin cunoscut, încât el nu pătrunsese încă adânc în spiritul majorității poporului. De aceea era așa de ușor în genere a se abate dela el în mijlocul popoarelor, care nu-l primiseră. Se știe ce influență exercită asupra omului mediul, în care trăește el, și cât îi este de greu a evita molipsirea de obiceiurile și ideile predominante. Politeismul hananian era cu atât mai primejdios, cu cât el nu era asemenea politeismului grec și roman, și nici măcar celui egiptean și haldeian. Deși noi știm nu destule despre el, totuși noi cunoaștem deja mult mai mult decât era aceasta posibil acum câțiva ani, și cunoașterea lui ne va arăta mai limpede ca orce, cât de ușor putea el să ispitească pe israiliți.

Zeul hananian principal era Baal[1]). După senzul său literal, cuvântul Baal înseamnă „Domnul", „Stăpânul", și numirea aceasta

1) Baal era deasemenea zeu aramean și zeu siro-haldeian. Coloniile feniciene adorarea acestui zeu o duse cu sine pretutindenea și el era cu deosebire cunoscut în Cartagena, cum ne arată chiar numele așa de cunoscute, ca Azdrubal, adecă „Baal este ajutor", și Anibal, adecă „Baal este milă". „Baal, zice Mauvers, era zeitatea supremă, comună la toate popoarele siro-feniciene". Religion der Phönizier, 69.

era una din numirile primitive ale adevăratului Dumnezeu[1]). Până la timpurile cele mai târzii el a păstrat însușirile de atotputernicie supremă. O coloană feniciană deja din o epocă târzie și grosolan lucrată, care se păstrează astăzi în muzeul Louvrou, îl închipuește cu capul strălucitor; pe laturile coloanei sunt închipuiți peruni, ca semne a puterniciei sale dumnezeești. Baal a devenit numire politeistă numai atuncea, când el, căpătând caracter local, a perdut însămnătatea sa generală, când i s'a dat epitet local său nume local. Intocmai precum politeismul haldeian și asirian își avea isvorul său primitiv personificarea diferitelor numiri dumnezeești, care la început designau pe singurul Dumnezeu adevărat după diferitele Lui însușiri, așa și politeismul hananian avea ca izvor al său personificarea însușirilor ale lui Baal sau localizarea cultului lui. Privit ca dispunător al alianțelor și contractelor, el a devenit Baal Berit (Jud. IX, 4); ca rege, el primi la amoniți numirea de Moloh, Milcom și Malcom; ca zeu al muștelor, acele insecte care sunt așa de nenumărate și neplăcute în Palestina, el se numea Beelzebut (4 Reg. I, 2). Pe muntele Ermon el se numea Baal-Ermon, în Hazore deveni Baal Baal-Hazor, în Peore sau Fegor = Baal-Fegor; ca zeu al soarelui, el se numea Baal-Sala, zeul care răspândește raze, sau Baal-Aman, zeu strălucitor[2]). Baal, ca tată altor Baali secundari, când deja se ștersese amintirea de unitatea primitivă a baalilor, se numea cu articol Ha-Baal, adecă „Baal cu preferință" (Jud. II, 13; Ierem. XIX, 5; XXXII, 35). El ar fi revărsat înrâurirea lui asupra roadelor pământului, iar ceilalți Baali, care se considerau mult mai tineri, închipuiau influența parțială a soarelui asupra pământului. „Ca Dumnezeu egiptean suprem, Baal", zice un cercetător modern, „era absolut deosebit de natura creată, cel puțin în acele epoci ale istoriei, care sunt accesibile cercetărilor noastre; pe cât putem să pătrundem în cronicile popoarelor hananiene, găsim, că cultul lui se împreuna cu cultul unor arbori și a unor anumite pietre, ce se considerau oarecum ca locuințe ale divinității Bent-El; altmintrelea grăind, poporul diviniza în persoana acestui zeu puterea ascunsă a naturei, începutul vieții, materia înviorătoare. Acest cult se încununa aicea prin aceea, că primea caracterul astronomic. Popoarele asiatice, ca păstori nomazi și din această cauză, prin necesitate, contemplatori

1) Din pricina abuzului, ce hananienii au făcut cu numele lui Baal, Biblia niciodată nu dă acest nume Dumnezeului celui adevărat, și pentru exprimarea acelei idei, că Dumnezeu este Domnul, Stăpânul, ea se folosește de cuvântul Adon, Adonai. Numele Baal cel întrebuințază numai în senzul de nume apelativ, pentru designarea de zeu mincinos.

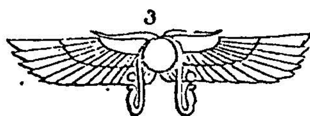
2) Jud. III, 3; 2 Reg. XIII, 23. Vezi Gesenius, Thesaurus, p. 190

ai cerului, uimiţi de minunile armoniei stelelor şi de influenţa soarelui asupra fenomenelor vieţei vegetale, ajunseră la aceea, că începură a raporta toate la stele şi în deosebi la cea mai strălucitoare din ele. Ei ajunseră anume la acea idee, pe care Iehova a voit să o interzică israiliţilor, când el le-a interzis să se distreze prea mult cu frumuseţea stelelor (Deut. IV, 19); şi se închinau lor nu simplu, ca unei manifestări din cele mai strălucite a divinităţii, ci ca înseşi divinităţii. Baal a devenit zeul soarelui; ca atare, el a dobândit numirea deosebită de Baal-Samin; dar acest caracter s'a răspândit mai mult sau mai puţin şi asupra tuturor formelor diferite ale zeului asiatic, care era cunoscut sub diferite numiri de Baal, Melcart, Moloh, Adad şi Tammuz.

Noi nu posedăm vechile închipuiri ale lui Baal fenicianul. In timpurile de mai târziu el a fost închipuit sub formă de om. Un mic medalion de argint, bătut în Tars şi atribuit lui Dernes, satrap fenician, ni-l închipueşte şezind pe tron, împodobit cu cap de bou. In mâna stângă el ţine un spic şi o ramură de viţă de vie spre a arăta, că anume el dă pământului produsele lui şi roadele. Alt Baal, aproape la fel cu precedentul, deasemenea e închipuit pe un medalion din biblioteca naţională, bătută tot în cinstea satrapului Dernes în Fenicia sau în Cilicia. In capiştile consacrate lui Baal se închipuia sub forma unei pietre conice, consacrată soarelui. Sub această formă închipuirea lui se poate vedea pe câteva monete romane de pe vremea împăraţilor. Locul principal al cultului lui se aflä în Fenicia şi Tir, dar înainte de cucerirea pământului făgăduinţei de Iisus Navi el era cinstit pe toată întinderea Hanaanului. Pentru închinat lui de preferinţă se alegeau locurile înalte. Munţii, unde se putea găsi aer curat şi umbră, aşa de scumpe în acea ţară dogoritoare a Răsăritului, totdeauna atrăgeau gloatele adoratorilor săi. Acolo ei cântau din gură şi din instrumente muzicale, aprindeau miresme şi se dădeau la tot felul de corupţiuni posibile. Muntele de obiceiu aparţinea lui Baal, iar dumbrava Aşerei, zeiţa plăcerilor. Cultul lui se săvârşa cu mare lux şi avea numeroşi sacrificatori, aşa că Biblia pomeneşte de vreo 450 de sacrificatori ai lui Baal şi vreo 400 ai Aşerei (3 Reg. XVIII, 19-40). Jerfelnicile lui erau numeroase. Lui i se aducea cirezi întregi de boi şi chiar jertfe umane (Ierem. XIX, 5). Jertfitorii săvârşau împrejurul jertfelnicului jocuri ametitoare, însoţite de stri-

Simbolurile lui Baal.

găte sălbatece; ei se biciuiau și cu unelte tăioase tăiau bucăți de carne din trupul lor, ca prin înfățișarea corpurilor lor însângerate să-și atragă bunăvoința lacomului de sânge zeu.

Natura și soarele erau cinstite de moabiți și amoniți sub numele de Moloh. Amoniții cinsteau deasemenea pe Hamos[1]). Dar cu toate aceste diferite nume, toate reprezentau pe unul și același zeu Baal. De aicea se vede, că politeismul hananian, mai puțin desvoltat și mai puțin complicat, nu era atât de grosolan, ca politeismul grec și roman, care cinsteau deodată o mulțime de zei. Fiecare oraș hananian nu avea nicidecum panteon, asemenea latinilor; ei în genere își avea numai zeul său deosebit, deși de obiceiu nu-l despărțea de zeița lui.

Ideea, ce se lega cu aceste religii locale, era, cum e ușor de închipuit, cea mai primejdioasă și mai ucigătoare pentru israiliți. Privirea generală, ce se admitea de hananieni, este mai mult sau mai puțin clară și se cuprindea expresiv în aceea, că fiecare popor, ca și fiecare localitate, își are zeul său deosebit, care apără, binecuvintează și păzește pe adoratorii săi contra dușmanilor lor. După această părere, fiecare popor, care e silit să părăsască pământul strămoșilor săi, trebue să ia cu sine și cultul zeului părintesc, ca să păstreze mila protectorului neamului său. Dar el odată cu aceasta trebue deasemenea să cinstească și pe dumnezeul nouei sale țări, unde el s'a oprit pentru locuință, pentrucă a neglija adorarea lui ar însemna numai a se priva pe sine de protecția lui și împreună cu asta a se expune la nenorociri inevitabile din partea răzbunării lui[2]). De aicea e ușor de înțeles, cât de ucigătoare putea să fie înrâurirea unor asemenea păreri, așa de înrădăcinate la hananieni, pentru israiliții slabi de minte, care nu se întărise destul în adevărurile monoteismului. Aceste rătăciri nu se atingeau de Iehova, așa zicând direct. El admitea putința credinței, că El e anume zeul suprem, Făcătorul cerului și al pământului, Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacov, care a eliberat pe poporul său de sub jugul egip-

---

1) Hamos sau Hamoș se pomenește pe renumita piatră moabită, monumentul regelui Mesa. Numirea Hamos se reproduce, probabil, în numirea Car—Hamis, ce trebue să însemne orașul Hamos. Moloh nu era zeul esclusiv al amoniților sau al moabiților. Câteva numiri proprii feniciene dovedesc, că el se cinstea și de negustorii Tirului și de țermul fenician, de exemplu Malchiaten: „Moloh a dat", Bodmalc: „slujitorul lui Moloh", etc. Numirea Meltcart ne arată de asemenea la acest cult. Malcart este numai o prescurtare a cuvintelor Melec-cheŗat, adecă regele orașului, și acest rege al orașului nu este altă ceva, decât Baal.

2) Această rătăcire cu deosebire adesa se combate în Biblie, unde Dumnezeu adesa spunea poporului său ales: „Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru; să nu cinstiți (sau mai bine, să nu vă temeți) de zeii amoreilor, în pământul cărora aveți să trăiți". (Jud. VI. 10. Comp. 1 Reg. XXVI, 19). Această idee, proprie religiilor naționale, era în circulație deasemenea la greci și romani.

tenilor; ei nu împedecau nici chiar să continue să i se închine Lui; acesta era Dumnezeul străbunilor și, prin urmare, Lui trebuiau să-i slujască, cum au slujit Avraam, Isaac și Iacov. Dar la adorarea lui Dumnezeu a lui se putea adăoga și închinarea la dumnezeii altei țări, pentru a-și asigura apărarea și protecțiunea zeilor Hanaanului și a nu se expune răzbunării lor. Ca să primească mila acestor zei locali și să nu se expună peirei sub loviturile lor, trebuia, de exemplu, la Baal-Fegor sau la Baal-Ermon să se închine lui Baal, zeul Fegorului sau al Ermonului. In vederea dominațiunii unor asemenea păreri, devine înțeles pentru ce sf. Scriptură cu așa expresivitate avertizează a nu se închina zeilor amoreilor. Prin ele se explică suficient, de exemplu, pentru ce în cărțile lui Moise Dumnezeu adesa repetă, că El este Dumnezeu râvnitor și pentrucă El totdeauna compară idololatria nu cu divorțul, ci cu adulterul sau cu curvia, (Jud. II, 17; VIII, 27, 33). In realitate israiliții niciodată n'au părăsit cu desăvârșire pe Iehova. Ei au fost numai infideli Lui împreunând la adorarea Lui închinarea la dumnezeii amoreilor sau în genere la zeii Hanaanului [1]).

A doua momeală, care atrăgea pe israiliți la idololatrie, se coprindea în acea slăbiciune, pe care patimile josnice o găseau în cultul hananian. Acest cult se distingea prin două trăsături deosebite, care corespundeau la două înclinațiuni foarte diferite, dar foarte puternice ale inimii omenești: anume senzualității și fricii. Pecât religia lui Iehova era curată și umană, pe atâta cultul zeităților hananiene era murdar și crud, sensual și sângeros.

Când ideile primitive despre adevărata ființă a lui Dumnezeu au fost pierdute, omul încetul cu încetul începu să-și prezinte pe Făcătorul după chipul său propriu. Oamenii au uitat, ce anume a fost Dumnezeu, și-L confundară cu cerul sau mai adesa cu soarele, strălucirea căruia lovea ochii și căldura căruia producea rodnicia și viața. După îngrosolănirea mai departe a ideilor religioase, firește a apărut părerea, care a silit pe om să-și închipue pe Dumnezeu pururea însoțit de tovarășa sa zeița. Această închipuire, cea mai contrară adevăratei idei de Dumnezeu, era așa de generală, că din toate religiile vechi, ea lipsește numai din singura religie a Vechiului Testament, unde până și cei mai îndrăsneți raționaliști nu au putința să descopere sau să-și imagineze

1) „Indepărtați din mijlocul vostru pe zeii străini și Astartele și dispuneți inima voastră către Domnul și-I slujiți Lui singur". „Și au îndepărtat fiii lui Israil pe Baali și Astartele, și ei au slujit numai Domnului singur" (1 Reg. VII, 3-4). Israiliții astfel la cultul zeilor mincinoși adăugeau și adorarea adevăratului Dumnezeu, chiar și când erau necredincioși, de oarece Samuil îi sfătuia ca deacum să slujască numai lui Iehova singur.

nici cea mai mică urmă a ei. Groaza era inspirată de zeu, iar sensualitatea se exercita mai ales din partea zeiței. Deși cultul lui Baal adesa era întovărășit de scene rușinoase ale corupției omenești, dar particularitatea principală a lui erau ceremoniile grozave și singeroase. Noi am văzut deja, cum sacrificatorii lui Baal în tâmpenie până la sânge își ciopârțau trupul; dar ei făceau și mai rău, aducând zeilor lor jertfe umane. Sunt cunoscute jertele monstruoase ale cartaginejilor. Acele jertfe, care se aduceau lui Moloh, ne interesază cu deosebire aicea. Moloh, zeul focului, a soarelui dogoritor, se închipuia, după tradiția iudaică, sub forma unui bou de aramă cu interiorul gol. Monstrul acesta îl înferbânta până se roșea și după aceea i se aduceau mulțimi întregi de jertfe nevinovate, anume copii, care imediat se și ardeau. Ca țipetele lor să nu sfâșie de tot inima părinților lor, în acel timp de obiceiu băteau tobele, prin care se înăbușa aceste plânsete. In unii oameni zeul acesta stârnea așa groază, încât se găseau părinți, care erau în stare astfel să expună flacărilor pe proprii lor copii, mai ales în timpul marilor nenorociri sau de mare primejdii amenințătoare (2 Reg. III, 2).

Astarta.

Dar pentru israiliți încă și mai distrugătoare decât influența lui Moloh era influența zeiței Astarta. Inchipuirea zeității femenine era izvorul nesecat a celor mai sălbatece născociri mitologice și descompuneri ale religiei. Hananienii nu scoteau de aicea întreaga istorie a religiei, cum făceau indusii, grecii și romanii, nici chiar cum făceau egiptenii și haldeii; ba chiar nu împărtășeau totdeauna despărțirea divinității în două persoane deosebite, și nu despărțau elementul masculin de elementul femenin, ci uneau pe unul și pe altul într-o singură persoană. Totuși așa sau altmintrelea, deosebirea exista, și cu deosebire adorarea se aducea și zeității femenine. In cartea Judecătorilor se pomenește adesa de ea concomitent cu Baal; ea se numește Astarta, Astarta grecilor [1]). Astarte erau câteva, după cum erau și câțiva Baali; fiecărui Baal i se atribuia Astarta sa deosebită, așa că odată cu înălțarea deosebitelor forme ale zeului se înmulțeau și formele deosebite ale zeiței. După cum Baal într'oarecare înțeles închipuia cerul, așa și Astarta

---

1) Autorii clasici o numesc Astarta, Afrodita și zeița Siriei.

închipuia pământul, fertilizat de ceriu. Dar multe semne arată, că ea totodată adesa prezenta luna, simbolul vrednic al delicateței și frumuseței femeești, mai ales în acele țări orientale, unde ea farmecă prin frumuseța și duioșia sa, după cum soarele, care produce plantele și le pălește, era singurul simbol al forței producătoare și distrugătoare; ea era principiul pasiv și producător, mama, precum Baal era principiul activ și producător, adecă tată. O figură de alavastru din muzeul Louvrou închipuește pe Astarta cu o semilună de aur pe cap, ceeace ne-o arată anume ca simbol al lunii. Acelaș lucru ne arată și un imn asirian, care ne prezintă o formă de dialog, adresat lunei nouă. Imnul acesta se citește așa:

CÂNTĂREȚUL:

Lumina cerului, ce apare ca flacăra în țară,
Fructificătoarea pământului, dispariția ta este ca o călătorie,
Intreprinsă de tine prin țări.
Pe tine te așteaptă soluția dreptății, când tu apari în semnul următor
Tu ești leopard, ce așteaptă prada sa în fugă;
Tu ești leu, ce se plimbă în vârtej,
Ziua miresei, ad-o, o cerule!
Ziua miresei Istar, ad-o, cerule!
Ziua, a căria întoarcere o cârmuește fluxul și refluxul, ad-o, cerule!
Și schimbările soarelui, adă-le cerule!

ASTARTA:

Pentru schimbările timpurilor anului dispar eu, mai pe rând;
Pentru tatăl meu Sân, schimb eu anotimpurile, dispar eu pe rând.
Tatăl meu Nadpar m'a obligat să dispar; pentru schimbarea ano- [timpurilor dispar.
Pe cerul înoit, pentru schimbarea anotimpurilor dispar și dispar [pe rând.
Pentru fratele meu Samos, (soarele, care schimbă anotimpurile) [dispar eu pe rând [1]).

In Biblie, cu deosebire în cartea Judecătorilor, de câteva ori se pomenește zeița Așera, „buna și fericita zeiță" [2]). Așera, fără îndoială, este numai o altă numire a Astartei, cel puțin, se arată a fi nedespărțită tovarășă a lui Baal. Unde era jertfelnicul lui Baal,

1) Layard, Recherches sur le culte de Venus, pl. IV, II, 12. Oppert, Fragments, mytol. Paris, 1887, p. 28—29.

2) Așera, statuia de lemn a căria profana cândva templul lui Iehova (4 Reg, XXI 7; XXIII, 6), era în realitate aceeași, ce era Astarta, care se numea câteodată Astareta în Vechiul Testament. Una din aceste zeițe era în raport cu alta aceeași, ce era Baal în raport cu Moloh. Jertfa umană, care se aducea ei, nu din junghiere, ci în desfrânarea femeilor chiar în templu sau în dumbrăvile sacre, care înconjurau templul.

acolo neapărat se afla și închipuirea Astartei, ce prezinta simbolicul conus, care era obiectul adorării corupției. Ce se atinge de închipuirea Astartei, apoi mai târziu pe dânsa o închipuiau sub formă omenească, cum se poate vedea ea în statuile și medalioanele sale, ce se află în diferite muzee. Dar câteodată ea, ca semn al superiorității sale, era închipuită sub formă de femee cu cap de vacă. De regulă însă ea avea cap de femee. In ruinele unui templu nu tocmai mare, construit în stil corintic, la oarecare distanță de Conovat[1]), în Avrana, încă și astăzi, se poate vedea colosala figură a Astartei. Deși ea s'a expus unor mari stricăciuni, cu toate acestea are o întățișare foarte impunătoare. Ochii ei sunt plăcuți și frumos formați; sprincenile înalte și unite; fruntea joasă, împodobită cu semiluna. De oarece Astarta reprezenta luna, apoi ea se și închipuia cu semiluna și cu raze, ca embleme ale acestei zeițe, ceeace se poate vedea pe monetele feniciene și romane. De aicea numirea de Astarat-Carnoim, adecă Astarta cu două coarne, a fost dată unuia din orașele, unde era cu deosebire desvoltată adorarea ei (Fac. XIX, 5; Deut. I, 4; Iis. Nav. XII, 4). Deasemenea tot de aicea numirea ei de „regina cerurilor", care i se dă ei la prorocul Ieremia, ca regina cerului înstelat (Ier. VII, 18; Comp. 2 Reg. XXIII, 4). Fenicienii de mai târziu iubeau să reprezinte pe monetele lor pe zeița Astarta, așa de scumpă strămoșilor lor.

Astarta hananiană este reflexiunea Istarei asiro-haldeene. Istara joacă un mare rol în mitologia acestor țări. In inscripții se vorbește cu deosebire des de Istara, zeița Ninivei și a Arbelei. Istara de Arbela se deosebește de Istara Ninivei prin aceea, că ea are cu preferință caracter războinic, este Istara „zeița luptelor". Pe când Istara Ninivei, istoria căria se povestește în epopeea lui Izdrubal, avea în sine întrucâtva caracterul senzual al Așerei. In timpul lui Saul, filistenii cinsteau pe Astarta și în templul ei depozitau prada, luată dela învinși, precum și armele lui Saul (1 Reg. XXXI, 10).

Israiliții nu au fost în stare să evite primejdiile tentațiunei, pe care li-l prezenta cultul senzual al Așerei și cultul crud al Astartei. In cursul întregului period al judecătorilor și adesa mai târziu în timpul regilor, idololatria a fost la ei oarecum o boală cronică, de care ei s'au lecuit numai pentru o vreme, ca în curând să cadă iară în ea. Ei totdeauna se întorceau la Baal, ca omul dedat la vin, incapabil de a se lecui de beție necontenit se în-

1) Canații grecilor sunt chenații Bibliei, 1 Paralipomena, II, 23.

toarce la băuturile bețive. Ei erau prea grosolani, ca să priceapă toată măreția religiei lor, tot ce era curat, mare și înălțător în acea concepție, pe care legea lor o dădea despre Iehova, ca Dumnezeu, care a făcut cerul și pământul, care crease chiar pe om și se îngrijise de dânsul, ca un tată; despre Dumnezeu, care alesese din mijlocul omenirei pe Avraam, pe Isaac și pe Iacov, străbunii lor, săvârșind minuni pentru eliberarea lor din robia Egiptului, dându-le biruință asupra tuturor vrășmașilor, și introducându-i în stăpânirea pământului făgăduinței, care curgea lapte și miere. Simțul recunoștinței, precum și puterea adevărului ar fi trebuit să-i facă devotați neclintiți cultului adevăratului Dumnezeu. Ei făgăduise lui Iisus Navi la moartea lui să slujască Domnului lor fără abateri și cu credință, dar toate acestea le-au uitat. Aceștia erau copiii acelor israiliți, care spusese lui Aaron la poalele Sinaei: „Făne dumnezei, ca să-i vedem". Ei aveau nevoe de dumnezei, care să fie pipăibili de simțurile lor. Iehova le vorbise numai în spirit, și nu se arătase lor sub formă simțită, și ei L-au uitat. Baalii și Astartele li se arătase sub formă pipăibilă, și ei începură să li se închine. Deja în timpul cucerirei, contrar poruncilor primite (Eș. XXXIV, 13; Deut. VII, 5; XII, 3), ei n'au dărâmat toate jertfelnicile dumnezeilor celor mincinoși (Jud. II, 2). Această primă neascultare a devenit izvorul multor altor neascultări. Ei s'au făcut vinovați de neascultare și necredincioșie față de Dumnezeu după ce fusese încărcați de tot felul de binefaceri, dar în schimb ei au și fost pedepsiți de însuși acest păcat al lor. Ei primise de la Dumnezeu poruncă să izgonească pe toți amoreii din ținuturile lor (Comp. Jud. II, 1-4 cu Eș. XXXIV, 12-15). După slăbiciunea, frica și egoismul lor, ei n'au împlinit această poruncă și din această pricină și-au creat o mare primejdie politică. In același timp și-au creat și un izvor de necontenite atacuri și și-au expus credința lor la grele ispite.

Intre acestea Providența chiar și în aceste împrejurări a prefăcut un rău pentru dregerea altuia. La fiecare dată, când israiliții au căzut în nelegiuirea idololatriei, vrășmașii lor au devenit mai tari și supunându-i sieși mai întâiu din punct de vedere religios, și după aceea și din punct de vedere politic, făcându-și-i tributari ai lor. Anume această acțiune miraculoasă a proniei să și închipuește cu așa uimitoare limpezime în cartea Judecătorilor, unde se expune amărunțit căderea poporului, și împreună cu aceasta și acele victorii, pe care el le-a obținut după întoarcerea sa la adorarea adevăratului Dumnezeu.

Judecător iudeu călare pe asin alb.

CAPITOLUL XXIX.

PRIMII JUDECĂTORI

eligioasa însuflețire a poporului iudeu, înflăcărată de Moise în timpul traiului în pustiu și ațițată de evenimentele miraculoase ale cucerirei pământului făgăduinței, s'a continuat în anumită măsură nu numai în cursul ultimilor ani ai vieții lui Iisus Navi, dar chiar și ai acelor bătrâni care au rămas după dânsul și „văzuseră toate lucrurile Domnului, pe care El le făcuse pentru Israil“, prin cel de al doilea mare conducător. Totuși treptat-treptat, pe măsură ce părăsea scena istoriei generațiunea, care văzuse lucrurile cele mari ale acestei vremi începătoare a petrecerei în pământul făgăduinței și minunatul ajutor, dăruit poporului de Dumnezeu, în popor începură să pătrundă influențe mai josnice, și tonul înalt al trecutului începu să slăbească. Arhiereul Eleazar, fiul lui Aaron și succesorul lui, muri aproximativ aproape tot pe acel timp, ca și Iisus Navi[1]) și a fost îngropat, se pare, cam la 6 chilometri

---

1) Așa mărturisește I. Flavie (Antiq. V, 1 § 29). Eleazar era a treia persoană, afară de Iisus Navi și Holeb, din acea veche generațiune, care eșise din Egipt și intra în pământul făgăduinței. El poate s'a învrednicit de această înaltă fericire, ca arhiereu și moștenitor direct al marelor daruri duhovnicești a marelui său părinte.

dela valea Sihemului, pe vârful unuia din dealurile lui Efraim, cunoscut sub numele de dealul lui Finees [1]), cum se pare, numele renumitului fiu a eclipsat numele tatălui său. Fiind consacrat în calitate de al treilea arhiereu după succesiune și, după mărturia rabinilor, fiind fiul unei mame madianite, el deveni în oarecare măsură succesorul lui Iisus Navi. Arzând de râvna înflăcărată și distingându-se de severă neduplecare în devotamentul său către Iehova, el deja în tinerețe se glorifică printr'o faptă, care puse capăt desfrâului nelegiuit al poporului în Baal-Fegor și prin aceasta opri molima, care nimicea atuncea pe Israil. Din acel timp deveni el om cunoscut și însemnat în popor, mai ales ca moștenitor al arhieriei, care-i fusese făgăduită după o deosebită revelațiune dela Iehova [2]). Fiind pe cât preot, tot pe atâta și ostaș, anume el conduse oastea israilită pentru răzbunarea contra madianiților, când luă cu sine sicriul legii (Numer. XXXI, 6). Deși nominal în situație inferioară pânăla moartea tatălui său, el cu toate acestea mai mult decât Eleazar era râvnitorul principal al susținerei vechei însuflețiri religioase și a devotamentului către lege în timpul slăbirii ce începuse a puterei religioso-morale în popor. Așa el anume a fost căpetenia pazei levitice la cort și în tabără, și când veniaminiții săvârșiră actul de revoltătoare imoralitate, anume el a dat poruncă să înceapă războiul contra lor, care s'a terminat aproape cu nimicirea totală a lor (Jud. XX, 28). Incă mai înainte, când membrii triburilor de peste Iordan construise un mare jertfelnic pe una din înălțimile de pe malul apusan al Iordanului, Finees anume a stătut în capul unei deputațiuni pentru cercetarea acestui lucru, și numai asigurarea lor ferbinte, că ei n'au avut nici o intențiune de a părăsi pe Iehova, l-a reținut de a nu se declara războiu. Așa de mare era bărbăția lui, zice I. Flavie, și așa de însemnată era tăria lui trupească, încât el niciodată nu

---

1) După părerea lui Conder, cel mai nou cercetător, „Dealul lui Finees" este acel loc, pe care stă actualul sat Averta, pe șesul de peste hotarele văii Sihemului, din partea de răsărit a lanțului de dealuri, o parte a căruia o alcătuesc munții Gheval și Garizim. Mormântul lui Eleazar ne prezintă o construcție de piatră grosieră într'o curte, cu totul deschisă pentru aer. El are 2 metri în lungime, tot acoperit cu var și umbrit de un minunat terevint. Mormântul lui Finees se pare că prezintă o construcție mult mai veche, și zidurile curții lui are o arcadă din arcuri rotunde, care astăzi susțin grilajul, acoperit de viță de vie și înseși clădirea are podeala de beton, Teut Work, p. 41.

2) Dumnezeu a făgăduit, că arhieria niciodată nu va conteni în familia sa, și aceasta s'a împlinit literal. Adevărat, ea pentru oarecare timp a fost călcată, când arhiereu a fost Elie din familia lui Itamar. Dar neamul lui Finees păși iară în această vrednicie în persoana lui Sadoc, arhiereul timpurilor lui Solomon, și a continuat a se păstra în acest neam pânăla căderea Ierusalimului. 1 Paral. XVI, 39—40.

nu slăbi nici într'o întreprindere, orcât de grea şi periculoasă ar fi fost ea, ca să nu obţină izbândă deplină[1]).

Totuşi cu toată râvna sa, încă în timpul vieţii sale în poporul israilit s'a început o degenerare vizibilă şi puternică a ideei religioso-morală şi începu să calce adesa aşezământul cu Iehova. Obosit de anii de luptă, mulţămindu-se cu aceea, ce se dobândise, simţind ispita de a intra în legături de prietenie cu hananienii, susţinute de asemănarea limbii, de putinţa unor înţelegeri avantajoase, de momelele vecinătăţii, de lipsa cunoştinţelor proprii a meşteşugului războiului şi de slăbiciunea desbinărilor triburilor: poporul însfârşit părăsi activitatea războinică şi dorea să se organizeze cumva în pământul făgăduinţei mai îndămânos şi mai liniştit. Omeneşte vorbind, aceasta şi era de aşteptat. Fenicienii şi ceilalţi hananieni fără îndoială ar fi fost înfrânţi cu totul, dacă triburile israilite ar fi rămas în unire între dânsele sub conducerea conducătorului puternic şi experient şi dacă s'ar fi folosit de însufleţirea înflăcărată, la prima intrare în pământul făgăduinţei, ca să continue războiul pânăla supunerea deplină a ţării. Dar când Iisus Navi părăsi însărcinarea sa supremă de conducător şi triburile se risipiră pela loturile lor, atunci condiţiile favorabile pentru complectarea operei de cucerire au dispărut şi nu s'au mai întors niciodată. In primul elan de cucerire deja se epuizase considerabil puterile poporului, şi acum acele vergi, care n'ar fi putut fi nici măcar îndoite, când ele erau împreună, uşor ar fi fost rupte fiecare aparte[2]). Puterea fenicienilor în realitate n'ar fi putut să se compare cu puterea israiliţilor. In timpurile lui Iisus Navi ei plăteau încă tribut Egiptului, cum se petrecea şi cu 400 de ani mai înainte, folosindu-se în schimb de acest monopol al comerţului egiptean, pe care ei îl desvoltase cu mare succes. Activitatea lor pe Marea Egee fusese strâmtorată de puterea crescândă a grecilor şi a altor popoară, dară ei reţinuse încă pentru sine diferite insule, ca porturi externe ale lor. Ei se întemeiase deja în Sicilia, Malta şi în îndepărtatul ţărm al Africei, şi pretutindenea organizase contorele lor comerciale, asemenea contorelor popoarelor europene ale timpurilor moderne în India, şi aceste

1) Mama lui Finees era fiica lui Putiil, - nume însemnat prin aceea, că el e alcătuit din cuvintele egiptene Puti, ce însamnă „consacrat" şi din cuvântul evreesc El=„Dumnezeu".

2) Dumnezeu chiar dela început făgăduise, că El va izgoni pe indigeni „încetul cu încetul", dar „nu într'un singur an", „ca pământul să nu devină pustiu şi să nu se înmulţască fiarele câmpului", spre vătămarea lui Israil. Eş. XXIII, 29—30.

colonii erau, probabil, întărite încă prin o puternică strămutare de popor din Palestina, care fugise de sabia grozavă a lui Iisus Navi. Dar chiar aceste strămutări în ţări depărtate nu designase hotarele întreprinderilor lor comerciale, de oarece acesta era timpul, când, după expresiunea lui Humboldt, „Steagul fenician se desfăşurase cândva în Britania şi în Oceanul Indian“ [1]). Enorma bogăţie a Sidonului şi a celorlalte oraşe feniciene, stârnise, probabil, puternic lăcomia israiliţilor, dar el era inaccesibil pentru dânşii. Ei nu puteau rezista contra suliţelor lungi ale acestui popor de ţărm şi se temeau de grozavele lor căruţe de fer. Renunţând deci la nădejdea de a pune mâna pe bogatul ţărm al mării, ei se ţinură de dealuri; dar de oarece drumurile, pe care se purta comerţul între Egipt, Arabia, Babilonia şi Asiria, treceau prin aceste dealuri, apoi fenicienii nu puteau să nu dorească să trăiască în pace cu aceia, prin posesiunele cărora treceau aceste drumuri. De aceea israiliţii căpătară putinţa să se aşeze prin oraşele lor (Jud. I, 27–36), poate chiar cu condiţia oarecărei dependenţe, deşi ei continuau să trăiască deosebi, ţinându-se mai ales de propriile lor legi şi obiceiuri. După aceea populaţia internă hananiană, ce mai rămăsese după grozava activitate de cucerire a lui Iisus Navi, se îndreptă curând de dărâmările războiului, şi la rândul lor trecură la avansare. Nenorocirea suferită pare că în genere contribuise la regenerarea populaţiunii rămasă a poporului hananian şi trezi într'însul întrucâtva hotărîrea disperată, în faţa căria curând trebuiră să se plece israiliţii. Chiar sidonienii de obicei nerăzboinici, trecând oarecare vreme începură să-i apese, luându-i în robie, vânzindu-i în robie şi se purtau cu ei acasă ca şi cu nişte cumpăraţi.

O asemenea stare fireşte a influenţat puternic la scăderea spiritului religioso-moral în popor, şi curând poporul ales cedă până întru atâta influenţei vecinilor duşmani ce-l înconjurau, încât violă credincioşia faţă de Iehova şi începu să se închine zeilor indigeni. Asemenea infidelitate trebue să sufere pedeapsă, şi ea nu întârzie să se realizeze. Popoarele hananiene, lovite de Iisus Navi încă nu aveau destulă putere, ca să servească de unealtă pentru asemenea pedeapsă, şi deaceea drept unealtă pentru asta servi un popor depărtat. Spre răsărit de Palestina, peste hotarele pustiului, unde rătăceau popoarele nomade ale beduinilor, se afla un popor răsboinic, un rege al căruia făcu invazie asupra Palestinei. Regele acesta se numea Husar-Safom, conducătorul unui neam mesopotamian [2]).

1) Jud. X, 16. Vezi deasemenea pe Móvers, Die Phönisier, Vol. II, p. 302–315.

2) Incă şi astăzi beduinii plătesc tribut în natură. In vechea ţară a moabiţilor neamul cheracilor plăteşte neamului Beni-Saccru tribut anual ovăs, lână, etc. In shcimb aceastâ

Regele acesta făcu incursiune în Palestina și puse asupra poporului bir. Puternicia acestui rege, care i-a dat putința să pătrundă cu armele în mâni așa de departe în inima pământului Hanaan, a trebuit să facă invazia lui una din cele mai grozave, de care a putut să sufere israiliții timpului judecătorilor. Ea se extinse, probabil, asupra întregei Palestine. Eșind de pe malurile râului Hovar, unde, probabil, se afla regatul său, biruitorul pătrunse probabil în Palestina pe la nord și toate ne face să credem, că el străbătu Palestina chiar până la sud și supuse chiar și tribul lui Iuda, de oarece în fruntea israiliților, care tindeau să scuture acest jug, păși Hotoniel, care aparținea acestui trib și trăia cu totul în sudul țării și anume în Hebron.

Birul, impus de biruitor, consta negreșit în supunere naturală ce era de obiceiu în orient în vechime. Mai amărunțit nu avem putința de a determina, în ce anume consta această dare. Se știe numai, că israiliții au plătit-o timp de opt ani. Ea, probabil, se aduna de bătrânii orașelor și satelor, conform cu acele hotărîri, care se luaseră în adunarea căpeteniilor poporului, și de oarece cuceritorii nu lăsaseră în țările cucerite strângători ai dărilor, apoi înseși israiliții și trebuiau să ducă tributul lui Husar-Safem în capitala statului lui. Noi vom vedea, cum israiliții însuși duceau tributul și regelui Moabului în capitala lui. Tot în chipul acesta toate monumentele asiriene închipuesc, cum principii supuși și în deosebi Iiui, regele lui israil, duceau la Niniva produse naturale, din care consta tributul pus asupra lor de biruitor. A nu duce acest tribut la timpul hotărât însemna a se răscula contra biruitorului și a declara răsboiu, și însemna totodată a se expune primejdiei unei noui incursiuni: așa era asta și înainte, anume când regele Sodomei și a orașelor văii Sidimului refuzară să plătească tributul, pus asupra lor de Chedor-Laomer și de aliații lui. La fel a fost și mai târziu în timpul lui Saniherim și Nabuhodonosor, când israiliții încetară de a plăti darea impusă lor. La fel a fost, probabil, și acum: când israiliții conteniră să trimită darurile lor lui Husar-Safem, el din nou făcu incursiune în Palestina.

După trecerea celor opt ani de asemenea robie, poporul israilit în fine ajunse la convingerea, că el după dreptate a fost pedepsit pentru necredincioșia sa și în urma acestei convingeri, se întoarse din nou către Domnul. Din timpul morții lui Iisus Navi trecuse încă puțină vreme: amintirea despre minunile, săvârșite de Dumnezeu pentru izbăvirea poporului, precum și amintirea

---

populație puternică trebuia să le dea apărare lor, precum și turmelor lor contra prădăciunilor din partea altor triburi. Tristram, Land of Moab, p. 18, anul 1873.

despre marele poveţe ale lui Iisus Navi încă nu se şterseseră cu totul. Şi iată, când poporul se căi, atunci Dumnezeu îi trimise izbăvitor în persoana lui Hotoniel. Acesta era nepotul lui Haleb, tovarăşul lui Iisus Navi la cercetarea pământului făgăduinţei; el era încă plin de putere şi de curaj, deşi înclina deja spre bătrâneţă. Fiind în acelaşi timp ginerele lui Haleb şi anume bărbatul fiicei lui Axa, femee foarte energică şi înţeleaptă, el se bucură pentru vitejia sa şi pentru mintea sa de respectul obştesc în popor. Prin influenţa sa el a trebuit să contribue nu puţin la întoarcerea poporului către adevăratul Dumnezeu, aducându-i aminte de toate câte făcuse Iehova pentru israiliţi, şi de toate celece Iisus Navi făgăduise părinţilor lor. Bucurându-se de însufleţirea lor, el stătu în fruntea poporului, încredinţindu-l, că îndată ce va lepăda idololatria, Dumnezeu îi va arăta apărarea sa şi-l va izbăvi de robia sub un rege idololatru. Şi în adevăr, renaşterea spiritului religios trezi în popor şi bărbăţia politică, şi Hotoniel avu putinţa să păşească cu îndrăsneală contra lui Husar-Safem, când acesta din urmă făcu din nou incursiune în Palestina pentru o nouă supunere a poporului răsculat. Dumnezeu dărui putere poporului Său celui ales şi acesta triumfă asupra vrăşmaşului său. Noi nu cunoaştem nici un fel de amărunţimi cu privire la această biruinţă; nu ştim nici chiar unde s'a petrecut ea. Dar în tot cazul nouă ni e cunoscut, că jugul mesopotamic a fost aruncat, şi poporul a dobândit iară libertatea şi s'a bucurat de pace timp de patruzeci de ani, până la moartea lui Hotoniel.

Cât a trăit Hotoniel, prin influenţa sa el a susţinut râvna religioasă în popor. Dar după moartea lui, acest popor necredincios din nou nu întârzie să se abată la idololatrie. După această nelegiuire nu întârzie să urmeze din nou pedeapsa, şi ca armă a pedepsei de data asta au servit vecinii cei mai apropiaţi ai lui israil. Hananienii nu aveau însă destulă putere pentru a se răscula contra israiliţilor, dar la sud-est de Palestina trăia un popor, care mai puţin ca hananienii suferise dela armele lui Moise şi Iisus Navi, anume moabiţii [1]). Poporul acesta fusese cruţat din porunca lui Dumnezeu din respect pentru sângele lui Lot. Groaza, pe care o răspândise pretutindenea victoriile israiliţilor în timpul cucerirei pământului făgăduinţei, ţinu pentru multă vreme pe moabiţi în linişte. Ei erau în genere slabi şi ocupau în acest timp numai o provincie foarte mică spre răsărit de Marea Moartă, spre sud de pârâul Arnon. Cu toate acestea, încetul cu încetul, ei deveniră

1) Moabiţii se aflau în relaţiuni dese cu tribul lui Iuda. Din nefericire noi din aceste relaţiuni cunoaştem numai aluziuni din cartea 1 Paralip. IV, 22; Rut. I, 2,

mai îndrăsneţi şi se hotărâră să tăbărască cel puţin asupra triburilor vecine ale lui israil. Considerând propriile lor puteri insuficiente, ei chemară în ajutor pe amoniţi, ce se trăgeau tot din Lot şi trăiau spre nord est de posesiunile lor, precum şi pe amaleciţi, un neam prădalnic, care cutrierau pustiul spre răsărit de Moab şi erau pururea înclinaţi spre jaf, asemenea beduinilor, care încă şi astăzi trăesc în aceste locuri şi păstrează aceleaşi moravuri. Susţinuţi de aceşti aliaţi, moabiţii, sub conducerea regelui lor Eglon, trecură Iordanul. Israiliţii voiră să oprească năvala lor, dar fură înfrânţi şi zdrobiţi. Moabiţii, prea strâmtoraţi în propria lor ţară, presupuseră nu numai să impună bir israiliţilor, cum făcuse Husar-Safem, ci voiau în genere să răpească dela dânşii o parte de pământ şi să se aşeze în locul lor. Eglon puse stăpânire pe oraşul Palmiera, sub care se înţelegea probabil Ierihonul, şi făcură acest oraş rezidenţa sa. In curgere de 18 ani el apăsă de aicea pe israiliţii triburilor înconjurătoare. In fiecare an ei erau nevoiţi să aducă lui Eglon tribut în noua lui capitală.

In anul al optsprezecelea darea a fost adusă lui Eglon de un israilit din tribul lui Veniamin, cu numele Aod. Tribul lui Veniamin, ţinutul căruia îl ocupase Eglon, era tocmai acela, care suferea mai mult din pricina apăsărei lor şi, poate, era singurul trib spre apus de Iordan, care le plătea lor tribut. Orcum ar fi fost, el era înfine înţelepţit de nenorocire, lepădă idololatria şi se rugă lui Dumnezeu pentru eliberare. Dumnezeu ascultă rugăciunea lui şi trimise izbăvitor în persoana acelui Aod, care fusese ales pentru ducerea tributului. Aod era stângaciu, adecă mai bine era om care folosea mâna stângă cu aceeaşi îndămânare, ca şi dreapta[1]. Şi iată, i se ivi ideea să se folosască de această însuşire a sa pentru izbăvirea fraţilor săi de uriciosul jug moavitean. Ne având nădejde să scuture acest jug cu puterea armelor, el se hotărâ să recurgă la vicleşug, mijloc, care în răsărit se preţuia nu mai puţin decât forţa. Istoricul sacru descrie amărunţit, cum a realizat el planul său. Cu secretul propriu oamenilor orientali, pe care ei ştiu bine să-l păstreze în asemenea împrejurări, el pregăti din vreme toate şi prevăzu toate împrejurările cele mai mărunte, a lucrului întreprins. El îşi pregăti un cuţit cu două tăiuşuri, foarte lat, cu care ar fi putut să se folosească ca de un pumnal. Plecând la Ie-

1) Aod nu era unicul israilitean, care putea să acţioneze în luptă cu deopotrivă îndemânare cu amândouă mânile. Veniaminiţii, la tribul cărora aparţinea Aod, în genere erau lăudaţi ca arcaşi şi prăştieşi, ştiind deopotrivă de îndemânos să lucreze cu stânga şi cu dreapta şi capabili, după mărturia biblică, să nimerească din praştie într'un firicel de păr. Jud. XX, 16; 1 Paral. XII, 2. Muciu Scevola, care era slăvit la romani prin aceeaşi izbândă, era stângaciu, şi anume această însemnare are porecla sa Scevola.

rihon, pentru ca să înlăture cât mai bine orce bănuială, el ascunse arma sa nu de partea stângă, ci de partea dreaptă, unde nimenea nu ar fi putut presupune armă. Pe dânsul îl însoțiră câțiva israiliți, cărora li se dase însărcinarea de a duce acele obiecte, cu care se făcea plata tributului lui Eglon [1]). Dar planul pus la cale el nu voia să-l realizeze în prezența lor, de oarece prin aceasta el i-ar fi expus la moarte și în același timp să se piardă și pe sine, pentrucă în cazul încercării de a ucide pe vrășmașul lor, el negreșit ar fi fost imediat ucis împreună cu însoțitorii săi de moabiți, care ar fi putut fi martori ai faptei sale. Din această causă, el predete în liniște regelui tributul și se întoarse împreună cu ceilalți veniaminiți până la Galgala, aproape de Ierihon. Dar de acolo el se întoarse deodată înapoi, și ca să capete o nouă audiență la rege, spuse, că el are să-i spue ceva. Ca să izbutească în intențiunile sale, el avea nevoe ca să fie îngăduit să intre singur la Eglon, și de aceea el rugă îngăduința să-i comunice fără martori o taină foarte însemnată, anume „cuvântul lui Dumnezeu" (Jud. III, 20). Din cei dinprejur, negreșit, nimenea n'a putut bănui pe omul, care deja plătise tributul și se prezenta din nou cu o comunicare importantă fără arme. Regele porunci tuturor să iasă [2]). In acest timp el se afla într'o încăpere deosebită a casei, la etajul de sus, folosindu-se acolo de răcoare. Toți cei de aproape ai săi se pogorâră jos și-l lăsă singur cu Aod.

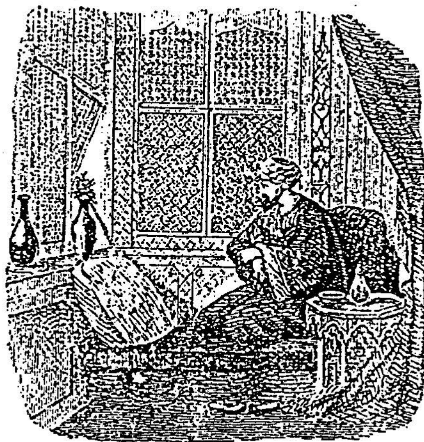
La răsărit, din pricina căldurei dogoritoare, totdeauna se făceau încăperi la înălțime, construite exclusiv cu scopul de a avea oarecare răcoreală. Aceste încăperi, după cum astăzi, tot așa întotdeauna, se numeau tot așa, cum se numesc ele și în textul evreesc al cărții Judecătorilor, anume *aliia*. Un călător ne dă descrierea, care ne înlesnește putința de a pricepe evenimentul de care e vorba. „In rând cu cea mai mare parte de case", zice el, „se

---

1) Actualele obiceiuri ale răsăritului și numeroasele inchipuiri asiriene, care prezentau aducerea tributului potentaților, arată că tributul de obiceiu se aducea cu mare solemnitate și totdeauna cu o suită numeroasă. De obiceiu fiecare om purta un obiect oarecare orcât de mic ar fi fost el. Deaceea totdeauna se cerea un număr însemnat de purtători. Un călător, vorbind despre darurile, făcute in orient, spune că in acest caz, pentru aparență de obiceiu se intrebuințază patru sau cinci cai, deși toate darurile le putea duce un singur cal, și obiectele de preț se așezau in cinci vase intregi, deși ele puteau ușor să fie puse intr'un singur vas. Maillet, Description de l'Egypt, Paris, 1735, littre X p. 86. Judecând după aceste obiceiuri, Aod a trebuit să aibă nu puțini insoțitori.

2) Eglon a trebuit fără zabavă să trimită pe toți slujitorii lui, deoarece așa este obiceiul oriental in asemenea imprejurări. Slujitorii de obiceiu se depărtează când s' aduce vreo comunicare stăpânului lor. „Eu am băut o ceașcă de cafea la un șeih in orien (istorisește Bus), și i-am spus, că am să-i comunic o veste confidențială dela Ali-Bei d Capreia, și de aceea aș dori să-i transmit această veste fără martori, unde ar dori el. I urma acestora indată toți s'au retras din incăpere". Travels, V, 1, p. 153.

construește o încăpere nu mare, care de obiceiu se ridică cu un etaj mai sus decât acea casă, căria ea aparține. Câteodată în locuința aceea nu-s mai mult de două camere și acoperișul. In alte cazuri ea se așază chiar deasupra porții principale, și atuncea, exceptând etajul de jos, care de regulă nu există la această încăpere, ea are toate înlesnirile unei case în înțelesul propriu al acestui cuvânt. Aceste două case, mare și mică, are o ușă de unire a lor, care duce din prima în galeria celei de a doua și poate fi deschisă sau închisă după dorința stăpânului casei. Casa mică mai are și altă ușă, care dă deadreptul în poarta principală de intrare sau chiar la uliță, așa că se poate intra într'însa și eși, neliniștind deloc pe ceice trăesc în casa mare. Această din urmă se numește dar sau bait, iar casa mică se numește aliiă, și în aceasta din urmă de obiceiu și face ospitalitatea străinilor. Fiilor casei se îngădue deasemenea să aibă în aceste încăperi concubinele lor. Bărbații se retrag acolo, când doresc să se ocupe cu lucruri serioase sau în genere să se folosască de odihnă departe de sgomotul casei. Acolo în fine se află și garderoba și toată provizia“ [1]).

Locuință de vară în răsărit.

Anume în asemenea încăpere de sus se afla și regele Moabului, și anume acolo Aod a rămas cu dânsul în patru ochi, ca să-i comunice presupusa taină. „Eu am pentru tine, o rege, cuvântul lui Dumnezeu“, îi spuse Aod. Prin aceste cuvinte el a voit să îndemne pe rege să se scoale din scaunul său, ca astfel să-l poată lovi mai bine. Regele în adevăr se ridica îndată dela locul său, evident din respect către acel cuvânt al lui Dumnezeu, pe care voia să i-l comunice Aod, pentrucă simțul religios totdeauna a fost foarte desvoltat printre aceste popoară răsăritene. Și iată, când Eglon se sculă, veniaminitul într'o clipă scoțind cu mâna sa stângă cuțitul ascuns la dreapta, cu o putere neobișnuită și cu o repeziciune fulgerătoare îl înfipse în pântecele regelui moabit. Eglon era peste măsură de gras și din cauza aceasta chiar și mânerul pumnalului intră în trupul său până întru atâta, încât se ascunse

1) Shaw, Travels, Oxford, 1738, p. 280; Rosenmüller, Morgenland, V, III, p. 19, 20. Compară 4 Reg. IV; 2 Reg. XVIII, 33; 4 Reg. XXIII, 12; IX, 2.

cu totul în încreţiturile trupului. Şi Aod chiar nici n'a voit să-l scoată înapoi. Săvârşind această faptă grozavă, el după aceea singurul lucru, la care se gândi fu, ca să isprăvească planul alcătuit de el al eliberărei pe israiliţi. Moartea lui Eglon era numai primul act al tragediei pentru eliberarea poporului apăsat, mai trebuia încă să izgonească pe moabiţi, supuşi lui Eglon, din posesiunile israiliţilor.

Aod plănuise toate din timp. El ştia foarte bine toate intrările şi eşirile. De aceea închise cu toată grija uşa, ce dădea în încăperea lui Eglon, ca să aibă timp şi putinţa să scape. Când el eşi şi dispăru, oamenii de aproape ai lui Eglon, nedumeriţi de audienţa prea lungă, intrară să vadă ce s'a petrecut şi spre marea lor mirare văzură uşa camerii de sus încuiată. Dar nici atuncea nu se născură în mintea lor nici o bănuială, ci pur şi simplu crezură: „de bună samă el se află în cameră pentru nevoia de răcoare". Dar după aceea aşteptând destul de mult şi văzind că nimenea nu deschide camera de sus, ei însfârşit luară cheia şi deschiseră şi ochilor lor li se înfăţişă o grozavă privelişte: regele lor zăcea semiviu, şi câtă vreme ei, cuprinşi de groază, stătură în nedumerire neştiind ce să însemneze aceasta, Aod izbuti să dispară şi sosind la Secrat, o localitate necunoscută din munţii lui Efrem trâmbiţă triumfător din trâmbiţă şi chiemă tot poporul la arme. Când el povesti despre izbânda lui, nu i-a fost greu să convingă pe compatrioţii săi, că acum se poate uşor izbândi contra vrăşmaşilor lor, aruncaţi în întristare şi durere atât de neaşteptată prin moartea regelui lor. Israiliţii ocupară imediat trecătorile Iordanului şi prin asta închiseră drumurile de retragere pentru acei moabiţi, cari trecuseră în partea de apus a Iordanului, ca să se aşeze în pământul făgăduinţei. Moabiţii înspăimântaţi, voiră să fugă în ţara lor, de unde venise, dar nu izbutiră să facă asta acum şi fură ucişi cu toţii. Astfel moabiţii deşi nu fură cu totul slăbiţi, căci propriu regatul lor n'a fost atins, dar totuşi fură smeriţi, deoarece sub lovitura israiliţilor căzură pânăla zece mii de oameni, şi încă din cei mai tari şi mai curajoşi.

La toate popoarele şi în toate timpurile sângele rece, îndrăsneala, bărbăţia şi curajul s'au preţuit şi se preţuesc ca mare lucru; şi deaceea asemenea fapte, ca cea săvârşită de Aod, totdeauna s'au preamărit, deşi în acelaşi timp nici nu s'au considerat absolut ireproşabile. Atenienii lăudau pânăla proslăvire pe Armodie şi pe Aristogiton, romanii proslăveau pe Muciu Scevola. Deaceea şi la aprecierea vredniciei morale a faptei săvârşite de Aod, trebue să se aibă în vedere părerile generale ale vechimei. „Nu este

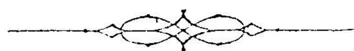
nimica", spune cu toată dreptatea Herder, „mai jalnic, decât acele obiecţiuni, care se exprimă contra cărţii Judecătorilor şi contra faptelor ce se istorisesc într'însa; pentrucă autorii acestor obiecţiuni nu consideră, pare-se, de datoria lor, să-şi aducă aminte de acel timp, când a fost scrisă acea carte. Popoarele vechi îşi îngăduiau în timpul războaelor cele mai fine viclenii; acelaşi lucru se observă încă şi astăzi la popoarele sălbatece (şi de asemenea, ne îngăduim a spune, şi la cele răsăritene), care, cu toată bravura lor, mai presus de orce îndoială, le place să se folosască de vicleşug mai mult decât de putere. Asemenea unealtă totdeauna a fost necesară pentru poporul apăsat de dinafară, necontenit agitat înăuntru şi la poporul, unde spiritul naţional există numai la unele persoane singuratece; de oarece un om singur, orcare ar fi bărbăţia şi puterea sa, negreşit, nu s'ar fi putut să se mângâe cu nădejdea să reziste unor întregi regimente, mai ales când popoarele nu dispuneau de avantajele acelor invenţiuni, care făceau din războiu ştiinţă şi artă. Dealtmintrelea, înseşi aceste invenţiuni alcătuesc ele oare alta decât vicleşuguri? Şi putem noi oare să indicăm vicleşug mai nebun şi bărbăţie mai fricoasă decât aceea, care pleacă din ţava tunului?[1])".

La răsărit şi până astăzi sunt în uz isprăvi, asemenea celor săvârşite de Aod. Când Layard era consul în Mesopotamia, unul din cei mai vestiţi conducători ai ţării, Ibraim-Aga, se preamărea pentru o faptă îndrăsneaţă, foarte asămănătoare cu fapta lui Aod. Un bei al curzilor acum câţiva ani trăia într'o fortăreaţă de nepătruns din insula Zacko, formată de râul Hovar. De acolo el respingea orce autoritate a lui Mahomet Paşa, reprezentantul Porţei Otomane în aceste ţări, şi jăfuia nepedepsit împrejurimile. „Se poate oare să nu se găsască la mine nimenea, care să gâtue pe acest câne de Curd?" Strigă odată Mahomed-Paşa în salamlicul său, după o încercare neizbutită de a lua castelul. „In numele lui Dumnezeu şi a prorocului, cea mai bogată haină de onoare va fi a aceluia, care-mi va aduce capul lui." Această dorinţă a stăpânului său o auzi Ibraim-Aga. El curând părăsi Palatul, adună câţiva oameni hotărîţi şi împreună cu dânşii se duse în munţi. Sosind la ţinta călătoriei sale, el ascunse pe toţi oamenii săi, afară de vreo cinci-şase, în grădinile, care înconjurau orăşelul Zacko, şi când sosi noaptea, el întră în fortăreaţa războinicului Curd. Acesta îl primi ca pe un oaspe al său, şi, potrivit cu obiceiurile de ospeţie ale răsăritului, îi oferi o gustare. Când

1) Herder, Geschichte der Hebräischen Poesie, pag. 436.

Ibraim termină cina sa, el se sculă liniștit de pe divanul său și se îndreptă spre beiu, care ședea pe perne în partea opusă a camerii. Apropiindu-se de dânsul, el cu sânge rece scoase pistolul și-l împușcă drept în piept; apoi scoase sabia sa și-i tăe capul. Curzii mirați de așa îndrăsneală ne mai auzită, nu fură în stare să arate nici o împotrivire. Ibraim-Aga jăfui tot castelul, puse mâna pe toate comorile lui și le aduse la Mozul împreună cu capul, pentru care a și primit recompensa făgăduită[1]).

Rezultatul faptei lui Aod a fost, că pământul făgăduinței s'a odihnit optzeci de ani. Dar și în curgerea acestui timp îndelungat de odihnă s'au întâmplat cazuri singuratece de incursiuni ale hananienilor asupra israiliților, care totuși au avut apărători vrednici. Anume cam pe vremea aceea în partea de sud-vest a Palestinii, pe șesul de pe țărm, începură să se întărească filistenii, care și începuseră a face incursiuni asupra israiliților. Pentru izbăvirea de acești prădalnici, în fruntea poporului păși judecătorul Samegar. El s'a făcut vestit printr'o faptă răsunătoare și anume nimici personal o întreagă ceată de 600 filisteni, care venise pentru prădăciune și jaf. Aicea e de remarcat, că singura unealtă a acestei victorii a lui Samegar ar fi fost un strămurar pentru mânat boii, care și până astăzi se întrebuințază încă în Palestina și a putut fi unealtă grozavă în mâna unui om voinic. „La arat locuitorii Palestinei întrebuințază niște strămurare deosebite de o mărime neobișnuită. Măsurând pe unele din ele, zice un cercetător, am găsit că ele aveau peste doi metri în lungime și la capătul cel mai gros aveau 6 sau 7 centimetri împrejur. La capătul cel mai subțire se fixează de obiceiu un bold sănătos pentru mânat boii, iar la celalalt capăt se atașază o mică lopată de fer, masivă și tare, pentru curățirea plugului de pământul, ce se prinde de dânsul în timpul aratului[2])". Cu o așa unealtă primitivă Samegar a produs așa groază asupra filistenilor, încât ei multă vreme nu au mai supărat pe israiliți.

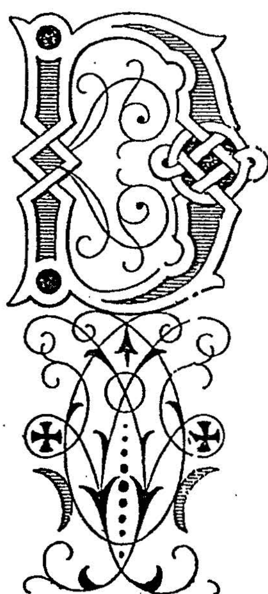
1) Layard, Nineveh and its Remains (V, 1 p, 27-28).
2) Maundrell, Journey, p. 149.

Muntele Tabor.

CAPITOLUL XXX.

DEBORA ȘI BARAC

upă timpul de pace îndelungată, care a urmat după strălucita înfrângere a vrășmașilor de către primii judecători, poporul israilit începu repede să prospereze sub toate raporturile vieții sociale. Printre dânșii începu vizibil să se înalțe prosperitatea și se iviră nu puțini oameni, cari știau să prețuiască comoditățile vieții bogate și chiar întrucâtva luxoase. Căpeteniile triburilor și neamurilor făceau preumblări solemne pe asini albi, iar oamenii bogați își făceau tarnițe scumpe, iar prin case covoară de șezut comod pe dânsele (Jud. V, 10). Triburile lui Ruvim, Gad și și jumătate din al lui Manase posedau turme enorme, ce se înmulțiseră în întinsele stepe de dincolo de Iordan (Jud. V, 16). Tribul lui Dan intră în legături strânse cu filistenii orașului Iopi, și însuși se ocupa cu industria maritimă și cu navigația. Asir la nord tot astfel se îndeletnicea cu industria din vecinătatea mărei în localitatea, pe care o poseda el nominal, dela golful Acra până la Tir (Jud. V, 17). Prosperitatea poporului se desvoltă până întru atâta,

că femeile și fetele purtau haine de diferite culori și la gât basmale brodate, iar prin orașe erau multe tezaure, care puteau întărâta instinctele prădalnice ale vrășmașilor. Impreună cu acestea începuse să se desvolte și comerțul, așa că pe drumurile anterioare ale caravanelor de pe văi și de pe șesuri începu să circule mărfuri (Jud. V, 6), și în genere poporul devenea pe fiecare an mai bogat și mai puternic.

Din nefericire, alăturea cu desvoltarea acestei prosperități externe, nu se desvoltă în popor și independența religioasă, ci, din contra, ea oarecum slăbi. Poporul, atras de bunurile externe, începu să uite pe Binefăcătorul său, pe Iehova, și supunându-se influenței culturei externe a popoarelor idololatre înconjurătoare, începu și el însuși să cadă în idololatrie și a se închina zeităților indigene, lui Baal și Astartei. Când această necredincioșie deveni în fine destul de vizibilă și religia lui Iehova era amenințată de mare primejdie, Dumnezeu recurse iară la mijlocul mântuitor de îndreptare a necredinciosului popor prin ajutorul necazurilor externe, ca prin o lecție aspră să amintească din nou poporului despre menirea lui duhovnicească. Și iată, când poporul „făcea rele înaintea ochilor Domnului", atunci el și trebuia să îndure jugul greu. Folosindu-se de slăbiciunea israiliților, hananienii din nordul Palestinii se întărise foarte mult. Regele hananian Iavin probabil succesorul acelui Iavin de Asora, puterea căruia cândva fusese zdrobită de Iisus Navi, alcătui din triburile mărunte înconjurătoare o puternică alianță și trecu la atac. Comandantul oștirii sale, crudul Sisara, întreprinse o invazie pustiitoare asupra triburilor de nord, care n'au putut să reziste contra înfricoșatei lui cavalerii, alcătuită din 900 de cară de războiu[1]).

Inăbușite cu puterea, triburile nordice, simțind desăvârșita lor lipsă de ajutor, au trebuit să suporte douăzeci de ani întregi cea mai grea impilare dela dușmanul triumfător, care având la dispoziția sa astfel de fortărețe puternice, cum era Taanacul, Meghidonul și Betzanul, la sud de șesul Ezdrilonului, tăie cu totul contactul lor cu sudul și-l lipsi de orce putință de a aștepta ajutor din-

1) Un așa mare număr de cară de războiu nu are în sine nimica improbabil. Ramzes II în poema lui Pentaur adeverește, că heteii în bătălia dela Ezdrilon au dispus de 2500 cară de războí; și monumentele egiptene arată, că Ramzes III tot în acest șes a luat în robie nu mai puțin de 2041 de cai și 924 cară. Cavalerie în senzul celei a noastre atuncea încă nu era în uz. Ocrotitoarea căruțelor de războiu se considera Astarta. Unele căruțe hananiene, cum arată monumentele egiptene, erau trase de boi, care, în acest scop, erau deprinși să fugă foarte tare. Dar carăle de războiu, luate de Iisus Navi, toate erau înhamate cu cai (Iisus Navi, II. 6). Căruțele hananiene de războí nu aveau pedelături coase sau cuțite, cum socoteau unii la început.

tr'acolo. Din această pricină orce comerţ şi chiar orce mişcare industrială se curmă în ţară. Poporul se ascunse în văile înalte sau se adăposti după puternicile ziduri ale oraşelor. Bătrânii oraşelor şi triburilor deasemenea căzură cu duhul, şi simţindu-şi neputincioşia lor, nimenea nu îndrăsni să arate vreo împotrivire. Poporul, pentru contactul între dânsul, se putea folosi numai de potecile muntoase tainice şi drumurile deschise fură părăsite. Toată populaţia în genere fu lovită de groază şi căzu în deplină desnădejde şi amorţală, de oarece contra puterilor strivitoare ale hananienilor ei, în cel mai bun caz, puteau opune numai o gloată aproape fără nici o armă, la care, în loc de săbii, drept armă le serveau strămurarile de mânat boii, şi erau puţini ostaşi, cari să fie înarmaţi cu suleţe sau scuturi. Dar iată, când poporul îşi perduse deja nădejdea de izbăvire, şi până şi bărbaţii cei mai viteji nu îndrăsneau să cugete la aruncarea jugului groznicului vrăşmaş, izbăvitoarea triburilor apăsate apăru o femee. Inflăcărată de patriotism şi de un înalt spirit religios, ea simţi aşa de adânc nenorocirea fraţilor săi, încât sufletul ei eroic se înflăcără de o râvnă de neînfrânat pentru răsturnarea impilatorului lor şi de indignarea împotriva timidităţii poporului, care nu îndrăsnea să se ridice pentru izbăvirea sa. Dar mai remarcabil ca orce e aceea, că înseşi ea nu aparţinea triburilor împilate, deoarece trăia la sud, în munţii lui Efrem, între Rama şi Betel, pe calea centrală a Palestinei, în localitatea unde anume ei îi era mai uşor să afle de nenorocirea grea a triburilor de nord. Aceasta era Debora = „albina". Ea era femee măritată, având de bărbat pe Lapidot, despre care, din nefericire, nu se ştie nimic. Posedând dela natură înalte daruri duhovniceşti, ea întrupă ideile sale înalte în stihuri inspirate, care umplură de entuziasm pe conaţionalii săi. Cântecele ei se purtară în lung şi în lat peste toată ţara, stârnind bărbăţia prin triburile ce căzuseră cu duhul, de oarece într'însele, fără îndoială, se zugrăvea slava vremurilor trecute, precum şi marile lucruri ale Domnului, săvârşite pentru poporul prin mânile conducătorilor, pe care Dumnezeu îi ridicase între dânşii, şi totodată, poate, se reproşa pentru acea lipsă totală de slavă, la care ajunsese acum izrailiţii, supunându-se ca nişte sclavi vrăşmaşilor. Slava înţelepciunei ei răsuna tunător în toată ţara, aşa că ea devenise centrul puterei morale şi chiar administrative peste tot ţinutul ce se lărgea mereu. Şezind la umbra palmierului care în urmă a purtat numele ei şi, care probabil a fost nu departe de Vaal-Famar, adică de Vaal palm, ea a rostit prin inspiraţie înţelepciunea sa, „şi au ve-

nit la dânsa acolo fiii lui Israil la judecată“ [1]). Marea prorociță, judecând poporul, odată cu aceasta îl însufleți cu sentimentele ce o însuflețau pe dânsa. Și iată, sub înrâurirea ei toată țara dela tribul lui Veniamin până la îndepărtatul nord al tribului lui Neftalim se mișcă dela tendința obștească către libertatea națională și dela hotărârea bărbătească de a și-o reîntoarce. Pretutindenea se începură pregătiri tainice pentru răscoală și în locul bătrânilor obișnuiți, în capul poporului pretutindenea se așezară oamenii cei mai tari și mai energici. Dar pentru izbutirea întregei mișcări trebuia un conducător comun, care încă nu era, și Debora se îngrijă, ca să găsască un asemenea conducător.

Pe țărmurii lacului Galileei, spre sud de Tiberiada de mai târziu, chiar în centrul țării împilate, în orașul Chedesa, în tribul lui Neftalim, trăia un oarecare Barac, însuși numele cărui de „fulger“, indica oarecum spiritul său bărbătos. Numele Barac sau Varac este de origină hananiană, și e remarcabil, că tot acest nume îl purta și vestita familie cartagineană Barca, din care a eșit în urmă genialul comandant Hanibal. El deja și mai înainte izbutise, se pare, să dobândească faimă prin curajul său, și era cunoscut nu numai în tribul său, ci și în toată țara, pânăla hotarele tribului lui Veniamin. Anume asupra lui a căzut alegerea Deborei, care adresindu-se către dânsul, îi porunci, în numele lui Iehova, să ia loc în fruntea unui detașament de zece mii de ostași din triburile lui Neftalim și Zabulon și să plece cu ei în muntele Tabor, prin șesul Ezdrilonului, făgăduind că Dumnezeu va da în mânile sale pe crudul Sisara, cu toate căruțele sale și cu toată oastea lui. Dar chiar și curajosul Barac se înspăimântă de o asemenea însărcinare și el nu îndrăsni să se apuce de asemenea lucru, până ce nu se prezentă la dânsul personal însuși Debora. Ca răspuns la chiemarea Deborei, Barac zise către dânsa: „Dacă tu vei merge cu mine mă duc, iar de nu vei merge cu mine, nu mă duc“. Atunci curajoasa Debora răspunse: „De mers voi merge cu tine. Dar să știi, că nu a ta va fi slava în drumul acesta, în care mergi tu, ci în mânile unei femei va da Domnul pe Sisara“. Și iată, grăbind spre nord, ea în adevăr apăru personal în mijlocul poporului apăsat, și apariția ei nu numai încurajă pe Barac, ci deșteptă și spiritul poporului, care începu să se adune sub steagurile ei. Vestea despre sosirea ei se răspândi repede prin

---

1) „Mii de palmieri încă și astăzi își înalță nobilile lor vârfuri în văzduh aproape în toate părțile țării, cu deosebire pe malurile mării dela Gaza până la Beirut. Chiar în Ierusalimul cel situat sus ei cresc în aerul deschis și în vecinătatea Nazaretului eu am văzut o întreagă dumbravă alcătuită de dânșii“, Schenkel, Lex. V, 1, pag. 580.

împrejurimi la triburi și în punctul hotărât pentru adunare la muntele Tabor în adevăr se adunase 10.000 de bărbați înarmați. Tribul lui Isahar, care locuia chiar în șeșul Ezdrilonului, aruncă îndată depe sine jugul robiei și trimise detașamente de voluntari. Efremiții deasemenea începură să se adune din munții lor, fostele salașuri ale amaleciților, cel mai crud vrăjmaș al israiliților, și după dânșii sosi și bărbătosul detașament al veniaminiților, neamul cel mai războinic dintre israiliți, ostașii căruia erau slăviți ca arcași și erau atât de iscusiți prăștiași, că cu o îndămânare uimitoare aruncau cu pietre din praștie, lucrând afară de asta cu o deopotrivă iscusință și putere atât cu dreapta cât și cu stânga. La lucrul comun au luat parte și membrii ambelor jumătăți ale tribului lui Manase, care deasemenea au trimis luptători. Din timpul cuceririi, aceasta era întâia oară, când spiritul național fu prins cu așa însuflețire, stăruind singuratecele triburi să lucreze împreună cu așa înflăcărare. Dar n'a fost lipsă nici de referințe reci către lucrul obștesc. Locuitorii orașului Merozi, ce se afla se pare la întrarea trecătorii Betsan, la capătul răsăritean al șesului, ar fi putut arăta frumoase servicii operei naționale; dar ei refuzară să meargă în ajutorul fraților apăsați și pentru asta își atrase asupră-le blestemul obștesc, care a dus evident la nimicirea lor totală și la înseși dărâmarea locuințelor lor. N'a luat parte la lucrul comun nici tribul lui Ruvim, care părăsind pe frații lor să-și apere libertatea lor cu propriile lor puteri, preferă să pască în liniște turmele lor, cu atât mai mult, că printre dânșii în acel timp erau mari dihonii și neînțelegeri (Jud. V, 15-16). Refuză să vină în ajutor deasemenea și tribul lui Gad; Dan nu voi pentru lucrul obștesc să se despartă de corăbiile sale din Iopi, și Asir cu o indeferență rușinoasă se ocupa cu industriile sale în porturile sale. Despre triburile din sud, al lui Iuda și Simeon nu se știe nimica, și această împrejurare ne dă putința să conchidem, că ele deasemenea n'au luat parte la lucrul comun. Deaceea, rolul principal în bătălia ce se apropia căzu de partea tribului lui Zabulon, care mai cu râvnă decât toate adună ostași eliberatori și se hotărî să-și pună viața pentru o faptă mare, și în această privință el își găsi un ajutor activ în tribul lui Neftalim.

Punctul de adunare pentru ostașii eliberatori a fost designat muntele Tabor. Râdicându-se la 1500 picioare deasupra șesului Ezdrilonului, la capătul de nord-est al acestui șes, el este foarte înponcișat dinspre nord, dar gol și fără formă dinspre sud, și stă izolat cu excepție în ce privește partea de apus, unde un îngust lanț îl unește cu dealurile Nazaretului. El încă și astăzi e acoperit

cu stejeri, fâstâci și alți arbori și tufișuri, unde și găsesc refugiu căprioarele; dar vârful lui e cu totul despădurit și prezintă comparativ o suprafață plană, de unde se deschide o largă vedere asupra întregului șes dinprejur[1]). Era greu de ales un loc mai nimerit pentru adunarea israiliților, de oarece, după înponcișarea sa, muntele acesta nu putea fi expus la atacul căruțelor hananienilor, iar vârful lui prezenta oarecum un minunat turn de supraveghere, de pe care Debora și Barac puteau urmări toate mișcările dușmanului.

Vestea despre adunarea revoluționară a israiliților ajunse curând la Sisara, șeful principal al forțelor armate a lui Iavin și ale aliaților săi. Despre asta i-au raportat cheneii, locuitorii Țaanimului, sătucean ce încă și astăzi poartă același nume și situat pe o înălțime deasupra lacului Genisaret, spre răsărit de Tabor. Acesta era un neam arab, care deși vremelnic se afla în raporturi pașnice cu Iavin, dar totdeauna s'a aflat în raporturi de prietenie cu israiliții, din causa amintirei despre căsătoria lui Moise cu fata șefului lor Iotor. O parte din acest neam a rămas în pustiu spre sud de tribul lui Iuda, iar o altă ramură s'a mișcat spre nord și un timp și-a întins corturile sale sub terevinții Țaanimului = „locurile pribegiei". Cu duplicitatea arabă, ei de data asta se schimbară în folosul celui mai tare dintre protivnici, pentruca apoi după ciocnirea definitivă, să treacă de partea biruitorului. Insuși numele comandantului hananeu, Sisara, însamnă „căpetenie", și el după cât se pare era regele vasal al Hareșotului, numit așa pentru minunata pădure ce crește pe malurile Chesonului. In acel timp aceasta fără indoială era o puternică fortăreață, care domina asupra țării, pe care și-o supusese Iavin. Dar acum aceasta e o jalnică cătună. Și iată, la știrea despre răscoală, Sisara pregăti repede căruțile sale purtătoare de moarte și ocupă șesul Ezdrelonului, acest câmp principal de războiu al Palestinei. Cartierul său principal il așeză în Taanach, o fortăreață hananiană în partea sud-vestică a șesului în coada culmei Carmilului, localitate acoperită astăzi de maslini. Taborul, asemenea unui turn colosal, se înălța în depărtare ca la 25 de chilometri spre nord-est. Vârful lui se vede limpede de după dealurile micului Ermon, ocupat de două sate, de Endor și Nain și închide acest mare șes, în capul căria și sta Taborul. Toată suprafața Ezdrilonului este brăzdată de pârae seci, care primesc apă de pe toți munții înconjurători numai după ploi, când se prefac în râuri. Toate pâraele

1) Un sat de pe coasta Taborului poartă încă și astăzi numele Deborei.

acestea în partea de nord-vest se unesc într'un râu, cunoscut pe vremea lui Sisara sub denumirea de Chison, adecă curs de apă plin de cotituri, care curge repede pe o vale șerpuitoare adâncă, având apa o adâncime pânăla doi stânjini, și 7–8 stânjini lățime, vărsându-se în Marea Mediterană. Cea mai primejdioasă parte în curgerea sa se afla tocmai aproape de Tabor, unde izvoarele, din care iese Chisonul, alcătuesc o întreagă rețea de iazuri și pârăiașe, care fiind garnisite cu stufărie si tufișuri, după ploi repede se prefăceau într'o apărie vastă și primejdioasă. Aicea, în Endar, armata lui Sisara a și fost menită la perzare.

Șesul Ezdrilonului în toate timpurile era câmpul principal de războiu al Palestinei. Aicea cândva se luptase Totmes III, Ramzes II, Ramzes III. Aicea faraon Neho obținu victoria în acea tristă bătălie Megidonica, în care a fost ucis regele Iosia în timpul acelui așa de grozav măcel, că însuși această bătălie a devenit în timpurile următoare modelul celor mai crâncine înfrângeri[1]). Aicea rând pe rând s'au bătut armatele cuceritorilor asirieni, ale cruciaților și a lui Napolion I, și în munți, anume Ghelvua, în capătul răsăritean, au perit în urmă Saul și Ionatan.

Și iată, când cele două oștiri dușmane își ocupaseră pozițiile lor, trebuiau să pășască la acțiunea de luptă. Israiliții singuri de sine te miră de ar fi putut să îndrăsnească să pășească contra dușmanului celui așa de grozav pentru dânșii. Dar cu dânșii era curajoasa Debora, care și dădu semnalul de atac. „Scoală", zise ea poruncitor lui Barac, „căci aceasta e acea zi, în care Domnul va da pe Sisara în mânile tale. Insuși Domnul va merge înaintea ta". Zicând acestea, ea dădu semnalul lui Barac cu o neașteptată repeziciune să se arunce asupra dușmanului. Mândru de puterea sa și de căruțele de fer, Sisara probabil se referi cu neglijență către oștirea israilită, în capul căria pelângă asta se afla împreună cu Barac, după cum desigur i se raportase, stătea femeea Debora. Dar aceasta trebue cu atât mai mult să fi dat importanță fulgerătoarei năvale a lui Barac. Uimită de un atac atât de neașteptat și îndrăsneț a detașamentului de zece mii, oștirea lui Sisara se cutremură, intră în panică și o luă la fugă în desordine. Această înfrângere a dușmanului evident a fost ajutată de ajutorul de sus, de oarece parecă însuși cerul s'a luptat pentru Israil și stelele în mersul lor se întoar-

1) Pozițiunea Meghidonului, a fost găsită de Conder in Migheda la poalele muntelui Ghelvua, în acel curgan, dela care pleacă cinci izvoare, așa numitele, apele Meghidonului Conder, Teut Work. p. 232.

seră contra lui Sisara. Pe şes se deslănţui o straşnică furtună, care era tocmai în faţa hananienilor. Părăul Chison, care în vremea aceasta era se pare sec, momentan se umplu de valuri spumoase. Ostaşii lui Sisara văzând că însuşi stihiile s'au sculat contra lor, s'au încredinţat, că Dumnezeul lui Israil e mai tare decât dânşii; şi ei au fost cuprinşi de frică şi deplină desordine se introduse între dânşii şi între carele lor; într'o straşnică desordine se izbeau unii de alţii şi de groază se aruncară în pârău, apele căruia târau repede cadavrele lor în direcţia mării[1]). Inchipuind această mare victorie, Debora o cântă în următoarele versuri entuziaste:

„Venit-au regii şi s'au luptat.
S'au luptat atuncea regii hananei
In Taanah la apele Meghidon,
Dar n'au căpătat nici pic de slavă.
Ceriul s'a luptat (pentru noi),
Stelele din drumul lor s'au luptat cu Sisara.
Părăul Chison i-a luat atuncea,
Pârăul Chedumim, pârăul Chison.
Calcă, suflete al meu, puterea!
Atunci şi-au rupt caii capetele fugind,
Când fugeau cei puternici ai lui".
(Jud. V, 19-22).

Măcelul a fost atât de mare, încât chiar după un veac psalmistul spunea, cum trupurile ucişilor au servit de gunoi şi îngrăşăminte pentru pământ (Ps. LXXXII, 11). Cauza hananienilor negreşit a fost pierdută, şi nimic nu le mai rămăsese, decât să-şi caute mântuirea. Părăsind căruţa sa, Sisara o luă la fugă pe jos spre nord-est, dosindu-se pe coastele Taborului, în o mare poiană acoperită cu lavă, în care se aflau aproape de noul Berşum corturile negre ale lui Hever cheneianul, aliatul lui Iavin. Deoarece fulgerătorul Barac îl ajunse, apoi Sisara, ne văzind altă mântuire, voi să se ascundă măcar în cortul cheneiancei Iaila, nădăjduind să găsască la dânsa un refugiu vremelnic. Corturile arabilor în toate timpurile au fost cu totul deopotrivă construite. Ele de obiceiu sunt vaste şi se susţin pe nouă stâlpi în trei rânduri aşezaţi, pe care stă acoperişul dintr'o materie groasă de păr de cămilă, sau din pei de bou cusute la un loc, adesa lăsate până jos. Frânghiile pe care se susţine acest acoperiş, se prind de nişte ţăruşi bătuţi în pământ cu maiuri mari de lemn, şi această grosieră construcţie se înfăşură împrejur cu diferite perdele, care, după dorinţă, se pot râdica sau lăsa în scopul de a

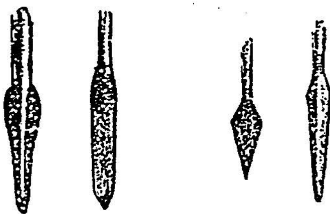
1) Jud. V, 21-22. Părăul Chison se numeşte astăzi Nar-El-Mucatta, adecă râul măcelului.

opri pătrunderea aerului de afară. Cortul de obiceiu se împarte în două părţi, despărţite prin covoară, atârnate pe un rând de stâlpi prin mijlocul cortului, una la stânga la intrare rezervată bărbaţilor, şi alta la dreapta, alcătueşte secţiunea femeilor. In aceasta din urmă se află toate lucrurile casnice pentru bucătărie, burdufuri cu apă, vase cu lapte, cu untdelemn, etc. Patul, ca de obiceiu în orient, constă numai din unul sau două piei, aşternute pe pământ sau pe o prispă de pământ, ce se ridică pe marginea cortului. De acoperemânt în timpul nopţii serveşte aceeaşi manta, care se poartă ziua în calitate de haină. Astfel era fără îndoială şi cortul lui Hever. La intrarea într'însul Sisara întâmpină pe Iaila, femeia şeihului, şi bizuindu-se pe pacea ce exista între Iavin şi acest neam, îi ceru un refugiu vremelnic. Fost-a oare la dânsa chiar dela început ideea să săvârşească ceeace a făcut, nu se ştie; în tot cazul poftindu-l cu amabilitate pe Sisara, Iaila nu numai i-a oferit protecţiunea, pe care o cerea el, ci l-a luat la sine, în despărţitura sa proprie a cortului, unde nimenea nu putea presupune prezenţa lui şi nimenea nu s'ar fi apucat să-l caute acolo, deoarece dintre străini nimenea nu avea dreptul să intre în apartamentul femeei fără o deosebită invitaţiune. Dar următorul pas al ei ne desvălue intenţia ei tainică. Arabii ştiu să pregătească o băutură minunată din lapte acru, care se numeşte lebben şi care se oferă oaspeţilor pentru răcorire. Dar influenţind într'o mare măsură la răcorirea celui obosit şi chinuit de arşiţă, ea în acelaşi timp lucrează mijloc puternic şi rapid de adormire. La ruga lui Sisara să i se dea apă pentru potolirea setei sale celei grozave, Iaila îi aduse îndată băutura lebben într'o ceaşcă deosebită, care se socotea un lucru deosebit de scump în cortul ei, şi-i oferi să se răcorească cu această băutură, poate nu fără gândul ascuns referitor la influenţa lui aducătoare de somn. Obositul Sisara cu bucurie se folosi de oferta gazdei, se întări din destul cu băutura şi, fiind peste măsură de obosit, se culcă să se odihnească şi repede căzu într'un somn adânc. Folosindu-se de ospitalitate, el era în plină încredinţare că-şi va găsi în acest cort un refugiu sigur. Dar la vederea cum marele duşman al lui Israil fără ajutor dormea în cort, Iailei fără să vrea îi veni gândul, cât de uşor era acum a izbăvi pe poporul israiltean de acest vrăşmaş aşa de grozav al lor. Sub înrâurirea acestui gând, ea-şi făcu numaidecât

Vase orientale pentru apă.

planul să ucidă pe Sisara. Și iată, luând un țăruș dela cort și împreună și un maiu, cu care se băteau acești țăruși, ea se apropiă încetișor de dânsul și cu toată puterea îi înfipse țărușul în tâmplă, așa că-l țintui la pământ. Lovitura a fost mortală și Sisara, după câteva svârcoliri, rămase un trup fără suflare. Când Barac, urmărind pe Sisara, sosi la Senim, atunci Iaila îi alergă întru întâmpinare și-i spuse: „Intră, eu am să-ți arăt pe omul, pe care tu îl cauți". „El a intrat la dânsa, și iată Sisara zăcea mort cu parul în tâmpla lui" [1]).

Astfel victoria asupra hananienilor a fost deplină și slava despre dânsa s'a răspândit în toate părțile țării. Victoria a fost așa de deplină, încât israiliții după aceea n'au mai avut a se bate cu hananienii, și ei singuri au înțeles avantajele acelei unități naționale, care acum le dase această strălucită biruință. După aceea ajutorul lor reciproc se întări extraordinar, de oarece din timpul lui Iisus Navi aceasta fu cea mai mare izbândă a lor, și încă o obținuse ei asupra unui astfel de vrășmaș, care era așa de grozav pentru dânșii prin puterea lui. Biruința aceasta nu a putut să nu aibă și o puternică înrâurire în istoria religioasă a poporului, de oarece el a văzut, că nenorocirea lor a contenit îndată ce el a părăsit idololatria și a căutat ajutor și apărare la Iehova. Că biruința aceasta poporul o datora nu sie, ci anume lui Dumnezeu, aceasta nu numai se recunoștea limpede de toți, dar

Sulițe orientale.

și-au găsit ecou în cântecele populare și cu deosebire s'a exprimat în vestita cântare a Deborei, care se începe direct cu recunoștința sinceră către Dumnezeu. Cântarea aceasta se începe cu cuvintele:

„Israil e răzbunat, poporul a arătat râvnă;
Preamăriți pe Domnul!
Ascultați dar împărați, căpetenii luați aminte!
Căci cântare voiu cânta Domnului,
Cânta-voi Dumnezeului lui Israil:

1) Această izbândă a Iailei, cântată în cântarea Deborei, adesa a stârnit nedumerire de oarece ea se prezintă ca o trădare. Dar când judecăm despre ea, trebue să avem în vedere, condițiile și moravurile acelui timp. „Eu convin", cu dreptate zice Herder, „că Iaila n'ar fi meritat decorațiile, ce se oferă astăzi pentru marele merite militare; dar lauda poporului, care se cuprinde în cântarea Deborei, după dreptate îi aparține ei. Inainte de a aplica israiliților morala și legile războaelor moderne, ar trebui mai întâiu să ne închipuim acele oarde sălbatece, cu care ei trebuiau să se lupte în calitate de oștiri regulate și disciplinate; și mai cu samă trebue a da acelui timp îndepărtat spiritul și moravurile timpului nostru". Vezi deasemenea justificarea Iailei și scrierea: Thomson, Land and Book, 1870, p. 438.

Când eşai Tu, Doamne, din Seir
Când treceai prin câmpiile Edomului,
Atuncea pământul se cutremura şi cerurile se topeau,
Norii picurau picuri de ploae,
Munţii se năruiau înaintea Domnului,
Ca şi acest Sinai la vederea Dumnezeului lui Israil".

O paralelă izbitoare a biruinţei Deborei se istoriseşte la Plutarh în scrierea sa „Viaţa lui Timoleon". Acest comandant în bătălia de pe râul Crimas a atacat pe cartagineni; aceşti din urmă totuşi cu armamentul lor greu şi cu scuturi de nepătruns, respinseră uşor atacul grecilor. Dar deodată, când lucru ajunse la încăerarea cu săbiile, răsună un bubuit puternic de tunet, din munţi scânteiară fulgere şi nori negrii, care acoperiseră până acum culmile dealurilor înconjurătoare, se lăsară peste câmpul de bătae şi se descărcară într'o furtună de ploae şi de grindină, lovind pe greci în spinare, iar pe cartagineni direct în faţă. Această furtună neaşteptată cu fulgerile orbitoare, puse pe cartagineni în învălmăşală, şi totodată bubuitul tunetelor, sgomotul căderei ploei şi a grindinei, ce lovea armele şi scuturile, îi împedeca de a auzi comanda comandanţilor lor. Pe deasupra tuturor acestora, curând se făcu glod, care alcătuia o mare pedică pentru mişcarea cartaginenilor, împovoraţi cu greul lor armament; hainele lor cele de desubt s'a udat, creţii ei dela piept se umplură de apă, ceeace şi mai mult împovora pe luptători, aşa că grecilor li era uşor săi culce la pământ. Râul Crimas deasemenea se umflă parte de ploae, iar parte de gloatele întregi de cartagineni, care treceau prin el; din această causă râul eşi din matca sa, şi tot şesul înconjurător se umpluse de pârăiaşe şi gârle, ce nu aveau un curs regulat, din care pricină situaţia cartaginenilor se înrăi încă şi mai mult şi au perit gloate întregi.

Când Debora şi Iaila dănţuiau în triumful lor, celelalte femei încercau cu totul alte sentimente. In cântarea Deborei, între altele se descrie, ce puteau simţi în acest timp femeile hananience:

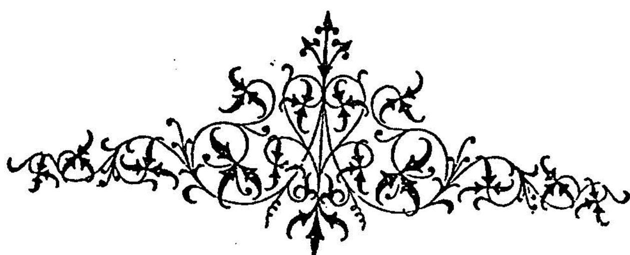
„Pe fereastră printre gratii priveşte,
Se uită mama lui Sisara şi strigă:
Ce nu mai vin oare căruţele lui
Oare ce războesc ele aşa de mult?
Cea mai pricepută din femeile ei zice,
Şi ea singură-şi răspunde la întrebare:
Se vede c'au găsit şi'npart prada,
O fată sau două de cap de om,
Haine pestriţe pentru Sisara,

Pradă de haine pestrițe cu aur cusute
Două trei șaluri vărgate
Pentru grumazii vitejilor".

Cântarea Deborei se termină cu cuvintele solemne:

„Așa să piară toți vrășmașii Tăi, Doamne!
Iar ceice Te iubesc să fie ca soarele,
Când răsare el în toată strălucirea lui!"

Iavin, pierzând oștirea sa și pe comandantul său, nu se mai putu împotrivi israiliților. Victoria era deplină, puterea regelui din Asor și a tuturor hananienilor fu înfrântă pe totdeauna și ei niciodată n'au mai pășit împotriva lui Israil. Aceasta servește drept cel mai bun indiciu a măreției acelei victorii, pe care a repurtat-o Debora și Barac. Credinciosia lui Israil, și împreună cu asta și prosperitatea lui, după un triumf așa de slăvit, au continuat timp de 40 de ani, așa că poporul lui Israil din nou i se prezentase putința pentru desvoltarea multe laterală a puterilor sale externe și interne.

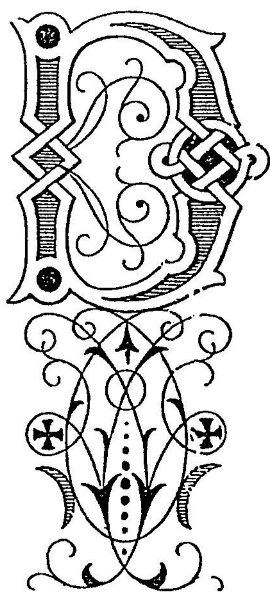

Bătălie (după o închipuire sculpturală din Ninive).

CAPITOLUL XXXI.

GHEDEON

eşi izbăvirea miraculoasă, săvârşită de Debora şi Barac de jugul străin, a instaurat în pământul făgăduinţei pacea şi prosperitatea pentru patruzeci de ani întregi, dar înseşi starea poporului sub raport religios şi cetăţenesc era astfel, că şi în viitor putea să ameninţe nenorociri la fel. Trăind printre idololatrii, poporul israilit, văzând formele desfrânate a idololatriei lor, se lăsa şi însuşi sedus de ele, puterile morale ale lui slăbeau, înlăuntru se întărea desbinarea dintre triburi, ceeace ducea la urma urmelor la aceea, că fiecare trib începea a se considera stat deosebit şi cu totul neatârnat. Când această sfărâmiţare a statului slăbea cu totul poporul, atunci de asta nu întârziau să se folosească străinii, triburile nomade înconjurătoare, pe care necontenit le momea bogăţia şi luxul pământului făgăduinţei. Şi iată, când „fiii lui Israil se apucară să facă iară rele înaintea ochilor Domnului, Domnul îi dete în mânile madianiţilor“ şi a triburilor nomade, înrudite cu dânşii. Madianiţii necontenit se aflau în fruntea unor asemenea invaziuni în Palestina. Deşi erau descendenţii lui Avraam prin Hetura [1]) ei se considerau dintre cei mai neîmpăcaţi duşmani ai israiliţilor. Ei luptaseră deja contra lor în oştirea lui Sigon, regele amoreilor şi fiicele lor împreună cu moavitencele momeau pe isra-

1) Fac. XXV, 2. Din următorul istoric (Jud. VII, 13) se vede, că madianiţii în vremea lui Ghedeon încă vorbeau o limbă, asămănătoare ca limba evreilor.

iliţi cu momelele desfrânatei idololatrii la Sittim, atrăgându-i la cultul lui Baal-Fegor. Moise, pentru pedepsirea lor, a dus contra lor cel mai sângeros răszboiu; dar înfrângerea lor a întărit într'înşii numai ura contra biruitorilor lor. Trăind la început spre răsărit de golful Elanit, ei puţin câte puţin se mişcară spre nord, ca să pască numeroasele lor turme pe vastele păşuni, ce se întindeau spre răsărit de Amon, Moab şi dincolo de triburile de peste Iordan ale lui Israil[1]). Aproape 200 de ani trecuse deja din timpul acelei lovituri, aplicate lor de Moise; ei avusese destul timp să-şi refacă puterile. Stârniţi acum de ura lor ereditară şi din iubire de pradă unindu-se cu amaleciţii, care trăiau alăturea de dânşii, spre nord de peninsula Arabică, precum şi cu beduinii pustiului, ei, alcătuind o oardă enormă de 120.000 de oameni „care trăgeau sabia", se îndreptară spre vadurile Iordanului, trecu peste el şi, sfărâmând orce împotrivire, ce le putu opune puterile fărimeţate ale israiliţilor, inundară toată ţara dela şesul Ezdrilonului spre nord până la Gaza din partea cea mai dinspre sud, şi această invazie se repeta din an în an. Abea se produceau de israiliţi sămănăturile ţarinelor, şi apăreau iară aceste oarde sălbatece, care cu chibitcele lor acopereau toate dealurile şi văile, luau toate vitele ce întâlneau şi nimiceau cu turmele lor toată vegetaţia. Nimica nu putea fi mai greu şi mai ruinător decât aceste invazii, de oarece după dânsele nu rămânea nici pâne, nici vite. Focul şi sabia răspândeau groaza peste toată ţara; împotrivirea disperată a detaşamente singuratice israilite ducea numai la măcelărirea fără cruţare a vitejilor apărători ai patriei lor, şi în fine singura mântuire rămânea numai fuga pe un cap a populaţiunii în munţi, unde ea şi dispărea prin peştere.

Asemenea invazie a oardelor prădalnice asupra Palestinei nu-i nicidecum un fenomen fără pildă şi se repeta în timpul cel mai de pe urmă, deşi în proporţii mai reduse. Câţiva ani acum în urmă toată adânca vale a Iordanului era în mânile felahilor sau a ţaranilor localnici şi se sămăna cu ceriale. Acum însă toată localitatea aceasta se află în stăpânirea beduinilor, cari au nimicit orce agricultură, exceptând câteva petecuţe cultevate ici colea de robii lor. Aceeaşi s'a petrecut şi pe tot şesul Saron, unde atât în

1) In Arabia, la nord-vest, încă pe timpul lui Abulfeda, se aflau aproape de Tebuoca ruinele unui oraş madianit. El era aşezat lângă golful Arabic, vizavi de capătul sudic al peninsulei Sinaia, spre est. De oarece madianiţii în unul şi acelaşi timp purtau un comerţ cu caravanele şi se ocupau şi cu incursiunile prădalnice, apoi situaţia acestui popor era extraordinar de avantajoasă pentru asemenea industrie a lor. Despre comerţul lor vezi Facerea XXXVII, 26, 28. Despre bogăţiile ce le-o aducea ea, vezi Jud. VIII, 24, 26.

partea nordică așa și în cea sudică pământul s'a reîntors la starea primitivă și sate întregi au dispărut cu totul de pe fața pământului. Dela anul 1838 au dispărut mai bine de 20 din ele cu toată populațiunea lor. Exceptând partea răsăriteană, în tot șesul Ezdrilonului astăzi nu-i nici un sat locuit, și în tot șesul se lucrează nu mai mult de o șesime din terenul lui. Țaranii preferă să-și caute refugiu pe undeva prin dealurile vecine, decât să locuiască în șesul deschis, unde arabii sălbatici acuși-acuși săvârșesc incursiuni pe caii lor iuți ca vijelia în scopul de a prăda. Tot astfel de incursiuni se săvârșau și în timpul lui Ghedeon, dar într'o formă mult mai puternică, răspândind pretutindenea groaza și distrugerea. Războiul totdeauna e crud, dar el era infinit mai crud în timpurile vechi. O izbitoare ilustrație a unor asemenea raporturi dușmănoase între două popoară ne prezintă istorisirea lui Sineh, care fiind aproximativ contimporanul lui Avraam, istorisește, cum s'au dus lucrurile în timpul unor încălcări nu așa de mari a unei căpetenii de trib asupra altuia. Acesta e strămutat din Egipt, care-și găsise refugiu la un rege din sudul Palestinei, istorisind despre năvala asupra lui a unui șef de trib, zice:

„El voia să-mi ridice mâțele, cânii și vacele,
Și să-mi ia boii, țapii, bivolii, să se folosească de ele...

Sineh izbuti să răspingă pe dușman și l-a luat în robie și din partea sa procedă, după povestirea sa, astfel:

„Eu am consacrat femeile lui, lui Mentu (zeul egiptean al războiului).
Și am luat averea lui, am împărțit-o în părți turma lui;
Tot ce am plănuit să-i fac, eu i-am făcut.
M'am folosit de lucrurile, ce erau în casa lui,
Și am jăfuit locuința lui,
Am răpit comorile și bogățiile lui
Și am dobândit multe vite"¹).

Cum era pe vremea lui Sineh, așa era și pe vremea Judecătorilor se repeta pe vremea lui David și se repetă încă și acum. „In primăvara anului 1857, chiar în acest loc," spune un călător din cei mai noui, „eu am avut prilej să văd ceva asămănător cu invazia madianiților, când șeful beduin Acheil-Aga își adună oamenii săi și pe aliații săi, după pustiirea făcută de curzi în Hattin, pentru împărțirea prăzii. Ei s'au adunat pe șes tot așa de mulți, ca lăcusta, și cămile aveau ei o mulțime nenumărată, ca nisipul de pe malul mării. Când m'am uitat eu la aceste gloate sălbatece și furioase ale unei ar-

1) Records of the Past Goodwin, Story of Saneho, V, VI: (1876) p. 175-176, 208-212.

mate desordonate și am privit la prada jăfuită de dânșii, atuncea mi s'a părut, că parcă înaintea mea se află o priveliște a acelei mari invazii ale madianiților, care a fost pe vremea lui Ghedeon[1])". „Tot celce numai a străbătut în timpul nostru", zice decanul Stanley, „prin șesul Ezdrilonului, a avut prilej să vadă sau, cel puțin, să audă de năvălirile beduinilor, când ei inundă acest șes, venind din pustiul vecin. Ici și colo, pe malurile pâraelor sau prin tufișuri, pe munți, totdeauna se pot vedea corturile lor sau figurile lor sălbatece, care revarsă groază deopotrivă atât asupra localității liniștite, cât și asupra călătorilor pașnici. Ceeace noi vedem astăzi numai în proporții mărginite, nu este decât numai tabloul redus a acelei mari invazii asupra israiliților"[2]). Beduinii timpului de față cu o exactitate uimitoare se asamănă vechilor madianiți. Totul, ba și haina lor, ne amintește pe acești din urmă: Costumul de pe ei e același, care era și acum 3000 de ani. Șefii totdeauna sunt îmbrăcați cu manta de purpură; caii lor și cămilele lor poartă la gât lanțuri de aur și de argint cu podoabe în formă de semilună; femeile lor deasemenea sunt împodobite cu salbe, având afară de asta cercei la urechi și inele deosebite în nas, — totul anume așa, cum era vechii madianiți[3]). „Tribul Beni-Sacrov", zice Tristram, „prezintă pe adevărații madianiți cu toate obiceiurile lor[4])". Șesul Ezdrilonului totdeauna a avut pentru acești fii ai pustiului o atracțiune deosebită. Din vremi imemorabile la începutul primăverei ei de obiceiu treceau Iordanul și se îndreptau spre Veesan care pentru dânșii era un fel de poartă a cerului. Șesul Ezdrilonului este în adevăr ca un mic raiu așa că, după părerea unui rabin, „dacă raiul în genere se poate găsi în Palestina, apoi porțile lui se află în Betsana". Ea farmecă pe toți călătorii prin bogăția solului său și prin belșugul vegetațiunei sale. Aceasta din urmă este așa de luxuriantă și abundentă, încât călătorul călare aproape dispare prin erburile înalte. In Aprilie aicea se leagănă lanurile gălbii de grâne, curmate ici-colea de arbori de maslini. Dar în orce timp al anului palmierii, ca niște umbrele, umbresc orașele și satele, care de obiceiu sunt înconjurate de ei.

Și iată, anume astfel de incursiuni pustiitoare ale sălbatecei oarde se continuau de șapte ani întregi. „Și israil sărăcise cu totul". In asemenea nenorocire el iară strigă către Domnul. Atunci

---

1) Porter, Handbook for Palestine, p. 346.
2) Stanley, Sinai and Palestine, 1868, p. 340.
3) Jud. VIII, 24-26.
4) Land of Moab, 1873, Predoslovie, p. IV.

Domnul iar se milostivi asupra poporului său necredincios și nestatornic, și-i trimise izbăvitor în persoana lui Ghedeon. Ghedeon se trăgea din orașul Ofra, situată în dealurile Palestinei de mijloc, anume din acel ținut al ei, care a fost expus mai mult pustiirilor oardei sălbatece. Acesta era, cum arată însuși numele lui „ostaș falnic", distingându-se prin o mărețe regească în exteriorul său. El era membrul cel mai tânăr al unei familii, care dăduse deja câțiva ostași viteji și renumiți apărători ai patriei contra străinilor, și doi frați mai mari ai lui își puseseră deja viața în lupta întocmai cu acești prădalnici într'o încăerare desperată sub Tabor. Trăind în mijlocul unui popor căzut cu duhul, el singur numai nu-și perduse nădejdea de izbăvire și aștepta să se trezească în popor duhul căinței și al regenerării. In acest timp în popor se ivise un proroc, care prin o cuvântare înflăcărată chemă la pocăință, reproșind israiliților, că au uitat toate binefacerile lui Dumnezeu din timpul eșirei lor din Egipt (Jud. VI, 8-10). Aceasta firește deșteptă spiritul poporului, care încă și mai înflăcărat începu să ceară izbăvirea de jugul cel greu. Și anume atuncea Ghedeon primi chiemarea de sus la opera izbăvirii poporului celui greu încercat.

Era cam către mijlocul lui Mai, și vădit se răspândise zvonul despre apropierea unei oarde sălbatece, ce dorea să se folosască de recoltele israilite. Ghedeon pe furiș și cu grabă trieră grâul, ca să disparā cât mai repede, și să se ascundă de oarda ce se apropia. Lucrarea aceasta el o făcu în linul de călcat strugurii [1]). Linul de struguri în Palestina de obiceiu consta din două gavane, de adâncime diferită, cum se pot vedea și astăzi. Bobițele de struguri se zdrobeau în gavanul de sus, iar mustul se scurgea prin un jgheab de piatră în gavanul de jos, care de obiceiu era mai mare, așa că într'însul se puteau ascunde rezerve și chiar puteau găsi refugiu oamenii [2]). Pentru a nu fi simțit de madianiți, care poate mișunau împrejur, Ghedeon trieră snopii nu sub cerul deschis, ci anume în lin, și probabil turnă grâul triérat in linul cel mai mare, care era pentru vin. Alăturea cu stânca, unde era săpat linul, se înălța un palmier falnic sau un stejar, care aparținea deasemenea familiei lui Ghedeon și acum dădea lui Ghedeon apărare contra dogoarei soarelui. Ocupat cu o lu-

1) Linul de struguri era săpat in piatră, in stâncă.

2) Linul de deasupra propriu se numea teasc (Apoc. XIV, 20), iar cel de jos se numea zăcătoare (Marc. XII, 1). Ghedeon triera grâul, evident in teasc sau in linul de sus (Jud. VI, 11). Ziva, ucis in teasc, cum vom vedea mai departe, s'a ascuns in linul de jos sau in zăcătoare.

crare grăbită, Ghedeon nu observa, cum sub stejar se ivise un oarecare călător. Dar acela era „Ingerul Domnului", care îi zise: „Domnul cu tine, bărbat puternic!" Salutarea aceasta impresionă straniu pe Ghedeon și dureros stărui într'însul simțul situației apăsătoare, în care se afla atât el, cât și tot poporul. Dar era oare aceasta o ironie rea din partea necunoscutului? „Doamne!" răspunse Ghedeon, „dacă Domnul e cu noi atunci dece ne-a ajuns pe noi toată nenorocirea asta? Și unde-s toate minunile Lui, de care ne-au povestit părinții noștri; din Egipt ne-a scos pe noi Domnul? Acum ne-a părăsit Domnul și ne-a dat în mânile madianiților", încheie cu tristeță și disperare Ghedeon. Dar Domnul, „privind la dânsul", zise: „mergi cu acea putere a ta și mântuește pe Israil din mânile madianiților. Eu te trimit". Asemenea însărcinare turbură fără să vrea pe Ghedeon, care, ca și toți oamenii mari, își simțea tare puțin mărirea și niciodată n'a avut nici idee despre o chemare a sa așa de mare. Deaceea răspunse turburat: „Doamne, cum voi mântui eu pe Israil? Iată și neamul meu în tribul lui Manase e cel mai sarac, și eu în casa părintelui meu sunt cel mai mic". Dar îngerul i-a dat încredințare încurajatoare: „Eu voi fi cu tine, și tu vei lovi pe madianiți, ca pe un singur om". Spre confirmarea acestei chiemări, Ghedeon primi semne sub forma ivirei focului în chip miraculos la jertfa adusă. Atunci Ghedeon se convinse de menirea sa de sus pentru izbăvirea poporului, și din sufletul său dispăru și acea fărâmă de îndoială și desnădejde, care începuse să se furișeze și în sufletul său curajos și credincios.

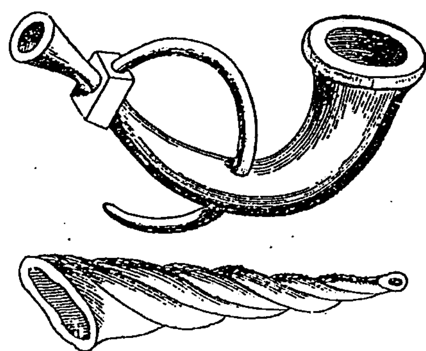
Dar, pentru ca să aibă izbândă mai mare în lucrarea pusă în sarcina sa, Ghedeon a trebuit mai întâiu să stârnească spiritul adevăratei religiuni în popor, înăbușit de idololatrie. Idololatria pătrunse până și în familia, în care cel mai tânăr membru era Ghedeon. Tatăl lui, Ioas, desperat de ajutorul lui Iehova, cedă idololatriei și pe vârful acelei stânci, unde se afla teascul, ridică jertfelnic lui Baal, zeului soarelui al popoarelor hananiene vecine; arborele ce se ridica lângă teasc a fost deasemenea consacrat Astartei. Ghedeon a primit dumnezeeasca inspirație să dărâme acea capiște și prin aceasta să exprime protestul fățiș contra idololatriei. Și el arzând de râvnă pentru credința în adevăratul Dumnezeu, îndeplini îndată această inspirație. Luând zece oameni robi de ai săi, și o pereche de juncani, el noaptea distruse capiștea, tăie arborele consacrat, în locul jertfelnicului lui Baal înălță altar adevăratului Dumnezeu și aduse jertfă pe unul din juncani, întrebuințând ca lemne arborele Astartei. Toate acestea au fost făcute

noaptea, de oarece ziua asta ar fi stârnit groaza superstițioasă și răscoala casnicilor săi și a târgoveților. Dar cu atât mai mare mirare și indignare cuprinse pe acești din urmă, când la sosirea zilei aflară și văzură, ce se făcuse cu capiștea și cu lucrurile lor cele sfinte. Zvonul obștesc nu întârzie și atribue această pretinsă „apostasie“ lui Ghedeon, și pintre locuitorii orașului răsunau glasuri furioase, cerând moartea vinovatului, dar pe dânsul l-a mântuit hotărârea bărbătească și prezența de spirit a tatălui său, Ioas. Acest din urmă înainte de toți ceilalți se convinse, din fapta fiului său, de nimihnicia jalnică a lui Baal, și la cererea gloatei de a preda pe Ghedeon, răspunse cu îndrăsneală: „Oare voi să interveniți pentru Baal? Oare voi să-l apărați? Dacă el e Dumnezeu, atunci să pășască el pentru sine“. Această vorbire îndrăsneață și luminată în adevăr rușină gloata și o sili să se convingă de rătăcirea sa, și Ghedeon căpătă numirea de Ierobaal, adecă „luptător contra lui Baal“.

Slava despre fapta asta sbură repede peste țară, numele lui Ghedeon ajunse pe buzele tuturor și el putea acum să pășască în calitate de izbăvitor al poporului de jugul străinilor. „Duhul Domnului cuprinse pe Ghedeon și el trâmbiță din trâmbiță“. Sunetele acestei trâmbițe găsiră repede ecou la triburile înconjurătoare, și sub steagurile lui Ghedeon se adunară 32.000 de ostași, gata să-și pună viața pentru adevărata religie și pentru patria lor. Intre acestea oarda sălbatecă începuse deja să înainteze spre Palestina și la apropierea ei fără să vrea se tulbură și sufletul curajos al lui Ghedeon. De aceea pentru a se încredința din nou de menirea sa, el ceru din nou adeverirea, care i s'a și dat prin două semne miraculoase, și anume prin arătarea rouei pe lână și lipsa ei de pe pământul înconjurător, și al doilea prin absența ei de pe lână în timp ce încolo peste tot se afla din belșug [1]. Aceste semne zugrăveau oare cum însuși caracterul lui Ghedeon, deosebit: el era aprins și râvnitor, când totul împrejur era indiferent și rece; el era liniștit și cu sânge rece, când totul împrejur era în agitație neobișnuită din pricina năvălirei apropiate a oardei. Primind o asemenea încredințare, Ghedeon păși contra dușmanului. Dar izbăvirea trebuia să se săvârșască nu în deosebi prin puterile poporului, ci prin puterea lui Dumnezeu, și deaceea

1) Roua în Palestina este foarte bogată. „Pe noi ne-a costat mare trudă“, zice Irvin, „să ne apărăm de rouă noaptea, ca și de arșiță ziua. Roua e așa de îmbelșugată, încât dimineața plapomele noastre, sub care dormeam noi, erau tot așa de ude, ca și cum ar fi fost muiate în marea“. Rosenmüller, Morgenland, V, III, pag. 32. „Adesa“, zice Fourer, „roua este așa de abundentă, încât dimineața corturile se par ca și cum ar fi fost stropite de o ploae puternică“. Bibl. Lex. tom. V, pag. 496.

lui Ghedeon i se porunci să micșoreze oștirea sa, dând drumu la toți cei fricoși și timizi. Rămăsese numai zece mii de oameni; dar și aceștia erau prea mulți pentru victoria, în care Iehova trebuia să-și arate puterea sa. La poalele muntelui Ghelvua, în partea de nord-vest a Ezdrilonului, încă și astăzi curge un râuleț bogat, cunoscut sub denumirea de Ain-Djalut, dar care înainte se numea Ain-Hairot, „izvorul fiorului", evident primind numirea sa din causa evenimentului ce se petrecuse pe dânsul. El curge de sub o enormă stâncă, ce se presupune, că are sub dânsa o peșteră, care formează acolo un mare ezer cu cea mai limpede apă. Acum într'însul se afla mult pește mărunt și cândva fundul era pavat. Eșind deacolo, apa aleargă pe două pârae, care adesa sunt pardosite cu petre, dau putere la două mori, și după aceea curg spre răsărit, îndreptându-se în jos pe valea repede El-Djalut, spre Iordan. Anume la acest bazen a și adus Ghedeon pe oamenii săi la adăpătoare, și aicea a observat, care din ei era destul de liniștit și înfrânat, chiar și în vederea apropierei dușmanului, la luarea apei. Din aceștia el a ales pe aceia, pe care se putea bizui mai mult, desconcentrând pe toți aceia, care în vederea primejdiei din partea dușmanului, se plecară cu grabă la apă și o băură direct din pârău cu gura. Dar ostași cu sânge rece s'au aflat numai 300. Și numai cu această mână de oameni s'a și hotărât Ghedeon să pășască contra dușmanilor, care cu o gramadă enormă de oaste, cam de 135.000 de oameni se așezase în câmpia Ezdrilonului. Inainte de a păși contra dușmanului, Ghedeon noaptea în taină pătrunse în tabăra dușmană și acolo află de starea îngrijorată a dușmanilor, până la care ajunsese, probabil, zvonul despre mișcarea din tabăra israelită. Și iată, anume atuncea Ghedeon hotărî să-i atace printr'o năvală neașteptată, recurgând la o deosebită stratagemă, nu arareori întrebuințată în vechime: împărțind detașamentul său în trei părți, el dădu fiecărui ostaș câte o trâmbiță și câte o torță într'o oală, poruncind acestor părți să pășască noaptea împrejurul dușmanului, cu înțelegerea că la darea semnalului, toți ostașii trebuiau să trâmbițeze deodată din trâmbițe, să spargă oalele și să strige tare: „sabia Domnului și a lui Ghedeon". Anume o astfel de tactică militară, spre mirarea tuturor, s'a repetat într'o luptă arabă pe la mijlocul veacului trecut,

Trâmbiță din vechime

cum e descrisă ea de Nebur, şi în Egipt se ştie până astăzi întrebuinţarea oalelor în scopul ascunderei torţelor. „Zobitul sau poliţistul", zice unul din cercetătorii cei mai noui, „făcând inspecţiile sale de noapte, de regulă poartă torţă, care arde fără flacără, exceptând acele cazuri, când el o vântură puternic în aer şi când momentan se arată într'însa lumină. Capătul torţei câte odată se ascunde într'o mică oală de lut sau se ascunde într'alt chip oarecare, când nu se voeşte, ca cineva să zărească această lumină.

Când totul era gata, atunci ostaşii păşiră contra duşmanului, şi după semnalul dat, aproape de ora unsprezece noaptea, munţii înconjurători deodată se luminară de mulţime de torţe şi după ele răsună sunetul a trei sute de trâmbiţe, însoţit de sunetul bărbătesc de războiu al năvălitorilor. Asemenea lucru neaşteptat deodată puse pe duşman într'o mare turburare. Oştirea triburilor orientale nomade prezenta mai curând o gloată în desordine, decât o armată în adevăratul înţeles al acestui cuvânt. Această gloată felurită fără nici o legătură sau disciplină, şi deci foarte uşor expuse la panică, în timpul căria comandanţii nu sunt în stare să restabilească vreo ordine şi să înlăture cele mai grozave urmări ale ei. De aceea şi madianiţii, loviţi de groază, în învălmăşală se ucideau unii pe alţii şi negândindu-se deloc la atacarea israiliţilor, se aruncară într'o fugă desordonată. Prima idee a madianiţilor cuprinşi de groază fu ca să fugă cât mai repede posibil. Ceice n'au devenit jertfa primului măcel, ce se produse în tabără, fugeau din toate puterile, scoţind strigăte sfâşiitoare, proprii lor, de care istorisesc toţi călătorii; în desordine ei se îndreptară către oraşul Betsanu din actuala vale Nar-Djalud, care ducea din şesul Ezdrilonului la acest oraş, şi după aceea pe orce cale se sileau să ajungă la vadurile Iordanului şi să se mântuiască pe celălalt mal al acestui râu. Nu e uşor de închipuit acea învălmăşală, ce trebue să fi domnit în această gloată în debandadă, împovorată în acelaşi timp de turme şi de cămile. Detaşamentul de trei sute al lui Ghedeon, întărit de triburile lui Neftalim, Asir şi Manase, urmărea energic pe duşmani şi pricinuea între ei măcel grozav. Intre acestea Ghedeon, în timpul acestei urmăriri, trimise soli la efremiţi, ca ei să ocupe toate vadurile Iordanului dela gura lui, adecă dela căderea lui în Marea Moartă, la sud, şi pe tot cursul lui spre nord, dar înainte de a se împlini această poruncă, o parte de madianiţi, sub comanda a doi şefi de seamă Ziv şi Salmon, izbutise deja să treacă râul, probabil prin acel loc, unde râul Iavoc se varsă în Iordan, vizavi de Sokhot. In schimb, când celelalte gloate ale duşmanului se rostogoliră spre vadurile Iordanului, cunoscute lor, ei fură întâmpinaţi de efremiţi şi aicea,

pe malurile râului, s'a dat lupta crâncenă între israiliţi şi duşmanii lor, care fugeau sub comanda a doi regi madianiţi Oriv şi Ziv. Madianiţii fură înfrânţi şi aicea s'a produs un măcel al lor aşa de straşnic, încât prorocul Isaia mai târziu vorbeşte de bătaia aplicată lor aicea, ca de una ce se putea egala numai cu peirea egiptenilor în Marea Roşie, sau cu perirea armatei lui Saniherim (X, 26). Victoria lui Ghedeon s'a proslăvit în urmă şi de celelalte sfinte scripturi. Psalmistul, descriind acest triumf al poporului său, spune că duşmanul a fost risipit, ca praful în vânt, ca pleava în faţa furtunei, ca pădurea cuprinsă de foc, ca munţii cuprinşi de flăcări (Ps. LXXXII, 14-15). Printre duşmanii ucişi, căzură şi amândoi comandanţii lor: unul pe o stâncă, care de atuncea a început să poarte numele lui, Oriv, şi celalalt într'un lin de vie, unde el voise să se ascundă şi care de atuncea a început a se numi Ziv, după numele lui.

Intre acestea Ghedeon hotărâ să ducă biruinţa pânăla capăt şi să se folosască toate rezultatele ei posibile. El obţinuse deja două biruinţe, dar voi să dea duşmanului o înfrângere încă şi mai decizivă, şi în acest scop trecu peste Iordan, unde, cu toată obosala ostaşilor săi, continuă urmărirea regilor madianiţi ce fugeau şi anume pe Ziv şi Salmon, şi în fine ajungându-i, sfărâmă toată oştirea lor, iar pe regi îi luă în robie de vii. Astfel biruinţa era deplină. Incepând dela acest timp, madianiţii, care până acum fuseseră nişte duşmani aşa de grozavi, deja nu se mai numărau mai mult printre duşmanii poporului lui Dumnezeu; „aşa se umilîră madianiţii, înaintea fiilor lui Israil, şi nu-şi mai ridicară capul lor" (Jud. VIII, 28), aşa că se părea că dispăruse cu totul din istorie[1]).

Dacă numele biruitorului madianiţilor şi a oardelor lor dobândi o aşa răspândire printre urmaşi, apoi strălucirea slavei lui n'a fost mai puţin mare şi printre contimporanii săi. Slava lui a fost aşa de mare, încât israiliţii îi propuseră chiar autoritatea supremă. Nenorocirile suferite de dânşii pentru lipsa unui conducător, care ar fi ştiut a organiza apărarea şi a sta în capul lor, şi deasemenea vitejia, neînfricarea, ghibăcia, înţelepciunea şi tăria lui Ghedeon le dădu putinţă să priceapă avantajele unităţei strânse între diferitele triburi sub conducerea omului, care unind la un loc puterile lor risipite, ar fi putut să-i facă nebiruiţi. De aicea,

1) Această zi a madianiţilor, cum o numeşte prorocul Isaia (IX, 4), a fost ultima pentru ei. Despre amoniţi se aminteşte apoi numai în cartea Iudit, II, 16, unde se spune, că fiii lui Madiam au fost biruiţi de Olofern. Apoi despre madianiţi se mai pomeneşte încă la prorocii de mai târziu.

cum vom vedea, pentru prima oară se ivi ideea de o autoritate centrală și de întemeierea monarhiei în Israil. Ghedeon cu adevărat ar fi fost vrednic să fie primul rege al poporului său. El nu era numai viteaz ostaș și erou, ci și politic iscusit. Când, după întoarcerea din expediție, efremiții, care totdeauna își arătau mândria și caracterul lor poruncitor, îi reproșară obraznic pentru că el nu i-a chiemat mai înainte la luptă cu madianiții, el le-a răspuns în așa ton, care i-a desarmat cu totul: „Făcut-am eu oare ceva așa, cum ați făcut voi acuma?" le spuse el; „nu e mai fericit oare Efrem că a cules via, decât Aviezer care a lăsat-o? In mânile voastre a dat Dumnezeu pe prinții Madiamului Oriv și Ziv, și ce aș fi putut face eu așa, cum ați făcut voi?" adecă, a vrut el să spună: „eu am scăpat pe Oriv și Zev din șesul Ezdrilonului, iară voi i-ați prins și i-ați ucis; astfel victoria voastră e mai presus de a mea". Cu așa tact politic el ūnea, unde trebuea, și o tărie nesovăitoare. Locuitorii orașelor Sokhot și Penuel, în loc de a se uni cu dânsul, îi refuzară chiar proviziile de hrană, când avea el nevoe de ele în timpul urmăririi rămășiților oastei madianiților. Acest refuz dovedea, că față de nenorocirea israiliților ei se raporta cu totul indiferent, sau mai curând că ei se temeau ca niște lași, ca nu cumva madianiții, la înfrângerea cărora ei nu se așteptau, să nu-i constrângă apoi să plătească scump pentru acel ajutor, pe care ei l-ar fi putut arăta fraților lor. Ce anume a servit pentru dânșii drept îndemn, nu se știe, dar în tot cazul acum era nevoe să amintească diferitelor triburi de acele legături, care trebuia să le unească între ele, pedepsind aspru pentru această indiferență și egoism criminal pe aceia, care nu au voit să facă nici cea mai mică jertfă în folosul binelui obștesc. Ghedeon în adevăr le pedepsi aspru pe acele orașe: el distruse turnul Penuel și nimici pe locuitorii lui; pe reprezentanții principali ai familiei lor din Sokhot deasemenea i-a dat unei morți chinuitoare, supunându-i pedepsei „cu spinii pustiului și cu scândurile zimțuite de măcinat [1]".

Slava despre victoria lui Ghedeon se lăți peste toată țara, și israiliții recunoscători ziseră lui Ghedeon: „să ne stăpânești tu pe noi, și fiul tău, și fiul fiului tău; că tu ne-ai mântuit din mânile madianiților". Dar curajosul izbăvitor al țării era mulțămit cu con-

1) Ce fel de pedepse erau acestea, propriu vorbind nu se știe exact. Dar David supuse tot unei asemenea pedepse pe amoniți, 2 Reg. XII 31; 1 Paralipomena, XX, 3. Diodor Sicilianul zice, că în Egipt ucigătorii de tată se pedepseau cu aceea, că îi preumbla pe arbuștii ghimpoși până atuncea, până când ei scoteau cel de pe urmă oftat.

știința datoriei împlinite și renunță cu modestie la autoritatea ereditară, oferită lui, zicând: „Nici eu nu vă voi stăpâni, nici fiul meu nu vă va stăpâni. Domnul să vă stăpânească". El se mulțămi numai cu o parte din pradă (cu 1700 siclii de aur, afară de căruțe, nasturi și haine de purpură de ale regilor madianiți, și afară de lanțurile de aur dela gâtul cămilelor lor). Din nefericire, el avu imprudența să facă din aceste prăzi Efod sau un vestmânt preoțesc, și poporul cel superstițios, dându-i însămnătate magică, „începură să meargă desfrânat acolo după dânsul", săvârși ceva în felul idololatriei. Dealtmintrelea țara s'a liniștit 40 de ani, și însuși Ghedeon a trăit în pace până la bătrânețe adânci, lăsând dela multele sale femei 70 de fii și mai ales acea slavă leasă, care-i dădu în urmă marea cinste de a fi înscris în numărul celor mai slăviți eroi ai credinței (Ezdr. XI, 32).

Credinciosia nobilă, cu care Ghedeon a refuzat coroana regală, pentrucă el considera pe Iehova singurul rege adevărat al lui Israil, își găsi ecou în pieptul unora cel puțin din aceia, pe care el îi asculta așa de slăvit. Nu-i de mirare totuși, că între numeroșii săi fii, cu trecerea timpului, a trebuit să se ivească oarecare sentiment de ambiție. Prada bogată de tot felul, dobândită în timpul marei biruințe asupra madianiților, fără îndoială a contribuit mult la îmbogățirea poporului și a răspândit în el gustul către oarecare lux, care cu deosebire deveni vizibil prin orașe. Unul din rezultatele acestui lucru, contactul mai strâns cu comercianții mai curajoși ai Feniciei, orașele mari deveniră tot mai mult piețe pentru mărfurile hananiene și sălașuri pentru coloniști străini. Evident în scopul de a-și asigura siguranța persoanei și averei și de a-și asigura caravanele lor comerciale, care necontenit se mișcau cu mărfuri, străinii alcătuiră alianțe, sub protecția zeului lor Baal-Berit, și obținură chiar aceea, că li se îngădui să zidească templu în Sihem, ba poate deasemenea și în alte orașe. Față cu asemenea creștere a prosperității, din nefericire, se începu o puternică manifestare și a concurenței între diferitele orașe și localități. Orașul Ofra, patria lui Ghedeon, a început, se pare, să umbrească această veche capitală a tribului lui Efrem, anume mulțămită că locuiau într'însa fiii lui Ghedeon, care în genere susțineau demnitatea marelui lor părinte. Dar între dânșii se dovedi un membru nevrednic, anume Abimeleh, fiul concubinei din Sihem a lui Ghedeon, care socoti să se folosască de concurența ce se ivise cu scopuri de ambiție. Considerând starea de lucruri, ce se instaurase, ca prielnică pentru sine, el, împreună cu mama sa, alcătui un plan îndrăsneț, ca Sihemul cu orașele dimprejur-

să-l proclame pe dânsul rege și astfel să se înalțe pentru totdeauna deasupra Ofrei. Pentru dânșii era mai bine, le dădea el a înțelege, să se afle sub cârmuirea unuia, decât sub a celor 70 de fii ai lui Ghedeon, în care număr se enumera, poate, și nepoții lui. Afară de asta el, Abimeleh, era „din carnea și din oasele lor". Acest pas îndrăsneț al lui Abimeleh izbuti. La el luară parte și străinii, ce se stabiliseră în Sihem, așa că-i dădură chiar ajutor bănesc dela templul lui Baal, și el deodată păși la năimirea de ostași din diferiți oameni fără treabă, de care erau tare mulți în aceste timpuri turburi. Cu oștirea adunată, el declără îndată războiu fraților săi, pe care-i înfrânse cu totul și fără milă îi dădu morții, decapitându-i probabil pe o „piatră", care se bucura, poate, de un deosebit renume, din cauză că pe dânsa cândva Ghedeon își adusese jertfa sa. Dela acest măcel a scăpat numai singur Iotam, fiul cel mai mic al lui Ghedeon, care izbuti să fugă. El a fugit pe muntele Garizim, ce se înalță deasupra văii Sihemului, și deacolo văzu, că locuitorii orașului și ai locurilor din împrejurimi s'au adunat jos în vale, în scopul de a proclama pe Abimeleh rege. Această priveliște insuflă imediat lui Iotam, care se distinge prin îndrăsneală și ghibăcia genialului său tată și unchiu – ideea să se adreseze către adunare cu o cuvântare. Cățărându-se pe un pisc stâncos, ce se ridica pe Garizim și care era inaccesibil pentru ostașii lui Abimeleh din cauza povârnișului stâncilor, el declară cu îndrăsneală poporului uimit de prezența sa și se adresă către dânsul cu o parabolă plină de mustrări, prima de care se istorisește în Biblie. Figura pentru ea o împrumută el din scena înconjurătoare. Din basmele Indiei și Greciei de obiceiu vorbesc sau lucrează fiarele și paserile; dar în Palestina comparația de obiceiu se lua din regnul vegetal. „Ridicându-și glasul său, Iotam strigă și zise poporului: Ascultați-mă pe mine, locuitori ai Sihemului, și să ne audă Dumnezeu! S'au dus cândva arborii să ungă peste dânșii rege, și ziseră maslinului: să domnești peste noi. Maslinul le zise: Lăsa-voi eu oare grăsimea mea și mă voi duce să rătăcesc printre arbori? Și au zis arborii smochinului: vină tu și domnește peste noi. Smochinul răspunse: lăsa-voi eu oare dulceața mea și rodul meu cel bun și mă voi duce să rătăcesc printre copaci? Și au zis arborii viței de vie: vină tu și domnește peste noi. Vița de vie răspunse: lăsa-voi eu oare mustul meu, care veselește pe zei și pe oameni și mă voi duce să rătăcesc printre copaci? Infine au zis toți arborii spinului: vină tu și domnește peste noi. Iar spinul a zis către arbori: dacă voi cu adevărat mă puneți rege peste voi, apoi mergeți și vă supuneți sub

umbra mea; dacă nu, atunci va eşi foc din spini şi va arde codrii cedrii Libanului. Deci, luaţi sama, oare după adevăr şi după dreptate, punând pe Abimeleh rege? Şi aţi procedat voi bine cu Ierobaal (Ghedeon) şi cu casa lui şi potrivit cu facerea de bine a lui aţi procedat voi? Pentru voi tatăl meu s'a luptat, nu şi-a cruţat viaţa sa şi v'a izbăvit pe voi din mânile madianiţilor, iar voi acum v'aţi ridicat contra casei tatălui meu, şi aţi ucis pe cei 70 de fii ai tatălui meu pe o singură stâncă, şi aţi pus rege peste locuitorii Sihemului pe Abimeleh, fiul concubinii lui, pentrucă el e fratele nostru. Dacă voi acum aţi procedat după adevăr şi după dreptate cu Ierobaal şi casa lui, atunci să fie peste voi binecuvântare şi să vă bucuraţi de Abimeleh, şi el să se bucure de voi. Dacă însă nu, atunci să iasă foc din Abimeleh şi să ardă pe locuitorii Sihemului şi toată casa lui Milo, şi să iasă foc dela locuitorii Sihemului, şi toată casa lui Milo şi să ardă pe Abimeleh" (Jud. IX, 8, 20). Terminând această cuvântare expresivă, Iotam imediat dispăru, lăsând pe locuitorii din Sihem să cugete asupra urmărilor nechibzuitului şi aşa de bine zugrăvitului lor procedeu.

Spini şi plante ghimpoase în Palestina.

Dar sihemiţii, târâţi de avantajele întâetăţii lor în popor, nu ascultară de sfatul bun şi în adevăr proclamară pe Abimeleh rege; totuşi curând ei au trebuit să se convingă, cât de dreaptă a fost prevenirea făcută lor de Iotam. Abimeleh se dovedi anume acel spin, care-i invită să se odihnească sub umbra lui. Pentru asigurarea situaţiei sale, el nu se mărgini la uciderea fraţilor săi, ci continuă aceeaşi politică sângeroasă, nimicind pe toţi aceia, care într'un fel sau altul se puteau părea lui periculoşi pentru autoritatea lui. O asemenea politică în răsărit nu-i fără exemplu. In urmă recurse la ea Iiui, când a nimicit el familia lui Ahab, şi deasemenea Hotolia, când ea ucise copiii lui Ohozia. Asemenea barbarie a fost totdeauna în obiceiu la răsărit. In Turcia ea a existat până la timpul cel mai din urmă, iar în Persia încă şi astăzi există obiceiul de a orbi pe fraţii şahului şi pe toţi

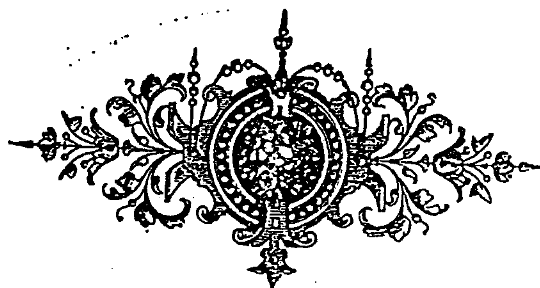
ceilalți moștenitori colaterali ai tronului la începutul fiecărei domnii nouă[1]). Un astfel de început al domniei lui Abimeleh demască în totul caracterul lui, și el rămase credincios sieși în tot timpul cârmuirii sale. Iubitor de sine pânăla cruzime, fără principii și fără scrupule, el din această cauză curând a trebuit să silească pe supușii săi să se răscoale. Jucând rolul de rege, el avea armată, strângea dări și organiză administrația, găsindu-și în persoana lui Zabul locoțiitor, căruia el îi încredință guvernarea Sihemului, iar el însuși se mută la Aruma, pe vârful unui munte, cam la cinci chilometri spre nord-vest. Tirania lui între acestea deveni așa de insuportabilă, că în Sihem s'au format bande de răsculați, care începură să prade totul ce aparținea lui Abimeleh, ba se încercau să-l prindă și pe dânsul însuși. Pentru domolirea sehemiților, Abimeleh trimise pe Gaal, un hananeu din Sihem, cu un detașament de armată. Dar Gaal însuși se tutuia cu sihemiții. La un ospăț vesel în timpul culesului viei, ce s'a dat în templul lui Baal, lucrurile au ajuns până acolo, că Gaal se adresă către cei adunați cu o cuvântare de răzvrătire trădătoare, în care el propuse să lipsască pe Abimeleh de tron și să înceapă el însuși a conduce pe frații săi. Despre această trădare se raportă de către Zabul lui Abimeleh, care arătă că el a moștenit dela tatăl său dacă nu vrednicia morală, apoi cel puțin energia. El imediat se arătă în oraș cu detașamentul, lovi pe Gaal și pe adepții lui, îi izgoni din oraș și după aceea în a doua luptă a doua zi lovi și pe sihemiți, care căzură în asprele mâni ale lui Abimeleh; toți aceia cari se dovediră în viață după măcel, fură alungați din case. Usurpatorul furios, dărâmă orașul și-l presură cu sare în semn ca să fie uitată și însuși localitatea Sihemului. Celelalte părți de populație totuși fugiră la templul lui Baal, în turnul căruia nădăjduiau ei să-și găsască refugiu, dar Abimeleh acum nu știa nici de compătimire, nici de respect. Indreptându-se spre muntele învecinat Selmon, el însuși împreună cu detașamentul său, tăiară ramuri de pomi și apoi, aducându-le în orașul lor, le puse sub turn și dete foc, așa că în turn arsese de vii pânăla o mie de bărbați și femei[2]).

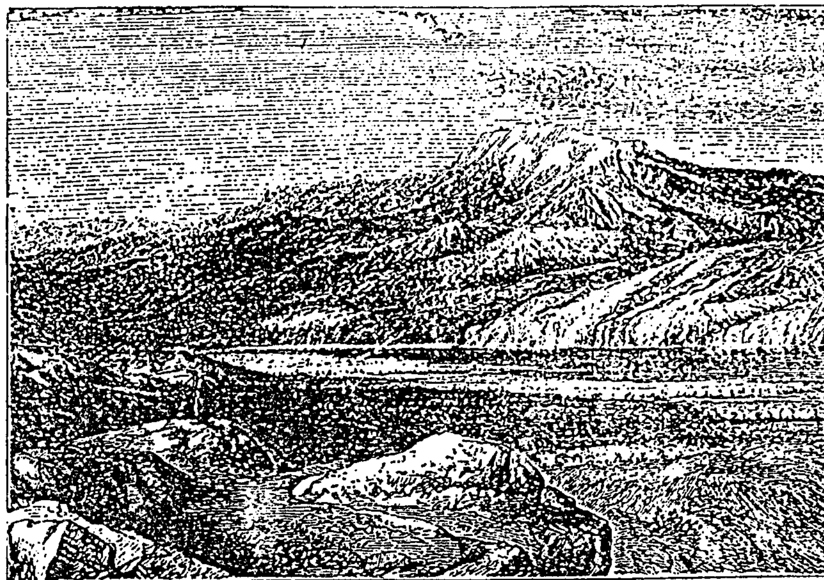
---

1) Doamna M'Hell, femeia fostului ambasador englez în Persia, a văzut odată, cum unul din prinți, băiat de zece ani, legându-și ochii cu batista, rătăcea prin cameră. La întrebarea, ce face, băiatul răspunse, că deoarece știe, că după moartea tatălui său, care e rege, lui au să-i scoată ochii, apoi el a și cercat acum, ce va să zică a fi orb. Tatăl lui și-a asigurat sieși tronul cu ajutorul unchiului fostului rege, nimicind toată „familia regală". In timpul din urmă aceeași a făcut Tibo, regele Birmaniei, pentru a-și asigura tronul.

2) Casa lui Milo, pomenită la Jud. IX. 20 era probabil numirea pentru acest turn întărit, în care căuta refugiu în Sihem. El probabil era pe muntele Garizim.

Din Sihem Abimeleh plecă către alt oraş răsvrătit Teveț, ac-tualul Tubas, pe drumul principal, la jumătate de ceas între Si-hem şi Beosan, şi recurse la acelaşi mijloc pentru nimicirea lo-cuitorilor lui, care fugiseră în puternicul turn al oraşului după prima înfrângere. Dar blestemul lui Iotam urmărea acum pe Abi-meleh pas cu pas, şi el îşi găsi aicea peirea sa. Când el, în sco-pul de a pune dedesupt material inflamabil sub turn, se apropiă de zidul lui, atunci o femee turnă asupra lui de sus o piatră de râşniță şi-i zdrobi capul. Ruşinându-se să moară de mâna unei femei, Abimeleh porunci armaşului său să-l înjunghie cu sabia. „Aşa a plătit Dumnezeu lui Abimeleh pentru crima care o făcuse tatălui său, ucizînd pe cei 70 de frați ai săi", şi deci aşa de ne-slăvit se termină prima încercare de a întemeea cu de la sine putere autoritatea regală a poporului lui Israil.

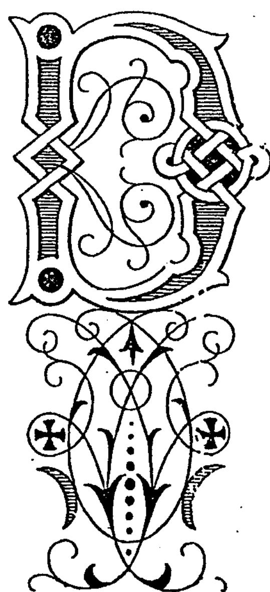

Galaadul.

CAPITOLUL XXXII.

IEFTHAE

După detronarea lui Abimeleh, urmă un timp destul de îndelungat, în curgerea căruia israiliţii se bucurară de pace şi prosperitate. Incercările anterioare au fost atât de edificătoare pentru popor, că el, evident, ajunsese la recunoaşterea necesităţii de a pune în rânduială raporturile sale sociale şi cetăţeneşti, şi în acest scop chiar şi în timp de pace recunoscu persoane particulare, care erau judecătorii lor. Ca atari după Abimeleh se amintesc judecătorii Tola şi Iair. De oarece acesta era un timp de linişte şi de pace, apoi existenţa acestor judecători avea un caracter cu totul civil. Ei erau judecători în înţeles deplin al acestui cuvânt, adecă scopul lor principal era instaurarea rânduelelor cetăţeneşti lăuntrice în popor. Dar această prosperitate, în timpul căria încetul cu încetul se uitau încercările din timpurile trecute, iarăşi se dovedi vătămătoare pentru un popor atât de nestatornic şi uşuratec, cum erau israiliţii. Uitând încercările şi lecţiile din timpurile trecute, ei începură iară să încline către idololatrie; între ei se întări corupţia obişnuită. Folosindu-se de

prosperitate, poporul începu să intre în atingere încă și mai strânsă cu neamurile idololatrice înconjurătoare și lucrurile ajunseră până acolo, că poporul, care ar fi trebuit să servească de învățător al credinței în singurul Dumnezeu adevărat pentru toate popoarele înconjurătoare, însuși începu să le imiteze ca un sclav cultele și principiile lor idololatre șt începu fără alegere „să slujască Baali-lor, Astartelor și zeilor amoreilor, și zeilor sidonienilor, și zeilor Moabului, și zeilor amoniților și zeilor filistenilor", uitând numai pe Domnul Dumnezeul cel adevărat. „Și s'a aprins mânia Domnului asupra lui Israil, și El i-a predat în mâna filistenilor, și în mânile amoreilor. Aceștia strâmtorară și chinuiră pe fiii lui Israil optsprezece ani". Nenorocirea asta a fost cu atât mai grea, că vrășmașii strâmtorau poporul în același timp din două părți, dinspre răsărit și dinspre apus. Vrășmașii dela apus, adecă filistenii, până acum fusese numai niște păstori neînsemnați și pașnici, dar acum ei începură, vădit, să apară în calitate de cuceritori așa de groaznici, care în urmă aruncară așa groază asupra israiliților. Dar actuala lor incursiune a fost, se pare, o oarecare incursiune neînsemnată, care a servit numai o prevenire vremelnică pentru poporul israilit. Dușmanul principal se dovedi amoniții, descendenții lui Lot. Amoniții amenințaseră pe israiliți în timpul lui Lot, dar în același timp ei nu mai susțineau pe moabiți, ei evident ne manifestând dispozițiuni dușmănoase față de israiliți; acum însă ei singuri erau atât de puternici, ca să facă incursiuni asupra Palestinei. Caracterul lor aspru și prădalnic îi făcuse deosebit de groznici. Ei duceau viață nomadă și erau cu totul dedați pasiunei războinice și jafului, calități proprii beduinilor. Israiliții, din timpul eșirii lor din Egipt, niciodată n'au întâlnit vrășmași mai cruzi. Din timpul eșirii acești descendenți ai lui Lot refuzară descendenților lui Avraam rezerve pentru traiu în pustie; ei chiar se sileau să abată pe israiliți dela calea datoriei morale, urmărind împreună cu moabiții sfaturile viclene ale lui Valaam (Deut. XXIII, 4). Unde anume trăiau ei în acel timp, când au făcut incursiune asupra israiliților, nu se știe, dar e neîndoilnic aceea, că ei trăiau spre răsărit de țara Galaadului. Orcât de greu era de pătruns în această din urmă țară, munții căria pare că ar alcătui pentru dânsa o fortăreață inespugnabilă; amoniții totuși au reușit să facă incursiune asupra ei, și de acolo ei au trecut peste Iordon, au început să facă incursiuni prădalnice și răspândiră prădăciunile lor în adâncime pânăla triburile lui Efrem, Veniamin și Iuda.

Ca de obiceiu nenorocirea asta iarăși constrânse pe israiliți să se adreseze cu rugă de ajutor către Domnul lor cel uitat de

dânşii. Dar de data asta şi Domnul, în mânia lui cea dreaptă, le răspunse: „Voi M'aţi părăsit şi v'aţi apucat să slujiţi altor dumnezei. De aceea Eu nu vă voi mai mântui. Mergeţi de strigaţi către dumnezeii pe cari vi i-aţi ales: să vă mântuiască ei la vreme de strâmtorare pentru voi". Aceasta a fost o straşnică lecţie pentru israiliţi, cari au trebuit să cunoască, cum zeii păgâni din împrejurimi, servind pentru ei izvor de desfătări vinovate în timp de pace şi din contra servesc pentru dânşii drept laţ de prins în aceste nenorociri. Dar îndurarea dumnezeească e nemărginită. Când israiliţii în pocăinţe se îndreptară spre Dânsul iară şi lepădară zeii străini, începând să slujască numai Domnului, atunci „n'a suferit sufletul Lui suferinţele lui Israil", şi El le trimise izbăvitor în persoana lui Ieftae. Acesta era, chiar după origina sa, în totul fiul vremii sale corupte. Mama lui era o desfrânată din Galaad, din tribul de peste Iordan al lui Manase, şi el, lipsit de fraţii săi vitrigi de moştenire în casa tatălui său nelegitim, se retrase în pământul liber Tov, care propriu nu se ştie unde se afla, dar probabil era situat la hotarele stăpânirii amoniţilor, dacă nu alcătuia chiar partea lui. Acolo el, adunând împrejurul său oamenii fără casă şi leneşi, deveni căpetenia unei bande de prădalnici. Dar Ieftae nu uita datoria sa patriotică, şi de aceea el făcu incursiune asupra vrăşmşilor ţării sale, răpindu-le turmele şi caravanele. Faima şi vitejia lui întoarse asupra lui atenţiunea bătrânilor din Galaad, care în chip deosebit suferiseră de năvălirile amoniţilor, şi ei îl poftiră să stea în capul lor pentru luptă cu duşmanii. Lui Ieftae îi veni tare greu să primească poftirea dela bătrânii oraşului, unde el suferise o straşnică ofensă şi nedreptate, dară iubirea de patrie birui şi el primi propunerea, cerând totuşi pentru sine la această condiţie întâietate în popor în calitate de judecător. Aicea noi vedem astfel un nou pas către o treptată întărire a ei după anumite persoane. Condiţia aceasta fu primită din partea bătrânilor şi ea fu solemn întărită în faţa Domnului.

Apărând în calitate de conducător, Ieftae curând formă împrejurul său un detaşament, gata să păşască pentru eliberarea ţării sale de cumpliţii vrăşmaşi; dar înainte de a păşi la expediţie, Ieftae încercă deocamdată să pună la cale trebile pe cale paşnică şi intră cu amoniţii în tratative pentru definirea drepturilor celor două popoară duşmane asupra provinciei transiordaniene. Cu acest prilej Ieftae dovedi o cunoştinţă fină a întregei istorii premergătoare a cuceririi pământului făgăduinţei şi, sprijinindu-se pe date istorice, ceru îndepărtarea amoniţilor. Aceşti din urmă justificară atacurile lor asupra triburilor transiordaniene prin aceea,

cumcă pământul, ce se afla între râurile Arnon și Iavoc, alcătuia proprietatea lor ereditară. Prin trimișii săi Ieftae le dovedi netemeinicia acestor pretenții. Această țară, în timpul cuceririi israilite, aparținea lui Sihon, regele amoreilor. Adevărat, amoreii n'au fost stăpânitorii ei primordiali, de oarece ei au luat-o dela moabiți (Numer. XXI, 26). De aceea pretenția asupra ei ar putea să și-o arate Valac; dar deși el invită pe Valac, ca să apere ceeace rămăsese din regatul lui, contra atacului posibil al israiliților, de care el se temea, el totuși niciodată nu se încercă să întoarcă ceeace israiliții răpise dela amorei, deși pământul acesta îi aparținuse la început lui. Afară de asta, chiar în raport cu amoreii, după cum înainte în raport cu edomiții și cu moabiții, posesiunile cărora israiliții în realitate le-au ocolit printr'un mare cerc, acești din urmă la vremea lor au manifestat o neobișnuită bunăvoință. Dacă amoreii ar fi și fost lipsiți de posesiunile lor, apoi asta pentrucă ei înșiși ar fi făcut o incursiune prin nimic justificată asupra israiliților, care la început numai i-au rugat să le îngădue să treacă prin țara lor. In fine, dacă stăpânirea de trei sute de ani incontestabilă a țării nu le da încă dreptul pozitiv la stăpânirea acelui pământ, atunci e greu de închipuit, după care drept mai puteau ei să-l stăpânească. Deci Ieftae nu se turbură să transporte chestiunea chiar pe punctul de vedere religios. Adresându-se către amoniți și generalizind discuțiile și tratativele de până acuma, el le zise: „așa dară Domnul Dumnezeul lui Israil a izgonit pe Amoreu dela fața poporului său Israil, iar tu vrei să iai moștenirea lui? Nu stăpânești tu oare ceeace ți-a dat Hamos, Dumnezeul tău? Așa și noi stăpânim tot ceeace ne-a dat de moștenire Domnul Dumnezeul nostru (Jud. XI, 23-24). Când toate aceste tratative nu au dus la scopul dorit și toate propunerile pașnice au fost respinse cu trufie de amoniți, care își arătară pretențiile lor asupra tuturor ținuturilor transiordaniene, atunci Ieftae se văzu nevoit să-și asigure dreptul său cu armele. „Și a fost peste Ieftae duhul Domnului". Puternic prin bărbăția proprie și însuflețit de popor, care de pretutindenea începu să se adune sub steagul său, Ieftae însfârșit se mișcă asupra dușmanului; dar înainte de aceasta după obiceiul vremilor vechi, dădu făgăduință Domnului, zicând: „dacă Tu vei da pe amoniți în mânile mele, atunci la reîntoarcerea mea cu pace dela amoniți, ce va eși pe poarta casei mele întru întimpinarea mea, va fi a Domnului, și voi înălța acea ardere de tot". Expediția fu reușită. Ieftae zdrobi pe dușman urmărindu-l dela Aroer până la Minot și a luat douăzeci de orașe

pânăla Avel-Cheramim, așa că amoniții se umiliră înaintea fiilor lui Israil.

Topografia provinciei, situată la răsărit de Iordan, încă și astăzi e prea puțin cunoscută, ca să putem da o idee despre acea localitate, care a fost martora victoriilor lui Ieftae. Puțina siguranță a acestor țări, inundate și astăzi, ca și atuncea, de beduini, împedeca pe cercetători să facă studii temeinice. Un călător englez, Tristram, totuși cercetă pământul lui Moab în anul 1872, și unul din rezultatele cele mai interesante ale călătoriei lui a fost descoperirea orașului Avel-Cheramim. „După 20 de minute după părăsirea localității Divan", zice el, „călătoria noastră ne duse într'o vale așa de puțin adâncă, încât ea te miră de merită această denumire. Acolo se pot încă vedea urmele zidurilor și a teraselor, devenite astăzi simple movile de pământ, acoperite cu iarbă și înșirate regulat în lungul unui deal pe distanță de aproape trei sute de picioare. Când noi am întrebat, ce au fost acestea, nu ni s'a putut da vreo lămurire, ci au spus numai, că această vale se numește Hurm-Divan, adecă viile Divanului. Această poiană joasă are aproape trei mile engleze în lungime (5 chilometri). Numirea aceasta era păstrată de niște oameni, cari probabil nu văzuseră niciodată via și cari chiar nu au nici o idee despre destinația primitivă a acestor vechi șanțuri, cum s'ar putea numi ele. Acesta e un interesant exemplu despre perzistența numirilor semite. Dar asta nu e încă totul: aceasta e o interesantă ilustrație a unei cunoscute sentințe din cartea Judecătorilor. Când Ieftae în războiul său contra amoniților i-a înfrânt în acest șes, atunci citim: „și i-a înfrânt cu înfrângere mare foarte, dela Aroer pânăla Minit douăzeci de orașe și pănăla Avel-Cheramim, adecă până în șesul viilor, și le-a dat lovitură mare" (Jud. XI, 33). Astfel aicea pe această cale, pe care firește trebuea să fugă oștirea zdrobită a amoniților, îndreptându-se dela răsărit după înfrângerea dela Aroer, vechea numire se păstrează și până astăzi, deși exprimată în altă limbă, dar cu aceeași însemnare. Dar unde era situat Minit? Noi asta nu o știm. Se presupunea că acesta e poate Menia, sătuc, care se află la șapte mile spre răsărit de Esevon. Dar noi n'am putut găsi nici cea mai mică urmă, nici numele, nici chiar locul, nici acolo, unde ni-l arată, nici în alt loc. Aicea însă noi avem cel puțin niște rămășițe, care mărturisesc de numirea exactă a șesului viilor". Acea împrejurare, că Ieftae a voit la început să evite războiul prin o înțelegere pașnică, arată că el avea o înaltă părere despre puterea amoniților. Asediul Avisului Galaadului, pe care acești din urmă o întreprinseră în curând, anume în tim-

pul lui Samuil (1 Reg. XI, 13), arată, că înfrângerea pricinuită lor de Ieftae nu zdrobiseră cu totul puterea lor. Săvârşind opera de eliberare, Ieftae se întoarse în triumf în cetatea sa Masifa şi se duse la casa sa. Sub înrâurirea triumfului şi aprobărei generale a poporului, care lăuda nevoinţele eliberatorului lor, Ieftae a putut deja să uite şi acea făgăduinţă, pe care el îl dăduse înainte de războiu. Dar când el se apropiă de casa sa, „iată fiica lui îi iese întru întimpinare cu timpane şi jocuri, unica sa fiică, care voise mai mult decât toţi să sărbătorească victoria tatălui său cuceritorul. Nefericitul tată fu lovit ca de un trăsnet, care abea atuncea îşi aduse aminte de toată nechibzuinţa făgăduinţei necugetate ce dăduse. Când el o văzu, „îşi rupse haina sa şi zise: ah, fiica mea! tu m'ai zdrobit; şi tu eşti printre turburătorii liniştei mele! Eu am deschis despre tine gura mea, înaintea Domnului şi nu mă pot lepăda". Aflând grozava taină, curajoasa fiică a viteazului tată, totuşi nu se dădu în braţele unei disperări desăvârşite, ci ceru dela dânsul numai o amânare de două luni, ca să se ducă în munţi să-şi plângă feciorìa sa cu prietenele sale. „După trecerea celor două luni, ea se întoarse la tatăl său şi el săvârşi asupra ei făgăduinţa sa, pe care o dăduse, şi ea nu cunoscu bărbat [1])".

Dar cum să înţelegem împlinirea acestei făgăduinţe? Din causa tainicei neclarităţi a textului biblic, ea se înţelege diferit. Unii interpreţi, mai ales cei vechi, o înţeleg în sens literal, că în adevăr fata a fost adusă jertfă ca ardere de tot; dar în timpurile mai nouă capătă importanţă altă interpretare, anume că fiica lui Ieftae a fost numai consacrată la slujire Domnului. Pentru a înţelege mai bine această împrejurare, trebue rezolvite două chestiuni: ce anume a înţeles Ieftae, dând făgăduinţa sa? Şi s'a simţil el oare pe sine obligat, în puterea senzului literal al votului său, să aducă fiica ardere de tot? Chiar dela început ne întâlnim aicea cu următoarele două fapte, şi anume, că până la acest timp Ieftae a lucrat şi a vorbit, ca slujitor adevărat al lui Iehova, şi că numele său ocupă un loc de cinste în acea listă a eroilor credinţei, care e scrisă de apostolul în epistola către Evrei (XI, 32). Deja din asta devine aproape imposibil a crede, că un adevărat slujitor al lui Iehova ar fi putut cândva să dea făgăduinţă să aducă jertfă umană, şi încă şi mai puţin, ca el în adevăr să o fi adus; ne mai vorbind deja, ca de obiect al acestei jertfe să fi servit propria şi unica sa fiică. Astfel de jertfe erau în cel mai înalt grad

1) Tristram. Land of Moab. p. 139-140.

străine și protivnice întregului spirit și litere a legei lui Dumnezeu (Levit. XVIII, 21; XX, 2-5; Deut. XII, 31; XVIII, 10), și noi nu întâlnim nici o amintire despre ele pânăla necredincioșii regi Ahab și Manase. Chiar Iezabela n'a îndrăsnit să le introducă; și noi știm de ce groază au fost cuprinși israiliții, când ei au văzut, cum păgânul rege al Moabului aduse pe fiul său ca jertfă de răscumpărare pe zidurile capitalei sale (4 Reg. III, 26). Dar dificultatea devine aproape de neînvins, anume când întâlnim după asta numele lui Ieftae în lista Noului Testament pintre eroii credinței. Un vinovat de asemenea crimă contra legii fără îndoială n'ar fi putut să-și găsască loc acolo? Dar aceste socotele deși sunt importante, trec peste hotarele înseși istorisirii, și pentru adevărata înțelegere a chestiunii e nevoe să se examineze mai exact înseși istorisirea biblică. Făcând aceasta, noi mai întâiu de toate trebue să lepădăm, ca ne necesare în causă, toate dovezile de acest fel, ca barbaria acelor vremi, nedesăvârșirea concepțiilor religioase sau neștiința religioasă din partea unui astfel de căutător de aventuri, cum fusese la început Ieftae, care petrecuse cea mai mare parte a vieții sale departe de israiliți. Istorisitorul biblic, adevărat, ne prezintă pe Ieftae ca pe un sălbatec și îndrăsneț muntean al Galaadului, care se îndeletnicea cu hoția și cu incursiunile asupra locuitorilor din împrejurimi. Dar, pe de altă parte, Ieftae necontenit lucrează și vorbește în totul ca un adevărat slujitor al lui Iehova; și votul său, care în Vechiul Testament totdeauna dovedește cel mai înalt simț religios (Fac. XXVIII, 20; 1 Reg, I, 11; Ps. CXV, 14; Eș. XIX, 21), a fost pentru dânsul cu atât mai sfânt, cu cât el a fost dat lui Iehova. După aceea în solia către regele amoniților, Ieftae manifestă cunoștința cea mai apropiată cu Pentateucul, în care caz nu odată dovezile lui alcătuesc citate aproape literale din cartea Numere (XX). Omul care cunoștea așa de bine și de amăruțit istoria sfântă, n'a putut să nu știe principiile fundamentale ale adevăratei credințe. Având toate acestea în vedere, putem să pășim la cercetarea istorisirii biblice despre votul dat de dânsul, și din acea istorisire se arată următoarele:

Insuși expresiunile, în care a fost dat votul de către Ieftae, în tot cazul nu exclud posibilitatea, că oarecare ființă omenească să iasă pe ușa casei sale întru întimpinarea lui la întoarcerea sa. Textul original fără să vrei stârnește asemenea idee și probabilitățile evidente ale chestiunei au vorbit puternic în favoarea unei atari întâmplări. In realitate, expresiunea votului lui Ieftae, pe cât se pare, intenționat a fost făcut în asemenea termeni generali, care ar acoperi toate întâmplările ce s'ar putea întimpina. Dar

chiar și în asemenea caz e imposibil de presupus, ca Ieftae să fi putut să dea intenționat un vot, în care el ar fi avut în vedere anume o jertfă umană. Ba încă e și mai imposibil de presupus, că lui Ieftae i s'ar fi ivit ideea, că Iehova va voi să lege victoria sa eliberatorie cu o crimă așa de grozavă. Expresia, întrebuințată de Ieftae la facerea votului, e remarcabilă și sub alt raport. Intr'însul s'a spus: „ce va eși pe poarta casei mele întru întimpinarea mea, va fi a Domnului, și voi aduce acea ardere de tot". Marii interpreți iudei din evul mediu, contrar Talmudului, au dovedit, că aceste două poziţiuni din urmă nu sunt identice. In lege niciodată nu se vorbește despre animalul adus ardere de tot, că el „va fi al Domnului", și aceasta din acea cauză simplă, că prin fiecare ardere de tot se înțelege anume aducere Domnului. Dar când se aduceau lui Iehova ființe umane, apoi atuncea se și întrebuința această expresie, ca de exemplu aducerea întâilor născuți dintre israiliți și a tribului lui Levi (Numer. III, 12-13). Dar în asemenea caz niciodată, negreșit, nu se subînțelegea, ca asupra lor să se fi săvârșit adevărata aducere de jertfă umană. După aceea trebue de amintit, că după rânduiala legii lui Moise ca jertfă a arderii de tot se aduceau numai esclusiv ființe de genul masculin (Lev. I, 3), și asta singură de sine esclude deja putința presupunerei din partea lui Ieftae, că fiica sa putea să devină obiectul unei astfel de jertfe. Dar chiar dacă se presupune, ca fiica care-l iubea așa de mult în adevăr s'a consacrat pe sine la moarte, apoi e aproape cu totul improbabil, ca ea să dorească să petreacă două luni din viața rămasă nu cu întristatul său tată erou, ci în munți cu prietenele sale cele de o vrâstă cu dânsa. Pentruce era să plângă în această izolare nu tinerețea sa, ci „fecioria" sa, nu faptul că ea trebuea să moară, ci faptul că ea trebuia să moară necăsătorită. Expresia evreească în cazul întâiu ar fi fost cu totul deosebit de cea care e întrebuințată aicea în sf. Scriptură și care poate însemna numai ultima. Acea împrejurare, că ultimul copil trebuia să moară necăsătorit și astfel să condamne numele tatălui la dispariție în Israil, în lumina timpurilor Vechiului Testament se considera cu adevărat mare nenorocire și o grea lovitură. Stârpiciunea era una din pedepsele, ce se rânduia pentru păcate mari (Levit. XX, 20), și una din marele pedepse pentru apostasia poporului era, după expresia psalmistului, aceea, că „pe tinerii lui îi mânca focul, și fetelor lui nu le cânta imnele de nuntă" (Ps. LXXVII, 63). Cercarea aceasta se arată cu atât mai grea pentru Ieftae, când noi ne închipuim, că ea a căzut asupra lui și asupra unicii sale fiice în ceasul celui mai înalt triumf, când toată pros-

peritatea se părea că se află la dispoziţiunea lor. Omul cel mai mare şi mai fericit în Israil devine deodată cel mai de jălit şi nefericit, deja pentrucă chiar după asemenea senz al votului lui Ieftae se lipsi de fericirea supremă, singura de care se socotea vrednic omul Vechiului Testament, şi anume de fericirea continuării neamului său. Insfârşit, e foarte semnificativ, că înseşi mărturia despre săvârşirea votului se vorbeşte numai că Ieftae „a săvârşit asupra ei votul său, pe care l-a dat“, fără alte amărunţimi, nu se spune, că el în adevăr ar fi adus-o ardere de tot, ci din contra numai se adauge, că „ea n'a cunoscut bărbat“, oarecum ca o aluzie la aceea, că asupra ei n'a fost săvârşită arderea de tot, ci ea a rămas în feciorie şi a fost consacrată să slujască lui Dumnezeu.

Toate aceste temeiuri sunt aşa de serioase, că în timpurile cele mai nouă interpreţii înclină tot mai mult către acel înţeles al votului lui Ieftae, că îndeplinirea lui s'a coprins nu în aducerea de către el a fiicei sale ardere de tot, ci în consacrarea ei lui Dumnezeu să slujască la cortul mărturiei pentru toată viaţa. Şi în adevăr, la evrei era obiceiul să se dea asemenea făgăduinţe. Asta se poate vedea deja din cartea Leviticul, unde se defineşte exact preţul răscumpărării pentru sufletul omenesc, consacrat lui Dumnezeu (Levit. XXVII, 4). Se consacrau atât bărbaţi cât şi femei mai bătrâne şi tinere, robi şi liberi. Pentru omul consacrat se îngăduea a se aduce o răscumpărare, statornicită prin lege, dar unii nu voiau să se bucure de acest drept. Aşa Ana a consacrat lui Dumnezeu pe Samuil pentru toată viaţa (1 Reg. I, 11, 29). Tot un astfel de vot a dat şi l-a împlinit asupra fiicei sale Ieftae Judecătorul, şi în amintirea curajoasei fiice a lui Ieftae, „intră în obiceiu la israiliţi, că anual fiicele lui Israil mergeau şi plângeau pe fiica lui Ieftae galaaditeanul, patru zile pe an“ (Jud. XI, 40).

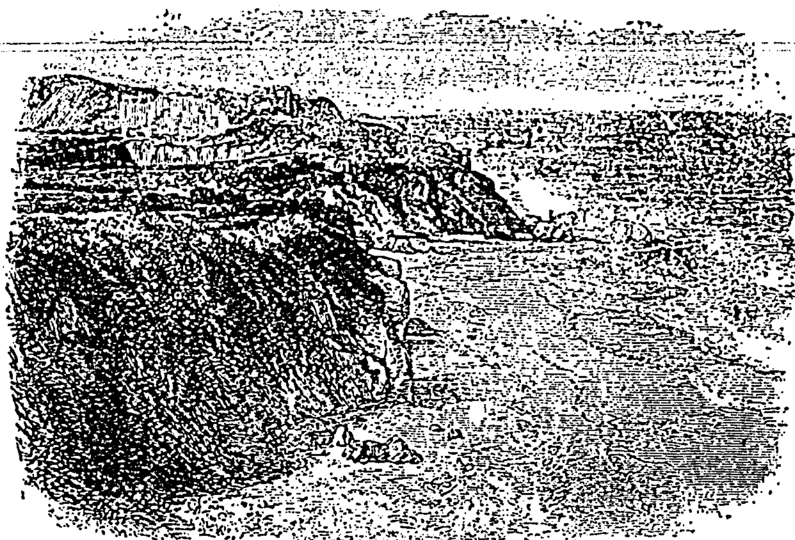
Un remarcabil ecou al acestui eveniment biblic serveşte obiceiul, care încă şi astăzi se păstrează în peninsula Sinai. Când fetei i se spune, că ea trebue să se mărite, atunci, după un vechiu obicei, ea de regulă fuge pentru câtva timp în munţi. Fuga aceasta la multe este numai o prefăcătorie aparentă; dar la unul din cele patru triburi, ce trăesc astăzi în acea peninsulă, anume la emzenchi, fuga aceasta e reală: mireasa pleacă în munţi pentru trei zile şi acolo se ascunde tot timpul, ca şi cum ar plânge fecioria sa[1]). Tot acestui lucru corespunde şi curiosul obiceiu, ce

1) Nu va fi de prisos să observăm cu acest prilej, că propriu în textul evreesc verbul intrebuinţat la Jud. XI, 40 însamnă nu „a plânge“ ci „a lăuda“.

se păstra printre iudei chiar pe vremea Mântuitorului. De două ori pe an, în ziua de 15 a lunei Aviv, când se termină strângerea dărilor pentru templu, și în ziua de pocăință generală, fetele din Ierusalim, în haine albe, înadins date lor în acest scop, așa ca la fel să fie îmbrăcate toate, și bogate și sarace, plecau la viile din apropierea orașului, unde dănțuiau și cântau. Nu era oare acest interesant obiceiu deasemenea un ecou îndepărtat a laudei ce se aduceau de fete fiicei lui Ieftae?

Oricum ar fi, întreg acest evniment a trebuit să se lase ca o povoară grea peste sufletul întristat al lui Ieftae, dar pe el îl mai aștepta și altă nenorocire, și altă cercare. El a trebuit să fie martor al tristului eveniment, care a arătat până la ce grad ajunsese desbinarea între triburi în vremea aceea. Efremiții orgolioși, se purtau cu trufie față de triburile de peste Iordan și mai ales față de jumătate de trib al lui Manase, pe care ei îl considerau o parte a tribului lor și refuzau să-i recunoască dreptul la o existență independentă, și mai ales dreptul de a-și avea din el judecător al poporului, și duse lucrurile până la lupte intestine. Agitația poporului totuși a fost puternică: Efremiții au suferit o grozavă înfrângere în bătălie și căutară să scape cu fuga pe țărmul opus al Iordanului. Dar galaaditenii iritați ocupară vadurile și, cunoscând pe efremiți după pronunția cuvântului *sibbolet* (ei pronunțau *sibbolet*), uciseră din ei 42.000 de oameni, supunându-i astfel la o groaznică pedeapsă pe turburătorii păcii generale. Acest eveniment dureros a trebuit încă și mai mult să apese sufletul unui patriot așa de înflăcărat, cum era Ieftae. El a fost judecător în israil numai șase ani după aceasta și a murit, fiind îngropat în unul din orașele Galaadului. El a trăit singuratec, singuratec a și murit, ne lăsând în posteritate nici măcar amintirea exactă despre locul unde a fost îngropat.

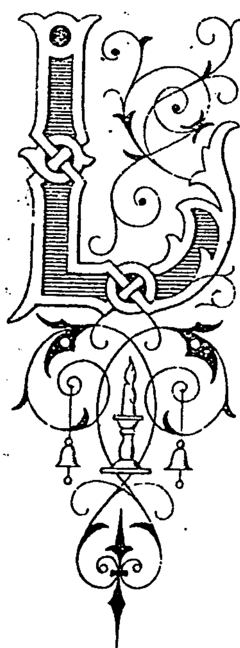

Vederea țărmului din apropierea orașului filistean Ascalon.

CAPITOLUL XXXIII.

SAMSON

La sfârșitul furtunosului period al judecătorilor cel mai activ și puternic popor al Palestinii a fost filistenii. Despre existența lor în Palestina s'a pomenit deja într'un timp așa de îndepărtat, ca timpurile lui Avraam. Ei, după cât se pare, s'au strămutat din insula Cipru și erau de origină pelasgică, deși în urmă au cedat înrâuririi semite a popoarelor hananiene. Alcătuind o alianță dintre cinci orașe, ei către acest timp dobândiră o deosebită influență în țară și au fost singurul popor hananian, care nu numai a rămas cu totul independent de israiliți, ci i-a și ținut pe aceștia necontenit sub groază prin incursiunile lor neașteptate. Puternici prin organizația lor militară, curajoși prin spiritul lor răsboinic și înbogățiți prin poziția avantajoasă a orașelor lor pe marele tract comercial spre Egipt, ei amenințau chiar întâetatea veche comercială a fenicienilor. Orașele lor erau centre vioae a tot felul de industrie. Azotul și Gaza, ca cheia spre Egipt, comanda întregului comerț, ce se îndrepta spre Egipt și care eșea

de acolo, şi serveau drept puncte principale de depozite de intrare şi eşire a mărfurilor. Toate aceste oraşe, afară de aceasta, făceau comerţ de sclavi cu Edomul şi cu sudul Arabiei, şi comerţul lor înflorea şi în alte direcţiuni, aşa că cu aplicare la ei înşuşi numele hananean deveni sinonim cu numele comerciant. Ei erau renumiţi deasemenea şi prin meşteşugul lor de ferari şi făuritori de arme. Tăria oraşelor lor mărturisea despre progresul lor în meşteşugul construcţiilor, iar idolii lor şi feluritele lucruri şi figuri făcute de ei din aur arătau, că ei erau iscusiţi şi în lucrurile de industrie paşnică. Dar mai cu samă ei erau devotaţi războiului atât pe uscat, cât şi pe marea. Cu căruţele lor de fer răspânditoare de moarte ei acuşi-acuşi săvârşau incursiuni asupra neamurilor înconjurătoare şi revărsau groaza asupra tuturor, puterea căria se simţea chiar până în ţara faraonilor. Egiptul numai nu demult înainte de aceasta fu expus atacului flotei lor, şi curând după aceea, probabil în vremea când Ieftae se lupta cu amoniţii pe înălţimele Galaadului, corăbiile lor, plecând din porturile Gaza şi Ascalon, făcu navală asupra Sidonului, marele oraş al Feniciei de nord, înfrânse flota lui şi luară chiar oraşul, care din acest timp îşi perdu însemnătatea sa. Toată aristocraţia lui se văzu nevoită să fugă la Tir, şi chiar mulţi locuitori ai acestui oraş curând au trebuit să-şi caute refugiu în insulele din apropiere, ca să fie în mai mare siguranţă contra acestor grozavi stăpâni ai mării. Sidonul de acum îşi perdu importanţa sa în calitate de capitală şi pentru câteva veacuri dispăru de pe paginile istoriei, şi căderea lui fără îndoială a fost întâmpinată cu bucurie din partea triburilor de nord ale lui Israil, care însfârşit puteau să respire slobod, eliberându-se de groznicul lor impilator.

Deja cu câteva veacuri înainte de acestea, anume pe timpul lui Samegar, triburile lui Dan şi Iuda suferiseră din pricina incursiunilor bandelor filistene, care năvăleau în văile lor de sus şi făceau prădăciuni, aşa că strămutarea a aşa de mulţi locuitori din primul trib, vădit, erau cauzate de aceste incursiuni. Dar aceste incursiuni singuratece încetul cu încetul au trezit până întru atâta îndrăsneala filistenilor, că însfârşit, ei s'au încercat să cucerească de tot ţara lui Israil vecină, ceeace s'a şi făcut către timpul naşterei lui Samson. Această cucerire fu una din cele mai mari nenorociri pentru poporul lui Israil, şi jugul filistean fu până întru atâta de greu, încât se părea că a răpit tuturora orce nădejde de izbăvire. Filistenii sdrobiră cu totul puterea israiliţilor, care, ca popor agricol, nu erau în stare să împedece năvălirile unui popor, meseria principală a căruia era răsboiul. Chiar şi vi-

teazul trib al lui Iuda a fost nevoit să pună înaintea lui armele sale şi să se supună jugului greu şi ruşinos, pentru asigurarea căruia filistenii în acel scop desarmând cu totul pe învinşi, duseră la ei în robie pe toţi ferarii şi meşterii de arme, aşa că israiliţii pentru orce lucru de ferărie şi de tâmplărie erau nevoiţi să alerge la cumpliţii lor apăsători. Nu-i de mirare deci, că în asemenea împrejurări jugul filistean a putut să-i apese 40 de ani întregi, fără să provoace măcar o încercare cât de mică pentru eliberarea de sub el. Poporul căzu cu duhul, şi cuprins de desnădejde totală, perdu orce speranţă la vre un chip de eliberare. Dar izbăvitorul se arătase deja în mijlocul lui şi era gata să păşască la apărarea poporului său. Acesta era un erou neobişnuit cu numele de Samson.

La marginea acestei ţări muntoase, cam la 30 de chilometri dela Azot, pe coasta unui deal, ce se ridica deasupra văii Surar (vechiul Sorec), între vii şi smochini, se cuibărea satul Ţora. Ţinutul acesta e situat la 2000 picioare deasupra nivelului mării şi e cunoscut sub denumirea Arcub sau „culme" - o lungă colină muntoasă cu numeroase ruine, culmi mai mici, ce se ramifică dintr'însa, ca nişte dungi spre nord şi spre sud, între care se întind două văi: Sorec şi Elah. Prima din ele, cu o lăţime de jumătate chilometru, vara e acoperită de sămănături bogate, printre care şerpueşte un râuleţ pe un aşternut calcaros; pelângă asta pe ambele laturi se întind dealuri albe nu tocmai înalte. Pe un munte, înconjurat de dumbrăvi de măslini, anume acolo, unde se unesc aceste două văi, se află ruinele Betsamisului = „casa soarelui"; în partea de sud a Sorecului e situată Timna, iar în partea de nord sunt situate două mici sătucene murdare: Ţora şi Estaol. Incepând depe coastele Şefelei, în direcţia şesului filistenilor, se întinde minunata vale, acoperită de holde, care prezintă un măreţ tablou atât de pe înălţimele dimprejur, cât şi de pe şes, şi totodată dintr'o parte se deschide vederea spre un bogat şes, iar din ceialaltă parte se deschide vederea asupra munţilor, situaţi dincolo de dânsa a munţilor stâncoşi. Anume acest mic ţinut era piaţa renumitelor nevoinţe a lui Samson.

In una din aşezările, ce se află aicea, anume în Ţora, trăia una din acele puţine familii, care în mijlocul apostasiei ce creştea mereu a acestui timp rămăsese încă credincioasă lui Iehova, şi în această familie se născu un fiu, destinat chiar din copilărie să atragă asupra sa atenţiunea a întregei populaţiuni dinprejur. Samson era fiul a unei perechi fără copii până atuncea, şi anume a lui Manoe cu o femee din tribul lui Dan, vecin cu

pământul filistenilor și deci care suferise mai mult din partea cruzilor vrășmași. Inseși nașterea lui a fost vestită de un înger, care spuse femeei lui Manoe, că ea va zemisli și va naște un fiu, și briciu nu se va atinge de capul lui, pentrucă chiar din pântece pruncul acesta va fi nazoreul lui Dumnezeu, și el va începe să izbăvească pe Israil din mânile filistenilor. Aceiași veste fu repetată și lui Manoe, cu afirmarea ei prin o nouă vedenie a îngerului, care se ridică din flacăra jertfelnicului. La timpul hotărât în adevăr s'a născut lui Manoe un fiu, căruia i s'a dat numele de Samson.

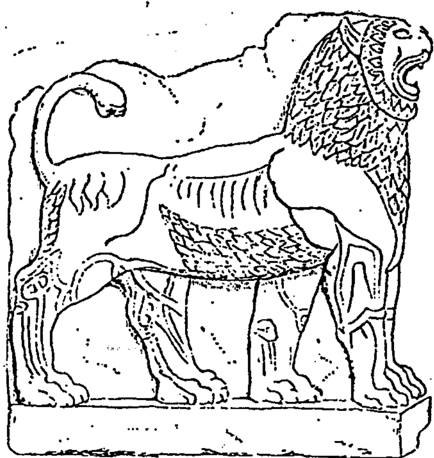
Tribul lui Dan, căruia aparținea Samson, totdeauna comparativ a fost mic și nu a fost în stare să-și cucerească șesul destinat lui și se îngrămădi în munți. Situația lui era așa de strâmtorată, că în urmă el a fost nevoit chiar să strămute dintr'însul o mare parte, lăsându-i libertatea să-și caute loc de traiu la hotarul de nord al țării. Dar el avea o tabără fortificată în munți, care predomina șesul filistenilor, și anume acolo a crescut Samson. Fiind nazoreu, adecă om consacrat în totul să slujască lui Dumnezeu și împărăției Lui și prezentând lecție vie, că puterea și mântuirea poporului ales se coprindeau numai în nevăzutul lor Impărat, care dădea ajutorul său numai pentru împlinirea legilor Lui sfinte. Samson crescu în fața orașelor și satelor apăsătorilor săi. La vederea situației împilate a poporului său, care suferea tot felul de împilări dela locuitorii acestor cetăți idololatre, și suferind pentru cinstea patriei sale și a Dumnezeului său, tânărul nazoreu se turbură cu duhul și prin popor circulau deja zvonuri, cum „duhul Domnului" se arăta din timp în timp în tânărul cu părul lung, care începea deja să dea probă de o putere neobișnuită.

Fiind dela naștere consacrat Domnului, Samson a crescut anume în calitate de nazoreu. Insuși votul de nazoreu exista deja de mult, și relativ de el existau anumite dispozițiuni în legea lui Moise (Numer. VI, 1-21). Dar exemplu personal de nazoreism pentru întâia oară ne dă Samson. Deosebirea între acțiunile curate și necurate se stabilise deja cu câteva veacuri înainte de asta, dar toată sistema rituală se expusese, probabil, unei mari uitări în cursul turburărilor și idololatriei, care necontenit au domnit mai mult sau mai puțin din timpul morții lui Iisus Navi. In vederea acestora, orunde se arăta acest tânăr nazoreu, el era astfel singur de sine un reproș viu pentru popor, amintindu-i datoriile lui și apostasia lui. Pe măsura creșterii lui, tot mai mult se dovedea, că această consacrare a sa lui Iehova desvoltase într'însul anumite daruri, care asigurau nădejdea în ceeace demult avea ne-

voe Israil, anume acea putere neînfrântă și energie, care numai singur ar fi putut servi de amanet al independenței naționale, dacă astfel de daruri ar fi fost tot așa primite de mulți. Duhul Domnului, care îmbrăcase pe Ieftae cu bărbăție și hotărîre, se manifestă și în tânărul Samson, dându-i o putere miraculoasă și neînfricare nebiruită. Ce ar fi deci, dacă Israil, întorcându-se să slujască singurului Dumnezeu adevărat, ar dobândi tot posedarea unor asemenea puteri și daruri, așa de nepreţuite în starea lui de astăzi? Inviorarea religiosă din timpul lui Samuil, care și însuși a fost nazoreu din naștere, fără îndoială a căpătat prima sa însuflețire tocmai din povestirile despre acest erou, care a fost atât de puternic tocmai pentrucă era consacrat lui Iehova și trăise abea cu câțiva ani înainte de nașterea marelui proroc. Despre influența lui ne putem face o închipuire regulată, numai având în vedere acea situație, pânăla care fusese pogorîți israiliții în timpul lui. Filistenii impuseseră jugul lor greu chiar și asupra marelui trib al lui Iuda și până întru atâta umiliseră duhul lui, că el nu numai nu îndrăsnea să pășască contra stăpânitorilor lor, ci se târa înaintea lor și erau gata să le predea lor și pe singurul erou, care se lupta pentru libertatea poporului. Numai nevoințele lui Samson singur mai susțineau simțul nădejdei în izbăvire în asemenea împrejurări. Pilda lui aprindea în popor spiritul și bărbăția până întru atâta, că în anii următori în fața a tot felul de împilări a poporului necontenit a făcut încercări nouă de a scutura jugul uriciosilor străini netăeți împrejur. Lupta inegală s'a susținut cu îndărătnicie uimitoare în curs de generațiuni întregi în mijlocul a dese înfrângeri din timpul lui Elie pânăla vremea lui David, care însfârșit frânse definitiv cornul filistenilor (Sirah, XLVII, 7). In curgerea acestui întreg period, chiar și când israiliții se aflau în cea mai apăsată stare și erau nevoiți să se ascundă în peștere și prin văgăunile munților sau să fugă peste Iordan, eroi singuratici, în genul lui Saul și Ionatan, înflăcărați de povestirile despre trecut, se sculau în mijlocul fraților lor desarmați cu sabia în mână, pentruca încă odată să intre în luptă pentru libertate. Stăpânirea îndelungată a filistenilor a fost, mulțămită lui Samson, un fel de period eroic al lui Israil. Sub înrâurirea izbânzelor lui, poporul nu s'a disperat, ci a nădăjduit din ce în ce mai mult, că la urma urmelor Iehova le va ajuta. Acesta a fost timpul, când neatârnarea și folosirea liberă de așezămintele lor au fost cucerite de dânșii cu ajutorul lui Dumnezeu prin mijlocirea sforțărilor viteze ale poporului și a diferiți patrioți. Generațiunile de mai târziu priveau cu mândrie la acel timp, când curajoșii lor predece-

sori eşau la luptă contra eveilor uriaşi, care râdeau şi-şi băteau joc de Israil; contra lui Goliat şi Iezvie, cu suliţa lui grozavă, şi contra uriaşului cu douăzeci şi patru de degete la mâni şi la picioare (2 Reg. XXI, XXIII). Atrăgătoarele povestiri despre faptele acestor eroi fără îndoială stârnea spiritul fiecărei generaţiuni nouă şi cu mândrie se transmiteau de cronicari, cari comunicau o asemenea istorie a slavei poporului lor. Din nefericire totuşi cu trecerea timpului aceste povestiri se perdură şi pânăla noi au ajuns numai frânturi scurte din ele.

In această listă de luptători nobili pentru libertate, fără îndoială, stătea Samson, care în acelaşi timp prin vitejiile sale strălucite îi întrecu pe toţi. Inzestrat cu o putere suprafirească, el singur a întreprins greaua problemă să reacţioneze contra apăsătorului, când israiliţii se supuseseră deja cu totul jugului lui. El niciodată n'a avut nici un ajutor dela populaţia dinprejur. Indiferenţa, lipsa de bărbăţie sau frica l-au lipsit de ajutor fie măcar şi din partea unui singur trib oarecare. Inseşi numele lui caracterizază silinţele lui şi acea groază, pe care el a stârnit-o pintre duşmani, pentrucă numele lui însamnă „distrugătorul", iar nu „eroul soarelui", cum credeau alţii[1]). In toate nevoinţele sale, el se prezintă cu adevărat ca slujitor eroic al lui Dumnezeu, de oarece simţul ce-l însufleţa în toate aceste nevoinţe era esclusiv simţul urii contra vrăşmaşilor lui Iehova şi ai poporului său. Ajungând la vârsta bărbătească, Samson nu deodată păşi la mântuirea poporului său de vrăşmaşi, ci manifestă la început aceeaşi slăbiciune, de care sufereau în genere toţi israiliţii. El era sub raport moral oarecum oglinda poporului său. Fiind, ca şi tot poporul, consacrat lui Dumnezeu, el întrupa în viaţa sa atât virtuţile, cât şi viciile poporului său, şi deaceea în primul timp s'a alipit de o femee filisteancă şi rugă pe părinţii săi să-i îngădue să se căsătorească cu dânsa. Văzind cât de zadarnică ar fi împotrivirea lor planului nechibzuit al tânărului lor fiu înflăcărat, îngăduiră şi

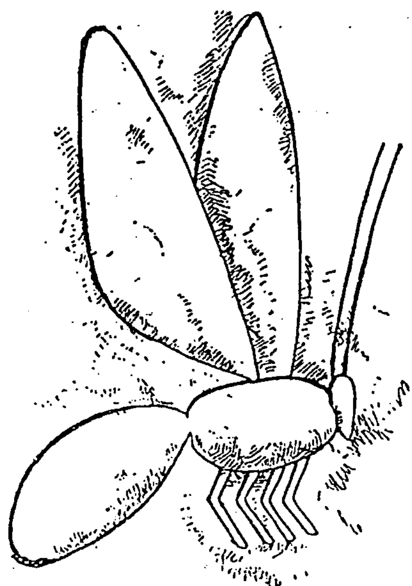
„Mânia regelui e ca mugetul de leu". Inţel. XIX, 12 (de pe un monument asirian, descoperit în Arbela).

1) Decanul Stanley, împreună cu interpreţii germani, a înţeles cuvântul Samson în sensul „eroul soarelui", dar interpreţii cei mai noui, şi cu deosebire Berto şi Schenckel evident mai regulat traduc acest cuvânt în senzul de „distrugătorul".

plecară împreună cu dânsul să contracteze căsătoria la Tamnata, unde locuia mireasa lui. Tamnata se afla cale de un ceas spre apus de Betsamis, dar era dosită de un lanț de munți. Pe cale într'acolo, poate în acea văioagă, care duce la Tamnata, pe malul pârâului, el întâlni un tânăr leu. Această localitate în timpul trecut abundă în fiare sălbatece, cum arată înseși numele satelor de prin prejur, ca Levasot, adecă „leoaice"[1]) *Saalavvin*, adecă „șacalii". Aceste două numiri sunt cu deosebire interesante în sensul confirmării existenței în tribul lui Dan a două feluri din acele animale sălbatece, de care se pomenește în istoria lui Samson. Acum leii au dispărut din acești munți, dar șacalii și până astăzi sunt numeroși. Insuși orașul Tamnata sau Tamna există și astăzi în forma de un mic sat, cunoscut sub denumirea de Tibne. Dealurile înconjurătoare erau complect acoperite cu vii, renumite în toată Palestina. Anume în această localitate se afla valea Sorec, vegetația căria prorocii Isaia și Ieremia au proclamat-o cea mai bună din pământul făgăduinței. Anume între aceste vii în fundul unei cotlovine sau văiugi cursul cărora spintecă în diferite direcțiuni această localitate, a și întâlnit Samson leul cel tânăr. Simțind în sine o putere neobișnuită, el nu numai nu s'a turburat de atacul acestui rege al pustiului, ci îl apucă cu vânjoasele sale mâni și-l gâtui, ca pe un ied și încă așa de repede și cu așa sânge rece, încât părinții săi, care călătoreau cu dânsul și rămăseseră puțin în urmă, nici nu bănuiau ce se întâmplase cu fiul lor. Insuși Samson deasemenea n'a spus nimănui despre asta, poate în primele momente s'a mirat și el însuși de izbânda sa; dar trecând altă dată pe același drum, se desfăta privind la obiectul minunatei sale izbânzi și văzu, că în trupul leului ucis de dânsul se încuibase un roi de albine. Această împrejurare însă de demult dădu material pentru cele mai felurite obiecțiuni contra veracității istorisirei despre Samson. Anume, raționaliștii neagă putința, ca într'un trup de leu ucis să se fi putut așeza un roi de albine. Dar înainte de a fi făcut această obiecțiune ei ar fi trebuit la început să ia în considerațiune, că istoricul israilit a descris viața lui Samson chiar la locul evenimentului, și de aceea trebuia să știe mai bine decât ei, întrucât evenimentul descris de el a fost posibil și a putut să se pară verosimil cititorilor. Dar și în afară de asta obiecțiunea nu e greu de rezolvat. „Se știe, zice Stolberg, că albinele evită trupurile sau cadavrele, dar nu evită scheletele

1) Iisus Navi, XV, 32. In tribul lui Simeon se afla deasemenea orașul Bet-Levaot. Iisus Navi, XIX, 6.

uscate. Expresia „după câteva zile" nu odată se întrebuințază în sf. Scriptură pentru designarea a intervale de timp destul de lungi și chiar câțiva ani. Samson a putut rămânea mire al miresei sale timp de câteva luni, deoarece mireasa lui se putea părea încă prea tânără. Herodot după aceea povestește, că albinele au făcut faguri de miere în craniul lui Onesil, tiranul insulei Cipru, capul căruia a fost spânzurat de locuitorii Amotont[1]). Dar nu-i nevoe nici chiar să admitem nici un interval prea mare de timp între moartea leului și apariția în cadavrul lui a mierei. Se știe, că în aceste țări, în anumite timpuri ale anului, arșița în cele 24 de ceasuri usucă până întru atâta cadavrele cămilelor moarte, ne lăsându-le să se descompună, încât trupurile lor se păstrează multă vreme în felul mumiilor fără nici o putrefacție sau miros greu. Același lucru s'a întâmplat fără îndoială și cu leul ucis de Samson și de oarece, pădurile Palestinei totdeauna au abundat în nenumărate rouiri de albine sălbatece, care locuiesc nu numai în scorburile arborilor, ci pentru lipsa altor, își găsesc adăpost chiar în crăpăturile stâncilor și în peșterile subterane; apoi în vederea tuturor acestora, povestirea istoricului biblic înlătură orce putință pentru obiecțiuni serioase. Și iată, văzind ce s'a întâmplat cu leul ucis de dânsul, Samson luă cu sine toată mierea și, sosind din nou la Timiat, în calitate de mire, aranjă un ospăț de șapte zile, la care a invitat treizeci de filisteni în calitate de prieteni ai nunții. Fiind în dispozițiune veselă, el se gândi să le propună să gâcească o gâcitură, cu condiția, ca în caz de izbândă, să le plătească treizeci de sindoni (cămeși de pânză țăsută) și treizeci de schimburi de haine, cerând la fel și pentru sine, în caz când ei nu vor ști de a o gâci. Iubirea locuitorilor orientului de gâcitorii și de jocuri de cuvinte alcătuește una de trăsăturile cele mai vădite ale caracterului lor,

Albină (de pe un monument egiptean).

1) Ce se atinge de belșugul de miere în Palestina, apoi despre asta mărturisesc toți călătorii. Iată ce vorbește de pildă cercetătorul și cunoscătorul locurilor sfinte Thomson: „nu de mult încă albinele erau așa de multe în pădure, la o mică depărtare de acest loc, că mierea picura din arbori pe pământ și eu am cercetat văugile des acoperite de pădure pe Ermon și Libanul de sud, unde albinele sălbatece sunt încă și acum, atât în arbori, cât și în crăpăturile stâncilor.

și de aceea nu-i nimica de mirare, că și Samson a dorit să se distreze în acest mod, ca având în vedere să dovedească puterea sa fizică, în același timp să arate și ingeniositatea sa. Când prietenii nunții conveniră la propunere, atunci el le spuse:

„Din celce mănâncă a eșit mâncare,
Și din cel tare a eșit dulceață".

Trei zile se sbătură zadarnic prietenii nunții lui cu deslegarea gâciturii tainice pentru dânșii; în fine, văzând că ei nu sunt în stare să o gâcească, ei se adresară către noua sa nevastă și începură să stăruească la dânsa, ca ea să obțină dela Samson deslegarea, amenințând în caz contrar să o ardă cu foc pe ea și casa tatălui ei. „Oare voi ne-ați chemat, ca să ne jefuiți?" tăbărără asupra ei prietenii nunții nedumeriți. Cu lacrimi și mari rugăminți induplecă noua căsătorită pe Samson să-i deslege gâcitura și, obținând dela dânsul deslegarea, o dădu prietenilor nunții, care cu ifos o și spuseră lui Samson. „Ce-i mai dulce ca mierea și mai tare ca leu", ziseră ei către indignatul Samson, care pricepu numaidecât trădarea femei sale, și le observă: „dacă voi n'ați urlat la junca mea, n'ați fi gâcit gâcitoarea mea". Totuși a trebuit să plătească după învoială, și aicea Samson pentru prima oară se folosi de ocazie ca să-și răzbune pe filisteni. Venind în orașul filistean Ascalon, el ucise acolo treizeci de oameni, desbrăcă de pe ei hainele și le dete schimb de haine deslegătorilor gâciturii lui. Cu mânie părăsi el pe necredincioasa sa soție, și ea se mărită cu unul din prietenii nunții. Chinuit de râvnă, el voi din nou să se împace cu femeia sa, dar fu respins de fostul său socru. Supărat de aceasta, Samson părăsi Timnata, rostind cu acest prilej o strașnică amenințare: „Acum eu voi fi drept față de filisteni, dacă le voi face rău" (Jud. XV, 3). Și el se ținu de cuvânt.

Mire oriental.

Cinci orașe ale filistenilor erau situate pe vastul șes, care se numește în Biblie Șefela sau „țara de jos" [1]). Pe litoralul mării se întinde o șușiniță lată de nisipuri neroditoare, dar toată cialaltă

1) Numirea Șefela se reproduce, se pare, în numirea orașului spaniol Ispalis, Sevila modernă, care a fost numită așa de primii coloniști fenicieni din cauza așezării lor pe șesul Guadal viver.

parte a șesului prezintă o câmpie nemărginită, uimitor de roditoare de cereale, numai ici-colea întreruptă de dealuri, acoperite de livezi verzi și de vii bogate. Acest șes roditor era mândria și totodată izvorul de bogăție al filistenilor. Aceasta era oare cum un mic Egipt, jitnița, unde în timpul anilor de foamete toți își căutau refugiu, ca să scape să nu moară de foame. Încă și astăzi rodnicia acestei localități adesa atrage într'acolo pe beduinii prădalnici. Când Samson a fost așa de rușinos lipsit de femeea sa, de către tatăl ei filistean, atunci Șefela se afla în toată strălucirea ei de vegetație luxuriantă, și poporul se pregătea deja de secerișul orzului, care se copsese în acest timp. Aceasta era pela începutul sau mijlocul lui Mai, adecă după timpul palestinian deja vară, adecă în acel period, când nu cade nici o picătură de ploae. Eroul israilit, hotărându-se să-și răzbune pe filisteni, voi anume să pustiască acest bogat șes și să distrugă din rădăcină lanurile deja coapte. Pentru asta el se folosi de vreo trei sute de vulpi sau, mai exact, șacali. Cuvântul întrebuințat aicea *șual* în evreește propriu însamnă nu vulpe, ci șacal. Deși acest din urmă are multă asămănare cu vulpea, totuși se deosebește de dânsa prin câteva trăsături interesante și în deosebi prin statura sa. Șacalul alcătuește mijlocia între lup și vulpe. El e de culoare brun închis în partea de sus a trupului său și are pântecele alb. El nu umblă singuratec, ca vulpea, ci alcătuește cârduri întregi, care ajung până la două și trei sute. El se poate întâlni în tot orientul și cu deosebire în Palestina, în împrejurimile Iafei, Gazei și în Galileea. Șacalii sunt extraordinar de mâncăcioși. Ei au o deosebită poftă de cadavre, și în timpul nopții, când ei mișună după pradă, adesa se pot auzi glasurile lor țipătoare și triste. Unul din călătorii mai noui, care nu de mult a vizitat câmpia Șefela, povestește următoarele: „După cină, frumuseța lucitoare a lunii ne-a făcut să eșim din cort, ca din vârful dealului, pe care era situat satul, ca să ne desfătăm de aspectul vastei câmpii spre laturea filistenilor, luminată de lumina dulce a astrului de noapte. Cânii rătăcitori nu dormeau încă și latrau, evitându-ne totuși cu prudență; șacalii le răspundeau din câmpiile vecine prin urletul lor jalnic și tărăgănat [1]). Alt călător istorisește deasemenea: „Când a sosit noaptea, șacalii ne dădură cel mai neamrmonios concert, pe care l-am putut eu auzi vreodată în viața mea. Aceste urlete, eșite din toate peșterile, din toate dărâmăturile stâncelor, care răsună numai în timpul nopții, și în cele mai grozave

1) A. H. Philister Städte (Das Heilige Land) VI, Heft pe 1876, p. 181.

locuri după depărtarea lor, deșteaptă „sentimente foarte stra- nii... Eu nu știu fost-au ei vreo trei sute, dar sunt încredințat, că dacă un nou Samson ar fi voit să aprindă toate lanurile ale ve- chii țări a filistenilor, apoi el ar fi găsit numai în această vale încă și astăzi mai multe vulpi decât i-ar fi trebuit... Tot în acea zi am găsit aceeași câmpie, unde Samson a dat drumul la trei sute de vulpi în ogorul filistenilor, și în noaptea următoare des- cendenții acestori vulpi, prin țipetele lor trăgănate mi-au dovedit, că ele au întrecut cu viața toate acele popoare, care au trăit cândva pe acest pământ și, căzând sub ascuțișul săbiei, au de- venit prada șacalilor" [1]). Prin țipetele lor șacalii singuri își tră- dează locul, unde se găsesc, din care pricină ei nu sunt greu de vânat. Deaceea Samson n'a avut nevoe de sforțări deosebite, ca să prindă trei sute de șacali și cu ajutorul lor să-și săvârșască răzbunarea pusă la cale. „Dealt- mintrelea", zice Herder, „el nu putea să aibă lipsă de tovarăși, gata să-l ajute la asemenea între- prinderi, răspundere pentru care Samson și-o lua întreagă asu- pra sa" [2]). Șacalii prinși, Samson îi legă câte doi de coadă. După aceea lega de ei facle de smoală și aprinzându-le, slobozi toate aceste animale prin holdele filistenilor. In timpul lunilor de vară tot șesul Șefela prezintă o mare de holde coapte și afară de asta lipsită de orce umezeală. Toată câmpia aceasta prezintă o piață compactă, neîntreruptă nici de ziduri, nici de garduri. O parte de holde erau deja secerate și era puse în căpiți, iar parte stătea încă nesăcerată și își aștepta rândul [3]). Dobitoacele speriate într'o clipă îm- prăștiară flacările peste tot șesul și totul se aprinse, nu numai cerialele, ci și viile și chiar și maslinii. De pe înălțimile Țorei se deschide ve-

Vulpe de Palestina.

---

1) Mislin, Les Saints Lieux, 1858, II, 156. Porter spune la fel, că urletul șacalilor adesa îl împedeca să doarmă în Palestina. Kitto, Biblical Ciclopedia, 1866, III: 843. Vezi deasemenea Thomson, Land and Book I, VIII, 93-94.

2) Herder, „Istoria poeziei ebraice", în traducere franceză, 1845, p. 439. In acelaș loc Herder cu dreptate spune: „istoria celor trei sute de șacali și torțele aprinse, legate de cozile lor, e cu totul în caracterul lui Samson și deràderile, cărora s'au încercat a supune această istorisire, nu merită nici măcar să le combatem".

3) Din comparație între Jud. XV, 1 și Jud. XV, 5 se poate vedea, că din timpul vizitării de către Samson a femei sale până la împlinirea răzbunării sale a trecut câteva zile. In acest interval o parte din holde a fost deja săcerată.

derea depărtată peste tot șesul Șefela, și se prea poate, ca Samson să fi urmărit deacolo lățirea pustiitoare a focului și să se fi desfătat de rezultatul răzbunării sale. Uneia găsesc improbabil, ca toată câmpia să fi putut fi aprinsă de aceste animale. Dar nu trebue să uităm, că Samson era judecătorul lui Israil, așa că pentru dânsul în tot cazul nu a fost greu, ca cu ajutorul supușilor, să fi prins aceste dobitoace în număr mare și să fi luat toate măsurile pentru a pricinui vrășmașilor săi o pagubă cât mai simțită. El, evident, a vrut să aducă foametea asupra vrășmașilor săi și prin asta să smerească trufia lor. Inseși Israiliții te miră de ar fi putut aduce filistenilor mai mare vătămare, dacă ei cu propriile lor mâni ar fi aprins holdele lor, de oarece în tot cazul ar fi putut întâlni împotrivire din partea filistenilor. Deaceea, ideea de a lega șacalii câte doi de coadă prezintă mijlocul cel mai bun pentru atingerea scopului pus la cale. Animalele singuratece, în fuga iute, ar fi stâns curând faclele legate de ele; din contra, două animale legate nu numai se împedica în mers, dar nici nu puteau găsi o ascunzătoare îndestulătoare ca să intre amândouă; din această pricină ele au fost silite să fugă turbate în toate părțile câmpiei, răspândind pretutindenea focul printre snopi și orzul nesăcerat, precum și printre vii și măslinișuri. Filistenii în acelaș timp n'au avut nici o putință să prindă pe toți vinovații și pe toți autorii răului. Insuși faclele fără îndoială consta din cucuruzi de brad smoliți, care se aprind repede și se sting tare greu.

Asemenea mijloc de luptă cu dușmanul, anume prin nimicirea recoltei lui, erà cunoscută din cea mai depărtată vreme. In inscripția egipteană Unâ, care se referă, după părerea Schab la veacurile 28 sau 30 a. Hr. citim următoarele:

„Oștirea a trecut în pace:
Ea a dărâmat posturile întărite.
Oștirea a trecut în pace:
Ea a nimicit livezile de măslini și viile țării.
Oștirea a trecut în pace:
Ea a aprins toate holdele".

In alte texte, unde e vorba de sud-vestul Palestinii, anume poate chiar despre Șefela, se vorbește deasemenea, că pânea și recolta au fost date flăcărilor. Deasemenea în inscripția, pe care Osortesen III porunci să o scrie în Semna, pe malul Nilului, se spune:

„Aceşti oameni sunt nevrednici de stimă [1]).
Eu am pus stăpânire pe femeile lor,
Şi am răpit populaţia lor, ce eşea la fântâni,
Eu am lovit turmele lor,
Eu am pustiit recoltele lor cu incendiu [2])".

Inseşi ideea de a da foc recoltei prin darea drumului vulpilor cu facli aprinse nu alcătuia propriu o invenţie esclusivă a lui Samson. Diferite locuri din vechii autori dovedesc, că ceeace a făcut Samson, au făcut deasemenea şi alţii. Casandr, în poezia Licofron, numeşte pe Ulise „vulpe, care poartă în coadă torţă aprinsă", pentrucă orunde se arăta el, după dânsul urma tot felul de nenorociri [3]). Ovidiu deasemena descrie sărbătoarea, ce se săvârşa în Roma în luna lui Aprilie sub denumirea „caerealia", şi care consta în aceea, că în circ silea pe vulpi să alerge cu făclii aprinse, legate de coada lor. După părerea unora din interpreţi, înseşi sărbătoarea asta îşi trage origina dela istoria lui Samson, dar mai exact motiv pentru instituirea acestei sărbători a fost un eveniment oarecare local. Ovidiu spune, că asta s'a făcut în amintirea vulpei, care a aprins recolta la Carseol, şi tradiţie transmisă lor corespunde, poate, exact cu realitatea [4]).

Orcum ar fi fost, se ştie, că arabii luau drept o jignire de moarte pentru dânşii procedura vrăşmaşului, care dă foc la recoltă. Filistenii negreşit în această privinţă se ţineau de aceleaşi păreri, ca şi beduinii actuali. Dar e greu de închipuit, din această pricină, de ce furie au fost cuprinşi ei, când toată recolta lor s'a pierdut. Când au aflat ei, cine anume era autorul nenorocirii lor, şi când deasemenea aflară şi pricina, care a îndemnat pe Samson la acest act pustiitor, atunci ei, de acord cu grozavele obiceiuri, destul de răspândite în orient, ca răsbunare contra lui, au ars casa socrului său şi odată cu aceasta arse şi pe femeea lui [5]). Auzind de o asemenea răzbunare a filistenilor, Samson însuşi păşi contra lor şi, producând între dânşii un însemnat măcel, dispăru în văgăunile stâncei Etom. Această văgăună prezenta probabil una din acele aşa de bogate în numeroase peştere, care se afla la ca-

1) E vorba de negrii din Nubia.

2) Lepsius, Denkmäler, II, 136. Chabas, Etudes sur l'antiquités, edit, I. p, 122, 123,

3) Casandr. V, 34.

4) Pastes, IV, V, 681. Din istorie se ştie de alte asemenea cazuri. Anibal a dat drumul la boi cu torţe legate de coarnele lor (Tit Liviu, XXII, 16 şi următoarele). Grecii declarau război prin mijlocul aruncării de torţe aprinse asupra ogorului vrăşmaşului.

5) Jud. XV, 6. Compară XII, 1; XIV, 15. Arabii aşa se tem de incendiu în timpul secerişului, încât ei încă şi astăzi pedepsesc cu moartea pe tot celce aprinde câmpul cu holde chiar şi întâmplător. Thomson, Land and Book, 553.

pătul răsăritean a șesului Șefela în ultimele piscuri ale munților Iudeei, aproape de Lechie și Deir-Dubban. Suprafața terenului stâncos, ocupat de Deir-Dubban este sfrederit pe alocurea de deschizături rotunde, în care se află câteva încăperi subterane. Toate împrejurimile abundă deopotrivă în asemenea pestere, vechile locuințe ale troglodiților, despre care Biblia a păstrat amintirea sub denumirea de gorimi sau locuitorii peșterelor[1]). Ele de obiceiu sunt sepate într'un *tuf* foarte moale și totuși foarte tare, deoarece el se întărește dela aer și capătă o albeață strălucitoare. Peștera, cunoscută astăzi sub denumirea Arac-ed-Deir-Dubban, prezintă trei grupe diferite de încăperi. Cea mai însemnată din ele cuprinde nu mai puțin de 15 încăperi, care comunică între ele și se termină sub formă de cupole. Lumina ele o primesc prin o deschizătură deosebită. Inălțimea lor diferă dela 4 la 6 stânjeni, în diametru ele au în termen mijlociu pânăla 3 stânjeni. Aceste galerii subterane mărețe există, cel puțin în cea mai mare parte a lor, din timpul lui Samson, și lui i-a fost ușor să găsască acolo refugiu de urmărirea dușmanilor săi. După nenorocirea pricinuită de dânsul filistenilor, el, negreșit, a trebuit să aștepte din partea lor o strașnică răzbunare. Și el nu s'a înșelat întru aceasta. Filistenii se hotărîse să-l prindă în persoană și în acest scop făcură cu armata incursiune asupra tribului lui Iuda. Din timpul lui Hotoniel, leul lui Iuda nu se mai arătase în lupte. Și acum, ca să evite ciocnirea războinică cu grozavii dușmani, tribul lui Iuda nu numai nu păși la apărarea eroului național, dar vedea într'însul pe turburătorul păcii poporului și se hotărî să predee pe Samson dușmanilor lui. Eroul de bună voe conveni să se predea în mânile fraților săi, cu o singură condițiune, ca ei singuri să-l lege și să-l ducă în lagărul filistenilor. Dar când aceia, văzind pe dușmanul lor de moarte în asemenea situație, făcură să răsune lagărul de glasuri de bucurie, asupra lui Samson s'a pogorît Duhul Domnului: el încordă puternicile sale brațe, și frânghiile cele nouă se rupseră ca niște ațișoare dogorite; apoi el apucând o falcă proaspătă de asin, ce-i căzu la îndemână, se năpusti cu ea asupra filistenilor și ucise o mie de dușmani de ai săi. Acestea și alte eșiri vitejești ale lui Samson se pot părea fabuloase, dar pentru discutarea lor trebue mai întâiu să ne amintim, că Samson era înzestrat cu o putere fabuloasă, și în aceste vitejii îl ajuta pe dânsul acel Duh al Domnului, care totdeauna l-a întărit în asemenea cazuri. Dar

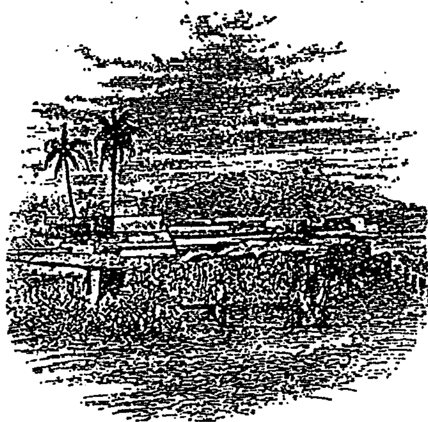
1) Gorimii își trăgeau probabil numirea dela cuvântul Gor „peșteră". Incă și astăzi în împrejurimile orașului Petra se pot vedea peșteri, în care au locuit ei.

și în afară de asta, pentru înțelegerea cuvenită a faptei eroice a lui Samson nu e de prisos să avem în vedere unele trăsături din viața de războiu atât a vechilor arabi, cât și a celor de astăzi. Războaele arabilor de obiceiu nu sunt sângeroase; două neamuri se pot găsi în războiu în curgerea unui an întreg, fără să piardă ambele părți 30 sau 40 de oameni. Dar când arabul se află în fața dușmanului național, atunci el adesa manifestă un eroism deosebit, ba chiar uimitor. Pintre dânșii și astăzi se întâlnesc ostași, numele cărora sunt glorificate prin toată pustia. Eroismul atribuit lor se pot părea fabuloase, dacă nu vom pricepe, că războaele arabilor prezintă o vastă carieră pentru curajul personal. Așa în istoria lui Antar citim, că acest arab curajos, stând pe calul său Gabar, ucise cu sulița sa în timpul unei bătălii 800 de oameni. Dacă în această cifră s'ar admite și o exagerare, atunci în faptul înseși nu e nimic improbabil, de oarece și în timpul cel mai nou au fost cunoscuți asemenea eroi, eroismul cărora pot fi adeverite de martori oculari. Așa, eroul arab Gedda-Ibn-Geian-El-Șamsi într'o încăerare a ucis el singur 30 de dușmani și era glorificat pentru faptul, că el niciodată n'a fugit din fața dușmanului și a câștigat cea mai bogată pradă. Șeriful Gamud, cârmuitorul țermului Iemen, a fost respins cu detașamentul său de 24 călăreți numai de Șamer singur. Amadzei și Dmilmei, doi ostași arabi, după tradițiile arabe, odată numai amândoi se împotrivirã unei întregi armate înarmate de 500 oameni și-i ucise pe toți[1]. In vederea unor atari fapte, și nevoințele lui Samson, privite chiar din punct de vedere natural, înlătură orce putință de obiecțiuni contra veracității lor. Măcelul produs a obosit extrem de tare pe Samson, și el simți o sete de nesuferit, pe care a și potolit-o dintr'un izvor miraculos format. După aceasta Samson se întoarse acasă, și de oarece slava despre isprăvile lui se răspândise în popor, apoi el a și fost judecător în Israil în zilele filistenilor timp de 20 de ani.

Cu trecerea timpului, totuși, corupția proprie întregului popor încetul cu încetul birui eroul judecător, și minunatul biruitor al unor ostași viteji, cedă pasiunii senzuale pentru femeile viclene. Odată fu surprins în Gaza, un oraș filistean, dormind la o femee desfrânată, Samson fu înconjurat de dușmani, care hotărâse ca dimineața să-l ucidă. Dară el, sculându-se la miezul nopții, a ridicat porțile orașului împreună cu ușorii și punându-le pe puternicii săi umeri, le duse pe vârful muntelui, cale de jumătate de

1) Burckhardt. Notes on the Bedaeins, I, 133—135. Palmer, the desert of the Exous. II, 415.

ceas depărtare de oraş. Pentru a înţelege această împrejurare, trebue avut în vedere însuşi construcţia porţilor oraşului în Palestina. Porţile oraşului acolo de obiceiu erau în formă de boltă; noaptea ele se păzesc şi se încue. Ele sunt mari, masive, în două canaturi din lemn tare, căptuşit cu fer. Un zăvor tare de fer, terminat la un capăt prin un cârlig de obicei atârnă de un belciug gros de fer, care este fixat în ;uşor şi ambele părţi ale porţilor sunt date de perete. Dacă porţile se închid, atunci zăvorul se fixază cu celălalt capăt într'un belciug din celălalt uşor, aşa că porţile sunt în stare să reziste celei mai mari presiuni de, dinafară. Incuetoarea se face masivă din fer ciocănit, şi cheia având o coadă lungă, se poartă de strejer sub brâu, sau, atârnă undeva aicea în anumit loc pregătit pentru ea. Ca să smulgă porţile din Gaza cu amândoi uşorii lor şi cu toate celece ţineau de ele, să le scoată din zid şi să le ducă pe vârful dealului vecin, se cerea, în adevăr, puterea lui Samson. In rând cu porţile de obiceiu se construia un turn, ba adesa două turnuri. Deamândouă părţile intrării se puneau bănci, pe care adesa şedeau străjerii care locuiau tot aicea într'o anume încăpere. Piaţeta din faţa porţilor serveşte drept locul iubit de adunare pentru locuitori în deosebi bogaţi, pe care-i atrage aicea curentul răcoritor al aerului, precum şi acea distracţie, pe care o produce vederea celor ce veneau şi intrau aicea pe porţi, fie popor, fie animale. Judecătorii şi chiar căpeteniile oraşului adesa se află la acest loc, pentru ca acolo să cerceteze chestiunile cele mai importante. Chestiunile civile şi criminale adesa se cercetează anume aicea. Porţile oraşului se închid odată cu apunerea soarelui. Cele mai multe din ele au alăturea o portiţă mică, care rămâne deschisă câteva ceasuri şi după apusul soarelui, ca să dea putinţă pedestraşilor, care au întârziat din întâmplare, să pătrundă în oraş sau să iasă din el. Ea se poate deschide şi mai târziu, dacă pentru asta se dă un bun bacşiş. Dar animalelor nu li se îngădue să treacă pe această portiţă, şi călătorii întârziaţi adesa sunt nevoiţi să mână afară de oraş, dacă nu au ajuns la poartă înainte de apusul soarelui. Ce se atinge de acel munte, pe care a dus Sam-

Gaza.

son porţile oraşului, apoi tradiţia încă şi astăzi îl arată la sud-est de oraş [1]).

Astfel Samson încă odată a evitat răsbunarea filistenilor; dar ceasul căderei lui era deja aproape. Nazoreismul său el îl violase prin o desfrânare uricioasă, şi deaceea, deşi purta părul lung, totuşi nu mai purta asupră-şi Duhul lui Dumnezeu, şi peirea lui curând fu săvârşită de o nouă femee, care-l încurcă în mrejele ei. şi anume de vicleana Dalila. Asta a fost vestita femee frumoasă, care abuza de frumuseţa sa. Ea trăia în valea Sorec, chiar acea cotlovină, ce se întinde la poalele muntelui Sarai, şi se îndreaptă spre apus. Cunoscând năravul iubitor de plăceri al lui Samson, principii filisteni hotărâră să se folosască de această femee pentru pierderea grozavului lor duşman şi, cum aceasta adesa se făcea în vechime, o cumpărară, ca ea cu desmerdările sale să-l înduplece ca să-i spună ei în ce se cuprinde taina puterii lui supranaturale. In scopul de a smeri şi a pierde pe vrăşmaşul lor, filistenii nu cruţară nici un mijloc şi făgăduiră să plătească Dalilei pentru serviciile ei o sumă mare de bani, şi anume fiecare din cârmuitorii filisteni făgăduiră să-i dea ei câte 1.100 sicli de argint. Ispita era mare, şi Dalila îşi dădu cuvântul că dorinţa va fi împlinită. Şi iată, ea începu să stăruiască pe lângă Samson cu întrebări viclene: „spune-mi, în ce constă marea ta putere, şi cu ce să te lege, ca să te birue?“ Samson, negreşit a înţeles deodată scopul acestei întrebări, şi răspunse glumeţ: „de mă vor lega cu şapte vine crude şi încă neuscate, voi ajunge slab şi voi fi ca şi ceilalţi oameni“. Când Dalila a comunicat în taină aceasta filistenilor, atunci ei îndată i-au procurat vinele necesare, cu care a şi îngăduit Samson să fie legat. Unul din prinţii filisteni, între acestea, şedea ascuns în dormitorul Dalilei, ca să dea semnal, la caz de nevoe, celorlalţi filisteni să vină să prindă pe eroul lipsit de putere. Dar când Dalila spuse lui Samson: „Samson, filistenii vin asupra ta“, atunci el mişcându-şi puternicele sale mâni, „rupse vinele, ca şi cum ar fi rupt nişte aţe de câlţi arşi dogorite de foc“. Astfel filistenii de data asta n'au izbutit să-şi ajungă scopul, şi Dalila se văzu amăgită. Incă de două ori după aceasta Samson se feri să descopere taina puterei sale neobişnuite, dar şiretenia Dalilei învinse în cele din urmă. Dalila necontenit stărui la dânsul, zicând: „Cum poţi tu să zici te iubesc, când inima ta nu-i cu mine? Iată tu de trei ori m'ai amăgit şi nu mi-ai spus în ce constă puterea ta

1. Dealul acesta se numeşte El-Montar, după numele unei mecete, construită pe vârful acestui deal.

cea mare". Şi când ea, cu insistenţa femeei şirete, prin asemenea cuvinte îl necăjea şi-l chinuia în fiecare zi, „atunci sufletului lui i se făcu scârbă de moarte", şi ca să se izbăvească însfârşit de aceste reproşuri nesfârşite, se hotărâ să-i descopere adevărul, nădăjduind că ea, din dragoste către dânsul, nu va arăta această taină vrăşmaşilor săi cei atât de răi. „Şi el deschise ei toată inima sa şi-i spuse: briciul nu s'a atins de capul meu; căci eu sunt nazoreul lui Dumnezeu din pântecele mamei mele. Dacă însă mă vor tunde, atuncea se va depărta dela mine puterea mea, şi voi deveni slab şi voi fi ca şi ceilalţi oameni". Aflând această taină şi văzând sinceritatea declaraţiei lui Samson, Dalila imediat hotărâ să se folosească de această descoperire, ca să primească plata făgăduită. Ea plecă îndată la prinţii filisteni să-i vestească, că ea acum ştie în ce constă taina puterii lui Samson şi că e gata să-l lipsească de putere, dacă ei îi vor aduce argintul făgăduit. Aicea negreşit n'au întârziat să apară tainic cu preţul trădărei şi aşteptau lipsirea de putere a eroului. „Şi l-a adormit Dalila pe braţele ei, şi a chiemat un om şi-i porunci să tae şapte şuviţe din capul lui, şi a început el a slăbi şi s'a depărtat dela dânsul puterea sa". Când ea, săvârşind lucrul ei viclean, deşteptă pe Samson şi, ca de obiceiu, scoase exclamaţia sa: „Samson, filistenii vin asupra ta!" Atunci eroul, deşteptându-se din somn şi ne simţind încă situaţia sa neputincioasă, sări curajos întru aşteptarea întâlnirii cu duşmanii; dar când vrăşmaşii se arătară, atunci se văzu că puterea de altă dată îl părăsise cu totul, şi el era aşa, cum sunt toţi oamenii. Atunci filistenii încredinţându-se lipsirei reale de putere a lui Samson, îl apucară cu mare zgomot şi cu barbarie crudă, arătând pânăla ce măsură urau ei pe Samson, îi scoaseră acolo pe loc ochii, după aceea îl duseră în oraşul Gaza, îl legară cu două lanţuri de aramă şi-l siliră să triere grâu în casa condamnaţilor, adecă, ca să-şi bată joc, îl puseră la o treabă, care aparţinea numai femeilor şi robilor.

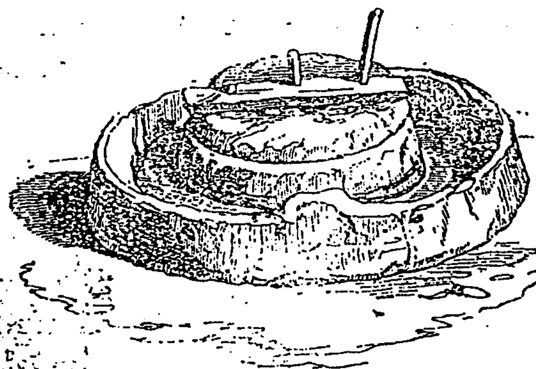
Bărbier oriental.

Scriitorii sfinţiţi adesa vorbesc de mori de mână, care se întrebuinţau în timpul lor în Palestina şi care încă şi astăzi se întrebuinţază în diferite localităţi ale răsăritului[1]). Sgomotul morilor,

1) Numer. XI; Deut. XXIV, 6. etc. Morile de apă sau de vânt au fost inventate destul de târziu. Mijlocul cel mai primitiv de măcinat era zdrobirea grăunţelor între două pietre

care zdrobesc grăunțele, alcătuește trăsătura caracteristică a localităților locuite ale răsăritului, cum sgomotul trăsurilor alcătuește trăsătura caracteristică a majorității orașelor apusene. Trecând pe ulițile Gazei, sgomotul acesta se poate auzi încă și astăzi, cum se auzea și pe vremea lui Samson.

Nu se știe câtă vreme s'a chinuit la această muncă grea și înjositoare de rob marele erou. Dar iată odată filistenii, în cinstea zeului lor național Dagon, organizară un măreț ospăț, unind la asta solemnitatea în amintirea biruinței lor contra grozavului lor dușman. Ca să se distreze de neputinciosul lor uriaș, ei aduseră la ospăț și pe Samson, unde l-au și expus la felurite batjocuri și ironii. Intre acestea părul lui Samson crescuse iară. Simțind din nou putere în sine, eroul orbit porunci conducătorului său să-l ducă între coloanele, pe care se rezăma casa banchetului, plină tixită de filisteni. Bizuindu-se acum mai mult pe Dumnezeu, decât pe puterea revenită, el se îndreptă spre Domnul cu o atingătoare rugăciune, care după tonul ei smerit, de două ori atingătoare în gura acestui leu ferecat, suna: „Doamne Dumnezeule, adu-ți aminte de mine și mă mai întărește numai acum o, Dumnezeule! ca măcar odată să-mi răzbun pe filisteni pentru cei doi ochi ai mei". După aceea apucând doi stâlpi din mijloc ai clădirii și exclamând: „Mori suflete al meu cu filistenii!" Samson a urnit stâlpii din loc și toată casa cu toți cheflii din ea, se prăbuși peste Samson, îngropându-l sub ruinele ei, împreună cu miile de filisteni, care-și bătuseră joc de dânsul.

Moară din Orient.

Explicarea acestei părți din istoria lui Samson totdeauna a fost cea mai grea și a dat frâul cel mai larg imaginațiunii interpreților. Dar cercetările cele mai nouă, efectuate în legătură cu Gaza și cu starea filistenilor vechi, lămuresc în chip considerabil această istorie și adeveresc veracitatea ei. Iată cum explică toată istoria asta unul din cei mai noui cercetători (Stark): „Lui Da-

una fixă și una purtată cu mâna peste celalaltă. Un barelief egiptean închipuește doi oameni, pisând grăunțele în piuă. Lennep, Bible Lands, II, 417, compară Eneid, I, 179. Moara de mână exista deja pe vremea lui Avraam, de oarece există știre de făină măcinată, iar nu bătută la piuă sau frecată. Fac. XVIII, 6

gon i se aducea o mare jertfă și anume în fața prinților filisteni, și în prezența unei mari mulțime de popor. Bait (adecă casa sau templul, în înțelesul propriu al acestui cuvânt) cu acest prilej se umplu de oameni, atât bărbați cât și femei. Afară de asta, până la trei mii de oameni, care voiau să vadă batjocurile contra lui Samson, se adunase pe hage, adecă pe acoperișul plan al clădirii. Aceste particularități ne explică deja, că aicea este vorba de un mare templu „care stătea la larg, înconjurat de o mare ogradă, ce alcătuia în același timp și o parte a templului, cum a fost așa ceva mai târziu și la zidirea templului din Ierusalim. Jertfa solemnă, precum și batjocurile asupra lui Samson, însoțite de cântări și jocuri, se făcură anume în această ogradă. Poporul privea la toată această priveliște depe terasă și coperișul plan al templului, cum și din galeriile dinprejurul curții. Și iată când Samson a zguduit cele două coloane principale, toată clădirea se prăbuși și îngropă în dărâmături și pe cei de sus, și pe cei de jos împreună cu Samson.

Cuprinși de groază, filistenii n'au împedecat pe rudele lui Samson să ia trupul lui, care a fost îngropat în patria lui, între Țora și Estaol, în grobnița tatălui său, Manoe. Guerin nu demult a descoperit chiar locul grobniței lui Samson. „Noi ne-am oprit", zice el, „pentru un timp în mijlocul lui Hirbet-Aselin. Eu trecusem deja odată prin acest ținut, pentru vizitarea căruia m'am întors încă odată, dar în acel timp am scăpat din vedere cu totul multe ruine interesante, nesupunâdu-le cercetării. Când însă m'am întors la Beit-Atab, atunci mulți locuitori, cărora eu l-eam făcut întrebări despre anticitățile și tradițiile localității cunoscute lor, m'am întrebat, de am cercetat eu acest ținut din apropiere cu Sarae și Artuf. Acolo, îmi spuneau ei, se află un locaș sfânt, care de regulă se numește vali Șeih-Gerig și pe care ei o cinstesc totodată sub denumirea Cahr-Șamșem (grobnița lui Samson). Această indicațiune a fost pentru mine ca o rază de lumină. Locuitorii adaoseră pelângă asta, că târgușorul Așua înainte se numea Așual sau Aghitual, - numire, care, în care ușor se aude ecoul numirii Estaol. Această adoua comunicare m'a făcut să vizitez din nou țărmul Ched-Es-Serara și în deosebi Hirbet-Aselin, cu nădejdea, că acolo, prin mijlocirea acestor informațiuni neașteptate, se va putea găsi grobnița acelui om extraordinar, care așa de îndelungat a făcut să tremure pe filisteni înaintea sa. Sosind de aicea în sus numitul Hirbet, unde se pot vedea ruinele aproape a patruzeci de case nu tocmai mari, eu m'am grăbit să pătrund în valea Seih-Gerib, dar am găsit acolo numai un loc sfânt al musulmanilor, pe

dinafară în formă dreptunghiulară și în năuntru în formă de boltă, umbrită de smochini bătrâni. Inăuntrul, în unul din unghere, se putea vedea un sarcofag de piatră, pe care era un capac în forma unei spinări de asin, cum se poate adesa întâlni asta în aceste încăperi pentru grobnițe. Eu însuși mă îndoesc, de provine această grobniță dela timpurile vechi iudaice, dar clădirea ce înconjoară grobnița a putut fi ridicată pe locul acelei vechi grobnițe iudaice, care acum este dărâmată, sau ascunsă sub clădirea musulmană, și care conform cu tradiția comunicată mie de locuitorii din Beit-Ataba, nu poate fi nimic alta, decât grobnița lui Samson: însuși numele lui s'a păstrat în numirea acestui loc, în care e îngrogat totodată și un Șeih. In tot cazul, se poate observa, că această tradiție se află în acord deplin cu versetul 31, cap. XVI din cartea Judecătorilor. In acest verset anume se vorbește, că Samson a fost înmormântat între Țora și Estaol, în grobnița tatălui său Manoe. Acesta din urmă, trăgându-se din unul din aceste două orașe, care e identic cu actualul Saraa și e situat aproape la doi chilometri spre sud de Hirbet-Aselin, își avea țarina și mormântul său familiar între Țora și Estoal în acel loc, care se numea Magane-Dan sau tabăra lui Dan (Iud. XIII, 24-25). Țora, cum se recunoaște de toți cercetătorii, e identică cu actualul târgușor Saraa, care cu mici modificări și-a păstrat vechea numire a acestui oraș. Ce se atinge de Estaol, care în Biblie totdeauna se pomenește împreună cu dânsa și, prin urmare, trebue să se fi aflat în apropiere de ea, apoi tradiția îl identifică cu Așua, cu fostul Așual sau Aștual. De oarece Hirbet-Aselin este situat între Saraa la sud și Așua la est-nord-est, apoi de aicea și conchid, că Șeih-Gerib cu dreptul se poate să-și recunoască cinstea, atribuită lui de tradiție, și că într'însul putem vedea tocmai locul grobniței lui Samson. Rabinul Ișac Helo, care a călătorit prin Palestina cam pela anul 1333, în descrierea sa, intitulată „Căile Ierusalimului", vorbește următoarele: „Dela Ierusalim până la Saraa la mormântul lui Samson. Acum se numește Sara și acolo e mormântul lui Samson. Acest monument prea vechiu, îi împodobit cu falca de asin, cu care Samson a ucis pe filisteni". Acest loc conglăsuește în totul cu tradiția, de care am vorbit și care pune mormântul lui Samson nu departe de Saraa. Din nefericire monumentul descris de Ișac Helo nu mai există, și probabil pe locul acestui mormânt a și fost construit în urmă mormântul lui Șeih-Gerib (Judec. XIII, 24-25).

Astfel, toate amărunțimile, comunicate de istorisirea biblică, relativ de viața lui Samson și de acele localități, unde el a trăit,

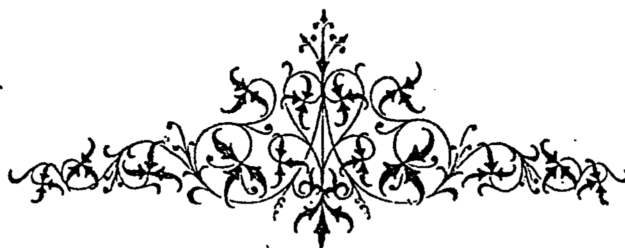
a lucrat şi a murit, în chip izbitor dovedesc, cât de adevărat, ba putem zice, cât de detailat este până la amărunţimi cuvântul cărţii Judecătorilor relativ de acest om neobişnuit.

Ca să pricepem şi să apreciem toată măreţia lui Samson, trebue să luăm în samă împrejurările timpului său. Cu adevărat mare şi puternic prin credinţa în neschimbabilitatea făgăduinţei dumnezeeşti despre destinaţia poporului ales a fost omul, care singur, în mijlocul desnădejdei generale a îndrăsnit să păşască contra grozavilor apăsători. Şi asta s'a petrecut într'o vreme aşa de posomorâtă de căderea morală, când chiar şi tribul lui Iuda căzuse cu totul cu duhul şi era gata să predea pe eroul israilit duşmanilor lui de moarte făcându-i reproşuri jignitoare: „oare tu nu ştii", îi ziceau confraţii mici la suflet şi servili, „că filistenii sunt stăpânii noştri? Ce ne-ai făcut tu nouă, atrăgând răzbunarea filistenilor?" Poporul se împăcase deja cu situaţia sa grea şi era de acord să trăiască în robia idololatrilor; şi pentru un asemenea popor Samson, ne având nici un sprijin din partea lui, a trebuit să ducă cea mai disperată luptă cu duşmanii. Şi el însuşi greu şi adesa cădea moralmente, dar, cu toate aceste căderi, păstra cea mai atingătoare credincioşie lui Iehova, care încă şi mai mult întărea într'însul sub influenţa grelelor încercări din viaţa următoare. Cu toată păruta părăsire a lui de către Dumnezeul părinţilor, când el se afla în robie la filisteni şi era condamnat la muncă silnică, credinţa lui nu slăbi nici acolo, şi iată aceasta o dovedi el în chip de nerespins, când a zguduit stâlpii clădirii, în care se veseleau idololatrii, sărbătorind biruinţa zeului lor Dagon contra ostaşului lui Iehova. Şi nu-i de mirare, că amintirea lui s'a păstrat sfântă din veac în veac şi din această amintire poporul a scos nouă bărbăţie şi noui puteri de viaţă [1]).

Dar în afară de măreţia personală, istoria lui Samson a avut un caracter profund educativ şi pentru poporul întreg. Tot senzul ei constă în aceea, că el a fost nazoreu. Puterea sa neobişnuită el o datora nazoreismului său, ca consacrare lui Dumnezeu; iar slăbiciunea lui consta în dedarea la pofte senzuale trupeşti, la care dedându-se, el viola votul său. Sub ambele raporturi el era nu numai tipul poporului său, ci şi oglinda, în care Israil se putea vedea cu ochii şi pe sine, şi istoria sa. Israil deasemenea era în felul său nazoreu, ca popor consacrat lui Dumnezeu, şi câtă vreme a păzit aşezământul său cu Dumnezeu, el a fost nebiruit în puterea sa; iar când el a violat testamentul său, s'a dedat sensua-

1) Guerin „Description", III, 324.

lităţei şi uricioasei idololatrii, acestui adulter duhovnicesc, atunci puterea lui slăbi, el deveni un mizerabil rob şi s'a expus unei adânci căderi duhovniceşti şi cetăţeneşti. Astfel istoria lui Sam- son este oarecum personificarea a înseşi istoriei poporului israelit, şi ea arăta, că puterea poporului se cuprinde numai în păstrarea de către el a testamentului său cu Dumnezeu. Samson prin viaţa sa dădu întregului popor o lecţie profundă şi uimitoare, că Israil, violând aşezământul său cu Dumnezeu, inevitabil îşi va găsi a sa Dalila, care, lipsindu-l de nazoreismul său, îl va da vrăşmaşi- lor spre călcare în picioare şi batjocorei.

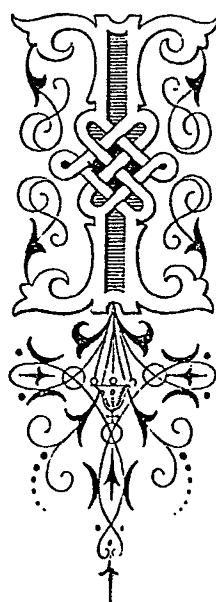

Rut.

CAPITOLUL XXXIV.

STAREA LĂUNTRICĂ A POPORULUI. RUT.

n pământul făgăduinţei, viaţa lui Samson, precum şi a altor Judecători ai lui Israil, ne arată limpede, pânăla ce decădere religioso-morală ajunsese poporul Israilit. Toată istoria periodului Judecătorilor este istoria tristă a necontenite rătăciri, nelegiuiri şi a idololatriei, cu nedespărţitele nenorociri, ce au urmat după ele. Chiar în viaţa înseşi judecătorilor viciile adesa au predominat asupra virtuţilor şi dorinţele rele au înăbuşit glasul timid al conştiinţei şi al simţului datoriei. In poporul ales a fost aproape uitată cu totul adevărata religie şi în locul ei se iveau superstiţiile ticăloase, răspândite de diferiţi leviţi rătăcitori şi corupţi. Imoralitatea ajungea până întru atâta generală, încât conveţuirea desfrânată se considera lucru obişnuit şi înlocuia oarecum căsătoria, iar în unele oraşe se încuibau aşa vicii greţoase, care cândva au atras asupra pentapolei Sodomei grozava mânie a lui Dumnezeu. Anarhia internă şi capriciul general complectează tabloul vieţii poporului israilit „din acele zile, când el nu avea rege şi când fiecare făcea ce i se părea drept". Intru confirmarea tuturor acestora „Cartea Judecătorilor", care expune istoria timpului judecătorilor până la moartea lui Samson, drept încheiere dă câteva cazuri şi evenimente izbitoare, care caracterizază limpede starea religioso-morală şi socială de stat a poporului în acel timp.

In tribul lui Efrem trăia un oarecare Miha, care a furat dela mama sa o mie și o sută de siclii de argint. Mama blestemă pe hoțul necunoscut ei, dar fiul, înspăimântat de blestem, își recunoscu vina și întoarse banii. Mamă destină acești bani ca să se toarne niște idoli, cari au fost puși în casă, devenită prin aceasta oarecum „casa lui Dumnezeu". Ca să desăvârșască asemănarea de sanctuar, Miha făcu efod și terafimi și samavolnic consacră pe unul din fii săi ca preot. Dar văzind ilegalitatea procedurii sale, el curând se folosi în acest scop de un levit, ce umbla fără rost, din Betleemul Iudeei și-l năimi să-i slujască în calitate de preot pentru un salar anual de zece siclii de argint cu vesminte și hra- nă de-a gata. Dar iată se întâmplă să treacă pe aicea fii lui Dan în căutarea de noui posesiuni pentru dânșii. Abătân- du-se odată pela casa lui Miha, aceștia furară lucrurile sfinte și năimiră pentru ei pe tânărul levit, iar după aceea, cucerind ora- șul Lais, numit de dânșii Dan, făcură din idolul lui Miha sanctu- arul lor deosebit, căruia i se și închina în tot acel timp, când adevăratul sanctuar al poporului, „casa lui Dumnezeu", se afla în Silom.

Altă întâmplare încă și mai limpede descopere descompune- rea grozavă morală și socială a poporului israilit în periodul de conducere al judecătorilor. Un levit, care mersese la Betleem după o concubină a sa ce fugise dela dânsul, întorcându-se spre casă, pe drum se abătu cu dânsa să mâe în orașul Gava, din tribul lui Veniamin. Dar când el, găsind adăpost în casa unui bătrân, se folosi de ospitalitatea lui, corupții locuitori ai orașului au nă- vălit asupra acestei case și cerură să iasă la dânșii însuși levitul călător pentru satisfacerea grețoasei lor pofte. Bătrânul se inter- puse pentru oaspetele său. „Iată am o fiică fecioară și el are o concubină, zise el cetei celei corupte, smeriți-le și faceți cu ele ce voiți, iar cu omul acesta să nu faceți această nebunie. Dar ei n'au voit nici să audă". Totuși levitul, temându-și cinstea sa și viața, în adevăr scoase concubina sa în uliță și mulțimea zoioasă, „își bătură joc de ea toată noaptea până dimineața", și dimineața ea a fost găsită moartă la pragul ușei casei. Atunci levitul tăe trupul nefericitei femei în douăsprezece părți și le trimise la toate cele douăsprezece triburi cu știrea despre crima întâmplată. Și „tot cel ce vedea zicea: ne mai pomenit și ne mai auzit lucru ca acesta din zilele eșirei din Egipt a fiilor lui Israil și până astăzi n'a fost". Și o indignare grozavă se revărsă peste toată țara și de pretutindenea începură să se adune ostași pentru pedepsirea criminalilor nelegiuiți. Cei ce s'au adunat în orașul Masifo, cerură

dela tribul lui Veniamin predarea criminalilor, ca să fie daţi morţii şi astfel „să se stârpească răul din Israil". Dar veniaminiţii refuzară aceasta, şi atunci deveni inevitabil războiul intestin. De două ori israiliţii suferiră ne izbândă în ciocnirea lor cu oştirea veniaminiţilor, dar apoi unei şiretenii militare cucerirá oraşul Ghiva, criminalul oraş al desfrânării l-au distrus până în temelie, dărâmară şi celelalte oraşe vecine cu toată populaţia lor şi bogăţia lor. 50.100 din fiii lui Veniamin căzură în luptă şi au rămas numai 600 de oameni, care se mântuiră prin fugă pe muntele pustiu Rimon, unde au şi rămas ei patru luni. Intre acestea, când simţul răzbunării fu satisfăcut şi focul indignării trecu, israiliţii şi fără să vrea se îngroziră de cele petrecute şi adunându-se în casa Domnului, începură să plângă amar: „Doamne, Dumnezeul lui Israil, pentruce s'a petrecut aceasta în Israil, încât acum lipseşte din Israil un trib!" Au fost aduse jertfe de ardere de tot în semn de împăcare, şi atunci se hotărî să se îngrijască pentru refacerea tribului nimicit. Dar în mânia lor ei se jurase să nu îngădue fiicelor lor să se mărite cu criminalii veniaminiţi. Ca să iasă din încurcătură, ei se folosiră de necredincioşia locuitorilor din oraşul Iavisul Galaadului, care refuzase să ia parte la lucrul comun al pedepsirii vinovaţilor, şi ca pedeapsă pentru asta, îi masacrară, afară de 400 de fete, pe care le-au şi dat în căsătorie veniaminiţilor rămaşi vii. Ceilalţi 200 de oameni trebuiau să-şi procure femei pe calea furtului de fete din Silom în timpul sărbătorilor cu danţ la vii, cum au şi făcut ei aceasta cu învoirea bătrânilor lui Israil. Atunci liniştindu-se pentru soarta tribului al doisprezecelea, israiliţii se împrăştiară pela casele lor, fiecare în lotul său. „Atunci nu era rege în Israil, închee povestitorul această istorie tristă; fiecare făcea ceeace i se părea drept (Jud. XVII-XXI, 25).

Orcât de întunecată a fost această epocă în istoria poporului israilit, dar într'însa se întâlnesc şi laturi luminoase, care arată, că lumina adevăratei religii şi virtuţile luminau încă în acest întunerec înspăimântător, deşi razele ei, spre ruşinarea înseşi israiliţilor, câteodată plecau chiar dela hananeii urîţi de dânşii. Anume către acest timp, spre sfârşitul periodului judecătorilor ni se dă istoria unei femei, care a căpătat în urmă o mare însemnătate pentru istoria poporului şi a omenirei întregi. Aceasta e anume istoria evlavioasei Rut.

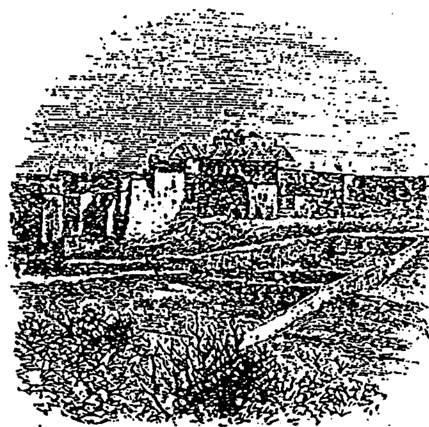
In timpul cârmuirii judecătorilor, cu toată nerânduiala din popor, erau încă familii singuratece, care-şi păstrau credinţa în Dumnezeul cel adevărat şi se ţineau de principiile morale sănătoase ale timpurilor vechi. O asemenea familie trăia în Betleem,

și ea consta din patru persoane: Elimelec (Dumnezeul meu este rege) cu femeea sa Noemina (plăcuta) și cu doi fii Mahlon și Hileon. Viața acestei familii se scurgea pașnic și liniștit. Dar iată se întâmplă foamete în ținut, care-i duse până acolo, că fură lipsiți de orce mijloc de traiu și au fost nevoiți să se strămute undeva într'un loc mai roditor. Ei în adevăr plecară spre înălțimile lui Moab, bogat udate, unde lumea vorbea aceeași limbă, deși era de altă credință. Dar nenorocirea, pe care voia să o încunjure această familie evlavioasă, o urmări și în țară străină, ba încă într'o formă mult mai rea. La câtva timp după strămutarea de acolo, Elimeleh muri, așa că Noemina rămase văduvă cu doi fii. Cu toate acestea familia aceasta până întru atâta se apropiase de împrejurările localnice, încât ea hotărî să rămână în pământul Moabului, și cei doi fii ai Noeminei se căsătoriră cu moabitence, din care numele uneia era Orfa, iar numele celeilalte era Rut. Nurorile se dovediră bune și modeste, și familia aceasta a trăit acolo aproape zece ani. Dar apoi și cei doi fii ai Noeminii, Mahlon și Hileon, au murit, așa că Noemina rămase singură cu cele două nurori ale sale. Fiind cu totul singură în țară străină, Noemina firește își aduse aminte de țara sa natală, unde rămăsese rudenii de ale ei, și auzind că în pământul lui Israil sosise ani roditori, ea se hotărî să se întoarcă în pământul natal și începu să-și ia rămas bun dela nurorile sale. Eșind cu ele la calea, ce ducea în pământul lui Israil, ea se întoarse către ele cu aceste cuvinte: „mergeți și vă întoarceți înapoi, fiecare la casa mamei sale. Să facă Dumnezeu cu voi milă, cum v'ați purtat și voi cu răposații și cu mine! Să vă dea Domnul, ca să vă găsiți adăpost fiecare în casa bărbatului său!“ și le-a sărutat. Dar ambele nurori se deprinsese așa cu buna lor soacră, încât nu se puteau despărți de dânsa, începură a plânge amar și răspunseră hotărît: „Nu, noi ne întoarcem cu tine la poporul tău“. Noemina, presupunând, că nurorile ei, ca moabitence, vor trăi greu pintre israiliți, din pricina prejudițiilor lor față de streini, iar începu să le sfătuiască în tot felul să se întoarcă în țara lor, dar ele continuară să stărue întru părerea lor și plângeau. In fine Orfa își luă rămas bun dela soacra sa și se întoarse, dar ceialaltă noră,

Munții Moabului și marea Moartă.

Rut, rămase. Adresându-se către ea, Noemina zise: „iată sora ta s'a întors la poporul său și la zeii săi; întoarce-te și tu după cumnata ta". Rut însă se apropiase și se alipise de mama răposatului ei bărbat și plângând, răspunse: „nu mă sili să te părăsesc și să mă întorc dela tine; dar unde te vei duce tu, acolo voi merge și eu, și unde vei trăi tu, acolo voi trăi și eu. Poporul tău va fi poporul meu, Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu, și unde vei muri tu, acolo voi muri și eu și voi fi îngropată. Să-mi facă Domnul cutare și cutare, și încă și mai mult să-mi facă; numai moartea mă va despărți de tine!" Atunci Noemina văzind, că Rut s'a hotărît cu tărie să meargă cu dânsa, încetă de a o mai îndemna să rămână, și ele în adevăr plecară spre țara lui Israil și sosiră la Betleem. Sosirea Noeminei la Betleem puse în mișcare pe toți locuitorii, care o cunoșteau bine mai înatnte, și toți cu mirare ziceau: „Asta-i oare Noemina? Asemenea întimpinare bucuroasă lovi încă și mai tare cu întristare sufletul Noeminei, mai ales când își aduse ea aminte de viața ei de altă dată petrecută la Betleem, în familia sa mulțămită și îndestulală, și de singurătatea de acum, și ea răspunse locuitorilor din Betleem: „nu mă mai numiți Noemina (plăcuta), ci mă numiți Mara (amară), pentrucă Atotțiitorul mi-a dat mare amărăciune. Eu am eșit de aicea cu îndestulare, și m'a întors Domnul cu mânile goale. La ce să mă numiți Noemina, când Domnul m'a făcut să sufăr și Atotțiitorul mi-a trimis nenorocire?

Betleemul.

Noemina cu nora sa se așeză chiar în Betleem, undeva la marginea orașului, cum și era aceasta potrivit cu situația ei de văduvă. Sosirea lor în Betleem a coincidat cu timpul seceratului orzului. Betleemul e situat pe o colină de munte de calcar alb și era la 2500 picioare deasupra nivelului mării; coastele colinei prezentau oarecum un fel de livezi suspendate cu șiruri lungi de smochini și viță de vie; frumoasa vale ce se întindea jos, de trei părți ale căria murmurau vesel pârae, iar cu capătul său răsăritean aproape atingea grozava pustie a Iudeei. Ea toată în vremea asta era acoperită cu holde gălbui de orz și cu lanuri de grâu verzi, care începeau să dea în copt. Pe lanurile de orz deja clocotea munca, și săcerătorii se ocupau cu ridicarea pânei. Ca

să se hrănească ea şi soacra sa, Rut, neavând încă nici un fel de ocupaţie, hotărî să se ducă măcar să adune spice rămase pe urma săcerătorilor, cum se îngăduia aceasta locuitorilor săraci după legea lui Moise. Ogorul, pe care s'a întâmplat să adune ea spice, se nimeri să aparţină unui om bogat şi cunoscut, anume Booz, rudă cu răposatul ei socru, Elimeleh. Când Rut se ocupa cu adunarea de spice, la ogor veni şi însuşi Booz din Betleem şi se adresă către săcerători cu o salutare binevoitoare, zicând: „Domnul să fie cu voi!" la care ei în cor îi răspunseră: „Domnul să te binecuvinteze!" Aruncându-şi ochii asupra lucrătorilor şi observând pe Rut, el întrebă pe supraveghetorul peste secerători, a cui e această femee tânără? Slugă răspunse, că această femee tânără este moabiteancă, şi că ea, după sărăcia ei, a venit să adune spice pintre snopi pe urma săcerătorilor, şi lucrează aşa de zelos, încât foarte puţin se duce acasă. Numele de Noemina, pomenit lui de slugi, îi aminti de raporturile sale de rudenie cu ea, şi deoarece el auzise deja câte ceva şi de Rut, apoi cu bunătate de rudenie se adresă către dânsa, zicând: „ascultă fiica mea, să nu mergi să aduni în alt ogor şi să nu treci de aicea, ci fii aicea cu slujnicile mele; în ochii tăi să fie acel câmp, unde seceră ele şi umblă în urma lor. Iată eu am poruncit slugilor mele să nu te atingă, când vrei să bei, mergi la vase şi bea, de unde iau apă slugile mele". Rut fu straşnic de bucuroasă de asemenea luoare în samă şi închinându-se bunului stăpân, îi zise: „cu ce am dobândit eu milă în ochii tăi, că mă primeşti deşi sunt o străină?" Booz răspunse: „mie mi s'a spus totul, ce ai făcut tu pentru soacra ta după moartea bărbatului tău, că tu ai lăsat pe tatăl tău şi pe mama ta, şi patria ta, şi ai venit la poporul, pe care tu nu l-ai ştiut eri şi alaltăeri. Să-ţi plătească Domnul pentru această faptă a ta, şi să ai plată deplină dela Domnul Dumnezeul lui Israil, la care ai venit ca să te linişteşti sub aripele Lui!" „Să fiu eu în milă înaintea ochilor tăi, Domnul meu!" răspunse Rut. „Tu mângâindu-mă pe mine, ai vorbit după inima roabei tale, pe când eu nu merit nici cât una din roabele tale".

Când a venit vremea prânzului, atunci Booz chiar a poftit-o la masa obştească, la care împreună cu ceilalţi lucrători, prânzi chiar şi el însuşi. Cu bunăvoinţa gospodarului ales, el însuşi îi dete pâne şi încă aşa de multă, că nu numai ea singură se sătură, ci i-a rămas şi pentru soacra ei. După prânz Booz dădu ordin slugilor sale, ca ei să nu împedece pe Rut să adune printre snopi, şi porunci chiar şi din snopi, să arunce o parte, ca să i se dea putinţa să adune mai mult. Din cauza aceasta, ea către sară adună

nu puţine spice, tot aicea le trieră şi-i eşi aproape o efă de orz. Luând pânea trierată şi punând-o pe umerii săi puternici, ea plecă în oraş şi aduse orzul acasă, împreună cu restul de mâncare ce apucase la prânz pentru soacra sa. Atât cantitatea de orz, cât şi provizia de pâne, toate acestea fură atât de neaşteptate pentru Noemina, încât ea mirată o întrebă: „unde ai adunat tu astăzi şi unde ai lucrat? Să fie binecuvântat cel ce te-a primit". Când Rut îi povesti amărunţit tot ce s'a întâmplat cu dânsa, şi că a lucrat ea în ţarina unui oarecare Booz, atunci Noemina de bucurie exclamă: „binecuvântat este el dela Domnul pentrucă el n'a lipsit de mila sa nici pe cei vii, nici pe cei morţi! Omul acesta e aproape de noi; el e din rudeniile noastre". Rut, folosindu-se de învoirea lui Booz, contină să adune spice şi în ziua următoare până ce s'a isprăvit seceratul orzului şi seceratul grâului, care a urmat după aceea, aşa că în tot timpul acesta ea a putut să se hrănească fără lipsă şi ea şi pe bătrâna sa soacră.

Dar iată, când s'a terminat secerişul, atunci Noemina socotind, că toate cele întâmplate cu Rut, s'au săvârşit după un anumit plan a lui Dumnezeu, începu să vorbească către Rut, că i-a venit vremea să se gândească, ca să-şi caute adăpost, de oarece n'are să trăească totdeauna cu bătrâna sa soacră şi să-şi cheltuiască tinerile sale puteri în muncă grea. Odată cu aceasta Noemina explică nurorii sale Rut, că deoarece Booz este cea mai apropiată rudă a bărbatului ei răposat şi după lege trebue să restabilească seminţia bărbatului ei, mort fără copii, atunci pentru ea e lucrul cel mai bun să se folosască de dreptul la măritat cu acest om bogat. Pentru a ajunge la asta Noemina sfătui pe Rut să ia cuvenitele măsuri. „Iată, zise ea, Booz, cu slugile căruia ai fost, e ruda noastră, şi iată el în această noapte trieră la arie orzul. Spală-te, unge-te, îmbracă pe tine hainele cele bune ale tale şi du-te la arie, dar nu te arăta lui până nu va isprăvi de mâncat şi de băut. Când însă se va culca să doarmă, află locul, unde se va culca; atuncea să mergi şi să te aşezi la picioarele lui şi să te culci. El are să-ţi spună ce ai să faci". Rut supunându-se spuselor Noeminei a îndeplinit, cum i se spusese. „Booz a mâncat şi a băut şi îşi veseli inima sa, şi se duse de se culcă să doarmă lângă o clae. Şi ea veni încetişor şi se ascunse la picioarele lui şi se culcă. Pe la miezul nopţii el tresări, se ridică şi iată la picioarele lui doarme o femee. Şi i-a zis Booz: cine eşti tu? Şi ea a zis: eu sunt Rut, roaba ta, întinde-ţi aripa ta asupra roabei tale, căci tu îmi eşti rudă. Booz zise: binecuvântată eşti tu dela Domnul Dumnezeu, fiica mea! Această faptă bună din urmă a ta pe

care ai făcut-o tu încă și mai bună decât cele dinainte, că nu te-ai dus să cauți oameni tineri, nici saraci, nici bogați. Așa dar fiica mea, nu te teme, eu am să-ți fac tot ce tu ai spus, căci în toate părțile poporului meu se știe, că tu ești femee cum se cade. Deși e adevărat, că eu ți-s rudă, dar sunt oameni încă și mai de aproape rude cu tine decât mine. Mâi noaptea aceasta; dimineață însă, dacă acela te va primi, bine, primească-te, iar dacă nu te va lua, te voi lua eu. Viu este Domnul! dormi până dimineață. Și a dormit ea la picioarele lui până dimineața, și s'a sculat înainte de a fi putut ei să se cunoască unul pe altul".

Dimineața Booz dădu poruncă slugilor, ca ei să nu spună nimănui, că a venit la arie o femee, iar lui Rut îi zise: „dă-mi haina de deasupra a ta, care e pe tine și ține-o". Și când ținea ea haina sa, atunci Booz îi măsură șase măsuri de orz, și punându-o pe dânsa, însuși plecă în oraș. Intorcându-se acasă, Rut istorisi toate soacrei sale, și aceea răspunse bucuroasă: „așteaptă, fiica mea, până ce vei afla, cu ce se va termina lucrul acesta; căci omul acela nu se va lăsa, până nu va termina chiar astăzi lucrurile".

Frumusețа trupească și virtutea sufletească a tinerei Rut izbutiseră deja a încânta în totul pe Booz, și el după ce se întoarse în oraș, păși îndată să aranjeze lucrările căsătoriei. Eșind la porțile orașului, locul obișnuit deslegării tuturor lucrurilor obștești, Booz șezu acolo, și văzind trecând pe alăturea ruda, de care vorbise el către Rut, îl chiemă la sine și-i zise: „Vină încoace și șezi colea". El mai chiemă deasemenea încă zece oameni dintre bătrânii orașului, pe care deasemenea îi pofti să șadă. După aceea adresându-se către rudenia sa, Booz începu tratativele cu dânsul despre chestiunea la ordine. „Noemina", îi explică el aceluia, „care s'a întors din șesurile Moabiților, vinde jumătate din pământ, ce aparține fratelui nostru Elimeleh. Eu m'am hotărât să aduc până la urechile tale și să-ți spun: „cumpără față de ceice stau aicea și față de bătrânii poporului meu. Dacă vrei să cumperi, cumpără, iar de nu vrei să cumperi, spune-mi și voi ști, căci afară de tine n'are cine să cumpere, iar după tine sunt eu". Ruda răspunse: „Eu am să cumpăr". Atunci Booz continuă: „Dacă tu cumperi țarina dela Noemina, atunci trebue să cumperi și dela Rut moabiteanca, soția mortului și trebue să o iai în căsătorie, ca să restabilești numele celuice a murit în lotul său". La asta ruda răspunse: „Nu pot eu să o iau soție mie, ca să nu turbur trebile mele; primește-o tu, căci eu nu pot să o iau". Pentru adeverirea a tot lucru, la israiliți era la cumpărare și la schimb astfel de obiceiu: unul scotea încălță-

mintea sa și o dădea celuilalt, care primea dreptul de rudenie, și asta se considera dovadă suficientă a încheerei afacerei. Și iată în adevăr ruda scoase încălțămintea sa și o dădu lui Booz, și Booz adresându-se către bătrâni și către tot poporul, zise: „voi sunteți acum martori, că eu cumpăr dela Noemina toate ale lui Elimeleh, și toate ale lui Hileon, și ale lui Mahlon. Deasemenea și pe Rut moaviteanca, mi-o iau de femee ca să păstrez numele răposatului în locul său și ca să nu dispară dintre frații lui. Voi sunteți astăzi martori acestora". Precum bătrânii, așa și tot poporul adunat în poartă răspunseră într'un glas: „noi suntem martori. Să facă Domnul, pe femeea ce intră în casa ta, ca pe Rahila și ca pe Lia, care ambele au zidit casa lui Israil; să dobândești bogăție în Efrafta și să se slăvească numele tău în Betleem, și să fie casa ta, cum a fost casa lui Fares, pe care l-a născut Tamara din Iuda, din acea seminție, pe care ți-o va da Domnul din această femee tânără".

Și iată astfel a fost încheiată căsătoria. Booz a luat pe Rut și ea a devenit femeia lui. Căsătoria aceasta a fost binecuvântată de Dumnezeu și lui Booz și soția sa Rut li s'au născut un fiu, care a fost bucuria obștească atât pentru părinți cât și mai ales pentru bătrâna Noemina. Exprimându-și bucuria sa către ea, femeile din Betleem ziseră către dânsa: „Binecuvântat este Domnul, că nu te-a părăsit acum fără moștenitor? Și să fie slăvit numele lui Israil. El îți va fi bucurie și nutritor la bătrâneța ta, că l-a născut nora ta, care te iubește și care pentru tine e mai bună decât șapte fii". Inseși Noemina nu mai cunoștea marginile bucuriei sale; ea purta pruncul în brațele sale și-i fu maică iubitoare. Pruncul acesta a fost numit Ovid, și el a fost apoi tatăl lui Iesei, tatăl regelui David. Și astfel această moaviteancă evlavioasă, care a arătat credință rară și în Israil, și bărbatul căria era din posteritatea Raavei, credincioase desfrânate din Ierihon, a devenit una din strămoașele lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Istoria vieței moavitencei Rut prezintă o rază luminoasă a adevăratei virtuți și legalității în mijlocul întunericului corupțiunii predominante și a nelegiuirii; și acest întunerec din această pricină devine încă și mai posomorât. Starea religioasă-morală și socială a poporului lui Israil ajunsese deja până la trista cădere în timpul judecătoriei lui Samson; dar după dânsul curând se întâmplă un eveniment, care amenința cu peirea definitivă a poporului, deși odată cu aceasta ea servi și drept început al mântuirei, al renașterei religioasă-morale și sociale de stat.

TABLA DE MATERIE

CARTEA INTÂIA

MOISE ŞI VREMEA LUI.

CAP. I.

Israiliţii in Egipt.

CAP. II.

Tinereţa lui Moise.

CAP. III.

Viaţa lui Moise în Egipt.

Pagina

CAP. IV.

Moise în pustiul Sinai.

CAP. V.

Plăgile Egiptului.

CAP. VI.

Eşirea israiliţilor din Egipt.

CAP. VII.

Caracterul miraculos al trecerei prin Marea Roşie.

Pagina

CARTEA A TREIA

CUCERIREA HANAANULUI ȘI TIMPUL JUDECĂTORILOR.

ILUSTRAȚIILE.

Pagina

